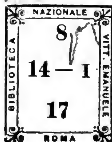

IHS

NAZIONALE
BIBLIOTECA
VITT. EMANUELE
8
14 — I
17
ROMA

Conc. Barrai tom. iv

Y

CONCIONES
Siue
CONCEPTVS THEOLOGICI,
AC PRÆDICABILES,
De quatuor hominum nouissimis.

QVI QVIDEM SACRI ADVENTVS QVATVOR hebdomadis accomodati: Sed &
CONCIONVM FVNEBRIVM
materiam abundè suppeditant.

AVTHORE
R. D. PETRO BESSÆO SS. TH. DOCTORE,
Regis Christianiss. Galliarum, &c. Oratore.

Opus nouum, Figuris, Allegoriis, Similibus ex sacris profanisq; Scriptoribus plenissimum, cum occurrentium fidei controuersiarum tractatione.

Tomus Quartus.

Studio D. MATTHIÆ MARTINETZ latinè traducti, & emendatiùs editi.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
Sumptibus IOANNIS KINCHII,
ANNO M. DC. XVII.

APPROBATIO.

NOS infra scripti Doctores SS. Theologiæ in alma Vniuersitate Parisiensi, deputati à dicta Vniuersitate ad legendum, examinandum, & visitandum libros, notum facimus legisse & visitasse CONCEPTVS THEOLOGICOS super quatuor hominis nouissima, &c. Authore M. PETRO de BESSE Doctore dictæ facultatis, neq; in eis quidquam reperiri, quod sacris litteris, Canonibus, & traditionibus Ecclesiæ Catholicæ, Apostolicæ Rom. contrarietur, sed ob insignes conceptus, meditationesq; eruditione & pietate plenissimos, dignos, qui prælo mandentur. Datum Parisiis, 1. Iulij, Anno 1606.

A Soto

Io. Dauid.

CARMEN ad librum.

QVid portat nouus hic noui libellus?
Instructore nouo, nouo paratu,
Donatus nouiter latinitate.
Antiquissima continet nouorum?
Et Nouissima continet nouorum,
Quæ currente die nihil senescunt,
Sed priscis noua patribusq; auisq;.
Et seris noua filiis videntur:
Nam Nouissima sunt Nouissimorum.

ALIVD.

IAmne iterùm volucres cœlo venêre quadrigæ,
Et via sidereis panditur alta iugis?
Flammea Thesbyten rapuêre vehicla sed & quid?
Falsi retrogradas credimus ire rotas?
Est nouus hic currus, faber & nouus, inside vector
Vt nouus à Besso sede locêre noua.

ALIVD.

QVis tantas fieri putet quadrigas?
Aut molem quatuor strui rotarum?
Per terram ac tumulos vagatur vna,
Immitti fodiens sepulchra cantho.
Currit per medias secunda nubes,
Anceps iudicii vehens tribunal.
Carnes tertia conterit sub Orco,
Flammarum tribulis, rubisq; mixtas,
Quæ quarta est; areas poli pererrat,
Triturans patientiæ sementem.

I. T.

AD-

ADMODVM

Reuerendo & Magnifico Domino,

D. CASPARI VLENBERGIO,

SS. THEOL. LICENT. GYMNASII LAVRENT. REGENTI dignissimo, ad S. Columbæ Pastori vigilantissimo, & Almæ Vniuersitatis Coloniensis Rectori perquàm Magnifico.

PRæclarè olim apud Aristotelem dixit Alexandridas, Admodum Reuerende, & Magnifice Domine, moriendum nobis; priusquam aliquid morte commisissemus: *videlicet ne obuersans animo patrati semel criminis perpes memoria simul nobis & tædium vitæ ingereret, & mortis metum. Solet enim (præter illa quæ in culpis præcipua sunt, Dei scilicet offensam, & gratiæ reiectionem) peccator animus, inscriptam turpitudinis suæ notam autori etiam inuito obiicere, & indecoram sui faciem omnibus præferre, vt magna diuini iudicij dispositione eamdem ille habeat malitiæ suæ vindictam, quam lætitiæ turpis accersiit causam. Ac proin nihil ad exspectandam cum securitate, & excipiendam cum gaudio mortem, homini accidere possit vtilius, quàm eorum se impendere contemplationi, in quibus ad vitam benè beateq; transigendam præsidij multum sentimus. Etenim si in depellendis corporum morbis studium magnum sine nota ponitur, neq; quæsita vitæ prorogatio reprehensioni est; quantum in maioribus animi ægritudinibus operæ industriæq; res ipsa reiq; fructus suadebunt? Inter cætera verò, quorum hac in parte commendatior exstat vsus, non minimum, in mortis ipsius, cui paramur, assidua meditatione, auxilij constituendum, & sacrarum litterarum testimonio, & naturæ ductu didicimus. vt propterea mirum nihil sit, si gentiles pariter & Christiani frequentiores, hanc beatioris vitæ viam triuerint. Nota est circumferendi in conuiuiis apud AEgyptios Cranij consuetudo: vt conspecto putore illius, & fætore mortem meditati, intra legitimos temperantiæ terminos recreationem omnem circumscriberent: memores adeundæ semel hæreditatis vermium & terræ. Neq; alio inscriptum vtrisq; Delphici phani parietibus oraculum veneratа est antiquitas, quàm quia viderent magnam animis nostris medelam ex*

hoc parari, si conditionis, fragilitatisq́; conscij, ita ipsos nos cognosceremus mortales, vt neq; timeremus mori, neq; puderet viuere. Quid verò illa Philosophiæ apud Platonem inuulgata definitio, qua omne sapientiæ studium vnico complexus verbo, mortis dixit meditationem? Atqui vt hæc ceu minora prætercam, venio ad magnum illud Ecclesiæ lumen: B. Hieronymus quantus in mortis contemplatione, quam frequens, immò quàm fuerit assiduus, proprio docuit testimonio: Quoties diem illum considero, toto corpore contremisco: siue enim comedo, siue bibo, siue aliquid aliud facio, semper videtur illa tuba terribilis insonare auribus meis, Surgite mortui. *Hæc enim non ita dicta velim, quasi paratam bonis gloriam, malis pœnam, vtrisq; iudicij sententiam ab animo nostro exclusérim, cum hæc vt morti omnino coniuncta, ita meditationi illius sunt coniunctissima, par omnium virtus, par ab excludendis omnium vitæ vitiis efficacia, quæ NOVISSIMORVM nomine complexus Sapiens, cogitanda omnibus proposuit: illo inuitans præmio, fore vt in æternum non peccaremus. Quia verò non vna est omnium meditandi felicitas, neq; argumentorum locos pari industria singuli excutimus, in quibus tamen magnum ad persuasionem robur, magnus ad rei inumbrationem vsus, videat sub tuo patrocinio admodum R. Domine librum hunc publica lux, quem Magnificentiæ tuæ deuotus offero: tum debiti à me priuatim honoris, tum publicè, quam Magnificentia tua vouit, vtilitatis causa. Vnus es ex eorum numero, quos periculosum mare nauigantes, incumbentium vndique fluctuum procellæ, à mentis soliditate non decutiunt, mortis meditatione velut sacra anchora fundatum. Erit benignitatis tuæ librum, & me tibi clientem non reijcere: erit amplitudinis, studia publicæ vtilitati dicata fouere. Commendat sane se auctoris prægnans dicendi genus patrocinio, si alicuius tuo vel maxime dignum, primipilaris in eadem militia ducis: & quia nihil est in materia exiguum, nihil in oratione sordidum, sed præclarum illius splendorem, egregius conuestit dictionis decor, nec molliter fractus, nec affectatè quæsitus, vtrumq; tu & eloquentia & sapientiæ qua polles auctoritate, illæsum tueberis. Vale & librum hunc obseruantiæ erga te meæ obsidem, obsequij sponsorem admitte. Coloniæ pridie Natiuitatis B. V. Mariæ. Anno salutis M. DC. XI.*

Admodum Reuerendæ
Magnificæ D. V.
Obseruantissimus cliens
IOANNES KINCHIVS
Ciuis & Bibliopola Colon.

INTER-

INTERPRES
LECTORI.

Edimus superioribus Nundinis, amice Lector doctas illas celeberrimi in Gallia Concionatoris Petri de Besse conciones, quas in omnia totius Quadragesimæ Euangelia composuerat, atque eas optimo ac doctißimo cuique placuisse scimus. Quidni enim placeant: præsertim cum in ijs nec recondita doctrina, nec rerum variarum scientia desideretur, sed & eloquentia propemodum diuina elucescat? Quapropter eiusdem Quatuor Nouissima, *cum diligenter & assidue ab vniuersis legi cernerem, Latina eadem ciuitate donare etiam visum est, ac Tomo singulari includere, cæteris, quæ præcedebant ac subsequebantur de festis aliquot, concionibus in aliud tempus ac locum oportuniorem reseruatis: & licet singula Nouissima nonnisi septem conciones contineant; vnaquæque tamen concio fœcundißima est, atque vberrimam omnibus dicendi materiam suppeditabit: quas vbi inspexeris Lector, tecum ipse, credo, statues, singulas duodecim aut amplius concionibus materiam posse sufficere, vt quæ nullo non tempore vsui esse possint, tam in quadragesima, quam in Dominicis, aut Festis, aut etiam orationibus funebribus: vix enim Euangelium aut dicendi thema dari potest, in quo non aliqua Mortis, Extremi iudicii, Gehennæ aut Cœlestis gloriæ incidat mentio. Vale igitur & fruere.*

ARGVMENTA IN CONCIONES ADVENTVALES DE QVATVOR HOMINIS NOVISSIMIS.

Dominica I. Aduentus.

TOta Concio est de memoria Mortis, in qua primum proponit quomodo Deus iusserit Iudæis vt in cineres animalium immolatorum loco mundo reponerent, qui variis immunditiis tollendis deseruirent, nullam aliam ob causam, quàm vt hoc modo designaret ac doceret, mortis recordationem esse frænum, quo homines à peccatis coercerentur. Narrat deinde Principum quorundam exempla, qui mortalitatem suam variis modis sibi ob oculos poni curarunt. Postremò varios affectus eius relati declarat.

Fer. II. post Dom. I. Aduentus.

In hac tractatur, quid sit ipsa mors, variisque rebus, vt aspidi, latroni, furi, tortori, & Duci castrensi comparatur, mundus autem prato florido, & syluæ similis ponitur. Varia deinde epitheta mortis & tituli proponuntur, deque eius potentia multa dicuntur, quodque Deus non sit eius author, sed peccatum, multis probatur.

Feria III. post Dom. I. Aduentus.

Causa mortis requiritur ac aperitur. Cumque multi eam hominibus agnatam crediderint, concludit non fuisse morituros nec corpore, nec anima, nisi peccassent ideoque solum peccatum esse mortis caussam. Digressione deinde facta, multa de fœlicitate status innocentiæ & hominis creatione disserit, & de miseria eius agit, in quam post peccatum perpetratum delapsus est.

Dom. IV. post Dom. I. Aduentus.

Hominem per peccatum gratia Dei destitutum, iam necessario morti esse obnoxium, nullumque aduersus eam esse priuilegium, eo quod ex contrariis elementis cum constet, naturaliter etiam morti subiectus sit, ideoque neminem prorsus ab ea esse immunem.

Feria V. post Dom. I. Aduentus.

Mortem nemini suum aduentum ante denunciare, sed proditorie instar furis & latronis hora incerta aduenire, Agit deinde de præparatione ad eam, ne possit esse perniciosa, quod exemplo lupi eleganter probat.

Feria VI. post Dom. I. Aduent.

Proponit ea, quæ moribundis euenire solent, corporis nimirum varios dolores, peccatorum acerbam memoriam, dæmonum horribiles aspectus, ipsiusque etiam animæ afflictiones, quæ omnia talia sunt, vt Christus ipse licet innocens, animam tamen Patri suo cœlesti commendauerit.

Sabbato post Dom. I. Aduent.

Vtcumq; hæc prædicta se habeant, mortem nihilominus non esse metuendam declarat, sed piis, quib. sit quasi carceris custos, & aditũ iis faciat ad fœlicitatẽ æternam, ac proinde optandam, quod exemplis etiam gentilium confirmat.

Domini-

Dominica II. Aduentus.

Extremi iudicii memoriam semper in mente habendam, exemplo Anachoretæ cuiusdam & S. Hieronymi docet, eiusque rei vtilitatem pluribus proponit.

Feria II. post Dom. II. Aduent.

De signis quæ antecedent iudicium extremum, in sole, luna & stellis differit, eiusque rei rationem prolixe reddit. Exponit autem & mystice hæc signa de Christo, sole, luna B. Virgine, & stellis seu Sanctis.

Feria III. post. Dominicam II. Aduentus.

Declarat quam horribilis futura sit dies iudicii, quales eam præcessuræ tempestates, vt dies belli idcirco vocari possit ac nocti comparari.

Feria IV. post Dom. II. Aduent.

De ipso iudice Christo, Deo & homine agit, qui tunc erit terribilis valde, ac proinde primus eius aduentus cum hoc secundo comparatur, & vtriusque quanta sit differentia ostenditur. Deinde de cruce in iudicio apparitura & impiis terrifica & aduersaria differit.

Feria V. post. Dom. Aduent.

Omnes omnino homines in iudicio comparituros supra vallem Iosaphat in aere, etiam paruulos sine baptismo mortuos.

Feria VI. post Dom. II. Aduent.

De seuerissimo examine quo iudicandi examinabuntur, agit in quo Christus Ludimagistro ac Doctori, iudicandi vero studiosis per classes distributis comparantur, deque examine Religiosorum, Sacerdotum & aliorum agitur.

Sabbato post Dom. II. Aduent.

Agitur de sententia post examen peractum, primum in pios, deinde in impios proferenda. Deumque proniorem ad præmia quam supplicia inferenda ostendit. Pauca deinde de igne infernali & æterno differuntur.

Dom. III. aduent.

Cogitationem infernalium suppliciorum non modo necessariam, verum etiam vtilissimam esse declarat, eo quod potentissime homines à vitiis absterreant. Contra vero eorum obliuionem caussam esse plurimorum peccatorum.

Feria II. post Dom. III.

De quinque locis seu animarum receptaculis post hanc vitam agit, nimirum de cœlo, inferno, lymbo patrum, paruulorum sine baptismo aut circumcisione mortuorum & purgatorio.

De ipso auté inferno differit teterrimum esse & horribilissimũ, eumq; sub terra.

Feria III. post Dom. III.

De ipsis inferni tormentis agit, miserrimoque damnatorum statu, quorum quidam grauius cruciabuntur, quam ipsi dæmones.

Feria IV. post Dom. III.

De pœna sensuum differit, quos omnes grauissime torquendos demonstrat. Deinde de igne infernali, & quomodo in animam agat, prolixius disputat. quodque dæ-

que dæmones nunc non omnes sint in inferno, post iudicium tamen omnes illuc allegandi, etsi etiam nunc non sint sine tormentis.

Feria V. post Dom. III.

De damnatorum miseria, ob grauissimam pœnam damni agit, & de verme con-(scientiæ.

Feria VI. post Dom. III.

De æternitate infernalium pœnarum disputat, & ostendit omnino nunquam finiendas, nec vllam spem redemptionis superesse damnatis contra Originem, qui olim contrarium sensit. Esse igitur æternitatem pœnarum infernalium articulum fidei, & æquissimam. Postremo agit de eo, quomodo damnatorum corpora non consumantur aut corrumpantur in igne.

Sabbatho post Dominicam III.

De damnatorum infelici sorte, quorum numerus ingens sit, & nullis viuorum precibus iuuari possint, nec verò viui pro iis orare debeant.

Dominica IV. Aduentus.

Gloriam cælestem mente comprehendi non posse eiusque memoriam efficax esse remedium contra peccata, & quoscunque labores huius vitæ, idque exemplis Mosis & S. Stephani probatur.

Feria II. post Dom. IV.

Cæli situs descriptio, nomina, & amplitudo, itemque pulchritudo prolixe & pulchre depingitur.

Feria III. post Dom. IV. Aduentus.

Agitur de beatis, eorumque fœlici sorte, quam tria commendabilem faciunt, Gaudia cæli æterna esse, vnde beati excidere nunquam possint, cum peccare non possint, contra Originem Non esse omnium beatorum eandem gloriam, quod procedit ex aureolis, quæ nonnullis Sanctorun datæ sunt, deque ipsis aureolis disputat.

Fer. IV. post Dom IV.

Beatorum gloriã consistere in visione diuinæ maiestatis, ad q̃ tamen gloriæ lumẽ necessarium, cuiusq; excellentia in duobus consistat. Hinc fieri vt Sancti nihil ignorent, & cognitio illorum quotidie crescat, & quomodo id fieri possit.

Feria V. Post Dom. IV.

De corporum beatitudine, Christi Humanitatem apertissime à beatis videndam fore. De corporum resurrectione, & qualis illa futura. Non fore in cœlo cæcos, aut claudos, aut vitiosos. De quatuor dotibus glorificatorum corporum.

Feria VI. post Dom. IV.

Cælestem gloriam longissime superare omnes mundi delitias, cum mundus hic nil sit nisi inopia, & punctum tantum si cælo conferatur, nec animam satiare posse. plura deinde de mundi vanitate, & cæli pulchritudine addit, cum anacæphaleosi dictorum, quatuor Nouissimis.

CONCIO-

CONCIONES
Siue
CONCEPTVS THEOLOGICI DE QVATVOR HOMINIS NOVISSIMIS.

DE MORTE.
DOMINICA PRIMA ADVENTVS.
DE MEMORIA MORTIS.

Partitio.

I. *De nonnullis memoria mortis effectibus*
II. *Memoranda mortis necessitas è sacris potissimum scriptis astruitur.*
III. *Instituta priscorum ad mortis memoriam recolendam apta.*
IV. *De Vtilitate eiusdem quoad peccata.*
V. *Ad contemptum mundi:*
VI. *Itemque ad alia complura.*

Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis, Eccles. 7.

FIGVRA.

MAGNVS ille Deus, cuius esse infinitum est, cuius potentia æterna, & cuius sapientia penitus admirabilis, Israelitis in deserto Sinai commorantibus olim præcepit, vt animalium Deo immolatorum cineres coaceruarentur, & loco mundissimo extra castra asseruarentur: qui cineres dum aqua viua aspergebantur, omnem immunditiam, contagionem & spurcitiam auferebant, & quicunque immundi erant his conspersi expiabantur. In mysterii huius vmbra plenum puræ veritatis lumen videor intueri, firmiterq; mecum statuo, mgnum illum pictorem fictoremque, nigra figuræ huius fuligine, pallorem & tristem mortis imaginem depingere, atque edocere voluisse, nobis quandiu in deserto, & vasta mundi planicie commoramur, pallidæ huius Parcæ cineres esse coaceruandos, inque anima velut in loco mundissimo, custodiendos: qui cineres viua lacrymarum aqua macerati, tantæ virtutis sunt, & energiæ, tantisque prodigiis pollent,

pollent, vt omnia mundent, & expient, ipsa quoque peccata, quæ mortalium conscientias velut lepra quadam inficiunt, auferant. Fuit hoc, Auditores, magni Dauid consilium, quod ipsum & mihi materia futurum est, quam vobis in Aduentus huius theatro spectandam proponam, cuiusq; splendorem ac magnificentiam omnibus vobis patefaciam. Hæc namque mica in tota sacræ scripturæ officina, huic potissimum tempori congruere visa est. Et quoniam sacrum hoc tempus quatuor septimanas continet, quatuor quoque diuersis tractatibus easdem distinguemus. Primus futurus est de Morte, adeo vt nonnisi lachrymas, luctum, funera, mortem denique ipsam septem hi dies complexuri sint. Alter de Iudicio horrendo, terribili, & formidabili, in quo nonnisi seuera decreta, atroces sententiæ, horrendæ castigationes, ac rigida examina & discussiones audientur. Tertius, vero de pœnis Infernalibus qui præter ignes, supplicia, æternitatem, diabolos, aliud non continebit, atque in iis tertia septimana finietur. Quartus denique futurus est iucundissimus, qui gaudia, gloriam, cœlestium iubilationes ac beatitudinem sempiternam decantabit. Egregia & locuples profecto materia, & de qua latissimus mihi dicendi campus aperitur. Erit hæc & ad docendum, & ad permouendum peridonea, & ad quam vos omnes sedulo & ex animo inuito, adeo vt, si in conueniendo frequentes & assidui, in audiendo vero attenti sitis, ipse meo non sim officio defuturus, sed omnem daturus operam, vt vestræ de me exspectationi, conceptæque opinioni satisfaciam. Equidem de felici rei successu nullus dubito, sed plane confido, modo Paraclitus Spiritus, sanctissimo auxilii sui afflatu, cymbam hanc per procellosum hoc æquor dirigere, ac gloriosissima Deipara, Doctorum omnium cynosura, singulare Ecclesiastarũ refugium, ac mortalium omnium tutela ac præsidium, ope sua eandem propellere, non dedignentur. In hunc itaque finem illi mea vota, desideria, petitionesque libens merito do dedicoque: atque vt efficaciam preces maiorem consequantur, coniunctis animis ac menti angelica eam salutatione salutemus, dicentes.

AVE MARIA.

Lacedæmoniorum rex Pausanias, cum olim inaui quodam superbiæ typho inflatus, in magna hominum frequentia, à Simonide Philosopho petiisset, sibi vt præclarum aliquod dogma è Philosophicis scriniis depromptum, aut præceptum quoddam memorabile traderet, ad quod & vitam, & mores totamq; agendi rationem componeret, Simonides pro ea qua præditus erat prudentia, cognita regis insolentia, vt eum & modestiorem ac sapientiorem redderet, atque inanes illos fastus retunderet, suadet vt mortem semper in animo haberet, semperque sibi proponeret, se viuere mortalem, ac proinde variis obnoxium casibus, & breui moriturum. Quid aliud responso hoc docere Philosophus voluit, quam nullam legem sanctiorem, nullum præceptum salubrius, nullum ad superbiam, & contumaciam alicuius retundendam efficacius medium haberi posse quam vilitatem originis, ac conditionis humilitatem ei ob oculos ponere, & finem, mortem, ipsasque exequias in mentem reuocare? I. *Plutarchus consonlat. ad Apollonium.*

Oraculum illud Philosophorum atque vnus de septem Græciæ sapientibus Solon, vt superbientes atque Alexandrinos animos compesceret, insolentes refrenaret, arrogantes & contumaces intra rationis limitem reuocaret, vnicum medium adhibuit, aureis nimirum litteris, iisque grandibus auream hanc & vere diuinam sententiam, templi Delphici foribus inscripsit, *Nosce teipsum:* Nosce inquam, qui sis, vnde venetis? nam ipsum Nihil tibi pater est, limus & lutum tua nobilitas: ac cineres vera tua insignia. Cogita tibi aliquando esse moriendum, atque vnico tantum momento viuendum: cogita, te viuendo mori, ac sensim sine sensu ad mortem citato cursu ferri, & cum hinc ab eris, in cineres te redigendum. Solonis sententia.

Quin & in ipso primordio, magnus ille Deus, qui mundi huius Solon extitit, mortis Primum quod.

tis nobis memoriam inculcauit, adeo vt prima quam Adamo omnium discipulorum suorum primo tradidit, lectio, mortis ipsius fuerit recordatio, cineres ac sepulchrum, dicens, *In quocunque die comederis ex eo, morte morieris*, ac postea *Puluis es, & in puluerem reuerteris*: funestæ huius & truculentæ Parcæ memoriam velut stimulum quendam ei ingerens, quæ eum à peccando retraheret, ac velut speculum eius oculis obiiciens, in quo vilitatem originis perspiceret, denique & Alphabetum quoddam illi prælegens, è quo quis esset aut qualis, disceret. O durum stimulum! ô speculum pellucidum! ô insigne ac doctum alphabetum, quod homines etiam stupidissimos in sapientissimos Philosophos commutat!

Deus homini creato verbum locutus est, fuit de morte. *Gen. 2. & 3.*

Gen. 3.

Et sane veteres Ethnici, quod virtutem toto studio amplecterentur, vitia vero velis remisque fugerent, ne à recto vnquam iustitiæ tramite declinarent, semperque honestum ac decorum ob oculos haberent, aliud, mihi credatis, calcar non adhibebant, quam vnicam hanc meditationem mortis, neque aliud sibi proponebant, quam humanæ conditionis inconstantiam, defunctorum ossa, crania, cineres, adeoque ipsa mortis insignia. Cuius rei luculenta mihi omnis antiquitas suppeditat exempla. Philippus ille Macedonum Rex, de numero illustrium veteris sæculi regum, cum in Cheronea Athenienses fudisset, veritus ne fortasse victoria insolesceret, aut extra statum mentis raperetur, cum perspectum haberet, quantæ memoria mortis ad tumentes ac lasciuientes Principum animos refrænandos foret efficaciæ, quendam è pueris mane quotidie ad se venire voluit, qui ei in memoriam reuocaret quod esset homo, mortique instar cæterorum mortalium obnoxius, atque ideo nihil à se humani alienum existimaret.

Vere es mortis memores plurimum fuere.

Ælian. lib. 8. Var. cap. 15.

Hinc etiam Zenon Philosophus dicebat Reges non ita debere confidere viuentibus, quam quotidie ac semper, mortuos, qui in sepulchris latitabant, in consilium etiam adhiberent. Innuere volebat, cordati ac prudentis regis esse, & inanes mundi delicias suspectas habere, & mortis interdum meminisse, quin & à mortuis qui cœmiteria incolerent, de eiusdem versutiis inquirere, nam, teste Ecclesiastico, certum est & mortuos loqui quorum hæc ad nos omnes vox est, *Memor esto iudicii mei, sic erit & tuum*: hodie mihi, cras tibi.

Zenonis apophteg.

Eccl. 38.

Ptolomæus Philadelphus Ægypti Rex, is inquam, qui luculentissimam ac lectissimis instructam libris bibliothecam Alexandriæ instituit, inter medias epulas tristem mortis imaginem, ac mortui cranium semper ad latus habuisse fertur, atque hanc à ministris interdum vocem in mensa repeti iussisse: Inspice Rex & vide, ac cogita tecum, cum cuius hic ossa & caluariam vides, talem olim, qualis tu modo, extitisse, ac venturum aliquando tempus quo tu ei futurus es similis, tuaque caluaria pari ratione mensis regum inferenda. Egregium hocce Ptolomæi factum laudabilem mihi & aliorum Ægyptiorum consuetudinem, reuocat in memoriam, quibus solemne erat, cum genio hilarius indulgerent, ac publicum epulum instruerent, mortis imaginem per omnes cõuiuias à summo ad imum inferre, hac addita sententia, O vos omnes qui huc ad hilariter bibendum conuenistis, mortis iamiam imminentis nolite obliuisci, atque ideo tristem hanc eius imaginem contemplamini; hæc vos commonefaciat venturum aliquando tempus, quo huic similes eritis. O factum bene! O sanctam ac vere laudabilem consuetudinem! Audite maiora.

Ptolomæus Rex mortis imaginem in mensa habebat.

Plut. in conuiuio sept. sapient.

Cum magnus Tartarorum Cham regni solium conscendit, ipso inaugurationis die quo ab omnibus Rex salutatur, summus regni sacerdos ac totius religionis apud Tartaros Pontifex, inter cæteras, quibus eum officii commonefacit exhortationes, mortem ei ob oculos ponit, inuitatque vt è terra se ortum meminerit, quin & cœlum intueatur, cuius compotem se futurum aliquando speraret, denique vt mortalem se esse agnosceret, vitamque sibi perennem minime spondeteret. Idem pene de Imperatoribus Constantinopolitanis refert Leontius Episcopus Neapolitanus: hi enim cum regnum adirent, & totius populi applausu

In Vitis Patrum.

plausu gratulationeque exciperentur, varii eos accedebant marmorarii, diuersa marmorum crustas demonstrantes, ab eisq; petebant, è quo tandem marmorum genere sacra sibi Cæsarea Maiestas sepulchrum exstrui vellet. O consuetudines dignas & laudabiles!

Lib. 7. in vita Zenonis.

Quin & Dii ipsi sanctam hanc mortis memoriam omni ratione animis mortalium insculpere conati sunt: nam de Zenone Philosopho, quem paulo prius in scenam produximus, refert Laertius, eum, cum quondā ab Apollinis oraculo sciscitatus esset, eequa ratione vitam honeste institueret, mores cōponeret, vitia fugeret, virtutes consectaretur, & quonam modo vitæ tempus cum honore traduceret, hoc ex adytis responsum accepisse, vt mortuos consuleret, ab his quid sibi agendum foret, inquireret, eorum sibi schema & colores circumaptaret. Dum hoc Delphici Dei oraculum maturius meeum voluo ac diligentius excutio, videtur veridicus ille Deus eum, ac post illum omnes omnino mortales, docere voluisse, vnicum ad vitam sancte laudabiliterque ducendam, diemque extremum in summa felicitate claudendum, medium esse, mortuos in consilium adhibere, ac feralem illam Parcam, mortem inquam, inexorabilem, ante oculos habere.

S. Basilius sibi mortis memoriam refricari volebat.

Sed iam satis superque profanis historiis inhæsimus, tempus & ratio postulare videntur vt & sacræ quædam producantur. Magnus ille Basilius Cæsareæ Cappadociæ Episcopus, doctissimus iuxta ac sanctissimus, agmen ducat, hic namque in solennitatibus maioribus, quando ex officii præscripto magnificentiam quandam & pompam præ se ferebat, ne forsitan insolesceret, domesticorum suorum cuipiam mandabat, sibi vt in mediis honoribus in aurem mordicus diceret, Mortem cogita Pater, ac sepulchrum perfici iube. Huic succedat Ioannes Episcopus Alexandrinus propter insignem in pauperes propensionem cognomento Eleemon, qui sexto post Christum natum floruit sæculo: idem prorsus hic legitur fecisse. Statim enim vt ad Episcopatus dignitatem peruenit, mortis lectionem cœpit

Item Ioannes Episcopus Alexandrinus.

edi scere, quam vt melius comprehenderet, tumulum exstrui mandauit, at nunquam perfici, idque eade causa, vt, cum quotidie ab eo peteretur, quando tandem eum perfici velllet, semper illi mortis in mentem reuocaretur, ac se mortalem esse cogitaret.

Iterum ad profanos delabor, laudabile Seueri Imperatoris factum propemodum oblitus, hic namque cum viuo sibi loculum construi iussisset, eidem se sæpius includebat, quem & amplectendo exosculandoque his verbis alloquebatur, Tu ô locule angustiis tuis complecteris eum quem orbis totius amplitudo nequit complecti. Testes hic habeo Dionem Nicæum ac Xiphilinum in eiusdem vita.

Ex hac igitur longa exemplorum enumeratione manifestum redditur, quam frequens apud maiores nostros mortis meditatio fuerit, & quo potentissimi Principes ac viri sanctitate celebres atque omnes pæne mortales, in eam affectu fuerint. Sane ipse Salomon Prophetarum omnium Rex, ac regum Propheta, assiduam mortis meditationē tanti semper fecit, vt firmiter crederet; totique adeo mundo persuadere conatus sit, illam solam ad virtutes animo inserendas, ac vitia exstirpanda posse sufficere. Verba eius audiamus, *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.* Materiam hanc in duas partes dispertiar, prima dicet, quam necesse sit nouissimorum, ac præsertim mortis, perpetuo reminisci, altera vero quantam secum sancta hæc meditatio vtilitatem trahat, quæ duo vbi pertractauero, omnium vestrum me vtilitatibus abunde velificatum existimabo, vos modo benignas aures accommodate. Eccles. 7.

II. Mortis meditatio homini ad salutem necessaria est.

Principio igitur ipsa assidua mortis meditatio in tantum homini Christiano necessaria est, vt S. Ioannes Climacus doctrina & sanctitate illustris, eam omnium virtutum, totius vitæ spiritualis piorumq; exercitiorum basim ac veluti fundamentum appellare non erubuerit. Diuinus quoque Plato, Ethnicus licet, Philosophus alioquin præstantissimus, idipsum, licet verbis paulo splendidioribus, expressit, ait, enim

enim meditationem mortis sublimem quandam Philosophiam posse nuncupari. Si vero ex eiusdem sententia, Philosophia ad respubl. administrationem inprimus requiritur, quam necessaria igitur ad salutem animorumque integritatem conseruandam, sublimis illa Philosophia, mortis, inquam, memoria, dicenda est? Ad hæc tanta in rebus naturalibus finis ipsius necessitas esse perhibetur, vt eum Physici omni in re primum esse dicere non vereantur: vt quamuis in executione operis postremus, in intentione tamen & mente sit primus. Mors autem cum omnium rerum sit extremum atque linea vltima, In omnibus actionibus nostris prima sit, ac principem in cunctis operibus locum teneat, necesse est.

Mortis memoria in actionibus nostris prima esse debet.

Simile.

Nam quemadmodum naucletus, cum in mediis tempestatibus nauem dirigit & moderatur in puppi, quæ extrema nauis pars est, consîdet, non secus & homo, qui mundi huius oceanum enauigat, quo debite ac recte vitæ nauem dirigat, non in prora & ortus sui principiis considere debet, vetustatem scilicet ac nobilitatem stemmatis, maiorum decora, proauorum titulos & auitas imagines admirando, neue etiam in medio, mediæ nimium æstati abblandiendo, honores ac dignitates diuitiarumque affluentiam suscipiendo, sed in puppi, mortem ac nouissima in mentem reuocando. Hic igitur te constitue ô homo, & ex illâ specula *recordare nouissima tua, & in æternum non peccabis.*

Accedit huc, quod Deus optimus maximus, iam ab ipso mundi primordio, hanc mortis meditationem adeo homini necessariam iudicarit, vt vix nata fuerit mors, quin eius statim insignia Adamo protoplasto adaptarit, *fecit Deus Adæ & vxori eius tunicas pelliceas*: vt quemadmodum mortis colores & insignia ad lumbos gestarent, ita quoque eiusdem memoriam animo infixam gererent. Deinde idem ipse Deus, vt profundius adhuc augustam, & regiam hanc mortis recordationem cordis humani laminæ insculperet, in veteri lege sanciuit, vt altare cineribus mundaretur, omniaque vasa in sacrificiorum vsum deputata mortuorum animalium pellibus conuestirentur. Audite Codicis textum: *sed & altare mundabunt cinere, & cuncta vasa altaris operient simul velamine hiacynthinarum pellium.* Quid porro aliud altaria hæc, hæ pelles, cineres ac vetera illa ornamenta declarant, nisi corda nostra, quæ sunt veluti sacra quædam Spiritus sancti altaria, in quibus sacrificium laudis offertur, ipsa mortis recordatione esse decineranda, atque omnes eorum facultates, quæ instar vasorum sacrorum sunt, pellibus & exuuiis cœmiteriorum, id est, mortuorum cadauerum inspectione, cooperiendas?

Gen. 3.

Num. 4.

Hucetiam facit, quod in Ezechiele Propheta ii qui ad salutem destinati sunt, signo Tau (quæ postrema Alphabeti Hebraici littera est) in frontibus signati leguntur. *Percutite senes & iuuenes, eos vero qui super frontem habent signum Tau, non interficiatis.* Docemur hic, si saluari ac vindici gladio eripi velimus, animarum frontibus, funestæ mortis insignia, (quæ vltima linea rerum est atque vltimus in vitæ alphabeto character) insculpenda. Hinc Elias Propheta zona è mortui animalis pelle parata lumbos cingebat, & multis deinde post sæculis præcursor Domini Ioannes Zachariæ. Erant hæ zonæ verissima mortis indicia ac notæ: vt hinc disceremus, mortis memoriam nullo vmquam tempore animo seponendam, verum ad salutem penitus esse necessariam, quin & ab ipso Deo traditam ac iussam: vnde Poeta.

Ezech. 9.

4. Reg. 1.

Matth. 3.

Ipse iubet mortis te meminisse Deus, & Sapiens, *Recordare nouissima tua & in æternum non peccabis.*

Eccl. 7.

Omnes quin etiam, qui in veteri testamento sanctitate celebres fuere, mortis meditationem minime neglexerunt, sed ad vnum omnes nouissima ante oculos habuere, ac bellatricem hanc formidarunt. Iob enim, an non in medio calamitatum Domino dicebat, *Scio quia morti trades me vbi constituta est domus omni viuenti*, id est, Certo certior sum Domine, esse mihi aliquando hinc morte decedendum, tributum commune omnibus, mihi quoque restare persoluen-

Iob. 30.

soluendum. Hoc quippe mihi semper ob oculos erat, in hoc cogitationes & opera collimant, hoc vnum specto, atque ipsa mortis memoria nullo vnquam tempore animo excidet O propositum vere pium ac regium? Sed ipsum Iosiæ regis sanctissimi factum non minori admiratione dignum est, qui sancto quodam zelo succensus omnes quotquot in regno idolorum statuas reperiebat, comminuit; lucos succidit, atque per eorum delubra mortuorum ossa sparsit, vt ad eorum conspectum populus idololatra mortis meminisset, inque vitæ emendationem incumberet. Quare age anima mea, ad imitationem Principis huius, peccatorum idola, quæ in corde tuo profano colebantur, confringe, radices eorum succide, in eorum vero locum ossa mortuorum constitue, vt nouissimorum memoriam nullo non tempore animo geras. Sed pergo in cæptis & alios conceptus depromo, vt ad iugem mortis meditationem semper habendam vos adhorter.

4. Reg. 23.

Magnus quoque ac prudens patriarcha Ioseph, cum iam in extremis esset, obnixe fratres rogauit: vt, postquam hinc ipse moriendo emigrasset, corporis sui curam gererent, cumque ex Ægypto discederent, reliquias suas asportarent. Cur autem hoc eum postulasse existimatis? nisi vt mortis iis memoriam imprimeret, ac de morte cogitandi, cum mortui fratris ossa conspicerent, occasionem daret, seseque eidem Parcæ, cui frater iam colla submiserat, obnoxios esse existimandi.

Gen. 50.

Angelus idipsum olim Esdræ (qui primus Hebræis è Babylone redeuntibus, cum Zorobabel & Nehemia dirutos Ierosolymorum muros instaurauit, ac legem Dei populo præegit) innuit, cum ait, *Mensura mihi flatum venti* Porro verbis illis obscurioribus aliud non designatur, quam vt Esdras sibi breuem vitæ mensuram proponeret, dies venti instar in auras abire, ac inanem quendam fumum euanescere: secumque cogitaret, se, licet hodie bysso & purpura rutilans incedat, crastina tamen die terra obruendum: licet hodie splendide epuletur ac genio indulgeat, crastina forsitan die vermes, bufones & lacertas saginaturum. Eadem tibi, ô homo, verba hodie quin etiam inculco, amiceque suggero, vt nouissimorum iugiter memor viuas.

4. Esd. 4.

Quidni? cum & ipsi Turcæ egregia quadam consuetudine nobis Christianis in hoc præluceant, tradunt enim qui res Turcarum scriptis commisere, apud eos superstitiosos quosdam religiosos esse, quos Torlaques patrio vocabulo nuncupant, victum ostiatim emendicantes, magnaque sese inedia macerantes, barbam & cæsariem cute tenus radentes, solaque melota circa pudenda tectos, qui apud suos magna in veneratione sunt, atque inter omnes Turcarum religiosos præcipui. His solemne est, cum bipatentibus speculis per plateas incedere, ac prætereuntibus ingeminare, hæc vt specula inspicerent, viderent inquam, quinam essent, & quinam futuri sint, ne se proinde extra rationis metam ac præscriptum abripi finerent, sed mortalia cogitarent mortales. Quid, auditores? Mahumetani, ecce, mortis memoriam semisepultam eruunt, ac vos eandem terra obruetis? nequaquam. Sed eos hac in re, non dico, imitamini, sed longo interuallo antecedite.

III. Turcarum religiosorum superstitio.

Lycurgus Lacedæmoniorum legislator, referente Plutarcho, iuxta aras ac delubra deorum, mortuos sepeliri voluit, scitis, quamobrem? Vt nimirum, qui templa diis supplicaturi intrassent, mortuorum quoque, eadem opera, reminiscerentur: tantumque de mortis memoria, quantum de cultu ac veneratione deorum soliciti essent, an non hæc diuina quædam consuetudo est ab ethnico homine introducta?

Plut. in Lycurgo.

Herodotus, Tullius ac Mela Pomponius, apud Persas, mortuos intra domesticos parietes sepelire consueuisse testantur, vt qui viuerent ac superstites forent, eorum sortem semper ante oculos gererent, atque illorum quorum familiaritate & præsentia destituti erant memoriam nihilominus conseruarent, quando quidem atria ac lares in cœmiteria conuerterent: quin etiam dicere non verebantur, defunctos vita, meliores ac prudentiores magistros esse, quam viuos. O consuetudinem

Herod. lib. 1. Cic. 1 Tusc. Mela lib. 1. cap. 9.

tudinem plane cœlestem ac propemodum diuinam.

Laertius Democritus Philosophus inter cæteros nobilis, vrbes atque hominum consortia vt plurimum deuitabat, per cœmiteria ac bustuaria libentius obambulans: sciebat enim, qui in Philosophiæ studio decurrerat, ipsam mortis meditationem, veram ac perfectam Philosophiam esse. O oracula antiquorum! ô viros penitus admirabiles! at vero nostri Philosophi, fideles intelligo, an non & longe maiora præstiterunt.

Andreas Masius in vltimum c. Iosue. Iacobus Edessenus scriptor apud Syros cumprimis nobilis, & magni Ephraimi olim doctor, memoriæ prodidit, Noachum ossa primi parentis Adam religiose in arcam ad se recepisse: & post siccatum à diluuio terrarum orbem, illa inter suos tres liberos cum orbe ipso distribuisse. Semoque, quem anteferebat cæteris, caluariam donasse, & cum ea regionem quam Iudæam appellamus: Vtrum hoc apocryphum quoddam cabalistarum commentum sit, modo non disputo, sed hoc dico, mirari me, nullam in sacris litteris mentionem fieri, Noachum aurum aut argentum, aut quidquam ex omnibus mundi pereundis thesauris in arcam intulisse, cum tamen ossa secum asportasse dicatur ex traditione, mortem scilicet cunctis opibus anteponendo, vt nimirum filiorum animis eiusdem memoriam insculperet, quam vitam pluris quam omnes thesauros fecisse eum apparet, quo eam cæteri exemplo illius mortales splendoribus ac dignitatibus anteferrent. Probo.

Exod. 13. Dum Hebræi Ægypto egrederentur, ac crudeli se iugo Pharaonis eximerent, omneque plurimum auri & argenti, resque alias immensi pretii secum asportarent, Moyses totius populi ductor, & Princeps, aliud præter ossa & cineres Ioseph secum non detulit, mortis scilicet memoriam ceteris rebus anteponens. Cuius rei accuratam Procopius rationem reddens ait, *Hebræi quia carnalia sectabantur, iussi sunt mutuo accipere vasa aurea, & argentea, Moyses eligit viri iusti ossa, quæ præfert immensis Ægyptiorum thesauris.*

Procopius Gazeus fol. 157.

Magnus ille Cosmographus Abrahamus Ortelius, qui Theatro suo toto (quaqua patet) orbe innotuit, in eodem rem sane admirandam commemorat: Esse scilicet in orbe gentem, quæ mortuorum ossa nummorum loco adhibeat, eaque in rerum permutatione, ac necessariis emendis vendendisque auri loco valere, atque eadem omnes eorum diuitias esse. An non hoc est perpetuæ mortis recordari, eamque nullo non tempore ac loco ante oculos habere, cum ossa auri loco sint, & velut thesauri asseruentur? Imitentur hoc Christiani, eaque quæ mundi sunt contemnentes, mortem semper animo voluant, de eadem agant, loquantur, eam somnient, ac nunquam non, velut præsentem meditentur, neque ea non secus, ac de thesauro aliquo custodiendo totis viribus contendant, vt hic etiam locum illud euangelii inueniat, *vbi thesaurus tuus, ibi & cor tuum.* Qui enim occultum quendam thesaurum habet, semper de eodem cogitando solicitus est: mors autem, quæ pretiosus quoque thesaurus, obliuione sepeliri non debet, sed semper animo ac cogitatione voluenda. *Matth. 6.*

Et sane ita se res habet: quin & inter Magorum, qui ex Oriente Christum adoraturi in Bethleem venerant, thesauros, mortis memoria haud abfuit, inter cætera namque munera obtulerunt & myrrham, quæ mortis symbolum dicitur, & in defunctorum sepulturam adhiberi consueuit. In quo mysterio designatur, heroici cuiusdam ac magnanimi pectoris esse iugem & assiduam mortis memoriam, id est myrrham, Domino in sacrificium reseruare, ac feretri semper meminisse. *Math. 2.*

Ad hæc, ipse Dominus ac Redemptor Christus eandem haudquaquam oblitus est: ipsum enim solemnem gloriæ ac triumphi sui diem mortis memoria voluit adornari, ac quodammodo insigniri. Sepulchra siquidem defunctorum aperuit, atque iisdem eductos Eliam, & Moysem in monte Thabor, velut oculatos suæ transfigurationis testes, adesse voluit. Vt hinc disceremus, summos inter honores ac faustos populi applausus mortis tamen ac cinerum

rum recordationem non esse abiiciendam, &, ad quodcunque tandem honoris, qui per montes exprimitur, fastigium sustollamur, mortis ac defunctorum nihilominus memores nos esse oportere.

Quare age, Christiane, memorare nouissima tua, memorare inquam, Gentilium, sanctorum Angelorum, & ipsius etiam Iesu Christi Principis tui vestigiis insistendo, funeris mortis interdum reminiscere, his te cineribus aliquando perfunde, finem tuum, & quid futurus sis tecum cogita, sepulchrum tuum nonnunquam adi, atque ita tecum sermocinare: Anne igitur me semel mori necessum est? pro dolor! anne corpus hoc ab anima separandum, & in cineres redigendum? ô rem deplorandam! an grati illi oculi solis lumen non amplius poterunt intueri? ô calamitatem? aures hæ non amplius iucundissimo musicæ sono demulcebuntur? ô miserum! lingua hæc obmutescet? itane pulmones, cor, manus agitari, caput quaquauersum verti, membra sentire, ac pedes ambulare desinent? ô acerbum nuntium? Recordare igitur nouissima tua, & imprimis mortem, & vltimum hunc terminum, nam quemadmodum nihil eiusdem memoria reperiri potest sanctius ac melius, ita nec eiusdem obliuione quidquam deterius aut damnosius. Atque hoc vnum in primis Christianus ille Heraclitus, Ieremiam significo, in populo suo vnice deplorauit, quod nimirum rarissime aut nunquam mortis meminisset, *Sordes eius in pedibus eius, nec recordata est finis sui.* (Thren. 8.) Id ipsum & Iesaias de confusione & iniquitate Babylonis asseruit plorans. *Et dixisti: In sempiternum ero domina, non posuisti hæc super cor tuum, nec recordata es nouissimi tui*, (Isa. 47.) Animæ peccatricis imaginem gerere videris infelix Babylon, quodque olim Propheta calidis lachrymis in re deplorauit, hoc in illa equidem deploro. Transeamus vlterius.

Quanta, putatis, fuit abominatio, quam Ezechiel Propheta in templo olim vidit, (Ezech. 8.) quando senes tergum templo Domini obuertentes, versus orientem respicientes, ac flosculos naribus applicantes conspexit: at non minor, mihi credite, abominatio est, ac mera & intolerabilis stultitia, cum senes canescentes illi vertices, atque albentia tempora, qui iam ad occasum vitæ vergunt, ad orientem respiciunt, ac iuuenum more lasciuiunt. Tolerandum quidem foret, si in flore adhuc ætatis constitui, aut iam pubescentes, ad orientem iuuentutis oculos conuerterent, atque eundem, quodammodo proni adorarent: sed caua illa capita, & silicernia, qui tanto iam itinere ab aurora vitæ retrocesserunt, morti vicini, & alterum quodammodo pedem in Charontis cymba habent, oculos ad orientem adhuc conuertere, vere deplorandum est. (Abominatio est, vident senes mortis immemores.)

Atque hinc fit, quod templo sancto tergum obuertant, Deum contemnant, sanctasque eius leges ac præcepta violent, & sub vitæ terminum floribus ac corollis redimiti incedant, longius sibi vitæ spatium pollicentes, vti ramusculo naribus applicito manifestum faciunt. Ad conuerte ad occidentem oculos veterane ac rugose senex, noli coruum te fingere, scit te Proserpina canum, noli annos mentiri, sed memorare nouissima tua, finis memento, testamentum conde, dispone domui tuæ, ac tecum cogita, quam necesse sit ad salutem mortis meminisse, ac quantam etiam vtilitatem adferat. Est hoc secundum concionis huius membrum, ad quod me iam accingo.

IV. Mortem recordari, vtile est.

Huc accedit, quod continua mortis meditatio, præterquam quod hominibus ad salutem per necessaria sit, infinita etiam commoda pariat. Inprimis autem peccato aditum occludit. Ita namque id testatur in Collationibus Cassinus, doctrina & vitæ sanctitate inter seculi sui scriptores per illustris: ait enim, in plurimorum Anachoretarum conuentu, in quo detentationibus diaboli expugnandis, ac peccatis fugiendis deliberatur, vnum è senioribus dixisse, nullum aut ad tentationes Satanæ superandas, aut ad vitiorum fugam, assidua mortis recordatione medium vel efficacius vel excellentius dari posse. Ac non præter rationem, ita namque sentiunt ac docent omnes sancti Patres & imprimis Diuus Augustinus, qui quodam loco ait, *Nihil sic reuocat.*

lib. exhortat. uocat à peccato, *quam frequens mortis meditatio*, ac deinde Hieronym. *Mememento mortis*
Epist. ad Cyprian. *tuæ & non peccabis, qui enim quotidie recordatur se esse moriturum, contemnit præsentia, & festinat ad futura*, & epistola ad Heliodorum: *Nil æque tibi proficit ad temperantiam omnium rerum, quam frequens cogitatio breuis æui, & huius incerti: quidquid facis, respice mortem.* Egregia quidem hæc omnia, sed quæ è pagano decerpta sint horto, ex Epistola scilicet XXV. Senecæ ad amicum Lucillium: ipsa autem epistola hæc trito huic Sapientis
Eccl. 7. axiomati, *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis* inniti videtur.

Simile. Et sane frequens ac iugis mortis meditatio, peccatorum quædam mors est, ac præsentissimum aduersus delicta antidotum. Dicuntur ii quià venenosis serpentum morsibus sauciati sunt, vnguine ex serpentum adipe confecto sanitati restitui. In animabus id locum habere quis neget? dum enim illæ à peccatis, quibus nulla vipera aut regulus venenosior, sauciatæ sunt, ac vulnera, & morsus, ferali meditatione mortis, velut amaro quodam iure, tingunt, confestim persanantur. Insignem in hoc propositum allegoriam producam. Iussit olim Deus,
Num. 21. Israelitis Sinai deserto commorantibus, serpentem quendam æneum in medio castrorum in stipitem erigi, in quem si qui venenosis serpentum morsibus sauciati oculos coniicerent, protinus sanitati integritatique pristinæ restituebantur. Cuius allegoriæ moralis sensus hic est. Vult nimirum Deus optimus Maximus, vt quamdiu in deserto mundi huius commoramur, mortis viperam in altissimam animæ nostræ sedem sustollamus: cuius tanta virtus est atque efficacia, vt, statim ac nos peccata venenoso suo afflatu læsere, si ad illam oculos conuertamus, subito; non sine aliqua miraculi spe-
Eccl. 7. cie, sanemur. Est hoc nempe & sapientis consilium: *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.*

Mirabiles effectus qui ex mortis meditatione oriuntur. Sed parua sunt quæ hactenus dicta sunt, si cum iis quæ mox dicturus sum, conferantur: morbos enim qui nulla sanari arte videntur posse, illa è vestigio curat: cæcis quippe oculus adaperire, mentis constantiam phreneticis reddere, ad veri Dei cognitionem idololatras pertrahere, an non effecta quædam mirabilia sunt ac miracula quædam omnem fidem superantia? Ipsa autem finis vltimi consideratio, cinerum perpetua meditatio, atque assidua originalis vilitatis memoria, omnia hæc, atque etiam longe maiora, in anima operari consueuit. Quod pluribus iam demonstrabo.

Magnus ille mundi Æsculapius Christus, *Ioan. 9.* visum cæco nato volens restituere, non dictamnum quod saucijs ceruis medetur, non cheledoniam hirundinibus salutarem, non varia Pharmacopolarum collyria adhibuit, sed expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, quod cæci deinde oculis super posuit. Hoc vix malagma oculis adhibitum fuit, quin statim iucundissimum & optatissimum cæli lumen cæperit intueri ipsum igitur lutum, ac vilis originis nostræ puluis si cogitationum oculis adhibeatur, eosdem quam primum persanat, nosque ex cæcis reddit perspicacissimos, & ex talpis lynces quasdam visus acutissimi, vt nos ipsos statim agnoscamus alterum est.

Solent peritiores medici, iis quibus turbatum & minutum est cerebrum, vt sunt amentes, phrenetici, lunatici, & calidis febribus laborantes, cæli mutationem consulere, ac parsuadere, vt in patrium solum & locum originis, ad aliquod tempus, secedant. Ad horum autem imitationem prudentes animarum Archiatri, dum vident eas ambitione tumidas, luxu diffluentes, auaritia sordidas, lasciuia inquinatas, (ô effrenem phrenesim!) consulunt vt cœlum mutent, vt in cinerum se regionem conferant, in qua & formati & nati sunt: Illa porro aeris & loci mutatio plus sæpe prodest quam omnis exterior medicorum industria, aut medicamentorum varietas. *Mortis memoria phreneticos sanat.*

Tertium hoc sit. Naaman princeps militiæ regis Syriæ, Principi suo gratus & carus, quique summo apud omnes in honore erat, cum à lepra mundatus, & ab idololatria ad veri Dei cultum conuersus esset, ne forsan in pristinam ægritudinem relaberetur, aliud antipharmacum ab Elisæo non petiit, quam pauxillum de terra Israel, quam *Mortis memoria idololatriæ horrorem generat.*

Bess. Aduent.

facis habere vitium ad timorem Dei, cognitionem, atque idololatriæ horrorem menti inferendum arbitrabatur. Audite verba eius: 4. Reg. 5. *Obsecro, concede mihi seruo tuo, vt tollam onus duorum burdonum de terra: non enim faciet vltra seruus tuus holocaustum, aut victimam diis alienis, nisi Domino.* Ecquid Spiritum sanctum sacrarum litterarum auctorem hoc facto designare voluisse arbitramini? præter alia hoc sane, nullum esse ad sepelienda & euitanda peccata, quæ meræ vanitates sunt, atque idolorum cultus, medium efficacius, quam per assiduam medidationem mortis, pauxillum, non dico terræ Israelitidis, sed terræ è qua geniti & efformati sumus, assumere ac perpendere præter terram nihil nos esse, & in terram iterum conuertendos.

Vi. O sancta ac ter beata mortis meditatio! aliæ quin etiam tuæ sunt vires, maior tua est potentia ac robur, maioraque adhuc edis miracula. Scire vultis, Auditores? illa, illa, mundi atque omnium rerum mundanarum contemptum generat. Fuit hoc olim Tom. 3. Epist. ad Paulin. iudicium Magni Hieronymi dicentis, *facile contemnit omnia, qui semper se cogitat esse moriturum*, idem & docet Gregorius lib. 16. In speculo monachorum. Moralium cap. 16. ac Bernardus: *Monachus* inquit, *tadio affectus componat se meditando supra petram in qua lauantur mortui, & cogitet apud se quomodo tractentur ibi sepeliendi, quomodo nutet caput, cadant brachia, rigeant brachia, tibiæ iaceant: quomodo deferantur humandi quomodo exponantur in tumulo: quomodo puluere conteguntur, quomodo vorentur à vermibus & quasi saccus putrefactus consumantur: Summaque est Philosophia, meditatio mortis assidua. Hanc vbicunque perrexerit, secum portet. & in æternum non peccabit.*

Apostolus Doctorum omnium Doctor cum ad Corinthios scriberet homines natura salacissimos, (de quibus ait Strabo, fuisse Lib. 8. Geograph. apud eos fanum Veneris adeo locuples, vt plures quam mille habuerit sacrorum famulas meretrices, quas deæ, viri mulieresque Corinthiæ dedicarant) vitiaque illorum euellere ac virtutes è contra inserere, atque sancti orè neglecta lubricitate & libidinibus vitam eos vellet traducere, alio argumento non est vsus, nec aliud iis præceptum tradidit, quam vt mortis memoriam conseruarent: *Hoc itaque dico fratres, tempus breue est, reliquum est, vt qui habent vxores tanquam non habentes sint, & qui flent tanquam non flentes, & qui gaudent tanquam non gaudentes, & qui vtuntur hoc mundo tanquam non vtantur, præterit enim figura mundi huius.* 1. Cor. 7. Persuadet ecce sibi mortis memoriam ad delicias voluptatesq; eliminandas sufficere.

Bartholomæus Tegius auctor nostri temporis accuratus & diligens, hunc locum exponens ait, veteres, vt ad oculum demonstrarent, quantæ esset ad mundi contemptum ingerendum efficaciæ assidua mortis ipsius memoria, inter cætera hieroglyphica mortui cranium hac addita Epigraphe, *Cogitanti vilescunt omnia*, depingere consueuisse: innuentes, eum qui attente mortem intuetur & cogitat, omnia facillime contempturum. Vnde & magnus Gregorius, *Facile contemnit omnia, qui se semper cogitat esse moriturum.* lib. 2. Lib. 16. M. c. 13.

Hinc & vetus quidam Philosophus, cuius mihi modo nomen haud occurrit, quamvis de rei veritate nullus dubitem, dicere solebat, mortem omnium esse deliciarum temperamentum, ac tantum animam per eandem ad omnium rerum terrenarum contemptum excitari, quantum eam tentationes earum affectu & amore deprimere solent.

Rerum omnium, fateor, obliuionem inducit mors, & vniuersarum deliciarum nauseam eiusdem memoria, quotidiana namque fieri experientia videmus, quomodo rei qui ad mortem condemnati sunt, rerum suarum curam negligant, de amicis non sint solliciti, de cultu corporis haud quaquam anxii, vt in culta barba & promissa coma in sordibus voluentur, vnam sibi mortem semper ob oculos ponentes. Quid? an tu ô homo, tu inquam, qui à tanto iam tempore obscuro mundi ergastulo detineris inclusus, atq; huius immanissimæ dominæ, carnis dico, vinculis innodatus, ab ipsis incunabulis ad mortem condemnatus es, inanias & mundi huius ludibria amplecteris, deque

mundo.

mundo adhuc cogitabis, cum tibi propediem moriendum sit, ac proinde de morte potius cogitandum?

Fulgos. lib. 6. 2. Platina in Celestino. III.

Addam historiam, quo maiorem adhuc tibi pudorem incutiam, è gentilium scriniis deprompram. Referunt Fulgosus & Platina magnum illum Orientis terrorem Saladinum, morti vicinum mandasse, vt statim ac spiritum exhalasset, indusium quoddam vile in exequiis ac pompa funebri, in pertica gestaretur, & simul inclamaretur. Ecce Saladinus, totius olim Orientis terror, atque Asiæ dominator, ex omnibus quas retulit victoriis, ex omnibus quæ acquisiuit trophæis, lacerum hunc & vilem panniculum secum defert. Erat, erat, mortis ac nouissimorum memoria, quæ hunc omnium rerum contemptum & abdicationem in eo excitauit.

Mors Alexandrum regnis cedere coegit.

Simile quid in Machabæorum libris legere videor Magnus Alexander horrendum illud belli fulmen, qui per totum terrarum orbem victricia signa circumtulit, postquam iam plurimos triumphos egisset, multas gẽtes & cultu & natione barbaras profligasset, tot regna & prouincias euertisset, morti vicinus & fato iamiam concessurus, vocatis ad se purpuratis atq; optimatibus suis, iisque ac toti simul orbi valedicens, regnum diuisit, ac singulis singulas partes assignauit. Verba scripturæ hæc sunt: *Et factum est, postquam percussit Alexander Philippi Macedo, qui primus regnauit in Græcia egressus de terra Chetim, Darium Regem Persarum & Medorum: constituit prælia multa, & obtinuit omnium munitiones, & interfecit reges terræ, & siluit terra in conspectu eius: & post hæc decidit in lectum, & cognouit quia moreretur, & vocauit pueros suos nobiles, qui secum erant nutriti à iuuentute sua, & diuisit illis regnum suum, cum adhuc viueret.* Ecce, mortis memoria ac vehemens eiusdem apprehensio, potentissimum hunc Monarcham honoribus vltro coegit cedere, atque omnibus regnis, quæ tanto sudore, labore, tot præliis & periculis sibi pepererat, in momento valedicere.

1. Mach. 1.

Hirundinum natura.

Qui de animalibus scripsere tradunt, hirudines, si corpori humano, cui ad noxium humorem exsugendum impositæ sunt, nimis tenaciter adhæreſcant, ac nulla ratione auelli queant, quamprimum decidere, & desinere sugere, si cineribus caput perfricetur. Hirudines vos estis, ô peccatores qui noxium vanitatum & voluptatum sanguinem, in corrupto mundi huius corpore nimis auide exsugitis & imbibitis, adeo vt nulla auelli ratione possitis: sed si mortis cineres capitibus vestris inspergeretis, exsugere desineretis, ac nefariis cœptis sine dubio desisteretis. Ipsa namque mortis meditatio, & stultus ac perditus nimis erga mundum affectus in vna morari sede, ac pariter consistere nequeunt. Docuit hoc me Psalmographus, qui de Iudæis in Chaldæam captiuitate Babylonica abductis ait, eos cum ab alienigenis ad patrios psalmos decantandos inuitarentur, respondere solitos. *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* Quod enim peregrini essent, & in aliena regione versarentur, è qua quotidie emigraturos se sperarent, hinc fiebat, quod nullis voluptatibus, deliciis, delectationibusque afficerentur; at vitam in lachrymis ac perpetuo luctu mœrendo transigerent. Considera tecum ipse interdum ô homo, te hoc in mundo, non secus atque Hebræos in Chaldæa, captiuum & velut in terra exilii versari, sub horrido, & immiti cœlo constitutum, è qua certus es, aliquando tibi esse discedendum: cogita, mortem luculentum aliquando de te triumphum acturam, quod si feceris, certo certius mihi persuadeo alios te profecto mores assumpturum, in alium virum mutandum, non risu & deliciis dissoluendum, & omnem à te voluptatem heroica quadam animi constantia ablegaturum.

Psal. 136.

VI.

Dan. 14.

Cineres mortis vtile remedium sunt aduersus mundi vanitates

Daniel regiorum somniorum interpres, & Prophetarum omnium facile Princeps, fanum Beli cum cribratis cineribus conspergeret, imposturas sacrificulorum & ementitum idoli cultum facile detexit. Docet hæc historia, nos si mortis cineribus memoriam conspergamus, versutias carnis & satanæ iniquitatem, qui idoli mundi huius ministri sunt, facili negotio detecturos.

Lactantius refert adhæc, morsos à viperis, qui vt plurimum emoriuntur, persanari si eatundem cineres plagæ applicentur. Quas nobis plagas, ecquæ animæ vulnera infligunt ambitio, superbia ac mundi vanitas? quam crudeles hæ sunt viperæ? quibus si mortis cineres confestim apponantur, omnis sine mora læsio persanatur. Audite porro vt morbi remedium suggerat Ecclesiastes, dicens *Memorare nouissima tua, & in aeternum non peccabis*: id est, ambitiones tuas, & honores cineribus consperge, & omnibus deliciis, voluptati, vanitatique nuntium remittes.

Eccl. 7.

Quid si dixero, ad solum cinerum conspectum dæmones fugari, eorumque machinationes, & molimina subuerti? Nam vt Albertus Magnus, curiosus ille naturæ arcanorum indagator, tradidit, nunquam amplius coruos ad nidum reuerti, si cineres aut fracti vitri pulueres eidem inspersos viderint: ita dico, Satanam tartareum illum coruum, fuligine infernali nigricantem, nunquam amplius in corde nostro nidum sibi aut domicilium paraturum, si idipsum semel cineribus, in quos post vitæ exitum redigendi sumus, conspersum viderit, ac vitri fragmina in eo repererit, id est, si fragilitatis humanæ (qui non nisi vitrei sumus, quin & vitro fragiliores, teste Augustino. *Nonne fragiliores sumus quam si vitrei essemus vitrum enim etsi fragile est, tamen seruatum diu durat,*) meminerimus. Quantum igitur commodum animabus nostris generas ô iucunda ac tristis mortis reminiscentia! at longe maior tua est fortitudo & vires longe maiores quippe quæ omnia deiicias, pellundes, & in frustra comminuas mundum, peccata, ac diabolicos impetus.

lib. de vegetabilibus.

In sermonibus.

David ouium quidem pastor, sed animo gigas, propriis Goliadam Philistæum armis confecit, Saulem quoque non aliter debellauit, qui nimirum proprio ensi superincubui. Omnes, mihi credite, Christiani Dauidi huic sunt persimiles, qui nimirum duos aduersarios tergo semper & capiti superimminentes timere debent Goliadam nimirum, id est, mundum, & atrocem quendam ac sanguinarium tyrannum, id est, Satanam: ac de vtroque victoriam referre possunt, si mortis & cinerum, quæ horum arma sunt, memoriam in manus sumpserint. Certam autem nobis victoriam sapiens spōdet. *Memorare nouissima tua, & in aeternum non peccabis.* Ad hæc ipsa mortis recordatio peccatum penitus exstinguit & suffocat, adeo vt nequaquam fieri possit, quemquam à virtutis tramite deflectere, si mortem & nouissima semper præ oculis habet. Ipsa namque mors præsentissimum aduersus venenatos peccati morsus remedium est. Hinc speculum illud patientiæ Iob, omniumque afflictorum antesignanus saniem & vermes exulcerato corpore erumpentes, vt scriptura ait, testa radebat. Quæ verba magnus Pontifex Gregorius interpretatur, ait, nos, si originis ac nostri Esse, quæ testa fragili fragilius est, considerationem in manus sumamus, & terræ nostræ, mortis, ac sepulchri nunquam non memores simus, vermes & peccatorum (quæ meræ sordes sunt, animabus nostris innasci solitæ) saniem facile derasuros, animamque ab omni prorsus labe contagioque mundaturos.

1. Reg. 17.

Eccl. 7.

Iob. 2.

Refert Ammianus, apud barbaras quasdam gentes veneni cuiusdam genus reperiri, quod oleum incendiarium appellant, cuius tanta esse fertur virulentia & pestis, vt quodcunque tandem membrum attigerit, ipsum confestim, occulta quadam ratione, non sine exiguo cruciatu & absque vlla exstinguendi spe, ardeat: nam quo plus aquæ affunditur ad restinguendum, quo & incendium magis magisque inualescit. Vnum porro aduersus vehementem hunc æstum remedium est, si terra & cineres flammæ iniiciantur. Veneno huic quin peccata comparemus, quæ virus quoddam lethale sunt & oleum quoddam incendiarium. ita namque illa in sacris voluminibus appellantur, *Oleum peccatoris, non impinguet caput meum*, & apud Hebræos, *Oleum autem veneni*, virus inquam, quod animas simul & corpora incendat. Cui incendio restinguendo nullum aptius aut conuenientius remedium excogitari queat, quam si vtraque terræ & cinerum fatalium cogitatione respergantur. Nam à longo iam tempore dixit Sapiens,

Lib. 25.

Psal. 140.

Eccl. 7.

Recor-

Recordare nouissima tua, & in æternum non peccabis.

Mortis memoria animum humiliat.

Ipsa insuper mortis recordatio humilitatem generat, & animas intra moderationis limites continet, ne sublimius euolent, seseque æquo gerant insolentius. Quis enim est, qui proposita sibi originis vilitate naturaque in cineres dissoluenda non humiliter ac demisse de seipso sentiet? quis inquam est qui ad sublimia & supra se posita aspirare audeat, cum moriturum se inque puluerem redigendum, cogitabit? Hoc namque vnum sapiens ad superbiam hominum retundendam humilitatemque mentibus inserendam adhibuit, dicens, *Quid superbis terra & cinis.* quasi diceret, Homo qui in tantum te iactas, qui adeo splendide & magnifice te geris, superbis, & insolescis, cogita, terram, cinerem te esse, puluerem, putredinem, & merum nihil, & non dubito fore, quin alas tuas breui sis contracturus. Vnde Poeta quidam.

Eccl. 10.

Quid cinis & puluis, quid sordida terra superbit?
Cum redit in cineres, quod fuit ante cinis?

Simile.

Pauus, quo nulla auium pulchrior aut elegantior, nulla quoque superbior cum pennarum agmen explicat, cum plumarum sinuosa volumina latius extendit, nimirum quomodo sui ipsius pulchritudine delectetur, vt in seipso superbiat. Verum quamprimum vt oculos in terram dimittit, ac pedum deformitatem intuetur, erubescens, pennarum syrma sensim dimittit, suasque merces, quas spectandas proposuerat colligit. Non secus quoque ipse homo inter ceteras creaturas nobilissimus, pulcherrimus, simul etiam insolentissimus, cum vanitatis alas explicat, adeo, viso conditionis suæ splendore, gloriatur, nihil vt eo aut vanius aut insolentius esse videatur: sed si oculos in terram deiiciat, pedesque contempletur, finem inquam, suum, mortem ac cinerum turpitudinem cernat, statim profecto sese recolligit, ac submissius de se sentit.

Leuit. 5.

Quoniam vero de auibus mentio incidit: iussit olim in Leuitico Deus, vt auibus in sacrificium offerendis prius plumæ euellerentur, eæque in locum in quo cineres coaceruabantur, proiicerentur. Quale porro hoc mysterium est? videor audire qui mihi dicat, & homines de numero volatilium esse, clamat enim Psaltes, *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo?* Honores, dignitates, diuitiæ, luxus & vanitates, annon pennæ quodammodo sunt, quibus in altum superbiendo efferantur? verum quo submisse de seipsis cogitarent ac sentirent, iubet Deus, vt alæ iisdem præscindantur, ipsæque pennæ cum mortis cineribus permiscerentur. Vnicum quippe remedium, quo animæ superbientis impetus retundatur, Deoque in humile sacrificium fiat, est, mortis memoria plumas & mundi vanitates condire ac temperare.

Psal. 54.

Factum Agathoclis vt submisse de seipso sentiret.

Agathocles, qui ex figuli filio ad Siciliæ regnum euectus est, fictilia semper vasa sibi in mensam inferri vna cum aureis & argenteis volebat, ne forsitan ob lætioris fortunæ auram extra mentis statum abriperetur, vitæque prioris eum caperet obliuio. Non peccaret, meo iudicio, homo ad honores & dignitates subuectus, si Agathoclis exemplo, ne superbia & elatio locum in eo reperiant vtque primæ paupertatis meminerit, inter aurum & diuitias, vas quoddam è terra compactum animæ mensæ inferret, id est, cineres sibi proponeret in quos redigendus est, & terram & lutum è quo conglutinatus, quo ita semper intra rationis ac temperantiæ limites remaneret, reminisceretur, inquam, figuli se filium esse & Adami stirpe, qui Protoplastus nominatus est, progenitum: itaque fiet vt humilius de se cogitaturus sit.

Mortis memoria etiam apud Romanos triumphantes in vsu erat.

Scribit in epistolis Hieronymus, fuisse olim Romæ consuetudinem, triumphantibus, cum quadriiugo veherentur curru, inter lætas acclamantium voces, atque exultantis populi applausus, mortem in memoriam reuocare. Qui enim triumphabat, trabea indutus, coronis redimitus, & victoriis turgidus, currui insidebat, eique à tergo imminebat qui diceret, *Hominem & mortalem te esse memineris.* Permiscebant scilicet mortis memoriam triumphali gaudio, ne summus ille honor ac dignitas, cui par vix reperiebatur, eos cogeret insolescere. O consuetudi-

suetudinem deprædicandam? sciebant siquidem Ethnici nouissimorum recordationem ac præsertim mortis, nostriq; cognitionem, ad animos humiliandos permultum momenti afferre.

David qui ex humili ouium pastore rex Israel constitutus est idipsum in Psalmis aperte consuluit, dicens, *Non apponat vltra magnificare se homo super terram*, vel, vt, Hieronymus ad Hebraicam veritatem transtulit, *Non apponat magnificare se homo de terra.* Psal. 9.
Idem vates, cum causas exponeret, ob quas tam multi vento superbiæ aliorsum raperentur, inter cæteras hanc addit, quod nullus omnino nouissimorum recordaretur; *Non est respectus mortis eorum, ideo tenuit eos superbia*: si enim vel semel eandem mentibus insculperent, inque omnibus præ oculis haberent, in tantum credo humiliarentur, vt ad intimum vsq; terræ centrum se dimitterent: Viuat igitur mortis memoria, viuant & triumphent cineres, viuat sepulcri ac nouissimorum recordatio, nihil enim eadem vel ad salutem vtilius vel magis necessarium haberi potest, nihilque est ad quæ vehementius aut magis vos adhorter. Quamobrem finem vestrum ante oculos habetote, mortuos consulite, sepulchris loquimini, cœmiteria accedite, videte & inspicite aceruos illos, & vt ita dicam, ossium horrea, videte putiscentia illa corpora taboque defluentia, ac cineres illos sepulchrales accuratius intuemini, siquidem, vt Chrysostomi verbis vtar, in illis cernetis naturam dilapsam, corpora corrupta, ossa in puluerem redacta. Cœmiteria adite, considerate, quis sit sapiens, quis stultus, quis imperator, quis Psal. 72.
miles, quis Dominus, quis seruus. Vbinam sunt flores adolescentiæ? in sepulchris: vbi serenitas frontis? vbi vultus lætitia? faciei maiestas? verborum nectar & dulcedo? morum venustas ac decor? nonne omnia cinis, vermis & putredo? Ad hanc ipsam sancti visi meditationem vos hodie inuito, Auditores, hoc vnum vos semper ob oculos habere velim! quapropter *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.* Eccl. 7.

Tu vero pater omnipotens, bonitas infinita, & exuberantissime fons bonorum, qui ad hoc ipsum per Sapientem omnes adhortatus es, nostros quæso, oculos reuela, & omnem ab iis caliginem remoue, quo ipsum agnoscere, intellectum, vt intelligere, memoriam autem, vt eius meminisse valeamus. Vnica hæc in posterum nostra sit meditatio, cura studium, oculorum intuitus, deliciæ, animarumque perpetuum exercitium. Fac, obsecro, auctor vitæ ac mortis triumphator, vt mortem semper ante oculos habeamus, non nisi de morte sermones misceamus, aliud quam mortem non meditemur, vnam mortem spiremus, spectemus, atque in eam solam omnia studia dirigamus. Deinde concede ô dulcis animarum sponse, memoria mortis ita permoueamur, vt seculi vanitatibus valedicentes, peccata fugientes, humilitatem spiritus adipiscentes, ita in hac vita mori discamus, vt in altera te concedente sempiternum viuere possimus, æterna beatitudine perfruentes: ad quam conducente nos Patre & Filio, & spiritu sancto, nos peruenturos speramus,

AMEN.

FERIA

FERIA SECVNDA POST DOMINICAM I. ADVENTVS.

QVID SIT MORS.

Partitio.

I. *Quod mors sit horrifica.*
II. *De eius quidditate.*
III. *Proprietate.*
IV. *Effectibus.*
V. *Quod mortis conditor non sit Deus.*

Memorare nouissima tua, & præsertim quid ipsa mors sit, & in æternum non peccabis, Eccles. 7.

FIGVRA.

Dan. 11 DANIEL Propheta cum Susis, quæ totius Persiæ metropolis est, aggeret, prodigiosum quendam arietem, duobus instructum cornibus, ac per quatuor mundi plagas cursitantem, & omnibus quæ in orbe erant animalibus insultantem vidit. In petulco hoc ariete mortis mihi imaginem videor intueri, quæ duobus minitans cornibus, fato inquam violento & naturali, toti omnino orbi imperans, insultans ac dominans, omnes quos in mundo reperit homines, animalia inquam rationalia, ad terram deiicit & prosternit. O monstrum horrendum, informe ingens! ô perniciose & sternax aries! ô bellua rabie ac furore percita! Hanc vobis hodierna die plurib: describere ac natiuis coloribus depingere decreui. Sed prius sanctissimi Spiritus opem, idque gloriosæ virginis intercessione, imploremus, quamobrem Gabrielis eam Paranymphi verbis salutemus.

3. Ethicor. *Mors horribilis est.*

AVE MARIA.

II Peripateticorum Princeps Aristoteles, cum mortem describeret, deque eius violentia loqueretur, nam omnium terribilium terribilissimum & teterrimum appellare non dubitauit. Et non sine ratione, tristi hoc & ferali schemate horrendam, ac sæuam hanc Parcam produxit, sicut enim nihil vita est carius aut iucundius, ita quoque nihil morte terrius aut horribilius. Et sane si ea fugere solemus quæ noxia sunt, mortem imprimis, quæ noxia est vt quæ maxime, fugere & abhorrere par est, cum illa parentes, amicos, bona, facultates, vitam denique ipsam violenter auferat, & iniuriis quodammodo extorqueat. Tanta quoque eiusdem feritas est ac truculentia, vt vniuersa eam natura rerum perhorrescat, ac nullum etiam, vel exiguum, reperietur animalculum, quod non occulto Dei naturæque instinctu mortem horreat, & omni se ratione aduersus hanc bellatricem tueatur, omnia nimirum naturæ arma adhibendo, vt vitam ab iniuria ac periculo propulset.

Brasidas Lacedæmoniorum dux, referente Chæronensi Plutarcho, quodam tempore caryeas comedens, murem inter easdem reperit, qui cum digitum eius præmordisset, fugit: Brasidas autem ad suos conuersus dicere cœpit, Ecce, quid non faciat mortis timor, videte, vt etiam pusillis animalculis stimulum & audaciam suggerat, vt se etiam aduersus homines defendant. Vt paucis concludere merito possim, morte nihil esse horribilius, terribilius aut formidabilius, eamque monstrum quoddam informe esse, ac crudelem animarum carnificem. Ipsa namque est tartarea illa Proserpina, quæ ferales illas sorores, vitæ humanæ pensa trahentes, semper occupatas habet, at nunquam vacare finit. Ipsa est barbara illa ac sæua leæna, quæ à tot iam retro annis & sæculis, per huius mundi agros discurrens, sine vlla misericordia aut clementia, quidquid vitam natum est, occidit, interimit, trucidat. Ipsa est crudelis illa megæra, veterana illa ac versuta venefica, quæ iam à quinque annorum millibus, sine omni vita viuit, sine regno dominatur, mille latrociniis homicidiis, incendiis & parricidiis nobilis. Est denique fera illa ac pestilens bellua, quæ statim vt in orbem terrarum ingressa est, *In Apophtt.*

est, eundem tabo & contagio miserum in modum infecit ac perdidit. Ita namque locutus est Paulus: *Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit.* Rom. 6.

Basiliscus vt Physici, & S. Bernardus sermone in Psalmum, *Qui habitat in adiutorio*, tradunt, serpentis quoddam genus est adeo virulentum & pestilens, vt solo etiam intuitu intuentes enecet, ac mori cogat. Huius naturam ipsa imitatur mors, quæ etiam longe venenosior est: nam statim vt infelici peccati aluo egressa est, infelicem & incautum Adamum pestifero sui intuitu infecit ac mori coegit, istuque quodam inexspectato omnem eius posteritatem in paradiso terrestri vulnerauit. An non creditis? sed scriptum est. *In quo omnes peccauerunt.* Rom. 5.
O venenum, ô luem, ô stragem! in hodiernum vsque diem vulneris illius cicatrices ac notas gestamus.

Mendaciorum concinnatores Poetæ, Pandoram quandam finxerunt, quæ miseriis & calamitatibus, quas quotidie nimis, heu! frequenter experimus, ianuam reseratis, ac mille ærumnarum, malorum morborumque plaustra in orbem inuexerit. Hoc quidem fabulosum & commentitium, certum tamen & indubitatum est, mortem, peccato genitam, veram quandam pandoram esse, quæ quoddam malorum diluuiũ & iliadem in hunc mundum inuexit, interque homines, & tabiem, passiones, cædem, ignem ac ferrum, infelici, proh! semine seminauit. Ad hæc priora adiungo, ipsam, veterem illam Amazona & efferam bellatricem esse, quæ tot præliis interfuerit, tot expeditiones confecerit, quæque semper victrix euaserit. Quod pluribus iam demonstrabo.

Mortis victoriæ.

Diluuii tempore, licet inusitata quadam magnitudine & colossea statura viri hinc inde orbem incolerent, vniuersum nihilominus orbem expugnare ac pessundare non dubitauit. Et de facto quadraginta dierum spacio tanta eundem vehementia aggressa est, vt ipsum & vniuersos ipsius incolas à maximo vsque ad minimum, sine Gen. 7.
vllo pietatis intuitu, octo tantum animabus arcæ præsidio seruatis, internecione deleuerit. Multis deinde post annis nauale quoddam prælium adornans, Ægyptiorum copias tanto furore inuasit, vt omnes vna cum Rege Pharaone, rubro mari, veluti naufragi, submersi miserrime interierint, vt qui cladis nuntius foret, nullus ereptus sit. Exod. 14.
Vt interim hic taceam, quod multis ante annis integram prouinciam & quinque florentissimas ciuitates primo impetu expugnarit, inque cineres redegerit, omnibus incendio, præter Loth cum suis ab Angelo eductum, consumptis. Vultis plura? Videte quæso, vt illa furiis & minis accincta, Dauidis regnum stricto ferro ingrediatur, vt vnico momento septuaginta hominum millia peste & contagione exstinguat. Inde mecum in Sennacherib regis Assyriorum castra properate, atque ibi videbitis, vt nocte vna centum octoginta quinque bellatorum millia ad orcum mittat. An non hæ terribiles quædam victoriæ sunt? annon ipsa furibunda & truculenta bellatrix? Modo quidem non nisi velitatur, ac leuia quædam prælia conserit, quamuis semper victrix abscedat, sed in mundi fine tam cruentum mouebit prælium, vt omnia sit euersura & vnico momento destructura: nam *quis est homo qui viuet, & non videbit mortem?* O crudelitatem & tyrannidem inauditam! hem quam horrenda ipsa mors est! tanta namque eius immanitas & tabies, vt sapiens dicere non sit veritus, vnicam eius recordationem sufficere, ad homines à peccatis retrahendos, *Recordare nouissima tua, & in æternum non peccabis.* Quæ verba vt melius & accuratius vobis exponam, quid ipsa mors sit, pluribus demonstrabo, ac deinde quænam eius potentia & robur. Vestris materia hæc digna futura est auribus, modo benignas mihi eas accommodetis.

Gen. 19. 2. Reg. 24. 4. Reg. 18. Isai. 38. 2. Paral. 32. Psal. 88. Eccles. 7.

II. Quid sit mors.

Principio igitur, ipsa mors, vt ad viuum eam delineem, ac suis coloribus depingam, vitæ est inimica & penitus contraria, mera quædam priuatio, merum nihil, & chimera quædam mentis imaginatione con-

concepta. Est furia quædam infernalis, crudelis, immitis, variis venenis imbuta, à primo ortus sui tempore sanguini & stragi assueta. Est satanæ filia, sed per eius inuidiam concepta: nam *inuidia diaboli mors intrauit in mundum*. (Sapient. 2.) Infelix profectò filia, multis infœlicitatibus ac malis stipata, doloribus, & ærumnis instructa, morbis accincta, ac nonnisi cladem & perniciem spirans, est crudelis illa carnifex, quæ statim vt infelix ac funesta illa sententia aduersus primum præuaricatorem in paradiso lata est, nunquam non cruces erexit ad illaqueandum, nunquam non rotas compegit, ad crurifragium, semper arma cudit ad occidendum, semper & vbique theatra construxit ad sontes & insontes capite truncandos; numquam denique non varia supplicia excogitauit, ac tormenta adinuenit, ad miseros mortales torquendos & cruciandos.

Mors quoque est crudelis illa grando & communis mundi calamitas, quæ agros eiulatu domos luctu, cœmiteria complet ossibus, & cineribus, quæ colonis rura vrbes ciuibus viduat vt dicere liceat, *nunc cinis est vbi Troia fuit*. Est etiam inhumana illa & barbara bellatrix, pacis inimica, quæ inimicitias causatur, & lites fouet, quæ diuortia seminat, quæ sacra illa connubia, quibus anima corpori sociata est, violat ac dissoluit; vinculum illud indissolubile violenter abrumpens, corpus quidem hic in terra retinens, in altero vero mundo animam innumeris periculis exponens. Adhæc, vt melius philosophemur, mors est inexorabilis & implacabilis illa Parca, quæ postquam variis nos in lecto doloris infirmitatibus afflixit, & tantum non confecit lento nos quodammodo igne excoquens, tandem penitus enecat ac miserum in modum suffocat, nudos denique in altero sistit mundo. Docuit me hoc Ecclesiasticus, (Eccle. 5.) *sicut egressus est nudus de vtero matris suæ, sic reuertetur, nil auferet secum de labore suo*. Et expostulationem hanc tandem concludens ait, *Miserabilis prorsus infirmitas, quomodo venit, sic reuertetur*. Miserandi huius casus acerbiorem nimium quantum etiam deplorauit Iob, dicens, *Nudus egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc*. (Iob 1.)

III. Nondum intellexistis, Auditores, quid ipsa mors sit? dicam apertius, ipsa est nobilis illa prædatrix quæ nos despoliat, denudat, ac facultates nostras deprædatur, quæ postquam mille nobis plagas, & quidem lethales inflixit, ferali tandem capulo nos includit. Et sane est famosa illa prædatrix quæ præter aurum, vitam quoque mortalibus eripit, ac nudos omnino mediis in calamitatibus destituit, quod ex Amos Propheta hausimus, dum ait, (Amos 2.) *Nudus fugiet illa die*, id est, lugubri illa ac tragica die miserum hocce corpus nudum omnino fugam capesset. Michæas vero funestum hunc casum animo voluens, huic se prædatrici in prædam seruari, ab eaque despoliandum ingemiscit, *Vadam spoliatus & nudus*, (Mich. 1.) quasi diceret, Quid? tantane tua furtiua est feritas & truculentia, ô prædatrix, vt me despolies, ac nudum demittas? adeone crudelis & effera existes, me vt instar militis exarmati in alterius mundi regionem audeas inopem remittere? sed desine lamentari, Michæa, & audi, vt sententiæ tuæ accedat & Iob, *Diues cum dormierit nil secum auferet*: (Iob. 27.) bene dicit *nihil*, quia nec aurum, nec argentum, non gemmas, non diuitias, sed nihil penitus; non robur, non venustatem, non honores, non dignitates, nec quidquam omnino præter vilem panniculum. Hic, hic repetendum est, quod olim miser ille ac nudus Iob ærumnis exsaturatus sæpius repetebat, (Iob. 16.) *Ego ille quondam opulentus; repente contritus sum, tenuit ceruicem meam; confregit me, posuit me sibi quasi in signum*. Vnica scilicet mors hanc mihi calamitatem superinduxit, vita simul, deliciis me priuauit, meque vnum sibi videtur delegisse, in quem omnia furoris sui iacula detorqueret. O crudelitatem, ô tyrannidem, ô prædas! At nondum hic finis.

Mors, vt ad viuum magis adhuc exprimatur, est voluptatum omnium finis, de-

liciarum terminus, ac mundi valedictio: mors est geminorum illorum, animæ videlicet & corporis, à se inuicem separatio, est microcosmi huius ruina, naturæ euersio, carnis huius tenellæ corruptio ac destructio. Dixit quidem olim Aristoteles, materiam omnis corruptionis esse principium, at si hoc ipsum de morte dixisset, melius profecto mea quidem opinione, veritatis scopum attigisset, ipsa namque velut quidam fons est & origo omnis corruptionis naturalis, quid enim est in mundo quod illa non destruat, corrumpat, ac denique euertat? Ipsa est quæ membra motu, vi sensitiua sensus, capillis caput, calore vegetatiuo hepar, calore vultum, ac linguam loquendi facultate priuat: Vnde de se apud poetam gloriatur. — 1. Physic.

Priuauique manus sceptris, diademate crines,
Os verbis, & luce oculos, membra omnia motu.

Ipsa est, per quam & propter quam omnes dignitates, & beneficia opulenta finem accipiunt, in qua diuitiæ atque adeo quidquid possidemus terminatur, in qua denique vita esse desinit. Mors adhæc, ô iudices qui iudicatis orbem; est omnium controuersiarum finis; omnium causarum vltimum; ipsa est duorum illorum decretorum, vere sanguinea sunt, & amara, aduersus Adami posteritatem latorum, & in Genesim, velut in registrum relatorum, executio: quorum primum est, *In quocumque die comederis, morte morieris*, alterum vero, *Puluis es & in puluerem reuerteris*. Executio, inquam, cui nullus omnino refragari queat, decreta, in quibus nulla erroris commissi fiat mentio, & in quibus iuridice agere non liceat. Ipsa est, ô Iure consulti, vltimum litium tribunal; quæ deceptationibus vestris silentium imponet, in qua vos certum est causa casuros, ita vt ne hiscere quidem contra ausuri sitis; & debitum naturaliter vobis annexum persoluturi. Ipsa est, ô causidici, forensesque rabulæ, praxeos vestræ euersio, omnium vitiligationum vestrarum terminus, vbi nimirum causidico non erit opus, sed suas quisque partes agere, ac tueri debet. Ipsa est, ô mercatores, omnium mercium proscriptio, omnium officinarum direptio ac præda, ipsa est honorum cessio, ac mera diuitiarum vorago & naufragium. Ipsa est venustatis vestræ, ô mulieres, defloratio, vanitatum & ineptiarum deprædicatio, omnis mundi ablegatio, atque vniuersæ stultitiæ dementiæque conclusio. — Gen. 2. — Gen. 3.

Præterea, ô anima mea, ipsum mori, est palatiis, ac superbis & insanis structuris valedicere; diuitias ac facultates omnes deserere, liberos carissimos & iucundissimos relinquere, deliciis voluptatibusque spoliari, societatibus ac contuberniis sodalium, etiam maxime necessariorum, in æternum priuari. Hinc ad Heliodorum Hieronymus, *O mors quæ fratres diuidis, & amore sociatos crudelis ac dura dissocias*. Pergamus, mori etiam, cogires anima, est se ad iacendum sub duro saxo componere, idque in æternum, & perpetuo, nam *sepulchra eorum in æternum*. Mori etiam, est ex hoc mundo, sine vlla amplius huc redeundi spe discedere. Dicitur enim, *Spiritus vadens, & non rediens*, est vermibus epulum parare, bufonibus mensam instruere, ac nostra hac carne tetros pascere serpentes. Mori adhæc, est in longinquam regionem secedere, incognita adire loca, loca, inquam, quæ nunquam prius anima adiit, adeo vt ignoret, apud quos ei sit diuertendum, vtrum apud superos, an apud inferos ei manendum. Hinc animam suam alloquens Bernardus, ingemiscit, *O anima mea, quis erit ille pauor cum dimissis omnibus sola ingredieris ignotam tibi penitus regionem, vbi occurrentia cateruatim teterrima monstra videbis?* An non egregiæ vobis & luculentæ rei adeo deformis descriptiones videntur? luculentiores adhuc, magisque eius naturam exprimentes, depromam. — Psal. 48. — Psal. 77.

Pictores, vt sacrilegam & veteranam hanc veneficam suis depingerent colori-bus — Mors vt à pictoribus depingatur.

bus, non melius sese illam effingere posse putabant, quam si eam anatomice spectandam proponerent, & in forma sceleti, & cadaueris alicuius exsucci & exanguis, vndique difformati, auribus & narribus truncati, cui lumen ademptum, falce denique armati, eam efformarent. Ad viuum hæc delineatio est, & quæ eiusdem naturam & agendi rationem exprimat quam perfectissime. Nuda quidem est, vt doceat, nudis nobis hinc esse discedendum, vt quales nos vita excepit, tales quoque mors hinc auferat. Naribus trunca est, forsitan vt exoticos & peregrinos se odores, ac Sabæos suffitus contemnere ostendat. Sed cur cassa est in lumine? Tria à poetis cæca describuntur: Amor nimirum, Mors & Iustitia. Amor quidem, quod omnes promiscue sine vllo intuitu feriat. Iustitia, quod omnes sine respectu, aut personarum acceptione diiudicet; Mors vero, quod omnia sine intuitu perfringat, & omnia quæque demetat: eodem nempe pede pauperum pulsat tabernas regumque turres, ac superba principum palatia vnde versiculus ille triuialis:

Est commune mori, mors nulli parcit honori,
Diues & fortis veniunt ad funera mortis.

Cur denique caret auribus? vt surdam se doceat & inexorabilem, immitem: quæ sine vlla pietate quoslibet interimat, sine vlla exceptione trucidet, denique quæ crudelis sit & truculenta vtpote quæ clamoribus non flectatur, lachrymis non moueatur, & ad preces nostras velut rupes obsurdescat.

Atque hinc factum puto, cur nulli vnquam populi, licet idololatria excæcati, mortē vt Deam coluerint, aut aliqua ei libamina vel sacrificia obtulerint: quamuis aliqui eo dementiæ venerint, vt etiam rebus insensibilibus, vt Soli, Lunæ & Stellis, imo & brutis animalibus, & iis etiam vilibus, diuinos honores attribuerint, sacrificia, sacerdotes ac festa instituerint, sciebant nimirum eam esse inexorabilem, nec centenis etiam hecatombis placabilem. Hinc à Pericle Atheniensium duce & oratore *Atrophos inexorabilis* appellata est, & à poetarum principe Virgilio, *inexorabile fatum*. Neque enim precibus flectitur, nec mortalium vota exaudit.

Non, si trecentis quotquot eunt dies,
Amice places illacrimabilem
Plutona tauris.

Vnde, quod de tyranno quodam Babylonio apud Prophetam legimus, *Non flectetur, neque parcet, neque miserebitur.* quid obstat, cur non de morte, quæ plena feritatis est ac truculentiæ, quæ nullis vel lachrymis vel precibus expugnari potest, dici queat; quamobrem non inscite auribus trunca describitur. Hier. 13.

Aspis ne voce incantantis ac psylli moueatur, cauda alteram aurium obturare consueuit, & alteram deinde terræ affigere. Mors profecto viperæ non vsque adeo absimilis est, sed venenosa est, ac tanta malitia tumens, vt, ne clamoribus cuiusquam aut lachrymis flecti posset, auribus carere voluerit. Huc nimirum respexit regius vates cum ait, *furor illi secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas, quæ non audiet vocem inimici.* Mors aspidi comparatur. Psalm. 57.

Quid porro per falcem hanc, qua feralis hæc Megæra accincta est, denotari putatis? cur hæcce arma vibrat? id vero mysterio non vacat; sed hinc edocemur, omnia eam promiscue sine vlla personarum acceptione secare, rescindere, ac demetere. Ioannes in Apocalypsi vidisse se ait Angelum nubi insidentem, acutissima falce armatum: *Et vidi, & ecce nubem candidam, & super nubem sedentem similem filio hominis, habentem in capite suo coronam auream, & in manu sua falcem acutam.* Cur illum falce instructum putamus? an non magis ex decoro fuisset ensis? minime gentium, gerebat quippe ille imaginem iudicis, qui vniuersum aliquando orbem iudicaturus est; & falx illa denotabat, magnates eum ac gregarios, summos & imos, reges ac pauperes, æquali sorte & pari respectu demessurum, iudicaturum & condemnaturum. Hinc fortasse mors, quæ Iudicis huius iustitiam Cap. 14.

C 2 exequi-

exequitur, iisdem armis instructa est vt doceat, se ima summis æquare, & pari conditione purpuratos simul & pannosos, Imperatores simul & mendicos, sapientes simul & idiotas, nobiles simul & colonos, mortis legibus subiicere.

Simile. Mundus prato florifero cōparatur.

Quam varia florum genera æstiuo tempore in pratis viridantibus cōparent? quanta colorum & odorum varietas, quanta in magnitudine & vitore inæqualitas? sed quam primum vt messor falcem iniecit, floresq; & herbæ ad terram deiectæ sunt, nullum amplius discrimen apparet, sed omnes eandem sortem, magnæ simul & paruæ, pulchræ non secus ac contemptibiles, subierunt. Mundus, mihi credite, instar prati cuiusdam aut viridarii est, in quo homines florum vice funguntur, (nam *sicut flos agri sic efflorebit*) sed magnitudine hi omnes inter se discrepant, honoribus & fortunis sunt impares, sed vbi atra mors falcem immisit, omnes subito pares & æquales fiunt. vnde Poeta, *Omnia mors æquat.*

Psal. 102.

Li. de cura pro mort.

Egregiam porro super hoc meditationem instituit Augustinus, *Respice*, inquit, *sepulchra & discerne, si potes, seruum à rege, fortem à debili, pulchrum à difformi*, quasi dicere voluisset: Perpende rectum, vbinam modo sint regum sceptra, Cardinalium galeri, tricoronides Pontificum infulæ? ipsa mors æquat omnia: vbinam iam sint Samsones, Gedeones, vbinam Hercules & Achilles: discerne mendicum à diuite, seruum à domino, dic quinam fuerint Crassi, Mydæ, Crœsi, & Salomones.

Mundus ingenti siluæ comparatur.

Et sicut in vasta & densa silua, quamdiu viret diuersa arborum genera videmus, frondosas quercus, vmbrosas fagos, nodosas iuniperos, spinosa aquifolia, sublime nutantes populos, ac semper virides pinos, aliasque arbores & numero infinitas, & colore varias, quarum hæ per terram serpunt, illæ caput & comas intra nubila condunt, quarum illæ è floribus, hæ è frondibus, aliæ vero è fructibus dignoscuntur; quarum hæ viles sunt, & abiectæ, illæ vero nobiliores, & nobilium vsui ac deliciis destinatæ: sed quamprimum vt securis in illas impacta est, & illæ in ignem coniectæ, inque cinerem redactæ; quis, obsecro, cedrum è rubo, myrtum è genista, sacras lauros è siluestri erica queat discernere? Quis neget mundum ita quoque siluam dici posse, homines vero arbores? & sane silua hæc quamdiu viret, variis coloribus distincta est. Hos namque è verborum frondibus discernere est. Quidam enim ignari sunt & bardi, quidam vero facundi & diserti, aliqui etiam Philosophi, illos autem è floribus. Hi etenim formosi, illi deformes sunt, atque non eadem est omnium florendi ratio. Alios denique cognoscere datur ex fructibus, id est operibus & factis vere heroicis, quosdam enim videmus strenuos & generosos, alios diuites, alios vero pauidos, meticulosos, ac nihil præ inopia aggredi audentes. Sed statim vt mors incisionem fecit, omnesque in cineres & putredinem redegit, nullum amplius discrimen apparet, pari omnes gaudent sorte, nullaque tum differentiæ fit mentio, in quam rem peregregiam Plutarchus historiam subministrat.

In Apoph.

Diogenes ille Cynicus, quem ridentem verum dixisse, atque optime rerum humanarum conditionem exposuisse constat, cum quodam tempore bustuaria obambularet, sepulchraque curiosius inspiceret, Alexandrum Macedonem obuium habuit: atque ille peteret, quid inter mortuos ageret viuus, aut quidnam quæreret, respondit: A tanto iam tempore in hoc bustuario, vasto hoc ossium aceruo, in tot caluariarum congerie, patris tui Philippi, qui totius olim Græciæ terror fuit, caluariam & ossa quærito, sed à cæteris ea nequeo dignoscere. Docere voluit Satyricus ille Philosophus, in mundi huius palatio, magnam quidem esse hominum differentiam, sed in furua mortis aula omnes eadem sorte gaudere, sibique esse quam simillimos, ac reges & pauperes, nobiles & colonos nihil penitus inter se differre. Hoc est schema, atque hi sunt colores quibus pictores mortem depingere solent, sed aliam haud dubie ve-

stem

ſtem Prophetæ noſtri eidem circundant. Cap. 38. Iſaias namque regem Ezechiam loquentem inducens, leoni eam ferociſſimo comparauit: *quaſi leo ſic contriuit omnia oſſa mea,* variis me morbis excrucians, & cruciatibus diuexans. item Amos, *Leo rugiet, quis non timebit?*

Daniel vero arietis ei formam attribuit, Amos 3. vt heri memini dixiſſe, quamuis nõ omnia Dan. 17. vſquequaque ad vnguem expreſſerim: Reſtabat namque oſtendere, duobus arietem hunc cornibus inſtructum fuiſſe, quorum vnum minus, alterum maius. Vt diſcamus, ſtemma nullum adeo nobile aut nullã originem adeo plebeiam & humilem reperiri, quæ non alterutro horum cornuum feriat. Cornu namque maiori tangit Pontifices, Imperatores, Reges, Principes, & ſanguine illuſtres; minori vero mechanicos, colonos, & triuiales, vilemq; plebeculam. Curſitabat hic aries, ad orientem & occidentẽ, ad Aquilonem & Auſtrum, & ad quatuor mundi plagas, idq; magno impetu & furore, vt hinc manifeſtum fieret, mortem ſine vllo annorum ætatiſue intuitu promiſcue quoslibet inuadere. Ad orientem tendit, cũ tenellos infantulos vixdũ viuere incipiẽtes abripit: ad occidentem, cum decoctos & decrepitos ſenes hinc aufert: in meridiem vero, cum iuueneſcentes, & ætatis in flore conſtitutos, in quibus & calor & humor conſpicitur, inuadit: ad ſeptentrionem vero, cum frigeſcentes, & emorientes, inque ſenium vergentes proſternit. O crudelem arietem: ô belluam ſæuam nimis!

Mors latroni & furi comparatur. Sacræ nobis litteræ eam, vt furem, & quidem nocturnum deſcribunt, vnde in libro Iob: *Mane primo conſurget homicida, interficiet egenum, & pauperem, per noctem vero erit quaſi fur;* & Paulus in Epiſtolis *ſicut fur* Iob. 24. 1. Theſſ. 5. *in nocte, ita veniet.* O raptricem, & furibundam præliatricẽ! illa namq; diripit, aufert & prædatur omnia, ac potentiſſimos Monarchas deſpoliatos nudos hinc dimittit. Pſal. 48. Vnde Pſalmographus: *Ne timeas cum diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius: quoniam cum interierit, nõ ſumet omnia, nec deſcendet cum eo gloria eius:* Iob. 1. & Iob de ſeipſo loquens. *Nudus egreſſus ſum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc:* mors quippe diripiet omnia, ſenſus, opes, ac vitam denique meam: quod egregie fatuo illi diuiti in Euangelio in mentem reuocatur, *Stulte, hac nocte repetent animam tuam à te, quæ autem paraſti cuius erunt?* an Luc. 12. non enim ipſa deprædatur omnia, ac nobis etiam inuitis aufert? an non ipſa portus eſt, in quo omnes noſtræ naues exonerantur?

S. Bernardus autem eam vt carnificem depingit, quæ cruci affigat, membra confringat, torqueat, homines denique variis tormẽtis excruciet. Audite verba, *Mors* Ser. de vil. *ipſa eſt crux horribilis, ad quam quotidie feſtinas, & non attendis? vide quomodo te mors crucifigit, crura diſtenduntur, manus, & brachia decidunt; pectus anhelat, ceruix langueſcit, labia ſpumant; oculi ſtupeſcunt; vultus horreſcunt, facies exudat, & morte fracta palleſcit.* O nefariam carnificem! O comparationem maxime propriam! Mors tortori comparatur.

Equidem ampliori & digniori eam titulo condecorabo, & Imperatori caſtrenſi comparabo. Item Duci caſtrenſi. Hic enim cũ arcem aliquam expugnare contendit, numeroſo eam prius cingit milite, deinde peropportuno tormenta ac machinas diſponit loco, hodie hanc turrim, cras illud vallum, deinde poſt aliquot dies aliquod propugnaculũ arietat, & quatit; poſtremo vbi omnia deiecta atq; ad terrãm proſtrata ſunt, adeo vt vi via facta ſit, locum ingreſſus, ferro & flammã in omnes ſine vllo ſæuit diſcrimine. Idipſum & mortem cum corpore noſtro, quod inſtar arcis cuiuſdam eſt, agere videmus: partes arcis noſtræ præcipuæ ipſi ſunt ſenſus, propugnacula eminẽtiora ipſi humeri, oculi excubant; brachia velut valla & alæ exteriores ſunt; venter receptaculum militum, renes velut mœnia; caput verò inſtar armamentarii eſt: ipſa autem mors dux eſt, qui arcem hanc obſidione cingit; modo extremitates & velut promontoria violentet inuadere geſtit, pedes nimirum podagricis doloribus excrucians; modo pes lacera conatur irrumpere, pleuritidem immittens; mox inuadit capitolium, & locũ arcis principem, capiti hemicranæam, lethargum, ſenſuum ſtupiditatem, ac caducum morbum creando:

dos manus deinde & brachia paralysi torquet; ipsam tandem arcem vniuersam ita concutiet, vt violenter sibi aditu patefacto, omnia direptura ac vastatura sit. Sed iam satis superq; comparationibus his immorati sumus, & nimis iam diu monstri huius inuenustatem, ac turpitudinem ob oculos posuimus: tempus est, vt de fortitudine, ac viribus eius nonnihil loquamur.

Mortis potentia quanta sit.

IV.

Tanta porro eiusdem vis est & potentia, nihil vt in mundo reperiri queat, quod sub armis eius non contremiscat, eiusq; imperium non reformidet. Et sane non possum quin demirer tres illos Persicos purpuratos, qui coram Dario rege tam sapienter de fortitudine disceptabant: adeo vt eum vinum, regem, ac fœminam omnium esse rerum fortissima iudicarent, nullus omnino mortis meminerit: quod qui fecisset, næ ille veritatis scopum attigisset. Ipsa namq; est omnium rerum fortissima, vtpote quæ mulieres debellet, regibus imperet, & crapula sepultos ac vino obrutos ad inferna demergat. 3. Esdr. 3.

Melius autem, meo quidem calculo, scopum tetigit Paulus, cum in rerum potentium enumeratione, quæ ab amore & dilectione Dei quemquam auocare possent, primo eam loco nominat: cum loquentem audiamus: *Certus sum, quia neque mors, neq; vita, neq; Angeli, neq; principatus, neq; virtutes, neq; instantia, neq; futura, neq; fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à caritate DEI.* O propositum vere heroicum, ô generosi militis animum! Mortis ecce potentiam virtutibus, Angelis, diabolis, omniq; adeo creaturarum potentiæ anteponit. Rom. 8.

Sponsa illa in Canticis, amoris, quo dilectus erga dilectam afficiebatur, vim & vehementiam exprimere conata, eandẽ morti comparat, quasi nihil ea reperiri queat fortius aut validius: *fortis est vt mors dilectio.* Perinde ac si diceret, Amor tuus, mi dilecte, non est transitorius aut inanis, non est dilectio quædam futilis aut leuis, sed affectus quidam ardentior, & amor vehementior, & cum omnium rerum fortissima morte comparandus. Adeo vt nihil in Cant. 8.

vniuersa rerum natura fortius haberi queat.

Hinc sacræ eam literæ reginæ nomine compellant. Quod Paulus testatur dicens: *Vnius delicto mors regnauit;* id est, regina facta est, mundique regnum inuasit. Proh quale imperium, quale regnum! *In omnes homines mors pertransiit.* Omnes ei vectigales sunt, & tributum persoluunt. Quando vero regnum eius inchoatum est? *Regnauit mors ab Adam vsque ad Moysem, etiam in eos, qui non peccauerunt.* Quam longa hæc est annorum series! hem quæ maiestas! quam potens regnum! ô reginam potentissimam! Mors regina appellatur. Rom. 5. ibidem. Rom. 5

Amici Tobiæ longe adhuc sublimius extulerunt, dum eam Imperatricem vocitarunt: *vix effugisti mortis imperium, & adhuc sepelis mortuos?* idipsum & Paulus ad Hebræos testatum facit, *Qui habebat mortis imperium.* Habet igitur mors imperium, & quidem amplissimum, cui nullum par sit aut secundum: vterque polus regni eius limes est, ad quatuor mundi angulos extenditur, atq; vniuersus terrarum orbis sceptris eius patet. Imperat in Africa, dominatur in America, regnat in Asia, in Europa deniq; omnes nutum illius perhorrescunt. Hem quænam princeps, quænam imperatrix, proh quanta potentia regni est mors atra tui! Imperatrix dicitur. Tob. 2. Heb. 2.

In ipso mundi primordio exigua & paruarũ virium erat inermis quodammodo, & robore destituta; homines è contra potius eidem insultabant, cum vitam ad multas annorum centurias extenderent, & ad millenarium numerum quam proxime accederent: hic enim ad octingentos, ille ad nõgentos, & quod excurrit annos vitam trahebat: adeo vt nihil in eos iuris aut potentiæ habere videretur; neu homines, nisi naturali quodam mortis genere, deficiente nimirum humore radicali, & naturæ calore, possent mori, sed tantam deinde potentiam, truculentiam, & crudelitatem induit, vt iam sine vlla violentia, deliberate, ex insidiis, occulte, ac quacunque etiam ratione ac vi, omnes inuadat, obruat, & trucidet; adeo vt nihil omnino inter rerũ natura sis,

fit quod illa ad hominem expugnandum, corporisq; huius muros deiiciendos, quibus anima libere exire queat, non armet, vel adhibeat.

Dan. 2. Nabuchodonosor Babyloniorum Rex ingentem in somnis statuam vidit, cuius caput aureum, brachia argentea, pectus

Figura. æneum; & cuius pedes lutei: *Et ecce statua grandis & sublimis stabat corã te*, cumq; Rex ingentẽ hunc colossum attentius contemplaretur, sceleratus quidam laterculus, sublimi monte delapsus, ac pedibus huius statuæ aduolutus, eam disiecit & in cineres redegit, quod cum factum esset, paruus ille lapillus in rupem ingentem excreuit, mundumque vniuersum repleuit magnitudine. Terribile profecto emblema: sed audite eius expositionem. Vasta illa statua humanæ naturæ imaginem referebat, caput illud aureum iustitia originaria est, lutei pedes fragilitas mortalium, lapillus ipsa mors, mons ingens, peccatum, è quo lapillus ille noxius delapsus, magniq; huius corporis pedibus aduolutus, omnia in cineres ac putredinẽ

Gen. 3. redigit, vnde dictum est, *Puluis es, & in puluerẽ reuerteris*. At mox exiguus ille laterculus, post ingentem hanc concussionem, in tantam magnitudinem excreuit; mors inquã quæ adeo exigua initio erat, adeo potens reddita est, tamq; amplum imperium consecuta, vt totum terrarum orbem nominis sui potentia cõpleat & percellat, nihilq; omnino reperiatur, quod ei ad hominum ruinam destructionemq; non seruiat.

Omnia morti seruiunt, vt homines torqueat. Et pfecto sic se res habet; hic tibi, ô crudelis bellatrix, mundus instar armamentarii cuiusdam est, omnia elementa instar telorum & armorum, quæ in hominum damnum ac perniciem adhibeas. Ignem quippe adhibes, quo nos exurat; aerem, vt spiritum neget, terram, quæ nos degluti endo deuoret, mare vero, quod vndis vorticibusque suis inuoluat. Sodomitæ imbre sulphureo & fulmine exstincti sunt:

Gen. 19. Ægyptii in aquis sepulti; Core, Dathan,

Exod. 14. & Abiron viui à terra absorpti, vna cum

Num. 16. tabernaculis; Absalom & Achitophel

2. Reg. 17. suspensi spiritus defectu interiere. Vnde

& 18. merito illud Poetæ hic vsurpare liceat,

Mors, tibi nomina mille: mille nocendi artes.

Apoc. 12. In Apocalypsi ingentem quemdam draconem intueor, septem instructum capitibus, ac decem munitũ cornibus, qui mulierem prosequebatur, caudaque tertiam stellarum partem secum trahebat. *Et ecce draco magnus, rufus, habens capita septem & cornua decẽ, & in capitibus eius diademata septem*. Omissis variis huiusce mõstri expositionibus, dico hic feralem hãc Parcam designari, quidni? an non enim mors draco quidam est, quo nullus in rerum natura truculentior & atrocior, qui fœminam; id

Mors draconi confertur. est humanam naturam, acriter insequitur, de quo dicitur, *Draco iste quem formasti ad illudendum ei*, Draco inquam septem capi- Psal. 103. tibus cõmunitus, septem scilicet peccatis mortalibus. Vnde scriptum est, *cõfregisti capita draconum in aquis*, id est peccatis; quo- Psalm. 73. rum filia mors est, nam *per peccatũ mors*: singula porro hæc capita diadema gestant, eo ꝙ septem peccata mortalia totum omnino orbem sibi subiecerunt. Vel ideo, si malitis Rom. 5. draco hic septẽ coronas gestat, quod septẽ qui coronis insigniti sunt imperio suo coerceat: dominatur namq; Pontificibus, Imperatores mori cogit, Regib⁹ vitam eripit, Principibus dominatur, Duces è medio aufert, Marchiones subiugat, Comites deniq; trucidat, qui omnes coronas gestant. Postremo draco hic decẽ cornibus minatur; vbi numerus finitus pro infinito positus est, ad demonstrandum, mille morti technas, mille artes, mille media suppetere ad vitam hominibus eripiendam.

Mille morti media suppetunt, vt nos in interitum rapiat. Hem quãtus hic sese mihi campus aperit, quot artes & morbos hic detego, quib⁹ in nostram illa perniciem visa est coniurasse, sed vestra mihi hic venia liceat medicũ agere, atq; omnium morborum ægritudinumque catalogum texere. Modo namq; inuadit caput, & apoplexiã gignit: mõ petit oculos, & per ophthalmiam nos ꝓsternit; modo aures, & parotide nos enecat; guttur interdũ subintrat, & angina nos suffocat, hodie man⁹ chiragra; cras pedes podagra discruciat; alias lat⁹ premit, & pleuritidem mortalem procreat. Vt hic interim taceam quã multi bello intestino, ac cultis prodi-

proditionibus, seditione intrinsecus excitata, exstinguantur nempe illorum tormnib. circa intestina, colica in ventre, lithiasi in vesica, syncopa & palpitatione in corde, oppilationibus in splene, inflammationibus in hepate, hydrope in venis, aliisque morbis occultis, quorum & causa incognita est, & quibus non adeo facile mederi pat est, an non igitur draco hic terribilis, an nõ cornua hæc cuius pertimescenda sunt? an non varia ei media suppetunt, quibus homini vitam eripiat? an non potentia eius incomparabilis est?

Apoc. 6. Figura. Describit idem Ioannes eodem in libro equitem non minus admirabilem, pallido nimirum equo insidentem, cuius vestigiis infernus quam proxime immiuebat, cui in quatuor orbis angulos potestas data erat. Quid per cataphractum hunc pugilem designetur pluribus demonstrare non existimo necessarium, cum ipsemet auctor sui ipsius sit interpres, dicens, *cui nomen mors.* Supra. Sed hoc vnum hic addidero, peccatum cursorem esse, quod nimirum mortem in orbem inuexit, & per quatuor terræ angulos eandem destinauit. Verum me dicere testabitur ad Romanos Paulus: *Per vnum hominem mors intrauit in mundum, & per peccatum mors.* Rom. 5. Porro potens ille miles potestatem iam habet super quatuor mundi angulos, nam *statutum est omnibus hominibus semel mori.* Heb. 9. O potestatem illimitatam! ô decretum horribile & sanguinolentum! sed quoniam iam figuras aliquot deprompsi, plures & nouas quidem adducere constitui.

Contemplor in Iona Propheta hederam quandam virentem, egregiæ cuidam arbori mordicus adhærentem, sub cuius vmbra Ionas suauissime requiescit: video quinetiam ad radicem eius vermiculũ qui eam paulatim erodit, omnemque virorem, succum, medullam depascit. Textus verba hæc sunt: *Et parauit Deus vermem ascensu diluculi in crastinum, & percussit hederam & exaruit.* Ion. 4. Virescens hæc hedera hominem ad viuum exprimit, cuius iuuentus instar viroris est: hedera inquam, quæ in altum caput erigere & vmbræ comas, in paradiso terrestri, idque arboris vitæ adminiculo, late diffundere cœperat. At mox vt peccatum superuenit, Deus omnis iniquitatis vindex seuerissimus, mortis vermiculum statim eidem opposuit, (dicens, *In quacumque hora comederis, morte morieris.*) Gen. 2. qui eiusdem radicem corrodens & depascens, omnem quamprimum virorẽ & luxuriem comarum detondit, immortalitateq; & gloria eam exuens, & florenti arbuscula, inutilem & emortuum truncum constituit.

Lego in libro Iob, turbinem quendam è regione deserti, quatuor angulos domus, Iob. 1. in qua primogenitus fratribus conuiuium parauerat, tanto impetu concussisse, vt vna omnes oppresserit ruina. O casum deplorandum! Quid hæc nobis historia denotat? Turbo ille vehemens mortem repræsentat, quæ verus quidem ventus est & quidem turbulentus, qui è regione deserti, id est, peccati procedens, tanto impetu, Adami omnium hominum primogeniti domũ, in quo omnis eiusdem posteritas interpretatiue, velut in domo quadam, commorabatur, concussit, vt ad terram eandem prostrauerit, eiusdemque casu omnes mortales oppresserit. Hem quænam illa vehementia, quam validi ictus, & omnes quidẽ è morte velut è fonte descendentes è quibus quanta sit eius crudelitas & tyrannis, quantaque eius potentia, facile colligi potest: sed vndequam, obsecro, horribilis hæc chimæra prodiit? ecquis illam in mundum inuexit? quænam eius origo est? ecqua prodiit cauerna? quonam reclusa est antro? quis eam vrsus, quæ rigris illam genuit? ecquæ illam leæna lactauit? quis eius natiuitatem inspexit? quis illius natalem annotauit? audite, rem patefaciam.

V. Deus non est auctor mortis. Mortalium sapientissimus Salomon, aperte declarauit, à Deo mortem factam nõ esse, & quocunque tandem conditore aut patre prodierit, ab illo Optimo Maximo omnium rerum conditore originem non sumere: *Deus*, inquit, *mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum.* Sap. 1. Quod doctissimus ille occultioris Theologiæ mystes verbis, idipsum Daniel Propheta figura quadam expressit. Paruus ille lateculus, qui

qui monte delapsus vastam illam statuam comminuit, nullo hominum adminiculo, nec humanis impulsus manibus decidit; *Dan. 2.* *Abscissus est lapis de monte sine manibus: & percussit statuam in pedibus eius ferreis & fictilibus, & comminuit eos.* Denotabat hoc, mortis lapidem peccati Caucaso delapsum, & humanæ naturæ statuam in cineres redigentem, non Dei impulsu auxiliove descendisse, nec manuum eius opus existere. Vnde Ioannes, vnus de numero eorum, qui fidei nostræ mysteria scriptis tradidere, hanc Danielis figuram, & sapientis Salomonis sententiam, auctoritate sua confirmans, ait, *Ioan. 1.* *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil,* id est, mors, quæ nimirũ vitæ ipsius aduersaria est, atque omnis Esse priuatio. Nõ multum errasse mihi videmini ô sacri Scriptores, cum docetis, Deum infernalis huius Megæræ conditorem vel auctorem non esse, mihi quoq; prægnantes & euidentes rationes ad manum sunt, quibus quicquid, è contra obijci potest, refellam. Ecce primam.

Rationes, quibus demonstratur Deum auctorem mortis non esse.

Quicquid summus ille & omnipotens Deus condidit, bonum est, & ab omni malo alienissimum. Testem huiusce sententiæ habeo Moysen, qui omnia & singula, quæ Deus admirabili illo creationis die cõdidit, recensens, ait eadem bona & quidem optima fuisse, *Genes. 1.* *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona,* at mors nihil omnino boni in se cõplectitur, cum non habeat Esse. Esse enim, & bonum, à se mutuo seiungi nequeunt, & ad se inuicem sunt reciproca; vnde bene Metaphysicorũ axioma ait, *Ioan. 1.* (*Ens & bonum conuertuntur*) Deus igitur mortem nõ condidit, & bene dixit Euangelista, *sine ipso factum est nihil.*

Secunda sit. Quidquid etiam summus ille rerum cõditor in hoc mundo produxit & condidit, iuxta ideas & formas illas æternas, quæ ab omni æternitate in profundis diuinæ eiusdem essentiæ abyssis reconditæ erant, productum est: adeo vt omnia quæ effinxit, prius in ipso, id quo propter formas illas æternas, viuebant, vnde idem qui supra Ioannes, *Ioan. 1.* *Quod factum est in ipso vita erat.* Quapropter si Deus mortem condidit, necesse fuit, prius eiusdem ideam in diuina essentia habitasse: sed hoc penitus absurdum est dicere, ipse enim vera vita est, & quidquid in ipso est, vita est, & viuit; testatur enim de seipso; *Ego sum via veritas & vita.* *Ioan. 14.* Deus igitur informem hanc chimæram nõ creauit, nec mortem progenuit. Sed quoniam hæc secunda ratio paulo subtilior est, & supra communem hominum captum, aliam faciliorem, & rudiorum ingenio accommodatiorem producam. Tertia igitur hæc sit.

Mors, si Philosophicis terminis agere velimus, quid est aliud quam mera priuatio, atq; ipsius Nihil mater & genetrix? Priuatio autem nihil est: ipsum vero nihil a Deo factum non est, nec in eius erat potestate id effingere, non quod ideo minor aut saltem imminuta eius videatur potentia; sed quia reuera fieri minime poterat; non est enim effectus, sed defectus, atque id est, quod Euangelista aperte confitetur, *sine ipso factum est nihil.* Deus igitur mortis auctor non est, nec mortem condidit. Vnde igitur venit? quis dicendus pater tam infelicis abortiui? quis hac filia gloriabitur? Audite attente, paucis dicam, in crastinam concionem cetera asseruaturus.

Peccatum mortis causa.

Peccatum mortem in mundum inuexit: ipsum est quod infelicem hanc filiam progenuit, testatur id Apostolus, *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundũ, & per peccatum mors.* *Rom. 5.* Absque peccato enim si fuisset, nulla cœmiteriorum, sepulchrorum, funerum, tumulorum fieret mẽtio; fuissemus prorsus immortales ac mori nescii. Hoc nãque priuilegio initio creationis donatus fuit generis nostri auctor Adam, vt nempe à morte immunis foret, ni peccaret: Corpus hoc nostrum, è quatuor sibi mutuo contrariis constans partibus, vt modo est, ab illo quidem tempore natura sua corruptibile & mortale fuit; sed per singularem Dei gratiam mortis immunitate gaudebat, adeo vt, nisi voluisset, mori non valuisset. At quamprimum relaxatis habenis peccatũ orbem intrauit, cruenta illa furia etiam prodiit, & cum illa omnis malorum ilias & ærumnarum seminarium.

Figura. *Gen. 45. 46. 47. Exod. 1. 2. 3. 4. 5.*

Hebræi, quamdiu in Ægypto Ioseph viuebat, pace sub Pharaone & summa quiete fruebantur, sed statim vt Ioseph ad patres appositus est, & alius quidam Pharao regnum adiit, miserum in modū afflicti fuere, & laboribus quodammodo exhausti. Insignis profectò allegoria, cuius sensus & expositio hæc est: in statu innocentiæ & prima mundi ætate, quamdiu iustitia originalis, cuius figuram gerebat Patriarcha Ioseph, in terris regnabat; omnis ille populus, facultates inferiores intelligo, summa in pace viuebat, appetitu scilicet rationi, ratione animæ, anima autem Deo obtemperante. At confestim vt Ioseph exspirauit, gratia ablata est, ac iustitia perdita, alius quidam Pharao imperio successit, nouus inquam appetitus, qui ad instar crudelis tyranni totum interius statum deuastabat, omnesque facultates animæ profligabat. Expertus id erat gentium Apostolus Paulus, dum exclamat, *Sentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ.* Has itaq; turbas, motus, hocce bellum, & hæc diuortia peccatum concitauit, itaque vetus illa venefica in mundum descendit.

Rom. 7.

Sed iam nimis diu de morte locuti sumus, satius enim foret eiusdem meminisse, quam longos de eadem sermones texere. Quapropter mementote, Auditores, & eiusdem recordamini, sæpius de eadem cogitate, ac vobis in mentem reducite, quid mors sit, eius potentiam, vires, robur agnoscite, & in æternum, teste Salomone, non peccabitis.

Tu vero ô Deus immortalis, qui præter solam mortem creasti omnia, eius animæ laminæ memoriam firmiter semel, obsecro, insculpito: ac deinde mentib. nostris, quam horribile hoc monstrum sit, quamq; cruenta hæc bellua, infigito. Fac vt perfectè semel, quid ipsa sit sciamus, sciamus inquam, ipsam esse omnium rerum vltimum nobilitatis despoliationem, diuitiarum prædatricem, deliciarum finem, atque omnium mundi honorum terminum, ipsum vero mori esse, egredi superbis illis palatiis, & quidem pedibus; animam & vitam ratione quadam insolita amittere, tumulum cœno & sordibus scatentem ingredi, ac denique ex omnibus mundi diuitiis nihil præter semilacerum indusium secum ferre. O rem amatam & vere luctuosam! O funestum nuntium! Deinde discamus Domine, quænā eius vis sit tyrannis; potentia, vt nimirum sit regina, quæ Regibus imperet, Princeps quæ Monarchas debellet, dominatrix quæ totum terrarum orbem crudeli imperio flectat: vt illa sit, quæ nullum robur metuat, nullas vires reformidet, quæ Cæsares, Annibales, Hercules, Alexandros subegerit; vt illa sit, quæ omnibus artib. & scientiis dominetur; quæ omnes academias confuderit, & euerterit, quæ Platones, Socrates, Aristoteles, Senecas, atque adeo omnem Philosophorum scholam obmutescere coegerit: vt sit illa, quæ Crœsos, Cyros, Assueros, & Crassos Romanos pessumdederit, ac subiecerit. Hæc igitur Domine, cogitatio animas occupet, vt crudelis huius sanguisugæ naturā perspectam habentes, eamdem timeamus, timentes de eadem cogitemus, cogitantes ad eam nos disponamus, quo bene in Domino mori, & deinde æternam vitam nancisci valeamus; illam inquam vitam quæ nos in sempiterna beatitudine manet; ad quam nos Pater & Filius & Spiritus sanctus conducat. Amen.

FERIA TERTIA.

DE CAVSA MORTIS.

Partitio.

I. An mors homini sit naturalis.
II. De statu innocentiæ infeliciter deperdito.
III. De hominis inexterminabilitate.
IV. De similitudine hominis cum Deo.
V. De miseriis status lapsi.

Memorare nouissima tua, & præsertim vt mors in orbem intrauerit, & in æternum non peccabis. Eccles. 7.

FIGVRA.

PRimvs Israelitarum rex Saul, singulari Dei priuilegio ad regnum Iuda euectus, 1. Reg. 10.

ctus, quod ad posteros eius continua serie in sempiternum deuolueretur, cum tanto se beneficio ingratum ostenderet. Deique leges ac voluntatem negligeret, & tantum non conculcaret, regno misere excidit, totamque posteritatem & nepotes vsque ad vltimam generationem eodem quoq; priuauit qui deinde vna cum filiis atque omni Hebræorum nobilitate, in montibus
1. Reg. 31. Gelboe, à Philisthiim fugatus occubuit. Lugubris hic casus, & varia hæc fortunæ vicissitudo, fuit vmbra ac velut prima delineatio eius infortunii, quod à multis iam retro sæculis miserum humanum genus incurrerat. Adam enim qui primus inter homines principatum obtinuit, à Deo conditus, cum esset, vt in omnia animalia dominaretur, & mori non posset, vtque vniuersi orbis imperium tam ipse quā posteri eiusdem moderarentur; tam eximio sese priuilegio indignum exhibens, creatorisque sui iussis neutiquam obtemperans, immortalitatis coronam, magno suo infortunio & malo, cum tota posteritate, adeoq; omnibhominibus, ad mortem, sepulchrum, & cineres, in montibus paradisi terrestris, idq; diaboli inuidia & astu, condemnatis, perdidit. O historiam fatalem, ô diem lugubrem, ô casum deplorandum! Quid è contra opponas? necesse est, fieri debet, à peccato hoc descendit: natalis ille mortis est, & ipsa, quam vobis aperire proposui, materia. Sed prius sanctissimi Spiritus opem, qui intellectus tenebras discutiat, & gloriosæ Deiparæ matris suffragia postulemus, quam Angelicis verbis salutantes, in partem concionemq; vocemus, dicendo:

AVE MARIA.

I. Plurimi credidere mortem esse homini agnatā.

Multi cum doctrina tum ingenio præstantes, & in sacris quin etiam ac Theologicis scientiis apprime versati, solliciti inuestigando quid mors foret, & vndenam profecta in hunc mundum venisset, homini eam naturalem ac quodammodo ingenitam esse putauerunt; opinari eam occultam quandā priuationem esse, quæ ab ipsis iam inde incunabulis, in eiusdem essentia naturaque sensim fouëretur, quæque eundem paulatim, nihil minus exspectantem, ad sepulchrum tandem cogeret. Duabus potissimum rationibus, primo quidem intuitu verisimilibus atq; apparentibus, opinionem hāc stabiliebant, quarum hæc prima est. Certum est, homini mortem præter naturæ & substantiæ constitutionem non accidere, in quantum materia & forma & cōtrariis, quæ semper se mutuo oppugnāt, constant; atq; ideo eorum destructionem, quæ per mortem contingit, oportere esse naturalem. Quidquid enim componitur ex contrariis, est natura corruptibile. Altera vero hæc est. Mortalem esse & mori posse, homini à natura ingenitum est, ac proinde ipse moriendi actus, id est, ipsa mors, eidem naturalis sit oportet, cum actus & potentia, iuxta Philosophos, eiusdem sint ordinis.

Alii vero huis priori opinioni non vsq; adeo repugnantes, vt tanto eam verisimiliorem redderent, & quæ eidem officere viderentur, refellerent, dicere non sunt veriti: mortem, quam Adamo Deus ante peccatum interminatus erat dicens, *In quocūque die comederis ex eo, morte morieris*, de animæ morte intelligendam esse, quæ per peccatum à Deo se separat, eiusque gratia destituitur, cui tamen omne eiusdem Esse ædificium ac moles in inhæret; non autem de morte corporali, quæ duas illas partes iam ab vtero & primo instanti, sibi inuicē indissolubili vinculo cohærentes, & in humano corpore arctissime connexas, separat ac desiungit. Primus opinionis huius assertor, ac velut Corypheus exstitit Philo, ingenio ac doctrina singulari, atque eloquentia propemodum diuina (quippe qui propter eandem Plato Iudæus à veteribus fuerit nuncupatus:) eundem secutus est Eucherius Lugdunensis Commen. in Genesim, & Eugubinus in Pentateuchum, qui omnes ac sola ratione, velut fundamēto firmissimo, nitebantur. Christus omnia mala quę Adæ peccatum homini inuexit, destruxit; mortē autem, quæ quotidie adhuc grassatur, non abstulit aut aboleuit; ac proinde peccatum eandem non peperit, se-

Genes. 2.

Li. 2. de alleg. leg. Mosaic.

rit, sequitur igitur eam homini naturalem & congenitam esse. Sed ne quid nimis: ex ipso enim Euangelio errorem vestrum confutare poterimus, nam in Ioanne, & 1. ad Corinth. Epist. c. 15 scriptum est, vtrumq; à Christo Saluatore nostro destructum esse, peccatum quidem, primo suo in orbem aduentu, mortem vero, secundo aduentu, extremi scilicet iudicii die, penitus destructum iri.

S. Gregorius Papa credidit mortē nobis esse naturalem.

Pontifex Gregorius, magnus ille Ecclesiæ doctor & columen, eiusdem etiam opinionis fuit, & easdem partes secutus publice eandem scriptis propugnauit. Scribens quippe ad Eulogium Patriarcham Alexandrinum, & Anastasium Antiochenum eandem asseruit, Ecce verba Epistolæ: *Si Adā, qui primus peccauit, anima in peccato mortua non est, quomodo ei dictum est, In quacunque die comederis, morte morieris? & ecce comedit Adam & Eua de ligno vetito, tamen in carne sua vltra nongentos annos postmodum vixerunt: constat itaq; quia in carne non est mortuus.*

In regist. li. 6. c. 195 in epist. 31. Gen. 2.

Sed opinio hæc, ignoscant mihi sanctissimi viri manes, non est vsque adeo probabilis, neve in verbis diuinorum testimoniorum fundata; quin & iniuriam facit sancto illi innocentiæ statui, cum eum funeri, morti & exequiis obnoxium statuit.

Dicendum igitur est, relictis sequioribus hisce opinionibus ac sanctorum Patrum, priorib. illis longe numero superiorum, vestigiis insistendo, idq; iuxta sacrarum literarum sensum, & ex communi Catholicæ Ecclesiæ credendi modo, mortem e solo peccato progenitam ac procreatam esse, veramque delicti in Deum commissi filiam existere: nequaquam autem nobis congenitam aut ingenitam esse. Celebris huius opinionis assertor atque acerrimus propugnator, ipse est Augustinus, cuius vnius auctoritas omnium instar esse debet: qui verba illa Geneseos: *In quacūq; die comederis, morte morieris*, tam de morte corporali, quam animæ intelligi posse putat. Ergo sine, postquam Deus omnipotens minas illas Adamo intentasset, & inobedientiæ crimen iam commissum esset, quo decretum firmum & irreuocabile redderet, verbisque suis pondus inesse ostenderet, infelicem illum reum, paradiso terrestri, ne forsasse admirabilem illum vitæ fructum gustaret, eumq; gustando a morte sibi destinata immunis foret, exulare coegit: qui etiamsi quamprimum post expulsionem, mortem non subierit eandem tamen post plurima annorum curricula ac varios in huius vitæ stadio decursos labores expertus est.

Gen. 2.

Nam quemadmodum cruentus ille siluarum incola aper cum venatium telo sauciatus est, in loco non manet, sed per montes & plana, per deserta & inuia, assidue cursitat, donec exhaustis iam viribus, venisq; sanguine destitutis, procul à loco in quo vulnus accepit exspirat. Ad eundem modum & Adam, qui licet aper non fuerit, à bestiarum tamen agendi modo parum abfuit, (*comparatus est iumentis, & similis factus est illis,*) cum enim à satana peccati olim iaculis confixus esset, itaq; lethale vulnus accepisset; non in ipso in quo læsus est loco, exspirauit: sed per terram euagatus, perque varias mundi plagas cursitans, deficientib. paulatim viribus, longo post tempore, nongentos videlicet annos animam efflauit, ac tum primum ex vulnere, quod longo ante tempore in paradiso terrestri acceperat, mori cœpit.

Simile.

Psal. 48.

Videmus etiam quotidie arbores, ramos quaquauersum diffundentes, & vmbrosis comis luxuriantes, cum semel fulmine ictæ fuerint, licet statim non emoriantur, sed perque alios ex se ramusculos propagant, atq; aliquis semper in iis vigor permaneat, tandem tamen exsiccari, et vlcum illud fulminis relinqui, quo dudum ante percussa sunt, tum demum, cum minime creditur, vitæ exitum. Adam prima illa arbor, truncus, inquam, & origo totius humani generis, infelici peccati fulmine percussa, (cuius arboris omnes nos rami quidā existimus) eadem licet hora mortua non sit, post longum tamen temporis spatium vulneris grauitatem experta est, quod eandem medulla ac vigore spoliauit, atque omnem ei vitam abstulit.

Simile.

abstulit. O [illegible] fatalem & [illegible] infelicem [illegible]

Peccatū igitur morti ianuam reserauit, non vero naturæ humanæ inhæret: quod Pauli testimonio euidens ac manifestum Rom 6. [illegible]: *stipendium peccati mors*, & Apostolus Iacobus, *Peccatum cum consummatū fuerit, generat mortem.* Iacob. 1. Peccatum itaq; an non infelix ac [illegible] quidam pater est? vix enim [illegible] voluntate consummatum erat, quin statim infelicem illam sobolem, mortem inquam & interitum, produxerit. Adeo vt certum & indubitatum sit, crudelem illam Parcam è peccato, non vero naturæ, vtero prodire, & eam ipsam ab eo velut quoddam vulnus & plagam infligi, non vero a natura nobis adhærescere. Mentē meam vt explicem, dico hominem duobus respectibus cōsiderari posse; primo in puris naturalib. & iuxta cōditionem naturalē, ab omnib. donis supernaturalib. & omni gratiæ munere segregatū, in quo statu [illegible] cendum est, hom[illegible] mortē, nōsecus ac reliquis animalib. naturalem fuisse. Secundo vero, in statu innocentiæ, ea nimirum pfectione & modo, quo à Deo Opt. Max. conditus est, in summa inq̄ naturæ perfectione, sc. rectissimus, scientissimus, innocentissimus variis gratiis cumulatus, priuilegiis diuersis ornatus, impassibilis, ab omni morbo & ægritudine alienus, immortalis, vitalis, & in æternum victurus, nō se à peccando continuisset; atque hic dici non potest, mortem illi naturalem & congenitam fuisse, sed crucem potius ac supplicium, & tormentum grauissimum.

Dupliciter homo considerari potest.

Saul Israel. tatum rex æquanimiter ferebat se ad regiam dignitatem euectum non esse, regnoque carere, antequam idipsum adeptus esset; sed ad solium iam sublimatus, & ex tanta hominū multitudine regno dignissimus iudicatus, & postquam iam aliquo tempore [illegible] adema gestando regias delicias degustasset, ægerrime ferebat se solio deturbatum, regnumque ad inimicissimum suum deuolutum esse, adeo vt suam non raro conditionem deplorarit.

Figuræ 1. Reg. 11

Heli Pontifici nō graue erat, antequam Pontificatum, quo nulla apud Iudæos in Sacris dignitas erat sublimior, obtinuisset, amplissimo hoc munere priuatum viuere. Sed, postquam idipsum iam aliquot annis gessisset, & infulam Pontificiam gestasset, eadem subito priuari, magnam ei proculdubio molestiā peperit, magniq; doloris causa exstitit. Idem omnino de homine dicere quidni liceat? cum enim hunc in originali nuditate cōtemplor, ac proinde natura morti obnoxium, non existimo graue ei fuisse, immortalitatis corona priuatum, ac tot gratiis destitutum viuere. Sed si eum consideres, vt qui iam dudum priuilegiis gauisus sit, & iisdem vnico momento excidat, quanto eum dolore confectum, qua animi amaritudine excruciatum putabis, & cum eo simul vniuersam humani generis posteritatem? Et sane dolor hic adeo extremus ac vehemens est, vt Deum, si aliquoties mortis, quæ tantum hoc malum inuexit, nosque semper comitatur, vel tantum meminissemus, eamque ante oculos haberemus, in æternum non offenderemus. Hoc namq; suadet Salomon dicens, Eccl. 7. *Memorare nouissima tua & in æternum non peccabis.* Atque hoc ipsum mihi iam thema delegi, de quo hodiernam concionem instituam, quam in duas partes dispertiar. Primo de statu illo loquar, in quo homo antequam peccando Deum offenderet, viuebat: ac deinde de illo, in quem post admissum peccatum, incidit. Hinc porro facile eliciemus, ecquæ mortis & interitus causa exstiterit, & quodnam eius tyrannidis crudelitatisque principium: vos benignas tantum aures dicenti accommodate, & ipse ad primam me partem proponendam accingam.

II. Felicitas status innocentiæ.

Quanta aurei illius sæculi felicitas ac beati illius innocentiæ status dignitas in quo maiores nostri, nimis heu! breui tempore vixerunt, sed in quo, ni per peccatum stetisset, tam ipsi quam omnes ipsorū nepotes permansissēt, dignitas fuerit, cum ex iis quæ sacræ nobis literæ tradunt, tum vero ex miseriis, in quas tām splendido & felici statu priuati decidimus, perspici abūde potest. Qua vero præ[illegible] q̄ cara, q[illegible]q; im ta-

bilia in Genesi nobis proponuntur? Quid enim excellentius, iucundius, aut quid admirabilius dici vel cogitari posset iis, quæ de Adamo & Eua primis mundi incolis refert Moyses? *Erat vterq; nudus, & non erubescebant.* (Gen. 2.) E quibus verbis duplicem est felicitatem colligere, imprimis sanctam quandam innocentiam, & admirabilem in vtroque simplicitatem, cum nullus pudoris sermo esset, ipsaque corporis nuditas neutrum offenderet, nec dedeceret: deinde vero impassibilitatem nunquam auditam vel visam, corpus namque hoc quod ex parte iam gloriosum erat, licet nudum & inerme foret, omnis corruptionis, quoad exteriora incommoda quæ ingruere poterant, expers erat, nullis passionibus obnoxium, & ab infirmitate omnique morborum genere immune. Non enim metuebat calorem, frigore non adurebatur, in optimo semper statu ac temperie erat, nihilque omnino reperiebatur, quod expugnare vel oppugnare idipsum posset. Non erat tunc opus vestibus, deerãt sartores, tinctores deerant & officinæ.

Salomon vero longius adhuc procedit, aliaque de innocentiæ statu encomia depromit. (Eccl. 7.) *Fecit Deus hominem rectum, ipse se infinitis miscuit disputationibus,* ait, *rectum,* forsitan vt insinuaret, hominem non esse à Deo conditum, vt per terram serpat, aut, vt more bestiarum, ad eandem oculos conuertat, sed sublime à Deo illi os datum esse, ac cælum intueri iussum, & Angelorum instar in altum oculos & vultum efferre. Deinde, quis scit, num demonstrare voluerit, in beato illo & felicissimo statu rectissima omnia in homine futura, voluntatem nimirum rectam diuinæq; quam maxime conformem, partes inferiores etiam rectissimas, easque ad rationis superioris perpendiculum quam optime directas? sed postquam peccatum superuenit, omnia incuruata, concussa ac destructa sunt. *Ipse se infinitis miscuit disputationibus.*

Refert in Polyhistore Solinus, Lacedæmonios, qui nulli in vniuersa Græcia ciuitati tum morum honestate, tum optima reip. administratione cõcedebãt, Delphos oraculi consulendi ergo viros misisse, qui sciscitarentur, num eorum resp. diuturna foret: respondisse vero Deum, tamdiu eam in flore & vigore futuram, quamdiu rex eorum incederet rectus, sed tum demum eam pessum ituram, cum claudicans ad gubernacula sederet. Nec caruit oraculum euẽtu. Agesilao enim, qui deformiter claudicabat, ad regnum euecto, vniuersa resp. corruit, ac prior illa maiestas, quam diuturno temporis spatio illibatam custodierant, paulatim consenuit atque decoxit. At multo id oraculum videtur futurum diuinius, si humanæ naturæ statui adaptetur: diuinis quippe oraculis iam ab ipso mundi principio prænuntiatum erat, humanum genus, quamdiu Adam omnium hominum summus, ac dominus in ea rectitudine, in qua eum Omnipotens creauerat, persisteret; feliciter & prospere acturum: sed statim vt claudicaret, idq; in illam partem ad quã peccatum vergebat, omnia pessum itura, & in exitium properatura. Oraculum porro hoc est, *In quacunque die comederis ex eo, morte morieris.* (Gen. 2.) Vnicum autem peccatum claudum eum reddidit, vnicum quoq; peccatum humeris eius impositum dorsum eius incuruauit, nec solum illius, verũ & omnium nostrũ. Hinc ingemiscens ad Dominum regius Propheta exclamat, *Spiritũ rectũ innoua in visceribus meis.* (Psalm. 50.) Quasi diceret, Redde mihi Domine Spiritum illũ rectum, valentem, spiritum nouum, quem non modo habeo, peccatũ nimis heu! graue, ad terram propemodum incuruauit, adeo vt prima rectitudine exciderit. Sed pergamus in status innocentiæ aureæque ætatis perfectionibus recensendis.

(Hominis felicitas quã in innocentiæ statu habebat, facile potest è malis quibus nunc subiectus est, intelligi.)

Deinde ex ipsa malorum, quæ hæreditaria successione in nos, quamprimum vt nati sumus, deuoluuntur, iliade, prioris sæculi statusque innocentiæ felicitas facile colligi potest; adeo vt calamitates, & ærumnas, si quis intueatur, facile videre valeat, quanta beatitudine ob vnicũ peccatũ exciderimus. Cogitet, inquam, inprimis acerbissimum illud decretũ, quod aduersus primam peccatricem Euam, idque in delicti expiationem, promulgatum fuit,

Gen. 3. *Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos, in dolore paries filios tuos, &c.* Dicere vult. Felix ô nimium Eua, tua si bona nouisses, si voluntati meæ obsecuta in præceptis ambulasses, sed iam, quoniam, nescio quo suasu, tui ipsius oblita, mea iussa conculcasti, ærumnas indies augebo, filios tuos cum horrore concipies, cum dolore & cruciatu extremo paries, vita scatebit malis ac mille anxietates mors includet. Quid, tantæne animis cælestibus iræ? Igitur in statu illo primæuo, ni peccatum in mundum venisset, nulla fuisset in prolis conceptione infelicitas, nullus in pariendo dolor, coniugalis actus nullam turpitudinem habuisset, sed perfecta & absoluta omnium rerum felicitas, atque aurea quædam sæcula regnassent. Maledictio porro Adami maiora & grauiora adhuc mala includit. Ibidem. *Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ.* Quasi diceret. Ni peccasses, terra sponte, nec aratro proscissa, segetes, fruges, atque omnia fructuum genera, & quidquid ad vitam necessarium foret, protulisset, nulloque vos vestro dispendio, gratis, & quidem liberaliter ac laute, velut naturales suos & domesticos, educasset: nam ipsa tellus,

Omnia liberius nullo poscente ferebat,
--- nulli subigebant arua coloni.
Nec renouatus ager grauibus canebat aristis.
Mella dabant folia, tum flumina nectaris ibant.

In illa scilicet ætate quidquid erat, hominum voluptati seruiebat, mille deliciæ erant in orbe, ac nullum omnino malum metuebatur. Vnde Augustinus, *tam felix status, ut nihil omnino boni abesset homini, quod recta voluntas optare posset nullumque malum adesset, quod hominis feliciter viuentis carnem vel animum offenderet.* Lib. 4. de ciuit. c. 10. O statum vere felicem, ac mille votis exoptandum! Profecto si breuis hæc vita, vita hæc fragilis, fugax, grauis, laboriosa ærumnosa, mille casibus & infortuniis exposita, vobis o cosmophili, tantopere arrideat, si tanto eam amore complectamini, si ita illam fucatis, si quacunque illam ratione prolongere, ac mortem totis velisque fugere conemini: quam iucundam obsecro & gratam vitam illam fuisse putandum est, quæ mortem nō metuebat, ærumnis carebat, pœnarum expers erat, sed iucundissima, atque omni felicitate erat cumulata?

Dauid vates cum hinc felicem illum statum, illinc vero calamitatem, in quam genus humanum peccando delapsum erat, in mentem reuocaret, exclamat, *Homo cum in honore esset, non intellexit comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Psal. 48. Ecce quænam infelicitas. Insensatus Adam ad summos honores, & gloriam euectus cum esset, totius orbis Dominus ac princeps, atque adeo omnium creaturarum caput constitutus, & simul Doctor, non dico in vtroque iure, sed in omni scientiarum genere, immortalitatisque priuilegio donatus; felicitatem suam demens non agnouit, sed comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis: primo quod regio illo loco, paradiso inquam voluptatis, eiectus sit, quod morti & variis calamitatibus obnoxius redditus, quod per terram desertam instar iumenti sine Domino euagari, atque inter animalia viuere coactus. Deinde, quoniam voluptatibus instar bestiæ, quam natura ventri obedientem finxit, indulsit, ideo quoque bestiæ instar ad mortem tam animæ quam corporis, fuit condemnatus: postremo, quod, cum esset immortalis, in loco vitæ constitutus, & ad instar Angeli viueret, in peccatum ex gratiæ statu delapsus, bestiarum more mortem sentiat, iisdem omnino passionibus obnoxius. An non igitur similis factus est illis? quis eheu? talia fando temperet a lacrymis. Sed figuras in hanc rem producamus.

Magnus ille Babyloniorum Monarcha Nabuchodonosor, ille inquam, qui sanctissimum simul & amplissimum Hierosolymorum templum diripuit, sacra vasa & omnem sacram supellectilē sacrilega manu profanauit, vniuersam Israelitarum nobilitatem ferro & catenis grauatam captiuam in Babylonem abduxit, cum sese victoriis ac triumphis turgidus gereret insolentius, deque prouinciis ac regnis imperio 1. Reg. 25. 2. Paral. 24. 27. 29. Ierem. 39. Dan. 1. 2. 3. 4.

acqui-

acquisi[illegible] super[illegible] & [illegible] nimis a [illegible] coli vellet & adorari, [illegible] cultu Dei [illegible] o regno & sceptro fuit priuatus, solio deturbatus, in desertum compulsus, & septem annorum spatio feræ instar per solitudinem errãdo herbas comedere coactus. O vere admirabilem rerum mutationem, o subitam metamorphosim, ô vicissitudinem nũquam auditam vel visam! quis legit vnquam aut vidit, regem potentissimum in animal brutum commutatum? Fuit hoc verum ostentum, vel ipsa potius figura casus illius quem protoplastus Adã incurrit, hic enim à Deo totius vniuersi rex in sempiternum constitutus, & quidem rex in sempiternum, simulque vitam immortalem nactus, cum fœlicitate accepta gratiaque data insolesceret, & vix seipsum nosceret, diuinos quin etiã honores ambiret, ad mortem fuit condemnatus, honoribus priuatus, paradiso expulsus, inque desertam terram, in qua cum bestiis & inter bestias ageret, relegatus. *Comparatus est itaque iumentis insipientibus & similis factus est illis.*

Psal. 48.

III. Salomon omnium mortalium sapientissimus, ac regum Iuda facile rex, status huius fœlicitatem perfectionemque exaggerans, ait, *Deus creauit hominem inexterminabilem*, id est impassibilẽ, qui mori non posset, & cui nihil noceret, *& ad imaginem similitudinis suæ, inuidia autem Diaboli mors intrauit in mundum.* O sceleratam inuidiã! ô mortem ab nimis infœlicem! notent, obsecro Adæ posteri, creatum a Deo hominẽ inexterminabilẽ, id est immortalem; adeo vt si primus generis nostri parens Adã non peccasset, omnes immortales fuissemus. Erat quippe immortalitas præcipuum, ac maximum status innocentiæ priuilegium, ac velut gẽmma, quæ eum præ ceteris condecorabat. Sed Theologice hic demonstrabo, quonam hoc ipsum modo debeat intelligi, idque breuiter, & quam possum compendiosissime.

Sap. 2.

ibid.

Cõdidit [illegible] vera hominem Deus immortalem, pati nescium [illegible] in primæua innocentia permansisset, mori non potuisset, & ab [illegible] fuisset immunis, nec mortem quam [illegible] degustasset, nec in calamitates, in quas delapsus est, incidisset. Hæc quidem immortalitas [illegible] naturæ debita non erat, neue ei propria, nã si materiam e qua cõpositus est, & temperiem qua constat, consideremus, mortalis erat, ac variarum prauarum affectionum mancipium. Sed Altissimus, in cuius ille protectione commorabatur, quique eius singularem quandam rationem habebat, omnipotenti sua prouidentia & scuto eum suo protexerat, nullũ vt carnificis huius telum illi nocere potuisset, atque vndequaque sua eum tutela velut armis communierat, variaque antipharmaca dederat, quibus aduersus omnes vitæ suæ insidiantes vteretur, & profligaret ea, quæ sibi inimica atque aduersantia cognosceret. An non enim certum est, ac quotidiana confirmatum experientia, nonnisi duabus mortem aut naturalem corruptionem viis, homini posse accidere, interna scilicet via, & intrinsecus operantibus iis, quæ intra essentiæ eius mœnia inclusa sunt, vt sunt, defectus caloris naturalis, item humoris radicalis, vel prædominans quædam & effrænis passio, quæ ita nimirum eum in transuersum abripiat & perturbet, vt spiritum intercludens, mortem acceleret. Alterã extrinseca, quæ vt plurimum per contraria & repugnantia prouenit, vt cibi, naturæ eius contrarii, temporis & aëris intemperies, fortunæ impetus, aliaque quæ homini exterius accidere solent. Porro homo, quem cælum singulari quadam ratione quandoquidem tam in protectione Dei versabatur souebat, nullo hæc omnia negotio pertransisset, & vt nihil im contempsisset ab omni periculo tutus & immunis.

Quadã ratione homo cõditus immortalis.

Præditus erat ad hæc absoluta quadam cognitione & iudicio, quod instar facis luce diuinæ in animæ eius penetralibus semper collucebat, quod omnia & singula [illegible] prodesse vel obesse possent, et amplectenda vel fugienda dictaret. Habebat quin etiam ante oculos lignum illud vitæ, quod in medio paradisi iucundissimo semper virore vernabat: cuius fructus adeo efficaces & potentes erant, ac quodammodo medici, vt quicunque eo idem degustasset

ſtaſſet, ſi fortaſſe naturalis in eo calor decoquere incepiſſet, redintegrato ardore, ac reſumpto humore radicali, & velutireſtauratis viribus, viuidus mox ac vegetus, cum certa immortalitatis ſpe, appareret. Erat illic & continua pax, & mutua inter homines amicitia, ipſa quoque animalia hominibus obediebant, creaturæ etiam illis nō aduerſabātur, nec dæmones pluriū mouebant. Adeo vt niſi peccatis Deum ad iracundiam prouocaſſent, mori omnino nō potuiſſent. Teſtatur idipſum Papa Gregorius: *Ad hoc homo in paradiſo poſitus fuerat, vt ſi ſe ad cōditoru ſui obedientiā vinculu caritatis coniungeret, ad cœleſtem angelorum patriam quandoq; ſine carnis morte tranſiret: ſic enim eſt immortalis conditus, vt tamen ſi peccaret, & mori poſſet, & ſic mortalis eſt conditus, vt ſi non peccaret, etiam non mori poſſet.* Penitius adhuc in materiæ huius adyta penetremus.

In Iob. c. 6.

Aquinas ille Thomas, Sorbonæ noſtræ ſurculus, omnium ſcholaſticorum facile princeps de corporis humani agens immortalitate, in qua primi generis noſtri auctores a Deo conditi erant, ait, corpus Adæ incorruptibile fuiſſe, non naturali quodam vigore immortalitatis, ſed quod haberet neſcio ꝙ ſupernaturale robur in anima, datum diuinitus, quod corpus ab omni corruptione præſtabat immune, quamdiu ſcilicet diuinam voluntatem ſequeretur, eiuſque præceptis obtemperaret. Quod vt planius faceret, diſtinctione vtitur, ait enim quid incorruptibile, trib. modis dici poſſe. Primo propter materiam: vel quod materia careat, vti Angeli, vel, ſi habeat, quod ad alias id formas, præter eam quam ſemel accepit, non vergat aut inclinet, vt in cœlis rebuſque cœleſtibus fieri videmus, & vocatur hoc incorruptibile ſecundum naturam atque hoc modo omnia corpora cœleſtia, & ipſi Angeli natura incorruptibiles ſunt. Secundo dici quid poteſt incorruptibile propter formam: cum nimirum rei alicui eſſentia ſua corruptibili ſuperior aliqua & excellentior diſpoſitio annexa eſt, quæ eam ab omni prorſus corruptione conſeruet: & dicitur

1. p. q. 95. ar. 1.

Incorruptibile q̃d dicitur tribus modis.

hoc incorruptibile ſecundum gloriam, atque hoc modo incorruptibilia fore poſt generalem mortuorum omnium reſurrectionem, putamus ipſa glorioſa Sanctorum corpora. Vnde olim Auguſtinus: *Tam potenti natura Deus fecit animam, vt ex eius beatitudine redundet in corpus plenitudo ſanitatis & incorruptionis vigor.* Tertio, vocamus quid immortale & corruptibile ꝓpter cauſam efficiētem: & ſic immortalis & incorruptibilis fuiſſet homo in ſtatu innocētiæ, idque ſingulari Dei dono & beneficio, qui cauſa eius efficiens eſt: qui nimirum, quamprimum vt ei dedit Eſſe, dedit ſimul & immortalitatis donum. Vnde idē qui ſupra Auguſt. *Deus*, inquit, *hominem fecit, qui, quamdiu non peccaret, immortalitate vigeret, vt ſibi auctor eſſet, aut ad vitam aut ad mortem.*

Epiſt. 56. ad Dioſcorum.

Libr. de quæſt. noui & vet. teſtam. q. 19.

Scotus, qui Thomæ in omnibus pene aduerſatur, in hac quoque ſententia cum eo non conuenit, neſcit enim qui fieri poſſet, vt virtus quædam aut qualitas animæ inſita, corpus quod natura corruptioni obnoxium eſt, immortale poſſit & efficere & penitus incorruptibile: atque è contra, hominem in primæuo illo innocētiæ ſtatu, mori potuiſſe, ſed tamen non fuiſſe moriturum, quamuis alioquin mortalis eſſet, actu nimirum moriendi ad poſſibilitatem non accedente, Deoque moriendi tempus præueniente. Deus enim viſo vires eius iā paulatim imminuere, calorem naturalem euaneſcere & humorem radicalem ſenſim exſiccari antequam mors aduentret, in cœlum eum tranſtuliſſet, vitam hanc animalem, & terreſtrem in ſpiritualem, ac vere cœleſtem commutando. Bene quidem ſed fuiſſet nihilominꝰ immortalis, & Salomonis vera manet ſententia, *Deus creauit hominem inexterminabilem.* Quid amplius? *Et ad imaginem ſimilitudinis ſuæ.* Sed iam poſtliminio vnde digreſſi ſumus reuertamur, & ſtatus innocentiæ fœlicitatē, gloriam, voluptatemq; magis adhuc dilatemus.

Sap. 8.

ibid.

Sapiens igitur excellentium huiuſce aureæ ætatis deſcribens, ait hominē inexterminabilem, immortalem inexpugnabilē, & ad diuinæ ſimilitudinis imaginem conditum

ditum esse: porro Paraphrastes per *inexterminabilem*, intelligit inæstimabilem: quasi diceret hominem illo statu creatum, excellens quid & pretii infiniti atque inæstimabilis exstitisse. Atque hinc factum existimo, cur non nisi post omnes creaturas à Deo conditus sit, vel quod in ordine creationis rerum, perfectissima & absolutissima postrema esse soleant, vel quod mundi prius palatium exstrui oportuerit, variaque ipsum supellectile, id est, animalibus, herbis, arboribus, instrui, quam inquilinus eius homo, idipsum ingrederetur; vel fortasse quod omnium dominus ac velut finis esset. Vnde Aristoteles, *Nos omnium rerum quasi finis sumus*: at potissimam causam existimo, vt demonstraret posterosque edoceret, hominem, vti Sapiens dixit, esse quid inæstimabile, ac pretii infiniti.

Cur homo vltimo à Deo creatus sit.

2. *Phys. text.* 24.

Et sane ipsa hominis creatio inæstimabilis exstitit, quod ipse Moyses diuinorum arcanorum interpres satis ostendit: omnium enim rerum creationem postquam descripsisset, singulare quid in hominis creatione visus est insinuasse. Nam, si fortasse obseruastis, tradit Deum omnia condidisse, vel absoluta quadam voluntate (nam de creatione cæli & terræ loquens ait *In principio creauit Deus cælum & terram*), vel nuda & absoluta iussione, *fiat lux, & facta est lux*. At quando homo creandus erat, homo inquam, quod nihil conditum est aut admirabilius, aut excellentius, consultandum Deus putauit, & S. S. Trinitatis concilium quodammodo cogendum, vt quomodo eum effingat mature deliberet. *faciamus*, inquit, *hominem ad imaginem & similitudinem nostrā*. Hic obstupescit Tertullianus, hic miratur Basilius, atque ambo confitentur, vere inæstimabilem hominem a Deo conditum esse: quod illi à Salomone, Salomon autem à Moyse didicere. Sed audite quid aliud.

SS. Trinitas in hominis creatione cooperata est.

Gen. 1.

Gen. 1.

Tertull. li. 2. *adu. Marcionē.*

Bas. homilia in hexam.

Aduerto præterea, cum creaturarum omnium efformationem mecum perpendo, terram & aquam omnium plātarum, herbarum, dumorum, fruticum, raditum, arborum, auium, piscium, bestiarum, animaliumque velut parentes, ac genitrices exstitere omniaque quæ quatuor hisce elementis continentur, ex his duabus originem sumpsisse. De aquis testatur in Hymno Ecclesia,

Deus ipse hominem creauit, cetera omnia vel è terra vel aqua prodiere.

Qui ex aquis ortum genus,
Partim remittis gurgiti,
Partim leuas in aera.

De terra audiamus Moysem, *Germinet terra herbam virentem, & lignum pomiferū*. Et deinde *Producat terra animam viuentem in genere suo, iumenta & reptilia, & bestias terræ*. Hominem vero, velut diuinum quid & penitus admirabile, ipse Deus condidit, suis eum manibus componens, atque omnia corporis & sensuum organa diuino artificio dirigens, disponens, & formam quādam penitus spiritualem in eodem effingens. An non igitur bene ait Sapiens, *Creauit Deus hominem inæstimabilem*? Cur autem addit, *& ad imaginem similitudinis suæ*? an vt nobis vernantem illum innocentiæ statū magis adaperiret, felicitatemq; hominis euidentius exponeret? fieri quidem possit, sed sunt & aliæ rationes numero infinitæ & auctoritate prægnantes, quarum aliquas huc adducam.

Sapient. 2.

IV. Cur Deus hominem ad imaginem suam creauit.

Omnipotens ille rerum conditor Deus, ideo potissimum hominem ad imaginem & similitudinem suam condere voluit, præter cætera quibus eum donauit priuilegia & gratias, vt discrimen, quod inter diuinam bonitatem, & humanam est malitiam melius patefaceret: homo enim natura ita procax, & meritis suis ita arrogans est, vt parem pati, vel socium tolerare nesciat. Dei vero bonitas adeo immensa est, atque infinita, vt ea quibus excellit, homini cupiat esse communia, suaque cum illo priuilegia communicare: vult eum scilicet immortalem, scientem, felicem ac beatū esse; vt nimirum ipse immortalis, beatus atque omniscius est. Vere igitur hominem ad similitudinem suam creauit. Altera est, Deus, summa inquam illa bonitas, & amoris in hominem infiniti ad imaginem eum suam ideo condere voluit, vt omnes eum creaturæ colerent, suspicerent, & venerarentur, tāquam eū qui regis sui ac Dei exte-

exteri⁹ ptæ se ferret insignia: vnde ad Noe Deus, *Terror vester, ac tremor sit super cuncta animalia terra, & super omnes volucres cali.* ne nimirum cælestes orbes motum, astra lumen, Angeli promptum ministerium denegarent, & ne dæmones in eius perniciem & interitum conspirarent, neue bestiæ atq; omnia fera animalia in eũ insurgerent, eiq; exitium minarentur. Et quemadmodum Ægyptii Iosephum Patriarcham, Persæ & Medi Mardochæum suspiciebant venerabundi, quod regiis ambos insignibus indutos conspicerent: ita quoque omnes omnino ceaturæ hominem velut diuinum, Deo dilectum, diuinisque insignibus circumdatum venerarentur. Ideo scilicet eum ad imaginem similitudinis suæ creauit.

Genes. 9.

Gen. 41.

Esth. 6.

Tertia sit: Omnia dederat homini Deus, sed eum voluit esse suum, & ad se pertinere: vtque hoc manifestum foret, eumque vt talem cæteræ creaturæ suspicerent, regio quodam signo, imagine inquam sua, eum notare voluit, tamque profunde diuinæ essentiæ suæ cetæ insculpere, nulla vt ratione eradi posset, nisi simul & sua, diuina scilicet, natura eraderetur. Nobilis ille sculptor Phidias, cuius opera semper admirata est antiquitas, tanto artificio Mineruæ clypeo suam effigiem insculpsit, nulla vt arte, nisi cum insigni operis deformitate, potuerit eradi. Melius hoc, mea sententia, de summo illo vniuersi sculptore dici potest, qui hominem sculpendo, naturæ illius æri tanto artificio imaginem suam indidit, vt quicunque eam tollere contenderet, diuinam quoque non mediocriter læderet essentiam. Bene igitur olim dixit Sapiēs. *Deus creauit hominem ad imaginem similitudinis sua.*

Sap. 2.

Quartam audiamus. Inter omnes omnino creaturas corporeas, quæ è nihilo productæ sunt, nulla reperiebatur quæ vel Dei imaginē referret, vel cum qua ille familiariter ageret, & erga quam suum affectum declararet: quapropter summo illi Numini visum fuit hominem creare, eumque ad similitudinem suam efformare, vt eum diligeret, ipse quoque vicissim ab illo diligetetur, atque familiariter cum illo ageret, quippe qui in se illius referret imaginem. Ita nimirum ipse testatus est, dicens, *Delicia mea, esse cum filiis hominum:* ait, *cum filiis hominum,* non vero cum bestiis, cœlestibus orbibus, sideribus, Angelis, at cum solis hominibus, soli namque homines ad eius similitudinem efformati sunt. Exclamat hic Iob, & immensam Altissimi bonitatem demiratur, *Quid est homo quia magnificas eum, aut cur apponis erga eum cor tuum? visitas eum diluculo.*

Prou. 8.

Iob. 7.

An non hic magnus amor est, & immensa dilectio, quæ nimirum è diuinæ essentiæ similitudine ortum habet? Merito ergo scripsit Sapiens, *Deus creauit hominem ad imaginem similitudinis sua.*

Quintam statuo hanc. Quemadmodum Rex cum vrbem exstruxit, aut arcem quandam communiuit; loco aliquo celebri insignia sua figere solet, marmori aut æri inscripta, vt apud posteros perpetua eius rei vigeat memoria, quique sequentibus victuri sunt temporibus, quis loci illius fundator exstiterit, sciant. Ad eundem etiam modum summus ille Deus, qui natura totius vniuersi Dominus est ac rex, postquam magnam hanc totius orbis remp. condidisset, hominis vultui (qui est totius huius ædificii velut locus primus, & qui inter omnes omnino creaturas principem locum obtinet) insignia sua, suæque imaginis similitudinem voluit insculpere, vt quicunque hunc intuerentur, in fronte illius velut in frontispicio simul legerent, quis tam amplæ in mundo hoc inferiori vrbis conditor & fundator exstiterit. Nobilis ille pictor Appelles cum opus quoddam inchoatum morte præuentus absoluere non potuisset, nullus omnino repertus est, qui vltimam manum addere, aut tanti pictoris opus perficere ausus fuerit. Oris enim pulchritudo reliqui corporis imitandi spē auferebat. Haud aliter quoque Deus optimus maximus, admirabilis ille naturæ huius pictor & effictor, cum suam homini imaginem, sed eam imperfectam, nec penitus absolutam in creatione, insculpsisset; nulla vnquam creatura exstitit, nec vllo vnquam tempore, etiam inter Angelos exstabit,

Cic. 3. offic.
Plin. li. 35. c. 10.

bit, quæ eandem perficere præsumat. Solus namq; Deus eandem in eius creatione incepit, in iustificatione quotidie magis & magis expolit, & tandem in glorificatione perficiet, & penitus absolutã reddet. Tantane igitur tua in posterum futura est impudentia, ô homo, vt Dei tui imaginem & insignia per terram velut neglecta trahere, ac vitiorum tuorum cœno ac sordib. coinquinare præsumas? foret hoc crimen grauissimis dignum suppliciis, & singularis Dei tui contemptus indicium, quod ne fieret, impedire conatus est Sapiens, cũ creationis tibi tuæ excellentiam in mentem reuocauit, dicens: *Deus creauit hominem in exterminabilem, & ad imaginem similitudinis suæ.* O rationes egregiæ! O felicitas incomparabilis! O vita omnium votis exoptanda, nisi satanæ insidiis fuisset interrupta! sed quid? *Inuidia diaboli mors intrauit in mundum.* O inuidiam sceleſtiſſimam! O rabiem nimium crudelem! O mortem nimis ah infelicem, mortem, inquam, cuius memoria nunquam animo nostro deberet excidere, & ad cuius perpetuam recordationem nos Salomon adhortatur, verbis illis quæ toties iam produximus, *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.* Nam mortis meminisse, ac præsertim vnde profecta sit & quanam ratione in mundum venerit, est, amissionis illius iucundissimæ immortalitatis, iustitiæ originalis deprædationis, priuilegiorum illorum singularium abolitionis, recordari; hæc porro omnia singularis efficaciæ sunt, ac nimium quantum sufficiunt ad insolentiam comprimendam; & præcipitem nostrum in omnia vitia impetum retardandũ. Vestrum igitur erit, eiusdem perpetuo recordari, meum vero ad alterum concionis membrũ delabi, vobisque ad oculum, quanta mala satanæ inuidia, post innocentiæ immortalitatis amissionem, in orbem inuecta sint, ostendere. Erat hoc nimirum secundum quod explicandum susceperamus, quod quam poterimus breuissime expediemus.

Sap. 2. Sap. 2. Eccl. 7.

V. Diabolus, nefarius ille spiritus, videns hominem tanto in honore constitutum, tanta felicitate abundantem, tam ingenti gloria cumulatum, eiusdem felicitati inuidit, & aduersus eundem conspirans, peccatum in orbem inducens, portasque morti adaperiens, ei perniciem machinatus est, primamque illius felicitatem impedire conatus, atque innocentiam primæuam euertere satagens, eundem perdidit; atque in illo variis nos omnes malis & calamitatibus inuoluit. Sceleratus ille Achitophel Absolomo, qui patri in regno proxime debebat succedere, nefarium consilium dedit, vt in eum insurgeret, arma aduersus eum gestaret, regnumque sibi violenter pararet; ideo illum copiosa militum manu instruxit, instructumque in aciem produxit, in qua fusus fugatusque vitam simul ac regni spem misero sane exemplo perdidit. Ecce in quæ mala pessimus ille consultor adolescentem regium non compulerit. Satan vero Achitopheli perfidia & nequitia non cedens, Adamo, ad gloriam & immortalitatis coronam destinato, persuasit, vt aduersus Deum, patrem suum simul & Principem insurgeret, in eum arma caperet: quem cum variis armis, & inprimis ambitionis, instruxisset, totius eius ruinæ, perniciei ac mortis denique causa exstitit. Hinc bene scriptura, *Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum.* O inuidiam vere detestandam! 2. Reg. 15. Sapient. 2.

Odiũ Caligulæ aduersus Romanos.

C. Caligula Imperator tanto in populum Romanum odio fuit, vt sæpius diceret, *Vtinam populus hic vnicam ceruicem haberet,* vt nimirum eandem præscindẽs, populum simul vniuersum ita exstingueret. Satanas hominum inimicus mortalis atque hostis iuratissimus, vetus, inquam, ille Tartari imperator, odium plusquam Vatinianum aduersus homines sub pectore fouens, & idipsum foras producere conatus, Adamum qui totius naturæ caput erat & princeps occidit, & eum eo totum humanum genus capite truncauit. Testem hic habeo Apostolum Paulum: *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors:* adeo vt capite exstincto, totum simul corpus discrimen adierit. Rom. 5.

Sam-

Iud. 16 Sampson, quo vindictam de Philisthæis hostibus iuratissimis sumeret, columnas quibus cœnaculum in quo epulabantur, innitebatur, collidens, eosdem ruina inuoluit. Satan idipsum omnino cum hominibus, hostibus suis mortalibus, egit. Illos enim perdere & euertere satagens, paradisum terrestrem ingressus, in quo omnes simul homines interpretatiue continebantur, Adamum & Euam, qui velut bases totius humani generis erant, aggressus, eosdem subuertit: quibus prostratis, tota mox ædificii moles velut columnis destituta, corruit, omnesque posteri ac nepotes sub eadem ruina misere oppressi interiere. Mors igitur per vnum hominem intrauit in mundum. Audite figuras.

Esth. 5.6.7 Purpuratus ille Persa Aman, inuidia & superbia tumens quam qui maxime, cum diuturnum aduersus miserum Mardochæum odium fouisset; tandem sanguinolentum & atrox à Rege decretum obtinuit, quo ei & Mardochæi patibulo affigendi, & totius Iudæorum populi exscindendi, ac ferro flammaque delendi licentia dabatur. Diabolus antiquus ille Inferorum dominator & princeps, omniumque superborum caput & dux immortales cum homine gerens inimicitias, tantum in paradiso effecit, vt eum peccato inuoluens, cruentum de eo morte tollendo decretum obtinuerit, nec solum de eo, verum & de omni eius posteritate, quæ ad finem vsque sæculi, continua serie; post eum esset ventura.

Gen. 3. *Omnes* igitur *in eo peccauerunt*, at decretum ipsum, hoc est, quod sacris scripturæ libris legitur insertum, *Puluis es, & in puluerem reuerteris.*

Naaman Syrus, diuitiis, & nobilitate pollens, sed lepra turpissima infectus, in Iudæam veniens, in causa fuit, cur Giezi Elisæi prophetæ puer, qui ambitione tumebat, occulto Dei iudicio, lepra fuerit percussus, atque omnes eius longa successione posteri:

4.*Reg.* 5. *Sed & lepra Naaman adhærebit tibi, & semini tuo vsque in sempiternum.* Satan Inferorum princeps, sed lepra scatens, laxatis habenis in mundum ingressus, causa exstitit, cur, non dico Giezi, sed Adam, natura sua Dei puer ac seruus, peccati lepra infectus fuerit, atque vniuersa eius posteritas, *in quo omnes peccauerunt*: ecce lepra generalis. *Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum*: ecce diabolum in causa. Desuntne igitur nobis in sacris literis figuræ, quibus id probemus? sed parabolas etiam aliquas proferamus. *Rom.* 5. *Sap.* 2. *Matth.* 13.

Pater quidam familias, cum bonum semen in agro seminasset, venit inimicus homo, cum altum dormirent homines, & nox esset, & superseminauit Zizania, omnemque eius laborem destruxit. Hoc, fateor, non nisi parabola est, sed denotat, Deum magnum illum patremfamilias, naturæ humanæ agrum gratia, virtutibus, scientia, iustitia, aliisque bonis seminibus repleuisse; diabolum vero, qui verus hominis inimicus existit, omnem eius laborem perdendo, peccati, mortis, laborum, miseriarum, infirmitatumque zizania & spinas superseminasse. Ecquæ Deus bone zizania! Audite & aliam magis luctuosam, quam nobis Lucas describit. Homo quidam descendebat de Ierusalem in Iericho, (quæ idololatriis infamis erat) & incidit in latrones, qui etiã despoliauerunt eum, & plagis impositis abierunt semiuiuo relicto. Homo infelix, cuius quæso, geris figuram, nisi infelicis istius Adam, qui nescio quo inductus consilio descendens Ierosolymis in Iericho, è gratiæ inquam statu, in voraginem peccati; & in latrones & sicarios atrocissimos incidit, mortem; diabolum & peccatum? O sceleratos prædones, qui præterquam quod gratias & priuilegia, dona supernaturalia, iustitiam originalem, immortalitatem, Dei cognitionem, aliaque plurima illi abstulerint; cruenta quoque vulnera, eaque horrenda inflixerunt, scilicet ingentem spiritus excæcationem, magnam in intellectu corruptionem, in parte concupiscibili rebellionem, eumq; semiuiuum, solis naturalibus relictis, deseruerunt. O casum deplorandum! sed audite alia. Parabolæ insignes. *Luc.* 10.

Cum itaque iam omnes homo facultates amisisset, ac vita quinetiam ipsius venalis esset, ecce è vestigio mille calamitates fata- Hominis miseria post ad-

missum peccatū.

fatales,& cruces variæ in eum irruerunt,calidum,inquam,& frigus,fames,morbi, innumeræq; aliæ ærumnæ quæ illi intrinsecæ sunt, & cognitæ. Eheu? peccatum ecce omnia miseriarum genera in orbem inuexit. Ab eo tum tempore inualuit crapula, tabernæ erigi cœpere,fumare culinæ,ventrisque ingluuies dominari: tum gula & ebrietas laxatis habenis in mundum venere; tum ciborum deliciæ linguæque irritamenta nata sunt.

Ante peccatum admissum nemo cōederat carnes.

Non erat ante lapsum vsus carnis, nemo eandem gustauerat,laniones nulli reperiebantur, quid torrere & frigere foret nullus nouerat: nam non nisi herbis & pomis primi parentes vescebantur. Quod ex ipsis Dei verbis vitæque ratione, quam iisdem præscripserat, manifestum efficitur: ait enim, *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terrã, & vniuersa ligna, quæ habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam.* Nulla ecce carnis ferinæ, animalium, aut alterius cibi fit mentio. Et sane bis mille annis, ad ipsum vsque diluuium, verisimile ast hanc à primis mortalibus diætam seruatam. Et profecto hæc vitæ ratio in statu innocentiæ, & aureo sæculo etiam fuisset, vel quod ea quæ terra progigneret, naturaliter tum parari poterant, minorique cura & anxietate, sine foco, culina, nulloque adscititio condimento; vel quod herbæ & arborum fructus iucundiori tunc sapore pollerent, vti accidisse constat Hebræis, dum quadraginta annorum spatio, manna per desertum Sinai reficerentur, quod omnem in se ciborum delectamentum complectebatur.

Gen. 1.

Absq; peccato non fuisset vini vsus.

Præter varia illa gulæ irritamenta, saporumque varietates, vini quoque & bacchanalium vsum, quæ priori ætate ignota erant, peccatum exortum fecit exoriri. Ante enim, quam innocentia exciderent parentes nostri, non nisi aqua bibebatur, nec ea quidē factitia aut condita, sed naturalis, qualē eam fontes & flumina propinabant: quin & omnes quotquot tum erant ad vsque diluuium, aquam biberunt; sed maiori haud dubie voluptate & gustu, quam modo vina falerna aut Campana, habebat enim tunc aqua saporem quemdam suauissimum, ac gustum longe iucundissimum, cui melicraton, vinum myrrhinum, defrutum, sicera, & nectar Cannarium comparentur, putiscere, & diluta quodammodo esse videantur. Crediderim quidem vites terram protulisse, sed solis vuis contentos mortales, succum inebriantem non expressisse, atque hac ratione ad ipsius vsque diluuii tempora vixisse. Quod per Noachi ebrietatem euidenter ostendi potest: hic enim cum vires à diluuio quodammodo fractas & debilitatas sentiret, ac naturæ robur nonnihil decoxisse, vites quas diluuium perdiderat, cœpit excolere, liquoreque expresso gustato inebriatus est. Ignorabat scilicet, vt eum S. Scriptura excusat, vini potentiam, nesciebat fumosis illis exhalationibus, quas vinum continet, capitis vertiginem induci. Quamobrem si ante diluuium viui vsus fuisset, Noe profecto, qui sexcētis ante id annis vixerat vini vsum & vires nō ignorasset. Dicendum est igitur, eius vsum tunc incognitum fuisse, & sola frigida illius æui homines sitim restingnere solitos. At vbi peccatum intrauit, omnia sursum deorsumque mutata sunt ac fugata abstinentia victusq; temperie, ingluuies, mensæ lautiores, atque Epicureus viuendi modus inundarunt. Quin & maiora.

Peccatum etiam stupidos nos & ignaros reddidit, & qui prius omnium rerum cognitione enituissemus, nos bardos effecit. Primi quippe parentes diuina quadam scientia ac doctrina singulari prædıti à Deo condiri erant, vnde Ecclesiasticus, *disciplina intellectus repleuit illos, creauit illis scientiam spiritus, mala & bona ostendit illis*: quin & eorum posteri eiusdem scientiæ ex asse hæredes fuissent; sed omnia hæc per peccatū destructa sunt, quod, ablata scientia, meras tenebras, & densam ignorantiæ nubem, ne dicā noctē, animis nostris offudit. Absque peccato fuisset, nō oportuisset litteris incumbere, non fuisset opus sibi pceptores adsciscere, de bibliothecis & libris, nullus fuisset sermo, scholas nō fuisset necesse visitare,

Eccl. 11.

tate; totus quippe mundus in omni scientiarum genere apprime fuisset versatus, at mera modo vbique ignorantia & mentium caligo regnat, ô rerum vices deplorandas! & metamorphosim nimis ab diuersam! quam procul a priore illa fœlicitate recessimus! Sed quid? peccatum est, Auditores, peccatum est, vnicum inquam peccatum, quod in has nos miserias coniecit: ipsum quod nos omni fœlicitate, iucunditate, vita, deliciis ac voluptate spoliatos & nudatos, in statum infœlicitatis, calamitatis, mortis, miseriarum, & ærumnarum coniecit. Ipsum inquam est, quod nobis infœlici profecto partu mortem edidit, quam vos, velim, semper ob oculos gerere, ac nullo non loco recordari: & ita fiet, vt in æternum nunquam peccaturi sitis.

Atque hoc vnum est, quod hodie omnes quam enixissime à te postulamus Domine, vt nobis scilicet gratiam concedas, qua nunquam eiusdem obliuiscamur; sed quoad viuimus, eius nobiscum viuat memoria, & inprimis, vt interdum in mentem reuocemus, fœlicitatem, voluptatem ac delicias aurei illius innocentiæ status vt nimirum homo conditus sit à Deo immortalis, semper vegetus, lætus, procul ab omni tristitia remotus, benedictionibus abundans, afflictionibus carens, ab omni prauo affectu liber atque aduersus omnes morbos singulariter præmunitus: vt nimirum omnia nouerit, nihil ignorauerit, omnia dilexerit, nihil despexerit, omnia gubernarit, nihil formidarit, omni denique fœlicitatis genere fuerit cumulatus. Ac deinde mentis oculos in aliam partem deflectentes, peccati horrorem inspiciamus, simulque meminerimus, ipsam esse nefarium illum prædonem, qui omnibus nos priuilegiis, donis, facultatibus spoliauit, ac nudos penitus deseruit: vt deinde nunquam obliuiscamur, ipsum esse patrem tam infandæ ac nefariæ filiæ, mortis inquam, quæ omnes omnino homines premit. Quæ omnia cum in mentem reuocauerimus, fac Domine, vt fructum hinc aliquem percipiamus, vt nimirum visa eiusdem virulentia illud remis velisque fugiamus, & ab eo velut à facie colubri, vt sapiens monet, declinemus; simulque ad te recurramus, vt, qua nos ipsum priuat, beatitudinem sempiternam, recuperare valeamus: ad hanc porro nos dirigant Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Amen.

FERIA QVARTA.

DE MORTIS NECESSITATE.

Partitio.

I. Quod omnis homo est mortalis.
II. De certitudine necessitatis moriendi.
III. De facilitate euertendi robustissimos quosque.
IV. De vniuersali mortis statuto.
V. An Enoch & Elias sint mortui.

Memorare nouissima tua, & imprimis esse necesse, omnes nos mori, & in æternum non peccabis. Ecclesi. 7.

FIGVRA.

CVM filii Iob, in domo fratris primogeniti, iucundissime epularentur; ecce ventus & turbo quidam vehementior, è deserto prorumpens, quatuor domus angulos concutiens, eandem ad terram miserabili sane casu prostrauit, atque omnes conuiuas tristi ruina inuolutos oppressit. *Iob. 1.* O casum deplorandum! Sed fuit illa oppressio figura mortis vniuersalis, & interitus omnium filiorum hominum præsagium. Omnes enim filii Dei, qui vetus noster Iob est, in Adami, qui omnium hominum primogenitus erat, voluntate vel ut in domo quadam, simul comprehensi, iucundissime in paradiso deliciarum inter se cum epularentur; vehemens ille peccati turbo exsurgens, domumque concutiens, omnes omnino mortales misere oppressit, ac vniuersum humanum genus variis calamitatibus inuoluit. Atq; ita factum

ctum est, vt Adamo ad terram prostrato, omnis eius posteritas eodem casu ad terram ceciderit, duce quippe sauciato ac tantum non mortuo, omnes illius milites morti adiudicati sunt: adeo vt nullus ex toto hactenus agmine fuerit, qui ab eadem tutus euaserit. Semel itaq; omnibus moriendum est, idque fatali quadam necessitate à Deo constitutum: quod latius vobis deducere hodierna concione decreui. Illumina tu modo intellectum Sanctissime Spiritus, & ingenii nebulas lumine tuæ claritatis illustra; tu vero gloriosa Dei Genitrix precibus me tuis adiuua, vt fœliciter ad exitum cœpta prosequar: atq; ideo te cum Angelo compello, & cum omnibus hic præsentibus, Aue tibi impertior.

Plutarch. in Apophth. reg. Alexandri Magni dictum.

Chæronensis Plutarchus refert, Alexandrum Macedonem, multis victoriis ac trophæis nobilem, cum quodam tempore vulnere in prælio accepto, sanguine perfusus maderet, ad suos duces, qui diuinis eum honorib. afficiebant, ac velut heroem quemdam & semideum adorabant, conuersum dixisse? Videtis hæc vulnera, carissimi? an hæc signa sunt immortalitatis? hoccine deorum est? itane Deos hominum mucronibus impeti, aut morti esse obnoxios? desinite igitur me Deum appellare, à quo humanum nihil, imo ne mortem quidem, alienum cernitis. Designare voluit generosus & modestus princeps, mortem omnibus hominibus communem esse, ac necessario vnicuique nostrum euenire, tamque regibus sceptra, quam colonis ligones è manibus excutere. Sed historiam hanc proposito meo adaptabo.

Caro, mundus, ac diaboli, qui à longo iam tempore Plutonis aulam incoluere, ac mortalibus adulari quam qui maxime consueuere, nullo non tempore nobis misellis persuadere conantur; esse nos in hoc mundo velut deos quosdam immortales, mortis imperio exemptos, ac semper victuros: quotidieque nobis occinunt, quod serpens olim maioribus nostris, generisque humani auctoribus in paradiso ingeminauit, *Nequaquam moriemini, sed eritis sicut dij.* Sed nostrum est, Auditores, statim vt vitæ huius molestias experimur, calamitatumque impetus persentiscimus, cum Alexandro è contra obiicere. Anne tibi, ô insensate munde, omnes hæ quas patimur ærumnæ, morbi quos sustinemus, fortunæ varietates quibus subiecti sumus, certissima immortalitatis indicia videntur? an non vero potius insinuant, mortales, nos esse, fato obnoxios, & ad finem vitæ paulatim deflectere? Quid ais Satan: locus ille corruptionis in quo viuimus, terra maledictionis quam incolimus, mortalium nomen quo nominamur, ærumnæ, calamitates, labores, ac rerum vicissitudines, quas quotidie nimis ah! frequenter experimur, an non aperte nos insinuant mortales esse, ac morte terminandos?

Ita porro hasce technas & adulantium præstigias à se remouit sanctus ille vates ac rex Dauid, qui ex humili ad regiam dignitatem euectus est: *Ego dixi. Dij estis, & filij excelsi omnes: vos autem sicut homines moriemini*, estis, fateor, homines, veluti dii quidã terreni: patratis enim miracula, peccata remittitis, ægros sanitati pristinæ restituitis, mortuos ad vitam reuocatis: quid restat quam nouos mundos condere? sed interea velim vos meminisse, esse vos mortales & vt homines morituros: *sicut homines moriemini:* non moriemini, inquam, sicut plantæ, quæ postquam vitam vegetatiuam vixerint, emoriuntur, & cum omnia in illis Esse desinunt, non moriemini sicut bestiæ, quæ vitam habent sensitiuam, quam vbi perdiderint, omnia simul perdita sunt: sed moriemini sicut homines, qui cum natura quadam excellentiori præditi sunt, animaq; rationali donati, quamuis corpora moriantur, & in putredinem ac cineres conuertantur, ipsa tamen anima semper viuunt, & nunquam morituri sunt. mors itaque omnibus hominibus communis est. Psal. 81. Supra.

Nabuchodonosor, potens ille Assyriorum monarcha, nescio qua ductus ambitione, immortalem se esse credebat, diuinosque honores ambiebat; at Deus, qui superbis resistit, eosq; humiliat; illũ coarguit, atque

Nabuchodonosor à Deo humiliatur, quia

que

atque fatuam illam & stolidam ambitionem portentosis quibusdam & ænigmaticis visionibus retudit, vt veram laudem animi humilitatem resipiscens coactus fuerit induere. Prima visione vidit statuam, cuius caput aureum & pedes lutei, quæ à scelerato quodam laterculo ad terram delecta in frusta comminuebatur: quam visionem Daniel interpretatus ait: *Tu es ô Rex caput aureum*, qui pedes habes fictiles, & cuius naturæ bases non nisi lutum sunt & terra, quemque vnicus mortis impetus in cineres & putredinem rediget. Altera vidit arborem proceram & opacam, quæ nubes cacumine tangeret, ramorumque comis totum quaqua patet orbem repleret: sed mox vocem audiuit, qua arbor hæc excidi, ramis præcidi, folia auelli, fructusque per terram spargi iubebantur. Hanc quoque visionem exponens Daniel regi, dixit, *Arborem quam vidisti sublimem atque robustum, cuius altitudo pertingit ad cœlum, tu es Rex qui magnificatus es:* tu es inquam arbor, quæ tempore suo excindetur, & virore spoliabitur, quamque mors falce sua demetet & ad terram prosternet. Et nunc reges intelligite: considerate inquam, vos esse statuas illas ingentes, coronis aureis redimitas, sed à mortis lapillo nequaquam immunes: cogitate vos esse arbores illas sublimes, quorum caput ad cœlum pertingat, & quorum gloria nubes transcendat, sed nullum inter vos esse, qui non mortis cuneo exscindatur, vnde Poëta.

Dan. 2.

Dan. 4.

Sub tua purpurei veniunt vestigia reges,

& alius:

Mors æquo pede pulsat pauperum tabernas

Regumque turres.

Nulla enim datur exceptio, nullus aliquo gaudet priuilegio, nullus morti eripitur, sed omnibus illa communis est ac necessaria, nemini parcens: vnde Socrates ad mortem condemnatus cum esset, ac iudicum in eum prolata sententia hilaris respondit: hos qui me nunc morti addixerunt, longo ante tempore natura eidem addixit, innuere volebat, omnes nos natura mortales esse, ac mortis sententiam, iam à primis vitæ incunabilis, nobiscum ferre. Quod & designauit dudum ante Psaltes, dum ait: *Quis est homo qui viuet, & non videbit mortem?* putat ecce vates, fieri non posse, quemquam vitam a natura mutuo accipere, & eandem non reddere. Sed quemadmodum omnis motus duobus in terminis finitur: à quo incipit, & in quem desinit: ita quoque esse nostrum, verus quidam motus est, quem duos necesse est habere terminos, vitam inquam, à qua incipit, & mortem inquam resoluitur, & exspirat: *Quis est homo qui viuet?* ecce terminum à quo: *& non videbit mortem?* ecce terminum ad quem & motus finem. Quocirca hoc certum indubitatumque statuendum est, nullum esse, qui vitam acceperit, qui non eadem tandem aliquando serius aut citius priuandus sit.

Dictum Socratis.

Psal. 88.

Supr.

Pulchrum & scitum in hanc rem apophtegma producam. Constantinus Imperator cum Regis Persarum legatum per Romanam ciuitatem circumduceret, eique eiusdem splendorem elegantiam, nitorem, opes ac dignitatem ostenderet, peteretque quid ei de Vrbe Romana videretur, respondit Persa, Etiam Romæ sicut & aliis in locis, homines sibi videri mortales. Bene quidem & modeste. Designare nimirum volebat, mortem vbique terrarum imperium exercere, atque omnes omnino homines illius sceptris patere, nullamque rationem, vel occultam, vel tectam, ad eius tyrannidem declinandam dari posse. Egregium hocce quidem est apophthegma: sed figuram propemodum similem è sacris voluminibus depromam.

Fulg. lib. 7.

Persæ cuiusdam Apoph.

Vidit olim Ezechiel campum ossibus mortuorum plenum: & ecce, dum insolito hoc spectaculo perculsus obstupescit, audiuit vocem, quæ diceret, *Ossa hæc vniuersa domus Israel est.* O mysterium sublime ac profundum! equidem illius vobis futurus sum interpres. Ingens ille campus mortuorum ossibus repletus denotat mundum, qui quot tumulos, tot velut sulcos continet, ac plurimis craniis, eorum nimirum qui iam à quinque annorum millibus exstincti sunt, repletus est. Domus autem Israel, velut pars pro toto, vniuersum humanum genus designat, quod eidem fato obnoxium est, morti

Ezech. 37.

inquam, sepulchro, & cineribus destinatum. E quibus omnibus efficitur, mortem euitari non posse, at omnes sine vlla exceptione manere.

Illa siquidem est tessera, quam natura hominibus, dum in luminis auras educuntur, tradit: quamque ipsemet DEVS Adamo post admissum peccatum tradidit, *Puluis es & in puluerem reuerteris*: quæ verba Ecclesia, de salute nostra sollicita, quotannis nobis in mentem reuocat dicens, *Memento homo quia cinis es, & in cinerem reuerteris.* Egregium porro hinc conceptum eliciam. Cum dux aliquis agmen foras producit, militibus quo se mutuo agnoscant & ab hoste dignoscant tesseram tradere consueuit. Natura, quæ magna quædam dux est, cum milites suos, id est homines, in mundum, qui velut locus castrensis est ac militaris (*militia quippe est vita hominis super terram*:) producit, hanc illis mox tesseram consignat, *Puluis es & in puluerem reuerteris*, è puluere agnoscere possumus hominem, estque hæc tessera quam nullus nō in natiuitate audiit. Interrogemus Reges, & Patriarchas veteris testamenti, atque omnes ita se rem habere declarabunt.

Gen. 3

Iob. 7.

Quis tu es, Abraham? dic audacter, quis es ede tesseram *Loquar ad Dominum, cum sim terra & cinis.* ecce ipsissima tesseræ verba. Quis tu, heus Dauid? quem te putas? *Ego sum vermis & non homo.* Dic apertius, non enim sunt hæc ipsissima verba: *Quoniam ipse cognouit figmentum nostrum: recordatus est, quoniam puluis sumus.* Verum hoc est symbolum. Tu autem quid ais Salomon? quis tu? *Quid superbis terra & cinis?* Quam bene hisce naturæ humanæ militibus tessera hæc inhæsit? quid mirum, semper namque eam ob oculos habebant. Quod idem sapiens nobis suadet, dicens, *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis*: recordare inquam mortis, quæ in cineres & puluerem te redactura est, & cogita illius te iussis, etiam inuitum & reluctantem, obsequi debere. Hac de re hodiernam concionem instituam, quam bifariam distribuam: primo ostendam omnes homines, quoquot sunt, vel sequentibus temporibus futuri sunt, necessario debere mori: deinde vero omnibus & singulis sine vlla exceptione moriendum esse, vt hinc euidens fiat, necessario esse mortem obeundam, & quidem omnibus & singulis. Arrigite aures, rem aggrediar.

Gen. 18.

Psal. 12.

Psal. 21.

Eccl. 10.

Nihil est certius, Auditores, aut quotidiano vsu & experientia confirmatius, quam ipsa mors, nec quidquam de quo minus dubitare liceat, aut de quo certiores esse possimus. Si enim scientia, iuxta Philosophos, habitus quidam est è veris, necessariis atque euidentibus propositionibus promanans, ipsa mortis hominibus necessario impendentis cognitio esse debet quam certissima ac verissima, cum propositioni, qua nihil certius, verius ac manifestius, est nempe: *Homo est mortalis*, innitatur. Testem huiusce rei habeo Propheram Iob, qui cum Deo loquens ait, *Scio quia morti trades me, vbi constituta est domus omni viuenti.* Scio inquam, non sophismate aliquo, sed verissimo argumento, & syllogismo demonstratiuo inductus, scio demonstratione à priori, & à posteriori, scio conclusione in *Barbara, Celarent, Darii, Ferio*, & in omnibus Figuris & Modis. O Philosophum versatissimum!

II. Mortis necessitas.

Iob. 30.

Est hoc axioma quoddam certissimum, & maxime generale, quod in Christianorum Philosophia necessario præsupponendum est, nec vlla opus habet demonstratione. Est quoque decretum euidens & irreuocabile, quod tribus demonstrationibus certissimis, & irrefragabilibus innititur: primo sacri voluminis verbis *Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent*, deinde rationi certissimæ: nam quidquid componitur ex contrariis, est corruptibile: postremo autem quotidianæ experientiæ, *Omnes enim morimur, & velut aqua dilabimur in terram.*

Psal. 101.

I nunc, & longa tibi vitæ spatia, annosque pollicere Nestoreos: ecce sacræ te litteræ, id est Deus ipse, rationes euidentissimæ, & experientia quotidiana mortalem te esse docent, tres maximæ quæ in mundo reperiri possunt, faces in hoc tibi prælucent, ac veritatem detegunt, mortem tibi esse necessario subeundam: faces inquam lucidissimæ,

2. Reg. 14.

Sacræ litteræ, ratio, & experientia docent, mortem necessariam esse.

mæ, quæ illuminant omnem hominem in hoc mundo commorantem: vna quidem quæ humano ingenio, reuelat ea, quæ communem naturæ ordinem excedunt, atque hæc fidem animis ingenerat, sacra videlicet scriptura: altera vero ea, quæ naturæ insita sunt, sensuum tamen & ingenii captum antecellunt, & hæc scientiam hominum mentibus indere consueuit, rationes scilicet euidentissimæ: vltima vero, ipsa est rerum magistra experientia, quæ sapientes simul & insipientes erudire solet, quæ ea quæ rationem humanumque ingenium superant nos docet: omnes hæ etiam vel maxime cæco ad oculum patefaciunt, mortem nulla arte aut versutia posse euitari.

Mors certissima est.

Quidquid est in homine, de futuris est contingentibus, quod nimirum fieri & non fieri æque possit, nihilque est de quo certo quidquam liceat affirmare, sed de singulis dicendum est dubitando forte: si quis enim de infante in cunis quæreret, an futurus sit Achilles, an vero Thersites, quid respondere haberes aliud, quam, fortassis hic, fortassis ille. Si ab eodem iam adolescentiam ingresso iterum peteretur. Illene adolescens futurus est ingenio Aristoteles, an stupore bardus? Respondebis haud dubie, forsitan bardus, forsitan Aristoteles. Procedamus deinde ad virilem ætatem, & petamus. Ille idem, Irusne pauper futurus est, an vero Cræsus diues & opulentus? semper, scio, dices, fortassis diues fortassis pauper. Sed si petiero: Aliquandone morietur? dices, Ita profecto: sine dubio, & quidem necessario, nec hic, fortasse, locum habebit.

Vertat in omnes sese partes homo, faciat quidquid voluerit vel potuerit, varia aduersus mortem sumat antidota & amuleta, nunquam tamen se ab hac fatali necessitate immunem poterit præstare dormiat quotidie in molli pluma, in lectis gausapinis, includatur arcæ etiam arctissime, vt vel à nemine videatur, semper tamen aditum mors inueniet, Galenus, Hippocrates, aliique medici præstantissimi mille remedia aduersus morbos, milleque sanitatis tuendæ rationes excogitarunt, verum ad mortem euitandam nullus omnino aphorismus conscriptus: sed omnes confessi sunt, *Contra vim mortis non est medicamen in hortis.* Mors igitur necessario subeunda est.

Priuilegium nullum est aduersus mortem.

Et profecto? quis fuit vnquam à morte exemptus? quis hoc priuilegium habuit? Seruos quidem suos magnis Deus & singularibus, ac naturam excedentibus priuilegiis ornauit: hos ab igne tutatus est, hos sine potu ciboque longo tempore viuere permisit, illos aquis inambulare fecit: at nullum vnquam à morte exemit: Moysi dedit virtutem aquas in vnum conglobandi, Iosue solem sistendi, Ezechiæ eundem retroagendi, at nemini potentiam qua mortem sisteret, aut quo minus veniret, impediret. Vnde exclamat Psalmographus, *Quis est homo qui viuet & non videbit mortem?* quis est, inquam princeps aut rex, qui se à morte immunem esse glorietur? *Psal. 88.*

Omnes quippe homines mortem necessario subire oportet: & hac lege vitæ huius stadium ingredimur, postquam aliquot hic annis commorati sumus, iterum deinde, serius aut citius, eodem egrediamur. Dixit olim Dauid rex vni è principibus suis nomine Ethai, *Heri venisti, hodie compelleris nobiscum egredi.* Quam hoc nos melius de hominum conditione dicere possumus? Heri in hanc vitam ingressi sumus, & hodie forsitan mors eadem exire compellet Hinc apud Sapientem ipsi impii vitæ breuitatem deplorantes conqueruntur: *nati continuo desiuimus esse*, heri nati sumus, & hodie misere iugulamur. Statim namque vt per vnam ianuam in vitæ huius diuersorium ingredimur, per aliam eodem, ad mortem properando, egredimur. Bene igitur magnus Augustinus mortem cursum quendam & stadium nuncupauit, in quo quotidie citatis gressibus ad mortem properamus, & in carminibus suis Gregorius cognomento Theologus, torrentem eam nominauit.

2. Reg. 15. *Sap. 5.* *Lib. 13. de ciuit. c. 9.*

Idque ipsum est quod viuo, velut rapidissimus amnis,
Qui sursum exoriens semper ad ima fluit.

Nam quamprimum vt incunabilis egressi sumus, semper & continuo mouemur, nec prius datur quiescere quam mortem inuenerimus, quæ eodem omnes fato perdit & destruit: nec eam quis subterfugere poterit, quia penitus necessaria est, & à tumulo tumulum petimus, vt idem Gregorius ait.

Sacra scriptura vt hanc fatalem mortis necessitatem nobis insinuaret, variis eam rationibus & viis ostendere conatur. Quare namque putatis eam nos toties vasa fictilia & lutea appellasse? *habemus thesaurum in vasis fictilibus*, animam scilicet corpori fragili & caduco inclusam. Non ait, vasis ferreis, aheneis, aut marmoreis, sed fictilibus, & fragilibus, vt vitæ huius breuitatem, ac simul fragilitatem declararet. Quam luculentos porro hinc excludere licet conceptus! Primus hic est. 2.Cor.4.

Insignis hic Philosophus, & profundus Theologus conatur ostendere, Deum, præter communem naturæ ordinem (quæ materias perfectissimas nobilioribus formis vt plurimum insignire consueuit) animam rationalem, qua nulla forma dignior & perfectior, natura immortalis, corpori corruptibili inclusisse & associasse, tam pretiosam scilicet gemmam plumbo aut ferro inserendo: forsitan quod ea quæ maximi & infiniti pretii sunt canabinis aut vilioribus saccis includi soleant. Hinc Ioseph Patriercha scyphum Pharaonis aureum sacco Beniamin fratris iunioris inseruit. Ita quoque Deus optimus maximus pretiosum illum animæ thesaurum, vili corporis nostri sacco indidit, & gemmam illam magni æstimatam fictili vasi inclusit. Habemus igitur thesaurum, vasis fictilibus. Secundus. Gen.44.

Sunt in officina figuli, si forsitan aliquando obseruastis, omnis generis vasa, parua scilicet & magna alia in honorem, & alia in contumeliam, hæc pulchra, illa vero abiecta, sed qualia demum ea sint, omnia ad minimum impetum & casum fragilia sunt. Ita quoque iuxta sententiam Apostoli, mundus hic est velut officina figuli, sed figuli illius cœlestis, variis vasis instructa iisque fictilibus, sed quæ omnia fragilia sunt, & casui obnoxia, sunt magnates, Principes, Reges, Monarchæ, sunt & plebei, serui, pauperes, triuiales: alii sunt nobiles, gloriosi, magnifici, splendidi, alii vero humiles, mendici, obscuri, barbari. Has autem antitheses adhibet, & Apostolus: vasa alia in honorem, alia in contumeliam: *vos nobiles, nos autem ignobiles*, sed qualescumque ii sunt, casui sunt subiecti, & natura fragiles. Iob Propheta, vt propositum prosequamur, ex eadem se materia compositum agnoscit, seque velut vas luteum à Deo conditum ait, *Memento Domine, quod sicut lutum feceris me, & plasmaueris me totum in circuitu*. Idipsum Psalmographus de impiis, *Tamquam vas figuli confringens eos*, ac post eos Ioannes in Apocalypsi, *Tamquam vas figuli confringentur*. Et in primis Propheta Ieremias, *Descende in domum figuli*, aliique sacri auctores infiniti, quorum omnium hæc sententia est: hominem, quandoquidem nonnisi vas fictile est, & fragilis, corruptionique obnoxius, morti, quæ omnium corrumpentium prima est, necessario subiectum esse.

Mundus officinæ figul. comparatur.

1.Cor.4. Iob.10. Psal.2. Apoc.2. Ierem.18.

III.

Quare age, superbe & insolens, agnosce obsecro, originis tuæ vilitatem, agnosce te non nisi lutum & terram esse, agnosce fragilitatem, & pone ante oculos necessario tibi mortem degustandam. Vna hæc sufficiat cogitatio ad insolentiam reprimendam, & audaces conceptus retundendos. Mulus quidam Lydus, vt Plutarchus refert cum aliquando vmbram suam conspicatus, corporis bene compacti torositatem, capitis elegantiam, crurium subtilitatem, & aures cum decoro pendulas esset demiratus, insolescere, subsultare, furere, sternere sessorem & obuios calcibus petere cœpit, nulla vt arte vel moderatione compesci potuerit: verum cum se patre asino progenitum cogitaret, insolescere desiit, moderatius sese gerere, & mulionis ferulæ se subdere.

O homines, *nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus*. Alta sapitis, insolescitis, reges aut Principes vos esse existimatis, per vrbem laudato pauone superiores inceditis, cum nimirum oculos in digni- Psal.31.

gnita-

gnitatum vestratum, honorem, diuitiarumque vmbras conijcitis: at si cogitaretis, patrem vos habuisse figulum si cogitaretis inquam, esse vos lutum fragile, & terram fictilem, omnem profecto superbiam & arrogantiam quamprimum exueretis. Quomodo sapiens homines ad moderationem

Eccle 10. reuocare conatus est, *Quid superbis terra & cinis?* Vnde efficitur mortem esse inprimis necessariam.

Nemroth gigantea illa moles, cum se à morte tueri vellet, ac diluuii secundi rabiem euitare, turrim excelsam cœpit exstruere,

Gen. 1. sed eam minime potuit perficere. Deus enim post infinitos sumptus impensos, opus impediuit, opificumque omnium linguas confudit. Quoties tu, ô homo, gigantem hunc in vita imitaris? quoties nescio quid simile opus moliris? conaris te à morte immunem præstare, eiusque impetus subterfugere, mille arces, palatia, turres exstruis, mille tibi gaudia, fortunæ ardentis flabra tibi somnias: sed cogites velim, post mille exhaustos labores, degustatas ærumnas, opere etiam imperfecto, mortem tibi instare, atque omnia in fumos ruitura, & ex cunctis conceptibus, præter infamem confusionem, nihil reliquum fore. David

Psal. 34. Propheta huc allusit dicens, *Tange montes & fumigabunt*, sublimes elude conatus, & in fumum abibunt.

1. Reg. 17. Secundus ille Briarius Goliadas, spurius ille Philisthiim, à summo capite ad imum vsque pedis armatus, omnibus Israelitis exprobrans insultabat, armisque suis & robore fretus sese inexpugnabilem credebat: & ecce, lapis quidam torrentis, pastoritia excussus dextra, vitam simul eripuit & victoriam, & colossum illum carneum ad terram magna cũ infamia ac dedecore deiecit. Mille, ô homo superbe & arrogans, superbiæ & insolescentiæ species ede, omnibus insulta, atque altum quid & sublime de te sentiens, inexpugnabilem & inuincibilem te crede: minimus tamen lapillus, morbum intelligo, cum te inuaserit, ad terram prosternet, loculoque inclusum ad ima vsque terræ viscera dimittet.

2. Mach. 6. Erat in exercitu Regis Antiochi qui aduersus Iudæos bellum gerebat, elephas, ingens tergo propugnaculum & turres cum vallo gestans, qui magnum Iudæis terrorem incutiebat: sed gregarius quidam miles, cui nomen Eleazar, mucrone ventri inserto, eundem ad terram deiecit, & castra tergo imminentia confracta dissipauit. Homo, qui non nisi musca est, elephantem se facit, & turribus armatum honoribus inquam, diuitiis, vanitatibus & quisquiliis, mundo se ostentat, & quodammodo terrorem incutit. Sed videat, ne mors, velut generosus quidam Eleazarus, propugnacula subruat, videat inquam, ne letalem plagam infligat, quæ omnes eius ambitiones destruens, misero sane casu ad terram eum deiiciet.

Adamas, vt gemmarii tradunt, tanta duritie est, vt nulla arte posse frangi videatur, at quamprimum vt aliquod fragmen aulicum est, in varias mox partes frangitur, ac velut in puluerem redigitur. Homo gemma quædam infiniti est pretii, qui nulla ratione videatur comminui aut emolliri posse, sed quamprimum vt labescere cœpit, & mors eundem depascere, omnia in cineres abeunt & fumum inanem. Atque hoc est, quod à quinque annorum millibus primis nostris parentibus occinuit in parad. so Deus conditor, *Puluis es, & in puluerem reuerteris.* Semper autem hinc efficitur, verum esse, quod initio proposuimus, mortem esse necessario subeundam. Homo comparatur adamanti. Gen. 3.

Hinc sacræ litteræ, dum humanam nobis fragilitatem ob oculos ponunt, simulque mortis necessitatem ostendunt, hominem flori qui in agro floreat sæpenumero similem esse dixerunt, *Homo sicut fœnum dies eius, quasi flos agri sic efflorebit:* Flos inquam qui mane floreat, vespere autem langueat: dicitur *agri*, & non horti, eo quod rosæ, lilia, violæ, & narcissi ad aliquod saltem dies florentes permaneant, vt horti cultor & dominus gratum eorum aspectum velut laborum suorum ac sudoris mercedem habeat: at flores, qui in agris crescunt variis periculis sunt expositi, vel enim à prætereuntibus carpuntur, vel pedibus proteruntur, vel denique à be- Comparatur item flori. Psal. 102.

à beſtiis depaſcuntur. Non aliter quoque agitur cum homine: vt Propheta Iob merito dixiſſe, viſus ſit, *Qui quaſi flos egeditur & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquam in eodem ſtatu permanet.* Quæ verba Magnus Gregorius interpretatus ait, *Quid ſunt nati homines in mundo, niſi quidam flores in campo?* Porro ex omnibus qui in hortis vel agris flores virent, & creſcunt, nullus eſt, qui duas ſuſtineat brumas, aut bis niuoſum gelu patiatur Rident quidem in vere, calyces explicant, venuſtatem oſtentant, odorem ſpirant ſuauiſſimum & pulchritudine ſua inſpicientes delectant. Sed quamprimum vt acris hyems ingruit, & bruma rigere incipit, ceruices dimittunt, colorem & pulchritudinem amittunt & ſenſim penitus emoriuntur. Idem omnino de hominibus dicendum eſt. Quis enim inter tot hominum millia, duo poſt diluuium vixit ſæcula, quis ad ducentos annos peruenit? Quis eſt qui non ſit mortuus? & quis denique non morietur? nullus omnino id euitabit, nam firmiſſimo id & irreuocabili decreto ſtatutum eſt, & mors neceſſario toleranda.

Iob.14.

Lib.11. Mor ca.17

Nam quemadmodum prodigii loco habendum foret, ſi in cœleſti domicilio, in loco beatitudinis quis mortalis reperiretur, nempe æternæ illi felicitati penitus repugnans: ita quoque non minus admirandum foret, ſi hoc in mundo quemquam à morte tutum & immortalem videremus: neque enim ſimul conſiſtere poſſunt & humana fragilitas & perpetua immortalitas, nec ſe mutuo tolerant. Hancce meam opinionem confirmat regius vates, qui beatorum habitacula & ſanctorum commorationem, terram viuentium appellat. Vnde efficitur, mundum hunc miſeriis refertum terram morientium, ac velut quoddam defunctorum cœmeterium vere poſſe appellari. *Credo videre bona Domini in terra viuentium.* Idipſum, & Chriſtus adoleſcenti petenti quid ad ſalutem neceſſarium foret propoſuit, *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Quamobrem Domine cum ſacro id ore tuo confirmaueris, ſemper mihi proponam ac credam, cœlum terram viuentium, mundum vero, terram morientium eſſe, & omnia hic, mortalia & caduca dici, ac neceſſe eſſe mortem ſuſtinere.

Pſal.26.

Matt.19.

Vnde vero fatalis hæc moriendi neceſſitas ortum habet? vnde in mundum tyrannica hæc coactio venit? multæ quidem eiuſce rei dari poſſunt rationes, ſed quæ luculentæ ſunt & prægnantes. Prima è Philoſophiæ arcanis deprompta eſt. Quidquid enim contrariis conſtat, eorumpi tandem debet, & in nihilum conuerti. Nam quoniam contraria & oppoſita ſimul in eodem ſubiecto nequeunt conſiſtere, ſeſeque inuicem ſemper oppugnant: hinc fit vt ſubiectum cui inhærent, tandem deſtruant, ac perdant. At nos corpus habemus, quod è quatuor contrariis compoſitum eſt humoribus & qualitatibus, quod ab hiſce, velut à quatuor prædonibus ſemper impeditur & impugnatur, quod proinde penitus ſuccumbar neceſſe eſt, morteque extinguatur. Altera ratio hæc eſt.

Vnde moriendi neceſſitas venerit.

Materia prima, è qua omnia naturalia compoſita ſunt, cum ſatiari non poſſit, nouaſque ſemper formas velut inſatiabilis pellex deſideret, viciſſitudinis & varietatis ſtudioſiſſima: tandem omnia quibus inhæret ſubiecta deſtruit ac perdit, atque inde Philoſophorum illud axioma originem ſumpſit, *Materia prima eſt principiũ omnis corruptionis.* Corpus porro hoc noſtrum, in quo viuimus & quod circumferimus, ex hac corruptionis maſſa compactum eſt: neceſſario igitur corrumpi debet. Tertia ſit.

Cum humor radicalis, quo vita hæc noſtra f[illegible]tur & ſuſtentatur, ad naturalem ſuam perfectionem iam venit, ſenſim deficit, & minuitur, vitaleſque illi ſpiritus in nobis paulatim conſeneſcunt: ſanguis quoque, quo natura hæc noſtra enutritur, & qui vitam conſeruat, concreſcit & congelatur. adeo vt ruinis reparandis vix amplius ſufficiat: & quamuis cibo quotidiano vitam confirmare ac ſuſtentare ſatagamus, ac ruinas & damna temporis deuaſtantis reſtaurare, quidquid tamen è contra opponimus, diſpendia reſarcire non valemus, nec vlla ratione detrimento accepto ſatisfacere. Quare quo.

re quotidie aliquid ex vitali hoc humore, vero vitæ sustentaculo, amittendo, nihilque addendo, vitam tandem collabescere, ac penitus deficere necesse est.

Vltima ratio est: Omnia in ea resolui solent ex quibus componuntur: quod experientia manifestum fieri potest: cum enim lignum flamma consumitur, lignum dico, quod è quatuor compositum est elementis, in eadem hæc cum deficere incipit, resoluitur aqua: inprimis vtrinque egreditur, aër sursum euaporat, & in fumum euanescit, cineres vero terra manent. Ita quoque, homo, qui è quatuor hisce compositus est, & potissimum è cineribus, in eosdem quoque tandem resoluendus est. Hoc sacræ nobis

Gen. 3. litteræ innuunt. dicentes, *Puluis es & in puluerem reuerteris*, & melius adhuc vates regius

Psal. 103. *Aufers spiritum eorum, & deficient, & in puluerem suum reuertentur.* O rationes efficacissimas quibus efficitur, mortem esse necessario subeundam, atque eius memoriam nunquam animo deponendam! Recordemini igitur nouissima vestra & mortem ante omnia, & inprimis illam esse necessariam, certissimam, ineuitabilem, & sine dubio euenturam: eam deinde esse vniuersalem, ac toti mundo omnibusque hominibus communem. Est hoc secundum concionis punctum, quod iam aggredimur.

IV. Mors omnibus æque communis est. Ipsa mors, Auditores, obligatio quædam generalis est, quam omnes præstare oportet, tributum vniuersale, quod omnibus soluendum restat, iter denique commune, ac semita publica, omnibus calcanda. Hinc bene, mea quidem sententia, mulier illa Thecuitis coram Dauide Rege ait, *Omnes*

2. Reg. 14. *morimur, & velut aqua dilabimur in terram*, dicere vult: Cogites tecum velim, magnanime, ac generose princeps, quod quemadmodum torrentes ac flumina, cum varios agros rigarunt, ac variis anfractibus per varias prouincias defluxerunt, in mare tandem delabuntur: non secus etiam homines, postquam dudum in vitæ huius stadio euagati sunt, in terram delabuntur, & in sepulchrum velut in Oceanum descendunt, in quod cum semel eos descendisse contigerit, nunquam amplius egredientur, nisi cum extremo iudicii die ad tubæ sonitum omnes omnino mortui sepulchris resurgendo prodibunt. Omnes igitur sensim morimur, & velut aquæ ad oceanum delabentes, in terram, vnde formati sumus, delabimur.

Cur porro dicis *omnes*. An non excipis reges? diuites non eximis? nymphas formosas huicne legi subiicis? quid ni? nam, dicendo *omnes*, communem omnibus sortem significat. Dic mihi obsecro, quis modo in Chaldea regnet de stirpe Nabuchodonosor? quis superest modo in Persia de prosapia Cyri? quis in Media de familia Darii? quis in Græcia de stemmate Alexandri Macedonis? quis Romæ è domo Cæsaris sceptra tenet? quis Carthagine ex Annibalis posteris, vel Athenis è Codri nepotibus dominatur? Vbinam modo sunt superba illa imperia & monarchiæ orbis? Vbinam tot respublicæ florentissimæ? vbi modo Troia, Numantia? quæ memoria restat Athenarum? quid Lacædemone modo agitur, vel Carthagine? *Omnes morimur.* Omnium harum memoriam mors abstulit. Egregiam hac super re olim D. Augustinus meditationem instituit: cum enim Romæ versaretur, & superba Impp. veterum monumenta admiraretur, & inprimis Cæsaris opera obstupesceret, sortem eius deplorare cœpit ac dicere: *Vbinam est Cæsaris corpus præclarum? vbi magnitudo diuitiarum? vbi apparatus deliciarum? vbi multitudo dominorum? vbi caterua virorum? vbi acies militum? vbi thronus regalis? vbi sunt quæso hæc omnia? quo recessit tua magnificentia Cæsar?* Hæc omnia tu destruis & euertis, ô fera mors, nemini ignoscis aut parcis, sed omnes mori cogis. Omnia autem hæc Propheta Iob concludit dicens, *Deficiet omnis caro simul, & homo in cinerem reuertetur.* Iob. 34. E quibus omnibus manifestum & euidens fiet, mortem omnibus hominibus communem & vniuersalem esse.

Paulus ad Hebræos, fratres suos secundum carnem, scribens, mortemque iis in mentem reuocans, hortatur vt cogitarent eam esse ineuitabilem, eiusque decretum inuio-

inuiolabile, quod omnibus commune sit, *& ominibus hominibus statutum esse semel mori*: statutum scilicet non capitulare aut politicum, sed generale, in ipso cœlo promulgatum, quo omnibus hominibus mortis via calcanda decernitur. Ex hoc autem statuto egregium conceptum elicio. Sunt in rebus publicis & in regnis legitime constitutis præter ius ciuile commune, decreta quædam particularia, & leges quæ ceteras prouincias & ciuitates non obligant. Porro in vniuerso hoc orbe tria sunt regna & imperia, regnum cœleste, inferorum, & terrestre. & hisce tribus priuatæ quædam leges sunt, & statuta singulis propria. — *Hebr. 9.*

In cœlesti regno lex quædam inualuit, qua omnes eius incolæ à morte præseruantur, & mori nesciunt, *Amodo iam dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis.* Et, *Præcipitauit mortem in sempiternum.* Regnum inferorum legem habet, qua omnes morti perpetuæ subiiciuntur, *Mors depascet eos.* Terrestre vero decretum habet, quo semel morte gustare iubentur: *Statutum est omnibus semel mori.* O statutum inuiolabile, quod à nemine euitari, & declinari potest, semperque hactenus obseruatum est! ô legem exactissime ab omnibus custoditam, constitutionem quæ nunquam deprauata est! non qualem Assuerus rex tulit, quæ populum quidem vniuersum astringebat, reginam vero eximebat: *Quid habes Esther? noli metuere, non morieris: non enim pro te, sed pro omnibus hac lex constituta est.* Sed legem diuinam, quæ omnes condemnet, nullique parcat. Sed quare in textu legis scriptum est, *Semel?* iterum nouus hic se prodit conceptus. — *Apoc. 14.* *Esai. 25.* *Psal. 48.* *Heb. 9.* *Esth. 15.*

Pythagoræi animarum transmigrationem docebant.

Credebant Pythagoræi, animas hominum, post mortem vnius corporis, in aliud deinde transire, eamque transmigrationem metempsychosin vocitabant: sed si opinionem hanc penitus inspiciamus, videbimus eam absurdissimam esse, & multas secum ineptias trahere, hinc namque sequeretur, homines sæpius mortem sustinere. At Apostolus, vt opinionem hanc refelleret atque eradicaret, ait, *Statutum est omnibus hominibus semel mori.* Quid si & aliud quippiam in verbo *semel* lateat mysterium: forsitan indicare vult, esse nobis mortem serio meditandam, quippe quæ magni momenti, & non nisi semel subeunda sit, ac proinde dandam esse operam, vt bene moriamur. — *Heb. 9.*

Apophth. Lamachi ducis.

Lamachus Atheniensium Dux dicere solebat, semel tantum in prælio errorem esse committendum, esse namque vel victoriam referendam, vel in loco moriendum. Idem de extremo illo conflictu, qui tempore mortis subeundus sit, dicendum videtur: cum nonnisi semel sit moriendum: ex hoc namque omnis nostra salus aut ruina, damnatio vel beatitudo, dependet. O *semel*, quam bene perpendi, notari, atque animo volui debes *Semel*, cuius nobis memoria nunquam deberet excidere! Sed additur etiam in lege, *omnibus*, vt nullam dari exceptionem appareat, sed ad eam omnes omnino obligari.

Mundus dialecticæ comparatur.

Varii Dialecticorum sunt termini, & vocabula artis: alia nomina dixerunt æquiuoca, alia analoga, & alia synonyma: æquiuoca sunt, quorum quidem nomen commune sit, sed res penitus diuersa: synonyma vero, quorum & nomen, & res communis sit, & vtrique respondens. Porro mundus, quidni dialectica quædam appellari queat, in quo diuersimode argumentandi traditur scientia? omnia hic plena sunt æquiuocis, & analogicis, vt sunt honores, diuitiæ, dignitates, quæ omnibus non æqualiter communicata sunt, at mors synonyma est, omnibus communis & prorsus vniuersalis, quæ prædicatur synonymice de omnibus. Hanc autem propositionem confirmat Apostolus dicens, *Statutum est omnibus hominibus semel mori.* Sed audi Paule, *Omnibus* dicis: noui tamen aliquos, qui mortui non sint, sed adhuc superstites existant, & numquam fortasse morientur. Quid enim de Enoch, quid de Elia dicis? de Ioanne Euangelista quid asseris? eosne mortuos putas, aut aliquando morituros? Quæstio hæc quidem perplexa est ac difficilis, eadem egredi tamen oportet, ac difficultates illius expedire. — *Heb. 9.*

Multi

Verum Enoch & Elias mortui sint.

Multi auctores, atque ii non inter postremos dicere & docere aggressi sunt, Enoch vltimum filiorum Cain, & Eliam Thesbitem vere mortuos esse, & ipsum debitum omnibus mortalibus necessario persoluendum, persoluisse. Aben Esra atque alii veteres Hebræorum Rabini fuere primi huius sententiæ verbis innixi: *Et facti sunt omnes dies Enoch trecenti sexaginta quinque anni*: si hi sint omnes dies eius, non ergo diutius, inquiunt, viuere potuit: si enim adhuc superstes foret, longius ei haud dubie vitæ spatium Moyses dedisset, quod ita confirmant: Quando diluuii historia in sacris litteris describitur, atque ii qui diluuio erepti sunt, recensentur, octo tantum animæ seruatæ traduntur. At si Enoch nondum mortuus esset, qui nimirum diu ante diluuium vixit, plures necessario diluuio superstites enumerandi forent: Credendum igitur, eum mortuum esse, fuisset alioquin nona anima, quæ à diluuio immunis fuerat. At parum firmæ hæ rationes sunt, quibus opinio adeo exotica innitatur. Nam præter antiquam Ecclesiæ traditionem, generalem omnium Christianorum persuasionem, communem omnium Patrum consensum, & vnanimem omnium Theologicorum sententiam, ipsa nos scriptura contrarium edocet, aperteque confitetur, Enoch & Eliam adhuc esse superstites, & vsque ad consummationem mundi fore. Apostolus Paulus in scenam prodeat, qui Rabinos illos mendacii coarguat, & ambos in viuis esse asserat: *Fide Enoch translatus est, vt nō videret mortem, & non inueniebatur, quia sustulit eum Deus*, atque ante eum Ecclesiasticus, *Enoch placuit Deo, & translatus est in paradisum, vt det gentibus potentiam*. E quibus verbis efficitur, nondum eum mortuum esse, sed ad finem mundi iterum compariturum, vt eos, quos præstigiis Antichristus dementauit, in viam salutis reuocet, à fide deflectentes reducat, atque ad pœnitentiam vocet. Raptus est autem anno ab orbe condito pene millesimo, sexcentis sexaginta nouem annis ante diluuium. Verba autem hæc prægnanti etiam ratione fulciri possunt.

Gen. 5.

Gen. 7.
1. Pet. 5.

Heb. 11.

Eccl. 44.

Ostenditur Enoch adhuc esse superstitem.

Moyses enim cum catalogum texeret eorum qui tam ante Enoch, quam post eum vixerunt, vsque ad tempora diluuii, singulis hoc velut corollarium addidit, *& mortuus est*, sed cum ad Enoch venisset, mutata phrasi ait, *& non apparuit, quia tulit eum Deus*. Vnde apparet nondum eum mortuum esse, cum historiam suam Moyses conderet, nene etiam modo. Confirmat hoc veluti rem certissimam Hieronymus scribens ad Pammachium; *Enoch translatus est in carne, Elias carneus raptus est in cœlum, necdum mortui, & paradisi iam coloni, habent membra in quibus rapti sunt atque translati*. Bene quidem. Sed vbinam modo sunt? in quo mundi cardine aut polo versantur? aut quo translati sunt.

Gen. 5.

In hoc totius difficultatis cardo vertitur, hic nodus est, hic labyrinthus. Constat enim quoad Enoch, eum in arca cum Noe non fuisse, nec vndis diluuii submersum periisse, necesse est itaque, eum in alio quopiam mundi climate commoratum esse. Multi è veteribus Patribus docuerunt & crediderunt, vtrumque in paradisum terrestrem translatum esse, & illic vsque in hodiernum diem commemoraturum fundari maxime verbis illis Ecclesiastici, *Enoch placuit Deo, & translatus est in paradisum*.

Vbinam modo sit Enoch.

Eccl. 44.

Primus huius opinionis auctor, aut saltem inter primos, fuit Iustinus Martyr: credebat nimirum paradisum terrestrem adhuc in rerum natura esse, & ad finem vsque mundi permansurum, eumque velut domicilium esse ac receptaculum, in quo magni illi viri diuertebantur.

In respons. ad Orthod. q. 75. 76. 85.

Quin etiam adiungit, hunc esse locum, quem Dominus in cruce moriens latroni promiserit, dicendo, *Hodie mecum eris in paradiso*, & in eundem hunc esse translatum. Sed sententia hæc nimis singularis est, & repugnat verbo, hodie, quod ibidem legimus, est enim certissimum, CHRISTI animam eo die in paradiso terrestri minime fuisse: sed statim à morte, corpore exeuntem, ad inferos penetrasse, & triduo ibidem remansisse. Eiusdem opinionis fuit etiam Irenæus Martyr sub Antonio Vero & Commodo, atque Episcopus Lugdunensis, qui & aliud

Luc. 23.

Irenaus l. 5. adur. hæres.

aliud inauditum addit, esse nimirum hunc ipsum paradisum, in quem Apostolus Paulus raptus fuerit: &, quod magis adhuc demirer, minusque cum veritate coincidit, hunc esse in quem animæ corpore egressæ secedunt, beatitudinem præstolantes, cuius post finem sæculorum primum compotes futuræ sint.

Tertul. in Apologet. Tertullianus Carthaginensis Presbyter, qui sub Seuero Imperatore vixit, iam ab annis pene mille quingentis, eandem opinionem amplexus est: item Isidorus Hispalensis in tractatu de obitu & vita Patriarcharum, vbi de Enoch eodem prorsus modo locutus est, priorumque opinioni quam proxime accedit, in paradiso scilicet terrestri eum collocando. *Lib. 2 dist. 17.* Magister sententiarum eandem etiam semitam ingreditur: adeo vt omnes hi firmiter credant, paradisum terrestrem adhuc in rerum natura esse, ac duos hosce Patriarchas in eodem Antichristi aduentum expectare, qui ante vniuersalem mundi interitum futurus est.

Contrarium quoq; probabile est. Mihi Equidem, saluo tamen honore & respectu tantorum virorum, simul & meritorum consideratione, absurdum videtur esse, & à ratione quam maxime alienum, asserere, paradisum terrestrem modo adhuc subsistere, & in eo Enoch & Eliam vsque ad consummationem mundi, mortali in carne commorari. Nam si diluuii vndæ summa montium iuga & altissima cacumina, Athi, Caucasi, & Thauri quinque cubitis excesserint, credibile est etiam, paradisum cum tota terræ superficie sub aquis natitasse, & submersione periisse. Credere autem eum, non sine quodam miraculo, à diluuio immunem esse seruatum, non est tutum asserere: cum Augustinus aliique sancti Patres, non esse vsque adeo certum & consultum putent, ad miracula confugere, cum non penitus sunt necessaria.

Li. de Trin. cap. 35. Rupertus scientia non minus quam religione insignis, inficiatur, Enoch in Paradisum translatum esse, aitque non certo è sacris litteris colligi in illum Paradisum in quo Adam à Deo conditus fuit, eum esse subiectum. Sed vult per verbum, *Paradisum*, scripturam innuere locum aliquem deliciis affluentem, diuersorium iucundissimum atque habitaculum ad incolendum amænissimum: Huic accedens D. Ioannes Chrysostomus, ait, magnæ curiositatis indicium esse, indagare velle, quonam Enoch à Deo translatus sit, cum ipsa scriptura id aperte non expresserit. *Homil. 21. in Genesi* In eorum sententiam quoque concedens Augustinus, dicit, hanc quæstionem, scilicet num Enoch & Elias in paradisum vel alio translati sint, in vtramque partem, sine vllo fidei detrimento, problematice posse disceptari. *Lib. 2. de gratia Christi contra Pelagium.*

Dico igitur, tot sanctorum doctorumque vestigiis insistendo, Enoch, statim à diluuio in super orem aeris regionem è paradiso translatum vna cum Elia, adhuc in viuis esse, idque in loco iucundissimo, quem diuina illis bonitas assignauit, atque in eodem vsque ad vltimum iudicii diem permansuros, ante cuius aduentum iterum in hoc mundo, ad seductis succurrendum, apparebunt. Sed quocunque demum loco sunt, constat eos, vti prius dixi, nondum mortem degustasse, sed in fine tandem sæculi, non secus ac reliqui homines, morituros, & debitum omnibus impositum persoluturos. Ita namque sentiunt omnes Theologi, & inprimis Doctor Angelicus Thomas. *Nondum*, inquit, *Enoch mortuus est, sed morietur tandem aliquando, quia sententia, quam Dominus primis parentibus peccantibus inflixit (quocunque die comederis, morte morieris) omnes qui quocunque modo nascuntur ex Adamo, comprehendit.* *In Comment. in Epist. ad Heb. c. 11. Gen. 2. Psal. 88.* Idipsum & regius vates, sed paulo compendiosius, *Quis est homo, qui viuet, & non videbit mortem?* & ad Hebræos Paulus, *Statutum est omnibus hominibus semel mori.* *Cap. 9. Epist. 22.* Seneca item Philosophus, Christianæ fidei ignarus, *Omne humanum genus quod est, & quod erit, morti damnatum est.* Decretum est igitur à diuina maiestate, omnibus hominibus leti viam calcandam, Eliæ & Enoch, Pontificibus simul & regibus, certum est, neminem ab ea liberum esse, at necessario omnibus euenturam & infallibiliter, totique eam mundo communem & generalem fore.

Recor-

Recordare igitur Christiane nouissima tua, & in æternum non peccabis: memento mortis, oculisque patentibus eandem introspice. Imitare hic gallos gallinaceos, qui dum micas, & victum per terram sibi quærunt, vnum duntaxat oculum terræ affigunt, alterum in altum tollentes, qui quodammodo excubet, ne accipiter aut miluus improuisos præoccupet, & in aëra abripiat. Hoc ipsum & te velim facere Christiane, & vno tantum oculo mundum te'q; terrenas respicere, alterum vero semper vigilem custodire, qui nimirum in alterum mundum collimet, & videat num mors instet, quæ te hinc violenter abripiat, ac deprædetur. Lepores quoque natura pauidos apertis semper oculis dormire tradunt, ne forsassis à venatoribus, vel canibus præoccupentur. Et hoc tibi dictum puta, vt nimirum corpore dormiente anima excubet, quo nullum detrimentum accipiat: aduigilet, ne crudelis illa bellatrix improuidum te opprimat: certo namque certius est, illam semel venturam, & omnibus esse necessario subeundam, nullique omnino parcere. Eccl. 7.

Tu vero bonitas infinita & æterna, bonitas è qua omne bonum descendit, & dependet, oculos nostros aperi, simul & cor, vt sæpius quam fecimus hactenus eiusdem meminisse, & ante oculos eam habere valeamus: sumus eheu! adeo cæci, insipientes, atque vitæ huius consectuandæ studiosi, vt omne studium sit, voluptates & ineptias sectari, omnis nostra intentio perpetuas hic sedes figere omnis denique actio in tuam offensam cedat. Ita siquidem mundo adhærescimus, itaque eidem infixi & quodammodo insiti simus: vt nunquam in animum reuocemus, esse nobis ex eodem emigrandum, sed vitam perennem, immortalem & nunquam interituram, semitam nullo vnquam æuo terminandam, & corpus etiam corruptionis expers nobis polliceamur: aliasque huiusmodi vanitates, & chimæras nobis fingamus. In hoc autem tu nobis impera Domine, quo omnes ineptias desecamus, & omnes alias cogitationes, præter solam mortis, ex anima ablegemus: & cogitemus interdum, ac nobiscum dispiciamus esse nobis, diuina lege, serius aut citius, moriendum, & legem hanc inuiolabilem esse decretum irreuocabile, statutum cui nemo queat contradicere, & omnibus communem sententiam: communem dico quod nullus ab eadem exemptus sit, non paruus, non magnus, non diues, non pauper, non nobilis, non plebeius, siue reges, siue inopes erimus coloni. Atque hæc vna cogitatio, ardentissime animarum nostrarum zelator, satis esse potest, qua ad te accedere, mundi delicias spernari, & recta ad æternã fidelitatem tendere possimus: in quam nos ingredi permittant, Pater, & Filius cum Spiritu sancto, Amen.

FERIA QVINTA.

DE INCERTA MORTIS HORA.

Partitio.

I. Quod incautos mors obruat.
II. De die horaue mortis incognita.
III. De aduigilatione ad horam.
IV. De preparatione ad mortem.
V. De preparatione omissa cum exitio.

Memorare nouissima tua, & imprimis mortis horam incertam esse, & in æternum non peccabis. Eccles. 7.

FIGVRA.

Baltassar Babyloniorum rex sumptuoso optimatibus suis mille conuiuio instructo, cum temulentus præcepisset afferri vasa aurea & argentea, quæ asportauerat Nabuchodonosor pater eius de templo Ierosolimitano, vt ipse vna cum vxoribus & concubinis, & optimatibus ex iis biberet: atque inter conuiuandum & bibendum deos suos ferreos & lapideos laudaret, genioque liberalius indulgeret, & non nisi voluptates & lusus consectaretur, mortis & nouissimorum oblitus: ecce in eadem hora appa- Dan. 5.

apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis contra candelabrum in superficie parietis aulæ regiæ. Tunc facies illius, commutari, cogitationibus variis cor lanciñari, compages renum solui, & genua ad se inuicem collidi cœperunt: nec mirum, fera enim parca ei instabat, quæ vultui insolitum illum pallorem totique corpori tremorem incusserat, mors scilicet: quæ eadem ipsa nocte nec opinantem oppressit, quippe qui in lecto confossus interiit. Fuit hæc historia velut figura, & indicium, mortis horam semper esse incertissimam: & tum, cum superbire, regifice epulari, honores, ambire, ineptire, lasciuiæ & genio indulgere quam maxime proponimus, Nestoreos nobis annos vitamque firmissimam promittentes: tum inquam, vindicem illam & potentem æternæ iustitiæ manum, mortis decretum aduersum nos pronuntiare, ac feralem illam bellatricem nos sæpe incautos opprimere. Eius scilicet hora incerta est, semper nos proditorie inuadit: quique hodie longam sibi ætatem & annos plurimos pollicetur, hunc noctu mors violenter abripiet, vitaque exuet. Hac de re hodiernam concionem instituere decreuimus, quam variis conceptibus velut diuersis saporibus & condimentis condiemus: suggerat modo auxilium Spiritus, qui linguas infantium facit disertas, & virgo gloriosa precibus nobis suis, quibus apud Filium potest plurimum succurrat. Salutemus eam igitur Gabrielis Archangeli verbis, dicentes.

AVE MARIA.

Interrogatus olim Iphicrates Atheniensium dux cur tempore pacis & inter populos societate coniunctos, excubias ageret, aciem explicaret, arma expedita & milites paratos haberet, non secus ac si hostis tergo immineret atque res in summo discrimine versarentur, respondit, nunquam non vereri, ne obrutus incautus & nihil minus cogitans, & tum dicere cogeretur, Non putabam instare periculum: quæ imprudentium esse solet excusatio, non vero hominis cordati aut publicæ salutis curam gerentis. Et sane si tantam exercitus sui curam gessit dux gentilis: Christianum profecto par est non minori prudentia & cautione vitam dirigere, animæque exercitum ab omni periculo defendere. *Plut. in Apophth. reg.*

Nam cum omnis homo instar ducis cuiusdam sit, & tot facultates, virtutes, meritaque in mundi huius castris sub signis habeat, inque continuis bellis & discriminibus vitam traducat (nam *vita hominis militia super terram*) denique tres semper hostes potentissimos, carnem, mundum, & diabolum tergo, mortem vero omnium crudelissimam lateri & capiti imminentem habeat: nunquam non excubet, vigilas agat, in omnem partem circumspiciat, ac sese vndequaque aduersus insultus eius muniat necesse est, ne fortasse ex improuiso obruatur, & vitam cum dedecore & infamia amittat.

Paulus, qui olim mundi castra secutus, Christi se deinde signis adiunxit, & inter summos duces locum meruit, ad hoc vnum nos potissimum hortatur, *Cum timore & tremore operamini vestram salutem*, ne incauti ab hoste obruamini. Ipse etiam Redemptor noster IESVS, omnium princeps & vertex, Apostolis suis hoc etiam sæpenumero inculcauit, dicens, *Estote parati, quia nescitis diem neque horam: quasi diceret*, Nolite, obsecro, Apostoli mei, indulgere somno, nolite indormiscere, oculos semper habete apertos, semper prompti & parati velut ad pugnandum state: habetis enim hostem qui omnes inuadat, quique rum potissimum solet ingruere & impetum facere, cum ipsi quam maxime visum fuerit opportunum, & nos minime exspectamus: adeo vt nec annum, nec mensem, non diem, multo minus horam sciamus. An non igitur merito hæc horæ incertitudo pensanda est: & an non merito cauendum, ne ab hoste opprimamur. *Philip. 2.* *Matt. 24. & 25.*

Isboseth à stirpe Saul progenitus, cum olim in meridie præ æstus vehementia in lecto iaceret in conclaui, & ancilla ostiaria somno obruta non excubaret, à duobus sicariis Baana & Rechab, in inguine percussus *2. Reg 4.*

cessus interiit: factum quidem tragicum & detestandum, sed quod nobis exempli loco sit: duos sicarios scelere infames, mortem & peccatum intelligo, tum, cum in vitæ nostræ meridie, id est, in flore ætatis sumus, cum in lectulum voluptatum ascendere proposuimus, & cum memoria: quæ est veluti ostiaria ancilla cordis, & actionum nostrarum obseruatrix, somno oppressa iacet: corporis nostri domum subingredi, vitamque nobis nec opinantibus nefarie eripere.

Iud. 16. Sampson, miraculum illud orbis, & victoriis plurimis ac robore super æthera notus, cum in pellicis Dalilæ sinu incautus dormiret, nihil minus cogitans, ab hostibus ligatus est, excæcatus, ad mortem abductus, & cæsaries, in qua omnis fortitudo eius sita erat, detonsa. Denotat hæc allegoria, hominem, qui omnes inter creaturas velut quidam Sampson est, statim vt in voluptatum perfidæ huius Dalilæ, id est, carnis sinu molliter requiescit, & excubias non agit, incautum à morte opprimi, omni sensu priuari, mille cruciatibus velut vinculis quibusdam stringi, bonis spoliari, vitamque tandem amittere, Eheu! quæ igitur excubiæ: quæ vigiliæ agendæ sunt, ne ab hoste inopinate inuadamur?

Mors non nisi proditorie nos opprimit. Ipsa porro mors, quamuis audax sit vt quæ maxime, multumque de se præsumens omnes inuadat: nullum tamen nisi proditorie & incaute impetit, & insigne putat, nullum locum nec horam indicasse. Si homines decipiat, exarmatos aggrediatur, deliberate inuadat, summam gloriam se consecutam existimat, & in eo maximas delicias sitas existimat. Hinc, ex consilio Redemptoris nostri, semper vigilantum est, & nullo non tempore & loco mors exspectanda: *Estote parati, quia nescitis diem neque horam.* Matt. 24. & 25.

Annibalis astutia. Ferunt Annibalem, fulmen illud belli, & totius Italiæ terrorem, qui variis bellis & cladibus victorem orbis populum atriuit, quamdiu Scipionem Africanum sibi instare intelligeret, nunquam nisi armis circumdatum, & vigilantibus ducibus, dormiuisse, fuit hoc quidem barbari militis astus: quidni & Christianorum esse possit lectio, qua discant, sibi quamdiu seiunt mortem in acie esse, & nullo non loco & tempore aduersus se conspirasse nunquam nisi memoria armata, & in omnem partem dispositis excubiis, quæ eam adesse denuntient, esse dormiendum? Hinc Cicero in Catone Maiore, *Moriendum enim certum est, sed incertum an eo ipso die: mortem igitur omnibus horis impendentem timens.*

Describit in Apocalypsi, sublimium ille & arcanorum Dei mysteriorum interpres Ioannes, prodigiosa quædam animalia, quæ plena erant oculis ante & retro. Scio quidem per hæc ipsa, varia, & quidem non inscite, designari: sed docemur his etiam, esse nobis horum animalium naturam imitandam, oculosque omnem in partem circumferendos, vt videamus & aduigilemus, ne nos mors interdum ante, & alias à tergo adoriatur. Cap. 2.

Esse igitur pleni debemus oculis, & quidem oculatissimi, ad omnes eius artes & versutias detegendas, nosque ipsos à proditione & fraudibus crudelis huiusce Amazonis tutos conseruandos: id est, debere nos mortis omni in loco, & omni hora, meminisse, ne ipsa nos improuidos adoriatur: atque ita fiet, ne vnquam diuinam maiestatem peccando offendamus. Hoc porro consilium Sapientis est, dum ait, *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis:* porro verba Eccl. 7. hæc erant quasi stadium, in quo hodierna decurret concio, & quidem in bigis: primo itaque ad oculum demonstrabo, quam incerta ipsa mortis sit hora, ac deinde quonam nos modo ad eandem præparari & disponi oporteat: in quo me confido vestræ omnium exspectationi abunde satisfacturum, modo linguis animisque faueatis.

II. De incertitudine horæ mortis.

Principio igitur quemadmodum nihil in mundo morte est certius, ita eiusdem hora nihil etiam incertius. Hine in sermonibus suis Bernardus, *Nihil certius morte, sed nil incertius hora mortis:* perinde ac si diceret, De morte certissime disserere possumus, ac sine vllo errandi metu, cum eadem necessario omnibus & singulis impendeat: ac

 de

de hora eius, quis est qui quidquam certi asseuerare audeat, cum de futuris contingentibus, captum nostrum superet, & à nostra cognitione nimiū sit aliena? sibi ipsi hoc arcanum Creator reseruauit, nullis id creaturis volens communicatum. Et quemadmodum opera sibi quædam singularia seruauit ad potentię suę magnitudinem declarandam, quæ aliis, quæ in rerum natura agunt, negauit, vt inprimis ipsam creandi potentiam, quæ & infinitæ atq; omnipotentis cuiusdam virtutis est, & cui creaturarum humeri cedunt: ita quoque, vt scientiæ eius amplitudinem perspectam haberemus, sibi vni arcanorum rerumque particularium cognitionem ac scientiam reseruatam voluit, quam cæteris creaturis denegauit: & in primis ipsam cognitionem horæ mortis. Ita namque id Apostolis Dominus declarauit dum ait, *Non est vestrum, nosse tempora neque momenta, quæ Pater posuit in sua potestate.*

Act. 1.

Et sane, ô Theologi, ipsa æterna Dei sapientia plurima arcana nouit, quorum cognitionem sibi soli reseruauit, hominibus eam denegando. Atque hinc Ecclesia in orationibus suis huic soli electorum & prædestinatorum cognitionem tribuit, *Deus, cui soli cognitus est numerus electorum in superna felicitate locandus*: quasi oraret, Omnipotens & omnisciens Deus, tu es sublimis & summus ille Philosophus, qui numerum ad æternam beatitudinem destinatorum perspectum & cognitum habes, nos homines nihil sic scimus, ipsi quin etiam Angeli id ignorant, Seraphim hic velut in densis tenebris versantur, at tu solus & numerum nosti, & qui eiusdem numeri futuri sunt.

Idem omnino de mortis hora dicendum est, ac credendum, summi huius vitæ & mortis arbitri esse, diem & horam eius nosse nostraque momenta arbitrii sui trutina pensare. Hinc ipse de se in Apocalypsi, *Habeo claues mortis & inferni*: & Vates regius, *Deus noster Deus saluos faciendi, & Domini domini exitus mortis*: illius est natura, mortis portas aperire, eiusque adyta penetrare, vt dies & horas & momenta sciat, homini vero ianua hæc semper occlusa est, & ita occlusa, nulli vt vnquam permissum fuerit eandem aperire, licet multi id sæpius, & quidem anxie, à Deo postularint. Millies id ab eo contendit Psalmographus, vt nunquam clamare desierit, *Notum fac mihi Domine finem meum, vt sciam quid desit mihi vita* & alibi. *Quando facies de persequentibus me iudicium?* Vtinam, inquit, scirem Domine diem, qua de inimicis meis vindictam sumpturus sis, quando eos deleturus, cum meæ mihi vitæ terminum reuelare nolis. Noli nimium curiosus esse in arcanis Dei indagandis ô rex, desine secreta eius expilare, illos namque articulos in scientiæ suæ scriniis, & archiuis cognitionis æternæ abscondit: litteræ hæ hominibus clausæ sunt, & velut ferreo sigillo munitæ.

Apoc. 1. Psalm. 67.

Psalm. 38. Psalm. 118.

Præclaram huiusce rei figuram in Apocalypsi detegimus. Vidit ibidem Ioannes librum septem signaculis munitum, & ita munitum, vt nemo in cœlo, nec in terra, neque subtus terram eadem reserare, aut librum potuerit inspicere. Quid autem, vestra sententia, liber hic designat, nisi ingens illud volumen diuinæ scientiæ, in quod omnes secreti prædestinationis, extremi iudicii, horæ mortis, aliorumque arcanorum articuli relati sunt? volumen inquam, ita obseratum, & tot signaculis munitum, nullus vt vnquam in cœlis Angelus, nullus in terra homo, nullus apud inferos dæmon eadem reserare, aut, non dico, volumen legere, sed ne vel characteres illius, imprimis qui ad mortis horam spectant, nosse potuerit.

Cap. 5.

Nulla reuera vnquam creatura extitit, in quantum pura & nuda creatura erat, quæ mortis suæ diem præsciuerit, nisi id illi Deus singulari quadam ratione reuelasset. Vnde Propheta Iob, *Numerus annorum incertus*, Bonus ille senecio Isaac quamuis iam totus incanuisset, oculique eius caligarent, mortis tamen horam ignorare se professus est, *Vides, fili mi Esau quod senuerim & ignorem diem mortis meæ.*

Nullus vnquā obitus diem præsciuit nisi singulari Dei reuelatione.

Cap. 15. Gen. 27.

Video deinde & regem potentissimum anxium & sollicitum, quod horam exitus ignoraret, Benadad scilicet regem Syriæ: hic enim cum graui tactus esset ægritudine, & scire vellet, num è morbo esset moriturus

4. Reg. 8.

turus nec ne, Principem militiæ cum quatuor cameiis, donariis & muneribus onustus ad Elisæum Prophetam destinauit, qui eum hac sollicitudine ac metu liberaret, certoque diceret, num sanitatem consequeretur an vero ad patres suos apponeretur. Nullus igitur hanc horam nouit, sed illa penitus incerta est, atque ideo semper metuēda & metuendo expectanda, ne improuiso nos opprimat.

Mors hodie potens admodum est.

Atque hac præsertim ætate: nunquam enim tanta, mortis audacia fuit ad nos inuadendos, nunquam tanta eius ad nos prosternendos potentia, neue tanta eius vnquam perfidia & vafrities ad nos subruendos, quanta modo. Fuit enim aliquando tempus, cum non nisi propriis armis pugnaret, suosque tantum vernaculos in prælium aduersus homines armaret, senectutem scilicet, morbos, & aliqua tantum violenta vel fortuita: nam bellum nonnisi hinc inde in orbe sparsum erat, pestis non nisi post quadraginta annos & aliquando post centum redire consueuerat fames vt plurimum in arentibus Africæ aut Arabiæ desertis grassabatur, nec ad Europæos tranare audebat: nemo quid esset apoplexia, ophtalmia, pleuritis, suffusio, inflammatio, quid parotides, nouerat: vixerat sermo de vlceribus, angina, synnanche, podagra, torminibus iliorum, aliisque morbis & infirmitatib. At modo liberis per omnia mors habenis grassatur, omnia disiicit & prosternit, variisque accincta furiis & malis bello inquam, peste, violentia, proditione, nulloque dato otio aut induciis, semper homines inuadere contendit. Atque ita fit, vt hora eius incerta sit, & nulli cognita.

Quod cum ita sit, semper vigilare oportet, & quotidie sese ad illam præparare, vt cum venerit, feliciter eius stadium decurramus, Sæpius hinc orando dicebat Dauid. *Benedictus Dominus die quotidie prosperum iter faciat nobis Deus salutarium nostrorum.* Visus mihi autem est hic rex precibus se ad iter hoc extremum muniuisse, & pios viatores imitatus, qui antequam in viam sese dedunt, precibus & orationibus iter Deo commendare consueuerunt, atque ita omnes Christianos facere par est, & hoc ipsum est, quod prius de excubiis & vigiliis monui.

Psalm. 67.

Refert Germanos Seneca, non mortem, sed mortis genus timere solitos, quidni & hoc de Christianis dixero? eos scilicet mortem non debere timere, sed genus mortis: ipsum enim mori nihil est, pueris & animalibus commune, at bene vel male mori, magni momenti est, & in id omnis nostra cogitatio ac studium dirigendum, deque duobus his nos maxime sollicitos esse oportet. Magnum quidem est, ac plurimi faciendum bene viuere, at pluris adhuc, bene & laudabiliter mori. Sæpenumero enim fieri videmus, vt naues, quæ maris rabiem, & procellas iam feliciter euaserunt, ad littus misere nonnunquam allisæ, in ipso portus conspectu, cum in anchoris stare cogitant, naufragium patiantur: Multæ enim arbores, quæ toto brumali tempore niues, & gelu sustinuere, & cæli iniurias contempsere, initio veris exarescunt. Idem prorsus animabus nostris contingit. Plures enim sunt, qui cum toto vitæ tempore innocenter & sancte vixerint, feliciter mundi huius oceanum enauigauerint, atque omnibus mundi tentationibus viriliter restiterint, & iam ad horam mortis velut ad portum peruenerint; quasi in alterius vitæ vere constitutæ, pereunt nihilominus, exarescunt, ac triste ac deplorandum salutis suæ naufragium faciunt. Quamobrem circumspiciendum est & attendendum antequam eo perueniatur, & ad tam periculosum iter paulatim animus præmuniendus: tela namque præuisa minus feriunt.

In Epistolis.

Simile

Aliud.

Max. ser 46

Mosonius Monachus, vt refert Maximus, cum interrogatus esset quidnam maximum ad bene moriendum momentum afferret, respondit, Vltimum semper sibi diem cogitando proponere. Quicunque igitur bene, & sancte mori desiderat, dudum antea de morte cogitet, eius sese memoria muniat, atque ita ab improuiso eius

eius impetu tutus erit. Redemptor quoque noster Iesus Christus, vtpote qui non ignoraret, quanti id ponderis esset, toties nos ad vigilandum & excubandum adhortatus est, monuitque ne à morte inopinato opprimeremur: *Videte, vigilate & orate: nescitis enim quando tempus sit*, & mox velut epiphonema subnectit, *Quod autem vobis dico, omnibus dico, vigilate*. Et apud Lucam, *Vigilate itaque omni tempore*, id est, vespere & mane, noctu diuque, in adolescentia, & senectute: mors enim non dormit, sed nobis dormientibus vigilat. Confirmant idipsum & duo Apostolorum vertices, Petrus scilicet in sua Canonica, *Fratres, sobrij estote & vigilate quia aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret*. Sed quod ille de diabolo, cur non possimus nos de morte intelligere, quæ vera quædam diabola est, semper nobis instans, & superimminens, vt nos deuoret & degluriat? quamobrem vigilandum est. Multo vero clarius Paulus, *Vigilate, state in fide*, mors enim crudelis illa bellatrix aduersum vos conspirauit, & vestram perniciem molitur: O quam salutaria monita! quam salubria consilia! quam mortis hora incerta est.

Christus sæpius nos admonet, vt mortis meminisse mus, & maxime eius incertitudinis.

Marc. 13. Luc. 21.

1. Pet. 5.

1. Cor. 16.

Incerta inquam, adeo vt nullum ad moriendum præfixum & statutum tempus, nullum locum assignatum habeamus, nec in nostra sit voluntate domicilium eligere, in quo hoc debitum persoluamus. Sed vbique locorum effera illa Parca sese ingerit, omnia loca sibi opportuna putat, & omne tempus idoneum stragi. Ac veluti ii, qui in foro criminali ad mortem condemnantur, non vno omnes tempore aut hora ad supplicium rapiuntur, sed singuli diuerso tempore: alii vero, vt latrones & sicarii, quos lictores captiuos abducunt, eodem quo capiuntur die: non secus quoque cum hominibus agitur, hominibus inquam, à longo iam tempore in persona Adami ad mortem condemnatis: omnibus enim vitæ huius horis aliquot ad supplicium rapiuntur: alii sub vesperam senectutis, alii in meridie florentissimæ ætatis, alii summo mane & sub auroram vitæ, vt infantes lactentes, alii denique quamprimum vt esse inceperint, esse etiam desinunt, in ipsa nimirum matris aluo exstincti. O crudelitatem inauditam! ô mortem amaram, & nimis incertam eius horam!

Mortis hora incerta.

Similitudo egregia.

Ad quid enim toties in sacris litteris mundus tetro carceri & arctæ custodiæ comparatur? vt, *educ de custodia animam meam*, quæ verba, qui de corpore intelliget non peccabit: equidem de mundi custodia ea malim intelligi. Vt nimirum hinc disceremus, esse nos in hoc mundo, velut in tetro aliquo carcere ad mortem condemnatos, sine vla veniæ, indulgentiæ, aut misericordiæ spe, in quem nos diuina iustitia velut captiuos & reos compegit, suo omnes tempore supplicio mortis afficiendos: non quidem omnes eodem, nec vno die aut hora, sed hos hodie, cras illos, vt vnus post alium successiue, sine vllo ætatis aut honoris discrimine, nihil minus cogitans, & horæ ignarus, ad mortem & supplicium rapiatur. Ita namque id ipsa ostendit veritas dicens, *Vigilate, quia nescitis diem neque horam*.

Insignis concept.

Psal. 141.

Matth. 24.

Sæpe mecum tacitus admiratus sum, cur in sacris litteris mors furi comparata sit, (vnde Paulus, *Veniat tanquam fur in illa hora*) cuius causam dum indagarem, optima mihi vtriusque videtur similitudo, & magna inter vtrumque affinitas. Fur enim nocturnis, non nisi dormientibus hominibus, eiusque aduentum non exspectantibus, venire solet. Hunc imitatur & mors, ipsa enim prædatrix est & bonorum & honorum & ipsius etiam vitæ, sed quæ nonnisi improuidos, & vitiis indormientes adoriri soleat. Docuit me hunc conceptum ipsius Redemptoris nostri schola, quæ ait, *si sciret paterfamilias, qua hora fur veniret, vigilaret vtique & non sineret perfodi domum suam*. Per furem hunc nocturnum mortem intelligit, quæ instar furis dum minime cogitamus corporis nostri parietem suffodit & destruit, quo vitæ nostræ thesaurum deripiat. Sane si nobis de die & hora constaret, vigilaremus haud dubie: sed hoc minime fieri potest, cum eiusdem hora incerta sit & penitus incognita. Scimus quidē statutum esse omnibus homini-

Mors furi comparata.

1. Thes. 5.

Matth. 24.

Heb. 9.

omnibus semel mori, sed nescimus quando id futurum sit, hodie an cras, de die an noctu, hoc anno vel illo: dixit quidem Isaias 4. Reg. 20. regi Ezechiæ quod moreretur, *Dispone domui tuæ, quia morieris*, sed quo die aut hora id futurum esset non dixit, scimus quidem omnes esse nobis intra octogesimum ad summũ annum, aut sexagesimum moriendum, sed nescimus prorsus quonam id anno futurum sit. An non igitur merito vigilandum, excubandum & quotidie in omnem partem circumspiciendum est. Dic mihi Christiane, si vrbi alicui potentissimæ excidium & strages certissimo post 6. aut 7. menses euentura prænunciaretur, an non ciues omnes de die & nocte sedulo excubarent, ne fortasse incauti obruerentur. Cuius rei euidens exemplum in Ion. 3. ciuitate Niniue videre possumus. Vix enim Ionas iram Dei denuntiauerat, quin statim omnes tristi hoc nuntio perculsi, rex simul & ciues nobilitas cum plebe, precibus, ieiuniis, armisq; pœnitentiæ in manus sumptis, iram Dei conati sint auertere, vrbemq; à periculo immunem præstare.

Vos vero noui Niniuitæ, noui Assyrii, vos intelligo, peccatores excæcati, sustollite paulisper oculos, & videte quid rerũ hic agatur, audite quid in vestrum hic emolumentum proferatur: Suggeritur vobis, acclamatur, ingeminatur, post octoginta, aut ad summum centum annos, certo certius vobis esse moriendum. Vnde vates & rex de hominum vita vaticinatus ait, *Anni nostri sicut aranea meditabuntur: dies annorum nostrorum in* Psal. 89. *ipsis septuaginta anni; si autem in potentatibus octoginta anni, & amplius eorum labor & dolor.* Quamobrem, dum tempus est, arma induite, excubate sedulo in omnem partem circumspicite, nequid animæ vestræ resp. detrimenti capiat: neque enim in tam imminenti & ingenti periculo, somno aut quieti indulgendum est. Somnolentiam in Petro Apostolorum Principe, suoque in terris Vicario Dominus castigauit, quod nimirum instante passione & morte, in vtramq; Math. 26. aurem securus dormiret, dicens, *Simon, non potuisti vna hora vigilare mecum?* quasi diceret: Quid? mors instat Petre, & non excubas? mihi iam iam moriendum est, & tu Ion. 1 suauiter dormitas? Arguit & eandem somnolentiam Scriptura in Iona Propheta, quod scilicet in extremo discrimine constitutus, & vix duobus à leto remotus digitis, securus & tutus, in carina nauis, placide somnum carperet. E quibus omnibus inertiæ & desidiæ arguendi sunt, qui in imo nauis huiusce mundanæ fundo, sine vlla anxietate, & sollicitudine suauiter dormiunt, de nullo minus quam de morte, quæ tergo tamen imminet, & cuius hora adeo incerta est, solliciti.

Rex aliquis cum intelligit sibi à quoquam Insignis subditorum tendi insidias, & variis caput conceptus expositum esse discriminibus, adeo vt nihil intentatum sicarius ille relicturus sit, quo cœptum ad exitum, vel clam vel palam, cicuta vel gladio, aut quacunque alia ratione deducat, corporis custodes duplicat, salutantes quoslibet suspectos habet, & ab omnibus accedentibus periculum sibi putat impendere. O cæcas hominum mentes! scias velim, O homo, qui à primordio creationis tuæ, totius vniuersi rex es ac Dominus ab ipso vitæ principio, inter omnes inimicos fœlicitati inuidentes, esse quatuordecim iuratissimos, quorum vnus quacunque tandem ratione, vel peste, vel morbo, vel aliquo alio casu fortuito aut violento, tibi necem & exitium, inferat. Qui sunt hi quatuordecim dies & noctes totius hebdomadæ, septem nimirum dies, & septem noctes, quorum vnus tibi certissime vitam eripiet, quocunque tandem artificio obnitaris. Sed ignoramus futurusne sit dies, an vero nox, dies etiam Dominicus an Sabbatismus. An non igitur semper vigilandum est? an non omnes dies & noctes vitæ suspectos habere oportet, & semper timere, ne dies qui hodie illucescit, nos opprimat, & nostras cogitationes & sublimes conceptus in nihilum redigat? Hoc itaque vos cogitare velim, Auditores, ad quod ipse etiam Sapiens nos hor- Eccl. 7. tatur dicens. *Memorare nouissima tua.* Quamobrem quod initio etiam dixi, vobiscum dispicite, quam incertum sit mortis tempus, quamque dubia eius hora, sed potius quiete & placide eam exspectate, quotidie vos ad bene laudabiliterque moriendum disponentes;

tes: quam dispositionem diffusius jam deducam, atque ita ad secundum concionis membrum deuoluar.

IV. De præparatione ad mortem.

Si quid est, auditores, ad quod homo diligenter se quotidie ac nunquam non debet disponere, ipsa profecto mortis hora est, sedulo namque ei curandum vt post longam vitæ huius nauigationem fœliciter ac sine naufragii periculo communem hunc portum, per quem in alteram vitam peruchitur, intrare valeat: omnis siquidem nostra fortuna, iustificatio scilicet, vel æterna damnatio, ab vnico hoc puncto dependent. Seneca hoc animaduertit, nosque animaduertendo admonet, vt quotidie ad mortem nos præparemus, *Incertum est quo loco mors exspectet, itaque tu illam omni loco exspecta;* nam quia mors adeo occulta est, eiusque aduentus adeo incertus, necessarium est, hominem ad eam se accurate disponere, quocunque illam loco exspectare, semper velut in specula excubare, ne incautus ab illa opprimatur. Epist. 26.

Dixit quidem olim Plinius, non minimæ fœlicitatis loco habendum esse, subita ac repentina morte hinc auferri, nullaque præuia mortis cogitatione aut apprehensione discedere. Iulianus quoque perfuga Christianitatis, vt refert in eius vita Marcellinus, cum occulto quodam ictu cœlitus vibrato, nec opinatus exstingueretur, oculis ac manibus in cœlum sublatis, immensas diis gratias agebat, quod sine vllis torminibus, cruciatibus aut morbis hinc discederet, sed lætus ac festinus, vt qui velut è mediis negotiis ac quodammodo adhuc agens abriperetur. Iulius Cæsar, vt Plutarchus tradit, cum in senatu de optimo ac beatissimo mortis genere disceptaretur, inopinatam & inexpectatam optimam indicauit. Istud quidem Ethnicorum fuit iudicium, qui vere religionis expertes erant, sed apud Christianos, quorum melius semper & sanius hac in re habitum est iudicium, ea mors & pessima & infœlicissima iudicatur: nam nihil est quod toties à Deo Ecclesia postulat, quam vt filios suos à subitanea & inexpectata morte tueatur. *A subitanea & improuisa morte libera nos Domine.*

Ipsa vero scriptura sacra inter pœnas & supplicia peccatis debita mortem repentinam enumerare consueuit. Hinc Iob Propheta de impio quodam tyranno loquens tale de eo iudicium fert, *Auferetur spiritus oris sui*, id est, Morietur sanus, incolumis, bene valens, sospes, & nihil minus quã de morte cogitans, & paucis vt dicam, morte subita & repentina, morte tyrannis propria, qui morbo rarissime, sed vt plurimum, morte violenta & cum sanguine ad generum Cereris descendunt. Eandem pœnam Psalmographus quibusdam temporis sui nefandis hominibus comminatus est: *Vos autem sicut homines moriemini, & sicut vnus de principibus cadetis,* id est, morte repentina, potius traditione quam morte naturali, ad imitationem regum, quos prius ad sepulchrum ferri videmus, quam de morbo eorum sermo fuerit. Hinc in Psalmis legimus, *Non est respectus morti eorum.* Et Iob, *In puncto ad inferna descendunt*, scilicet impii, qui morte repentina in hoc mũdo puniuntur, & æterna in altero sine vlla reflexione, contritione, confessione, sine vllo pœnitentiæ signo, morientes. Iob. 15. Psal. 82. Psal. 72. Iob. 21.

Iusti autem mortem semper præmeditantur & ante oculos habent, & ad eam velut ad speculum omnes animæ labes ac næuos examinant, examinatos eluunt, nihilque adeo horrent quam subito & improuide ex hac vita, sine vllo pœnitentiæ testimonio, abripi, verba illa Iob vsurpantes, *si repente interroget, quis respondit ei?* vel, si ad Hebraicos fontes reuocemus, *si rapuerit, quis respondebit?* Id est, Quid si repentina morte nos hinc abripi contingeret, non præuia delictorum confessione, non obtenta peccatorum indulgentia, non reconciliata diuina iustitia, non dispositis conscientiæ negotiis, quid obsecro, respondebimus, quid in stricto illius iudicio in excusationem afferemus? Consultum est igitur, hoc præmeditari, & sibi dum tempus est prospicere, ac semper quodammodo excubias agere. Iob. 9.

Quid sit ad mortem se disponere.

At dices, ad quid opus tot excubiis, quid necesse est assidue vigilare, aut ad mortem sese quotidie disponere? quasi vero hoc eam impediat vel retardet? anne ideo venire omittet, quod nos eam præuidisse sciuerit? haeccine.

hac sine ratione ab eius crudelitate immunes erimus? Non hoc est, Auditores quod vigilare dico, sed rebus conscientiæ suæ prospicere, & animæ negotia in optimo statu constituere. Hæc enim mors aliam longe magis formidandam, secum trahit, mortem scilicet sempiternam: atque ideo si prior illa nos imparatos, vitiis immersos inuenerit, secundam procul dubio experiemur, & in æternum peribimus: scriptum est enim, *Mors peccatorum*, id est, cum peccatis hinc decedentium, *pessima*, misera, deploranda, & vere infelix.

Ioh. 13. Psalm. 33. Mors lupo comparata.

Lupus, referentibus rerum naturalium scriptoribus, si prior hominem viderit adeo, nescio quanam occulta & arcana ratione, aerem inficit, vt vocem humanam intercludat, ita vt homo penitus loqui aut clamare nesciat, quod insinuat ex parte poeta dum ait, *Te Mæri lupi videre priores.* Mors Auditores, cruenta illa lupa est, de qua loquor, si enim illa prior nos occupet & inuadat, mutos reddit, vocem qua ad Deum clamemus intercludit, omnemque diuinæ misericordiæ obtinendæ spem aufert! Eam igitur præuertere oportet, nosq; quotidie ad eam subeundam disponere, atque hoc est, quod toties in Euangelio Dominus consulit dicens: *Estote parati quia nescitis diem, neque horam*, porro diuinum hocce consilium diuina etiam figura confirmabo.

Psal. ... Ioh. ... Matth. 24. Ioh. ... Exod. 12.

Voluit olim Deus, vt Israelitæ, antequam sub potenti manu eius Ægypto egrederentur, agnum Paschalem cum summa festinatione comederent, baculos scilicet manibus gestantes, & lactucas siluestres manducantes, ne fortasse ab Angelo exterminatore, qui magnam & crudelem per Ægypti angulos stragem edebat, necarentur. Designauit hæc figura, esse nobis cum diligentia ac summa festinatione salutis nostræ negotium peragendum: baculus hic significat, semper nos vigilare & excubias agere debere: ne improuide occidamur, Lactucæ porro siluestres denotant, pœnitentiam quoque hic esse necessariam; atque hæc omnia cum summa festinatione esse deuotanda, ne exterminatrice, id est, mortis manu repente è medio auferamur, quæ per omnes mundi plagas, varias & maxime metuendas strages edit. Redemptor noster Christus hoc pacto glossam hanc visus est intellexisse cum præcinctos nos esse iubet, & velut paratos ad iter illud in alterum mundum peragendum: *Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris, & vos similes hominibus exspectantibus Dominum suum.* Sed verba hæc metaphorice intelligenda sunt: nam præcingere lumbos, est velut vasa colligere rerumq; suarum sarcinam componere: faces illæ ardentes, bona opera charitate flammantia designant: accurata autem hæc seruorum exspectatio, figura est diligentiæ qua se omnes ad mortis, quæ totius mundi domina est & regina, vt Apostolus ait, aduentum disponunt.

Quid sit ... mor... ... se d... ...onere.

Luc. 12. Rom. 5.

Fœlix igitur ac ter beatus ille dicendus est qui hoc sese modo ad mortem præparat, & cogitatione saltem crudelitatem huius Megæræ anteuertit, assidue nempe eam in mente animoque habendo. Ita quoque sentit Ioannes Climacus, vir in huiusmodi negotiis versatissimus, & pietate in Deum præstans; *Probatus quidem ille est qui mortem diebus singulis exspectat, sed ille sane sanctus, qui hanc horis singulis desiderat.* Sufficere hæc quidem possent ad mortis memoriam inducendam, nosq; ipsos ad eam quotidie summa diligentia disponendos. Sed aliam adhuc figuram, variisq; refertam mysteriis in medium adducam.

De memoria mortis gradus.

Iussit olim Deus, ad primum tubæ clangorem omnes filios Israel circa Arcam Domini conglomeratim congregari: at si prolixior & concisus clangor increpuisset, moueri castra & profectionem adornari. Diuerso hoc tubarum clangore ad oculum mortis præparationem designari puto: scilicet statim vt aliqua nos ægritudo inuadit, quæ est veluti tuba & buccina superuenturæ mortis, esse nobis ad Deum, qui vera fœderis arca est, recurrendum, omnia peccata conseruanda, intentiones omnes congregandas, & in eius conspectu omnes cogitationes explicandas. Si vero clangor prolixior fit, si inquam morbus ingrauescit, signum est, castra debere moueri, profectionemque in

Figura. Num. 10.

H 2 alterum

alterum mundum esse instituendam, mundum deserendum, conscientiæ negotia in tuto collocanda, nosque ad iter longinquum accingendos. Necessaria est igitur diligens, & accurata sui ad mortem præparatio.

Simile. Quicunque in aliam regionem profectionem instituunt, è qua nunquam amplius reuersuros se cogitant, aliud non somniant aut cogitatione voluunt, quam iter illud suum, omnes idcirco facultates distrahunt, pecuniæ plurimum coacervant, nihilq; aliud secum asportare conantur, quam quod in itinere non sit grauaturum, & quod in regione in quam secedere cogitant, magnæ æstimationis fore putant. Idipsum nobis faciendum est, Christiani, qui in hoc mundo veri viatores sumus, (omnes enim à Domino peregrinamur) quique singulis momentis exspectamus, vt nos hinc mors abripiat, & in altero mundo sistat, è quo amplius non dabitur reuerti (*Spiritus* scilicet *vadens & non rediens*,) atq; ideo omnia quæ grauare queant, vendenda sunt, vt in Euangelio Dominus suasit, *Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam; &, facite vobis sacculos qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cælis*. Assumendum quoque aurum & argentum gemmæque pretiosæ, virtutes scilicet, & bona opera charitate signata, qua nulla melior & pretiosior moneta in illa prouincia haberi potest: vnde Apostolus, *Momentaneum & leue tribulationis nostræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis*. Diuitiæ porro huius sæculi, & affectiones mundanæ non sunt in illa regione nisi quisquiliæ, & velut nummi adulterini aut aerii. Sola virtutis, meritorum, bonorumque operum illic habetur ratio, solaque illa in pretio sunt: quamobrem huiusmodi nobis merces, & quidem plurimæ, hic coaceruandæ sunt, quas in alterum mundum transuehamus, quibusque illic ditemur.

Psal. 77.

Luc. 12.

2. Cor. 4.

Exod. 12. Iterum alia prodeat figura. Hebræi cum Ægypto egrederentur, vt terræ patribus promissæ possessionem caperent, auro & argento, rebusque pretiosissimis, quas ab Ægyptiis mutuati erant, onusti, in terram Chanaan abierunt. Mystice hic docemur, nobis, cum tandem aliquando mundi huius Ægypto egredi debeamus, virtutes plurimas, bona opera varia, & quidquid hic pretiosum est, quod in cœlestem regionem, quæ patria nostra est, deferamus, esse coaceruanda. Illi namque sunt thesauri & diuitiæ, quarum in regione cœlesti vsus est, quæque illic plurimi fiunt. Ita namque id ipsa veritas testata est, *Thesaurizate autem vobis thesauros in cœlo; vbi neque ærugo neque tinea demolitur: & vbi fures non effodiunt neque furantur*. Matth. 6.

Hæc scilicet ratione ad mortem nos disponere oportet, merita plurima seminare, virtutes coaceruare, bonorum operum merces congregare, vanitates fugere, & quidquid mundi est generosa quadam constantia despicere. Nam quemadmodum qui capitis supplicio afficiendi sunt, nisi penitus desipiat, omnem ridendi, ludendi, recreandique occasionem subterfugiunt, honores & dignitates exosas habent, sed vnicam mortem quæ capiti superimminet, assidue ante oculos habent, & animo voluunt, peccata præterita, vitamque priorem in mentem reuocant, deque vnius animæ salute anxii sunt & solliciti. Ita quoque nos gerere oportet, Auditores. Nos enim, non secus atque illi, iam inde ab vtero matris, mortis sententiam nobiscum trahimus, quæ omni nos loco & hora, quandocunque ei visum fuerit, potest inuadere. An non igitur ingens nostra stoliditas est ac vesania, interea dum ad mortem condemnati viuimus, & ad supplicium iamiam rapiendi sumus, in corporis huius ergastulo detenti, deliciis iocisque indulgere, honores & dignitates ambire, risu & gaudio diffluere? O stultitiam deplorandam, & helleboro prudentiæ curandam! Simile.

V. Non ita, non ita, Christiani, alia vos profecto ratione ad mortem disponere debetis, aliaque aduersus eandem arma sumenda sunt, nimirum animæ sordes eluendæ, peccatorum integra & syncera exomologesis facienda, animæ res in tuto collocandæ, & omnis danda opera, vt eadem assidue in mente habeatur, ne, dum venerit, inopinato nos obruat. Quot eheu!, inopinato & subito ex hac vita abrepti ad tartara descenderunt,

derunt, quod mortem vix vnquam ante oculos habuissent, & ad eam subeundam mini me se disposuissent. An non Sodomitæ cum Gomorrhæis populisque circumiacentibus, nihil minus quam de morte & vt vltima hora cogitantes, sulphureo igne & fulgure suffocati, & diuinæ iustitiæ vltionem experti sunt? An non & Ægyptii de morte haudquaquam solliciti, ab eadem fuere præoccupati, atque ad vnum omnes miserum in modum maris Rubri vorticibus absorpti interiere? Crœsus ille Euangelicus, an non etiam subita & repentina morte ex hac vita nec opinatus abreptus fuit? Promittebat ille sibi annos Nestoreos, & vitam perrenne duratam, & ecce, prô rerum vices! eo ipso quo hoc concepit die, vitam simul & opes, ac quidquid earum habebat, & in quo spem collocabat, misere perdidit. Audiamus quomodo sibi blandiatur, *Anima, habes multa bona reposita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe epulare:* at mors è contra vana hæc promissa eludens replicat, *Stulte, hac nocte animam tuam repetent à te.* Plurimi quoque reges & Principes improuisa morte subito hinc abrepti sunt. Testis sit in primis Balthasar potentissimus ille Babyloniorum monarcha, qui medias inter epulas exstinctus est, atque inter gulæ irritamenta bolum fetalem, quem non quærebat, inuenit. Holofernes quoque Princeps militiæ regis Assyriorum, in corde castrorum & in loco tutissimo constitutos, ab hac Parca præuentus fuit, & qui Bethulienses ferro, & igne delere decreuerat, muliebri inglorius mucroni iugulum præbuit. Amnoni de familia & domo Dauid, mensæ accumbenti mors sicam loco exquisitissimi ferculi apposuit, atque eum epulas funesto spectaculo eruentantem in alterum mundum transmisit, atque in æternum mensis, epulis & conuiuiis coegit valedicere. O ictum minime præuisum, ô telum inexpectatum & penitus ineuitabile! Quare agite, Auditores, quotidie vos ad mortem, etiam antequam immineat, disponite.

Gen. 19. Exod. 14. Luc. 16. Simil. Luc. 12. Dan. 5. Iudith. 13. 2. Reg. 3.

Idipsum porro fiat mature, & dum liberum tempus habetis, neque enim expectandum est, cum iam illa tergo & capiti quam proxime instat, cum vltimus vitæ imminet articulus, & pallorem iam vultus induit, nolite imitari militem illum, quem Alexander velut ignauum & inertem castris submouit, hic enim arma poliebat, cum iamiam in aciem descendendum esset, & hostis in conspectu versaretur. At non ita vos velim agere, sed omnibus auctor sum, vt conscientiam sensim & quotidie poliatis, virtutibus bonisque operibus exornetis, animæque rubiginem, dum tempus liberum conceditur, & facile idipsum fieri potest, defricetis, neue exspectetis, cum iam in conflictum mors armata descendit, & copias ad prœliandum explicuit: esset enim periculum, ne summus ille dux Christus, è libro vitæ eradat, èque numero prædestinatorum deleat, eos, qui numquam, aut saltem rarissime, arma spiritualia, (qualia sunt oratio, contritio de commissis, gemitus, suspiria, lachrymæ pro iisdem) nisi cum iam moriendum est, & aduersum mortem, mundum, ac diabolum certamen ineundum, tractant, vel in manus sumunt. Hæc quidem ex historiis profanis, sed iam vnum è sacris archiuis depromemus.

Plut. in apopht.

Pharao & Ægyptii cum Israelitas Ægypto egredientes insequerentur, viderentque se iamiam aquis inuoluendos, cœptis desistere & vnde venerant retrogedi cupientes, dixerunt ad inuicem, *Fugiamus Israelem: Dominus enim pugnat pro eis contra nos.* Sed serius, mors enim cum in foribus iam esset, prius reuerti noluit, quam regem cum vniuersis copiis ad inferos detrusisset: cum enim iam terga retrogressuri vertissent, *Occurrerunt aquæ, & inuoluit eos Dominus in mediis fluctibus.* Mundus hic, Christiani, verus Pharaonis typus est, & peccatores, copiarum Ægyptiarum, hi namque dum conuersionem vitæque emendationem in vltimum vitæ articulû differunt, & in eius fine ad Dominum conuerti, pœnitentiamque agere conabuntur, verendum profecto est, ne serius sit, & ne rubrum diuinæ iustitiæ mare eos furoris sui vndis absorptos ad inferna demergat. Quamobrem danda est opera, vt, dum tempus habemus, ad mortem nos præparemus: in quam rem horribilem, sed veram proferam historiam.

Exod. 14.

que nulla non hora, nulla tamen temporis certitudine. Esse quoque eandem carnificem mille tormentis & artibus instructissimam, quæ omni loco, omni tempore, omni momento & nullo non mortis genere, occidat, interimat, trucidet. Viuat igitur, viuat inquã in nobis semper sancta hęc memoria, cæterarum porro rerũ recordatio penitus intermoriatur, quo hanc horæ incertitudinẽ; vt par est, animo insculpemus ac vereamur, animo insculpentes ac verentes, diligenter sollicitèque nos ad eandem, dum tempus opportunum habemus, & occasio commoda est, disponamus, idque per verum rerum mundanarum contemptum, nostrum ipsorum abnegationem, sinceram ac diligentem vitæ emendationem, ac pœnitentiam opportunam. Hæc scilicet est optima ad semel bene moriendum præparatio, quo corruptibilis vitæ huius formam amittentes, aliam quandam quæ æterna sit ac semper duratura, in anima efformemus, ipsam scilicet æternam beatitudinem, quod nobis omnes sanctissimæ Trinitatis personæ concedere dignentur, Amen.

FERIA SEXTA.

Eccl.1 *DE IIS, QVÆ IN MORTE EVEnire solent:*

Partitio.

I. *Quod mors sit horribilissima.*
II. *De moribundi corporis doloribus.*
III. *Exempla in idem.*
IV. *De tentationibus animæ à Satana.*
V. *De Dæmonum horribilitate ac violentia.*

Memorare nouissima tua, & imprimis quidquid in suprema illa hora accidere consueuit, *& in æternum non peccabis*, Eccles. 7.

FIGVRA.

IMperterritus ille ac magnanimus rex Israel Saul, cum olim, defuncti cuiusdam ab inferis redeuntis vmbram conspexisset, quæ instantem ei & filiis mortem denuntiabat, dicens, *Cras tu & filii tui mecum eritis: sed & castra Israel tradet Dominus in manus Philisthim*; tanto timore perculsus fuit; vt, repentinam illam ex hac vita discessionem, fortunæ varietatem, regni ac rerum omnium amissionem, omnia deniq; quæ tristi illa mortis hora euentura sunt, sibi proponendo, confestim emissis viribus, pallore vultum occupante, corde & corpore tremens, in terram corruerit. 1. Reg. 27. Ex hac repentina regis consternatione discant homines, nihil in hac vita reperiri, quod nos magis percellere ac terrere debeat, quam supremam illam mortis horam: horam dico, postquam alia nulla restat, quæque sola præ omnibus horis merito pertimescenda sit: horam, in qua mille tentationibus anima concutitur, mille corpus torminibus excruciatur, oculis mille spectra metum & formidinem incutientia offeruntur, horam, in qua cuncta sexcentis membra doloribus & cruciatibus dinexantur. Latius hæc omnia hodierna concione deducenda sunt: Intellectum tu modo illumina illustrationis tuæ radio sanctissime Spiritus; tuque pro Ecclesiaste intercede Virgo sacratissima nostri apud Vnigenitum tuum patrocinium suscipiendo: Tuum igitur vnanimes imploramus auxilium, tibique flexis genibus recitamus.

AVE MARIA.

II. Salomon mortalium sapientissimus ac doctissimus, inque rebus naturalibus quam qui maxime versatus, cum ex professo de tremenda mortis hora loqueretur, nihil eadem in mundo esse putauit horribilius, aut quod maiorem homini terrorem, metum ac formidinem incutiat, quam horrendi illius conflictus qui tunc subeundus est, meditationem. Hinc ipse non minus etiam trepidans, alloquitur mortem, *O mors quam amara est memoria tua homini pacem habenti in substantiis suis.* & sub vmbra diuitiarum suaniter apricanti? Eccl. 41.

Post notabile hoc sapientissimi Regis apophthegma, Gregorius Magnus aliud non minor-

minoris momenti deprompsit, ait enim in moralibus, *Qui considerat, qualis erit in morte, semper pauidus erit in oratione.* Et profectò nihil esse potest efficacius, aut ad Herculea pectora, ad Achilleos animos emolliendos, totumque adeo orbem perterrendum fortius, quam funestæ huius horæ & casus adeo lamentabilis interim dum viuitur, meminisse: quod historiis quibusdam è sacris voluminibus depromptis notum faciam.

Prima sit hæc. Ezechias rex cum graui infirmitate tactus, lecto affixus decumberet, & doloribus vix ferendis affligeretur, mortemque sibi imminentem metueret: adeo vt noti omnes & domestici tam benigni ac beneuoli Principis amissione in lacrymas effusi ingemiscerent, ipsi quin etiam medici de vita desperarent, Isaiam insuper Prophetam mortem denuntiantem audisset, *Dispone domui tuæ, quia morieris tu & nō viues,* (Esai. 38.) regnum & notos omnes morte præuentus deseres & patres apponeris, hæc inquam, omnia cum videret & audiret, adeo consternatus fuit, vt vultu ad parietem conuerso, lachrymari, suspirare, & ingemiscere cœperit, diuinamq; misericordiam precibus & lamentis exposcere, dicens, (4. Reg. 20.) *Memento quæso, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum est coram te fecerim,* id est, quid hoc audio Deus clementissime, ecquænam illa sententia, ecquod decretum hoc mortis in seruum tuum? heu quamnam in me iustitiam exerces? flectere obsecro precibus eius, qui fidele tibi hactenus obsequium præstitit, teq; ex toto corde & intimis animi visceribus dilexit? Recordare quæso quam sincere semper in semitis tuis ambulauerim, & in corde honoris tui sitientissimo corā maiestate tua versatus fuerim? nunquam enim tibi refragatus sum, sed exactissime semper obsecutus, & nihil non feci, quod tibi scirem esse quam gratissimum.

Vera hic nobis & genuina proponitur imago eorum, quæ vnicuique nostrum in mortis hora in supremo illo conflictu, in vltimo illo certamine, necessario ac sine vlla dubitatione euentura sunt, mutato scilicet nomine de nobis fabula narratur. Quod enim ad oculum geri hic videtur, quod de Ezechia referri audimus, certissime quoque nobis euenturum est eadem fortuna, iidem casus subeundi sunt, forsitan etiam grauiores, ac formidolosiores. Veniet enim aliquando dies, qua in lecto extensi, doloribus saturati, sudantes, febrium ardore æstuantes, morbisque grauissimis afflicti iacebimus: veniet dies, qua consanguineos & notos ingemiscentes, domesticos lamentis & eiulatu aera rumpentes, lectoque assistentes cernemus, dies, inquam, veniet, qua honores deserere, parentibus valedicere oportebit, & qua sententiam mortis in nos summus ille vindex eiaculabitur, admonens, vt domui nostræ disponamus, ipsa denique nobis mors occultissimas tendet insidias. Quid porro in nouissimo illo articulo faciendum restat, quam faciem à tam tristi & funesto spectaculo auertendo, eamque, non dico ad parietem, sed ad sepulchrum & vrnam conuertendo, singultibus, lachrymis ac suspiriis diuinæ misericordiæ supplicare? Quid tum consilii capiemus, cum oculos in vitam contaminatissimam, scleraque olim commissa, quæ tot ac tam grauia fuere, coniiciemus, cum regem vita tamen laudabiliter, & cum virtute transacta fretum, adeo consternatum, ac tanto pauore ad solam mortis apprehensionem concussum videamus? Exclamem igitur vere, O diem amaram & horam pertimiscendam!

Iob omnium orientalium ditissimus ac potentissimus (quippe quem nōnulli regem fuisse arbitrantur) simul etiam in ærumnis perferendis patientissimus, (Iob. 1.) cum in fimeto considens fortunæ varietatem animo volueret, seque facultatibus & possessionibus spoliatum, filiis orbatum, sanie & vlceribus fœtidum, & grauiter à Satana percussum animaduerteret; lachrymans & gemens, suumque deplorans infortunium, omnes omnino mortales in sui auxilium aduocauit: (Iob. 19.) *Miseremini mei, miseremini mei saltem vos amici mei.* Tragicus profectò casus hic est, & cothurno dignus, sed qui in amplissimo mundi hujus theatro vobis ad spectandum admissis exhibetur, vt hinc vobiscum dispiciatis, qui gemitus, quæ lamenta, quænam calamitates in nouissimo illo die, in mortis

tis

tis inquam articulo soleant ingruere. In illa namque hora, te alloquor opulente, & pecuniose, nudum te, in lectulo velut alterum Iob in fimario, videbis extensum, omnibus bonis & facultatibus mox spoliandum, vxore & carissimis liberis orbandum, cruciatibus vndique obsessum, doloribus extenuatum, & quod omnium est grauissimum, à crudeli illa carnifice, morte inquam, circumquaque vallatum; adeo vt lachrymaturus sis, & omnes amicos in auxilium aduocaturus: *Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei*: succurrite mihi homines, opitulamini amici & noti, consolamini me Angeli, adeste Archangeli, diuinam mihi misericordiam deposcite, & eam ipsam mihi propitiam reddite. O igitur horam terribilem! O expostulationem lachrymis & lamentis dignissimam!

2. Mach. 9. Non minus quoque terribile est, quod de impio Antiocho Syriæ rege, Iudæis infensissimo referunt sacræ litteræ. hic enim cum varia crudelitatis genera exercuisset, ac dilectam Deo populum graui tyranni de afflixisset; qui vniuersa conspicit, Deus Israel insanabili eum & inuisibili plaga percussit: apprehendit namque eum dirus viscerum dolor, & grauissima intestinorum tormina, cecidit adhæc de curru suo, ac membra graui collisione diuexata sunt; adeo vt humiliter de se ipso sentiens, in sella gestatoria in castra ferretur; manifestam Dei virtutem in seipso contestatus: scaturiunt quin etiam ex impio corpore vermes putidi, & carnes eius viuentis etiamnum tabo sanieque diffluunt, vt intolerabilem nemo fœtorem posset sustinere. O occulta DEI iudicia? cum his itaque malis se à suprema manu impetitum cerneret, corde ad Deum conuerso, oculisque in cœlum sublatis, diuinam supplex misericordiam implorat, vitæ sinceram emendationem pollicetur; quin etiam vouet, templum sanctum, quod prius nefarie exspoliauerat, amplissimis se donis cumulaturum, sanctaq; vasa multiplicaturum, Iudæos in libertatem asserturum, & ipsam Iudaicam Religionem amplexurũ. At frustra hæc vota fundis impie, mortem instantem non effugies, & oras Dominum à quo misericordiam non es consecuturus: nam diuinam vindictam expertus, mortem quoque breui experieris. Hanc cum historiam legis, ô homo, credas velim, apertam hic mortis tuæ mentionem fieri: credas, inquam, esse te velut regem in hoc mundo à Deo constitutum, vt in cæteras creaturas dominium & imperium exerceas: dictum enim est olim ad proauum tuum eiusque posteros: *Dominamini piscibus maris, & volatilibus cœli; & vniuersis animantibus, qua mouentur super terram.* Gen. 1. Propone tibi deinde, venturum aliquando tempus, quo te DEVS, postquam varias hic crudelitates exercueris, plurima delicta commiseris, superisque bellum moueris, insanabili plaga percutiet; ac tunc in lecto, velut in lectica gestatoria, te iacentem, non secus atque impium Antiochum, in medio deliciarum tuarum, videbis, tum te horrore plenum, fœtore graui circumdatum, & variis afflictum doloribus senties. Quid tunc igitur reliquum, quam oculos ad cœlum conuertere, vitæ prolongationem deposcere, misericordiam implorare, expostulare, lamentari, votaque DEO facere, sed incassum; erit namque necessario moriendum, & nullo buccinæ signo dato hinc emigrandum. O crudelitatem nulla arte euitabilem! O casum vere deplorandum! O horam nunquam ex animo delendam.

Illa namque est hora, qua vltimus conflictus est ineundus; hora, qua atrox mortis impetus exspectandus, hora qua omnibus caris & amicis valedicendum est. Illa scilicet, est dies lachrymosa, dies dolorosa, vere metuenda, dies qua crudelissimum certamen certandum est. *Mortis hora terribilis est.* Illud est tempus, quo corpus patietur, anima hinc emigrabit, oculi occludentur, frons in rugas contrahetur, ac vultus pallorem induet: tempus quo cerebrum vertiginem experietur, lingua balbutiet, cor anhelabit, caput torquebitur, & os misericordiã postulabit. Erit denique tempus, dies, hora, adeo terribilis, vt si eius interdũ recordemur, nunquam aliquo delicto diuinam maiestatem offen-

offenderemus. Huius opinionis fuit Sapiens, atque hoc eius axioma est, quod iam toties repetiuimus, *Recordare nouissima tua*; ac præsertim mortem, & ea quæ in morte euentura sunt, *& in æternum non peccabis*: horam hanc igitur mihi ad dicendum concessam de vltimæ horæ formidine agendo impendam; quam materiam in duas partes diuidam, prima demonstrabo pœnas, tormenta, & grauissimos cruciatus, quos in supremo illo certamine patietur corpus; & altera tentationes, quibus tum oppugnari à dæmonibus consueuit anima: atrigite aures, primam aggredior.

Eccl. 7.

II. Regius ille vates, cum tormenta anxietates, & angustias atque omnia, quæ in fine vitæ euenire solent, describeret, ita de iisdem locutus est, *Circumdederunt me dolores mortis & pericula inferni inuenerũt me.* Scio quidem totum hunc Psalmum aptum congruenterque ad Christi personam referri, cuius scilicet hoc initium est, *Diligam te Deus fortitudo mea, & refugium meũ, & liberator meus* quasi diceret, Diligam te pater æterne in corde perfecto, & quidem toto vitæ tempore: tu enim semper fortitudo & robur meum fuisti; tu te protectorem & cornu salutis meæ demonstrasti, idque ab initio quo esse cœpi, quando scilicet per vnionem hypostaticam me Verbo tuo maritasti (loquitur hic enim in quantum homo.) Eris quinetiam refugium meum & tota spes mea. Nam cum dolores crucis, & prægustati mortis aculei me circumdabunt (more loquendi Hebræis & Prophetis perfamiliari; præteritum pro futuro ponentibus) semper ad te confugiam, omnemque spem meam potentiæ tuæ humeris imponam. *Et torrentes iniquitatis conturbauerunt me.* Quia si totius mundi peccata, pro quibus me pati necesse est, in mentem reuoco, mihique velut præsentia propono, tantum cruciatum doloremque intrinsecus sentio, vt anima mea ꝑ tristitia & angore emoritura quodammodo videatur. *Tristis est anima mea vsque ad mortem.* Hæc quidem de Christo.

Psalm. 17.

Supra.

Matt. 27.

Aut potest hic Psalmus, iuxta sensum litteralem, ad ipsummet Dauidem referri: delicti namque sui enormitatem & grauitatem exaggerans suamque calamitatem deplorans ait, *Circumdederunt me dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbauerunt me: dolores inferni circumdederunt me, præoccupauerunt me laquei mortis.* Id est, Quod o benignissime Deus, tui peccando adeo oblitus sim, pœnitet me quam maxime, & tantum idcirco in meipso dolorem & afflictionem intrinsecus sentio, vt ipsi dolores mortis cum hisce angustiis comparati, ludicri & pueriles esse videantur. ac tanta mihi delicti magnitudo videtur, vt ab eo veluti à rapidissimo quodam torrente ad infernales abyssos me abripi putem: atque ideo haud parum abfui, quin ad inferna descenderim. Hic notare te velim anima, regis phrasim, ac videre, vt peccata sua torrentes appellet: forsitan vt hinc disceres, peccata plebis ac vulgarium hominum, non nisi riuulos quosdam esse per saxa decurrentes; ac regum ac principum instar rapidissimorum torrentium, summis montium iugis per salebras locaque scopulosa descendẽtium, inundatione & cursu suo violento, integras cum vrbibus prouincias, regnaque florentissima secum in interitum & exitium abripere. Psalm. 17.

Verum vt ad lineam redeamus, videtur hocce loco Propheta duo dolorum mortis tempore ingruentium, genera insinuare. Primus est, qui è multitudine delictorum olim commissorum nascitur: tunc enim omnia priora flagitia, velut acies quædam & legio, sese velut ad bellum explicant. tũc quidquid olim actum est, in mentem redit atque grauissimos animæ cruciatus, ac non modicam perturbationem adfert, vt ad eorum recordationem ipsa sæpenumero ad imum desperationis barathrum deuoluatur. Vere igitur torrentes iniquitatis appellari possunt. Tunc scilicet ô sacrilegi sacerdotes, tetræ illæ Simoniæ animo recursant, tunc concubinatus illi infames, ambitiones & cupiditates, nullis honorib⁹ aut opibus exsaturandæ in mentem veniunt; tunc diuinorum officiorum neglectus, locorum sacrorum profanatio, benefi-

Omnia peccata morienti in mẽtem veniunt.

beneficiorum prouentus in res inutiles profusi, memoriæ obuersantur, atque ob oculos velut in acie positi oberrant. Tunc, ô iudices iniqui, iniusta iudicia, concussiones; expugnatum auro fas, propensiones illæ, & partium fauores auro redempti, repræsentantur. Tunc ô fraudulenti mercatores, cornua exserunt, aut olim exserta iterum proferunt, vsuræ illæ voraces, mensuræ fallaces, detestanda illa iuramenta, ne dicam periuria, & fraudes illæ vobis vsitatissimæ. O torrentes rapidissimi! Tunc aduersum vos, ô mulieres, agmen explicabunt dilecti illi vanitatum, ineptiarum, luxuum, curiositatum, deliciarum, libidinumque manipuli. O torrentes qui etiam fortissimum quemque in desperationis charybdim trahunt!

Corporis dolores varii in mortis articulo.

Alter porro dolor erit circa corpus, qui profecto non minus idipsum, quam prior animam, excruciabit: erit quippe adeo vehemens, tantoque impetu ingruet, vt miserum hocce corpusculum, animam velut pignus de quo certetur, tandem amissurum sit. Atque ideo Propheta vsurpat vocem *dolores*, vt hinc appareat, horam hanc præ cæteris horis doloribus, terroribus & angustiis abundare. Dolores inquam, quia tum omnia dolorum genera in aciem prodibunt: tunc quippe dolor erit in corpore, dolor in anima, dolor per omnia dispersus & communis. Dolores insuper, qui omnia depascent, & quibus membra omnia dolebunt: cor quippe palpitabit, caput dolebit, stomachus turgebit, pulmones vix spiritum suppeterent, oculi caligabunt, manus trement, pedes frigescent: omnia denique membra extremos cruciatus & dolores sentient. O tem deplorandam! ô miseram sortem nostram! eheu plorantes in hunc mundum ingredimur; cum laboribus in eodem vitam ducimus, cum doloribus quoque eodem egredi oportet. Vere igitur dolores nos circumdederunt.

Mortis comitatus & potentia.

Videor ex hac dolorum multitudine, vt eos nuncupauit Psalmista, alium adhuc conceptum posse elicere. Colligo hinc namq; mortem esse principem, ne dicā reginam, potentissimam, vt quæ nunquam nisi plurimis doloribus accincta, velut militibus & stipendiariis stipata, in aciem descendat. Fuit olim tempus, quo non nisi paucissimos in comitatu latrones haberet, morbos etiam paucos, vix vlla de causa fortuito, de morte violenta, aut cruciatibus extremis mētio fiebat. At modo infinitos secum dolores trahit, ac variis infelicitatibus stipatur, vt ita potētiam suam & magnitudinem demonstret, atq; ita se formidabilem hominibus reddat. Id insinuasse Psaltes voluit dū dixit. *Circumdederunt me dolores mortis.* Ecce & alium conceptum.

Psalm. 72. Insignes cōceptus. Ezech. 4.

Iussit olim Ezechielem Deus laterem sumere, & in eo ciuitatē describere, adornare quin etiam aduersus eam obsidionem, ac munitiones, velut eandem iam expugnaturus esset, exstruere. Quid tu nobis designas, ô later, quid repræsentas infelix ciuitas? aliud profecto nihil, quam calamitatem & interitum tuum ô homo. Quid enim es aliud quam ciuitas lateri fragili & arenæ inædificata, variis toto vitæ tempore casibus atq; infortuniis exposita, quæque vndiq; mortis tempore obsidenda es, tantoq; impetu concutienda, vt loco tandem etiam inuita cessura sis. Obsidionis huius meminisse videtur idem qui supra dicens, *Circumdederunt me dolores mortis.*

Psal. 17.

Corpus hoc nostrum cōparatur domui, arenæ inædificatæ. Matth. 7.

In nouo etiam testamento domum contemplor arenæ inædificatam, at domum fatui atque imprudentis: sed ecce frementibus ventis, ac fluminibus irruentibus eadem ad terram corruit, atque ingentem ruinam edit: *Et descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna.* Diuinate, Auditores, quid sub huius ænigmatis cortice delitescat. Satis cogitatum est, equidem soluam. Vera hic vitæ nostræ imago cernitur: domus namq; stolidi huius arenæ superinædificata, corpus hocce nostrum est, nam dum peccatum aliquod cōmitimus, stolidi ac vere fatui possumus vocari (hoc namq; nomine peccatores appellat Sapiēs; *Stultorum*, id est, peccatorum, *infinitus est numerus.*) corpus inquā, cineri

Eccl. 1.

cineri & pulueri inædificatū, (fumus quippe puluis, & in puluerem tandem reuertemur:) corpus, quod animæ huius domus est, at domus, quæ cum semel mortis turbinibus impugnata, atque tot dolorum vorticibus concussa fuerit, protinus ad terram concidet. Eius porro casus erit admirabilis, omnia namque incineres abibunt. Quæ omnia vates verbis iam sæpius repetitis complexus est. *Circumdederunt me dolores mortis.* Psalm 17.

At non sine ratione plurali numero extulit, *Circumdederunt*: voluit nimirum hoc pacto extremæ huis horæ terrorem exprimere, horæ inquam, in qua omnes dolorum cohortes vndique nos obsidebunt, ac circumuallabant. Tunc, ô homo, vndequaque cingeris, obsideberis, ac magno circum secus impetu circumuallaberis. Neque enim erit vllus in corpore vel in anima angulus, qui mors non insidiatura sit, aut oppugnatura. Tunc scil. morbus vires exeret, idque per symptomata & varia accidentia, tunc dolores ingeminabit, somnum & quietem tibi eripiet, tædium afferet, inquietudinem caussabitur, palatum tibi reddet insipidum, malagmata, catapotia, medicamenta varia arcesset. Quibus omnibus nil aliud efficere conabitur, quam loco te & arce deturbare, ac morti latissimum aditum patefacere.

Simile. Et quemadmodum, vt ipsi milites & castrenses melius me norunt, prius tormentis via patefacienda est, quam vrbis aliqua aut arx expugnetur, ac prius muri balistis & arietibus concutiendi, quam liceat irruere. Ita quoque mors, quæ sanguinaria quædam bellatrix est, arcem illam hominis, id est, corpus, expugnare cupiens, in vltimo illo discrimine & conflictu, dolorum ac morborum quoddam velut vallum extruet, qui noctes & dies sine vlla requie adeo eandem concutient, eiusque vires naturales, ac partes præcipuas ita arietabunt, at anima de victoria desperans, armaque iam expedire ad sui defensionem vix valens, locum traditura sit, ac deprædationi cessura. Audite oppugnationem, audite & expugnationem. *Circumdederunt me dolores mortis.* Psal. 17.

O obsidionem maximo cum discrimine coniunctam! ô stragem vere deplorandam!

Ecquænam illa, Deus bone, erit anxietas, ecquæ angustia, tunc temporis nos vndique circumuallabit? Hic sese offeret vitæ præsentis amissio, mundi huius derelictio, atque omnium rerum perditio. Hinc sepulchri horror, illinc vitæ adeundæ discrimen, & corporis à vermibus depascendi abominatio ob oculos versabitur. Et sane potens ille Persarum ac Caldæorum monarcha Balthasar cum vocem legisset, quæ mortem ei instantem, licet satis obscure, denuntiaret, (*Mane Thecel Phares*, id est, regnum tuum diuisum est, & Medis in prædam datum;) adeo perterritus & consternatus fuit, vt facies eius repente immutata sit, ac renum compages, teste scriptura, solutæ. Dan. 5. Ah anima mea, quæ modo ad instar reguli alicuius gloriaris, insolescis, superbis, idipsum penitus tibi euenturum est, eadem tibi verba in supremo illo certamine repetentur, Diuisum est imperium tuum, omnia prædæ ac direptioni exposita sunt; corpus cedet terræ, facultates auidis hæredibus, atque anima forsitan tartaro. An non igitur in illa hora contremisces & exalbesces? an non tota pauida ac tremens trepidabis? vere igitur exclamem, O horam pertimescendam, horam mille doloribus obnoxiam, mille casibus & discriminibus expositam! quam etiam merito dicere potuisti, ô vates? *Circumdederunt me dolores mortis.*

Bene, mea quidem sententia, ais, *Circumdederunt*, quia quidquid reperiri aut cogitari potest infelicitatis, miseriæ & calamitatis, idipsum hominem tūc circumuallabit. Psal. 17. Sexcentas enim tunc pariet malū commissum ac bonum omissum amaritudines, & quis tunc ex dilata pœnitentia dolor orietur? Quæ omnia luculente describens Augustinus ait, *Cum in extrema ægritudine fueritis, fratres, ô quam pœnosum, ô quā lachrymabile erit vobis, pœnitere, & dolere de malis cōmissis & bonis omissis!* Ser. 48. ad fratres in Eremo. Quæ tunc conturbatio, quis tremor, ecquæ angustia futura est? Dauid vero totum tunc orbem trepi-

trepidaturum testatur. *Ipsi inquit, videntes sic admirati sunt, cõturbati sunt, cõmoti sunt: tremor apprehendit eos, ibi dolores vt parturientis.* Ecce iterum dolores, numero plurali.

Psalm. 47.

Eadẽ pene habet Innocentius Papa tertius libello de contemptu mundi, additq; in vltimo illo certamine miseros homines quadruplici dolore diuexãdos: primo tormentis mortis, quando nimirum anima cruciatibus, ac tormentis victa, vitæ huius domicilium deserere cogetur, iuxta verba Psalmistæ, *Circumdederunt me dolores mortis.* Secundo, cum omnia sibi vitæ prioris delicta quibus infinitam Dei bonitatem ad iracundiam prouocauit, ob oculos ponit: *Torrentes iniquitatis cõturbauerunt me.* Tertio, cum tartareos cruciatus & supplicia illa sempiterna in mentem reuocat, quę iam præsentire quodammodo incipiet, vt monuisse visus est Dauid, *Et pericula inferni inuenerunt me.* Deniq; cum horrenda illa dæmonum monstra toruum minantia, & furias illas tartarea fuligine nigricantes aspectuque tetras, coram aspiciet. An non hic quatuor dolores & quidem intolerandi sunt, vere tamen in morte euenturi? O tempus igitur vere pertimescendum, & horam inprimis formidabilem!

Lib. 3. c. 42.

Psalm. 17.

Ibid.

Psal. 114.

Illa, illa scilicet erit hora, quæ anima difficile hoc & perplexum iter, variisque periculis obsessum perfecte cognoscet, eiusque discrimina nimium quantum perhorrescet; hora, in qua tentationes crescent, diaboli ingruent, atque omnes omnino creaturæ aduersus hominem validius insurgent, & fortiora arma induent. Tunc quoque misella hæc anima corpori valedicere, eodem egredi, & arctum illud necessitudinis vinculum disrumpere compelletur: omni spe ablata illius iterum videndi, nisi quando idipsum in vltimo iudicii die anima subintrante, iterum animabitur. Tunc soror illa carissima, dimidio sui derelicto, mundo, sola, sine comite, egredietur, ad iter quoddam longinquum, & penitus incognitum peragendum, iter inquam, quod prius non peregit, ignorans vtrum a dæmonibus vel ab Angelis deducenda sit. Tunc deserenda sunt regiæ illæ domus superba palatia, ac vile quoddam & angustum antrum subeundum: hic tetra nobis strati loco erit, defunctorum crania loco ceruicalis, aranearum telæ loco aulæorum, ingens saxum loco straguli, socii & amici futuri sunt vermes ac viperę. Quis igitur hæc cogitans non conturbetur, non ingemiscat, non tremat, aut paueat? quis, ad horum recordationem non exalbescat. Ipse licet veniat Hercules, Cæsar, aut Alexander, quos totus orbis tremuit & suspexit, instar folii trepidabunt. Quod variis iam exemplis sanctorum manifestum reddam.

III. Tradit magnus Hieronymus in vita S. Hilarionis, qui plurimis annis vastam solitudinem incoluerat, omnes mundi delicias perosus, eum, dum in extremis esset, & ob periculosum hic iter tot corpore tremeret ac paueret, his animam esse verbis allocutum: *Egredere anima mea, quid dubitas, egredere quid times? septuaginta annis Deo seruisti*, in antris & spelæis habitasti, eremum incoluisti, varia corpus inedia & pænitentia emacerasti; & fidele Deo obsequium præstitisti, *& adhuc exire times?* Tu igitur, peccatrix anima, quid in illa hora facies, cum vix iusti securi sint, & mortem perhorrescant?

Arsenius anachoreta, magnæ quoque sanctitatis & nominis, qui temporibus Impp. Honorii & Arcadii eremum illustrauit, cum in agone iam esset, & iter hoc periculosum mente volueret, timere cœpit, pallere, & toto corpore concuti: cumque discipuli morienti assistentes hoc viso mirarentur & dicerent. Quid pater iam times, hæccine tibi metum hora incutit? pauens respondit, semper in hoc vixi timore, nunquam hanc horam è mente deposui, at animo semper inscriptam gessi. Num igitur tu perecelleris peccator, cum ipsi anachoretæ vitæ sanctitate conspicui, qui plurimis delicta lacrymis expiarunt, metuant & contremescant.

In vitis Patrum.

Cyprianus Episcopus Carthaginensis, qui sub Imp. Valeriano circ annum Domini CCLX. martyrio coronatus est, presbyterum quendam ait, cum in extremis esset, hæc

Li. de mortalitate.

hæc ab Angelo qui sibi apparebat, audiuisse. *Pati timetis, exire non vultis, quid faciam vobis?* vitam vobis grauem diciris, & tamen tremitis, cum eadem morte finienda est. Quid nobis fiet ô Angele, si totus hic orbis exalbescat?

Lib. 5. hist. Angl. Venerabilis Beda Anglosaxo, qui circa annum Domini DCCXX. sub Leone Isaurico in Ecclesia floruit, sanctitate & doctrina illustris, Religiosum quendam sui sui temporis scribit, cum ad vitę finem iam peruenisset, oculos à mundi huius rebus auertendo & ad vitam alteram conuertendo, inferni barathrum vidisse, & paratam sibi in ima voragine mansionem: quo viso intantum illi exhorruit, vt post lamenta, suspiria, ac gemitus, desperando mortuus sit, atq; ita ad inferna quæ viderat supplicia detrusus. O casum tragicum ac lugubrem! O horam vere metuendam! Quid? non paues anima, cum tragica hæc argumenta audis.

Tom. 5. an. 529. Sur. tom. 1. Illustrissimus Cardinalis Baronius, sæculi nostri decus & ornamentum Annalium Ecclesiasticorum editione celebris, & cum eo Laurentius Surius in Sanctorum festis, referunt, Fulgentium Ruspensem Episcopum, qui magno olim Africæ suæ ornamento fuit cum ad extrema venisset, ac variis corpus doloribus animaque tentationibus diuexaretur, ad Dominum gemebundum inclamasse, Domine refugium pauperum, & mœstorum solamen, da mihi hic patientiam, & postea indulgentiam. Hæc tecum voluas ô anima mea, & sanctum hunc agonizantem imitare.

Adhæc quatuor illi Christianæ religionis secretarii, quos communi nomine Euangelistas vocitamus, aliud quid longe narrant horribilius, & quid? Ipsum filium Dei vnigenitum, CHRISTVM Dominum ac Redemptorem nostrum, qui Patri quo ad diuinitatem, nobis vero secundum humanitatem par erat, sanctitate tamen & iustitia omnes omnino homines antecellebat; cum mortem sibi instare cerneret, ad tantas angustias redactum esse, mortisque apprehensione adeo perterritum, vt præ timore ac formidine sanguineo sudore & quidem spissiore toto cœperit corpore perfundi. *Cœpit contristari & mœstus esse,* ait Matthæus. *Tristis est anima mea vsque ad mortem,* Marcus. *Factus in agonia prolixius orabat, & factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram,* subnectit Lucas. *Matt. 26. Marc. 14. Luc. 22.* O rem penitus admirabilem! Quis audiuit vnquam tale? quis de sudore sanguineo vel fando intellexit? Ecce strenuus ille gigas, de quo tamen in Psalmis legitur: *Exultauit vt gigas ad currendam viam,* mortem timet Atlas ille, qui *cuncta verbo virtutis suæ portat,* vt ait Paulus, in mortis hora concutitur, ac tremit: *Psal. 18.* Quid ipse igitur hic faciam? quid de me fiet? qui in supremo illo duello me geram? si enim metuant gigantes, quid facient Pigmæi? si Heraclidæ instar folii trepident, meticulosi Thersitæ quid agent? *Heb. 1.* Quid ni? tunc enim, vt Propheta canit, *circumdabunt me dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbabunt me.*

Quare age, insensate Cosmophile, qui in vitiis tuis, velut in deliciis volutaris, qui omnis metus expers ac securus viuis, qui de nullo es anxius, qui altum peccatis indormis de nullo periculo sollicitus, randem aliquando ad cor reuertere, oculos sustolle, huic Philosophiæ incumbe, mortis interdum reminiscere, de hora eius nonnunquam cogita, ac temporis huius amari aliquando recordare. Nullus enim in hac vita conflictus est, nullum certamẽ, aut pugna, quæ cum hac comparanda sit. Si enim Anachoretæ hic trepident, si viri sanctissimi hic metuant, si Religiosi interdum hic desperent, si deniq; ipse Dei filius hic sanguinem exsudarit, tunc securum putabis? nequaquam. Sed hoc vnum semper meditare, hoc assidue mente volue, & certo tibi polliceor, nullum hoc ipso dari posse frenum validius, quo à peccando retraharis? Asserit hoc Sapiens dum ait: *Recordare nouissima,* quæ tibi quam proxime imminent, & mortem inprimis, ac dolores qui in eius hora subeundi sunt, *& in æternum non peccabis.* Recordare inquam, *Eccl. 7.* dolores, qui tunc hinc corpus, & tentationes spiritus, quæ illinc animam discruciabunt.

bunt; de prioribus hactenus locuti sumus, de aliis, vt initio proposuetamus, iam dicturi sumus.

Matt. 24. Marc. 13. Luc. 21.

IV. Anima quoq; in morte affligetur.

Præter dolores illos ac tormenta, quibus corpus in vltimo hoc conflictu affligi diximus, anima quoque singulari quadam ratione diuexabitur; variæ namque eam tentationes aggredientur, desperatio hic adetit, horrenda spectra eam perterrebunt, ac plurimi eam dæmones obsidebunt. Hæc nimirum est hora qua rapacissimi illi prædones eidem insidiabuntur, hic excubias agent, hoc quippe tempore & loco necesse est, vt eam diripiant: nam, post hanc horã nulla alia supererit. Insinuare id videtur parabola Euangelica de viatore illo in latrones incidente, quam tametsi alias adhuc me produxisse sciam, diuerso tamen nunc schemate eandem producam.

Luc. 10.

Homo quidam descendebat è Ierusalem in Iericho, & incidit in latrones, qui etiam despoliauerunt eum, & plagis impositis abierunt semiuiuo relicto. quem nisi Samaritanus misericordia motus iumento impositũ ad diuersorium conduxisset, eiusq; haberi rationem iussisset, de vita eius, ac salute penitus actum fuisset. In parabolæ huius inuolucris semper veram hominis figuram latitare existimaui: qui cum in hoc mundo verus quidam viator sit, & ex hac vita in aliam pficisci habeat, in vltima illa mortis semita incidit in manus dæmonũ, qui eam instar prædonum despolient, corpori quidem varias plagas infligant, morbos immittant, animam vero diuersis tentationibus infestent, vt eam semianimem & extremos trahentem spiritus tandem etiam deserant: adeo vt nisi Samaritanus, id est, Angelus custos, qui eandẽ tunc potissimum defendet, eius misereatur, in ipso loco mortem oppeteret. Via namque hæc omnium quæ percurrendæ sunt, & difficillima est & periculosissima, & in qua semper latrones & prædones transeuntibus insidiantur.

Gen. 3.

Glossa quædam exponens verba illa Geneseos, *Tu insidiaberis calcaneo eius*; addit hæc de suo, *Calcaneũ finẽ hominũ significat, ad illũ semper dæmon attendit, semper insidiatur.* Dauid quoq; quam proxime accedit dicens. *Ipsi calcaneum meum obseruabunt*; id est, inimici mei tempus opportunum præstolabuntur, in quo vitæ insidientur, & maxime tempus illud vltimum, & alibi: *Iniquitas calcanei mei circumdabit me*, quæ in mortis potissimum hora me impetet. O iter perplexum ac formidolosum, prædonibus ac lattociniis infame! quod figura quadam veteris testamenti melius explicabo.

Psal. 55. Psal. 48.

Gen. 33.

Iacob Patriarcha cum longo temporis spatio in Mesopotamia in domo idololatræ Laban commoratus esset, & iam in patriam vna cum vxoribus, filiis & gregibus reuerti vellet; ecce profanus Esau, vt frater eius & hostis iratissimus, magnis copiis instructus, iter eius impedire, aut eum interficere conatur. Vestra mihi id venia mystice liceat exponere, dicere; hominem, postquam diu in hac terra, quæ in medio mari, veluti Mesopotamia in medio fluminum posita est, vixerit, & iam mundi huius perfidi & idololatræ domo egredi festinat, vt in patriam cœlestem, virtutum, bonorum operum ac meritorum gregibus stipatus sese conferat: tunc potissimum è Satana profano illo & agresti Esau, oppugnari, qui variarum ei tentationum, quæ sunt velut leuis armaturæ equites agmen ex aduerso opponit, vt in extrema illum pericula coniiciat, aut saltem eius in aliquod saltem discrimen adducat. Egregia profecto figura, quam variis iam historiis exornabo.

Seuerus Sulpitius in vita S. Martini.

S. Martinus Turonensis, cum in extremis esset, animam iamiam efflaturus, ecce princeps ille tenebrarum, atque hominum tortor & carnifex, lectulo eius assistens tentationibus eum variis cœpit oppugnare: sperabat scilicet eum, qui toto vitæ spatio de se triumphauerat in vltimo illo certamine debellandum, & clam vel aperto Marte expugnandum, sed validus & generosus ille athleta, victoriis plurimis nobilis, cum inimicum cerneret, increpans ait: *Nil habes in me cruenta bestia*, quocirca quãtocyus hinc te proripe, & in tenebras infernales demergere. Quamobrem, ô anima mea, à Deo gratiã postula, qua in morte eandem

dem præditus esse possis constantia ac fortitudine, simulque cogita, quam ingentia tibi tunc pericula adeunda sint.

Horrendum videre erit dæmones.

Quis tunc, ô cœlum, ô terra, non horreat, aut formidet, cum terra illa monstra, horribiles illæ furiæ, spectra illa terribilia, apparebunt? cum dæmones se, vt sunt, videndos præbebunt, quibus tamen nihil esse potest terribilius? quippe quorum aspectus exanimare soleat intuentem?

Sanctus Thomas Apostolus, cum efferis ac barbaris Indis Euangelium Christi annunciaret, illique fidem dictis adhibere detrectarent, diabolum illis tetro & horribili aspectu ostendit, oculis nimirum scintillas ignis eiaculantibus, toruo & immani capite, arrectis comis, forma horribili: ad cuius aspectum cum illi percellerentur, signo crucis iussit vt se communirent, vt ita effugatus discederet, ne fortasse præ metu exanimarentur. Deinde.

Exempla horrenda.

Religiosus quidam, vt in veterum Anachoretarum reb⁹ gestis scriptum legimus, cum in agone constitutus dæmones vidisset aspectu & forma terribili, ita consternatus ac perculsus fuit; vt mentis inops, ac quodammodo desperans, diem detestatus sit quo primũ monasterium ingressus est: sed mox vt ad se rediit, ait se teterrimo dæmonum aspectu perterritum in hasce blasphemias erupisse, atq; tantam eorum deformitatem & horrorem esse testatus est, vt, si tota terræ superficies candentibus laminis constrata esset, sibique daretur optio vel per easdem incedere, aut dæmonum iterum formam intueri, extremum hoc supplicium sustinere se malle, quam hanc denuo visionem pati dixerit.

* li. 2. Medit.
* lib. 1. de anim. c. 2.

Vnde bene mihi * Bernardus & * Hugo de S. Victore de hac dæmonum apparitione scripsisse visi sunt: *Dæmones terribili & horribili aspectu eam terrebunt, ingenti furore eam persequentur, & comprehendent tam terribiliter, quam horribiliter, volentes eam retinere & possidere, nisi sit qui eripiat: tunc anima inueniens oculos clausos, & os, aliosque corporis sensus, per quos solebat egredi, & delectari in his exterioribus; reuertetur ad se, & videns se solam & nudam, ingenti horrore concussa, desperatione deficiet in se & cadet sub se.* O horam amarissimam, & variis obnoxiam casibus, & à cuius momento omnis nostra salus dependeat! Horam, inquam, in qua laxatis habenis dæmones in nostram perniciem & interitum coniurabunt, omniaque delicta longo ante tempore in hac vita commissa, peccatoribus in mentem reuocabunt, quæ tam euidēter illi tunc videbunt ac si libro inscripta perlegerent. Annon tunc ô Psalmista, *torrentes iniquitatis conturbabunt nos?* Psal. 17.

V. In morte omnia peccata animo occurrent.

Hæc vobiscum dispicite peccatores, est namque certissimum, spiritus illos veteratorios, in mortis articulo, omnia vobis totius vitæ peccata in mentem reuocaturos, & ob oculos euidentissime posituros. Hic ex spissis illis totius ætatis vestræ contaminatissimæ digestis breue quoddam compendium concinnabitur, hic omnium vestrorum delictorum catalogus texetur, hic totius vitæ series repetetur. Vt porro maiorem vobis diaboli terrorem incutiant, magisque vos percellant, & ad imum desperationis barathrum deturbet, DEVM clementissimum, velut vindicem quendam fulmine & ira accinctum, singula exactissime disquirentem & diiudicantem, rationem ad vltimum vsque quadrantem exigentem, nihilque etiam vel minimum impune dimittentem; vobis depingent. Tunc perfidi illi impostores, & palpones, qui nihil dum viueretis quam eius misericordiam, indulgentiam, bonitatem concrepabant, mutatis terminis, eius vobis rigorem, furorem, iram, fulmina, vindictam, infernorum suppliciorum acerbitatē grauitatemque, ac diuinam iustitiam seuerissime omnia castigantem, ob oculos ponent. Quid? inquient, ob vnicum Adami peccatum, DEVS totam eius posteritatem castigauit, ob crimen vnum vniuersum terrarum orbem diluuio perdidit, vnam obnoxam quinque ciuitates incendio & sulphureo imbre destruxit, ob vnum flagitium summus ille vindex proprio non pepercit filio: & tu scelerate, impie, & sacrilege peccator, de mille criminibus conuicte, quique non nisi mera es iniquitas,

tas, veniam & misericordiam expectabis? Deum tunc tibi propitium futurum speras? benignitatis eius tibi sinum patere putas? Erras, erras, noli in misericordia eius stulte confidere, qui eius iustitiam non formidasti: neque enim Misericordiam metetur consequi: qui iustitiam, dum viueret, non expauit. Ecce torrentes, ecce desperatio, ecce peccata quæ manifestantur, quam verum igitur Prophetæ oraculum est dicentis, *Torrentes iniquitatis conturbauerunt me*: quod variis iam historiis exemplisque demonstrabo. Psal. 17.

Ioannes Climacus, auctor irrefragabilis, de religioso quodam, cui nomen Stephanus, scribit rem plane horrendam, hic cum XL. annos in deserto commoratus esset, magnaque inedia ac pœnitentia corpus macerasset, ita vt magni apud omnes esset nominis, & iam ad vltimum vitæ terminum venisset, vehementer à diabolo tentatus fuit: cui cum ille varia obiiceret, ipseque ad singula responderet, ab astantibus hæ voces interdum audiebantur. Concedo, sed tot annorum ieiunio idipsum elui. Deinde, Verum est, sed humili id confessione deleui, atque eius supra modum me olim pœnituit. Mox, Ita est, fateor, feci, sed tanto tempore pro eo pœnitentiam egi. Denique cum tentationes inualescerent, atque ille nihil, quod replicaret, haberet; oculis & corde ad Deum sublato, lachrymabundus ac gemibundus ait verissimum est, reus sum, quid replicem nescio, nisi summam esse Dei misericordiam, inque eius me benignitate omnem spem ponere. O torrentes ô tentationes, ô verissimum prophetæ Oraculum! *Torrentes iniquitatis conturbauerunt me.* Psal. 17.

Idem de alio quodam anachoreta simile quid refert. Hic cum morti vicinus esset, ac diabolus lecto circum assistentes videret, eorumq; iam impetus diutius sustinuisset, iterum deinde conualuit, sed in tantum repente mutatus est, vt toto vitæ tempore nullum amplius deinde videre voluerit, aut cuiquam vel verbum loqui, sesque angustæ cellulæ velut ergastulo cuidam includens, duodecim ipsos annos solo pane & frigida contentus, assidue lachrymando, pœnitentiamque agendo, & mortis tempus operiendo dixerit. Quid? horrenda hæc exempla, terribiles illæ historiæ an non vos percellent peccatores? si tot sancti & generosi bellatores in tantum horam hanc formidarint: dæmonum aspectum ita expauerint: quid vos agetis, quod iter insistentis, quo vos conferetis? quomodo vos à periculo, tot malis & piaculis commissis, tot criminum rei, immunes præstabitis? Hic nempe videbitis torrentes, malorum oceanos, ac scelerum diluuia. Expertus id erat qui dicebat, *Torrentes iniquitatis conturbauerunt me.* Exclamem igitur merito, ô horam inter omnes horas metuendam? Psal. 17.

Et profecto hora hæc adeo terribilis & formidabilis est, vt ipse Dei filius Christus, eiusdem discrimine perspecto, in medio crucis, atq; in mortis limine constitutus, quamuis metuendi nulla subesset occasio (quippe qui de eorum erat numero, de quibus scriptum est, *Illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor,*) timere nihilominus voluerit, & præ timore, velut viso hoste in insidiis tunc posito, ad patrem clamarit. *Pater in manus tuas commendo spiritum meum*: perinde ac si dixisset, Aduenit iam pater vltima vitæ meæ hora, eaque omnium horarum periculosissima, qua nimirum anima corpore egrediens in alterum mundum profectionem instituat: quamobrem eandem tibi serio & ex animo commendo, inque manus tuas consigno: Sis igitur tutor, protector ac defensor eius, illiusque in perplexa & difficili hac nauigatione director. Expertus id videbatur Dauid rex cum in Christi persona diceret, *Erue à framea Deus animam meam, & de manu canis vnicam meam: salua me ex ore leonis.* An non igitur hora hæc formidabilis est & metuenda? Audiamus sanctorum Patrum de eadem iudicium.

Christus animam Deo Patri in agone commendauit. Psal. 13. Psal. 30. Isai. 12.

Catholicorum Anglorum decus Anselmus, Cantuariensium Episcopus, qui anno Domini. M.LXVI. sub Henrico IV. Rege floruit, ita animæ egredientis statum describit, *Anima, dum de corpore exit, mox inimici eius maligni spiritus, qui tam in corpore degentem per anfractus vitiorum, sicut canes leporem prosecuti sunt, crudeliter adsunt, parati quasi pa-*

Beß. Aduent. K nam.

nam rapere, & in mortem æternam præcipitare. Galliæ nostræ columen Bernardus & Religiosorum flos, horæ huius pericula magis adhuc exaggerat: *Considera quomodo morieris, quando graui aliqua infirmitate vexatus & ad extrema deductus, & ibi ad terram deiectus inter longa suspiria & difficiles singultus, inter diuersos dolores, & timores animam exspirabis tunc veniet corpus in pallorem, in horrorem, & fœtorem, animam vero mox capient, Laruales illæ facies, & ex omni parte terrebunt eam dæmones terribiles & horribiles: cogita quis illam defendet, quis consolabitur illam, quis deducet per ignotam regionem.* O verba quæ cordi etiam ferreo & adamantino timorem incutiant! Horresco referens. Bene igitur de anima in misero illo statu constituta dicere possumus, quod olim in Ierosolyma deserta deplorauit Ieremias, *Non est qui consoletur eam ex omnibus caris eius*: omnes eius amici, quos olim illa perdite dilexit, caro nimirum, mundus, aliique plures, dæmonum eam potestati tradită deserent. Hanc igitur horam non metues anima, & nonne merito dixit Psaltes? *Circumdederunt me dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbauerunt me.*

Lib. de inter. domoc. 38. & Hugo de S. Vict. lib. 3. c. 25.

Thren. 1.

Psal. 7.

Et merito ille doloribus dici potest circumdatus, qui se in extremo hoc discrimine constitutum animaduertit, qui se hic nudum, ab omnibus derelictum, omni denudatum præsidio, morbis fractum exsanguem, exsuccum, emedullatum, lecto affixum videt qui mortis in se præludia experitur, genas nimirum concidentes, comas subrectas, linguam nigricantem, & candelam sacram manu iam tenet, mortis ictum iamiam operiens; & qui omnia prioris vitæ peccata apertissime ante oculos cernit, ac dæmonum cateruis se circumuallatum intuetur. Dic mihi, obsecro, anima, eum in huiusmodi te statu constitutam cernes, quid factura es, quo te vertes, quo horrore concutieris, quo te conferes? Ad mundum redire? non licebit: progredi vlterius? horrendum est: in eodem statu permanere? non poteris. Quid igitur agas potius, quam cum regio Propheta clamare, *Circumdederunt me*, &c.

Huc non parum conducere videbitur quod in Genesi de Isaac legimus. Annon obseruastis ô sacratum litterarum studiosi, quo in angore Isaac fuerit, cum pater eum super lignorum strue colligatum teneret, Deo iamiam victimam offerendum, ipseque strictum gladium suis imminentem ceruicibus cerneret. Quocumque enim se verteret, timendi aderat occasio: supra namque nudatum mucronem, inferne ignem videbat inualescentem, qui in cineres eum debebat redigere: nemo ad latus aderat qui ferret suppetias, omnique prorsus præsidio erat destitutus: serui enim qui paternis eum manibus eripere potuissent, ad montis radicem remanserant. Pedes adhæc & manus vinculis constrictæ erăt, ita vt nulla euadendi, aut sese aduersus patrem defendendi spes superesset. Ecquo eum inquam timore correptum putatis, cum in hoc rerum statu versaretur? At maior profecto esse debet angor animæ in mortis articulo constitutæ, cum in similes, atque etiam longe maiores, se redactam videt angustias. Corpus enim sexcentis morbis & cruciatibus velut vinculis quibusdam in lecto vinctum iacebit, & in quodcumque oculos latus cōuerterit, nihil inueniet quod non ingentem terrorem incussurum sit. Si enim sursum respiciat, videbit vindicem illum diuinæ iustitiæ gladium, si deorsum, cernet sepulchrum patens à latere habebit dæmonum cateruas, manus ad hæc & pedes strictissime ligatos sentiet; neque enim tunc de pœnitentia agenda, de bonis operibus, deque promerendo sermo erit: insuper quod omnium miserrimum est, ipsi cælites, qui suppetias ferre & auxiliari possent, procul aberunt, nec adesse quidem dignabuntur, quieti nimirum in montibus illis æternis manentes. Audi anima ipsi *In diluuio aquarum multarum*: in diluuio inquam calamitatum, & miseriarum, *ad te non approximabunt*, vt suis te apud Deum intercessionibus ac precibus, vti olim quidem fecere, adiuuent.

Gen. 22.

Psal. 31.

Gen. 6. 7. 8.

Cum Noachi casum propius intueor, sæpe mecum tacitus demiratus sum, qua in angustia pius ille Patriarcha, cum diluuii minas & rabiem ante oculos cerneret, versaretur. An non enim merito timeat, qui ligneæ arcæ inclusus inter animalia ferocissima, humanoque cruore pasci solita commoratur,

cœlo adhæc imbrem continuo magna in abundantia emittente, terra vero sub diluuio gemiscente, ipse nonnisi duobus à morte digitus remotus? At longe maior mihi vniuscuiusque videtur timor sub vitæ finem inque mortis articulo futurus: neque enim tunc aliter anima corpori huic mortali inclusa erit, quam arcæ Noachus, sentiet namque sursum cœlum iratum, quod varias ob varia peccata minas intentabit: deorsum infirmitatum: dolorum ac suspiriorum diluuium, in quo illa iactabitur, ita vt merito dicere queat, *Eleuauerunt flumina fluctus suos*. A latere plurimæ adstabunt belluæ, & furiæ, varii inquam diaboli, qui septis eius insidientur, circumcubies quomodo inclusam animam deuorent. O horam fatalem, horam doloribus refertam, horamquam omnes maturæ velim perpendere: Ita namq; fiet, vt à peccando abstineant, consiliumq; Sapientis sequantur dicentis, *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis*. Horam inquam, qua nulla inter omnes vitæ nostræ horas est periculosior, hora, in qua omnes prauos affectus exuendo, omnibusq; negotiis valedicendo, cum Propheta dicendum est, *Conuertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi*: conuertere inquam à mundo à creaturis in Deum, in æternam illam requiem, in quam, disponente ita Domino, rapieris: quamobrem enixe ab eodem postula, vt te in suprema illa lucta egredientem benigne suscipiat.

Psal. 92.

Eccl. 7.

Psal. 114.

Agite igitur, auditores, qui morte huic viuitis obnoxii, & quibus hora hæc aliquando eueniet, eiusdem nolite obliuisci: at cogitate vobiscum, quot mortem dolores comitentur, quot ei mala adhærescant, quot ei pericula & discrimina annexa sint, ac præsertim morti eorum qui variis Deum peccatis ad iracundiam prouocarunt, de quibus Psalmographus locutus ait, *Mors peccatorum pessima*: quod explicans Bernardus dicit, *Mala quidem in mundi amissione, peior in carnis separatione, pessima in vermis ignisque duplici contritione*. Hæc igitur in mentem reuocate, hæc nunquam vobis excidant, & ita in æternum non peccabitis. Psal. 33.

Ea sane, ô Domine Iesu Christe, hominum redemptor, dignum & iustum est, ne dicam necessarium, vnicam hanc de suprema hora cogitationem ceteris cogitationibus anteponere, vt ita cruciatus, angustias & tormenta, quæ in illa potissimum inualescent, perspecta & cognita habeamus. Illa nimirum est hora, post quam alia nulla est, hora doloribus ac lamentis referta, hora lachrymas ac suspiria producens, hora, in qua præter aculeos quos morbi infligent, tentationes quibus nos dæmones infestabunt, suspiria quæ a doloribus proficiscentur, mundus quoque nos oppugnabit: erit namque tunc graue, opes, delicias, amicos, honores & dignitates in æternum deserere. Quanti igitur momenti est huius horæ meminisse, cum hæc hora sit, in qua nos inimici & quidem armati præstolantur: in qua omnem industriam, versutiam, artes quoque omnes diaboli ad nos opugnandos adhibebunt, cum hæc denique hora sit, in qua plenissime anima sciet, quod præmium acceptura sit, vel quæ tormenta perpessura, hora inquam, qua vel plenam victoriam obtinebit, vel totum quod hactenus lucrata est, amittet: vincenti autem merces quædam regia, id est vita æterna, velut in pignus proposita est, qua nulla maior aut excellentior haberi queat, qua nos beent Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, Amen.

SABBATO.

MORTEM HAVDQVAQVAM *esse metuendam.*

Partitio.

I. *Ignaui mortem metuunt.*
II. *Mors non est metuenda.*
III. *Mors nobis beneficium præstat.*
IV. *Bona est & bonum.*
V. *De morte sibi gratulandum esse.*

Memorare nouissima tua, *& imprimis mortem, quamque illa piis vtilitatem afferat,* & in æternum non peccabis, *Ecclef.* 7.

FIGVRA.

Dan. 3. TRes illi iuuenes Hebræi, Sidrach, Misach & Abdenago, ob vnius veri Dei cultum in fornacem æstuantem iussu Nabuchodonoso foris in Chaldæa coniecti, cuius flamma quadraginta nouem cubitis fornace supeтegrediebatur, mortem irridentes, eiusque arma, vires ac potentiam explodentes, vultu ad hilaritatem composito, atque animo in omnibus tormentis constantissimo, iucundissimum Deo canticum canere cœperunt: atque instar cycnorum, qui dum mortem præsentiunt, canere solent, quo magis bellatricis huius minas exsibilarent, in mediis flammis, omnes omnino creaturas, vt sibi morientibus applauderent, & laudum canticum ac iubilum Domino velut carmen funebre concinerent, inuitarunt. Cum historiæ huius nucleum aperio, video illa nobis insinuari, crudelem illam Parcam, quam mortem nominamus nulla esse ratione metuendam, nec eam remis velisque dum irruit, fugiendam, sed instar cycnorum nobis potius cantandum, & ad horum iuuenum imitationem, cum fores illa pulsat, nosque coram diuino tribunali citat, gaudendum. Neque enim illa ex se timenda est, cum omnium malorum finis sit, & portus per quem ad æternam felicitatem aditus datur, cum illa modicis nos bonis despoliando, vere diuites & beatos efficiat: captiuitatis & miseriæ loco educat, vt ita in libertatem asserat, inque paradisum voluptatis ac regium nos palatium transuehat. Erit hoc subiectum præsentis concionis, quam vt Spiritus sanctus efficaci sua gratia promouere, ac Deipara, patrona nostra, intercessionibus apud filium dirigere dignentur, salutationem Angelicam omnes in genua procumbentes recitemus.

AVE MARIA.

I. Interrogatus olim Agesilaus Lacedæmoniorum rex, vndenam tantum honorem & gloriam adeptus esset, respondit, mortis eam contemptui constantiæque suæ potissimum ascribendam. *Plut. in Apopht. Lacon.* An iocans id dixerit, an vere ita senserit, equidem nescio, sed hoc certissimum est, nihil esse quod maiorem animæ Christiani hominis honorem, gloriam, commendationemque afferat, quam mortis contemptum, ac nihil quod maiorem infamiam vel dedecus, quam eandem metuere, aut ad eiusdem recordationem percelli, si enim degeneres animos timor arguit, mortis timor id imprimis faciendus est, & eius econtra contemptus heroicæ constantiæ magnanimitatisq; esse indicium.

Hinc apud Græcos lege cautum erat, vt quicunque præ metu mortis prælio se subduxissent, triduo publice in veste muliebri, omnium risui & sannis exponerentur, vt ita ostendrent, effæminati prorsus ac degeneris animi esse, mortem subterfugere, cum nonnisi fragili nos vita priuet. *Lex Græcorum aduersus eos qui prælio se subduxerant.* Multo quoque in hac re seueriores erant Romani: nam quicunque apud eos terga vertisset, aut è prælio fugisset, morte turpissima tanquam inglorius mulctabatur. Hinc Iulianum Imp. refert Marcellinus decem è militibus suis morte dignos iudicasse, quod in prælio cum Parthis, præ mortis formidine, hosti terga vertissent.

Ex his gentilum institutis colligi potest, Auditores, quantam sibi infamiam ac supplicium accersant Christiani, dum iam inde à

baptismo

baptismo in vitæ huius militiam, vti eam Iob appellauit, asscripti, omnibus in præliis & certaminibus, quæ cum inimicis, mundo, carne & diabolo subeunda sunt, expauescunt seseque, statim ac mors vires exerit, victos fatentur. O degeneres & imbelles! *Ibi trepidauerunt timore, vbi non erat timor.*

Iob. 7.

Psalm. 13.

Ipsi quin etiam veteres, apud quos sola naturæ lex in vsu erat, cum omnibus in rebus, ad ingentem nostri confusionem mirabiles exstiterint, tum in morte contemnenda palmam tulere. Video namque apud Romanos Licinium Dentatum, qui magnanimitate leonem robore Herculem superauit, quadraginta quinque aduersorum vulnerum cicatrices, & ne vnius quidem auersi, gestasse, vnde colligere licebat, numquam eum mortis metu turpi sibi fuga consuluisse.

Val. Max. Plinius.

Cæsar Iulius mortem quoque contempsit, vt qui maxime, & admirabilem quandam omnibus in præliis constantiam magnanimitatemque demonstrauit, cum enim quodam tempore valida tempestate concuteretur, omnesque qui vna nauigabant, mortem velut iamiam imminentem metuerent, nauclerus quin etiam expallesceret, solus ipse sibi confidens, & constans, mortemque contemnens, nauclero illusit, dicens, *Quid times? Cæsarem defers & fortunam eius.* Cæsarem inquam, qui fluctibus imperat, in tempestatibus tranquillus est, & in morte, quam cæteri horrent, non exhorrescit. Hoc scilicet constantis, generosi ac validi animi indicium est, non vero degeneris & effæminati.

Suetonius

Interrogatus olim quidam, essene mallet Cræsus opibus pollens, an Socrates doctrina & sapientia apud omnes notissimus, respondit, *In vita Cræsus, sed in morte Socrates.* Id est, In vita opes & regiam potentiam habere, esse quidem volupe ac iucundum; sed non minus gloriosum & honestum, in morte Socrati similem existere, qui scilicet magna cum voluptate summaque lætitia ex hac vita migrauit, nec mortis vnquam iacula exhorruit.

Erat hoc & inter Stoicorum axiomata vulgatissimum: Hominem constantem, sapientem, cordatum, ac virtute præditum, instar vmbonis & clypei cuiusdam impenetrabilis esse debere vt omnes fortunæ ictus omnemque mortis impetum non cedendo excipiat: adeo vt quicunque inter eos mortem metueret, quæ ipsos potius Philosophos timere deberet, sapiens & cordatus minime haberetur. Et est profecto euidens ignauiæ & stolidæ imbecillitatis argumentum, pallere & expauescere in eo, quod omnibus hominibus commune sit, & à quo ipsi paruuli, lactantes, & nondum fari incipientes minime immunes existant: & hunc constitutum horrescere, quem omnes qui hactenus vixerunt, sustinuere, quique post nos futuri sunt sustinebunt, statutum namque omnibus hominibus semel mori, &, vt poeta canit, *Calcanda semel lethi via, siue Reges siue inopes erimus coloni.*

Veteris cuiusdam Apophth.

Stultum deinde est metuere, quod nulla arte aut industria potest euitari, quodque omnium actionum negotiorumque vltimum est (mors, enim vltima linea rerum:) quod generalis omnium debitorum nostrorum apocha est; & quod hominibus non ex supplicio, sed ex natura ipsa, inhærescit. Quid est enim, quod mortem tantopere formidemus, cum vitæ huius stadium ingressi sumus, vt eodem mox etiam egrediamur, & cum vita hæc nonnisi mutuo nobis data sit, quæ suo tandem tempore ei à quo eam mutuati sumus, reddenda est, & creditorem ad hæc habeamus, quem fracta solutione eludere, aut fallere non possimus, & cum vita hæc nostra nonnisi iter quoddam sit, & peregrinatio, in qua cum longius profecti sumus, & iam aliquot stadia confecimus, tandem quiescendum est, & ad dormiendum locus deligendus: & sane temerarium videatur, vltimum hunc discessum timere, cum nonnisi per mortem in patriam nostrã, ad quam toties anhelanimus, reuerti datur, his nimirum præcurrentibus, illis mox subsequentibus, adeo vt omnes tandem sedem veniamus ad vnam.

Seneca Epist. ad Gallion.

At si mihi credere velitis, Auditores, non existimo mortem tantopere fugiendam esse, at inertẽ eum potius & imbellem nuncupabo, qui eiusdem impetus horret, cum ipsa non nisi inane quoddam terriculamentum sit

Quid vtilitatis mors adferat.

SABBATO.

MORTEM HAVDQVAQVAM *esse metuendam.*

Partitio.

- I. *Ignaui mortem metuunt.*
- II. *Mors non est metuenda.*
- III. *Mors nobis beneficium præstat.*
- IV. *Bona est & bonum.*
- V. *De morte sibi gratulandum esse.*

Memorare nouissima tua, *& imprimis mortem, quamque illa piis vtilitatem afferat,* & in æternum non peccabis, *Eccles. 7.*

FIGVRA.

Dan. 3. TRes illi iuuenes Hebræi, Sidrach, Misach & Abdenago, ob vnius veri Dei cultum in fornacem æstuantem iussu Nabuchodonosoris in Chaldæa coniecti, cuius flamma quadraginta nouem cubitis fornace superegrediebatur, mortem irridentes, eiusque arma, vires ac potentiam explodentes, vultu ad hilaritatem composito, atque animo in omnibus tormentis constantissimo, iucundissimum Deo canticum canere cœperunt: atque instar cycnorum, qui dum mortem præsentiunt, canere solent, quo magis bellatricis huius minas exsibilarent, in mediis flammis, omnes omnino creaturas, vt sibi morientibus applauderent, & laudum canticum aciubilum Domino velut carmen funebre concinerent, inuitarunt. Cum historiæ huius nucleum aperio, video illa nobis insinuari, crudelem illam Parcam, quam mortem nominamus nulla esse ratione metuendam, nec eam remis velisque dum irruit, fugiendam, sed instar cycnorum nobis potius cantandum, & ad horum iuuenum imitationem, cum fores illa pulsat, nosque coram diuino tribunali citat, gaudendum. Neque enim illa ex se timenda est cum omnium malorum finis sit, & portus per quem ad æternam felicitatem aditus datur, cum illa modicis nos bonis despoliando, vere diuites & beatos efficiat: captiuitatis & miseriæ loco educat, vt ita in libertatem afferat, inque paradisum voluptatis ac regium nos palatium transuehat. Erit hoc subiectum præsentis concionis, quam vt Spiritus sanctus efficaci sua gratia promouere, ac Deipara, patrona nostra, intercessionibus apud filium dirigere dignentur, salutationem Angelicam omnes in genua procumbentes recitemus.

AVE MARIA.

I. Interrogatus olim Agesilaus Lacedæmoniorum rex, vndenam tantum honorem & gloriam adeptus esset, respondit, mortis eam contemptui constantiæque suæ potissimum ascribendam. *Plut. in Apopht. Lacon.* An iocans id dixerit, an vere ita senserit, equidem nescio, sed hoc certissimum est, nihil esse quod maiorem animæ Christiani hominis honorem, gloriam, commendationemque afferat, quam mortis contemptum, ac nihil quod maiorem infamiam vel dedecus, quam eandem metuere, aut ad eiusdem recordationem perCelli, si enim degeneres animos timor arguit, mortis timor id imprimis facere iudicandus est, & eius econtra contemptus heroicæ constantiæ magnanimitatisq; esse indicium.

Hinc apud Græcos lege cautum erat, vt quicunque præ metu mortis prælio se subduxissent, triduo publice in veste muliebri, omnium risui & sannis exponerentur, vt ita ostenderent, effæminati prorsus ac degeneris animi esse, mortem subterfugere, cum nonnisi fragili nos vita priuet. *Lex Græcorum aduersus eos qui prælio se subduxerant.* Multo quoque in hac re seueriores erant Romani: nam quicunque apud eos terga vertisset, aut è prælio fugisset, morte turpissima tanquam inglorius mulctabatur. Hinc Iulianum Imp. refert Marcellinus decem è militibus suis morte dignos iudicasse, quod in prælio cum Parthis, præ mortis formidine, hosti terga vertissent.

Ex his gentilium institutis colligi potest, Auditores, quantam sibi infamiam ac supplicium accersant Christiani, dum iam inde à

baptismo

Iob. 7. baptiſmo in vitæ huius militiam, vti eam Iob appellauit, adſcripti, omnibus in præliis & certaminibus, quæ cum inimicis, mundo, carne & diabolo ſubeunda ſunt, expaueſcunt ſeſeque, ſtatim ac mors vires exerit, victos fatentur. O degeneres & imbelles! *Ibi trepidauerunt timore, vbi non erat timor.* *Pſalm. 13.*

Val. Max. *Plinius.* Ipſi quin etiam veteres, apud quos ſola naturæ lex in vſu erat, cum omnibus in rebus, ad ingentem noſtri confuſionem mirabiles exſtiterint, tum in morte contemnenda palmam tulere. Video namque apud Romanos Licinium Dentatum, qui magnanimitate leonem robore Herculem ſuperauit, quadraginta quinque aduerſorum vulnerum cicatrices, & ne vnius quidem auerſi, geſtaſſe, vnde colligere licebat, numquam eum mortis metu turpi ſibi fuga conſuluiſſe.

Suetonius Cæſar Iulius mortem quoque contempſit, vt qui maxime, & admirabilem quandam omnibus in præliis conſtantiam magnanimitatemque demonſtrauit, cum enim quodam tempore valida tempeſtate concuteretur, omneſque qui vna nauigabant, mortem velut iamiam imminentem metuerent, nauclerus quin etiam expalleſceret, ſolus ipſe ſibi confidens, & conſtans, mortemque contemnens, nauclero illuſit, dicens, *Quid times? Cæſarem defers & fortunam eius.* Cæſarem inquam, qui fluctibus imperat, in tempeſtatibus tranquillus eſt, & in morte, quam cæteri horrent, non exhorreſcit. Hoc ſcilicet conſtantis, generoſi ac validi animi indicium eſt, non vero degeneris & effæminati.

Interrogatus olim quidam, eſſene mallet Craſſus opibus pollens, an Socrates doctrina & ſapientia apud omnes notiſſimus, reſpondit, *In vita Craſſus, ſed in morte Socrates.* Id eſt, In vita opes & regiam potentiam habere, eſſe quidem volupe ac iucundum; ſed non minus glorioſum & honeſtum, in morte Socrati ſimilem exiſtere, qui ſcilicet magna cum voluptate ſummaque lætitia ex hac vita migrauit, nec mortis vnquam iacula exhorruit.

Veteris cuiuſdam Apophth. Erat hoc & inter Stoicorum axiomata vulgatiſſimum: Hominem conſtantem, ſapientem, cordatum, ac virtute præditum, inſtar vmbonis & clypei cuiuſdam impenetrabilis eſſe debere vt omnes fortunæ ictus omnemque mortis impetum non cedendo excipiat: adeo vt quicunque inter eos mortem metueret, quæ ipſos potius Philoſophos timere deberet, ſapiens & cordatus minime haberetur. Et eſt profecto euidens ignauiæ & ſtolidæ imbecillitatis argumentum, pallere & expaueſcere in eo, quod omnibus hominibus commune ſit, & à quo ipſi paruuli, lactantes, & nondum fari incipientes minime immunes exiſtant: & hunc conſictum horreſcere, quem omnes qui hactenus vixerunt, ſuſtinuere, quique poſt nos futuri ſunt ſuſtinebunt, ſtatutum namque omnibus hominibus ſemel mori, &c; vt poeta canit, *Calcanda ſemel lethi via, ſiue Reges ſiue inopes erimus coloni.*

Stultum deinde eſt metuere, quod nulla arte aut induſtria poteſt euitari, quodque omnium actionum negotiorumque vltimum eſt (mors, enim vltima linea rerum:) quod generalis omnium debitorum noſtrorum apocha eſt; & quod hominibus non ex ſupplicio, ſed ex natura ipſa, inhæreſcit. Quid eſt enim, quod mortem tantopere formidemus, cum vitæ huius ſtadium ingreſſi ſumus, vt eodem mox etiam egrediamur; & cum vita hæc nonniſi mutuo nobis data ſit, quæ ſuo tandem tempore ei à quo eam mutuati ſumus, reddenda eſt, & creditorem ad hæc habeamus, quem fracta ſolutione eludere, aut fallere non poſſimus, & cum vita hæc noſtra nonniſi iter quoddam ſit, & peregrinatio, in qua cum longius profecti ſumus, & iam aliquot ſtadia confecimus, tandem quieſcendum eſt, & ad dormiendum locus deligendus: & ſane temerarium videatur, vltimum hunc diſceſſum timere, cum nonniſi per mortem in patriam noſtrã, ad quam toties anhelauimus, reuerti datur, his nimirum præcurrentibus, illis mox ſubſequentibus, adeo vt omnes tandem ſedem veniamus ad vnam. *Seneca Epiſt. ad Gallion.*

At ſi mihi credere velitis, Auditores, non exiſtimo mortem tantopere fugiendam eſſe, at inertē eum potius & imbellem nuncupabō, qui eiuſdem impetus horret, cum ipſa non niſi inane quoddam terriculamentum

sit arboribus appendi solitum, quo aues, non autem homines terreantur, ipsaquidem primo aspectu formidanda & terribilis videtur, sed magnam deinde consolationem affert & voluptatem initio quidem grauis & molesta, at qui propius eam intuetur, eiusque felicitatem examinat, dulcem illam, iucundam ac lætam iudicabit: aliquam quidem molestiam parit & malum, sed maiorem vtilitatem solet refundere: vitam quidem fragilem & momentaneam aufert, at æternam semperque duraturam rertribuit: corpus quidem putridum & corruptibile destruit, at nouum quoddam & immortale eiusdem loco reddit: ex hoc quidem mundo, qui vere locus miseriarum est ac terra exilii, nos abripit, at in alium qui deliciis & voluptatibus redundet, nos transfert: grauis denique est aliquot horarum spatio, sed ad æterna nos gaudia translatos infinitis mox cumulat deliciis & voluptatibus. Vere igitur fœlicem & cunctis votis exoptandam appellare te debeo mors, dum vnicam tui memoriam ad veram animæ consolationem afferendam, nosq; à peccatis auocandos sufficere putauit Ecclesiasticus, ait enim, *Recordare nouissima tua, & in æternum non peccabis.*

Eccl 7. præsertim mortem quotquot bona secum trahat, quot nobis commoda afferat, De his hodiernam concionem instituam, quam in duas distribuam partes, prima ostendam mortem nulla esse ratione metuendam, & altera, eam è contra potius votis omnibus desiderandam: quod si pro dignitate præstiterimus, luculentum mihi de morte triumphum videbor retulisse.

II. Principio igitur, quotquot superioribus sæculis vixere, & quid mors esset, optime perspectum habuere, stultum putauerunt eandem perhorrescere. Vnde & magnus ille Mediolanensium Præsul Ambrosius, *Mors non est m tuenda fortibus, est desideranda sapientibus, & miseris expetenda*: quod ipse Philosophorum Sophus Socrates reipsa in se ostendit: cum enim ei denuntiatum esset, ab Atheniensibus se morti addictum esse, infracto animo, & vultu in hilaritatem prono respondit, Athenienses si morti

Lib 5. super Lucam.

Socratis cõstantia.

me adiudicarunt, illos natura longe prius. O generositatem nunquam auditam o propopositum vere constans & heroicum! Sed audite quid aliud.

Theramenes cum coniectus in carcerem iussu triginta tyrannorum venenum vt sitiens ebibisset, reliquum sic è poculo eiecit, vt id resonaret, Quo sonitu reddito, Propino, inquit, hoc poculo Critiæ, qui in eum fuerat teterrimus. Lusit vir egregius extremo spiritu cum iam præcordiis conceptam mortem contineret. Et Lacedæmonius quidam cuius ne nomen quidem proditum est, mortem quoque non minus quam superior ille contempsit, cum enim ad eam duceretur damnatus ab Ephoris, & esset vultu hilari atque læto, dixisset que ei quidam inimicus, Contemnisne leges Lycurgi, respondit, Ego vero illi maximam gratiam habeo, quod me ea pœna multauerit, quam sine mutatione & sine versura possum dissoluere. Ecce non metuebant illi mortem, sed pluris honeste occumbere, quam ærumnosam vitam trahere existimabât. Hæc quidem apud Ethnicos. Christianorum iam aliquor exempla depromam.

Cicer. in Tusc.

Marulus cum veterum Patrum in morte expugnanda constantiam describeret, quam nimirum eam, insta: Dauidis inermes: non secus atque ille spurium Philistæum, prostrauerunt, ita de Hilarione Abbate narrat: hic cum in latrones incidisset, qui strictis gladiis mortem illi intermînarentur, in mediis periculis hilaritatem candam insolitam demonstrauit, adeo vt nec vultum in metum, nec minas contraxerit, quin etiam percussus riserit. Quod cum sicarii illi perspexissent, cumque interrogassent, num mortem exhorresceret, respondit, *Mortem non timet, qui semper mori paratus est.* Egregia profecto constantia, cui similia exempla subnectam.

Lib. 5. exempl.

In vitis Patrum.

Rufinus Presbyter, S. Hieronymi æqualis, & in historia conscribenda percelebris, scribit Macarium Alexandrinum Anachoretam mortis semper meminisse, eiusque impetus ita contemnere solitum, vt nec ipsos dæmones, aut quidquid mortem inferre posset, metueret. Adeo vt, cum quodam tempore in

rem in media solitudine à nocte oppressus esset, & in deserto aliquo sepulchro sese ad dormiendum composuisset: & diabolus statim circumcirca fremere, ingentem tumultum excitare, ossaque mortuorum inter se collidere cepisset, quo metum ei aliquem incuteret, nunquam somnum eius impedire, aut animum formidine percellere potuerit.

Citat. in Tusc.

De S. Philoromo Sacerdote è Galatia oriundo refert Palladius, tanta eum aduersus mortis impetum animi fortitudine præditum fuisse, vt sex annorum spatio non nisi in bustuariis & cœmiteriis commoratus sit, inter mortuos scilicet assiduè viuens, mortem tamen non perhorrescens.

Palladius in vitis Patr.

Hæc nempe sunt generosi pectoris, & masculi animi argumenta. hæ sunt illustres animæ, & audacia quadam Christiana nobiles, nos vero Thersitæ, ignobiles & pusillanimes ad primam mortis mentionem contremiscimus. Saul rex initio quidem audax fuit, & Rhodomontæa quadam temeritate: at quàprimum vt defuncti vmbram & mortis imaginem conspexit, adeo perculsus & consternatus fuit, vt amissis viribus, & exanimis, porrectus in terram corruerit. Regi huic omnes esse videmur persimiles, Auditores, Cæsares quidem aut Rolandi furiosi, interea dum valentes sumus & vidimus, dici volumus: sed mox vt mortis mentio incidit, animo deficimus, & non secus atq; adstante aliquod infortunium subito expallescimus. Itaq; fit vt metuamus, quod reuera non sit timendum & terreamur, in quo potius securi ac metus expertes esse deberemus.

1. Reg. 28.

Solent pueri, qui iudicio adhuc carent, nec vnum ab altero norunt discernere, cum laruatos quosdam vident, subito terreri, at ille statim pauor euanescit, mox vt laruæ deponuntur. Pueris hisce similes nos sumus, nam cum oculos in mortem, quæ crucibus, tormentis, rotis, eculeis, morbis, suppliciis, velut larua quadam obducta est, coniicimus, subito consternamur, horremus, exalbescimus: at si deposita larua propius eandem intueamur, eius vultum penitius inspiciamus, naturamque illius examinemus, statuemus profecto, nihil eandem habere, quod magnopere metuendum sit.

Simile.

Apostoli, vt in Marco legimus, cum Genezareth mare nauigarent, quod haud procul à Galilæa abest, tempestate agitati, Christum Dominum, qui suppetias laturus aduenerat, præ metu videre non potuere: *timuerunt omnes, & putabant se phantasma videre: excæcatum enim erat cor eorum.* Quid hoc est Deus bone? quodnam hic latet mysterium? Ecce Apostoli tremunt & tempestatem patiuntur, Christus auxiliaturus accedit, & tamen ita concutiuntur, itaque excæcati sunt, vt ipsam vitam phantasma esse arbitrentur. Sed, vt bene notauit Euangelista, tempestate iam finita pedemque in terra ponentes statim eum in littore stantem agnouerunt. Ita quoq; nobiscum agitur Christiani. Sumus enim omnes velut nautæ in procelloso hoc mundi pelago nauigantes, idque toto vitæ nostræ tempore in quo variis tempestatibus quatimur, è quibus dum nos mors eripere, & procellas sistere conatur, timere incipimus, putamusque eam monstrum quoddam immane esse aut chimæram: adeo vt præ metus cæcitate agnoscere non valeamus, quantam illa nobis vtilitatem afferre queat; donec absoluta iam vitæ huius nauigatione, & alterius mundi portum assecuti, facile perspicimus, illud ipsum quod prius mortem nuncupabamus, vitam potius appellandam esse. Quod ipsi etiam Ethnici censuerunt. Menander enim Comicus, cum quid sit mors attentius perpenderet, eique falsam crudelitatis ascititiæ laruam detraheret, eam voluptatis ac deliciarum loco potius habendam vult, ait namque: *Quid timetis mortem, quietis genitricem?* Salustius idipsum soluta oratione propemodum extulit. *Mortem omnium ærumnarum requiem non cruciatum esse dico.* Quid autem tibi videtur M. Tulli? symbolum tuum etiam profer, *Mors est portus malorum, perfugium ærumnosæ vitæ, effugium miseriarum.* Ethnicorum testimonia sufficiunt, nostros etiam testes audiamus.

Cap. 6.

Veterum de morte sententia.

Tusc. 1.

Luculentiora porro epitheta ei tribuit Augustin. ait enim, *Mors est relictio corporis, depositio sarcinæ grauis.* E quib. verbis varii mihi nascun-

nascuntur conceptus. Dico itaque primo, mortem vere appellari posse sequestrum: sequester enim cum duos strictis inter se mucronibus cernit concurrere eos à se inuicem diuellere conatur vt eos ad pacem deinde compellat ineundam, amicitiamq; inter vtrumq; conciliet. Ita quoq; & mors: videns enim corpus & animam semper inter se digladiari, & vnum alterius perniciem moliri, nullamque inter vtrumque, quamdiu semel agunt, pacem posse coalescere (*Caro* enim teste Apostolo *concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem*.) eadem ad tempus à se inuicem disiungit, exspectans donec ambo simul iterum coniungantur, & æterna pariter beatitudine donentur, in qua nunquam amplius inter se contendent, sed perpetua pace fruentur. Vnde bene dixit Augustinus, *Mors est relictio corporis.*

Insignes cōceptus.

Gal. 5.

III. Imitatur quin etiam magnum quendam principem, qui, præ ea qua præditus est liberalitate, si quem è subditis graui ære alieno oppressum videat, vsuram & fœnus debiti eius loco dissoluit, vtque suum erga illum affectum, liberalitatemque apertius adhuc demonstraret, debitum etiam principale soluendum in se suscipit, vt ita miser ille simul & à debito, & à fœnore immunis existat. Non secus ipsa mors, quæ vnico nos momento omnibus quibus naturæ obstricti sumus debitis eximit ac liberat. Et sane quis nostrum est, qui non grauibus iam inde a vitæ primordio debitis grauetur? corpus enim debemus terræ quod mutuo ab eadem sumpsimus, animam vero Deo, quam ille nobis elargitus est: hoc porro debito nihil certius aut validius est. Ac propter hoc ipsum tot vsuræ? fœnoraque soluenda sunt, propter corpus namque sustinemus famem, sitim, dolores, morbos, ægritudines, & supplicia; Deum immortalem ecquæ fœnora! Propter animam autem varias anxietates, curas sollicitudines, & ingentem inquietudinem. Ecquæ vsuræ! At mors instar opulenti & munifici Principis, vnico has omnes momento dissoluit: ac præter hæc debitum etiam principale & capitale (vt vocant) aufert, quando animam suo reddit creatori, qui eandem credito dedit, corpus vero terræ veteri illi fœneratrici, itaque mors in libertatem nos asserit, vitæque melioris ac iucundioris adipiscendæ spem suggerit.

Prudens quidam paterfamilias, dum ædes suas ruinam videt minari, tecto scilicet in casum prominente, fundamentis conuulsis, parietibus laborantibus, inhabitantes admonet, vt in tempore egrediantur. Illis porro egressis ædes illas solo tenus demolitur, aliasq; & splendidiores & pulcriores à fundamentis, è prioribus ruderibus, exædificat. Hoc imitatur & mors: terreus namq; corpus hoc, (quod animæ domicilium ac receptaculum est & cuius fundamentum sunt, pedes; ossa, ligna caro cæmentum; venter, stomachus, cerebrū venæq; permeantes, varia velut cubicula, os ianua, oculi, fenestræ) collabescere, & in ruinam, tum senio, tum ingruentium morborum violentia, aliisque innumeris casibus vergere, animam quæ tanto idipsum tempore incoluit, egredi iubet, atque ita illud mox destruit, vt aliud multo deinde elegantius ac magnificentius, in vniuersali nempe iudicio, efformet. Hine Paulus. *Qui reformabit corpus humilitatis nostræ*, & alibi, *seminatur incorruptione*, *surget autem in incorruptione: seminatur in ignobilitate, surget in gloria.* Eumq; secutus quam proxime Augustinus, iuxta propositum nostrum, *Mors est relictio corporis.* Philip. 3.

1. Cor. 15.

Interrogatus olim Gorgias Leontinus orator, decrepitus iam & senio grauatus, num mortem æquo animo ferret, si ex hac vita euocaretur, ait, *Ex putri & defluente domuncula non inuitus discedo.* Quibus verbis nihil aliud innuere volebat, quam vnicam mortem esse, que animam corpore, cui velut carceri inclusa tenebatur, eductam, in veram libertatem afferat, vt ex verbis illis Augustini, *Mors est relictio corporis*, etiam elici potest: quibus mox addit, *Depositio sarcinæ grauis*: vt doceat, esse nimirum illam, quæ nos graui & insupportabili sarcina grauatos exoneret. Omnes enim, quotquot hic vitam carpimus, instar iumentorum onusti incedimus, ac grauissimum humeris pondus sustinemus, tot scilicet curis premimur, tot anxietatibus sollicitudinibus, ærumnis, & mise-

Gorgiæ Leontini dictum.

& miseriis conficimur, iisque in tantum molestiis & grauibus, vt ferendo minime simus, sed sub mole fatiscentes desperemus, & ad terram prolabamur: vt merito propheticum illud vsurpare possimus, *sicut onus graue grauata sunt super me*. At mors nostri miserta onus adimit, inque libertatem nos vindicat. Est igitur depositio sarcinæ grauis.

Psal. 37.

Mors Archithalasso comparatur.

Mors adhæc est summus omnium mundi huius triremium dux & princeps qui nos in iisdẽ vinctos dissoluit: nam cum captiuitatis nostræ tempus exspirauit, vincula nostra & compedes illa abrumpit, & liberos abire, exilioque eductos in patriam postliminio reuerti permittit. Vnde vates regius, mortem allocutus, *Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis*. Audio quin etiam huius occasione clamantem Paulum, *Cupio dissolui & esse cum Christo*, id est, vbi moraris ô mors; qum vincula mea dissoluis, ad libertatem anhelo.

Psalm. 115.

Philip. 1.

Irẽ carceris custodi.

Mors præterea est verus ille phylacista & custos carceris, quæ mundi huius custodiam carcerem & ergastula reserat, atque omnes captiuos libertate donat. Vnde idẽ qui supra rex, *Educ de custodia animam meam*. Quis igitur vestrum futurus est auditores, qui mortem deinceps formidaturus sit? quis eam perhorrescat, cum tantorum nobis illa bonorum causa existat? quis graue aut molestum putabit corpore egredi, quod quotidie ruinam minatur, quod adeo fragile est, cuiusque fundamenta labascunt, & quod tandem penitus in terram corruet? Eritne graue mancipio in libertatem asseri, exuli in patriam reuerti? in tetro compacto carcere cæli lumen intueri? O igitur cæcas hominum mentes, ô stultitiam intolerabilem!

Psal. 141.

Vitæ breuitas.

Cæterum stultum ac propemodum insanum est, mortem metuere, deque illius amaritudine conqueri, cum nonnisi fragili, breui & fugaci illa nos vita priuet, & aditum ad æternam patefaciat. Nam vita hæc metum nihil est, ac vix quicquam videtur esse, adeo breuis ac fugax est: quam breuitatem Scriptura non satis videtur posse explicare? modo namq; eam flori comparat, *Homo sicut fœnum dies eius, tanquam flos agri sic efflorebit*. Hinc Isaiæ præcepit Dominus, vt in plateis ciuitatis altum inclamaret, *Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri*. Modo vapori comparatur, vt apud Iacobum Apostolum, *Quæ est enim vita nostra? vapor est ad modicum parens*. O vitam fugacem ac miseram, ô comparationes scite expressas! Ecce & alias.

Psal. 102.

Isa. 40.

Iac. 4.

Dauid rex eandem fumo luculento è foco egredienti similem esse dixit: *Quia defecerunt sicut fumus dies mei, & ossa mea sicut gramen aruerunt*; fumus, inquam, qui turgidos quosdã gyros efformet, mox in aere dissipatus euanescat, atque esse desinat. Iob eandem vmbræ fugaci æquiparauit, ita namq; Baldad Suhiten loquẽtem induxit, *Hesterni quippe sumus: ignoramus quoniã sicut vmbra dies nostri super terram*, item Psalmographus, *Dies mei sicut vmbra declinaurunt, & ego sicut fœnũ arui*. Quæ omnia Iob velut vnum in fascem cõpingens, plorando ait: *Homo natus de muliere, breui viuens tẽpore, repletur multis miseriis, qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet*.

Psal. 101.

Iob. 8.

Psal. 106.

Iob. 14.

O insolitum loquendi modũ! *Fugit velut vmbra*: demonstrare scilicet vult, vitam hanc non nisi meram fugam esse. Didicerat id à Dauide Propheta, qui vitæ huius breuitatem deplorans ait, *Deus vitam meã annunciaui tibi*: vel vt septuaginta vertunt, *Deus fugam meam annunciaui tibi*. & post vtrumq; Ioannes Climacus, *Quid aliud vita nostra quã fuga*? Idipsum & vidit, qui plurima vidit, Seneca: ita namque ad Lucilium scribit. *Quidquid vides, fugit cum tempore*. Quod cum S. Augustinus secum cogitaret, vitam hanc despiciens, & quodammodo detestatus exclamat, *O vita, quã dii fugis, nihil es; dum exultas, fumus es*! Iob deniq; summatim & paucis omnia perstringens ait, *Nihil sunt dies mei*. Quamobrem si nihil præter metũ nihil mors nobis eripiat, dum vitam eripit, quid eandem metuimus, fugim⁹, ac detestamur? sed est hæc stultitia nostra. Quin potius eam ardentissime desideramus, & summis votis à Deo contendimus, vtpote qua nihil melius aut beatius

Psal. 55.

Iob. 7.

homini in hac vita queat euenire. Atque est hoc alterum, quod explicandum susceperamus.

IV. *Plutarch. consol. ad Apollonii.* Dicendum est igitur, mortem, vt materiam hanc auspicemur, inter summas felicitates habendam esse, nihilque eadem felicius aut exoptatius ab homine in hac vita desiderari posse. Hinc Bœotios scribit Plutarchus, cum Apollinis Delphici oraculum sciscitatum misissent; scire desiderantes, quid homini in hac vita felicissimum posset contingere, aliud à Deo responsum non tulisse, quam mortem omnium esse rerum beatissimam, nec vllam præter hanc felicitatem quærendam: quod & paulo ante reipsa demonstrasset. Agamedes enim & Trophonius architecti præstantissimi, cum Delphicum Deo fanum construxissent, & iam ab ipso operis mercedem petiissent, id scilicet quod homini in hac vita optimum esset, responsum accepere, post octiduum voti se cōpotes futuros. Sed septimo ambo die morte ex hac vita erepti sunt. & quidem repentina: quasi summam felicitatem adepti sint cum mortem oppetiere, & quasi nihil eadem esse felicius aut beatius, nec melius quidquam à Deo peti & dari posset.

Mors donum Dei. *Tuscul. 1.* De rei huius veritate vsque adeo certus non sum, scio tamen, maiorem homini in hac vita felicitate non posse accidere, quam mortem occumbere, quod ita demonstrabo.

In ipso mundi primordio Deus optimus iuxta ac sapientissimus in omnibus operibus suis, voluit Abelem iustum & innocuum virum Adami primogenitum, ante

Gen. 4. patrem & ante Cain perfidum & parricidam emori, è quo efficitur, Deum quos habet carissimos & dilectissimos, citissime ex hac miseriarum valle educere, vitæque eorum filum violenter quodammodo abrumpere. Quod & alio exemplo è regum libris depromto manifestum reddam: scriptum est enim illo loco, Iosiam regem, Manassis nepotem, quia nimirum idola de-

4. Reg. 22. struxerat, lucos succiderat, singulari Dei beneficio ex hac vita ante diem eductum esse, ne mala instantia & miserias, quibus Iudaicus populus affligendus erat, videret. *Fleuisti coram me, & ego audiui, ait Dominus: idcirco colligam te ad patres tuos, & colligeris ad sepulchrum tuum in pace, vt non videant oculi tui omnia mala, quæ introducturus sum super locum istum.* Non sine singulari igitur Dei gratia ac dono, hominibus mors solet cōtingere; ideoq; eam exoptandam potius quam metuendam apparet: quod variis iam exemplis confirmabo.

Ionas Prophetes cum imminens Niniuitarum excidium & ruinam præsagiret, mori maluit, quam exterminii huius spectator superesse: idcirco Dominum rogauit, se vt hac vita tolleret, ne miseriam & calamitatem instantem cernere cogeretur: *Tolle Domine animam meam, melior est mihi mors quam vita.* Ecce & aliud. Multi mori exoptarunt.

Ion. 4.

Elias Prophetarum summus, cum per inuiam solitudinem errans impiæ Iezabelis rabiem declinaret, vitæ huius tædio affectus, mortemq; velut omnium laborum mercedem postulans, dixit, *Sufficit mihi Domine, tolle animam meam, neque enim melior sum quam patres mei,* quasi diceret, Satis superque in hac miseriarum valle vixi, tædet animam meã vitæ meæ: quo enim hic diutius viuo, quo & vita mihi videtur acerbior & grauior: animam igitur meam hinc educas, pensa vitæ abrumpe, incide filum, fortem quam maiores mei subierunt libens subibo: denique da vt moriar, & *celebri prævertam tristia leto.* *3. Reg. 16.*

Pius ille & veneranda canitie Tobias, cum mortis commoda, vtilitatem, delicias, & bona animo volueret, & ob immissam oculorum cæcitatem summo dolore conficeretur, singulis se momentis morti offerebat, quotidie eam quam enixissime à Domino postulabat: *Et nunc Domine secundum voluntatem tuam fac mecũ, & præcipe in pace recipi spiritũ meum: expedit enim mihi mori magis quã viuere:* dicere vult: Cur *Tob. 4.* non emorior Domine, quid me longiores in luce moras trahere finis, cōcede vt canũ illud caput ad inferos descēdat, & dimitte seruum tuum in pace. An non à tribus hisce exemplis manifestum redditur, mortem vere exoptandam, & centum etiam oblatis

oblatis hecatombis à Deo postulandam?. Iam probandum restat, eam multo vita hac meliorem & feliciorem esse.

Fuit hoc olim iudicium sapientissimi Salomonis, qui dum mortis commoda & vitæ huius delicias æqua iudicii trutina pensaret, mortem multis momentis præponderare censuit. *Laudaui magis mortuos quam viuentes.* Simile omnino fuit iudicium patris eius, cum enim Dominus eum ob delicta castigare decreuisset, Gad Prophetam ad eum destinauit, qui hac eum oratione aggressus est: *Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua, aut tribus mensibus fugies aduersarios, & illi te persequentur, aut tribus diebus erit pestilentia in terra tua.* Cæterum Dauid optione hac proposita, mortem & mortalitatem velut leuiorem cæteris elegit, aliisq; duabus plagis antepofuit.

Eccl. 4

2. Reg. 24.

Thracum consuetudo.

Solebant Thraces immanitate barbari, licet in quibusdam rebus satis exculti, duobus illis regibus quam proxime accedẽdo, infantibus recens natis, lamentari & eiulare, morientibus vero aliquibus, epulari ac festum diem agere: insinuare hinc volebãt, mortem vita potiorem esse, cum hæc miseriarum introitus sit & initium, illa vero earumdem exitus & finis. Nec solum hoc Thracũ de morte iudicium fuit, sed & plurimorum aliorũ, qui vitam sibi eripi æquanimiter ferebant, nec morte etiam filiorum, repentina consternati sunt, quorum hic aliquos recensebo.

Plut de consolatione ad Apollon.

Anaxagoras Clazomenius cum in scholis de rerum omnium natura dissereret, & subito filii mors ei nunciaretur (quo nuntio alii de statu mentis deiicerentur, ingemiscerent, cœptamque lectionem intermitterent) modeste sese gerens, nec vultum ad tristitiam componens, ad discipulos conuersus ait, Nihil mihi inexspectatum aut nouum nunciatur: ego enim illum ex me mortali natum, sciebam esse mortalem. O egregiam doctissimi hominis sententiam, adnectam & aliam.

Periclis constãtia in morte filiorum.

Princeps Atheniensium Pericles intra quatriduum duobus mirificis adolescentibus filiis spoliatus, his ipsis diebus, & vultu pristinum habitum retinente, & oratione nulla ex parte infractiore concionatus est. Ille vero caput quoq; solito more coronatum gerere sustinuit, vt nihil ex vetere ritu propter domesticum vulnus detraheretur. O virtutem vere heroicam, ô exemplum efficax ad demonstrandum, mortem vita multo esse potiorem!

Item Xenophontis.

Quid porro de Xenophonte Socratico dicemus? hic cum solenne sacrificium peragerer, è duobus filiis maiorem natu, nomine Gryllum, apud Mantineam in prælio cecidisse cognouit: nec ideo institutum Deorum cultum omittendum putauit, sed tantummodo coronam deponere contentus fuit. Quam ipsam, percontatus quonam modo occidisset, vt audiuit fortissime pugnantem interiisse, capiti reposuit, numina quibus sacrificabat testatus, maiorem se ex virtute filii voluptatem, quam ex amissione amaritudinem sentire. Alius remouisset hostiam, abiecisset altaria, lachrymis respersa thura extinxisset: Xenophontis cor pia religione stetit immobile, & animus in consilio prudentiæ stabilis mansit, ac dolori succũbere ipsa clade quæ nunciata erat, tristius duxit. Dicine quidquam aut cogitari potest generosius? aliquidne etiam efficacius ad demonstrandũ vitam multis rationibus à morte in dignitate & emolumentis superari? Dion Syracusanus tyrannus maiorem mihi adhuc visus est constantiam ostendisse, cum enim cum suis familiariter ageret, subitumque recti fragorem audisset, petentique quid rerum ageretur dictum esset, filium collapsum exspirasse, immobilis permansit, & lachrymas & gemitum comprimendo cœptum sermonẽ prosecutus est. Laudo hæc omnia, virtutem constantiæ deprædico, simulque iudico, mortem vita longe beatiorem esse atque ideo votis omnibus exoptandam.

Dionis item tyranni.

Annõ vos igitur pudebit, Christiani, has historias dum auditis? an non erubescitis, cum tantũ vobis mors horrorem incutiat? Pudor pfecto est, vos ita meticulosos esse, & panico quodã pauore percelli. Pudor est in amicorum vos morte tãtopere affligi sepulchra eorũ lachrymis perfundere, manes

lamentis lacessere. Est hoc ingentis pusillanimitatis indicium, & animi nimirum effæminati & abiecti argumentū. Hinc magnus ille Lyciorum legis lator, referente Plutarcho, voluit eos q mortuos plangere, defunctorumque sortem deplorare vellent, habitum virilem exuere, stolamque muliebrem sumere. Ostendere volebat, morti bellum mouere, deq; eiusdem crudelitate, & acerbitate conqueri, fœmineum esse, & a virili & generoso pectore penitus alienum.

Christus cum viduam de ciuitate Naim, cui vnicum mors filium, fulcrum familiæ, senectutis baculum, rerum præsidium, omniumq; facultatum ex asse hæredem rapuerat, consolaretur, pauca hæc ad eam verba habuit, *Noli flere*. Perinde ac si diceret. Quid ploras mulier? Siste lachrymas, mortem eius æquo fer animo, diuinæ voluntati ac dispositioni morem gere, & desine ingemiscere, quin imo lætari potius in filii morte te oportet, eiusq; fœlicitatem deprædicare: iam enim mortalitatis huius vinculis solutus est, iam ab omni prorsus debito immunis, omnibusq; quibus vita hæc obnoxia est, calamitatibus ereptus. *Luc. 2.*

V.

His aliisq; hactenus allatis demonstrare conatus sum, non esse sancti hominis mortem metuere, quæ nimirum ingentia nobis & plurima commoda ipsamque beatitudinem afferre solet: at bene scelerati atque impii, cui eadem æternam damnationem atque infernalia supplicia causatur. Atque hinc est, quod pii & probi morientes exultēt, scelerati vero & improbi, cum de ea vel loqui audiunt, instar folii tremant & metu exalbescant. De illis namque dictum est; *Beati mortui qui in Domino moriūtur*: de his autem, *Mors peccatorum pessima*. Quod iam latius declarabo. Inprimis in Prouerbiorum libro scriptum est, *Non extinguetur in nocte lucerna iusti*: id est in morte & die illa tenebrosa robur eius aut cōstantia nō concutietur. Eandem sibi fœlicitatem pollicetur Dauid, dicens. *Vespere & mane & meridie narrabo opera Domini*. Mane scilicet, tēpore pueritiæ, in meridie iuuentutis, & in vespera senectutis: imo nec in morte iubilare, & laudem Domini enuntiare desistam. *Apoc. 14.* *Psal. 33.* *Prouer. 31.* *Psal. 54.*

Hic scilicet iustorum finis est, qui moriuntur cantando & instar cycnorum moriendo cantant: Quam mortem Dauid non nisi iucundissimum soporem appellauit, *Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini*. *Psal. 126.*

Voluit in veteri lege Deus, vt bis de die summus sacerdos templum ingrederetur, mane nimirū & vesperi; mane quidē ad lampades accendendas, & incensum Deo adolendum; vesperi vero, vt easdem lampades collocaret, ac rūe thymiama coram Domino sempiternum accēderet. Adeo vt incensum quo mane adolebatur, vsq; ad vesperā viueret; thymiama vero ꝙ vesperi renouabat, esset perpetuum. Hic ad oculum repræsentatam vides vitam iusti: hunc enim à primo vitæ initio lampadem charitatis in anima oportet accendere, & thymiama deuotioni incendere, quod ad mortis vsq; vesperam duraturum sit & deinde in omnē æternitatem viuat. Et sane mors sanctis & piis hominibus nonnisi ignis ardor, thus, deuotio est, impiis vero lachrymas, suspiria, dolorem, angorem & calamitatem generat. *Exod. 30.*

Iustos & impios similes esse dico duobus æquor nauigantibus & tempestate iactatis, quorum primus finita nauigatione, nauiq; egrediens in patriā appellit, & inter amicos venit; per quem designari puto iustos: alter vero in alienum & in hospitum solum iactatur, in quo à piratis exspolietur, & in carcerē perpetuum compingatur; per quem impiorum figurantur fata: de prioribus dictum est à Dauidè, *Inebriabūtur ab vbertate domus tuæ, torrente voluptatis tuæ potabis eos*; de posterioribus vero, *Famem patientur vt canes, mors depascet eos*. Ecce & aliam similitudinem. Similes iidem etiam sunt duobus captiuis, quorum vnus nōnisi propter actionem quandam ciuilem carceri traditus est, atque ideo in libera custodia nullis compedibus aut ferro grauatus, per omnia carceris loca securus obambulat, alter vero criminis alicuius capitalis accusatus est, qui propterea manibus & pedibus vinctus est, & tandem ad mortem condemnabitur. Ille à singulis carcerem ingredientibus se eximendum, & in libertatem asserendū putat: *Simile.* *Psal. 38.* *Psal. 58.* *Simile.*

tat: hic vero è contra quamprimum vt portas caeteris reserari audit, tremit & pauet, in omnibus enim intrantibus carnificem metuit, à quo ad crucem & patibulum rapiatur. Idem omnino de iustis atque impiis dicendum est, ambo namque corporis huius ergastulo inclusi detinentur: illi quidem propter sola debita, atq; ideo velut in libera custodia sunt; hi autem ob delicta quaedam enormia & capitalia, ideoq; compedibus vincti sunt. De quibus dictum est: *Funes peccatorum circumplexi sunt me.* Illi dum strepitum aliquem per carcere rē audiunt, id est: cum infirmitatem aliquam aut aegritudinem sentiunt, exultant & plaudunt credentes iam se carcere educendos & verae libertati restituendos. Audite vt rex quidam vinctus ad libertatem adspiret, & dissolui cupiat, *Educ de custodia animam meam.* Hi autem, cum vel minimū moriendi discrimen adeunt, cum de morte duntaxat quendam loquentem audiunt; metuunt enim, & carnificem illam crudelem adesse putant, quae eos carcere eductos ante iudicem sistat, & condemnatos aeternis suppliciis addicat.

Psal. 118.

Psal. 141.

Mors carnifex.

Boni & impii cycno & sirenibus comparantur.

Tradunt Physici, cycnos, aues illas pulcherrimas, mori suauissimum carmen modulando; Sirenes autem marina illa monstra, non nisi eiulando & plorando. Cum huius rei rationem redderet in Prolematib. Aristoteles, id propter sanguinis in vtrisque diuersitatem ait prouenire: amborum enim sanguis multum inter se discrepat, qui tempore mortis ad cor se recipit, vt idipsum velut praecipuum vitae fontem tueatur, & periculum ab eodem propulset. Et quia sanguis cycneus humor quidā liquidus est, purus & aduersus mentis impetus sese defendens, ideo cum ad cor se recipit, efficit, vt animal in morte harmoniam edat suauissimam: at quoniam Sirenum sanguis grauis est, ignobilis, & virulentus, ideo dum eodem se recepit, tristitiā luctum & lachrymas causatur. Idem & nos de bonis & improbis dicam: instar cycnorum enim sunt iusti, qui non nisi iubilando canendoque hinc discedunt: quia tum purus ille virtutum, meritorum, piorumque operum sanguis ad cor se recipiens, & ob oculos versans, laetitiam quandam singularem & gaudium causatur, magnaq; illos morientes consolatione perfundit: improbi vero instar Sirenum mille cum anxietatibus & doloribus exspirant, impura enim illa & crassa peccatorum sanies, prauorumque operum tabes cum in mentem redit, eis dolorem non mediocrem & tristitiam extremam solet afferre. Hinc porro fit, eos mortem metuere, & lamentando, gemendo, suspirandoque ex hac vita discedere. Vnde bene mihi dixisse de his visus est Psalmographus: *Mors peccatorum pessima.* Psal. 33.

Quamobrem sumite animos Christiani, haec semper animo voluite, menti semper mortis memoriam insculptam habete, secius de ea loqui nolite, nec animo erga eam hostili vos gerite, at eius foelicitatem, bona, & emolumenta quae è contra patere consueuit, considerate. Videte obsecro, praeeuntibus nimirum gentilibus atq; ethnicis, quantarum illa nobis vtilitatum causa existat & occasio: dispicite, quantum illa prosit, & quot quantisque illa nos educat miseriis, quae beneficia in nos conferat: atque ita fiet, vt eam nunquam formidaturi sitis, aut hostili in eam animo futuri. Deinde solam hanc cogitationem sufficere puto, quo eius nobis amor & desiderium indatur, & quo omnes effrenes vitiorum motus compescamus. Toties hoc iam, me praeeunte, dixit Sapiens: *Recordare nouissima, & in aeternum non peccabis:* Recordamini inquam, & praesertim mortē. ad quod vos hodierna die postremum inuito, & etiam atque etiam vt faciatis rogo. Cogitate inprimis quid ipsa mors sit, deinde vnde in hunc mundum venerit, mox quam certo illa nobis impendeat, quamque incerta tamen eiusdem hora sit, adhaec quid in ea vt plurimum soleat euenire; postremo quanta piis bona, impiis vero damna soleat accessere. Quod si feceritis, & abunde vt par est, feceritis, promitto ac spondeo, in aeternum vos non peccaturos, sed post vitam cum virtute transactam instar cycnorum, morte suauissime cantaturos. Eccl. 7.

Ad hoc porro gratiam nobis elargire ô summe Deus, quam vnice à te petimus, & obnixe cõtendimus, ne cum semel perfecte cognouerimus quid ipsa mors sit, amplius nos illa percellat, at vt toros nos eidẽ offeramus. Sed imitemur potius sanctos illos viros, qui eandem vitæ huic fragili ac fugaci antepofuerunt: & quoniam bonum ex seipso desiderabile & amabile est, eam nos velut summum bonum, quo nullum scilicet maius homini potest contingere, desideremus. Atque ideo gratiam nobis concede Pater, vt de illa nonnisi quam optime semper loquamur, eamque, quam nulla nixi ratione velut inimicam habemus, instar fidelissimæ & carissimæ amicæ diligamus: agit enim illa nobiscum, non secus ac fidelis amicus cum amico: ille namque dum videt amicum integras noctes ludendo insumere, & in lusu esse infœlicissimum, lumen exstinguit, vt ita & ludentis impetum sistat, & eius saluti ac rebus consulat. Non secus & mors: illa enim, dum nos lasciuientes videt, ac noctes & dies in mundi huius vanitatibus consectandis, velut in ludo quodam, insumentes, quamdiu nimirum vitæ huius lumen lucet, & ipsi ab eodem auelli nequeamus, ita vt & tempus pretiosissimum, & animam vna cum corpore perditum eamus; vitæ nostræ lumen exstinguit, mortis tenebras immittit, quo ita & à ludo auocet, & effrenem petulantiæ cursum sistat. O amica sincerissima! hoc scilicet est veræ amicitiæ signum, & genuini amoris argumentum. Tu vero præsta Domine, vt hanc eius naturam agnoscamus, agnoscentes ab ea non abhorreamus, non abhorrentes cycnorum more læti & hilares hinc discedamus: quo ita ex hac vita in alteram transmigremus, in qua vera hominis fœlicitas & æterna beatitudo inuenitur: qua potiri nos faciat Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus.

AMEN.

* * *

DE EXTREMO IVDICIO.

DOMINICA SECVNDA ADVENTVS.

Extremi iudicii memoriam semper habendam esse.

Partitio.

I. *Memoria iudicij semper fuit inculcata.*
II. *Per se perquam est necessaria.*
III. *Mundus huic memoriæ reluctatur.*
IV. *Memorare iudicium est perutile.*

Memorare nouissima tua, *& maxime extremi diem iudicii*, & in æternum non peccabis. *Eccl. 7.*

FIGVRA.

SVMMVS ille Legislator Deus, cum legis suæ tabulas tradere, populoque Iudaico easdem promulgare constituisset, voluit Mosem in montem Sinai ascendere, quo facto, mox boare cœpere tonitrua, emicare fulgura, nubes agglomerari & condensari, ac buccinarum clangor circumquaq; perstrepere; idq; tanto fragore ac vehemẽtia, vt qui in castris ad montis radicem essent, tremerent, pauerent, ac tantum non exanimarentur. Quis hæc audiens non obstupescat, Deum, priusquam legem ferret, fulgura & tonitrua emisisse? sed desinite mirari. Nouerat enim inspector ille cordium Deus innatam populi huius contumaciam, & nimiam ad præuaricandum propensionem: quo eos igitur perterrefaceret, seq; metuẽdum redderet, legisq; simul obseruantiam edoceret; ignes, clangores, terrores præmisit, intentans nimirum supplicia antequam offendissent, & vna cũ transgressione legis, pœnas transgressoribus subeundas proponens. O mysterium & figurã! Bene quidẽ hæc: sed hinc etiã discere possumus, eundẽ ipsum Deum, postq̃ suam nobis legem, nõ quidẽ per alium, sed p seipsum attulit; cum sciat, q̃ natura ad malum legisq; suæ violationẽ propensi simus; sæpenumero nobis de terribi- Exod. 19.

terribili iudicii die verba facere, vt scilicet eius mentibus nostris memoriam profunde insculpat, atque eum semper ob oculos habeamus, velut diem omnium dierum terribilissimum, diem quo cœlum fulgura & coruscationes eiaculabitur, tonitrua terram quassabunt, & totus orbis quaqua patet, eiulabit & planget: quo hac nobis ratione eiusdem terrorem incuteret, suam nobis iustitiam ostenderet, legumque nos suarum redderet obseruantissimos. Nouit ipse namq; horrendæ huiusce diei memoriam ad plenam legis obseruationem sufficere & omnem aduersus diuinam maiestatem, eiusque honorem ac gloriam conspirationem tollere. Hæc sunt quæ hodierna vobis die denuntio, licet tristia & horrenda, quæq; omnibus audientibus terrorem incussura sunt. Vt porro eadem pro dignitate vobis recensere, & materiam, quæ par est, oratione describere valeam, ad solitum nostrum asylum, Spiritum sanctum nempe, confugiamus, qui vires & robur suggerat, atque intemeratæ Virginis Mariæ suffragia, vt hactenus fecimus, postulemus.

Exod. 19

AVE MARIA.

Apoc. 14. Nouus ille Trismegistus Ioannes, Apostolus simul & Euangelista, nec minor Propheta, inter cæteras, quas in Pathmos insula (in q̃ iussu Domitiani Imp. relegatus erat) vidit visiones & reuelationes, vidisse se profitetur Angelum per cœlos volitantem, qui Euangelium æternum annuntiaret, atque alta voce inclamaret; *Timete Dominum, & date illi honorem quia venit hora iudicij eius.* Et sane hoc ipsum quod hic ab Angelo denuntiari audimus, denuntiauit olim, & alius Propheta, qui vniuersis terræ incolis inclamat quamuis non iisdē verbis;

Psalm. 2. *Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram, Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta:* quia dies indignationis eius imminet, & in breui exardescet ira eius.

Quid hoc nobis clamore insinuare vultis Angeli, Prophetæ, reges? quid sibi horrenda hæc de extremo die, deque iudicio cœlesti volunt nuntia? Scio. Tacite hic nos admonet Deus, esse sibi quā gratissimum, si sua iudicia animo semper insculpta habeamus. Nihil enim magis ad salutem necessarium, quam iustitiæ eiusque tribunalis aliquando recordari. *Hom. 11. in Euangel.* Hinc Vincentius Ferrerius, Ordinis D. Dominici, qui ex zelosissimis sæculi sui concionatoribus erat, vt è vitæ actis manifesto patet, de extremo iudicio, vt plurimū, cōcionem instituebat: persuasum namque habebat, nihil esse aut efficacius aut ad animarum conuersionem vtilius, quam diuini iudicij memoriam perpetuò conseruare.

Eiusdem etiā opinionis fuit Gregorius Pontifex; hinc in homiliis laudat eos, qui de iudicio extremo concionē interdum instituunt; *Ille,* inquit, *in sancta Ecclesia doctus prædicator existit, qui & noua scit proferre de suauitate regni, & vetusta de terrore supplicij: vt vel pœnæ terreant, quos præmia non inuitant,* quibus efficere voluit, diuinorū iudiciorum memoriam iugiter nobis in animo versari debere, nec vllo vnquam tempore esse eradendam.

Interrogatus olim vetus quidam anachoreta, in cuiusnam libri lectione esset assiduus, & quem Tractatum vt plurimum manibus tereret; quam primū subintulit, nullum se prorsus toto vitæ tempore librū legisse, quam alphabetum quoddam tribus constans foliis; quorum primum esset nigrum, secundum candidum, tertium vero rubicundum, è primo se tristem & atram horam mortis legere, è secundo cœlestis beatitudinis splendorem, è tertio autem seueritatem ac rigorem extremi iudicii: & asserebat, summo se studio conatum huncce libellum firmiter animo imprimere: in quo nimirum contineretur, quod & cognitu optimum esset, ac maxime necessarium, & quo nihil vtilius in mundi huius schola disci queat. *Anachoretæ cuiusdam, studium laudabile.*

S. Hieronymus Stridonēsis, summus ille Ecclesiæ Doctor, (q̃ discēdi amore flagrās p̃ varias Asiæ & Europæ prouincias errauit, & doctissimos pceptores sibi acquirere studuit, inter quos Gregorius Nazīazenus in *S. Hieron. semper iudicii memor vixit.*

Cappa-

Cappadocia, S. Epiphanius in Cypro, Didimus in Ægypto) extremi iudicii scientiam plenissime etiam didicit: omni enim hora & tempore, noctu & interdiu sublimem hanc Philosophiam animo voluebat. Ita namque de se ipso testatus est: *Siue dormiam siue comedam, siue quiduis aliud agam, semper auribus meis vox illa videtur intonare, Surgite mortui, venite ad iudicium.* Vnde manifeste apparet, sanctissimum hunc Doctorem iudicii memoriam omnibus aliis cogitationibus, & huius cognitionem, omni humanæ philosophiæ prætulisse.

Ser. 67. de tempore. Phœnix ille doctorum Augustinus, cum probe nosset, quantum huiusce iudicii cognitio memoriaque conduceret, nihil tantopere auditoribus suis, quam horrendum illum iudicii diem inculcabat; adeo vt *Matth. 25.* cum verba illa Euangelii: *Cum venerit filius hominis in maiestate sua*, pro themate sumpsisset, & Auditores tædio affecti peterent, quid toties eandem serram reciprocaret, & cramben plusquam decies coctam sibi manducandam apponeret, egregie respondit: *Dico vobis quod ipsemet Christus summus hominum magister, suis discipulis hoc per diuersas parabolas sæpissime prædicauit:* Quin & amplius.

Magnus ille Propheta Isaias, qui singulari sua doctrina prudentiaque octoginta quatuor annorum spatio Iudæorum synagogam moderatus est, atque Amos, Oseæ, Micheæ, Ionæ Prophetarum æqualis fuit, cum de Messiæ aduentu loqueretur, ideo potissimum eum in terram a Deo patre delegandum ait, vt iudicii diem instare promulgaret. Audite verba eius: *Ad annun-* *Isai 61.* *tiandum mansuetis misit me, vt prædicarem annum placabilem Domino, & diem vltionis Deo nostro.* Id est, Pater æternus, cuius missionem simul & processionem habeo, (eiusdem namque est mittere in diuinis, cuius est producere) ad pacem hominibus annuntiandam misit me, simulque indicandum, diem iudicii præ foribus esse. Vnde colligi potest, quanti momenti sit diem hunc mente animoq; versare, cum ipse Dei filius, deficientibus scilicet Angelorum viribus, è summo cœlo in terram descenderit, quo eum hominibus denunciaret.

Ipse Apostolorum caput Petrus, totiusque Ecclesiæ Princeps aperte profitetur, inter cetera quæ Christus hinc ad Patrem secedens discipulis mandauit, hoc vnum è præcipuis fuisse, vt nimirum hominibus diem iudicii denuntiarent, eosque ad illius memoriam ingiter conseruandam excitarent, cuius scilicet iugis recordatio magnũ emolumentum, obliuio vero & neglectus non minus detrimentum allatura sit. *Præcipit nobis*, inquit, *prædicare populo & testificari, quia ipse est, qui constitutus est index viuorum & mortuorum.* *Act. 10.* Non ait, Dominum dumtaxat præcepisse vt iudicii diem prædicarent, sed etiam vt testificarentur, velut rem quæ ad salutem comprimis necessaria, atq; inter præcipuos fidei articulos numeranda sit.

Plura his adnectit Dauid, aitque Deum iudicii sui cognitionem & prædicationem adeo necessariam ducere, vt non Angelos, homines, & Apostolos modo eiusdẽ præcones & testes adhibeat; sed creaturarum etiam inanimatarum opera interdum vtatur, quo eundem per omnia diuulgent, & inprimis opera orbium cœlestium. *Et annuntiabunt cæli iustitiam eius: quoniam Deus iudex est.* *Psal. 49.* Et sane terribilis huius iudicii memoria adeo ad salutem necessaria est, ac tanti momenti, vt Ecclesiasticus crediderit, vnicam hanc sufficere ad homines à peccatis auocandos, scelerumque filum abrumpendum, idque verbis quæ toties iam produximus: *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.* *Eccles. 7.* Erunt hæc ipsa verba hodie mihi scopus, in quem omnia verborum meorum tela dirigentur: primo operam dabo, vt demonstrem, quam necesse sit, iudicii extremi meminisse: deinde quanta eiusdem memoria secum emolumenta trahat, quod vbi fecerimus, finem faciemus, ostendemusque, quod quemadmodũ nihil iudicio est terribilius, ita quoq; nihil sit, cuius nos magis ac diligentius oporteat meminisse. Quamobrem auspicemur.

II. *Quam ne-*

Omnes profecto sancti & iusti iudiciorum diuinorum memoriam adeo necessariam

cesse sit de extremo iudicio cogitare.

tiam esse iudicarunt, vt, quamdiu in huius vitæ ergastulo fuerunt, aliud pene nihil ante oculos habuerint & propter eandem perpetua in anxietate & sollicitudine fuerint.

Hieron. super Matt.

Testatur idipsum Hieronymus, qui de se confessus ait, se, quoties hunc diem in memoriam reuocaret, toto corpore trepidasse,

Iob. 9.

& Iob, *Verebar omnia opera mea, sciens quia non parceres delinquenti*, & nihil apud te futurum sit impune. Vnde postea metuens & expauescens exclamat,

Iob. 31.

Quid faciam, cum surrexerit ad iudicandum Deus? & cum quæsierit, quid respondebo illi? Hunc angorem

Psal. 51.

præsagiens Dauid, vaticinans ait, *Videbunt iusti & timebunt.* Eheu! quid agent peccatores, cum ante horrendum illud tribunal venerint, cum viri etiam sanctissimi hoc vel solum in animum reuocantes, ita expauerint.

Eccl. 38.

Salomon cum secum perpenderet, quam necesse foret diei huius meminisse, omnes nos, eius vt assidue recordaremur, adhortatus est, *Memento nouissimorũ, & noli obliuisci, neque enim est conuersio:* non satis ei fuit dixisse, vt nouissima diuinaque iudicia ante oculos haberemus, sed voluit, ne vllo vnquam tempore eadem obliuiscerentur, quasi maximum in eorum obliuione discrimen situm sit, & summum in recordatione emolumentum. Et quamuis terrorem eorum, vt plurimum, memoria etiam viris sanctissimis incutiat, necesse tamen est eorundem meminisse. Ita id prædixit Psalmographus,

Psal. 103.

Ab increpatione tua fugient, à voce tonitrui tui formidabunt. Quin & ipse tremebat, cum iudiciorum diuinorum recordaretur: quiq; infractus, permansit cum ante Goliadam staret, coram hoc iudice nonnisi tremens

Psal. 118.

Dauid Propheta diuina iudicia expauit.

consistebat: sic namq; de se testatus est *Confige timore tuo carnes meas, à iudiciis enim tuis timui.* Quæ verba Basilius explicans ait, metaphoricam hic locutionem esse, ductamq; translationem ab iis qui clauis cruci affixi sunt, & in neutram se partem, ne forte dolor ingrauescat, mouere audent. Vnde ad horum dolorem rex alludens ait, ita obsecro Domine timore cor meum confige, timore inquam iudiciorum tuorum, vt fixum in iis imposterum permaneat, ne vel in latus peccatorum, vel mundi propendeat.

S. Ioannes Damascenus, Constantinopolit. Presbyter doctrina & eruditione præstans, qui sub Theodosio Iuniore floruit, egregiam in hanc rem refert historiam. Rex quidam cum tristẽ & luctuosum hunc diem semper ob oculos haberet, ac quod de eodem assidue cogitaret, tetricus fieret & morosus, à fratre admonebatur, tristitiam vt exueret, hilaritatemq; assumeret, depositaque mentis nebula genio indulgeret. At ille fratris vt temeritatem argueret, quantaque eius fatuitas esset, ostenderet, buccina mane ante fratris ædes signum dari præcepit, quod illo in regno mortis instantis erat iudicium: ille signo audito mox se domo proripuit, tremensque regem adiit à quo sibi mortẽ denuntiatam putabat, fit ei supplex, misericordiam vitæq; prolongationem implorat. Quo viso rex ait, Quid tubam times frater, etiam si nil morte dignum commiseris & ipse tubam iudicii Dei mei non timerem quem toties me scio offendisse? Noli igitur insultare iis, qui, quod Dei iudicium semper ante oculos habent, perpetuo in luctu versantur, & in amaritudine dies suos ducunt. O dignum principe facinus!

Non minor quoq;, mea quidem sententia, fuit sapientia D. Bernardi, qui diẽ hunc inprimis & quam maxime formidabat, persuasumq; habebat, hunc præ reliquis diebus formidabilem esse. Ita namq; commentator in Psalmum, *Qui habitat in adiutorio altissimi*, atque ita ratiocinatur, *Quid tam pauẽdum: quid tam plenum anxietatis, & vehemẽtissimæ sollicitudinis excogitari potest: quã iudicandum adstare illi tã terrificio tribunali, & incertam adhuc exspectare sub tam districto iudice sententiam?* O tristem nuntiũ! Habet & alia non minus terribilia alia in homilia, *Quid horribilius morte? quid iudicio terribilius? nam gehenna nihil potest intolerabilius cogitari, quid metuat, si quis ad ista non trepidat, non ex timescit, non timore concutitur?*

Ser. 8. in Psal. Qui habitat. *Psalm. 90.*

Serm. de primordijs medijs & nouissimis.

Post Bernardũ Gallũ prodeat Anselmus Anglus, Archiepiscopus Cantuariensis, qui iudicii horrorem ita describit, *Vndique mihi angustiæ, hinc erũt accusantia peccata, inde*

Lib. de miseria.

terrens iustitia, subtus patens horridum chaos inferni desuper iratus iudex: intus vrens conscientia: foris ardens mundus; iustus vix saluabitur, peccator sic deprehensus in quam partem se premet? constrictus vbi latebo, quomodo apparebo? latere erit impossibile, apparere intolerabile. O verba etiam petràs motura, & leonibus terrorem incussura! Eadem pene Bernardus libro de interiori domo capit. 38. & Hugo de S. Victore libro 3. de anima capit. 23. Ecce omnes illi sanctissimi viri iudicem retrorsum perspectum habebant, sciebantque quantum eiusdem memoriae hominum ad bene viuendum sit necessaria.

Et bene quidem: nonne & ipsi gentiles in superstitiosis suis sacrificiis simile quid indicare voluisse visi sunt? Solebant enim, teste Pierio, tricipitem Ioui quotannis serpentem immolare, cuius primum caput canem, secundum leonem, tertium lupum referret. Canem imprimis adhibebant, quod is praeteritorum quam maxime recordetur; leonem, quod quae ante oculos habet, egregia sit neat fortitudine: lupum autem, quod in futuris praeuidendis industrius sit, & sagax. Hinc porro innuere volebat, hominem similem interdum Deo victimam offerre debere, non quidem serpentem, sed proprium cor tribus hisce cogitationibus instructum; quod nimirum praeteritorum recordetur, de praesentibus anxium sit, de futuris vero, & praesertim de extremo iudicio sollicitum; itaque nos cynolycoleontas futuros. Fol. 40.

Atque hoc demum est vere hominem esse: sola namque praesentia cogitare, velut ea perpetua forent & aeterna, non est, mihi credite, sapientis; solorum etiam praeteritorum reminisci, non est viri prudentis: at ambo haec simul mente voluere, & in futura quin etiam oculos conicere, hoc demum cordati hominis, & omnibus numeris absoluti est, ac verum sapientiae indicium: Vnde Sapiens. *Viri mali non cogitant iudicium, qui autem inquirunt Dominum, animaduertunt omnia,* & imprimis quae futura sunt. Prou. 28.

Hoc nempe modo vitam instituebat Dauid rex ille sanctissimus, atque inter regia negotia, regnique administrandi difficultates, iudicii diuini interdum recordabatur. Vnde cum & omnes nos sibi similes vellet, postérisque bene in omnibus se gerendi rationem praescriberet, ita Psalmum, quo id efficere conatur, exorsus est, *Audite haec omnes gentes, auribus percipite omnes qui habitatis orbem:* omnes ecce ad audiendum vocat, ideoque subnectit, *Quique terrigenae, & filii hominum, simul in vnum diues & pauper.* Ad quid opus tam prolixo exordio: dic quae concepisti. ô rex, totus ecce orbis ab ore tuo dependet, tuamque doctrinam exspectabit: *Os meum loquetur sapientiam. & meditatio cordis mei prudentiam.* Nimis tergiuersaris, tuaque praeludia & prologus fastidium generant: quid enim his omnibus innuere satagis, exspectantes nos, & omni dubitatione solue. Aliquid profecto magni significare gestit, tam alte deducto exordio; subnectit enim: *Cur timebo in die mala?* perinde ac si dicere voluisset, Ipsa extremi iudicii dies est, quae me perterret, dies inquam, quae omnes mortales, ac me quoque inter illos percellit: *Cur timebo in die mala?* scio quidem necesse esse, vt timeam, sed cur timeam ignoro. An quod amplum & magnificum hoc palatium deserendum sit, quod vxores & mulierum turba relinquenda, libris hisce meis valedicendum, diuitiis & amicis cedendum. *Cur timebo* An, quod caelum terribilibus signis abundabit, virtutes caelorum mouendae sint, homines percellendi, totus terrarum orbis opem & auxilium inuocaturus. Nequaquam. Sed quod ante iudicem seuerissimum me comparere necesse sit, qui de totius vitae serie rationem sit exacturus; meque iudicaturus, atque inter reprobos, vel electos numeraturus. Atque hoc est quod formido, hoc est, quod me terret: tunc enim mille me peccata vallabunt, mille me crimina vrgebunt, quae iustitiam exigent, & vindictam aduersus animam meam a summo & aequissimo iudice postulabunt. Hoc nempe denotant mox subsequentia verba, *Iniquitas calcanei mei circumdabit me.* Vere igitur haec timenda sunt Psalm. 48. Psal. 48.

III. Peccatoris cæcitas de iudicio ne minimum solliciti.

da sunt ô Propheta, atq; necessario in mente habenda.

Cæterum ô insensate & stolide peccator, cum vides reges, Prophetas, hominesque sanctissimos iudicium hoc semper ante oculos habuisse, eiusdem semper meminisse, ac nihil magis formidasse, an non erubesces? an non confunderis, qui nunquam eius recordaris, in actionibus illud tuis ante oculos non habes, nec minimum de eodem sollicitus es. Forsitan intra triduum, aut ad summum quatriduũ, infœlix, coràm horribili illius tribunali citaberis, in quo condemnatus ad inferos detrudēris, perpetuis flammis & suppliciis puniendus. Morti tamen cum ita vicinus sis, rides & lasciuis, in ipso propemodum naufragio cantas; vix vnquam recordaris, esse tibi strictissimam de toto vitæ cursu rationẽ reddendam, nunquam iram iudicis animo voluis, nunquam pœnitentia peccata eluis, itaq; eũ tibi propitium reddis. Sed quid? versipellis ille Satã præstigiis te suis eit cũuentum fascinat; omni quippe ratione conatur hanc hominum animis memoriam eradere, ac iudicii extremi reminiscentiam obliuionis tenebris inuoluere.

In sermone quodam. Quod insigni exemplo aptaque similitudine confirmat S. Antonius Patauinus: solent bombyces, inquit, tantopere tonitru perhorrescere vt eius audito fragore statim emoriantur, & ipse glomus iis loco sepulchri sit. At qui eosdem alunt, quo eos ab interitu eripiant, sonitu quodam exiguo quotidie exercitato ad eos maiorẽ fragorem excipiendum assuefacere solent, ne, cum repente forsitan tonitrui fragor intonuerit, confestim emoriantur. Eadem plane industria, ne dicam versutia, vtitur & aduersarius noster diabolus: quippe cum probe norit, nihil magis ad peccata in animabus suffocanda & exstinguenda conducere, quam sonitum, strepitum; & diuinorum iudiciorum fragorem; omni ratione conatur eam ad mundana crepitacula, id est, ad exiguos quosdam & fractos vanitatis, inanis gloriæ, & ambitionis tinnitus, assuefacere: vt postea rei adeo necessariæ memoria amissa, etiamsi diuinorum iudiciorum fragorem ex concionatoris detonantis ore excipiant, parum aut nihil moueantur, vitamque secure sine vlla prorsus formidine traducant, & sane solent mundi huius fragores & strepitus, quibus nos diabolus assuefacit, aures nobis obtundere, ne diuinorum iudiciorum, quæ instar tonitruum reboabunt, sonitum & fragorem audire valeamus.

Tradunt historici, accolas Nili, qui fluuius impetuosissimus est, magnaque vehementia confragosis montibus delabitur, surdastros esse, idque propter continuum aquarum magno cũ impetu decurrentium auditum. Mundus hic, Auditores, non est quidam torrens, non fluuius aliquis Nilo comparãdus, sed Oceanus turbulẽtissimus, tempestatibus obnoxius, & procellis infamis, tantisq; turbinibus agitatus, vt qui ad eum accedunt, eiusq; vndis approximant, in tantum obsurdescant, vt diuinorum iudiciorũ strepitus ac fragores percipere nequeant, suggessit hoc mihi Propheta Iob, qui nimiam hanc in se surditatem demiratus ait; *Super hoc expauit cor meum, & emotum est de loco suo,* & rationem addit. *Post eũ rugiet sonitus, tonabit voce magnitudinis suæ, & non inuestigabitur, cum audita fuerit vox eius. Tonabit Deus in voce sua mirabiliter, qui facit magna & inscrutabilia.* O surditas incomparabilis! ô confidentia nimis debili nisa fundamento! *Iob. 37.*

Huc optime facit somnium, quod, vt in historia Esther legitur, hic enarrabo: *Apparuerunt voces & tumultus & tonitrua & terræ motus, & cõturbatio super terrã: & ecce duo dracones magni, paratiq; contra se in prælium. Ad quorum clamorẽ cuncta concitatæ sunt nationes, vt pugnarent contra gentem iustorum. Fuitque dies illa tenebrarũ & discriminis, tribulationis & angustiæ, & ingens formido super terram.* Ecce ait Mardochæus, ad clamorem duarum duntaxat bestiarũ omnes nationes, omnesque orbis populos consternatos fuisse; & homo ad terribile diuini iudicii tonitru non cõsternabitur, vultũ nõ immutabit, non expallescet, ceruices non dimittet, imo vix vnquam eiusdem recordabitur? O rem deplorandam, ô stuporem in- *Esth. 11. Somnium Mardochæi.*

comparabilem! sed expergiscere, expergiscere peccator, Memorare nouissima, tua, diuina tonitrua formida, iudicia cœlestia pertimesce: nihil enim, vt à peccato præserueris, aut melius, aut magis necessarium est: deinde, nihil quoque eodem vtilius: quod in secunda concionis parte iam latius deducam.

IV. Quã vtile sit extremi indicii recordari. Tantam porro vtilitatem adfert iugis diuinorum iudiciorum memoria, vt nullum esse peccatorem putem, etiam peruersissimum, ac flagitiosissimum, qui vitam in melius non sit commutaturus, peccatisq; ac prauis consuetudinibus valedicturus, modo vel aliquoties eadem animo voluteт. Si enim asina Balaam, viso Angelo strictum mucronem vibrante, perterrita progredi noluit, sed retro cessit: progredi ne audebit homo ratione præditus ac iudicio pollens, in cognitionum suarum semita, iudicem Deum, qui toties in scripturis Angelus testamenti nuncupatur, obuium & ante oculos habens, stricto ense minitantem? An non illo viso, complanatam illam quæ ad perditionem ducit viam deseret, vt angustam illam semitam per quam ad vitam æternam iter est, ingrediatur? Audiamus, quid hac de re vates regius scripserit, *Nisi conuersi fueritis*, ô insensati peccatores, asinis stupidiores, *gladium suum vibrauit, arcum suum tetendit, & parauit illũ*, quamobrem crudelem hunc Angelum cauete, recedite de via praua, atque omni ratione contendite, eius ne itam incurratis, & ne in vos ille de[...]uiat. Huc optime quadrant insignia Basanis regis Sicambrorũ, qui teste Paradino, nudum in iisdem effingebat ensem, inque eius extremitate laqueum implexum, hac addita epigraphe, *Discite iustitiam moniti*: vt hac ratione metũ subditis incuteret, iustitiæq; se tenacissimum ostenderet, ne quemquam impune delicto commisso habiturum. Summus ille rex regum Deus eadem insignia, eandemque omnino epigraphen præfert: de prioribus hoc Dauidis est testimonium, *Gladium suũ vibrauit*, ecce ensem; *arcum suum tetendit*: ecce laqueum & neruum inscriptio autem hæc est, *Seruite Domino in timore*. Atque

Num.22.

Psal.7.

In Sim. fol.245.

Psalm.7.

Psalm.2.

hæc quidem omnia, vt homines edoceret, esse se vindicem iustitiæ acerrimum, inque delictis castigandis nemini omnino parcere; deinde vt peccatores, eius iudiciorum metu, ac timore iustitiæ; à peccando desisterent. Adque hoc plurimum conducit, iudicii extremi recordari. Hinc Osius Episcop. Cordub. vt Constant. Imp. audaciam retunderet, his eum verbis aggressus est: *Desine quaso, & memineris Imperator, te mortalem esse, reformida diem iudicii, serua te in illam diem purum, nec te misceas Ecclesiasticis.* Ecce, vt maximo Imperatori metum incutiat, atq; insolentem animũ intra rationis limitem reuocet; aliud remedium vir sanctus non adhibuit, quam extremum ei iudicium in mentem reuocare. Eodem argumento vsus est, & B. Bernh. ad peccatores à vitiis retrahendos. *Time ô homo quod in terribili iudicio ei præsentandus es, in cuius manus horrendum est incidere: & ab eo examinandus, quem nihil latet.* Sufficere scilicet putabat ad animæ puritatem conseruandam ad augendamque, diuinæ iustitiæ seueritatisque meminisse, iudicisque sibi rigorem proponere. Eiusdem opinionis fuit etiam Dauid, doctor ille regius, qui perfrictam hominum audaciam & securam illam negligẽtiam miratur, quod nimirum Deum, à quo se iudicandos norunt, offendere etiam num præsumerent: *Propter quid*, inquit, *irritauit impius Deum? dixit enim in corde suo; Non requiret.* & in eodem loco: *Inquinata sunt viæ illius in omni tẽpore, auferuntur iudicia tua à facie eius*: vbi translatio Hebraica, ac Chaldaica Paraphrasis habet *Heloyn*, quod denotat, *Iudices*; Atq; ita dicere vult, Viæ impiorum corruptæ & abominabiles factæ sunt; tota eorum vita non nisi vnum peccatum est; diuinis iudiciis oculos occludunt, ne iudicem intueantur: quos si vel paululum aperirent, iudicemq; agnoscerent, ita eos consternandos existimo, vt vitam agerent innocentissimam. Ethnici quoque, licet à Christiana religione multum alieni, iustitiæ tamen sectatores ac scelerum vindices fuere acerrimi, atque ideo Deam vltionis, quam Rhamnusiam vocabant, cuiusque Poeta meminit:

S. Athana. epist. ad Anachoretas.

Sermo. de primordys, medio & nouiss.

Psal.5.

Ibid.

Exiget

Catharin. li. de imag. deorum. *Exiget at iustas vltrix Rhamnusia pœnas,* rotæ insidentem pingebant, quæ frena ac retinacula manu haberet: quo emblemate denotabant, nihil esse, quod rectius vniuersam orbis machinam moderetur ac dirigat, meliusque ac citius eiusdem volubilitatem sistat, quam diuinam iustitiam & vindictam perspectam habere, ac scelerum punitionẽ semper ante oculos gerere: atque illam præsertim, quæ in cœlesti illo tribunali, in quo omnia exactissime examinabuntur, peragetur. Non possum, quin vos laudem ethnici, vobisque suffragatus insuper addam diuini iudicii terrorem ac formidinem velut frenũ quoddam in ore impiorum esse; nihil quippe hoc in mundo reperire est, quod melius animas; dum à peccato transuersum abripiuntur, reducat aut melius intra rationis limitem contineat, si luxuriari & insolescere nitantur, quam metus vindictæ ac flagellorum, cruentæq; iustitiæ, repræsentatio. Qui de animalibus scripsere, tradũt ceruas, natura panidas ac meticulosas non nisi Ioue tonante & cœlo remugiente fœtum edere. nam ex repentino illo fragore metus quidam nascitur, qui occultos naturæ meatus dilatans & extendens, fœtum elicit & in luminis auras producit. Ad eundem modum peccatorũ anima, quæ ceruæ quædam timidæ sunt, delictorum vterum ferentes, mõstrosum illum fœtum eiicere non valent, sed mox vt terribile illud diuinorum iudiciorum tonitru percepere; metu perterritæ, facili negotio sarcinam illam grauem deponunt. Huiusce allegoriæ testem habeo Dauidem, *Ecce parturijt iniustitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem.* i. anima peccatis grauida facta, mox vt iudicii fragorem percepit, dolorem de iisdem ac contritionem concipit, atque infelicem illum præuaricationis abortum elicit. Hũc allusisse visa est Anna Samuelis mater, cum diceret, *Dominũ formidabunt aduersarij eius;* i. peccatores, vitamque in melius commutabunt & quamobrem: *super ipsos in cœlis tonabit;* quia iudiciorum suorum tonitru superintonabit, quo audito, vitiis statim valedicent. Pharao non prius timuit, quam grandinem vidit, quæ totam Ægyptum depasta est ac vastauit, & ingruentia tonitrua audiuit, ac tunc primum perterritus & perculsus fuit, &, quod priora prodigia minime efficere potuerunt, solus tonitruum fragor, & clamor ille meteorologicus præstitit; ac qui nullis antea plagis nec minis concuti videbatur, ferroq; & marmore erat durior, cælesti illo boatu mansuetus factus est, & agno mitior, quique omnes ferro & igne delere decreuerat, tyrannidem exuit, iracundiam deposuit peruicaciamque in benignitatem commutauit. *Misitque Pharao, & vocauit Moysem & Aaron, dicens ad eos, Peccaui etiam nunc Dominus iustus & ego & populus meus impij.* Si tanta tonitruum communi naturæ cursu prouenientium vis est, vt peruicacissimi tyranni cor ære, & saxo durius emollire potuerint, diuinorum tonitruorum terror vnius peccatoris animã non percellet? Speculum illud patientiæ Iob, aliud ad peccatores sui æui conuertendos argumentum non adhibuit, eosque ad vitæ emendationem pelliciendos, quam diuina iudicia. Hinc exclamat, *Fugite à facie gladij, quoniam vltor iniquitatum gladius est; & scitote esse indicium.* Satis ipse clamasti, ô Iob, tua ego iam verba vsurpabo, & peccatoribus inclamabo: *Peccatores fugite à facie gladij, & scitote esse iudicium,* post quod vita aut mors æterna necessario subeunda erit. Magnus ille gentium Doctor Paulus, Feliccm, qui ex liberto Imperatoris, totius Iudææ præses factus est, ad fidem Christi conuertere cum vellet, & iam sermonem exorsus esset de extremo iudicio locuturus, timuit Præses & tremuit. *Disputante de iustitia & castitate, & de iudicio futuro, tremefactus Felix respondit.* Quæ verba Chrysostom. exponens, ait: *Tanta erat vis verborum eius, vt & principem deterrerent.* Quid? gentiles audita iudicii mentione percelluntur, & Christiani idipsum exsibilant? Timent sibi Principes, & plebeii non metuunt, securi penitus, ac sine vllã anxietate. Prouinciarum Præsides cum eius mentionem fieri intelligunt, perhorrescunt, & rei, deque multis criminibus accusati ne hilum curant. O vesaniam

Marginalia: *S. Athan. epist. ad Anachor.*; *Serm. in crimin. medio & vniuers.*; Ceruæ cœlo tonante edunt fœtum.; *Psal. 7.*; *1. Reg. 2.*; *Exod. 9.*; *Iob. 19.*; *Act. 24.*; *Homil. 50.*

intolerabilem tô casum vere deplorandum!

Hom. super illud. Isa c. 1. Discite bene facere. Basilius Magnus Cappadox, Magnique Gregorii, cognomento Theologi condiscipulus, de supremo hoc iudicio in hunc modum locutus est: *Habete in oculis terribilem diem iudicij. & habete eum pædagogum.* Scio, scio quid velit innuere. Nam quemadmodum discipulus aliquis, quamdiu coram pædagogo est, eiusque ferulam timet, nihil indecorum aut præter rationem audet admittere, ita quoque, peccare desinent aut saltem erubescent peccatores, quandiu extremum iudicium præ oculis, velut pædagogum habebunt, & quamdiu rigidum illum iudicem virgam iustitiæ vibrantem sibi repræsentabunt. Hactenus quidem de vtilitate quæ ex assidua diuinorũ iudiciorum meditatione nascitur: iam è contra quantum mali ex eorũdem obliuione pullulare soleat videamus: hanc enim omnium malorum peccatorumque quæ per orbem committuntur originem & radicem appellauit Psalmista, nullamq; aliam enormiũ, quæ sua ętate grassabantur scelerum rationem reddere potuit, quam quod homines diuinæ iustitiæ seueritatem examinisq; rigorem ante oculos non haberent: verba eius hæc sunt: *Psal. 9.* *Inquinatæ sunt viæ illius omni tempore, auferuntur iudicia tua à facie eius;* quæ si interdum animo voluerent, ac cogitatione percoquerent non tam præcipites in omnem impietatem ruerent. In eadem sententia fuit & Daniel; nam impudicitiam & lasciuiam senum illorum iniquorum, qui Susannæ matronæ honestissimæ pudicitiam violenter expugnare contendebant, coarguens, aperte testatur, nullam aliam ob causam eos ad tantam mentis cæcitatem vesaniamq; prolapsos esse, quã quod animum a diuinis auertissent. *Dan. 13.* *Et auerterunt sensum suum, & declinauerunt oculos suos, vt non viderent cœlum, neque recordarentur iudiciorum suorum.* Quare, si decrepiti illi Penelopes sponsi interdum oculos in cœlum sustulissent, iustaque quæ illic iudicantur iudicia animo voluissent; ardens illud amoris ac libidinis incendium facile exstinxissent: nec peccati fomes, qui sub æstuanti corde dudum delituerat, in tam inhonestam apertamque flammam erupisset.

Prioribus his suffragatur Propheta Iob, qui diuinam misericordiam benignitatemq; magnopere deprædicans, ait plurimis eam viis hominibus sese declarasse: ac præsertim quod impios iudicii sui horrore perterreat, effrenes refrenet, insolescentes compescat, áq; peccatorum deuio tramite ad veram virtutum semitam deducat *Nunquid tenuisti concutiens extrema terræ, & excussisti impios ex ea?* *Iob 38* Obscura quidem hæc & perplexa, at exposita hunc sensum efficient. Quam immensa Deus bone, tua est erga homines misericordia, quam infinita bonitas! peccatores enim, qui velut extrema terræ sunt, benignitate tua conseruas, ac veluti capillis apprehensos, ne in peccatorum præcupta ac voraginem corruant, in altum libras: iudiciorum deinde tuorum horrore eosdem concutis, quo è peccatis educti ad veram vitæ emendationem sinceramq; pœnitentiam festinent. Nemini autem mirum videatur, si per extrema terræ peccatores & impios intelligã: eo quod nec ad exactam rationis mensuram, nec ad prudentiæ perpendiculum, (quæ, iuxta Aristotelem, non secus ac cæteræ virtutes, *2. Ethic. c 6 8 9.* semper in medio consistit; vti & vitium extrema occupat, vt Angelicus Doctor ait) *1.2.q.64. art.1.* vitam instituant. Ad hæc nihil est a Deo remotius, quam peccatores, de quib' Psaltes locutus est cum dixit, *Longe à peccatoribus salus.* *Psal.118.* Deus enim & peccator duæ extremitates sunt, ac duo termini á se inuicẽ remotissimi. Deinde eleganter extrema mundi, ac naturæ scabellum & propudium vocitantur, quod nihil peccatore vilius aut abiectius haberi possit: adeo vt quamuis dignitate reges sint ac principes, si peccato se vel minimo fœdare præsumant, totius vniuersi fæces sint & peripsema, & creaturæ infames quam quæ maxime, tam coram Deo & Angelis, quam hominibus. Meritissimo igitur mundi ac terræ extrema appellari queant, sed ad lineam nunc redeamus.

Quamobrem dicendum est, ingens peccatoribus è diuinorum iudiciorum memoria

tia emolumentum nasci, eosque, statim vt illa ante oculos habere cœperint, præseruari ne in peccata proruant; etsi adhuc, quæ humana fragilitas est atque imbecillitas, in eadem prolabantur, quam primum iisdem emergere. Samson cum iniuriam sibi à Philisthæis illatam vindicare constituisset, ad tempus vsque messis vindictam distulit, ac tum trecentas vulpes, sibi inuicem caudis colligatas, quas flammantibus facibus instruxit, in segetem eorum immisit, quam penitus vastauerunt. Praua vestra, ô peccatores desideria, nefariæ vestræ cogitationes & conceptus, scelerata quoque vestra, versutæ quædam vulpeculæ sunt: quas si semel comprehendere potueritis, diuinique iudicii ignem caudis earum subnectere; fugient quamprimum, perque zizaniorum agros discurrentes, à dæmonibus qui hostes tui sunt, te liberabunt, atque omnia peccata vestra, quæ veluti messis sunt, quæ ex nefanda prauarum cogitationum semente enata est, penitus succendent ac destruent. *Iudic. 15.*

Et profecto firmiter mihi persuadeo, exiguam ac tenuem quandam iudicii huius reminiscentiam, plurimum ad homines permouendos conducere. Vnde Isaias Propheta: *Viderunt insulæ & timuerunt, extrema terræ obstupuerunt, & appropinquauerunt & accesserunt.* Per has insulas & extrema terræ peccatores intelligit: qui, quantum terræ extremitates & poli a centro, tantum à Deo centro suo remotæ sunt, & eodem, quo de illis locutus est Propheta, modo tremunt: adeo vt præ timore ad Deum, cum eiusdem iustitiæ incidit mentio, accedere non præsumant. Eadem propemodum vaticinatur Psalmographus, audite melos, *Deus salutaris noster spes omnium finium terræ, & in mari longe. Turbabuntur gentes & timebunt qui habitant terminos à signis tuis.* Ex omnibus porro, quæ hactenus dicta sunt, concludere poterimus, quam necesse sit iudiciorum diuinorum sæpius recordari, quantamque secum vtilitatem eorum recordatio trahat. Nemo igitur vestrũ hac de re dubitet, Auditores, sed omnes luculentam illam Ecclesiastici sententiam, *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis*, in animo ac mente habeant. *Isai 41.* *Psal. 64.* *Eccles. 7.*

Ita porro se res habet ô æterne & omnipotens Deus: neq; enim fieri potest, quemquam in te peccare posse, qui tam horrendam, terribilem adeoque intolerabilem diem semper ob oculos habet: diem inquã, in qua tam stricte peccata disquirentur, disquisita mature ponderabuntur, ponderata vero seuerissime punientur. Si enim tonitrua quæ naturaliter eueniunt, tantum in homines virium habeant, vt his auditis ceruices dimittant, pallescant, consternentur, tremant, ac toto corpore obstupescant; quid non horrendi illi boatus ac terribilia iudiciorum tuorum tonitrua in animabus facient? Quis enim credat, aliquem adeo proiectæ audaciæ, ac tam ferreæ frontis futurum, vt in peccatis perseuerare præsumat, si eadem vel semel audita in animum admiserit, non potius actutum peccatis valedicturus sit? Viuat igitur hæc in nobis memoria, viuat inquam, nec vllo vnquam æuo consenescat: atque illa efficiet, Domine, ne vnquam vel leuissime offendamus, sed vt in lege tua voluntatem habentes, iudiciique tui rigorem iugiter animo versantes, à peccando abstineamus; quo hac nobis ratione pateat iter ad æternam beatitudinem consequendam: quam elargiri dignetur Pater, & Filius, & Sanctissimus Spiritus.

AMEN.

* * *

FERIA

FERIA SECVNDA.

DE SIGNIS, QVÆ VNIVERSALE IVDICIVM PRÆcessura sunt.

Partitio.

I. *De horribilitate signorum quæ iudicium præibunt.*
II. *De signis in Sole & cœlorum virtutibus.*
III. *Cur talia in creaturis monstra sint edenda.*
IV. *De signo in Luna & signorum allegoria.*
V. *De signis stellarum.*

Memorare nouissima tua, *& imprimis signa & prodigia, quæ Iudicium vniuersale præcurrent*, & in æternum non peccabis, *Eccl. 7.*

FIGVRA.

2. Mach. 5. ANtequam funestum illud vrbis Ierosolymitanæ excidium, quod impius Rex Antiochus ei interminatus erat, quo deinde octoginta hominum millia ferro vastante deleta sunt, & non pauciores in captiuitatem abducti, & in quo superbum illud ac magnificum templum direptum ac profanatum est, immineret; apparuerũt quadraginta ante diebus armatorum acies in aere discurrentium; & aduersus se mutuo digladiantium: quod fuit certissimum calamitatis stragisque vrbi sanctæ imminentis præsagium. Ita quoque, vti toties in sacris litteris legimus, non minora, ante generalem magnæ illius ciuitatis, mundi scilicet, destructionem & excidium signa euentura sunt, certissima nempe futuræ calamitates desolationis argumenta & prænuntia. Sol etenim defectum patietur, luna non dabit lumen, at fusuo amicta velamine intra nubes sese abscondet, stellæ cælo cadent, mundus concutierur, animalia horribili modo remugient, cælum tonitrua eiaculabitur, & alia sexcenta, quæ præcurrent signa. De his latius hodierna die loqui est animus, & singula examinare accuratius. Illustra tu modo æterne & ter maxime Spiritus splendore tuo ingenii nebulas, tuque adesse digneris intacta Mater & Virgo. Idcirco te cum paranympho Gabriele supplices, magnaque animi demissione salutatione solita salutamus.

AVE MARIA.

Inter omnia summi illius artificis opera, Auditores, nullum esse constat, docente nos Scriptura, terribilius aut magis horrẽdum, quam opus iustitiæ & vindictæ. Ita namque de eodem testatur Propheta Abacuc, *Admiramini & obstupescite; quia opus factum est in diebus vestris, quod nemo credat cum narrabitur.* Vocat illud opus, cui vix quisquam credat: & bene quidem. Quis enim sine admiratione & ingenti stupore cogitet ea, quæ in supremo illo & terribili die, cum vniuersale iudicium peragetur, euentura sunt? Cum ipsemet Dominus cum dilecto sibi Moyse locutus, ita opus illud appellare non dubitarit. Verba eius hæc sunt: *Signa faciam, quæ nunquam visa sunt super terram, nec in vllis gentibus, vt cernat populus iste Domini terribile quod facturus sum.* Quasi diceret, Vix me nouit mundus: quis est qui cognitam habeat potentiam meam? Ecce populus hic me derelinquit, vt diuinos idolis honores tribuat. Sed ostendam breui, me Deum esse, illos vero mihi subditos & creaturas meas: signa quoq; edam, qualia à nulla hominum memoria facta quis meminerit, & iis terrorem incutiam, quo nomẽ meum & legem reuereantur. Opus ecce hoc vocat *terribile*, idque propter signa quæ parebunt tunc temporis in cœlo, in terris sursum & deorsum, perq; omnia mundi climata, quibus omnes orbis incolæ percellendi sunt. I. Abac. 1. Exod. 34.

Ioel. 2. Ioel autem terribiliora longe de eodem tradit, *dabo*, inquit, *prodigia in cælo & in terra, sanguinem & ignem & vaporem fumi, Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis.* Verborum horum sensus hic est. Vidistis iam olim ô Philosophi duodecim illa Zodiaci signa motu suo naturali laben-

labentia, vnumque post alterum exoriens: vidistis Leonem, Pisces, Virginem. Capricornum Libram, Arietem, & reliqua: at modo alia producam signa, qualia vos vidisse vix credo signa nimirum prodigiosa, sanguinea, ignem & fumum spirantia: cælum quippe stillabit sanguine, vt hinc euidens fiat, omnia morti esse destinata: terra exæstuabit, vt ostendat, omnia igne & flāma delenda, aer denique fumabit, vt hinc pateat, tenebris omnia inuoluenda: sed loco verbi *horribilis* in superiori loco, septuaginta legunt *illustris*, & Lucas primo Actorum capite eundem vocat, *manifestū*. Primus huius diei horrorem, alii signorum quæ præcessura sint, euidentia indicant, ita vt ab omnibus eadem vidēda sint, & futura sint velut tristia quædam præsagia & horribilis casus prænuntia.

Exod. 7.8. 9.10. Præmisit Deus antequam Pharaonem omnemque Ægyptiorum exercitum mari rubro obrueret, diuersa signa ac prodigia, velut futuræ stragis regnique excidii præludia, quod insinuauit Dauid Propheta cū diceret, *Misit signa & prodigia in medio tui Ægypte, in Pharaonem & in omnes seruos eius*, **Psal. 134.** ait, *prodigia*, vt magnum quid innueret: deinde *in medio* vt hinc manifeste ostēderet, signa hæc non in obscuro aliquo angulo, non regni extremitate, sed in meditullio Ægypti facta esse, quo ab omnibus viderentur, communemque toti regno metum iniicerent, itaq; cautiores fierent. Simili plane modo, priusquam vniuersalis mundi ruina communisque totius vniuersi interitus eueniant, & homo qui eiusdem velut Pharao & Rex est, rubicundum diuinorum iudiciorum mare ingrediatur, summus ille Iudex plurima prodigia velut præcursores & anteambulones emittet, quæ non in obscuro aliquo angulo, non in vna prouincia, sed in medio cæli, quod terræ globum ambit, & per vniuersam terram, quæ vniuersitatis centrum & vmbilicus est, videbuntur, vt sibi peccatores caueant, prudentioresque fiant.

Fulmina non sine præuio tonitruo ac fragore euibrari solent; hæc. n. in aeris regione reboantia, trisulcum fulminis telum instare denuntiant. Non aliter quoq; horrendum illud iudicii fulmen plurima signa velut tonitrua antecedent, quæ inspicientibus metū & terrorem incussura sunt. Ita locutus est Psalmographus dicens, *Illuxerunt fulgura eius orbi terræ, vidit & commota est terra*: **Psalm. 69.** non dicit, commotos homines, non animalia, non plantas, sed ipsa bruta elementa, lapides, petras, marmora, ipsam denique terram tremuisse & commotam fuisse.

Qui mari contermini sunt, certa quadā experientia norunt, quando mare alluere vel defluere soleat: nam antequam accedat, plurimæ per littora aues circumuolitant, quæ reciproco volatu & strepero garritu eos qui in littore hærent admonent, vt in continentem transeant, ni à superueniente æstu obrui velint. Quod hic naturaliter in fluxu, & refluxu maris contingere videmus, idipsum ante vniuersalem mundi interitum etiam certissime euenturum constat. Nam antequam vasti illius & rubri diuinorum iudiciorum maris æstus ingruere cœperit, non quidē aues, sed horrenda quædam signa & prodigia antecedent, quibus admoueantur, homines sibi vt caueant, seque in tuto collocent, ne incauti forsitan a violētis illius torrentis fluctibus obruantur, quem conceptum regius vates confirmat, *Dedisti metuentibus te significationem, vt fugiant à facie arcus*. **Psal. 59.**

Iosue Hebræorum ductor, de tribu Ephraim anteq̄ vrbem Iericho quæ in tribu Beniamin sita erat, obsidione cingeret, aut conflictum iniret, exercitum forinsecus circumduxit, idque per septem dies, præcedente nimirū Arca Domini, magno adhæc edito clamore, sacerdotibus quin etiā **Ios. 6.** turbarum clangore strepentibus; quæ erāt velut futuræ stragis & excidii prænuntia: nam statim deinde muri ad terram cōciderunt, omnesq; à minimo vsq; ad maximum, à puero vsq; ad decrepitum gladio interfecti sunt. Iericho, vt ait Origenes, Lunā denotat, ac verissimus mundi typus est, qui **Hom. 6. in Iosue.** nō secus ac luna, crescit, decrescit, renouatur, ac deliquiū patitur. Iesus Christus eundem expugnaturus, ferroq; & igne delerurus,

rus, plurima circum muros eius signa edet, omnē creaturarum suarum exercitum ante portas eius explicabit, cumque prodigiis velut gladiis accinctum, idq; per septē, i. e. plurimos dies, (septimus enim numerus sępenumero in sacris literis pro infinito vsurpatur, vti in verbis illis Dauidicis: *Septies in die laudem dixi tibi*, id est, sæpius.) Deinde cum videmus quotidie Solem, Lunam, & Stellas, quæ toties in sacra scriptura, *militia cœlestis* nuncupantur, cursum in suo quæq; orbe peragere; an non dicere possumus; videre nos quasi tot circuitores circum vniuersi huius muros circumeuntes, & velut excubias discurrendo agentes? Quid de his dicitis Euangelistæ? *Erunt signa in Sole & stellis*. Audientur præterea ciulatus, clamores, strepitus ac tubarum sonitus.

Psal. 118.

Tuba mirum spargens sonum,
Per sepulchra regionum,
Coget omnes ante thronum.

Imperfectio tantū orbis & locorum destruetur, exscindetur.

Quibus omnibus peractis fortis ille locus destruetur, totus orbis excindetur, omnesque eius incolæ morte, & ea quidem crudelissima, delebuntur.

Apoc. 10.

Diuina id reuelatione scire videbatur Ioannes cum in Apocalypsi scriberet; *In diebus septimi Angeli cum cœperit tuba canere, consummabitur mysterium*. Quid denotant hæc omnia? quænam hic latent mysteria? demōstratur, Deum, plurimis signis præmissis, quæ instar Angelorum ac nunciorum mundi consummationē instare denunciantium futura sunt, & postq̄ tuba q̄ vltimus nuntius futura est, sonuerit, ad iudicium venturum, ac tum omnia mysteria finem habitura. E quibus omnibus manifestum redditur, multa & euidentia signa prodigiaq; horrendum illum diem præcessura; at signa adeo horrēda & formidanda, vt si eorum interdum recordari vellemus, aut eadem in mentem reuocare, eum qui iudex illic futurus est, in æternum non offenderemus. Ita namq; id credit Salomon, vtque omnes id credant, conatur efficere: *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis*. Futurum est hoc hodiernæ concionis subiectum, in qua de tribus potissimum signorum generibus agendum erit, si-

Eccl. 7.

gnis inquam in Sole, in Luna, & stellis, quæ vniuersale illud iudicium antecedent. Interea autem dum de his indiciis & signis iudicii prænuntiis, acturus sum, signa quæso; beneuolentiæ & attentionis sedulæ mihi demonstrate. Incipimus.

Inter omnia signa & prodigia, quæ horrendum illum Domini diem præcurrent, signa in Sole velut prima, Prophetæ & Euangelistæ posuere, eaqde velut præcipua & maxime formidanda in primo agmine collocarunt: & merito quidem. Nam quemadmodum decrepitæ senectutis indicium est oculorum lippitudo, visus amissio, mēbrorum tremor & concussio, & omnis caloris naturalis defectus: ita quoq; si oculi mundi in senium declinantis caligare incipiant, si Sol & Luna lumine suo destituantur, si sol obscuretur, & luna lumen neget, si omnia mundi membra tremant ac febris ardore concutiantur, (*Et erunt motus per loca*) manifestissima signa sunt, finem eius & interitum imminere, iudicium extremum instare, atq; mox eum exstinguendum.

Eosdem cum in se defectus morbosque Isaac Patriarcha perspiceret, morti se vicinum agnouit, *Sensit autem Isaac, & caligauerunt oculi eius, & videre non poterat, vocauitq; Esau filium suum maiorem, & dixit ei, fili mi vides quod senuerim, & ignorē diem mortis meæ*. Dico igitur, verbis Patriarchæ huius inhærendo, cum duo illi oculi mundi caligare inceperint, & sol cum luna obscurati, certissimum hoc argumentum esse, mundum in senium vergere, eiusquē finem atque excidium instare: quibus visis merito dicere poterimus, *Iuxta est dies perditionis & adesse festinant tempora*, & inprimis cum vasti huius corporis membra trement & concutientur. II.

Gen. 27.

Matt. 24.

Ast adeo terribiles & violentæ hæ concussiones futuræ sunt, vt turres etiam excelsissimæ iisdem euertendæ sint, arces ad terram prosternendæ, vrbes in ruinas ac rudera redigendæ, montes etiam altissimi, petræq; durissimæ cōcutiendæ, homines præ metu & horrore vociferaturi, ipsi quin etiam Angeli trepidaturi. Vnde hoc constat?

Ingentes terræ motus futuri ante mundi finem.

Ex

Ex textu Euangeliorum, *Virtutes cælorum mouebuntur.* Non sunt horũ verborum exoticæ quædam aut nouæ expositiones cudendæ, nec per virtutes has cœlorum influxus aliqui cœlestes intelligendi, qui, tunc nimirum mouendi sint id est, distemperandi: qua si vero virtutes illæ quæ hæc inferiora dirigunt ac moderantur, illo die omnia confusuræ sint, atque vniuersam rerum machinam turbaturæ. Non sunt præterea per virtutes has cœlestes, angeli illi intelligendi, qui cœlos mouent, dirigunt, impellunt: quasi vero eorum tunc moderamen abiecturi sint, ipsique cœlorum orbes huc illucque, rectoribus carentes, sine vllo ordine, aut mensura at promiscue euagaturi. Quamuis hæc interpretatio aliquomodo tolerari queat, & Apostolus huc visus sit respexisse cum in epistola sua canonica ait, *cæli magno impetu trãsient,* id est promiscue, nullo seruato ordine ferentur: item Isaias Propheta, *super hoc cælum turbabo, & mouebitur terra de loco suo propter indignationem Domini exercituum.* Tamẽ de ipsis Angelis, de substantiis inquam, illis, corporis expertibus, hæc capienda sunt: qui cum quantitate ac dimensione careant, & sola virtute & potentia constent, vt scribit Eusebius, vere etiam virtutes cœlorum nominari queunt. Adeo vt Euangelista per verba hæc *virtutes cælorum mouebuntur,* innuere voluerit, ipsos etiam Angelos viso iudicii horrore trepidaturos. Vnde de diei huius amaritudine & terrore facile iudicare possumus, cũ Angeli, beati illi spiritus hic tremant & percellantur.

Matt. 24. Luc. 21.

2. Petr. 3.

Isai. 13.

Matt. 24.

Sed dicite mihi obsecro, sanctissimi spiritus, cœlestes inquam mentes, quam ob causam mouẽdi sitis vnde tremens ille motus prouenient? an fortasse quod cœlos impellere ac moderari desinetis? an vero quod cura & sollicitudo quam erga mortales semper habuistis, finem accipiet? an vero quod in rigido illo ac seuero iudicio cum hominibus improbis cõdemnari & ad inferos detrudi metuatis? Huius quidem opinionis fuisse videtur Chrysostomus, sed ipse ab eadem quam longissime abest: neque enim vllam eadem veri speciem habet, hinc namque fieret nullã eos de beatitudine sua certitudinem habere. Aliud alii sentiunt, atq; asserunt, ideo potissimum, beatas illas mentes trepidaturas ac mouendas, quod tam horrenda ingentiaque prodigia conspecturæ sint. Respicere huc voluit Iob cum ait, *Columna cæli pauent, & contremiscunt ad nutum eius.* Quod Gregorius Pontifex exponens ait, *Quid faciunt tabulæ, quando tremunt columnæ* id est Angeli, qui sunt veluti mundi bases, atque Atlantes, quibus cœlum & orbis innituntur: metuant igitur homines Thersita timidiores, arundines illæ leuissimo vento moueri & concuti solitæ. Magister sententiarum aliter adhuc locum hunc explicat, aitque Angelos idcirco motum iri, quod peccatores atque impios magna seueritate ac rigore à iudice Deo castigari videbunt, adeo vt & ipsi non parum formidaturi sint. In quo imitabũtur filium quendam familias, qui dum videt patrem aduersus seruos insurgere, eoq; acriter castigare, sibi nihilominibus metuit, quamuis se tenerrime atq; vnice patre diligi norit.

Cur angeli die iudicii mouẽdi sint.

Iob. 26.

Lib. 4. di. 48.

At nihil horum mihi arridet, ô Angeli, aliam motus vestri causam videor reperisse. Mouebimini scil. quia ad res insolitas, nouas, à nulla hominum memoria visas vel auditas, & quas antea geri etiam posse negaueratis, vos rerum arbiter Deus destinabit. Accendetis nimirum ignem, tempestates ciebitis, tubas inflabitis; solem obscurabitis, lunæ defectum causabimini, stellas cœlo deturbabitis. Quam opinionem Euangelista confirmans dixit, *Erunt signa in sole & luna & stellis,* signa vbique, sursum ac deorsum, intus & foris.

Luc. 21.

Cum pater aliquis familias in mortis articulo cõstitutus est, deq; eius iam vita medici desperant, omnes domestici summo in luctu & dolore versantur, famuli lamẽtantur ac gemũt, parietes pulla ac lugubri veste conuestiuntur, vicini & noti plorant, morientisq; casum ingemiscunt: quæ omnia teste Augustino, magis sunt solatia viuorum quã subsidia defunctorum. Ita quoq;, cũ homo qui magni huius palatii, mundi inquam, caput est ac princeps, in extremis erit, & iã iam animam efflaturus, omnes creaturæ, quæ

Simile.

Lib. 1. de ciuit. c. 12.

vt eius vsui seruirent, à Deo conditæ sunt, lugubrem quemdam habitum induent, ac manifesta doloris signa dabũt. Aues quippe garrire desinent, bestiæ horrendum in modum vlulabunt, herbæ exarescent, fontes exsiccabuntur, montes trepidabunt, cœlum tonabit, stellæ cœlo decident, sol deniq; radios atro tectus velamine abscondet, & in hominis casu, præ ceteris creaturis, ingemiscet.

Apoc. 6. Testatur id in Apocalypsi sua Ioannes: *Cùm aperuisset sigillum sextũ, sol factus est niger tãquã saccus cilicinus*, sigilli huius apertio bene, mea quidẽ sententia, & ex sanctorum Patrum mẽte, ad iudicii tempus refertur. Solem vero nigrescere ac ciliciũ induere, quid aliud est, quam manifestũ doloris, quem ex hominis ille calamitate habebit, argumentum? signum quippe doloris est ac pœnitentiæ, cilicium gestare. Sed ob duas potissimum causas oculus ille mundi lugubrem hunc habitum induet & dolorem præ se feret.

Duæ rationes ob quas sol luctum induet in die iudicii. Tunc nimirum, hominum impietate eorumque aduersus creatorem ingratitudine perspecta, simulque visis peccatis quæ vindictam clamabunt quin etiam viso in omnem eos æternitatem sine vlla redemptionis spe tartareis suppliciis excruciandos; tum propter iustam iram, qua aduersus impios accendetur, tum quod erga eos, commiseratione afficietur; quando nimirum cernet, malum eorum & exitium adeo vicinum esse, dolens quin etiam tanta se ingratis beneficia contulisse, motu nimirum suo illis succurrendo, lumen præbendo, influxus suos communicando, pudore simul & pœnitentia commotus, radios retrahet, vultum abscondet, mundoque caliginosus, ater, cilicioque indutus (quomodo pœnitentes indui consueuere) apparebit.

Saccus & cilicium mortificationis indicium est, vt ait Origines, vel, vt Gregorius, apertissimum contritionis testimonium. Solẽ igitur in senectute sua atq; vltima ætate saccum & cilicium assumere, nõ designat aliud: quam homines cum hoc prodigium perspexerint, si salutem consequi, diuinam vindictam declinare, & à tãta se calamitate immunes præstare velint; saccum induere, cilicio membra domare, pœnitentiamque agere debere: atq; ideo, vt dixi, *sol niger factus est*: pro fiet. *tamquam saccus cilicinus*. Nec sol Apoc. 6. modo, sed & orbes cœlestes, qui veluti parietes ac muri ipsius vniuersi sunt eodẽ schemate vestientur. Testatur id Isaias: *in increpatione mea induam cœlos tenebris, & ponam saccum operimentum eorum*: quasi cor- Isai. 50. pora illa cælestia dolerẽt, tot se hominibus adeo ingratis & impiis beneficia cõtulisse: vel quasi eis compatiendo, hoc lugubri illos signo admonerent, vitam vt in melius commutarent, & pro delictis pœnitentiã, cuius saccus euidens argumẽtum est, agendo, à tãto se infortunio & casu defenderẽt.

Niniuitarũ rex auditis Prophetæ interminationibus, sententiaq; mortis in se atq; in vniuersum regnũ lata, vt eam auerteret, regnumque a funesto exterminio tueretur, regium paludamentum in saccũ & cilicium commutauit, edictoq; publico per cunctos regni terminos promulgato, eadem quoq; veste subditos omnes indui præcepit mandauitque vt à viis prauis ad Deum conuersi pœnitentiæ incumberent, diuinamq; maiestatem quam ad iracundiam prouocauerãt, propitiam redderẽt. Ecce verba edicti: *Ope-* Ion. 3. *riantur saccis homines, & conuertatur vir à via sua mala*. Non aliter etiã, diuino iudicio imminente, sol, tanquam omnium inanimatarum creaturarum rex saccum, & cilicium induet: atq; hunc omnis cælestis nobilitas, luna scilicet, planetæ, ceteræque stellæ imitabuntur, quo hac homines ratione cõmonefaciant, vt à peccatis abstineant, itaq; furorem diuini iudicii euadant. Erunt igitur signa in sole.

III. O horror horrorum, ô spectaculũ spectaculorum exclamat Hieronymus, cum diei huius furorem signorumq; horum terrorẽ consideraret. Quid? an non satis est, aquas summa montium cacumina transcenderẽ? plãtas sanguineo rore pfundi; domos ad terram prosterni; eiulare vrbes, aquas exæstuare, homines simul & Angelos trepidare? an præterea necesse est solẽ vultum abscõdere, lunam pati deliquiũ, stellas moueri & deturbari? Necesse plane id erat, inquit Gregorius;

Rationes cur signa in sole esse debeant. gorius; nam, cum omnes creaturæ soli homini velut principi ac domino obsecutæ sint, ipse vero peccando toties earum obsequiis abusus; cur, quæso, aduersus eum in illa die non exsurgant vt eum percellant, eiq; horrorem ac metum incutiant; & præsertim sol, luna & stellæ? Erunt igitur signa in sole.

Necessario id ita debere fieri refert D. Thom. Si enim vniuersa familia ad iniuriã patrisfamilias irrogatam commouetur, atq; eandem vindicare desiderat: si rege iniuriis affecto omnes subditi easdem sumptis armis vlcisci contendunt: cur quæso creaturæ non concitentur, cum tã enormes & graues creatori suo ac principi irrogatas iniurias conspicantur; cur non in vltimo illo die iudicii omnes arma sumant, quibus inimicos principis sui debellent, deque illata iniuria vindictam sumant, atque eius partes tueantur? Aliquid innuere voluit sapiens eum ait, *Omnis creatura tibi creatori deseruiës excãdescit in tormentum aduersus iniustos*. Atq; ideo signa in sole futura sunt. Atq; est hoc, iuxta sententiam Chrysostomi, rationi quam maxime consentaneum, si enim omnes creaturæ ad vnius hominis vsum conditæ sunt, atque ipse earum caput constitutus ac princeps (de quo scriptum legimus, *Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues & boues vniuersas, insuper & pecora cãpi, volucres cœli & pisces maris*;) an non æquissimum est, easdem lachrymis, luctusq; signis insolitis, principis sui casum deplorare, iisdemque ostendere quo in eum animo & affectu sint; & præsertim cum extremo in discrimine versatur? Et sicut amara Passionis Dominicæ die, insensibiles creaturæ, sensum quendam habuisse visæ sunt, doloremque haud mediocrem demonstrasse, cum Creatorem suum morientem viderent? Si sol radios retraxerit, caligine se cooperuerit, si cœlum nubes texerint, si terra tremuerit, si petræ scissæ sint, & monumẽta aperta, si nulla deniq; tũc creatura fuerit, quæ in supremo illo Conditoris omnium conflictu ac certamine luctum lamentaq; non præ se tulerit, cur non & ipsum faciat in magno illo iudicii die, cum hominem qui earum rex est & dominus, in

Simile.

Sap. 16.

Psal. 8.

mortis articulo, & quidem æternæ, viderit esse constitutum? *Erunt* ergo proculdubio *signa in Sole.*

Id autem ita fieri debere putauit Augustinus: cum enim homo è duobus cõpositus sit, spiritu nimirum & carne; verisimile est, Deum cum ad hominem iudicandum venerit, vtrumq; hoc etiam adhibiturum, quo nimirum aduersus eũ iustitiam exerceat, & creaturas sensibiles vna cum insensibilibus aduersus eumdẽ armaturũ: *Erunt* itaque *in sole signa*, ecce sensus expertes.

Adhæc, vt nostrum huc etiam symbolũ afferamus, est etiam longe æquissimũ, hæc prodigia cõtingere: quemadmodum enim ciuitas quę dudum tyranni cuiusdam iugo pressa fuit, illo eiecto, arma aduersus eum capit, inque eius perniciem cum omnibus ciuibus conspirat: Ita etiam mundus, qui ingens quædam ciuitas est, cuius peccator vi & tyrannide dominatum inuasit, & quẽ toto vitæ tẽpore possidet, & in quo omnes eius ciues i. e. creaturæ, inuitæ licet, parent & obsequuntur: cum in vltimo iudicio tyrannum hunc eiici viderit, arma sumet, vires aduersus eum exeret, omnes creaturæ quæ huius Reip. ciues sunt, in eius perniciẽ & interitum conspirabunt, ac bellum eidem crudelissimum indicent. Vnde Sapiens: *Armabit creaturam ad vltionem inimicorum, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos*. Ideoque *erunt signa in sole*.

Sap. 5.

Nemo igitur miretur, si tot signa & prodigia & maxime in sole, horrendum illum diem præcessura sint: nam quoniam tunc postremus dæmonis conflictus futurus est, versimile est, omnes eum creaturas in aciem pducturum & aduersus hominẽ concitaturum, si enim, antequam templũ Ierosolymitanũ excinderetur & profanaretur, varia in eodem pdigia visa & audita sunt, vt Iosephus & Hegesippus tradunt; cur iudicium extremũ plurima etiam signa, velut calamitatis & excidii generalis præambula, quo pulcherrimum mundi huius templum euertendum est, non præcedant?

Occurrit mihi & alia horum signorũ ratio. Tantopere scilic. Deus peccatũ hominum detestatur & odit, vt mutas etiam ob-

 idipsum

ad ipsum creaturas puniat; quod nimirum illæ peccato viam struxerint, occasionem dederint, peccatoriq; obsecutæ sint. Quod è sacris litteris abunde confirmari potest. Iussit olim in Deuteronomio Deus in vrbis cuiusdam impiæ direptione, omnia ferro & flamma deleri, ipsos etiam muros vrbis. In Exodo voluit etiam bestias sceleris abominandi administras expiari. *Qui cum iumento peccauerit, moriatur & iumentum*. In Iosue vero ipsa saxa & lapides vltionē sensere. At quoniam omnes omnino creaturæ toties peccatorib. auxiliatæ sunt eorumq; in scelerib. administræ & socię exstiterunt; ideo par est, easdem etiam vindicem DEI manum persentiscere, diuinæq; iustitiæ flagellum experiri, ac notas iracundiæ in se ostendere, & inprimis lucidum illud astrum solem, qui eisdem velut famulus obsequentissimus ad nutum famulatus est, lucemq; præbuit, cum vitiis operam darent. Æquum est igitur, & rationi quam maxime consentaneum, signa & prodigia in creaturis apparere & præsertim in Sole.

Exod. 22.

David vates cum eminus hęc signa conspiceret, obstupescens exclamat, *Ostendisti populo tuo dura*, intellige signa, id est, prius quam ad iudicium venias, signa prodigiosa præmittes. Iob quoq; cum pluribus vitæ huius vanitatem, ac miserias descripsisset, mox subiungit, *Et dignū ducis super huiuscemodi aperire oculos tuos, & adducere eum tecum in iudicium? Contra folium quod vento rapitur ostendis potentiam tuam*. Non enim videtur æquum Domine adeo fragilem te, te inquam, creaturam tam acriter insequi, torq; prauis signis eam perterrere, nec te aduersus eum insurgere. Satius scilicet foret, Angelo cuidam hocce negotium committere. Vlterius ne tende vir sanctiss. est namq; necessariū, vt hæc omnia eueniant, & docuit S. Scriptura, signa in sole futura.

Psal. 59.

Iob. 14.

Tunc igitur ô astrum lucidissimum, horrendæ huius diei p̄ cæteris creaturis signa dabis? Prædixisse id olim visus est Moyses, cum de te deque sorore tua Phœbe locutus est; *Fiant luminaria in firmamēto cœli, & diuidāt diē ac noctem; & sint in signa ac tēpora*. Fuistis quidem ambo hactenus in signum, tu diei & illa noctis, indicatis adhæc horas & menses, pluuias & grandines præsignatis; at eritis etiam in fine mūndi futuræ calamitatis miseriarumq; imminētium indicium & signum. Confirmat id scriptura dicens, *Erunt signa in sole* Quid? anne in sole?

Gen. 1.

Matt. 24.
Luc 21.

Quid? oculus ille totius vniuersi, diei delicium cœli decus, toti' vniuersitatis columen, omnium planetarum princeps, omnium mobilium summum, omnium horologiorum director, influentiarum thesaurus, summi Dei imago, in signū adhuc futurus, est, qui toties ante in signum fuit. In libro enim Iosue eundem legimus fixum stetisse, mediumq; cursum interrupisse, vt populo Dei in signum victoriæ foret. In libris regum decem cum gradibus retrocedentem videmus, vt regi piissimo restitutæ sanitatis indicium foret. In die passionis Dominicæ vidimus deliquium passum, atq; intra nubilia sese occultantem, vt hac ratione ostenderet morienti se creatori compati. Porro iterum in signum futurus est, quando vniuersa hæc rerum machina dissoluetur, tunc scilicet cilicium induet, atroque velamine sese cooperiet, vt hominis se casu & calamitate affici ostendat, ac proinde apparebunt signa in Sole.

Sol toties in signum fuit.
Iof. 10.
4. Reg. 20.

O signa horrenda, ac vere terribilia quęnam porro videtur ratio tot tantorumq; signorum p̄ducendorum? Rationes sunt variæ ac multiplices. Primo, vt hinc colligeretur mundi finem instare; deinde vt impiis, qui post paucos dies condemnandi sunt, metus ac formido incuteretur; adhæc vt his visis peccatores in extremis illis diebus ad pœnitentiam conuerterentur, peccataq; deferrent: postremo vt ex his mortales certiores redderentur, diuitias omnes in breui deserendas, amplas has & superbas domos propediem derelinquendas, turres excelsas & cœlo iniuriam facturas, in cineres & fauillam redigendas, omnes deniq; voluptates ac delicias finem accepturas. Cuius rei figuram in libro Exodi legimus.

Rationes cur signa horrenda iudicium præcessura sint.

Cum Deus peruicaciam ac duritiē impii Pharaonis castigare disposuisset, omnia pri' Ægypti idola cōfregit & ad terram deiecit; adeo vt eadem ipsa qua Ægypto Hebræi egressi

Exod. 12.

gressi sunt nocte, omnia simulacra in frusta cōminuta sint. Ita quoque vnum è præcipuis futuræ egressionis mundi huius signum erit, omnium rerum, quas peccator, nouus ille Pharao, velut idola quædam adorabat, vt sunt castella, palatia, deliciæ & & facultates, destructio & euersio: cuius rei euidens in sole signum videbimus, & non minus etiam in luna: de cuius signis iam loqui incipiamus, vt ita ad alteram orationis partem descendamus, in qua noua signa cernere licebit.

IV. Apparebunt etiam signa in luna.

Neque enim solus sol signa & prodigia editurus est, sed etiam luna, quæ partibus suis hic quoque non deerit, nec fratri hac in re concedet. Tunc namq; cornua amittet; scriptum est nempe, *Obtenebratus est sol in ortu suo, & luna nō splendebit in lumine suo.* Ezechiel vero ait, *Operiā; cum extinctus fueris, cælos, & nigrescere faciā stellas eius: solem nube tegam, & luna non dabit lumen suū.* Ioel autē, *Sol & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerūt splendorē suum.* At Euāgelista, *Sol obscurabitur, & luna nō dabit lumen suū, & stellæ cadent de cælo.* Apostolus Petrus, *Sol cōuertetur in tenebras & luna in sanguinem, antequā veniat dies Domini magnus & manifestus,* & post omnes in Apocalypsi sua Ioannes, *Sol factus est niger, sicut saccus cilicinus & luna tota facta est sicut sanguis, & stellæ ceciderūt de cælo super terrā.* Desuntne igitur nobis sacræ scripturæ loca, è quibus astruamus, signa in sole, luna & stellis futura?

Isai. 13.
Ezech. 32.
Ioel 2.
Matt. 24.
Act. 2.
Apoc. 6.

Cur Luna apparitura sit rubicunda.

Sed cur sanguinem potissimum tunc luna colorem induet, cur rubescet? anne indicare vult, instare procellas turbines & tempestatem; iuxta illud, *Pallida luna pluit: rubicunda flat, alba serenat:* forsitan, vt nobis mortem, stragem & totius mundi interitū instare demonstraret. Tamberlanes totius Orientis terror, vrbes cum obsidione premeret, quæ se primo dis victoris potestati tradere detrectarent, altero die sanguinei coloris tentoria explicabit, vt hinc obsessi intelligerent, omnia, nisi dederent, morti, stragi, & cædi esse destinata. Hoc ipsū quoque de rubicundo lunæ colore dicere quid vetat? At erit fortasse præsagium è quo de tristi totius vniuersi ruina excidioq; ominari licebit? quod verius existimo, quodque figura quadam è veteri testamento deprompta confirmabo.

Exod. 12.

Antequam Israelitæ Ægypto egrederētur, omnesque Ægyptiorum primogeniti ab Angelo mactarentur, postes & superliminaria agni immolati sanguine tingi voluit Deus. Ita quoq; antequam mundi hæc machina esse desinet, omnesq; à Deo creaturæ occidentur (quod circa finem mundi accidet) superliminaria illa & signa magni huiusce mundi palatii, sol inquam & luna, rubicundo & sanguineo colore tingentur. Hinc in Apocalypsi legimus, *Et luna tota facta est sicut sanguis.*

Apoc. 6.

Signa in ipsomet Christo, qui sol est.

Et sane quando oculos in splendidos illos planetas conicio, eosdemq; attentius intueor, nouos in animo conceptus effor mo. Et quid? diceris attendite, paucis aperiam. Sol ille, qui tristitiæ illa signa præferet, Christum Redemptorem, Luna vero Deiparam Virginem Mariam, stellę autem vniuersam sanctorū cœtū denotare videntur. Quot, Deus bone, sol ille, luna ac stellæ terribili illo die signa dabunt? In Christo imprimis, qui toties in sacris litteris solis nomine nuncupatur, (vt in illo loco Malachiæ, *Orietur vobis timentib. nomen meū sol iustitiæ*) signa horrenda, signa vltionis, iustitiæ atq; iracundiæ apparebūt. Tunc nimirum sol ille obscurabitur, tunc obtenebrescet, tunc misericordię radios mōstrare desinet, tunc benignitatem peccatorib⁹ denegabit, tunc nimis ah sera erit pœnitentia. Hoc est nempe q Samuel olim dixit, *Porro triūphator in Israel non parcet, & pœnitudine non flectetur,* quod testimonio deinde suo confirmat Salomon: *Zelus & furor viri* i. Christi Iesu, *nō parcet in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquā precibus, nec accipiet pro redemptione dona plurima.* An nō igitur signa hæc in sole, luna, & stellis horrenda sunt? Sed erunt & alia, & quidem longe maiora, ac nūmquam prius visa nimirum passionis Dominicę insignia, gloriosum vexillum crucis ac trophæa montis Caluariæ: *Tunc parebit signum filij hominis,* ecquæ Deus bone signa?

Malach. 4.
1. Reg. 15.
Prouer. 6.
Luc. 21.

Erunt, vti dixi, signa præterea in luna, in gloriosa inquam Virgine Maria quę toties in li-

Cant.6. in libris sacris lunæ nomine dicitur, (*Pulchra vt luna*) Eheu! resplendens illa luna, lucidum illud astrum, mater gratiæ ac misericordiæ, modo quidem in hæc inferiora, nosq; homines sanctum influxum ac lumen emittit, peccatoribus quoquo modo auxiliatur, adest, succurrit, pro iisdem apud filium orat & supplicat, veniamq; obtinet: *Matt.24.* sed in die illa horrenda, *erunt signa in Luna*, & quidem horrenda; non enim dabit *lumē suum*: mera tunc nox erit, vndiq; horror & tenebræ, & caligo densissima. O triste ac lugubre nuntium, ô verba metuēda ac formidinem incutientia! Illa Virgo fons ille misericordiæ, gratiarum Oceanus exuberantissimus, quæ vniuerso mundo salutem attulit, quæ commune omnium peccantiū refugium est, miserorum ac desperantium asylum ac pharos, ad quam omnes omnino mortales in vitæ huius nauigatione respiciunt, tunc lumen suum amiserit, immitis, dura, immisericors erit, benignitatis viscera exuerit, sanguinem spirabit, vindictā in peccatores exercebit, flammisque eos acribus addicet. Tunc igitur vere luna obscurabitur, & signa in Sole & Luna apparebunt.

Signa in Virgine Maria.

Luna, vt Astrologi docent, ipsaq; experientia demonstrat, quo à sole remotior, quo & clarior est: & quo ei redditur vicinior & plenior, quo & obscurior, actum deliquiū pati solet. Idem omnino de Virgine hac credendum est: nam quamdiu in hac vita agimus, à filio illa suo videtur abesse q̄ remotissime; peccatoribus tamen tunc maxime illucet, suis apud filium precibus pro iisdē intercedendo, auxiliumq; iis suum ostendendo. Sed in horrendo illo die, filio suo, soli iustitiæ, quam proxima futura, ac beatitudine plenissima, deliquiū patietur, lumen denegabit impiis, vt cum hoc mundo in interitum ruant; sanguineum adhæc colorem induet, ac furore & iracundia in peccatores accensa, eosdem ad necem & mortem sempiternam prosequetur.

Esth.7. Regina Esther cum aduersus Aman Purpuratū exacerbata, eundem ad necē quæsisset; statim quod petiuit obtinuit: mox enim vt postulata Assuero regi proposuit, Aman in crucem actus est. Ad eundem etiam modum illustris illa totius vniuersi regina, gloriosa mater & virgo vindictam in peccatorem, qui vetus ille mundi huius purpuratus est, postulans, quamprimum à filio exaudietur. Tunc quoque, quod notandum est, atque è quo iram eius colligere licet, omnia impiis beneficia & gratias, quas eius aliquando patrocinio & intercessione obtinuere, exprobrabit; quo illis hæc omnia in maius iudicium cedant, maiorisque damnationis sint occasio: Forsitan & illa Ieremiæ verba ad filium suum, qui tunc velut Iudex præsidebit, commota & exacerbata habebit: *Recordare, quod steterim in conspectu tuo, vt eloquerer pro iis bonum, & auerterem indignationem tuam ab eis: propterea reduc eos in manus gladij.* Exclamare igitur mihi licet, ô signa, ô prodigia, ô res penitus admirabiles. *Ierem.18.*

Erunt adhæc etiam prodigia in stellis; eheu quam luctuosa hæc prodigia erunt, quantamque calamitatem portendent: Quando enim lictores capitales veste sanguinea, aut lugubri induti apparent, & tuba iam insonat; signum est maleficum quendam iamiam ad supplicium rapiendū: Ad eundem etiam modum, quando sol, luna & stellæ, quæ sunt veluti satellites & administratores summi illius Prætoris Christi (*ignis, grando, nix, glacies, & spiritus procellarum, faciunt verbum eius*) accinctæ erunt iustitiæq; habitum assument; Sol nimirum tenebras, luna ruborem & colorem sanguineum; stellæ vero deliquium; & quando tuba illa horribilis per sepulchra regionum mirum sonum sparget: an non tum colligere licebit, peccatores iamiam condemnandos esse, & æternis suppliciis mancipandos? *Psal.148.*

Sed necessene erat, prodigia in stellis apparere? an non sufficiebat, eadem in duob. illis luminaribus maioribus conspici? an nō satis erat, solem obtenebrescere, lunam rubicunda veste indui, vt & in stellis signa esse necesse fuerit? Quid ni? Cur non eædem sint in signum, & velut præcursores secundi aduentus Domini, cum fuerint & primi: ita namq; Herodi Magi locuti sunt: *Vidimus*

Vidimus stellam eius in Oriente: & alius Euangelista ita de secundo aduentu asseruit, *Erunt signa in sole luna & stellis*: deinde & alibi, *& stellæ cadent de cœlo*, id est, cadere videbuntur, vt ab aliis aliquib. eadem verba exponuntur; vel, vt ab aliis, obscurabuntur. Alii vero per has stellas, nonnisi cometas quosdam in aere creatos, & impressiones quasdam meteorologicas designari putant, quæ stellæ quædam cælo, id est, aere, decidentes esse, videbuntur, eo loquendi modo, quo in scripturis aues quæ per aera volitant, *volucres cœli*, dicuntur.

Matth. 2.
Matth. 24.
Psal. 6.

Aliter hæc intelligit Origenes, asseritque per stellas has viros doctissimos, & magna rerum cognitione præditos intelligi: quasi plurimi eorum, quamuis in religione sint firmissimi, atque ad instar stellarum resplendeant, Antichristi præstigiis & versutiis in fraudem inducti ac circumuenti, cœlo casuri sint, id est, æterna beatitudine priuandi. Nec id omnino abs re: nam ad eundem modum Sanctos in Daniele Propheta sideribus comparatos legimus, *Deiicit de fortitudine, & de stellis conculcauit eas*, in quib. verbis Hebræa phrasis, *Deiecit* pro *deiiciet*, obseruanda est. Quod Gregorius clarius adhuc exponens scribit, *Quia nonnullos & luce iustitia resplendentes, & virtute operis robustos Antichristus franget*. Quod & Ioannes in Apocalypsi sub visionis cuiusdam mysticæ inuolucris aperte demonstrat, dum dicit, draconem cauda sua tertiam stellarum partem auulsisse: quod vnusquisq; ad libitum interpretetur: equidem de Antichristo hoc intelligi malim, qui circa mundi finem, ad instar truculenti cuiusdam draconis, grassando & sæuiendo, tertiam pene Sanctorum partem, qui à Deo destinati erant, vt veluti lucida quædã sidera in cælesti firmamento aliquando collucerent, cauda secum in perniciem & damnationem trahet. Ah Deus bone, si ipsæ stellæ firmamenti, quæ fixæ esse videbantur, tunc decisuræ sunt: timeant terreni illi, qui nullo alio firmamento nisi mundi in cõstantia, & vanitate nituntur, timeant inquam, ne in interitum ruant.

Dan. 2.
Lib. 30. Moral, c. 10

V. Sancti stellis comparantur.

Sed nondum veri scopum attigimus: nam quoniam Christo solem, Mariæ lunam cõparauimus, necesse quoque est per stellas, de quibus hic agitur, Sanctos intelligere, idque ex mente sacræ scripturæ, & præsertim Apostoli, *Alia claritas solis, alia claritas lunæ, alia stellarum*, id est, vt non eadem omnium stellarum claritas est & splendor, ita quoq; non eadem Beatorum in cœlis est gloria. Hoc nomine & sanctos nominauit, *Qui ad iustitiam erudiunt multos, fulgebunt quasi stellæ in perpetuas æternitates*. In Apocalypsi etiam video mulierem in capite coronam duodecim stellarum gestantem, ac per eandem designari arbitror Ecclesiam, quæ duodecim Apostolis non secus ac duodecim stellis lucidissimis, coronata sit.

Dan. 12.
Apoc. 12.

Et sane, ipsi Sancti sæpius in sacris litteris stellis comparantur, & non immerito: nam quemadmodum stellæ cœli gloria sunt, ac veluti gemmæ & viriones, & cœlestium orbium species, vt eas nuncupat Salomon: ita quoq; Sancti, qui modo in cœlis gloria perfruuntur, decus ac gloria Ecclesiæ dici queunt. Ac sicut stellæ per diem latent, in tenebris vero resplẽdent, ac tota nocte collucent, Sic etiam Sancti, interea dum in nocte vitæ huius ambulant, inter mundi tenebras, inter impios sc. ac sceleratos, in medio Ecclesiæ, virtutibus, bonis operibus, aliisq; ædificationis exemplis resplendent. Vt pluribus ostendit Magnus Gregorius lib. 4. Moralium, c. 14, Vel fortasse, quod per diem dum lætior fortuna affulget, probi delitescere satagant, obscuri esse eligentes meritaque non ostentantes; in nocte vero aduersitatis ac persecutionis tenebris resplendent, longeq; maiores esse videantur, vt asserit Bernardus.

Eccl. 43.

Equidem aliam adhuc his comparationem subnectam: nam quemadmodum, iuxta philosophos, stellæ in cælo fixæ sunt, nec singulæ motu quodam particulari mouentur, at nonnisi mouente orbe cui infixæ sunt, sic & de Sanctis dicemus. Licet enim in hoc inferiori mundo viuant, eorum tamen conuersatio in cœlis, atque eorum animæ Deo velut firmamento inhærent: neue aliam voluntatem aut motum à quo dirigantur habent, quam qui illis cœlitus infixus sit, qui eos iuxta diuinum beneplacitum quocunq; dirigit & impellit. Ita namque olim nescio quis locus est, *In ipso viuimus, mouemur, ac sumus*

Serm. 27. in Cantica.
Philip. 14.

mus. O stellæ præstantissimæ, stellæ quæ Act. 17. signa dabunt & prodigia operabuntur!

Ac signa vero terribilia. Sic enim id prædixere Prophetæ, Isai. 13. *Stellæ non expandent lumen suum*, Ioel. 26. ait Esaias & Ioel, *Stellæ retraxerunt lumen suum.* Per stellas vtrinque intelligendi sunt Sancti tunc nobis succurrere & auxiliari desinent: eorum vero lumen, est auxilium & protectio, quibus nobis adsunt, sunt preces, quas quotidie ob hominum salutem coram Deo repræsentant. Sed in terribili illa die signa in iisdem apparebunt: tunc enim auxiliari, protegere, proque nobis intercedere cessabunt. Modo quidem instar stellarum fixarum in firmamento beatitudinis, nos illuminant, iuuant, suos nobis influxus communicant, at in lugubri illa die lumen retrahent, proque nobis interpellare desinent. An non hæc terribilia quædam signa futura sunt? tunc nimirum recitatæ litaniæ non proderunt, Sanctorumq; inuocatio cassa penitus erit & inutilis, atque omnes preces & auxilii imploratio in vanum fiet. Omnes adhæc sancti cum Iudice Christo Iesu cœlo, velut in aciem prodituri, egredientur, vt de inimicis vltionem sumant, Doeuit hoc me Psal. 139. vates regius, qui de Sanctis ita vaticinatur, *Exaltationes Dei in gutture eorum, & gladii ancipites in manibus eorum, ad faciendam vindictam in nationib.* Per has exaltationes triumphantium iubilos intelligo, quibus victorias quas de inimicis retulere, coram iudice detonabunt: per gladios porro ancipites auctoritatem, quam à Christo accepere ad vniuersum mundum cum eo diiudicandum, ac vindictam de illo sumendam. Irridebunt i- Deut. 32. psos præterea peccatores, ac sexcenta in eosdem infamiæ improperiorumque plaustra exonerabunt, hæc forsitan Deuteronomii verba vsurpantes. *Vbi sunt dii eorum, in quibus habebant fiduciam? surgant & opitulentur vobis, & in necessitate vos protegant.* Deinde, quod multo erit grauius, in interitu quoq; ac perniciæ eorum videbunt, auditaq; damnationis sententia in eosdem prolata plaudent. Psal. 57. Obseruauit id Psalmista cum ait, *Lætabitur iustus cum viderit vindictam, manus suas lauabit in sanguine peccatoris.* Denique aduersus ipsos impios conspirasse videbuntur, nam teste Sapiente, *Stabunt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt.* An non igitur hæc ingentia signa in sole, luna & stellis? Aperite igitur oculos vestros Christiani, atq; horum signorum tenorem vobiscum dispicite, videte signa in sole, luna ac stellis, atque horrendum hunc diem iugiter ob oculos habetote, potens est enim nos è peccatorum cœno extractos in virtutis semitam reuocare, quia Scriptum est, *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.* Eccles. 7. Neq; enim fieri potest, vt Deum offendatis, qui prodigia hæc futuri iudicii & signa præuia interdum in memoriam reuocat. Minima namque eorundem consideratio mihi credite, ad conscientiam percellendam, etiam in peccando obstinatissimam, & peccatis plurimis grauatos, conuertendos, & ad pœnitentiæ lachrymas eliciendas sufficiat.

Tu porro omnium peccantium refugium, ac totius orbis iudex Deus, gratiam obsecro, nobis concede, vt sæpius diei huius meminisse valeamus, vt nimirum visis signis calamitates nō gustemus, vt audito tonitru, à fulgurante manu tuti & immunes maneamus. Et præsta ô misericordiæ Pater, vt quāuis sol, luna, ac stellæ apertissima iustitiæ tuæ signa editura sint, faciei tamen tuæ solis lumem nobis splendeat, neue misericordiæ tuæ radii à nobis retrahantur, neu fax illa lucidissima in tenebras densissimas conuertatur. Idipsum de luna, sanctissima scilicet matre tua dictum esto: ne videlicet illa defectum aliquem patiatur, ne lucidum illud astrum sanguineo assumpto colore nobis cōminetur, ne irascatur, insurgat, ac vindictam de nobis sumere præsumat, sed intercessionum eius iubar nobis iugiter adesse ac lucere dignetur: vtque stellæ id est Sancti, in nostro semper hæmisphrio fulgeant, rutilent ac splendeant, nec vllo vnquam tempore eorum influxibus, id est, precibus, suffragiis, atque intercessionibus frustremur. Quo sole, luna, ac stellis nobis, interea dum in hoc inferiori orbe commoramur, propitiis, ad æternam tandem gloriam ac beatitudinem peruenire valeamus, quam concedere nobis dignentur, Pater, & Filius ac sanctus Spiritus, Amen.

FERIA

FERIA TERTIA.

DE HORRIBILI IVDICII DIE.

Partitio.

I. *De horrore diei iudicialis.*
II. *De ignorata illa & immeritoria noctis die.*
III. *De ignibus diei.*
IV. *De tempestate in quatuor elementis.*
V. *De nominibus diei.*

Memorare nouissima tua, *atque imprimis horrendum iudicii diem*, & in æternum non peccabis, *Eccles. 7.*

FIGVRA.

Deut. 23. MOyses Propheta, calamitates & infortunia, quæ Deus ingratissimo populo interminabatur, prophetico Spiritu cum præuideret, famem sc. bellum ac ferorum animalium incursum, sermonem concludens, diem quo illa omnia euentura erant: diem perditionis, desolationis ac destructionis appellat. Sensu quidem litterali hic de Iudæorum calamitate flagellisque quæ in eos exibraturus erat Deus, locutus est, at allegorice & figuratiue diem iudicii delineauit, quæ vere dies perditionis, calamitatum, miseriæ ac totius mundi desolationis vastitatisq; futurus est: diem in qua non nisi ignes conspicientur, non nisi tonitrua audientur, non nisi de morte erit sermo, non nisi de bellis agetur, diem inquam, terribilis iudicii: cuius vt angustias, & lugubrem catastrophen explicare valeamus, & Paraclitum Spiritum, ac simul ad Deiparā Virginem confugiamus, vt ille gratia intellectum illuminare, hæc vero precibus apud Filium suum nobis patrocinari velit, salutationem igitur Angelicam eidem offeramus.

AVE MARIA.

I.
Isai. 21. Euangelicus ille Propheta Isaias cum exoticam quandam visionem vidisset, eamque describeret: ita sermonem exorsus est, *Visio dura nuntiata est mihi, propterea repleti sunt lumbi mei dolore & angustia parturientis, corrui, cum audirem, conturbatus sum, cum viderem, emarcuit cor meum, tenebræ stupefecerunt me.* Quænam hæc potuit fuisse visio, quæ sanctum hunc Prophetam adeo consternatit, terruerit, concusserit? Viderat sc. in spiritu vrbem Ierosolymitanam euertendam, ciues eius ferro delendos, bona ac facultates eorum diripiendas, altaria profananda & conculcanda, Sacerdotes iugulandos, & lapidem in ea non mansurum. Porro vnica hæc cogitatio in tantum eum perterruit, vt omni prorsus motu, sensu voceque perdita mori sibi visus sit.

At aliam longe terribiliorem vobis hodie visionem denuntio Auditores, ac nuntia multo tristiora affero: non vnam vrbem, non vnam prouinciam, vel vnum regnum desolandum orbem euertendum, & in cineres ac fauillas redigendum. Visionem inquā, cui similis nulla vnquam visa est, in quam si vel tantum oculos conicio, vndique concutior ac tremo, comæ præ horrore attigūtur, expallesco, animus ac vox deficit, & sanguis instar glacici congelascit. Visionem deniq; quam priusquam exponam, exclamare cogor cum Propheta, *Ollam succensam ego video:* cerno eheu diem ardentem, & flammescentem, incendio æstuantem, sed incendio nouo prorsus & inaudito, incendio quod deuorabit, delebit omnia, quodque & imas montium radices exeret. Hinc de eo bene scripsit Moises, *Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima, deuorabitq; terram cum germine suo, & montium fundamenta comburet.* Merito igitur exclamem, O diem horrendam, funestam ac lugubrem, ô diem inter cæteros dies metuendam, ac terribilem! Atq; hoc eam nomine & Paulus nuncupat. *Terribilis quadam exspectatio iudicii est, qua consumptura est aduersarios*, bene ait, *terribilis*, nihil namq; tunc in mundo reperire erit quod non horrorem ac metum incutiet, atque ideo hoc eam schemate depinxit Gregor. Nissenus: *Illic namque irascetur index, elementa iracundiam præ se ferent, cæli furorē spirabunt, atque omnes omnino creaturæ aduersus homi-*

Ierem. 1.
Deut. 32.
Hebr. 10.
Orat. 2. in 1. c. Gen.

hominem insurgent. Vere igitur dies terribilis, qui nulla vnquam similis exstitit, aut vllo vnquam tempore exstabit.

Ezechias Rex cum procaces minas, quibus Rabsaces praefectus militiae regis Assyriorum, sanctae ciuitati Ierusalem, totique adeo regno Iudaico insultabat audisset, adeo consternatus & perculsus fuit, vt scissis vestibus saccoq; intutus, ad templum se contulerit, palatiiq; praefecto & populi senioribus ad se vocatis, eis, cio eos amictos ad Isaiam Prophetam miserit, cui haec referrent, *Haec dicit Ezechias, Dies tribulationis & increpationis, & blasphemia dies iste.* Si sola militis proterui procacia magnanimum hunc principem adeo perculerit, vt diem illum angustiarum, tribulationis & terroris nuncupauerit: quo nos pacto consternari fas est, auditis comminationibus Iesu Christi, totius vniuersi Iudicis, auditoq; nuntio vniuersam rerum machinam euertendam & exscindendam? An non hic inducere saccum oporteat, cineres assumere, & ad poenitentiam recurrere? annon dies ille dies tribulationis, calamitatis & miseriae appellandus est? — 4. Reg. 19.

Mardochaeus Iudaeus cum litteras ab Assuero rege obtinuisset, quibus ei in Persas Iudaeis aduersantes saeuiendi licentia data erat, tradit scriptura, ob quingentos vno die Persas in Susis internecione deletos, & decem de familia Aman in crucem actos diem illum diem vltionis appellatum esse; *Et constituta est per omnes prouincias vna vltionis dies.* Quod si propter paucorum hominum necem dies illa, dies vltionis appellata est, quo nos quaeso, nomine horrendam illam iudicii diem nuncupabimus, in qua omnia sanguine madebunt, in qua maxima edetur strages, in qua per omnes mundi angulos vindex gladius desaeuiet? Vere igitur dies haec dies vltionis ac vindictae dicenda est. — Esth. 8.

Dauid vates cum diei huius mentio incidisset, tantum eius horrorem terroremque esse ait, vt terra motu concutienda sit, ac totus orbis formidaturus Audite verba eius, *Tu terribilis es & quis resistit tibi? ex tunc ira tua, de caelo auditum fecisti iudicium tuum, terra tremuit, & quieuit, cum exurgeret in iudicio Deus:* quasi diceret. In die illa non homines duntaxat aut bestiae, sed ipsa etiam ligna, rupes, petrae, & quicquid in terra est, quamuis insensibile, tremet & pauebit. — Psal. 75.

Plura adhuc habet Sophonias. Scribit enim tantum illius horrorem futurum, vt ipsi etiam Caesares, Sampsones, Hercules, & quicunque viribus fuere nobiles, instar folii trepidaturi sint. *Vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis.* ipsi quin etiam Angeli percellendi, quod testatur Scriptura, *Et virtutes caeli commouebuntur*, & disertius multo Psalmographus, *Montes sicut cera fluxerunt à facie Domini, à facie Domini iudicantis, omnis terra.* Per montes illos liquidos, Angelos, aut etiam homines vitae sanctitate conspicuos intelligere possumus, qui omnes prae metu ac formidine trepidabunt. — Sophon. 1. Matth. 24. Psal. 69.

Fidelium omnium pater Abraham, qui toties in sacra scriptura amicus Dei vocitatur, cuique nullus vnquam virtute obedientiae proprieque voluntatis resignatione par exstitit, cum rigidum hocce iudicium animo volueret, non mediocriter turbatus fuit, ac subito horrore perculsus, *Cum sol occumberet, sopor irruit super Abraham, & horror magnus atque tenebrosus inuasit eum: apparuit clibanus ardens, & fumans, & lampas ardens.* Quae verba sanctissimus Augustinus exponens ait, *Clibanus ardens & fumans, significat diem iudicii, in quo erit fletus & stridor dentium, in quo erit vlulatus & lamentatio, & tarda paenitentia quando mouebuntur fundamenta montium, & ardebit terra vsq; ad inferos.* — Gen. 15. Serm. 54. de temp. & Psal 103. conc. 3.

Vnus ex amicis Iob cum amarum hunc & lugubrem diem in mentem reuocaret, frigido sudore perfusus, animiq; angustia pressus dicebat, *In horrore visionis nocturnae quãdo solet sopor occupare homines, pauor tenuit me & tremor & omnia ossa perterrita sunt.* Magnus Pontifex Greg. in hunc Prophetam cõmentatus, verba haec scitissime iudicio extremo adaptat Bene aũt mihi Iob visus est diei huius memoriam *horrorẽ visionis nocturnae* appellasse, coincidit n. haec appellatio cũ verbis Prophetae Sophoniae: *Dies irae, dies illa, dies tribulationis & angustiae, dies calamitatis & miseriae, dies tenebrarũ & caliginis* H[...] reda profecto epitheta ac nomina metũ ac formidinẽ pauidis incutientia, dies denique tremenda ac formidanda. — Iob. 4. Lib. 5. Mora. c. 23. Sophon 1.

Haec

Hæc est enim dies, cuius si iugem memoriam haberemus, in æternum nullis Deum criminibus offenderemus. Nostrę huic assertioni accedit Sapiens, *Memorare nouissima tua*, & imprimis horrendum iudicii diem, *& in æternum non peccabis*. Hunc vobis horrorem pluribus hodierna concione describam, eumq; vt semper ante oculos geratis, auctor & suasor ero: & quoniam dies hæc, dies confusionis ac perturbationis est, confuse etiam, nulla seruata certa materia, ac sine vllo ordine procedendum est: vos tantum beniguas aures accommodate. *Ecclef. 7.*

II. Nullus nostrum est, Auditores, quin sciat, idq; suadente fide, præter particulare vniuscuiusq; iudicium, quod singuli, anima corpore iam egressa, subeunt, & in quo animæ aut condemnantur, vel æterna beatitudine dignæ iudicantur, esse & aliud vniuersale atque generale, in quo omnes omnino homines vnum in locum collecti pariter iudicabuntur. Sed quonam id die aut qua hora futurum sit, penitus ignoramus: neque enim vlla id à nobis ratione sciri potest. Est namque dies, cuius ortus non à solis directione, non à motu cœlorum, non à causis naturalibus, non à necessitate indissolubili immutabiliq;, neq; fato, quibus omnibus vniuersa scientia naturalesque rationes innituntur, sed pure simpliciter, immediateque à Dei summi omnium rerum directoris voluntate dependet: ille enim agens quoddam liberrimum est, quod in operibus cogi aut violenter compelli non possit, de quo apud Psalmistam scriptum legimus, *Deus vltionum Dominus, Deus vltionum libere egit.* *Psal. 93.*

Miraculum illud naturæ Aristoteles, qui res etiam profundissimas subtilissimasque ingenii solide explorauit, nunquam eatenus pertingere potuit, vt mundi initium inuestigare, aut eius nouisse originem potuerit: adeo vt dicere coactus sit, ab omni hunc æuo & ab æterno exstitisse. Porro si summus ille Philosophus mundi initium & ortum ignorarit, multo magis finem illius & interitum: cum vtrumque ab eadem prorsus causa dependeat, & humani captum ingenii longe excedat. Quod igitur sublimis Aristoteles nequit comprehendere, quis, quæso, nostrum id intelligere aut inuestigare præsumat?

Nullus enim scripturæ locus est, è quo aliqua de eius certitudine haberi certitudo possit, sed omnes eiusdem libri docent, secretum id penitus esse & inscrutabile: ait namque Malachias, *Ecce venit Dominus Deus exercituum, & quis poterit cogitare diem aduentus eius?* Zacharias vero, *Et erit dies vna, quanta est Domino, non dies neque nox.* Ac postvtrumq; Euangelistæ, *De die illo vel hora nemo scit, neque angeli in cœlo, neque filius, nisi Pater.* *Malach. 3.* *Zach. 4.* *Mar. 13.*

Lucas Euangelista, qui etiam de Apostolorum gestis luculentissimum commentarium conscripsit, refert primos illos Ecclesiæ Doctores, Apostolos e huiusce rei certi esse cuperent, idque à Domino, curiositati satisfaciendi ergo, sæpius postulassent, acriter ab ipso reprehensos ac taxatos fuisse, hisque castigatos verbis, *Non est vestrum nosse tempora vel momenta quæ pater posuit in manu sua.* Perinde ac si diceret, nolite curiose hoc inquirere, nolite de rei huius incertæ certitudine anxii esse, quam nec Angeli nec ipse filius Dei norint. *Actor. 1.*

Scio quidem, fuisse olim Rabinos quosdam Hebræorum, qui de huius quasi rei certitudine adepta gloriabantur, de quib. consulere est Galatinum, & Picum Mirandulanum. Credebant enim, mundum, quod sex diebus cum omnib. omnino creaturis à Deo conditus fuerit ac perfectus, ad sex annorum millia duraturum: eo quod mille anni in scriptura aliquoties pro die vno capiantur (vt in illo Psalmi loco. *Mille anni oculos tuos, tanquam dies hesterna quæ præteriit*), adeo vt qui sex dierum spatio conditus esset, sex quoque dierum, id est sex mille annorum spatio euoluto esse desineret, ac tum etiam iudicium fieret. Id autem traduot ex Prophetia cuiusdam Eliæ, quæ in Talmud, in tractatu de Sanedrin capit. Halec & in tractatu de idololatria, capitul. Libne, & in tractatu de Sabbatho relata est. Sed doctissimus Genebrardus, Aruernorum decus, ac Sorbonæ nostræ lumen, eos erroris redarguit, & validissimis iuxta ac doctissimis rationibus euincit, non fuisse illam prophetiam Eliæ Thesbitæ, quem nos vt prophetam tenemus ac *Gal. 2. l. 4. c. 6. Picus Miran. l. 7. Nephtali c. 4.* *Psal. 89.* *Initio Chronic.*

suscipimus, sed alterius cuiusdam recentioris Cabalistæ nugiuenduli, qui suis simul & nobis hac ratione conatus est imponere: tandemque ex sententia omnium sanctorum Patrum, & conformiter opinioni meæ concludit, diem hunc nemini omnino mortalium cognitum esse.

Quod cum ita sit, dico, diem hunc adeo funestum ac terribilem fore, vt, si eum homines comprehendere valerent, nullus omnino inter eos reperiretur, etiam audacissimus, animique inuictissimi, qui non timeret, ac concuteretur: Ioannes Apostolus, qui diuina duntaxat reuelatione, eum perspectum habebat, cum vidisset scilicet iudicem flammantibus & igniuomis oculis scintillantem, & cuius ab ore anceps gladius prodibat, adeo perterritus fuit, vt exanimis in terram corrueret. Quid hoc audio Deus bone. Ecce dilectus Deo discipulus, Christique corculum, variis cœlitus prærogatiuis dotatus, quique supra pectus Domini in cœna recubuit, cum diem hunc nonnisi in ænigmate contemplatur, tremit, pallescit ac tantum non emoritur. *Apoc. 1.*

Ipsemet redemptor nôster Christus, cum Apostolis de hoc die loquens, insolita eam quadam loquendi ratione depingit: *Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi.* Eritne igitur hæc maior Domine, quam ipsa tribulatio diluuii, quam vniuersa terræ superficies aquis cooperta cum vniuersis orbis incolis atque animantibus, sensit? anne maior, quam afflictio Sodomitarum ac Gomorrhæorum, quando quinque ciuitates cælesti incendio deflagrarunt? anne horribilior quam Ægyptia, in qua fluuii in sanguinē conuersi sunt, in serpentes virgæ, vrbes in ranatum palustra commigrarunt, atque omnes totius regni primogeniti ab Angelo exterminatore occisi interiere? eritne crudelior clade maris rubri, in qua Pharao cum vniuerso exercitu in momento sub vndis sepultus pœnas dedit? Sine dubio. Nam talis tunc tribulatio erit, qualis non fuit ab initio mundi, & qualem se quisquam vidisse vel audiuisse non meminit. *Matth. 24.* *Gen. 7.* *Gen. 19.* *Exod. 8.* *Exod. 14.*

Erit igitur tunc, non dico dies, sed obscurissima quædam nox tenebris obsita densissimis, qua nihil amplius promereri dabitur: nox inquam, de qua loquutus videtur Euangelista, *Venit nox in qua nemo potest operari*: nox denique, quam sub parabolæ inuolucris Dominus spectandam dedit, in qua de operariis in vineam missis est sermo: idque diuersis diei horis, sed qui omnes cum nox ingrueret, & tenebræ essent, mercedem ex pacto accepere. Denotat hæc parabola, quamdiu vitæ huius dies durat, nos à magno illo Patrefamilias Deo, diuersis temporib. & omnibus ætatis horis, in Ecclesiæ vineam mitti, vt dignos in ea pœnitentiæ fructus faciamus: at quamprimum vt mortis iudiciique extremi nox ingruit, laborandi finem fore, amplius promereri non licere, pœnitentiam acceptam non esse, & strenuos tunc operarios mercedem ex condicto recepturos: *vt recipiat vnusquisque prout gessit in corpore suo, siue bonum siue malum.* Dies extremi iudicii nocti cōparata. *Ioan. 9.* *Matth. 20.* *2. Cor. 5.*

Insinuauit id etiam aliquomodo Psalmographus, cum diceret, *Ex bit homo ad opus suum, & ad operationem suam vsque ad vesperam:* ideoque quamdiu dies est, operandum est, nec à bonis operibus cessandum, at meritorum messis colligenda: nam cum suprema iudicii nox aduenerit, amplius laborare aut promereri non licebit. *Psal. 103.*

Apostoli cum tota nocte piscati nihil prendissent, Domino superuenienti dixere, *Tota nocte laborantes nihil cepimus.* Scio quidem hæc de obscura nocte & tenebroso peccati statu intelligi, in quo dum quis detinetur, nihil meritorum aut virtutum comprehendere potest. Sed quid ni & de obscura iudicii nocte id intelligi queat, in qua frustra ingemiscemus, omnis spes inanis erit, pœnitentia irrita, in qua bona desideria nihil lucri afferent, nihilque amplius promereri poterimus, in qua nullus indulgentiæ, misericordiæ, aut gratiæ locus? Hoc vobiscum cogitate peccatores, nam quamuis tunc tota nocte laboretis, ploretis, ingemiscatis, lamentemini, nihil capietis: Operamini igitur dum tempus habetis, dum sol in axe est, dum dies durat, & cogitate noctem ad operandum penitus inutilem esse. *Luc. 5.*

Hæc enim videtur nox, de qua Salomon locutus est, *Solis autem illis superposita erat gra-* *Sap. 17.*

tuis nox imago tenebrarum quæ superuentura e-tas illis, in qua spiritus sibilans, aut inter spissos arborum ramos auium sonus, aut vis aquæ de-cu r tus nimium, aut sonus validus præcipita-tarum p.trarum, aut mugientium valida bestia rum n z o c, aut resonans de altissimis montibus echo, deficientes faciebant illos præ timore An nõ nox hæc imago noctis est illius horrendæ, de qua hic loquimur, noctis inquam, in qua petræ inter se collidentur, montes ad inuicem concutientur, animalia vlulabunt, homines lugubriter ingemiscent, voces horribiles audientur, ac tristia spectacula videbuntur, quæ cunctis terrorem incutiant?

Luc. 21. *arescentibus hominibus præ timore & exspectatione, quæ superueniens vniuerso orbi.*

Matth. 25. Anne recordamini noctis illius, quam nobis in parabola Seruator descripsit, in qua sponso ad nuptias veniente, clamor factus? cum quo virgines prudentes, sumpto secum oleo, ad nuptias ingressæ sunt, fatuæ vero, oleo destitutæ, exclusæ. In nocte hac veram noctis extremi iudicii imaginem contemplor, in qua nonnisi clamores, vlulatus, voces lugubres ac lamentabiles audientur. Erit quippe nox illa, in qua animarum nostrarum sponsus, Iesus easdem ad æternæ beatitudinis nuptias introducturus veniet: & tunc, quæ prudentes exstitere, quarum scilicet lampades oleo instructæ sunt, id est, quæ animam multis virtutum ornamentis condecoratam habuerint, magno cum honore adoptatas illas agni nuptias admittentur, at stolidæ, id est peccatores, quarum lampades existinctæ erunt, igne sc. charitatis non collucentes, nec oleo bonorum operum secum sumpto, fores occlusas inuenient, neue ad beatitudinis nuptias intrabunt. Neque enim tunc olei coementi, meritorum coaceruandorum, pœnitentiæque agendæ tempus erit: vitæ dies ad operandum conceditur, nox vero ad operandum inepta.

Exod. 16. Quamdiu Hebræi in deserto & inculta solitudine subsistebant, singulis diebus, præterquã Sabbato, manna cælitus decidebat. Docemur his, diuinæ misericordiæ manna, quamdiu in mundi deserto degimus, magna copia, idque singulis vitæ diebus operi destinatis, decidere at in extremi iudicii die, qui instar Sabbati futurus est, ac veluti omnium rerum quies, ne micam quidem misericordiæ ad nos descensuram, nec vllã ture grauiam, aut indulgentiã exspectandam esse. Egregia quidem hæc signra, ecce & aliam.

Sex annis continuis agros excoli olim voluit Deus, septimo vero anno omnes nouales esse & ab aratione quietem habere, *sex annus seres agrum tuum, septimo sabbathum terræ erit.* Exod. 23. Denotabat hoc conscientiæ nostræ agrum, sex annis, id est, sex vitæ huius ætatibus, diligenter excolendum, ac bonorum operum semente conserendum: sementis autem hæc, virtutes sunt, merita, ac pœnitentiæ fructus. His enim annis euolutis septimus adueniet, nempe Sabbathum illud æternum, in quo nihil amplius laborare, promereri, pati, subire poterimus, & in quo omnia sancta piaq; exercitia finem accipient, Apoc. 14. *A modo iam dicit Spiritus, vt requiescant à laboribus suis.* Ideoque magno nos affectu Paulus monet, & etiam atq; etiam adhortatur, vt 2. Cor. 6. dum tempus acceptabile habemus, dum dies salutis adhuc in orizonte est, bonum operemur. Sed nocte hãc relinquentes, diem discutiamus, ac tragicum illũ diem, de quo nouos & nunquã auditos conceptus producamus.

Prophetarum ille Rex ac regum Propheta Dauid, cum diei huius mentionem faceret, de eo nõ secus ac de diluuio quodam locutus est, *Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno, veruntamen in diluuio aquarum multarum ad te non approximabunt.* III. Psal. 31. Perinde ac si diceret, Nunc quidem ô æterne Deus, omnes sancti, nostri patrocinium suscipiunt, vbiq; pro nobis supplicant, sed vbi horrenda & procellosa illa dies aduenerit, cum nimirum omnes furoris tui aquæ exundabunt, nemo pro nobis intercedere præsumet. Reuocat hoc & aliud mihi in mentem quod refert Plutarchus.

Cleon vir in rebus gerendis industrius, *In tractatu de iis, qui remp. gerunt.* cum ad reipubl. gubernacula suscipienda euocatus esset, omnibus notis & consanguineis vnum in locum vocatis ait, omnem sese nunc amicitiæ, familiaritatis ac sanguinis memoriam iuraque deponere, ne fortasse cæco quodam erga eos affectu abductus à iustitiæ tramite & æquo diiudicando deflecteret,

ret. Idem hic de Iesu Christo dicere velle videtur Psaltes, qui à Patre suo ad vniuersum hunc mundum iudicandum vocatus, omnes amicos, dilectos ac sanctos vnum in locum colliget, (*Congregate illi sanctos eius, qui ordinant testamentum eius*) priorique amicitiæ ac pristino amori valedicere quodammodo videbitur, ne quam posthac ab eo gratiam, aut indulgentiam expectent. Hoc nempe est, *In diluuio aquarum multarum ad te non approximabunt.*

Psal. 49.

Psal. 31.

Diluuio inquam penitus nouo, atq; horribiliori illo, quod tempore Noe orbem submersit, non enim aderit tunc arca, quæ hominum reliquias vndis eripiat: sed erit diluuium ignis & flammarum exundantia, quo nomine id Daniel Propheta nuncupauit, *Fluuius igneus rapidusque egrediebatur de ore eius,* atque idem quidem qui supra Dauid. *Ignis ante ipsum precedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius.* Ecquod Deus immortalis, illud erit diluuium, ecquæ conflagratio? longo profecto terribilior quam incendium Sodomiticum. Terribile quidem fuit, quinque ciuitates igne cœlesti deflagrare, vnoque pariter incendio in fauillas redigi, sed erit, mihi credite, horribilius, eodem tempore videre Asiam cum Africa fumantem, Europam cum America deflagrantem, & per quatuor mundi angulos & cardines Vulcanum laxatis habenis debachantem.

Dan 7.

Psal. 67.

Loth vxor cum Gomorrhæum incendium curiosius respectando, vidisset, adeo repente exhorruit, vt in statuam salis conuersa, insensibilis, immobilis ac sine vita permanserit. Et sane, nullum omnino hominem esse existimo, qui ea quæ in extremo iudicio euentura sunt fulmina inquam, atque orbis totius incendium respiciens attentiusque contemplatus, non percellatur, vitæ rationem ac mores mutet, atq; instar statuæ in rerum mundanarum affectu, gustu, sensuque immobilis & omnis sensus expers non reddatur.

Gen. 19.

Ioannes Babylonis exscidium desolationemque in Apocalypsi prænuntians, tam horrendam eam ac tragicam futuram esse ait, vt omnes transeuntes tanta rerum atto- niti vertigine, ac casu perculsi, cineribus caput conspergendo, aeraque lamentis gemitibusq; implendo, dicturi sint, *Va, va, ciuitas illa magna, in qua diuites facti sunt omnes, vna hora desolata est.* Quid igitur dicturi sunt homines, cum non vnius horæ, sed longe breuiori spatio, vastam illam mundi vrbem in cineres & fauillam redactam conspicient? quos tunc gemitus, quas lachrymas, quos vlulatus edent? quanta tunc omnium erit anxietas, quanta angustia?

Apoc. 18.

Ipse quin etiam Redemptor noster Ierosolymitanæ ciuitati appropinquans, eiusq; desolationem excidiumque præsagiens, lachrymas effundere vbertim cœpit, itaque eiusdem sortem querulis vocibus deplorare: *Quia venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo, & coangustabunt te vndique, & ad terram prosternent te, & filios tuos qui in te sunt & non relinquent lapidem super lapidem.* Saluator, ecce, noster vnius vrbis excidio ruinaque in tantum permouetur, vt lacrymas fundat, gemat & ploret, tu autem effrenis peccator in omnia scelera effusse, nō moueberis aut flecteris, cum generalem & communem vniuersæ mundi machinæ vastitatem ac ruinam conspicaberis. Veniet enim, eheu! tempus, quo vniuersus orbis vallo arctissimo circumcingetur, omnia pessum ibunt, omnes iugulabuntur, ignis per omnia inualescet, mors vbique grassabitur, omnia denique ad terram prosternenda sunt, nec lapis super lapidem mansurus. O excidium sanguineis lachrymis deplorandum? ô ignem, ô diluuium!

Luc. 19.

Vere igitur tunc diluuium aquarum multarum, plurimarum inquam miseriarum, existet (hac enim nomenclatura sæpius miseriæ, & calamitates in sacris libris appellantur,) quando nimirum summus ille Deus, summus Iudex, ac vindex, furoris sui atque indignationis cataractas hactenus occlusas relaxabit, vt vniuersum terrarum orbem diluuio inuoluat. Nam quemadmodum torrens rapidissimus, diu obicem & repagula passus, adeo tandem excrescit & augetur, vt claustra effringens, repagulaque supergressus, omnia circumquaque cooperiat, & sata læta boumque labores vnico momento atque impetu destruat: ita quoque rapidus ille

Ille ac violentus diuinæ iustitiæ torrens, iam enim à quinque annorum millibus, aut amplius in superno ille habitaculo retentus est, idque per obicem & remoram quam diuina misericordia obiicit, per repagula quæ Dominica crux, ac sanctorum omnium intercessio opponunt, sed in tantum nouis quotidie aquis accedentibus inflatur, vt in supremo tandem iudicio magna vehementia & impetu erumpens, vniuerso mundo cladem & interitum sit allaturus. Hunc mihi conceptum Isaias propheta suggerit dicens, *Ecce validus & fortis Dominus, sicut impetus aquarum multarum inundantium*, atque apertius
Isai. 28.
adhuc Dauid, *In diluuio aquarum multarum.* Hoc igitur mente volue anima mea, ac vide, ne hoc te diluuium inuoluat.
Psalm. 31.

Ceterum torrens iste adeo violentus & impetuosus existet, tantisque insurgens tempestatibus, vt Iob omnes mundi huius miserias, calamitatesque enumerans, easdem vt leuissimas ac velut nullius momenti, earum respectu duceret, non secus ac si quis aquæ guttam cum vasto Oceano compararet. Earum itaque magnitudinem admiratus, ait, *Cum vix paruam stillam sermonis eius audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri?* Vocat ecce afflictiones
Iob 25.
mundi huius, inter quas numerantur pestis, fames, bella, aliæque calamitates, quæ Deo exacerbato euenire, non nisi guttam. Quid? Omnia ne hæc ô Iob, non nisi stilla sunt cum iis quæ tempore iudicii euentura sunt comparata? quantus igitur miseriarum ille Oceanus erit quantumque diluuium?

Referam & alia longe mirabiliora, in illa etiam die ingens illa procella & tempestas ingruet, de qua toties Psalmographus locutus est, *In circuitu eius tempestas valida.* Quan-
Psalm. 49.
do enim Iudex ille ad iudicium venturus est, tempestas, & fragores eius erunt velut anteambulones: tonitrua velut tubam inflabunt, & fulgura coruscationesque lateri
Psalm. 82.
eius non secus ac laterones astabunt. Et alibi, *Sicut ignis qui comburit siluam, & sicut flamma comburens montes, ita persequeris illos in tempestate tua, & in ira tua turbabis eos.* Symbolum quoque suum huc confertat, Iob. *Ap-*
Iob 27.
prehendet eum quasi aqua inopia, nocte opprimet eum tempestas.

Hem quænam tempestas, quænam procella erit profecto illa: toti orbi communis, & quocumque terrarum diffusa, perque omnia elementa desæuiet, tempestas scilic. in mari, tempestas in terra, tempestas in aere, denique per omnia mundi climata dispersa. Quod diductius nonnihil in singulis declarabo. Erit igitur tempestas in mari: tunc namque venti carceribus suis erumpentes, perque Neptuni imperium laxatis habenis debachantes mille naufragia caussabuntur, fluctus concitabunt, aquas in altum tollent, Oceanum incendent, vndarum gurgites cælo tenus eleuabunt, eosdemque eleuatos ad ima barathri deprimment, piscibus horrorem incutient, adeo vt vadis relictis, ac liquido habitaculo, præ metu amarescentes, anhelantesque in littore exspiraturi sint. Ipse quoque maris sonitus & mugitus fluctuum, repercussioque reciproca, adeo horribilis Luc. 21.
erit, vt homines ea audita propemodum Psal. 45.
sint emorituri, *Arescentibus hominibus præ* Psal. 76.
confusione sonitus maris & fluctuum, & in Psal- Psal. 68.
mis, *sonuerunt & turbatæ sunt aquæ:* item alibi, *Viderunt te aquæ Deus, viderunt te aquæ, & timuerunt, & turbatæ sunt abyssi*, &c. item alio in loco, *Non me demergat*, Deus meus, *tempestas aquæ.*

Non minor quoque tempestas erit in terra. Tot namque in ea motus, concussiones, Tempestas per terram.
agitationesque erunt, vt montes ad terram prosternendi sint, arces & exstructiones in sublime euolaturæ, totus denique orbis sedibus mouendus mutuaque collisione euertendus: dicit enim Euangelium, *Erunt motus magni per loca.* Quæ tunc concussiones per Marc. 13.
omnia mundi loca existent? omnia nempe à sedibus imis & ab ipsis fundamentis mouenda sunt, testatur id Psalmista, *Mouebuntur omnia fundamenta terræ*, & alio in loco,
Moueatur mare, & plenitudo eius orbis terra- Psalm. 81.
rum & vniuersi qui habitant in eo. Cuius rei ra- Psal. 79.
tionem subnectit, *Quoniam venit iudicare terram: iudicabit orbem terrarum in iustitia & populos in æquitate.* Porro motus hi adeo vehementes erunt, vt terra sedibus mouenda sit locoque excussa; de quo hoc Isaiæ testimo-

mum habemus: *Super hoc cælum turbabo, & mouebitur terra de loco suo, propter indignationem Domini exercituum, & propter diem iræ furoris eius:* item Ieremiæ *Vidi montes & ecce mouebantur, & omnes colles conturbati sunt, intuitus sum & non erat homo, & omne volatile cæli recessit: aspexi, & ecce Carmelus desertus, & omnes eius vrbes destructæ sunt a facie Domini, & a facie iræ furoris eius.* Atque testimonium grauissimum Ioannis in reuelationibus, *Et terra motus factus est magnus, qualis nunquam fuit, ex quo homines fuerunt super terram.*

Isai 13. Ierem. 4. Apoc. 16.

Tempestas in aere.

Tempestas quoque non minor in aere. Omnia enim tunc in tribus illis regionibus sublunaribus in motu & tumultu erunt, prodibunt tunc ex illis fulgura, coruscationes, tonitrua, fragores, grandinumq; copia: *Illuxerunt fulgura eius orbi terræ, vidit & commota est terra:* item, *Misit sagittas suas & dissipauit eos: fulgura multiplicauit & conturbauit eos,* & in Apocalypsi, *Et facta sunt fulgura, & voces, & terræmotus, & grando magna:* & mox eodem in libro, *Et facta sunt fulgura, & voces, & tonitrua, & terræ motus factus est magnus & grando magna sicut talentum descendit de cælo in homines.* Quid igitur in die illa tremenda facturus est homo, in die illa procellosa, quo te conferes? mare conscendes vt enauiges? sed ipsum tempestatibus horrendis infestum erit, deerunt etiam naues quæ exustæ erunt, ipsi quin etiam pisces incendium deuitantes pelagus deserent, & abditos recessus quærent; per agros discurres vagabundus & pauidus? non poteris, fulgura enim & tonitrua capiti tuo superimminebunt. At nondum hic finis.

Psal. 96. Psal. 17. Apoc. 11. Apoc. 16.

Ignis quoq; elementaris tempestatem experietur, ille namque extra sphæram & orbem recedens omnia hæc inferiora consumet: *Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius.* Quos hic inimicos intelligit? ipsos nimirum peccatores: scriptum est enim, *Odisti omnes qui operantur iniquitatem.* ipsas etiam bestias, plantas, terras, & ceteras creaturas aquas omnes ignis deuorabit, eo quod peccatori in peccatis quodammodo lænocinatæ sunt, atque instrumenta peccatorum & scelerum fuere: *Pluet super peccatores laqueos, ignis & sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum, quoniam iustus Dominus, & iustitias dilexit.* Hæ namq; creaturæ, eius iustitiæ executrices erunt, *Ignis grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius.* O dies, ô tempestas & ô procella, qualis ab initio mundi visa non fuit! nam Ægypti plagæ cum his comparatæ ludicrum quid ac propemodum nihil esse videntur. Ægypti siquidem flumina nonnisi in sanguinem mutata sunt, at pelagus & Oceanus tunc ignis naturam induet: in Ægypto nonnisi tenebræ spissæ fuere, at hic sol vultum teget caligine amictus, luna quoque deliquium patietur, stellæ adhæc lumen non dabunt; illic soli primogeniti ab Angelo percutiente occisi sunt, hic vero omnes homines vna cum bestiis interibunt. Non satis tibi erat ô tempestas quatuor elementa concutere? vlterius etiam progrediere?

Psal. 96. Psalm. 5. Psalm. 10. Psal. 148.

Sine dubio, Auditores: nam ad ipsos vsque cælos eadem pertinget, omnesque globos cælestes concutiet, atq; huc trahere possumus verba illa Dauidis, *Et in ira tua turbabis eos.* & maxime Isaiæ, apertius illud innuentis *super hoc cælum turbabo.* Porro tam horrendæ tempestas hæc in cælestib. orbibus grassabitur, vt omnes cælestes influxus cessaturi sint, cælorum motus finem accepturus, stellæ cælo casuræ, ipsi quoque spiritus eosdem orbes dirigere atque impellere soliti, pauore & formidine percellendi, sol obscurandus, luna sanguineum colorem assumptura, planetæ denique lumen negaturi. Annon igitur horrenda hæc tempestas erit, cum nimirum virtutes cælorū mouebuntur? Adeo vt vere dies tempestatum appellari possit, cum per vniuersa & per omnes mundi angulos eædem grassaturæ sint.

Psal. 82. Isai. 13.

Toties de his olim locuti sunt Prophetæ, & imprimis Ezechiel, *Erumpere faciam spiritum tempestatum in indignatione mea, & imber inundans in furore meo erit, & lapides grandes in ira in consumptionem.* Dicit plurali numero *tempestatum*, quia nulla tunc tempestas erit, quæ non grassabitur, & nullus locus in quo non grassetur, in cælo nimirum, in aere, mari & terra, perque quatuor mundi cardines. Post hunc prodeat Daniel magni quo-

Ezech. 13.

que

Dan. 11. Nahum. 1. que nominis Propheta, *Quasi tempestas veniet*, & Nahum, *Dominus in tempestate, & in turbine viæ eius.* Omnes ecce diem hunc tempestatem vocant. Exclamato itaque tempestatem [illegible] Quam [illegible] terribilem diem [illegible] huc [illegible] scriptura [illegible]!

Sophon. 1. Sophonias enim Propheta de eo diem agens, vocat illum diem iræ, calamitatis & miseriæ: iræ inquam, sanctissima namque Trinitas tunc sæuiet & excandescet; cum furore scilicet descendens, ad vniuersum mundum diiudicandum: Angeli quoque exacerbabuntur, hominibus enim adesse & opitulari desinent: cœli etiam iracundiam præ se ferent, cursum namque suum abrumpent, ac volui desinent: elementa quin etiam furorem videbuntur induisse, ignis enim continuo ardebit, aer tonitrua edet, Oceanus insurget & spumabit, terra tremet, itaque nullum amplius fructum gremio suo effundet: dæmones adhæc furent, qui omnes tunc infernalibus abyssis prodibunt, vt in nos desæuiant: totus denique mundus indignari videbitur, quidquid enim hic reperietur, peccatoribus bellum mouebit, iustitiam & vindictam de tot tantisque peccatis deposcens. Vere itur dies iræ, Dies Calamitatis. Nullæ namque tunc supererunt vrbes, arces nullæ, aues garrire desinent, animalia solitudinem deserent, totus denique orbis nonnisi inocultum quoddam & sterile desertum videbitur. Erit adhæc dies miseriæ. Vbiq; namq; animalia vlulabunt, homines eiulabunt: hic paries ad terram concidet, illic integra cum fundamentis palatia terræ motu conuellentur flamma summa montium cacumina transcendet, grando per agros sæuiens sata prosternet, cadauera quoque vasta per terram sparsa videbuntur. Dies igitur miseriæ & calamitatis, quia tunc dæmones solutis vinculis in homines insurgent, Angeli furorem induent, sancti qui nobis auxiliati sunt hactenus, indignabuntur, & homines æternis suppliciis addicentur.

Tres sunt dies notabiles. Ideo quoque dies indignationis & furoris appellatur, quod tres sint dies penitus admirabiles. primus est dies vitæ huius, quia interea dum hic vitam ducimus, indignatur interdum Deus, interdum vero, cum visum fuerit, consolationes abundanter immittit: nonnunquam castigans, nonnunquam etiam gratiosus demulcens. Secundus dies est perfectum, qui tamquam [illegible] habet [illegible] [illegible] est, ac nonnisi deliciis [illegible]; ille autem non nisi in cœlesti beatitudine habebitur, vbi perfectum & liquidum gaudium & exultatio obtinetur, At tertius iram solum & indignationem continebit, dies videlicet extremi iudicii, & iram adeo grauem & atrocem, vt Propheta verbis eam se exprimere posse diffidat. *Qui nouit potestatem iræ tuæ? & præ timore, iram tuam dinumerare?* Porro ipsemet tantam eam futuram Psal. 89. putat, vt mente illam voluens in terram se prosternat, oculisque in cœlum sublatis, ad Dominum conuersus & lachrymans exclamet, *Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.* Psal. 6.

Abac. 3. Non minus eandem exhorruit Propheta Abacuc, vt mori se malle testatus sit, quam hunc iudicis furorem experiri: *Audiui & conturbatus est venter meus, à voce contremuerũt labia mea, ingrediatur putredo in ossib. meis & subter me scateat, vt requiescam in die tribulationis.*

Dies indicii dies belli appellata. Iob. 38. Psal. 139. Iob. 40. Dies hæc aliis adhuc in sacra scriptura nominibus indigetatur, Iob namq; Propheta vocat eam diem belli & certaminũ, *Quæ præparaui in diem pugnæ & belli.* Quidni & huc trahi possint verba Psalmographi, *Obumbrasti super caput meum in die belli.* Quam graue porro & cruentum hoc bellum, ex verbis eiusdẽ Iob colligi posse videtur, cum id absolute, bellum velut per antonomasiam, nullo alio addito vocabulo, appellet, *Memento belli, nec vltra addas loqui*: periude ac si dixisset, Vltimum hunc conflictum in mente tantũ habe, ad iudicii huius certamen te præpara, deq; nullo alio conflictu esto solicitus.

Et vere dies hæc, dies belli, stragis & sanguinis, dies, quæ toti orbi rupta pace bellum indicet, atque ideo in huiusce rei signum, tubæ per sepulchra regionum perstrepent, & clangorem bellicum edent, ast adeo horribilem, vt ad imos vsque Antipodas audiendus sit, & ad illius auditum quidquid hic in terra est, prosternendum. An non profecto Iosu. 6. admirabile fuit ad solum Hebraicarum

tubarum sonitum muros Ierichuntinos ad terram concidere, & Israelitis aditum hac ratione patere? at longe, mihi credite, erit admirabilius, ad primum buccinæ iudicii clangorem videre concidentes pyramides excelsissimas, montes altissimos tremere, inferni claustra reserari, mortuos sepulchris egredi, ac totum omnino mundum metu concuti.

Iud. 6.7.8. Gedeon Manassites, qui quadraginta annorum spatio Israel iudicauit, Madianitas, collisis inter se lagenis flammantibus, tubisque perstrepentibus in fugam egit, fugientesque profligauit. Dux hic typus fuit Seruatoris nostri Christi, qui iisdem prorsus armis in die iudicii inimicos debellabit: Matthæus ait, *Mittet Angelos suos cum tuba & voce magna*; Ioannes vero: *Septem Angeli qui habebant septem tubas, præparauerunt se vt tuba canerent*. Sophonias quoque, *Dies tubæ & clangoris*: Hæc quidem quoad tubas; de igne etiam euidens est, *Ignis ante ipsum præcedet*, & alibi, *Ignis in conspectu eius exardescet*. E quibus manifeste apparet, Gedeonem illum Christum in flamma & buccinæ strepitu mundum debellaturum. Quid agitis, Christiani? nondum trepidatis? nondum expallescitis? nondum vobis genua labant, arrectæq; horrore comæ?

Matth. 24. Apoc. 8. Sophon. 1. Psal. 96. & 49.

Exod. 19. Cum Deus legem suam in monte Sinai, anno mundi 2453. Moysi daret, fulminaque, tonitrua coruscationes, fragores, procellæ, turbines ventorum, & tubæ circumquaq; audirentur; in tantum populus consternatus fuit, vt præ metu ac formidine propemodum exanimaretur. Quid igitur vos agetis, Auditores quando in valle Iosaphat, præcurrentibus flammis, præuio furore & tubarum sonitu, procellisque ingruentibus, non lex aliqua, sed mortis & condemnationis sententia in impios pronuntiabitur? atque imprimis flammis, quæ non secus atque olim vndæ diluuii, altissimorum montium fastigia quinq; cubitis transcendent, vt ex Augustino colligere est.

Lib. 20. de ciuit. c. 18.

Hæc item dies, vocatur dies Domini, *Prope est dies Domini, dies Domini veniet crudelis*, ait Isaias, & Ioel, *Magnus dies Domini, & terribilis*. Sophonias autem, *Iuxta est dies Domini, dies iræ, dies illa dies tribulationis*, & Apostolorum princeps, *Dies Domini sicut fur*. Ioannes vero in Apocalypsi, *Diem Domini magnum* nuncupauit. Luculenta profecto testimonia, quæ hoc ei nomen assignent: sed cur factum putamus, vt hoc nomine diceretur? res ad oculum patet, & demonstratio placebit, vt arbitror. omnes vitæ huius dies, nostri sunt, eosque impendere quisque potest prout sibi videtur: legimus enim in sacris litteris, *Ducunt in bonis dies suos*, dicit suos, vt ostendat, annos, menses, dies, horas, omniaque vitæ huius momenta nostra esse, & quia nostra sunt, eadem vel virtutibus vel vitiis incumbendo nos posse traducere. At dies iudicii non nisi Domini futurus est, quem ille totum sibi seruabit, vt in eo vindictam de peccatoribus secundum beneplacitum sumat, atque est hoc sane quam æquissimum.

Isai. 13. Ioel. 2. Sophon. 1. Apoc. 16. 2. Petr. 3. 1. Thess. 5. Iob. 21.

Nam quoniam suum potentia diem habuit nimirum cum vniuersam hanc rerum machinam ex nihilo conderet, & misericordia suum, quando ex mera bonitate benignitateque humanum genus, quod propter delicta morti ac damnationi perpetuæ obnoxium erat, morte liberauit, necesse quoque est, vt & iustitia habeat suum. Deinde cum infinita illius bonitas viginti vel triginta dierum millia plus minusue, secundum vitæ huius dimensionem, nobis concesserit, vt gratiam suam interea nobis communicaret, misericordiam & clementiam ostenderet, an non rationi maxime consentaneum est, vnum vt sibi ad minimum è tot millibus diem reseruet, quo delicta nostra ingratitudinemq; puniat, opera examinet, suamq; iustiam exerceat? dies autem ille, dies iudicii futurus est hunc ille sibi delegit, hunc destinauit, vt in eo iræ tela detorqueat.

Agite igitur, Recordamini nouissima vestra, & in æternum non peccabitis. Recordamini, in quam omnia, quæ horrendo illo die euentura sunt, perpendite angores quos patiemini, cum vos vndique obsessos & circumuallatos intuebimini: ante vos aderit ignis, à tergo patens orci gula, à latere adstabunt horrenda illa dæmonum monstra. Si enim Elisæi puer, cum Domini ædes ab hosti-

hostibus obsessas videret, exclamauit, *Heu, heu, heu, Domine, quid faciemus?* quę modo vos trepidare ac pallere par est, cum vndequaque vos hostes obsidebunt? Annon delitescere cupietis? sed illi fulmine deflagrabunt: arces hęcaque munitiora adire? sed eadem ad terram iacebunt prostrata ac diruta: per agros euagari? sed fulmina capiti supernimminentia impedient: deniq; ab imminenti vos plaga tueri? sed frustra. Quamobrem optime ac sapienter consulenti credite Salomoni ac nouissima vestra semper ante oculos gerite, atque ita fiet, vt à peccatis tuti futuri sitis.

4. Reg. 6.

Et sane quis adeo effrons, tamque profligatæ audaciæ futurus est, Domine, qui te offendere præsumat, à quo se iudicandum nouit? quis peccare audeat horrendum hunc diem iugiter mente voluens? diem inquam, in quo omnia quæ in mundo sunt, igne consumentur, quæ in cœlo, mouebuntur, quæq; in abyssis, in apertum prodibunt diem, quo ira & furore æstuabit, quo homines pauebũt, omnesque creaturæ tremont & pallescent: diem iræ, calamitatis, & miseriæ, diem, noctem potius obscurissimam & tenebris obsitam, cum in eo lucidissima illa mundi fax extinguenda sit, luna defectum passura, stellæ obscurandæ, lumenque negaturæ: diem adhæc caliginosum, in quo præter fragores tonitrua fulguraque horrenda nihil audietur. Quamobrem Domine, animarum nostrarum redemptor, gratiam præsta, diei vt huius iugiter in nobis memoria vigeat, teque rogamus, tunc vt nobis digneris succurrere, & nostri in die illo calamitatis patrocinium suscipere. Salua nos è diluuio hoc furoris per humanitatis tuæ arcam, sis animarum conductor, nosque à naufragio in die illo horrendo, die tempestatibus & procellis infami defende. Et quoniam dies hic, etiam dies belli vocatur, in quo totus terrarum orbis confliget & decertabit, tu summe exercituum Deus, gratiam concede, vt victoriam tecum consequi, deque mundo ac dæmonibus triumphare mereamur, ac te velut ducem laureati coronisque victoriæ gestantes sequendo, in cœlesti habitaculo, rei bene gestæ præmium, ipsam nimirum beatitudinem, quæ cælites fruuntur, percipere valeamus: quod concedant nobis qui iustos coronaturi sunt, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, Amen.

FERIA QVARTA.

DE IVDICE, QVI HVIC IVDICIO *præsidebit.*

Partitio.

I. *De Iudice tremendo.*
II. *Quis futurus iudex.*
III. *Quis eius assessores.*
IV. *Quæ seueritas eiusdem.*
V. *Quis illius comitatus.*
VI. *Quam eius vox horribilis futura.*

Memorare nouissima tua, *& imprimis iudicium, ac iudicem qui omnes iudicaturus est, tibi propone,* & in æternum non peccabis, *Eccles. 7.*

FIGVRÆ.

PRopheta Daniel, is inquam, cuius sapientiam quinq; olim potentissimi reges suspexere, Nabuchodonosor scil. Euilmerodach & Baltassar, Chaldæorum monarchæ, Darius Medorum, & Cyrus Persarum reges; postquam carceres, leonum lacus, aliaque innumera mala sustinuisset; super omnes tandem regni Babylonici Satrapas, ad imperii gubernacula capessenda, iustitiamque vniuersis administrandam, euectus est. Penitius hanc historiam consideranti in mentem venit, Christi Redemptoris nostri fortunam hic & casus designari: illi enim postquam in tyrannico hoc mundi regno carceres, mille ærumnas, supplicia, tormenta, ipsam denique crucem ac mortem subierit, tandem aliquando supra totius vniuersi principes sublimabitur, vt viuorum simul ac mortuorum iudex constituatur, ac iudicio huic vniuersali cum plenaria & absoluta auctoritate præsit. Hac de re hodiernam

Dan. 6.

nam concionem instituam, ac iudicem illum strictissimum, seuerissimum, iram ac furorem spirantem vobis depingam. Sed Paracleti prius opem & Virginis Beatissimæ patrocinium deposcamus: Angelica eam igitur salutatione compellimus.

AVE MARIA.

Quemadmodum nullum omnino inter homines reperire est, qui non omnipotentem quendam creatorem ac rerum opificem admirabilem, qui omnibus esse suum dederit, eademque infinita sua potentia è nihilo, produxerit, agnoscat & confiteatur; ita nullum quoq; esse arbitror, qui negare ausit, venturum aliquando iudicem rigidissimum, qui iustitia instructus omnes homines diiudicaturus sit, omnibusque iuxta opera mercedem redditurus. Suadet hoc ipsa ratio, ac Theologica Psalmographi verba nos edocent, *Semel locutus est Deus, Duo hæc audiui, quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia, quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua.* Est hoc præterea vnum è præcipuis fidei nostræ capitibus: *Inde venturus est iudicare viuos & mortuos.* Psalm. 61.

Porro certo certius est, supremum quendam iudicem esse destinatum, qui totum orbem diiudicet, omniumque hominum causas discernat, sed huiusmodi, eheu! iudicem, quo nullus vnquam maioris auctoritatis extitit: ipsum nimirum totius vniuersi Deum: (*quoniam Deus Iudex est:*) nullus quoque maioris maiestatis: quippe qui omnibus Angelis stipatus ad iudicandum descendet, (*Aduocauit cælum desursum, & terram discernere populum suum:*) nullus quoque magis formidandus.) *Ignis enim ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius.*) Iudex denique adeo furens, & horrendus, vt nullus vnquam Sanctorum extiterit, qui, vt vigilemus, non sit adhortatus, & præsertim Euangelistæ, *Vigilate, & orate, quia nescitis diem neque horam.* Psal. 7. Psalm. 49. Psal. 96. Matth. 24. Marc. 13. Luc. 12.

Vt quemadmodum belli tempore, hostibus vrbem aliquã obsidione cingere parantibus, quicunque eius commodis & saluti student, litteris dudum ante præmonent, sibi vt ab hostili incursione caueat, quæque ad propugnationem munitionemque necessaria sunt, in tempore, antequam hostes vlterius procedant, præparet: ita quoque sancti iam inde a mundi exordio, vitiis & p...sis iudicis huius molitionibus qui totum aliquando orbem iudicaturus, stricteque omnia discussurus aduenict, de hominum ... commodisque solliciti, iisdem ab omni ... memoria & nullo non loco insinuarunt, vt caueant, & diligentissime excubantes omnem in partem circumspicerent, ne quod forte ab eo detrimentum impendeat. E Prophetis audiamus quid præmoneat Isaias, *Dominus ad iudicandum venit cum senibus populi & principibus eius.* Alius quoq; nuntius ab extremo oriente festinatur, nempe a Iob, *Fugite à facie gladii: quia vltor iniquitatum gladius est, & scitote esse iudicium.* Reges etiam ipsi certiores nos reddunt, atque imprimis Rex Israel, *Iudicabit orbem terrarum in iustitia, & populos in æquitate:* nolite igitur peccatores benignitati Iudicis confidere, aut sperate gratiam coram eo reperire. Recens quoque iam nuntius ab Apostolis destinatus has nobis litteras defert, *Videbunt filium hominis venientem in nube, cum potestate & maiestate magna.* Ecquæ Deus bone insinuationes, ecqui nuntii! quantæ angustiæ! æquũ est igitur easdem præcauere, iudicisque furorem declinare, ne inopinato ab eodẽ opprimamur. Isai. 3. Iob 19. Psal. 95. Luc. 21. Apoc. 1.

Vidit Ioannes initio Apocalypseos, in medio septem candelabrorum aureorum, quendam similem Filio hominis: cuius oculi instar flammæ scintillabant, & cuius vox aquarum cum impetu fluentium fragorem referebat: ab ore autem eius gladius anceps prodibat, cumque vidisset, præ metu & formidine exanimatus in terram concidit. Fulgor ille vultus, maiestatem diuinam denotat: vox illa rauca, seueritatem, oculi illi scintillantes, iram: anceps ille gladius, potentiam qua in animam simul & corpus deseuiet.

Eadem pene habet Daniel, *Et leuaui oculos meos, & vidi & ecce vir vnus vestitus lineis, & renes eius accincti auro obrizo, & corpus eius quasi chrysolithus, & facies eius velut species fulguris, & oculi eius vt lampas ardens, & brachia eius, & quæ deorsum sunt, vsque ad pedes quasi species æris candentis, & vox sermonum eius vt vox multitudinis.* Et addit, *vidi visionem grandem hanc,* Dan. 10.

& nẽ

& non remansit in me fortitudo, sed & species mea immutata est in me, & emarcui, nec habui quidquam virium, Quã viua hæc iudicis nostri descriptio, quam ingens terrorẽ cum & Prophetæ sibi metuant. Euangelistæ exalbescant, atque omnes omnino homines eiusdem metu consternentur, quod variis exemplis confirmabo.

Exempla eorum qui iudicis huius seueritatem timuerunt.

Refert in vita Hilarionis Anachoretæ Hieron: cum eum iam in extremis esset, & seuerum strictissimi huius iudicis tribunal menti se volueret, adeo exhorruisse & timuisse, vt his se verbis consolari debuerit, Egredere anima mea egredere, quid times? ante iudicem te siste, tribunal hoc tremendum adi, & in eo de tota vitæ serie rationem redde. Alius quoq; Anachoreta, Agathõ nomine, cum in eodem conflictu esset, sudauit, iudicemque hunc inexorabilem sibi proponens toto corpore tremuit & expauit, rogatusq; cur timeret, tremula voce respondit: Alius longe iudex est Deus, quam homines, aliaque eius iudicia, alia mundi tribunalia.

Non aliud quoque remedium, vt peccatores à peccatis auerteret, adhibuit Iuda rex Dauid, quam iudicem illis hunc depingere, eiusque seueritatem describere: dicit enim, *Deus iudex iustus, fortis & patiens. nunquid irascitur per singulos dies?* Et mox, *nisi conuersi fueritis, gladium suum vibrauit.* Item alio loco cum præmisisset, *Quoniam iudex est*, mox addit, *Intelligite hæc, qui obliuiscimini Deum, ne quando rapiat, & non sit qui eripiat.*

Psalm. 7. Psal. 49.

Salomon quoque rex non minus sapiens & prouidus quam pater, idipsum vt plurimũ peccatoribus inculcare solebat, credebatque solam huius iudicis memoriam sufficere ad peccatores à vitiis retrahendos, prauos affectus cohibendos, cupiditatesque effrenatas compescendas: ait enim, quod toties iam reperiuimus, *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.* Quæ verba de iudice qui iudicio huic terribili præsidebit, hodie explicabimus, quod vt cum vtilitate fiat, primo demonstrabimus: quis ille futurus sit, ac deinde, quanta eiusdem seueritas & rigor: quæ duo vbi in aciem prodierint, pugnamq; depugnârint, receptui canemus. Quamobrem arrigite aures, & fauete linguis, incertã dum conflictum auspicamur.

Eccl. 7.

Christus futurus iudex in extremo iudicio. Ioan. 5. Act. 10.

Iudex qui huic iudicio præsidebit, non erit alius quam ipse Dei Filius, orbis redemptor. Ita namque de se olim testatus est, *Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio.* Atque ita Apostolus Petrus Cornelium Centurionem edocuit, vt in Actis legitur, *Hic est qui constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum.* Perinde ac si diceret, Is quem Iudæi in crucem egerunt, Corneli, cuius nos Euangelium prædicamus, idem ipse est, quem Pater æternus in sanctiori illo concilio iudicem viuorum ac mortuorum, id est, iustorum & impiorum, constituit. (Hi nãque per peccatum mortui sunt, illi vero gratiam datam viuũt) Deinde quoniam iudicabit tam eos, qui iam inde à mundi exordio vsque ad diem iudicii mortui sunt, quam qui in fine sæculorũ adhuc victuri sunt. Atq; hæc omnia vt iudex à summo Patre delegatus.

2. Tim. 4. Dan. 7.

Quod & Apostolus ad Timotheum scribens aperte indicat, *In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus iustus iudex*, & insolita quadam visione Danieli ostendit Deus, *Aspiciebam in visione noctis, & ecce filius hominis veniebat cum nubibus cæli.* Ceterum per nubes has cœli sanctos intelligere oportet: quos hoc nomine apud Ezechielem nominatos reperio, tum propter conuersationem cælestem, qua cœli quodammodo puritatem imitati sunt: tũ vero propter gloriosa eorum corpora, quæ quoniam agilia, subtilia, impassibilia, aliisque gloriosis dotibus insignita erunt, instar nubium per aera volitabunt. E quibus omnibus manifestum redditur, nullum præter Iesum Christum iudicio huic præfuturum.

3. part. q. 59. art. 1.

Notandum igitur est, quod quamuis, iuxta D. Thomam, hominum Angelorumque iudicandorum potestas per absolutam auctoritatem, tribus SS. Trinitatis personis conueniat, sine tamen appropriationis ad Iesum Christum, in quantum ipse humanã naturam assumpsit, sigillatim eandem pertinere; idque ob quatuor rationes luculentissimas, quarũ hæc prima est. Humiliauerat se olim Christus infra omnes homines, immo ad vsq; infamem crucis mortem, atq; idcirco propter summã hanc humilitatẽ, iudiciariam

riam præ cæteris creaturis potestatem promeruit. Vnde ad Philippenses Paulus, *factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomen:* (Philip. 2.) nomen scilicet Iudicis, Assessoris, & vniuersalis super omnes homines Præsidis.

Secunda porrò hæc est, Christus non solum in quantum Deus, verum etiam in quantum homo, totius Ecclesiæ caput, ac simul hominum atq; Angelorum princeps est constitutus. Quod Paulus ex professo plurimis in locis ostendit, ac præsertim ad Ephesios, (Ephes. 1.) *Et ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius*, item ad Colossenses, (Coloss. 1.) *Ipse est caput corporis Ecclesiæ*, atq; etiam D. Thomas, 3 *parte q. 8. art.* 1. Porro capitis est, in cætera mēbra dominari eademq; gubernare, (Philip. 2.) ipsa aūt iudicatio actus supremi cuiusdam dominii est. Christus igitur, etiam in quantum homo, in supremo illo die iudex erit hominum simul & Angelorū. Quod confirmat idem qui supra Paulus, *In nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum.* In quibus verbis *nomen* pro potestate atq; auctoritate accipitur.

Tertiam hanc ponimus. Par erat, ne dicam necesse, Christum nostrū esse iudicem, propter singularem illam sympathiam & similitudinem, quæ homines inter & ipsum reperitur, quippe qui præter diuinitatem humanitatem etiam assumpsit. Et quemadmodum Deus effecta per secundas caussas producit, ita quoq; homines per hominem, id est Iesum Christum, iudicaturus est, ne fortasse, si diuina maiestas ad iudicium descenderet, nimis seuerum eius in homines iudicium foret. Notat id Paulus ad Hebræos, (Hebr. 4.) *Non habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatib. nostris.* Sumite igitur animos peccatores, nolite propter iudicii huius rigorem in desperationis abyssum prolabi: at cogitate potius, datum vobis iudicem, qui non secus ac vos homo sit, quiq; infirmitatibus & imperfectionibus, quibus humanitus obnoxii estis, compati possit.

(Exod. 34.) Moyses vt legem populo promulgaturus, cum monte descenderet, faciem adeo resplendentē habuit, vt velo eandem cooperte necesse habuerit, ne fortasse intuens eum populus metu percelleretur. Fuit hoc præsagium, verum illum Moysem Christum, montibus æternis descendentem, legem vt Euangelicam mundo annuntiaret, rutilantem diuinitatis suæ vultum humanitatis nostræ velo velaturum, ne seuerus nimium in iudicando, legemque ferendo, videretur hominibus, qui fortasse metu maiestatis emicantis perterriti ab eo se subducerent, eiusq; familiaritatem subito fugerent. Perspectum id habebant Prophetæ, & imprimis Michæas, (Mich. 1.) *Abscondet faciem suam ab eis*: & Isaias, (Isai. 64.) *Abscondisti faciem tuam à nobis*, & Psaltes, (Psal. 79.) *Ostende faciem tuam, & salui erimus*: Id est, Noli nobis ô iudex vniuersi, diuinam illam faciem ostendere, iustitia & vindicta exæstuantem: (eam namq; peccatores si intuerentur, præ horrore ac formidine emorerentur) sed faciem illam iucundam, hominis scil. benignitate ac mansuetudine renitentem, quam tibi naturalem esse scimus, qua visa salui erimus. Cum enim homo sis, qui fieri potest, hominum te interitum spirare? Ad Patrem alias orationem conuertens ita obsecrat, (Psal. 131.) *Non auertas faciem Christi tui.* Id est, Æterne & omnipotens Pater, quandoquidem Iesum Christum Filium tuum Saluatorem nostrum ac iudicem esse voluisti: concede, vt eum velut hominem aspiciamus, hominisq; viso iudicem se nactos, qui eiusdem secum sit humoris, eodem habitu indutus, eadem constans forma, non parum exultent, ac securi coram eo compareant.

(Plutarchus) Alexander Macedo cum Persis à se subiugatis leges & instituta vellet præscribere, vt genio loci & Persarum moribus sese accōmodarent, ne ve extraneum & alienum incolæ despicerent, Macedonico habitu seposito, Persarum vestem assumsit. Quid autem vetat profanis historiis sublimia condecorare mysteria? Dico igitur ad eundem prorsus modū, Christum, Alexandrum illum nostrum, qui à Patre cælesti missus erat, vt totius vniuersi regnum subiugaret, omniumque hominum iudex foret, quo se ingenio incolarum adaptaret, familiarioremque se iisdem redderet, Macedonicum diuinitatis habitum, qui naturalis erat, exuisse, & Persarum, id est, hominum

Philip. 2. minum, vestem induisse (quo scriptum est, *formam serui accipiens, & habitu inuentus vt homo*) & in hoc habitu in vallem Iosaphat ad iudicium venturum.

Prouidens hoc David, alium habere iudicem detractabat, atque idcirco incessentur & enixe Messiam orabat, causam vt ipse suam iudicandam susciperet, Psalm. 42. *Iudica me DEVS, & discerne causam meam de gente non sancta*, quasi dixisset, Nolim, ô exspectate Seruator orbis, hominumque amator ardentissime, vt æternus mecum Pater iudicio contendat, meamque causam disceptet; nec ipsi Angeli aut Cherubin: at te vnum mihi iudicem deligo, qui propter me hominum naturæ consors factus es, qui mortem & passionem mei causa sustinuisti, cuius in cruce ius & æquitas mea fundamenta sunt, meritis cuius innitor. Discerne igitur tu causam vitæ meæ; nec ita mecum age quasi cum impio aut iudiciorum tuorum negligente. Nolim namque te opera mea, labores, pœnitencias & austeritates meas considerare, quasi eadem gentium more fecerim, quæ nimirum multa ad fastum facere videntur, magnaque se nonnunquam inedia macerant, vt laudem ab hominibus consequantur: equidem longe aliud specto, tibi soli complacere gestiens. Quamobrem cum opera mea discusseris, noli illa & ipsarum eadem pensare trutina. Alio in loco idem quoque à Deo patre postulauit, Psalm. 71. *Deus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis*. Quorum verborum hic sensus est, Noli omnipotens sempiterne Deus, ad quem absolute spectat omnem hominem diiudicare, onus hoc ipse suscipere, noli tu me diiudicare, at Messiæ venturo, qui meus ac totius orbis Rex est, atque regis filius, negotium hoc committe, in eius manus quidquid tui est iuris consigna. Tibi enim æquissime Deus quid responderem non haberem, quippe qui nimis in iudicando seuerus es, & cuius sententia sanguinem & minas spirat, at Filius me tuus iudicet, qui mihi futurus est benignior & fauentior.

Quarta & postrema ratio hæc sit. Par quoque erat, & forsitan etiam necesse, vt, qui ad mundi finem iudicandi erant, iudicem suis ipsi oculis coram intuerentur? qui iudex si Deus duntaxat foret & non simul homo, nunquam eum peccatores & impii videre possent: neque enim videre diuinitatem licet, non percepta prius æterna beatitudine; scriptum scilicet est, *Tollatur impius ne videat gloriam meam*. Isai. 26. & in Iob, Iob. 13. *Cur faciem tuam abscondis, & arbitraris me inimicum tuum?* Facies namque Domini semper beatitudinem includit, qua quia peccatorem indignos se præbuerunt, ideo quoque eandem intueri nequaquam poterunt. Necesse est igitur iudicem hunc instar hominis, ad iudicium venire, vt ita ab omnibus cõspiciatur: de iustis certum est, de peccatoribus ita probat David, *Peccator videbit & irascetur, dentibus suis fremet & tabescet*. Psal. 111.

III. SS. Trinitatis personæ omnes iudicio assistent.

Sed quid? solusne Christus orbem iudicaturus est? Pater ipse iudicio non intererit? Spiritus S. nulla hic habebitur ratio? imo vel maxima. Tota scilicet Trinitas summa illic & absoluta auctoritate præsidebit; at solus Iesus Christus ab iis quodammodo cum plenaria potestate delegabitur; docet id Cyrillus in libro suo Catechetico, Cant. 15. & Sacra scriptura egregia quadam figura in Genesi. Gen. 18.

Vidit olim Abraham tres viros qui cœlo descenderant, vt Sodomorum ruinam excidiumque coram spectarent, quibus visis ruit in amplexus eorum, pronusque eosdem adorauit: Quid putatis per tres hosce viros designari? ipsas scilicet SS. Trinitatis personas, quæ in die iudicii descendent, vt totius vniuersi ruinam & interitum coram intueantur, & omnibus iuxta merita mercedem tribuant.

Intererunt autem & alii, ipsi nimirum Apostoli: ita namque id illis Christus, dum apud eos ageret, pollicitus est, *sedebitis & vos iudicantes duodecim tribus Israel*. Matth. 19. Et ipse Doctor gentium de hac iudicãdi potestate interdũ apud suos gloriatur: ita quippe ad Corinthios scribit, 1. Cor. 6. *Nescitis quoniã Angelos iudicabimus, quanto magis sæcularia?* id est, diabolos simul & homines. Erunt namque

Apostoli velut iudices accessorii: &, vt cõsiliarii cũ summo Parlamenti Præside causas diiudicare consueuerunt, ita & ipsi cum Christo summo Iudice omnes hominum causas examinabunt, examinatasque iudicabunt.

Apoc. 4. Ostendit idipsum & Ioannes in Apocalypsi, vbi describit quendam in throno ex Iaspide vel Smaragdo considentem, & in circuitu throni sedilia viginti quatuor, & super thronos viginti quatuor seniores circumamictos vestimentis albis, & aurea caput corona redimitos. Genuinum ænigmatis huius sensum scire, qui volet, discat ille, per Præsidem hunc, Iesum Christum designari. Docuit id me olim Psalmista dicens: *Parauit in iudicio thronum suum & ipse iudicabit orbem terræ in æquitate: iudicabit populos in iustitia.* Viginti quatuor illi seniores duodecim Apostolos cum duodecim Patriarchis denotant, qui instar horũ seniorum albis innocentiæ vestibus induti & gloriæ coronis redimiti cum summo illo Indice ad iudicium venientes, cumque illo confidentes, vitæ nostræ causas discernent. Huc respexit David: *Quia illic sederunt sedes in iudicio, sedes super domum David.* Dominus quoq; ac Redemptor noster id apertè indicauit: *Si ego in Beelzebub eÿcio dæmonia, filii vestri in quo eÿciunt? Ideo ipsi vestri iudices erunt.* Per filios hos Apostolos intelligit, qui de Iudæorum stirpe & sanguine propagati erant. Ita quoq; intelligendus est locus ille Sapientiæ, *fulgebunt iusti*, id est, Apostoli, *& tanquam scintillæ in arundineto discurrent, iudicabunt nationes, & dominabuntur populis.* Iterum David: *Pro Patribus*, id est, Patriarchis, *tuis nati sunt tibi, ô Ecclesia, filÿ*, id est, Apostoli; *constitues eos principes super omnem terram*; tam in hac vita, quam in alia: tunc enim iudices accessorii erunt.

Psal. 9.

Psal. 121.

Matt. 12.

Sap. 3.

Psal. 44.

Certum est igitur, Apostolos iudicio huic interfuturos, quod Paulus cognitum habens, ita apud Corinthios se iactat, sine vlla tamen ambitione aut fastu: *Nescitis quoniam Angelos iudicabimus?* aliquid quidem antea de hoc locuti sumus; at nouum quid modo adiungam. Dicere igitur vult,

1. Cor. 6.

Quales nos esse putatis, ô Corinthii? quo loco nos habetis, quanti nos facitis? Sciatis velim, esse me & omnes mecum Apostolos iudices constitutos totius vniuersi, & venturum aliquando tempus quo Angelorum causas examinabimus. Theophylactus hæc exponens ait: per Angelos, intelligi hic dæmonas, quos Apostoli & cum iis iusti omnes condemnabunt; quod homines carne vestiti in corporeis istis substantiis excellentiores fuerint reperti. Quoniã, vt ait OEcumenius, dæmones, licet carnis omnisque terrenæ concretionis expertes sint, & spiritu purissimi, in perfectione tamen non manserunt, sed præuaricati sunt: nos autem carne corporeq; grauati & impediti, aliisque peccandi occasionibus obnoxii, eorum adhæc tentationib. exagitati, legẽ Dei nihilominus inuiolabiliter seruauimus, & puritatem quandam angelicam imitati sumus. Condemnabunt, inquit Caietanus, & nos cum iis, ipsos dæmonas, q, ipsi qui natura adeo præstanti donati sunt, atq; omnium creaturarum nobilissimi, ad primam suggestionem impetumque arma abiecerint, tentationiq; succubuerint, nos verò qui non nisi fragilia quædam vasa sumus, & carni repugnatissimæ & maxime refractariæ copulati inter tot cõflictus tentationesq; constituti, tot inter hostes versantes, victoriam tamen & quidem amplissimam, retulerimus. Propter hanc atque alias non paucas rationes Apostoli & Patriarchæ dæmonas iudicaturi sunt.

Quomodo Apostoli dæmones iudicaturi sint.

Neve soli Apostoli aut Patriarchæ, sed omne etiam cœlitum æterna modo beatitudine perfruentium agmen, homines iudicabunt, approbabunt nimirum sentẽtiam à summo iudice pronuntiatam, eamque æquissimam & sincerissimam esse dicent, *Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum*, itẽ, *Iustitia Domini recta*, &, *dulcis & rectus Dominus.* Approbabunt deniq; decretum illud generale, q aduersus omnem Adæ posteritatẽ, aduersus cœli infcrorũq; incolas Christus iudex ille summus omniscius, quem nihil latet, Iudex ille veriusque Iuris ante omnia sæcula, & antequã vllius doctoris mẽtio fieret, peritissim⁹, sacratissimo

Psal. 118.
Psal. 18.
Psal. 124.

mo ore suo pronuntiabit. Iudex inquam, qui nouit omnia, qui intima cordium penetralia rimabitur, cui pectoris arcana, quasi in propatulo forent, patebunt, qui animorum secreta, velut in speculo perspicit. Hinc deco sanctissimus Pontifex Leo serm. V. in Quadrag. *Cui perutum est omne solidũ, & apertum omne secretũ, cui obscura clarent, muta respondent, silentium confitetur, & sine voce mens loquitur.* Ipsas etiam cogitationes intentionesque occultissimas conspicabitur: de eo namq; scriptum est, *Quia Deus scientiarum Dominus est, & ipsi præparantur cogitationes.* (1. Reg. 2.) Iudex adhæc strictissimus, seuerissimus, cunctaque exactissime disquirens. Quod latius iam deducturus sum, est hoc namque alterum concionis membrum, de hoc quod restat horæ spatio acturus sum.

IV. Terribilis iudex futurus est.

Cæterum iudex hic ira adeo exæstuabit, tantumque aduersus impios furorem concipiet, vt Augustinus verba illa Apocalypseos, *Venit dies magna iræ eius*, (Apoc. 14.) exponens, dicere nõ erubescat, maius impius tormẽtum fore, iratum Iudicis vultum sustinere, quã pœnas & cruciatus infernales perpeti. Quis simile vnquã quid audiuit? ô sententiam paradoxam! sed quidquid sit, huic tamen magnus suffragatur Hieronymus, dum ait, *Damnatis melius esset inferni pœnas, quam Domini præsentiam ferre.*

Adeo namque terribilis tunc ille futurus est, vt Iob, vir licet sanctissimus vitæque maxime inculpatæ nihil sic exhorruerit, quam coram iudicis huius oculis comparere. Hinc toties ad Dominum clamat, *Nec aspiciat me visus hominis.* (Iob. 7.) Id est, Hoc mihi præsta Deus meus, ne in horrẽdo illo iudicij die ferocis illius & truculenti hominis, id est Iesu Christi, qui me diiudicaturus est, visus me in valle Iosaphat intueatur; scio quippe eundem intolerabilem fore. Adhæc iudex hic nemini fucata quadã adulatione velificatur, aut in hunc magis quam in illum propendet, sed æquissimus est; omnibusque notissimum esse vult, rigorem se huiusmodi assumpturum, qualem nullus vnquam Iudex ab orbe condito assumpsit. Vnde ad omnes apud Prophetam ait, *Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo*, (Psal. 74.) id est, cum ad iudicium venero, beatus profecto erit, qui furorem meum effugiet, tanta namque tunc mea futura est iustitia, vt ipsos etiam iustos iudicaturus sim, & electos in discrimen adducturus. Quibus adiungit Bernardus, *Quid faciet de iniustis iudiciis, qui ipsas quoq; iustitias iudicabit? Veniet, qui male iudicata reiudicabit, illicite irrata confutabit, qui faciet iudicium iniuriam patientibus.* Proxima autem hæc Psalmographi verba ita in Paraphrasi chaldaica leguntur, *Ego iuste & recte iudicabo.* Sed vtrouis modo legantur, semper tamen hinc efficitur, iudicem hunc æquissimum fore.

Magis adhuc furorẽ hũc ipse apud Ezechielem exaggerat, (Ezech. 7.) *Finis venit, venit finis, ecce immittam furorẽ meum in te, & iudicabo te iuxta vias tuas, & ponam contra te omnes abominationes tuas, & nõ parcet oculus meus super te, & non miserebor, & scies quia ego Dominus percutiens.* O insolitã loquendi rationem! ô verba prægnãtia! *Finis venit* Hic denuntiatur mors generalis, atque vniuersalis orbis interitus & vastitas deliciarum diuitiarumque derelicto. *Immittam furorem meum in te.* Ecce diem iræ, calamitatis & miseriæ, diem qua Deus furorẽ induet, & aduersus hominem insurget. *Et iudicabo te.* Hic omnes ad iudicium vocantur, corã tribunali citantur, ratioq; exactissima reddenda insinuatur. *Et ponam omnes abominationes tuas coram te.* Hic sermo de omniũ scelerũ manifestatione, omnia hic delicta reuelanda designãtur, hic pudor & confusio maxime, quæ è peccatis nascitura est, pãditur. *Et non parcet oculus meus.* Hinc iudicis huius rigor colligi potest: non enim tunc amplius misericordiæ locus erit, lachrymæ non proderunt, preces non exaudientur; pœnitentia Deo accepta non erit. Nõ aspiciet oculis illis benignissimis ac iucundissimis, quibus Petrum lachrymantẽ & Magdalenam pœnitentem respexit, sed oculis scintillantibus, iram & furorem spirantibus, vindictæq; quodã modo cupidis. *Et non miserebor.* Hinc omnis peccatoribus gratiæ coram oculis eius inueniendæ spes

præciditur, tunc enim nulla expectanda misericordia est, crucisque Dominicæ merita non proderunt. *Et scies, quia ego Dominus percutiens.* Hic omnis miseriarum summa, hic vulnera, supplicia, iustitiæq; acerbitas referatur: Non dicit, Scies, quia ego sum pater benignissimus, pastor mitissim⁹, filius hominis in homines propensus, denique mundi redemptor charitate flagrans; sed scies me Dominum & quidem virga & gladio accinctum, vt percutiam, mactem & occidam. O nomen incognitum & prorsus insolitum ? vix vmquam hoc tibi nomen datum audiui Domine.

Terribile iudicis nomen. Ecce, qui se olim misericordem, bonum, miseratorem, clementissimum, & misericordias facientem super millia nominauit, tunc nomen mutabit, & Dominus percutiens & truculentus, iram & vindictam spirans, tonitrua & fulmina eiaculans dici amabit. Psalm. 9. Nouerat id Psalmographus cum diceret, *Cognoscetur Dominus iudicia faciens:* perinde ac si dixisset, Numquam Deum vti est, peccator voluit agnoscere, longe alium sibi illum finxit, optimum scilicet, clementissimum, in vindicando lentum, ad parcendum pronum, qui nimirum mortem impiorum non quærat, qui paradisi ianuam omnibus intrare volentibus aperiat, iustitiam illius numquam præ oculis habuit, numquam sibi persuasit, tam exacte cum cuncta discutere & examinare: ideoque in supremo illo iudicii die Deus se Dominum esse demonstrabit, qui subditos refractarios & pertinaces acriter corripiat & castiget, nemini que omnino parcat.

Cōparatur primus domini aduentus cum secundo. Zach. 9. Ioan. 1. Apoc. 5. Quanta, Auditores, inter hunc Domini aduentum & primum est differētia? In primo quidem descendit instar agni benignus & mansuetus; *Ecce rex tuus venit tibi mansuetus,* & *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*; at in secundo iram & vindictā spirans, leoninam quamdam rabiem præ se ferens veniet. *Vicit leo de tribu Iuda.* In primo latitans, vix mundo se manifestare ausus est, ideoque media & intempesta nocte natus est, *Dum medium silentium tenerent omnia.* Latet in præsepio, panniculis inuoluitur, formam quoq; serui induit, quadraginta dierum spatio latitat in deserto ieiunans & plorans, in cruce quoque vix videri vult, tenebræ namque, quæ vniuersam terram cooperiebant, latitat loco erant: in sepulchro quoque sese abscondit, quin & ad inferos vsque ne videretur descendit. Vnde bene Isaias, *Vere tu Deus absconditus.* Isai. 45. Verum in secundo hoc aduentu veniet manifeste, ita vt ab omnibus conspici possit; veniet nimirum in nubibus conspicuus, cum maiestate & potestate magna nubi velut throno insidens. Cæterum numquam se Deus olim cum maiestate aliqua videndum præbuit, nisi dum terrorem ac metum vellet incutere; hinc eum Isaias in throno regio considentem vidit, Isai. 6. Ioannes in medio candelabrorum aureorum, Apoc. 1. sed maior adhuc maiestas illius tempore iudicii futura est, quæ hinc colligitur, quod omnes eum Angeli circumcirca stipabunt, qui toties in sacris litteris milites & bellatores, & militia cœlestis exercitus nominantur. Quanta autem horum fortitudo sit & potentia, patet è sacris historiis; legimus enim nocte vna in castris Sennacherib Assyrii, vnius Angeli manu, 4. Reg. 19. centum octoginta quinq; hominum millia interempta. Alius quidem horum de numero vna etiam nocte, omnes Ægyptiorum primogenitos prostrauit. Exod. 12. Ecquæ igitur maiestas erit, tot secum milites & quidem strenuissimos, ad iudicium adducere? quorum tantus erit numerus, vt Iob eosdem dinumerari non posse credat.

An non maiestas erit, quando nisi gladii, enses, mucrones, hastæ, tela & secures apparebunt? in quo mihi sacra Scriptura præiuit. Scriptum est enim, *In luce sagittarum tuarum in splendore fulgurantis hastæ tuæ,* & alibi, *si acuero vt fulgur gladiū meum.* An non maiestas erit, tam copiosum Angelorumque exercitum conducere? Iob. 25. Dauid hoc secum cogitans, admirando ait, *Deus manifeste veniet, Deus noster, & non silebit. Ignis in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius tempestas valida: aduocauit cœlum de sursum, & terram discernere populum suum.* Abacuc 3. Deut. 32.

Cete-

V. Ceterum maiestatem hanc assumet, vt mundo amplitudo & gloria eius innotescat, (*Psalm. 49.*) ipsaque Prophetarum oracula vera esse comprobentur. *Annuntiabunt cæli iustitiam eius*: idque per signa præambula, *&* (*Psalm. 96.*) *videbunt omnes populi gloriam eius*. Vt etiam verum fuisse ostendat, quod olim vinctus (*Matt. 26.*) Caiphæ Pótifici ait, *Dico vobis, amodo videbitis filium hominis sedẽtem à dextris virtutis Dei, & veniẽtem in nubibus cæli*. Vt se mentitum non esse demonstret, cum in horto diceret, *An putas, quia non possum rogare Patrem, & exhibebit modo plusquam 12. legiones Angelorum?* At nó 12. modo legiones, at 12. (*Ibid.*) myriades legionum adducet ad iudicium. (*Malach. 3.*) Atq; idcirco in bibliis *Deus exercituum* vocitatur, non vnius quidem, sed pluriũ; quorum hic ex angelis, ille è sanctis, alius ex hominibus, alius etiam è dæmonibus, alius denique ex insensibilibus creaturis compositus est: (*Sap. 5.*) *armabit* quippe *creaturam ad vltionem inimicorum*. Quanta hæc, Deus bone, maiestas est, quamque numerosi exercitus!

(*Psal. 49.*) Vnde bene, omnia hæc vno velut fasce comprehendens, cecinit Dauid, *Deus noster manifeste veniet, & non silebit*, olim quidem clanculum venit, at modo omnibus se manifestabit, totique mundo patefaciet: olim quidem mutus fuit & patiens, at modo rugiet, & sonitum edet, qui ab omnibus intelligatur. Apposite autem dicit manifeste, omnia enim tunc collucebunt, tum propter ignem, qui omnia tunc depascet, tum propter lucidos illos radios, qui è beato & glorioso eius corpore emicabunt, tum etiam propter insolitum solis splendorem: ille enim, si Isaiæ credimus, septuplo tunc lucidior & splendidior erit, quam est modo. Quot autem in sacris libris figuras reperire est, è quibus vtriusque huius aduentus discrimen colligatur?

(*Ezech. 1.*) Vidit Ezechiel olim Cherubinum; duas facies habentem, hominis scilicet ac leonis. Germana expositione huius emblematis, & genuino sensu Cherubin hic, verus iudicis nostri typus est, qui duas vere facies habere dici potest; in primo namque aduentu, hominis habuit, in quo nihil præter humanitatem, dulcedinem & gratiam ostendit; in secundo vero leonis habiturus, in quo rigorem, vindictam, iustitiam & furorem patefaciet. Atque huc trahenda sunt sequentia Prophetarum testimonia, & imprimis illud Psalmistæ, *Sicut leo rapiens & rugiens*, item (*Psal. 21.*) filii eius Salomonis, *sicut fremitus leonis, ita* (*Prouer. 19.*) *& regis ira*; & illud Isaiæ, *Rugitus eius vt leonis*, (*Isai. 5.*) item Ezechielis, *sicut leo rugiens rapiensque*; (*Ezech. 22.*) & Oseæ, *quasi leo rugit*, (*Osee 11.*) & Amos denique *Leo rugiet, quis non timebit*? (*Amos 3.*) desuntne igitur nobis testimonia? proferam autem & aliam figuram.

(*1. Reg. 17. & 25.*) Dauid inermis, solaque pastoritia tunica indutus, vna manu fundam & altera lapides tenens, aduersus procerum illum Goliadam descendit: sed ad regnum Israel iam euectus, vt ingratitudine & stolidam inhumanitatem Nabalis coerceret, magna armorum copia, totoque exercitu comitante, & ipse armatus, aduersus eum profectus est, exacerbatus dicens; (*Reg. 25.*) *Ergo frustra seruaui omnia quæ huius erant in deserto?* Designatur hic, Christum verum illum Dauid, qui semel in hunc mundum, ad Tartareum illum Goliadam expugnandum, nudus & egenus & in corpore fragili mortique obnoxio venit, cum iterum venerit, ad iudicium nimirum; magna cum maiestate, igne & flamma accinctum, Angelis circumdatum, furore armatum, aduersus peccatores, insensatos illos Nabales, venturum, illisq; magna cum infamia improperaturum, *Vere frustra seruaui omnia quæ huius erant in deserto*, frustra scilicet hos ingratos códidi, matris in vtero nouem mensium spatio custodiui, tot annis incolumnes seruaui; frustra homo eorum causa factus sum, cruci affixus, mortem passus, sanguinemq; meum pretiosum in monte Caluariæ frustra effudi. Sed pergamus in figuris.

(*Exod. 32.*) Moyses in montis summitate cum adhuc esset, videretque populum per castra vitulo aureo immolantem, Deum ad iracundiam concitari, eiusque flagella in eorum castigationem exacui, eidem mox supplicauit, flammam precibus restinxit, iramq; & flagella parata, & impẽdens exitium auertrun-

 cauit.

cauit. Sed cum monte iam descendisset, inque planitiæ consistens populum in idololatria pergentem videret; adeo commotus est, vt plurimos sumptus armis sparsim neci dederit. Multis quidem in rebus Moyses Christi typum gessit, sed præsertim in hac. Modo enim quamdiu scilicet in montibus illis æternis commoratur, pro peccatoribus Patri, pro ea qua est benignitate supplicat, eorum reconciliator est, iratum ius nomen placat, crucem suam, sanguinem, mortem, passionem, meritaque, ne flagella experiantur, interponit. Sed quando in vallem Iosaphat descensurus est, ignem & flammam spirabit iustitia vindictaq; velut gladio accinctus, ac plurimos sine vllo discrimine morte damnabit perpetua. Quis igitur dicere ausit, deesse nobis figuras, aut negare iudicem hunc terribilem fore?

Adeo enim furet & sæuiet, vt Propheta teste iram eius nemo queat comprehendere: *Quis nouit potestatem iræ tuæ, & præ timore iram tuam dinumerare*: & alibi: *Tu terribilis es, & quis resistet tibi?* furorem quoque eius agnoscere videtur Ecclesia, cum in solenni illo Cantico: *Te Deum laudamus*, dũ cecinit, *Iudex crederis, esse venturus*, statim velut timens & pauida, ad crucem, passionem, sanguinemque eius pretiosum, quasi ad tutissimum asylum, confugit: *Te ergo quæsumus, tuis famulis subueni, quos pretioso sanguine redemisti.*

Psal. 89.
Psal. 75.

Quis igitur ante seuerum hunc & rigidum iudicem consistere audeat? iudicem inquam, qui, vt peccatorem condemnet, omnia concilia cœlestis Parlamenti cõgregaturus est? consilium imprimis Angelorum; de quo scriptum legimus, *& omnes Angeli eius cum eo*: deinde Sanctorum: *Congregate illi sanctos eius, qui ordinant testamentum eius*: concilium item defunctorum omnium: *Surgite mortui, venite ad iudicium*: concilium deniq; omniũ creaturatũ: *Aduocabit cœlum de sursum, & terram discernere populũ suum*. Iudicẽ adhęc qui tãtacũ maiestate, tantaq; cum potentia descẽdet, vel Iob his sibi sibi propositis, eundẽ tremẽs interpellet, *Contra foliũ q vento rapitur, ostendis potentiã tuam?* Insinuare vult.

Matt. 25.
Psal. 49.
S. Hieron.
Psal. 49.
Iob. 13.

Quid, tantane opus potentia ac maiestate Domino? ad quid tantus exercitus ad miserum hominem iudicandum? præter rem & prorsus absurdum videtur, tot bellatores & turmas coaceruare, ad folium, quod ventis ludibrium à minimo etiam flabro quocumque defertur, excutiendum. Dum Angelos inobedientes condemnates, tantam potentiam non demonstrasti, tanta maiestate non es vsus, totq; exercitus non coadunasti. Sed audi, Iob, magna inter vtrumque discrepantia est: æquum namque est hominem maiori cum solennitate magnificentiaque iudicari, quam Angelos: nam quoniam maiestas hęc propter hominem, & non propter Angelos, tantopere se humilauit, & quodammodo exinaniuit, æquum videtur & rationi consentaneum, vt eadem se in homine condemnando manifestet, viresque exerat. *Veniet*, scilicet, *in maiestate sua, & omnes Angeli eius cum eo.*

Non erit hic amplius humilis ille Galilæus, Hierosolymis exiens cruce humero grauatus: sed Iudex seuerissimus, intolerabilis, quemq; nemo alloqui sustineat, qui eandem crucem velut furoris sui argumẽtum ac signum, ante se præmittet; *Tunc parebit signum filij hominis.* Tunc videbitur aurea illa clauis Dauid, de qua in Apocalypsi, quæ cœli ianuas adaperuit, ipsa inquã crux, quæ olim in monte Caluariæ fuit constituta, & quidem crux vera, non imaginaria, aut in aere efformata. Nam queadmodum Angelorum ministerio omnes cineres huc illucque sparsi in vnum colligentur, vt corpus hoc corruptum iterum restauretur; ita quoque omnes crucis particulæ, quæ per varias orbis partes sparsæ sunt, eorundem auxilio ministerioque in vnum colligentur, vt iisdẽ coadunatis integra illa mox in aere appareat: quæ deinde in cœlo per omnia seculorum sæcula, velut perpetuum rerum bene gestarum trophæum, & triumphorum indicium, conseruatur.

Matth. 20.
Matth. 24.
Apoc. 3.
Crux in iudicio apparebit.

In tẽplo Salomonis Goliæ gladius asseruabatur in memoriam nobilis illius victoriæ, quã Dauid rex de Philisthæis retulerat: & ipsæ mannæ reliquiæ in arca Testamẽti,

in signum miraculi, quo Deus Israelitas in deserto tot annis pauerat. Ita quoque in vasto illo cælorum templo, pretiosa illa crux, Christi operum victoriarumq; quas de diabolo retulit, index, conseruabitur, ideoque in vltimo iudicio piis lætitiam & consolationem, impiis vero & peccatoribus terrorem & cruciatum afferet. Prodigiosa illa virga Aaron, quæ tot in Ægypto nostra mirabilia operata est, in nocte illa passionis ita floruit, totque fructus protulit, in serpentem conuertetur. Egregia illa arbor, in medio olim mundi plantata, vt vitæ fructum hominibus afferret, impiis mortem & interitum sempiternum arcesset.

Crux impiis tunc aduersabitur.

Vbi eris tunc, ô beata & benedicta crux, qui in te pependit Iesus Christus? vbi erunt brachia illa extensa ad peccatores recipiendos? Vbi gloriosum illud caput spinis obsitum, deorsum vergens ab hominibus osculum præbendum? Vbi erit tunc latus illud lancea vulneratum, per quod peccatores ingredientes misericordiam inueniant? Vbi erit, ô salutaris arbor, clementiæ benignitatisque myrrha, ramis tuis distillans? Nullumne amplius ô arca diluuio iustitiæ tuæ eripies? vbi erit ô decora vitæ arbor, iucundus ille immortalitatis fructus? vbi nam salus quam afferre soles? Vbi tunc latebit gloriosa illa virgo mater tua, quæ pedibus se tuis solebat prosternere, proque peccatoribus intercedere? nihil tunc apparebit huiusmodi, omnia in terrorem commutata erunt.

Exod. 7. Ierem. 1. Exod. 4.

Misericordiæ torrentes qui per mundi huius Ægyptum manare solebant, in sanguinem conuertentur. Virga illa excubans, quam vidit Ieremias, in ollam succensam mutabitur, & Virga illa Aaron, in colubrum; id est, gloriosa illa crux consolatio bonorum & gaudium, horrorem impiis incutiet: quod in Exodo figurate expressum legimus. Nubes enim illa, quæ Hebræos in exitu Israel de Ægypto, ab Ægyptiis discernebat, his horrorem iniiciebat, & obscura erat, illis vero consolationē afferebat, eratq; lucidissima. Ita quoque illustre illud crucis vexillum impiis terribile erit, iustis vero

Exod. 14.

summæ consolationi. Illic namq; impii, (de quibus Paulus agit: *Multi ambulāt quos sæpe dicebam vobis, nunc autem & flēs dico, inimicos crucis Christi.*) dicent, quod olim Iosephi fratres pœnitentia ducti ad inuicem dicebant, *En sanguis eius requiretur*; ideoque desperabūt & efferascent, teste Psalmista, *Peccator videbit*, crucem gloriosam, *& irascetur; dentibus suis fremet & tabescet.*

Philip. 3. Gen. 42. Psal. 111.

VI.

Est & aliud quod iudicem hunc terribilem reddet, vocis nimirum asperitas & seueritas, quæ omnes percellet. Ita id significare videtur Dauid, *A voce tonitrui tui formidabunt*: Iob vero eam intolerabilem putat, *Quis poterit tonitruum magnitudinis eius intueri*? Tunc, tunc inquam, summus ille Iudex clamabit, tonabit, & voce sua omnes homines perterrefaciet. Respexit huc Dauid dicens, *Deus noster manifeste veniet, & non silebit*: olim quidem instar paruuli qui fari non posset, venit ac siluit, coram Herode & Pilato obmutuit; sed semel adhuc veniet, & tunc plena & stentorea voce clamabit, vel, vt Iob ait, *in voce sua tonabit*, vt & alibi in litteris sacris scriptum est, *Tonabit de cælo Dominus, & excelsus dabit vocē suam*, & Samuelis mater, *Dominum formidabunt aduersarii eius, super ipsos in cælis tonabit.*

Psal. 103. Iob 26. Psal. 49. Iob. 37. 2. Reg. 22. 1. Reg. 2.

Cæterum tonitrua sunt vt plurimū tempestatum ac procellarum præsagia, fulminum, coruscationumq; prænuncia. Ad eundem modū rugiens illa Iudicis vox euidens vniuersalis tempestatis signum erit, fulminumq; sanguineorum, quæ post terribilem hanc sententiam, *Ite maledicti in ignem æternum*, in impios euibrabuntur, præsagium. O ecquænam fulmina, tonitrua, tempestatesque!

Matt. 25.

Et non silebit. Hic autem arrige te infœlix & miser peccator, qui vitiis tuis securus indormis. Tacet modo Deus & indulget interea dum peccas: dicit namque de se, *Hæc fecisti, & tacui*, & alibi, *factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones.* At in die iudicii clamabit, insurget, ac vocem extollet. *Arguā te & statuam contra faciē tuam.* Isaias vero hyperbolicōs locutus ait eum instar parturientis exclamaturum, *sicut parturiens loquar.* Modo qui-

Psal. 49. Psal. 37. Psal. 49. Isai. 42.

quidē videtur stertere; & ad delicta nostra obsurdescere, sed tunc *excitabitur velut potens à crapula*, & instar tonitrui reboabit. Cuius rei figuram hic adfero.

Allegoria. Gen. 9.

Noe vineæ quam plantauerat succo gustato inebriatus obdormiuit, detectisque verēdis à filiis derisus fuit; at expergefactus impium Cham qui eidem illuserat, in æternum maledixit, & diro anathemate percussit. Verus Noe Christus Dominus, Ecclesiæ vinea plantata, eius amore inebriatus, & præ indulgentia quodammodo stertens, suam in cruce nuditatem demonstrauit, quin & à peccatoribus, in cœlo cum dormire videtur, velut ingratissimis filiis sæpissime deridetur, dum variis eum criminibus quotidie offendunt, & crucem, paupertatem, humanitatem, nuditatem denique explodunt & subsannant; sed mox vt subito quasi excitatus fuerit, somnumque velut abruperit, æterna eos maledictione feriet. Confirmat meum dicere Psalmista: *Excitatus est tamquam dormiens Dominus, & quasi potens crapulatus à vino, & percussit inimicos in posteriora, opprobrium sempiternum dedit illis.* Bene meo iudicio, ait: *Excitatus est.* Tam altum enim Deus dormire iam videtur, vt non nisi magno sonitu & fragore excitari à somno posse videatur, quo vindictam de delictis sumat. Sed scelerum nostrorum clamor adeo magnus est, vt eum à somno excitet, adque iustitiam faciendam inuitet. Ad hunc modum excitari se ait voce sanguinis iusti Abel ad parricidium digna vltione castigandum: ita clamor Sodomorum eum ad vindictam sumendam sollicitauit; & inuitum quodammodo compulit; *Clamor Sodomorum & Gomorrhaeorum multiplicatus est.* Ita etiam in luctuoso illo iudicii die, omnium totius mundi scelerum clamore & sonitu excitatus, de iisdem vindictam sumet. Deus igitur modo videtur stertere, sed vbi excitatus fuerit, terribilem sese demonstrabit, & rigorem, furorem, & vindictam spirabit.

Psal. 77.

Gen. 4.

Genes. 18.

Simile.

Nullo adamas dicitur artificio frangi & comminui posse; at cum frangi cœperit, in varias particulas resolui; de diuina patientia idem dicere quid vetat? modo namque eadem adamantina videtur, frangi non potest, vitiorum nostrorum malleis haud cedit; sed in magno & intollerabili iudicii die cum frangi cœperit, tota dissoluetur, inque varia furoris, iræ, vindictæ se genera diffundet; furoris inquā adeo horrendi, vt hunc sibi proponens Iob, inter ignes tartareos, horrendaq; dæmonum spectra, incendiaq; sulphurea versari maluerit, quam eundem ad modicum tempus sustinere. *Quis mihi hoc tribuat, vt inferno protegas me, donec pertranseat furor tuus?* O paradoxa, & rem incredibilem!

Iob. 14.

Tantum profecto Iudex hic tunc temporis furorem induet, vt in improborum condemnatione lætaturus quodammodo & plausurus, inque eorum sanguine manus lauaturus videatur. Docuit hoc me psalmista dicens; *Lætabitur iustus cum viderit vindictam, manus suas lauabit in sanguine peccatoris.* Omnes propemodū interpretes hoc de Christo Iesu intelligunt, qui per antonomasiam dictus est *Iustus*; & loco *manus suas*, Hebraici fontes legunt, *Pedem suum*, vt ita vindictam, quam sumpturus est, designent. In quo victores imitatus est, qui inimicis in bello profligatis, eosdem etiam calcando solent proterere, pedem eorum ceruicibus superimponere, & sanguine illorū arma sua tingere. Ita legimus fecisse Ioab Dauidicæ militiæ Principem interfectis Abner & Amasa, *Effudit enim*, inquit Scriptura, *sanguinem illorum, & posuit cruorem prælij in baltheo suo, & in calceamento suo.* Et in hunc sensum explicat doctissimus Lyranus verba illa Isaiæ: *Quare rubrum est vestimentum tuum, sicut calcantium in torculari?* ita namque Christum ab angelis interrogandum puter, cum iam iudicio peracto, triumphis & victoriis partis nobilis ad locū suum redibit. Quid vobis videtur, Auditores, anne vmquam vestrum aliquis de huiusmodi iudice audiuit, aut similē vidit? Ipse enim sine vlla gratia, aut indulgentia in reos desæuiet, quin & in eorum damnatione subsannaturus est, et de se apud sapientem testatur, *Ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsannabo*, cum

Psal. 57.

Iudex impiorū sanguine arma tinget.

3. Reg. 2.

Isai. 63.

Prouer. 1.

cum vobis id, quod timebatis aduenerit. Non enim erit benignus ille iudex, qui mulierem in adulterio deprehensam, a Pharisæis ad lapides condemnatam, noluit condemnare, sed eandem, scripta in terra salutari illa Absolutionis linea impunem dimisit. Hoc ipsum modo cum animabus nostris adulterio sese inquinantibus agit: nam, quamuis dæmones eas ad mortem deposcat nulla condemnationis in eas sententia lata, omnia delicta terræ inscribit, nosque ad pænitentiam longanimiter exspectat. Sed in iudicio illo vniuersali mox vt excusati sumus, condemnabimur, & misericordia exulante iustitiam tollentem cornua experiemur. Non amplius tunc obmutescet, sed intonans dicet, *Ego sum Ioseph quē vos vendidistis in Ægypto*, ego sum Deus ille, maledicti peccatores, quem vendidistis perdidistis, & ob nugas aliquas exigui momenti negastis periuri, quem ob fugacem quandam voluptatem, & vmbratile quoddam oblectamentum nefarie prodidistis. Quis hæc improperia æquo animo toleret? quis non hic tremat & expallescat.

Gen. 45.

Equidem dum vel de eo loquor, exanimor, vires me & latera deficiunt, lingua balbutit, & verba rei magnitudine iudicisque horrore perculsus non inueñio materiæ & proposito congruentia: quamobrem satius erit id ipsum meditari & animo percurrere, quam verbis id astruere conari. Atque ideo recordamini nouissima vestra, & in æternum non peccabitis: proponite vobis ob oculos iudicis huius inexorabilis rigorem, & seueritatem eius perpendite, cum ad solum nutum eius cœlum terra, elementa, & quidquid hic solidum & firmũ apparet, concutienda sint. *Vidit & commota est terra, montes sicut cera fluxerunt.* Si igitur montes instar ceræ fusilis diffluant, qd facient fragiles homines? si gigantes & colossi pallore exanimentur, quid à pigmæis exspectes? si iustus pauebit, peccator quomodo securus & quietus erit? *Si iustus vix saluabitur, peccator vbi parebit?* Vnde bene in officio de defunctis cauit sancta mater Ecclesia.

Psalm. 69.

1. Pet. 4.

Quid sum miser tunc dicturus,
Quem patronum rogaturus?
Cum vix iustus sit securus.

Cogita igitur tecum infrenis & impudens peccator, quid futurum sit in stricti huius iudicis manus incidere, Solis huius omnituentis oculis expositum esse? Solis inquã, cuius immensum splendorem caligantes & lippientes peccatorum oculi sustinere nequeunt? Solis, qui omnia inspicit & conspicit, intima quæque cordis penetralia & occultas animorum latebras rimabitur? Solis, cuius lumen electos recreabit, peccatoribus autem mille supplicia & cruciatus inferet? Cur enim putemus, iudicem hunc toties in sacris litteris solis iustitiæ nomine appellari? vt in primis in loco illo Malachiæ, *Et orietur vobis timentibus nomen meum sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius:* & apud Psalmistam, *Thronus eius sicut sol*, Euangelista vero de eiusdem transfiguratione, *resplenduit facies eius sicut sol*, & Ioannes in reuelationibus, *facies eius vt sol.*

Malach. 4.
Psalm. 88.
Matth. 17.
Apoc. 10.

Variæ autẽ nominis huius dari possunt rationes, & cum sole nostro similitudines; quarum hæc è Theodoreto prima est. Nã veluti sol ab altero mundo reuersus, nostrique hemisphærii stadium ingressus, dormientes excitat, lumenque suum diffundit. Ad eundem modum sol noster Iesus in fatali illo die exoriturus, cœlo descendendo, mundiq; horizontem illustraturus, mortuos, qui tanto iam tempore in sepulchris alto sopore oppressi iacuerunt, excitabit, atq; alterius vitæ viam eos faciet intueri, iustis quidem æternæ beatitudinis lumen; impiis vero caliginem & perpetuæ damnationis tenebras adferendo.

Cur Christus soli comparetur.

Secundam hanc ponimus. Quemadmodũ sol ortu suo noctes & dies distterminat, omniaq; nobis reuelat quæ prius latebant: ita sol ille iustitiæ nouas aduentu suo dies & nouas noctes producet, solidum nimirũ illum æternitatis diem, qui electis æternã beatitudinem afferet & lõgam damnationis noctem, quæ mille improbis in tetro carcere detentis cruciatus & tormenta dabit; atque illorum virtutes, horum vero

scelera, quæ nemini prius nota erant, manifestabit.

Tertia est hæc. Quia in ille die omnia illustrabit, atque, vt Apostolus ait, *illuminabit abscondita tenebrarum*, & veluti nocte terram cooperiente, nec rerum pulchrarum decorem, nec turpium deformitatem nemo videre potest: sic interea dum vitæ huius nox omnia cooperit; nec iustorum virtutes, nec improborum scelera discernere possumus, at vbi sol ille iustitiæ exorcus fuerit, omnia euidentissime patebunt.

1. Cor. 4.

Appellatur adhæc sol iustitiæ, quia tunc iustitiæ radios per omnia diffundet, & tunc omnibus omnino hominibus manifeste apparebit quanta iustitia & bona opera sit remuneraturus: & peruersa castigaturus. Atque hoc est quod vos metnere aut apprehendere velim, hoc est, quod menti vestræ semper infixum cupiam.

Vnusquisque igitur serio hæc animo voluat, & cogitet, si Iacob, viso Esau, cum equitibus sibi occurrente, adeo trepidarit: quid facturus sit peccator, cum summum illum iudicem, Angelis & cœlestibus spiritibus stipatum, sibi è directo occurrentem videbit? Agite igitur, si hodie vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra; operamini bonũ dum tempus opportunum habetis, & interea dum iudex affabilis est, iudicii reminiscamini, eiusdẽ verba semper animo voluite. Intueamini Saulum illum Tarsensem; hic enim eum, teste Luca, vocem cœlitus emissam audiuisset, *Saule, Saule, quid me persequeris?* subito pauore perculsus; statim manus dando respondit, *Domine quid vis me facere?* Paratum cor meum Domine, at mille pro nominis tui honore cruciatus, martyrium, mortem denique ipsam subeundam. Idem vos dicere velim, Auditores: & quoniã hodie audiuistis, Christum vestrum iudicem futurum, & huic omnium operum reddendam esse vsque ad vltimum quadrantem rationem; quoties cœlestem hanc in animo vocem percipitis, *Saule, Saule quid me persequeris?* id est, Insensate & stolide peccator, quid me toties tantisque delictis offendis, quin tu iustitiam meam ob oculos habes, cur non cogitas me iudicem tibi futurum, & nulla tecum benignitate vsurum? quando, inquam, hanc inspirationem sentitis, tunc confestim Domino roganti verbis hisce nostris respondete;

Act. 9.

Act. 9.

Domine quid nos vis facere? ecce paratos nos ad sincere tibi toto vitæ tempore seruiendum: ecce conuersionem, vitæque emendationem pollicemur. Esto nobis ô iudex rigide & seuere, propitius, miserere nostri, ne in furore tuo arguas nos, noli iniquitates nostras tam exacte disquirere: si enim singula enucleatius rimatus fueris, quis tandem iustus reperietur, quis gloriæ tuæ consors & particeps reddetur. Noli igitur miserationum tuarum antiquarum obliuisci, at nostræ potius fragilitatis memor esto: nostram hinc paupertatem, & tua illinc merita constitue. Memento, obsecro, humanam nostri te causa naturam assumpsisse, cruci affixum esse, pretiosum sanguinem profudisse, mortem denique acerbissimam tolerasse; tantus igitur labor non sit cassus. Si tu nos, ô Iudex, iniquitatum vindex acertime, condemnes, quid nobis crux illa profuerit? si tu nos perdas, quid commodi acerba tua passio nobis attulerit? si tu nobis aduerseris, quid necesse fuerit tam immensum olim amorem ac dilectionem ostendisse, adeo vt nostri causa cœlo descenderis, & mortem oppetieris? Adhæc, semper ô Iudex benignissime dixisti & docuisti, mortem te peccatoris & interitum nolle; hoc te reipsa in Iudicio tuo velim demonstrare, vt iustus & verax in sermonibus tuis inueniaris. Deinde obsecro, vt, cum vitæ nostræ causam examinaueris, secundum nos sententiam pronunties, vt superiores facti in æternam beatitudinem & gloriam ingredi valeamus, in quam nos introducant Pater & Filius, & Spiritus Sanctus.

A M E N.

* * *

FERIA

FERIA QVINTA.

DE IIS QVI EXTREMI IVDICII *die iudicandi erunt.*

Partitio.

I. *De indiciali gladio Christi.*
II. *De comparitione omnium ac separatione.*
III. *De resurrectione omnium.*
IV. *De disparitate resurgentium.*
V. *De loco iudiciali.*
VI. *An & paruuli nō baptizati comparebunt.*

Memorare nouissima tua, *& præsertim iudicium, atque propone tibi ob oculos qui in eodem iudicandi erunt*, & in æternum non peccabis. *Eccl. 7.*

FIGVRA.

Exod. 19. Vluum illud oraculum Iudaicæ Synagogæ moyses, cum Israelitas, qui sexcentorum millium numerum complebant, ex vniuersa Ægypto collectos educeret, omnes in desertum Sinai deduxit, vt illic legem, quæ magno cum fragore tempestatibus & tubarum sonitu promulgabatur, acciperent. Idem omnino in suprema illa die euenturum est; Christus enim, prudens ille totius vniuersi legislator, omnes homines, tam qui à multis sæculis defuncti in tumulis iacent, quam qui tunc moriuntur, in vnum collectos, in vallem Iosaphat deducet, vt in ea non legem aliquam, sed horribilem sententiam, quæ cum tonitru, fragoribus & procellis feretur, accipiant. Sententiam inquam illam generalem, ac terribile decretum, quod tam in eos qui ante nos vixere, vel nobiscum modo viuunt, quam eos qui sequentibus sæculis vsque ad mundi consummationem futuri sunt, pronuntiabitur. Illic scilicet omnes totius orbis status congregabuntur: de quo cōuentu hodie vobis pluribus loquar. Porro vt omnia pro dignitate reique amplitudine peragantur, omnia ad iudicis huius gloriā iudicandorumque consolationem redundent, more solito ad S. Spiritus opem velut ad asylum confugiamus, simulq; Deiparæ auxilium efflagitemus: ille nos conducat, hæc deducat & dirigat: ideoq; supplices salutationem illi Angelicam recitemus.

AVE MARIA.

Nullum vnquam prudentius & simul seuerius sapientissimus ille regum Salomon iudicium tulit eo, quod in Regum libris scriptum legimus: quando nimirum duabus coram eo de prole mortua disceptantibus mulieribus sublimi è solio duodecim leonibus fulto, puerum de quo quæstio instituta erat, quo vtraque sibi satisfactum arbitraretur, medium gladio dissecandum, & cuiq; partem, ad tollendam controuersiam, ex æquo dandam pronuntiauit, hocce iudicium alterius cuiusdam longe horribilioris, quod Salomon noster IESVS CHRISTVS instituet, typus fit ac figura: Quādo nimirum ipse in throno maiestatis considens, Angelis & Archangelis circumquaq; stipatus, disceptantibus coram ipso duabus matronis, extremo dolore affectis, Ecclesia nimirū militante & triumphante, idque de gloriæ & beatitudinis prole, furoris gladium exeret, vt vtrique ex æquo iustitiam administret. Ita idipsum prædixit Psalmographus: *Gladium suum vibrauit, arcum suum tetendit.* Et Ezechiel: *Egredietur gladius meus de vagina sua ad omnē carnem ab Austro vsque ad Aquilonem.* Item Iob: *Fugite ergo à facie gladij, quoniam vltor iniquitatum gladius est*, quem gladium cum Dauid in spiritu vidisset, in genua prouolutus Dominum orat, quo ab hoc mucrone eripi possit, *De gladio maligno eripe me.* I. *3. Reg. 3.* *Psal. 7.* *Ezech. 21.* *Iob. 19.* *Psal. 143.*

Mystice hæc omnia in reuelationibus suis vidit Ioannes, quando admirabilem quendam hominem vidit, cuius ex ore gladius anceps egrediebatur; per quem iudicis nostri furorem vere putem designari: cuius nimirum vox adeo horrenda futura sit, vt instar acutissimi gladii animas simul & corpora transfodiat & diffundat. Atque hinc Propheta regius iudicem hunc *Apoc. 1.*

orans, vt iudicii sui diem maturet, atque impiis iustitiam faciat, eum, vt lateri gladium accingat, hortatur, *Accingere gladio* Psal. 44. *tuo super femur tuum potentissime*: in quo iudicio cum eosdem euertendos & perdendos præsagiret, ait, *Tradentur in manus gla-* Psal. 62. *dij*. Quidquid demum sit, de inimicis suis Deus vindictam sumet, omnesque gladio exterminatore vsq; ad internetionem delebit.

Gen. 3. Cum Deus Adamum eiusq; coniugem, quod diuinam peccando maiestatem offendissent, iudicare constituisset, ac tristem mortis in eos ferre sententiam, quæ ad omnes etiam posteros longa serie subsequentes se extenderet, Cherubinum quendam flammanti armatum rhomphæa ante paradisi introitum, qui eundem custodiret, collocauit. Hic nobis ad oculum demonstratur, vltimi iudicii tempore, quando nimirum omnes ad mortem condemnandi erunt, appariturum, non quidem Cherubinum, sed ipsum Deum, idque in valle Iosaphat iustitiæ rhomphæa accinctum. Notandum vero est, gladium hunc ancipitem fore & vtrimque acutum, vt hinc euidens fiat, non corpora tunc solum, sed animas etiam condemnandas, viuos deinde non secus ac mortuos diiudicandos & omni hunc ex parte vulnera inflicturum.

Hic autem iustitiæ mucro, quamdiu hic viuimus, nonnisi vna ex parte scindit, corpus quidem dumtaxat in hac vita, in altera vero animas castigans: sed in iudicii die anceps erit, corpora simul & animas in interitum præcipitans. Adhæc idem hic iam inde à mundi exordio adeo obtusus fuit, vt non nisi vna ex parte secare potuerit: & quamuis ingentes plagas fecerit, numquam tamen quæ secanda erant, penitus valuerit rescindere. Magnam quidem incisuram fecit diluuii tempore, quando Gen. 7. omnes præter octo interemit: at vniuersum hominum genus exscindere non valuit, octo animabus in ruinę reparationem Exod. 12. relictis. Ægyptiorum quidem plurimos interemit, sed solos primogenitos. In excidio Ierichuntino omnes quidem domos euertit & destruxit, at vna Raab meretricis impune habuit. Quam crudeliter deinde in Sodomorum Gomorrhæorumque territorio sæuiit, adeo vt in ipsos etiam lapides Iof. 6. Gen. 19. animaduerterit? Familiam tamen Loth nunquam potuit exscindere. At post vitam hanc, vtrimque erit acutissimus, omniaque descindet & perdet. Figuras depromamus.

Exod. 17. Voluit olim Dominus, Iosuam Amalecitis bellum inferre, victoriamque luculentam pugnanti concessit, eosdem tamen penitus excindi noluit, nec stirpitus deleri: sed quadringentis post annis, Hebræorum iam regno stabilito, inque meliorem ordinem redacto, Sauli præcepit vt Amalec deleret, penitusque exstirparet, vt ne ipsis quidem parceret animalibus: *percute Ama-* 1. Reg. 15. *lec, & demolire vniuersa eius omniaque interfice à viro vsque ad mulierem paruulum & lactentem*. Hic docemur, Deum sæpe quidem in hac vita de nobis triumphum agere, deque vitiis nostris victoriam referre, at penitus nolle perdere: sed vbi regnum Israel semel stabilitum fuerit id est, vbi electorum regno cœlesti inserendorum numerus completus, atq; impiorum iniquitas ad summum iam venerit; omnia deleturum, & ad ipsa vsque animalia vastaturum.

Saul cum armis grauatus innocuum Da- 1 Reg. 24. uidem ad necem insectaretur, eique insidias strueret; Dauid semper ab eo fugit, & eius rabiem declinauit; dumque eum commode in spelunca occidere potuisset, supersedit, laciniam chlamydis præscidisse contentus. At cum Saul nihilominus in nefaria conspiratione machinationeque impia progrederetur: in montibus Gelboe vna cum filiis à Philistiim fusus fugatusque in- 1. Reg 31. glorius occubuit. Idem prorsus hic agit Deus. Nam interea dum eum velut impii quidam Saules in hac vita, omnibus peccatis armati persequimur: nos ille quodammodo fugit, & abscōdit se: & licet omni nos momento & nullo nō loco, ad inferos posset detrudere, supersedet tamen, laciniā aliquam de clamydibus nostris, afflictionem temporalem immittendo, rescecuisse contentus.

tentus. At vbi nos in peccatis nihilominus inualescere, inque via iniquitatis progredi conspicit: ad alterius nos vitæ montes & in vallem Iosaphat, quæ sunt velut montes Gelboe, quos nec ros nec imber misericordiæ irrigat, educens, in manus Philisthæorum infernalium, cuncto vanitatum nostrarum exercitu fuso fugatoque, nobisq; & peccatis nostris, quæ infelix animæ abortus sunt, morti æternæ adiudicatis, tradet. Adeo vt dicendum sit, omnes omnino homines in altero mundo & in horribili iudicii die, hoc gladio interficiendos, & mox resurrecturos, vt coram iudice hoc compareant, plenam operum suorum mercedem recepturi. Tantus porro hic horror & desolatio erit, vt si vel semel eandem in mentem reuocaremus ab omni prorsus delicto vitam immunem traduceremus: *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis*, ait Sapiens: hac de re hodiernam concionem contexam, quæ duabus constabit partibus; prima de iis aget, qui in cruento hoc die iudicandi erunt, altera vero demonstrabit, quo habitu & schemate resurrecturi sint, qui illuc venient: in quo si benignas mihi aures præbueritis, non mediocrem me vobis vtilitatem & voluptatem allaturum confido.

Ecel. 7.

In iudicio omnes homines colligentur.

Principio igitur dicendum est, in supremo illo iudicii die, omnes omnino homines, qui superioribus seculis fuere, aut modo etiam viuunt, vel ad mundi consummationem vsque futuri sunt; vnum in locum congregandos: tam eos qui duobus annorum millibus in lege naturæ vixere, quam qui totidē annis in Mosaica & simul eos qui sub lege Euangelica vixerint & victuri sint. Hic omnem suam posteritatem Adam cōspiciet, hic omnes filios agnoscet Eua, posteros suos Noe, semen suum Abraham, & filiorum successionem, Iacob in duodecim dispertitam tribus. O numerosam congregationem!

II. Illic comparebunt omnes qui Asiam incoluerunt, omnes qui sub torrida Africæ plaga commorati sunt, omnes quos diues Europa produxit, omnes denique quos vt suos America agnoscit. Illuc ratione reddituri venient ex Oriente, & Occidente, ex Septemtrione & Meridie, ipsi etiā Antipodes integro à cæteris discreti orbe. Ita namq; id docet Euangelista: *Congregabuntur ante eū omnes gentes*: tam quæ Arcticum q̄ quæ Antarcticum polum respiciunt, & quæ vltra fretum Gaditanum & Herculis columnas sunt positæ. *Omnes gentes.* Hîc aderit Æthiops vicino perustus sole, & Indus orto iubare anhelantibusque etiamnum equis afflatus: hîc aderit Scytha & Sarmata Arctoo frigore excoctus, & quicunq; sub occiduo cœli axe cadentem solem conspiciunt. *Omnes gentes*: Gallus nimirum incōstans & varius, Hispanus furens, Italus duplex & iram fouens, fastuosus Britannus, mobilis Belga, dissolutus Germanus, ac denique perfidus Tartarus. *Omnes gentes* Christiani inquam pii; Iudæi superstitiosis cærimoniis dediti, Protestantes sectarii & hæretici, Græci schismatici, Turcæ Mahometis cultores, & Ethnici omnes idolis immolantes. O ecquænam illa iurisdictio! quam late patens districtus! Paulus Apostolus, quem schola cœlestis, teste Eusebio Cæsariensi, erudiuit, hoc confirmat: *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisq; prout gessit in corpore suo, siue bonum siue malum*, id est, Quamprimum vt buccina signum dederit, cœlites omnes cœlo, dæmones inferno, purgandi omnes purgatorio, mortui deniq; sepulchris egredientur: nam

Matt. 25.

Lib. 3. c. 4. hist. Eccl.

2. Cor. 5

Tuba mirum spargens sonum
Per sepulchra regionum,
Coget omnes ante thronum.

O terribile tubæ signum! at terribilius multo est quod Apostolus ait, *manifestari*, quo ostendit, omnia tunc peccata & secreta cordium aperta & patentia fore. Neque enim tunc assumi poterūt ficti folia ad peccati turpitudinem velandam nō erunt tum cameli portatitii quibus idola Laban auehantur. Sed tunc per parietem mortalis huius templi latentes introrsum abominationes, toti orbi patebunt, & cordis adyta tunc cuiuis aperta erunt.

Gen 3.

Gen. 31.

Ezech. 8.

Tunc omnes simul Patriarchas vno in loco videre licebit, illic Prophetarum laudabilis

dabilis numerus, illic gloriosus Apostolorum chorus, illic candidatus Martyrum exercitus, illic candidata Virginum agmina, & vniuersa Angelorum militia cōparebunt. Tres item illæ Hierarchiæ cælestes, in tres legiones subdiuisæ, atq; vnaquæq; legio in varias turmas, manipulos, atq; innumeros spiritus distincta. Nam, teste Propheta, *non est numerus militum eius*: quorum nonnisi per millia & myriades Daniel numerū subducit. *Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei.*

Iob. 25.

Dan. 7.

Exod. 14.

Tunc erit, Auditores, exitus ille de Ægypto, quando nimirum corpora illa terræ visceribus egredientia, quæ tanto iam tempore in sepulchris gemuere, pelle & carne propria circumdata, iterumque redanimata, & rubrum diuinorum iudiciorum mare tranare parata partim quidem vndarum vorticibus abripientur, improborum scilicet partim vero portum & fidam stationem attinget, id est, iustorum & electorum.

Tunc quoque parabolæ illæ Euangelicæ finem accipient & complebuntur, & imprimis illa de decem virginibus. Nam statim vt tuba insonuerit, iudiciumque indictum fuerit, virgines illæ, tam fatuæ quam prudentes, peccatores nempe & electi corpora sua quæ per lampades designantur resument, & simul oleum, id est, bona opera: atque ita obuiam sponso qui tunc instar Iudicis erit, procedent. Sed stolidæ illæ virgines, peccatrices scilicet animæ, occlusam inuenient ianuam, (ianuam misericordiæ gratiæq; aditum intelligo,) nihil enim tunc amplius promere poterunt, & inutilis omnis erit pœnitentia. Virgines autem prudentes, id est, iusti recta ad æternæ beatitudinis nuptias cum sponso epulaturæ transibunt. Atque ita hanc parabolam interpretatur S. Hilarius. Transeamus ad alteram.

Matth. 25.

Tunc quoque tempus messis vniuersalis aduenient: tunc mundi huius ager bona semente iustorum & peccantiū zizaniis consitus, falcem patietur: operarii namq;, id est, Angeli, zizania primum euellent, id est, peccatores, eaque in fasciculos colligata flammis perpetuis tradent: bonum autem virtutum semen, quod in iustorum animis excreuit, in cælum, id est, in æternæ beatitudinis horreum congregabitur. Ecce tertiam.

Matth 13.

Tunc erit etiam aduentus illius patrisfamilias, qui secessit in regionē longinquam, idq; ipso ascensionis suæ die: in qua iam mille sexcentis propemodum annis hæsit. Interea vero nos hic velut seruos reliquit, omniumq; nobis rerum & bonorum suorum, talentorum inquam crucis, mortis, passionis, gratiarum, omniumq; meritorum administrationem concredidit. At vbi reuersus fuerit, id est, ad iudicium venerit, exactam de omnibus ab vno quoque rationem deposcet, adeo vt qui interea plurimum lucrifecerint: magis honoribus & diuitiis cumulandi sint: qui vero negligētes & inertes pecunias & talentum concreditum absconderint, in tenebras exteriores præcipitandi. Tunc namq; diligentib. & sedulis dicetur, *Euge serue bone & fidelis quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui.* De inertibus vero & ignauis. *Eiicite in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium.*

Matt. 25.

Ibid.

Matt. 25.

Ioan. 7.

Tunc denique bonus ille Pastor, qui olim de se testatus est, *Ego sum pastor bonus*, circa mundi vesperam, oues ab hœdis sequestrabit, hos à sinistris, illos vero à dextris constituens: id est, peccatores in æternam damnationem præcipites aget, iustos vero æternæ beatitudinis compotes faciet. Hactenus parabolas, iam figuras aliquot depromamus.

Moyses Hebraicum populum distinctutus, sex tribus in monte Garizim collocauit, eos nimirum quorum patres è liberis & honestis matronis nati erant, quales erant Lia, Rachel, &c. vt illic diuinam benedictionem perciperent: alias sex in monte Hebal consistere voluit, vt ibi maledictis & diris deuouerentur, quarum maiores libertini erant, & ancillis nati. Idipsum facturus est Moyses noster Christus: omnes namque mundi nationes in valle Iosaphat, quæ haud ꝓcul à mōte Oliueti sita est congregabit, & tunc sex tribus à dextris constituet,

Deut. 27. Figura.

tuet, Angelos videlicet, Patriarchas, Prophetas, Apostolos, Martyres & Virgines, qui omnes illustri & nobili stirpe prodierunt, vt cœlestem illic benedictionem percipiant, *Venite benedicti Patris mei*: sex vero à sinistris: diabolos scilicet, ethnicos, Hereticos, Iudæos, nefarios Christianos, & infantes sine baptismo regenerationis mortuos; plebeias inquam & sordidas animas, mera peccati mancipia, & in trinio nata, vt in æternum condemnentur. *Ite maledicti in ignem æternum*. Matth. 25. Matth. 25.

Legimus in Iosue, cum Leuitæ populum benedicere aut maledicere cuperent, omnem multitudinem circa arcam Domini in duas partes diuisam, & partem hinc, & partem illinc stetisse: *Omnis autem populus & omnes maiores natu duces que, ac iudices stabant ex vtraque parte arcæ; media pars eorum iuxta montem Garizin, & media iuxta montẽ Hebal. Post hæc legit omnia verba benedictionis, & maledictionis, & cuncta quæ scripta fuerũt in legis volumine* Docemur hic, mox, vt summus Iudex in die iudicii maledictiones vel benedictiones pronuntiauerit, omnes mundi homines in duas partes, in conspectu summi illius Præsidis, qui vera Arca fœderis est, diuisum iri, his ab vna, illis vero ab altera consistentibus. Ecce & alias. Iof. 8.

In ipso rerum primordio diuisit Deus lucem à tenebris. Ait Augustinus, hoc etiam de iudicio intelligi posse, quo angelos prauos à bonis, contumaces & præuaricatores à morigeris seiunxit. Equidem post tantum doctorem aliosque Patres sanctitate & doctrina illustres; putem hic etiam obliq; extremum iudicium designari, quo Deus electos, qui sæpius *filij lucis* appellantur, ab improborum colluuie, qui tenebrarum filii sunt; aliquando separaturus est. Gen 1. Ioan. 12. Luc. 16.

Nabuchodonosor potens ille Chaldæorum rex, elegit sibi in excidio Ierosolymitano, ex omni adolescentum numero, iuuenes pulcherrimos, in quibus nulla esset macula & moribus excultissimos, vt regi deinde à mẽsa, à cubiculo & poculis essent, & quotidie coram eo apparerent: reliquam vero turbam in Chaldæam abduxit, vt illic vincula sustinerent & in mancipia venundarentur. Ita quoque Deus, totius orbis princeps, in tristi magnæ huius ciuitatis, mundi scilicet, excidio, formosas electorum animas, in quibus nulla sit peccati contagio, sibi assumet; quo in palatio semper deseruiant, & diuinitatis suæ maiestatisque beatitudine fruantur: reliquos autem in captiuitatem abducet, & carceribus Sataniçis, id est, æternis, mancipabit. E quibus omnibus efficitur, omnes omnino defunctos sepulchris egressuros, & omnes mundi nationes ante eum apparituras. Dan. 1.

O infinita & immensa virtus! Quid? fierine potest aut credi, corpora illa, quæ iam à quatuor aut quinque annorum millibus in cineres & putredinem redacta sunt, iterum victura, locutura, ambulatura? corpora inquam, quæ vorticibus marinis absorpta sunt, vbi à piscibus deuorata, qui deinde ab hominibus homines vero à bestiis consumpti sunt, quæ deinde in putredinem conuersæ? Quid ni? quæ enim tu, ô humana curiositas, fieri nõ posse putas potentiæ diuinæ facillima sunt. Et sane multo facilius est, putre corpus in pristinũ statum reformare, quam nouum aliquod ex nihilo, nulla parata materia condere Hinc Dauid, *Custodit Dominus omnia ossa eorum, vnum ex his non conteretur*, nec amittetur. III. Psalm. 33.

Creator ipse Ezechieli Prophetę hoc ad oculum demonstrauit; duxit enim illum in campum mortuorum ossibus oppletum, & ait, *Putasne viuent ossa ista* & vt dictum factũ est, *ecce accesserunt ossa ad ossa, vnũquodque ad iũcturã suam & vidi, & ecce super ea nerui & carnes ascenderũt; & extenta est cutis in eis desuper: & ingressus est in ea spiritus & vixerunt, steteruntque super pedes suos exercitus grãdis nimis valdè.* Dic veritatẽ Propheta, an nõ & nos hinc erudimur, & post nos, vniuersa hominum posteritas, omnes illos mortuos qui modo in cæmiteriis sepulti iacent, in magno iudicii die, resuscitãdos; pelle & carnibus vestiendos, ac rursum animandos? & quidẽ sine vllã exceptione; omnes enim iterũ solis lumen intuebuntur rediuiui. Ezech. 37.

diuiui: Ad imitationem scilicet Ionæ Prophetæ, hic namq; cum triduo in ceti aluo captiuus fuisset, sospes & incolumis est egressus, eque duplici custodia ventris & Oceani, liberatus. Mundus hic, Auditores, vt hoc proposito nostro adaptemus, turbulentus quidam Oceanus est, terra Cetus: eius autem vtero & visceribus infiniti Ionæ, id est, mortuorum corpora, salui & integri prodibunt, in alterius vitæ littus eiecti, vt æternæ beatitudinis portum intrent, vel ad scopulos allisi æternæ damnationis naufragium incurrant. *Ion.2.*

Dan.14. *Dan.3.* Daniel in lacum leonum coniectus, viuacior & vegetior exiuit, quam intrauerat. Tres illi Hebræorum pueri in fornacē Babylonicam detrusi, cunctis stupescētibus, illæsi, & nec ambusti quidem, egressi sunt. Ita quoque ex inferioribus mundi huius carceribus, elementorumque camino, non sine miraculo, diuina similiter hic cooperante potentia innumeri mortui exibunt, vt coram iudice se sistant.

Exod.17. Moyses virga petram Sinaiticam percutiens, magno totius populi stupore, eadem aquam elicuit: quod prodigium Dauid *Psalm.113.* Propheta diu post ruminans dixit: *Qui conuertit petram in stagna, & rupem in fontes aquarum*: Non secus etiam, summo illo Deo potentiæ suæ virga ferales illas sepulchrorum petras solummodo tangente, infinita eisdem corpora, præter omnium Philosophorum opinionem & commune eorum placitum, (*A priuatione ad habitum nō datur regressus*,) & vulgi iudicium, (quod ait: *Putasne mortuus homo rursus viuat*) egredientur. Hoc ipsum tu olim ô Iob confessus es, *Et rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum saluatorem meum*: & post te Euangelista. *Congregabuntur ante eum omnes gentes.* *Iob.14.* *Iob.19.* *Matt.25.*

Isai.13. Vere *omnes*. Cui sententiæ Isaias etiam adstipulatur, *Visitabo super orbis mala, & contra impios iniquitatem eorum*: non ait, super mala Iudæorum, gentilium, Christianorum, sed in genere, *super orbis mala*: quæ Paraphrastes Chaldæus ita interpretatur, *super habitatorum vrbis mala*. Vnde apparet, omnes omnino homines hic apparituros, vt de nefarie vel bene actis mercedem recipiant. Omnia quoque hic delicta disquirentur, & rigidissime punientur: hic habebitur quæstio de Antiocho Epiphane & Eupatore; qui variis Iudaicam gentem modis afflixere: hic punietur fastus & arrogantia Iuliani Apostatæ, qui primus à morte Pertinacis auro sibi & largitionibus ad Imperium viam struxit: hic redarguetur intolerabilis illa Ioannes Constantinopolitani Patriarchæ superbia & ambitio, qui primus schismatis, quo Græci etiamnum infecti sunt auctor exstitit, ac primus sibi Vniuersalis & Oecumenici nomen, soli Roman. Pontifici diuina concessione debitum, vsurpare ausus fuit. Atque hoc est quod Propheta ait: *Super orbis mala.* *1. Mach. 16.* *2. Mach. 10.* *Zezim. lib. 1.* *Baron. tom. 8.*

Certo namque certius est, omnes ad iudicium venturos, mutuos omnes vnico momento resurrecturos: vix enim iudiciū fuerit indictum, quin omnes mox Beatorum animæ cœlo descensuræ sint, damnatorum vero inferno egressuræ, suis vt corporibus rursum coniungantur, quorum cineres & pulueres hinc inde sparsi Angelorum ministerio in vnum coaceruabuntur: illæ quidem vt corporibus suis cœlestē gloriam communicent, quæ olim ærumnarum pœnarumq; socia exstitere: hæ vero, vt infausta ac misera corpora secum ad inferna rapiant, quoniam illa in peccando auxiliata sunt. Hæc porro inter vtraque erit differentia, quod hæc quidem deformia, fœda, visuque horrenda & monstrosa futura sint, electorum vero pulchra, agilitate, subtilitate, splendore & impossibilitate dotata. Innuere id videtur Apostolus dicens: *Canente tuba mortui resurgent incorrupti.* Quod figuris aliquot notius faciam. *1.Cor.15.*

Esther, quæ tenuiter apud Mardochæū educata erat, cum in Assueri potentissimi regis coniugem adoptata esset, ita disponente sorte & superis, haud ingrata in benefactorem exstitit, sed suæ fœlicitatis participem reddit: siquidem eum morti, ad quam cum vniuerso Iudæorum populo Amani inuidia condemnatus erat, eripuit, purpura & cocco vestiuit, & secundum à *Esth. 8.*

Rege

Rege in aula Persarum fecit: adeo vt qui illi prius membra sacco & cilicio cooperuerat, auro & murice regio indutus fuerit. Quam præclara sub hacce figura latitant mysteria! Per coniugem hanc regiam, intelligamus animam, quæ à primo creationis suæ tempore, in misceri huius corpusculi velut pauperis Mardochæi tugurio ac familia educata, cœlestem deinde gratiam adepta, & ad gloriæ coronam euecta, ne ingratam se erga nutricium suum (corpus inquam suum, quod tot olim pœnis, ærumnis, austeritatibus, mortificationibus, pœnitentiisque ipsa afflixit) exhibeat, melioris id sortis suæ particeps reddet: ideoque vitam ei immortalitate & impassibilitate datam, conseruabit, regioque id schemate induet, cum vestibus gloriæ, claritate inquam, subtilitate, incorruptioneque, ipsum circumdabit: adeo vt quod vili prius & lacero sacco in sepulchro indutum fuit, auro & gemmis renitens, regificoque habitu amictum, resuscitandum sit. Ecce & aliam.

1. Reg. 17. Dauid quamdiu patris greges custodiebat, & Goliadas ei expugnandus restabat, pastoritio & vili habitu indutus fuit; sed postquam ex agro in vrbem commigrauit, victoriamque aduersus Goliadam obtinuisset, & regalibus vestib. ipsius scilicet Saulis paludamento circumdatus fuit. Docemur hic, quamdiu miserum hocce corpus in vitæ huius agris commoratur, suosque greges, id est, sensus & facultates aliasque potentias propemodum brutales pascit, & ingens mundi gigas adhuc restat debellandus; plebeio amictu, scilicet mortali, morbis obnoxio, passibili & corruptibili, indutum esse, & à mendico & inope parum aut nihil differre: sed nouis, mox vt rusticitatem exuit, deque inimicis victoriam retulit, exuuiis rutilaturum, splendidum & nitidum futurum, & ad instar regis alicuius induendum. Ita id namque prædixit Psaltes, Psalm. 29. *Conscidisti saccum meum & circumdedisti me lætitia.* Id est, scio Domine, in magno illo resurrectionis die è lacero hoc & vili corpusculo, aliud te nouum paraturum indumentum; vt, scilicet, vilibus quibus modo circumdatum est panniculis abiectis, pretioso habitu & regio schemate refulgeat. Sed quid? ad alteram iam orationis partem deueneram, & ignorabam: ipse scilicet vestimentorum fulgor & nouitas extra metam me abripuerat.

Dico igitur, vt & prius pluribus dixi, supremo illo & vere metuendo die, omnes omnino homines coram summo tribunali apparituros: stabilit hancce meam sententiam certissimam calculo suo Paulus, *Omnes*, inquit, *stabimus ante tribunal Christi*, vt 2. Cor. 5. & alibi, *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi*, & quia nemo excipitur, aut Rom. 14. excusationem potuit prætexere, dixit *oportet*; ait etiam *nos*, quia omnes in persona illic comparebimus, nec procuratorem vllus mittere poterit, aut negotia afferre ob quæ excusetur. *Omnes* denique quoniam tam reges & Imperatores, quam plebeii & ignobiles hic citabuntur. Sed non eadem omnium erit facies & habitus, peccatores enim apparebunt tetri, deformes, & horridi, puluerulenti; electi è contrario, rutilantes, nitidi, splendidi, atque instar siderum solisque radiantes. O dignum notatu discrimen quod egregiis iam conceptibus decorabo.

IV.

Gen. 25. Rebecca filia Batuel, neptis Nachor (qui fuit frater Abrahæ) vxor Isaac, geminos eodē partu effudit, Iacob & Esau, sed moribus inter se dissimillimos; hic namque instar vesti pilosus erat & horridus; ille vero leuis & mollicellus. Ita quoque ex eadem valle, velut vtero, magno illo iudicii die, duo fratres vterini egredientur, iustus nimirum & peccator, sed qualitatibus inter se penitus differētes: erit ille pulcher & delicatus, hic vero deformis & horridus. Huc quoq; facere videntur ea quæ Psalmographus initio Psalmorum scripsit, *Non sic impij, non sic: ideo non resurgent impij in iudicio, neque peccatores in concilio iustorum*; Psal. 1. id est, cum gloriosis & splendidis iustorum corporibus, ecce & alium.

Eadem fornace egrediuntur prunæ ardentes, & carbones atri. Ita ex ordēce diuinorum iudiciorū fornace corporea iustorum velut scintillæ viuæ (*tanquam scintillæ* Sap. 3. *in arun-*

in arundineto discurrent,) egredientur, & simul impiorum, qui sunt veluti carbones mortui *(sicut carbones ad prunas,* ait sapiens.)

Prou. 26. Sed multo id apertius Ieremias innuit in

Thren. 4. Threnis, *Denigrata est super carbones facies eorum, & non sunt cognita in plateis: adhæsit cutis eorum ossibus, aruit, & facta est quasi lignum.*

Gen. 41. Vidit olim Pharao vno in prato septem boues pingues, obesos, torosos, & bene compactos; alios item septem deformes, & macilentos, qui vix præ macie ossibus hærebant. Scio Iosephum somniorum interpretem de septem fertilitatis annis, & totidem sterilitatis, qui Ægyptiis imminebant, id exposuisse. Sed quid ni posset hoc (vt scriptura fœcunda est & circumdata varietate) ad nostrum propositum detorqueri? scilicet eadem valle Iosaphat, quæ velut pratum futura est, egressura, non quidem septem, sed infinita (ita namque septenus numerus in sacris litteris sæpe capitur) corpora macilenta, deformia, hispida, horrida, inculta, qualia futura sunt impiorum, & totidem nitida, pulchra, pinguia & visu iucunda, id est iustorum, & ad æternam gloriam destinatorum.

Ecquod tunc erit iustis gaudium, Auditores, ecquæ lætitia ac iubilus, quando splendida illa anima, diuinis dotibus insignita corpus iterum redamabit? Quæ signa edet exultationis? quibus eam verbis corpus allocuturam putamus? his credo vel similibus: Huc accede ô ter beatum corpus, accede carissima & indiuidua socia, intra in gaudium Domini tui, mecum esto hæres cœlestis gloriæ & beatitudinis, & particeps gaudiorum exultationisque, vt & dolorum fuisti. *Vna passione, vnaque gloriam suscipiens cum collega corpore,* ait apud Oecumenium in Comment. Methodius. Sed quonam gaudio perfundentur, quantam dulcedinem intrinsecus corpora sentient, quando sibi sepulchris egredientibus adstare videbunt Angelos, qui magno amoris & beneuolentiæ signo se amplectentur & stringent, atque his vel similibus verbis alloquentur? Venite electi venite benedicti, venite cœli & cœlitum deliciæ, venite, quoniam ita æquum est, venite & audite sententiam quam pro vobis iudex noster hodie pronuntiabit.

Numquamne vobiscum perpendistis gaudium illud Patriarchæ Ioseph, quo perfusus est, quando duobus annis in carcere Ægyptio transactis, eodem eductus purpura indutus est, coram Pharaone in gloria stetit, & totius Ægypti Dominus est constitutus. Porro ipsa beatorum lætitia exultatioque longe, mihi credite, maior erit, quando nimirum ab Angelis è terræ visceribus, in quibus tanto tempore latitarunt, educti, gloriæ habitu circumdabuntur, ante Deum apparebunt vt principes, & in regno cœlesti æterna beatitudine perfundentur. *Possidete paratum vobis regnum à* Matt. 25.
constitutione mundi.

E contra vero quantum erit impiorum tormentum, quis dolor & cruciatus, quando infœlices illæ animæ corpus repetere coactæ lamentabuntur & ingemiscent? Eheu maledicta, inquient, corpora maledicta dies, qua esse cœpimus: propter vos æternis, eheu! modo supplicijs addicimur. Sis igitur particeps pœnarū & cruciatuum perfida caro, quæ scelerum & peccatorū socia, & administra exstitisti. Toties ô maledicta lingua, proximi tui famam denigrasti: toties, ô infœlices oculi, voluptatum mearum proxenetæ lasciuo intuitu fuistis. Luite igitur modo supplicia, impudicitiæ vestræ mercedem accipite. Quomodo vero metuent & trement; quomodo æstuabunt, quando lateri imminentes videbunt satellites illos infernales, tortores illos inmanissimos? Nullum siquidem tunc iis aliud superest solamen, quam lamentari, & orare vt à montibus obrui possint. *Tunc incipient dicere montibus, Cadite super nos: & collibus: Operite nos.* Luc. 23.

At soli iusti hic exultabūt & plaudent (*lætabitur iustus cum viderit vindictam*) mirabilisque hic rerum fiet conuersio: nam qui seipsos hic diiudicarunt & examinarunt, nudipedes fuere, aspero mēbra cilicio domuere; tunc gemmis & auro rutilabūt: qui verò in purpura & bysso superbierunt, ge- Psal. 57.

mio & ventri indulserunt, molli in pluma dormierunt; laceri tunc & pannosi, Itémque pauperiores, & maxime infames erunt. Quod ex verbis illis Iob elicui, *Cunctis diebus meæ militiæ, expecto donec veniat immutatio mea.* Id est, scio vitam hanc Domine in aliam commutandam; scio etiam eos, qui hoc in mundo sericum, byssum, coccum indui reges imitantur, in altero nudos, inopes ac velut mendicos fore: qui vero hic misselli videntur, miseriis & ærumnis oppressi gemunt, in sordibus mundi huius iacent, in altero instar Principum futuros. At, quod me in hisce meis calamitatibus & ærumnis consolatur, est, quod sperem eas in meliorem lætioremque aliquando fortunam commutandas.

Iob. 17.

Noli, quasi de te solo loquens, dicere ô Iob, *immutatio mea*, sed dic; *immutatio nostra*. Erit enim renouatio quædam vniuersalis & metamorphosis toti adeo orbi communis, cum omnes coram iudice hoc gentes congregandæ sint. Quanta Deus bone hic tunc hominũ turba ac multitudo colligetur, illic omnes mundi nobiles, Ecclesiastici, & mechanici conuenient! Erit tunc quoq; vniuersi orbis descriptio, non quidem sub Augusto Cæsare, sed sub regum Rege Iesu Christo. Sed quonam in loco omnis hæc multitudo cõgregabitur, quonam in angulo, quo mundi cardine concilium illud generale peragetur?

V. Quo in loco iudicium futurum sit.

Prophetæ id aperte dixisse visi sunt. Ioel enim, qui sub initio principatus Manassis floruit, & Ierusalem a Babyloniis diripiendam præuidit, aperte demonstrat, haud procul ab vrbe Ierosolymitana, iuxta montem Oliueti, congregationem hanc gentium fore: *Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat, & disceptabo cum eis ibi.* Eundem etiam locum Apostolis designarunt Angeli, vt in actis legimus cũ dixere, *Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum.* Constat autem Christum è monte Oliueti cœlos petiisse haud procul à valle Iosaphat (quæ vox Hebraice sonat iudicium.) sequitur itaq; eundem illum loco ad iudicandum venturum. Cui opinioni suffragatur S. Hieronymus in tertium Ioelis caput commentatus: nec non Chrysostomus, cuius hæc sunt verba, *Vallis est quæ dicitur Iosaphat; in qua iudex cælestis populos discernit & omnes generationes.* S. Thomas vero aperte id è scripturis diuinis putat posse colligi, & imprimis è verbis illis Angeli superius recensitis, Act. 1. è quibus probatur CHRISTVM haud procul à monte Oliueti ad iudicandum descensurum, quẽadmodum & illinc ad cœlos in gloria triumphator ascendit. Deinde è verbis Psalmistæ, *Deus autem rex noster operatus est salutem in medio terræ*, id est Ierosolymæ; quæ iuxta Iosephum, lib. 3. de bello Iudaico cap. 3. Hieronymum in 5. caput Ezechielis, Hilariũ can. 25. in Matth. Cyrillum Hierosolymitanum catech. 13. & Venerabilem Bedam, de Locis sanctis cap. 3. aliosq; magni nominis auctores, in meditullio orbis sita est. Atqui vniuersalis adeoq; omnium salus in extremo illo iudicio fiet; ergo iudicium in mundi medio, circa Ierosolymam, in valle Iosaphat peragetur. Porro nemo sani iudicii dixerit, hoc de primo Christi aduentu debere intelligi; vbi enim Vulgata vertit, *operatus est salutem*, Hebræa habent, *Ieschuhot*, id est, *salutes*; de secundo Domini aduentu id intelligẽdum esse manifestum fiet, in quo cum de corporis tum de animæ salute agetur.

Ioel. 3.

Act. 1.

Serm. de. poenit. 2?.

In 4. sent. dist. 48. q. 1. art. 4.

Psalm. 73.

Deinde præterquam quod sacris id testimoniis probetur, rationibus id etiam variis euinci potest, nimirum quod locus ille huic rei maxime quadret. Primo, quia vallis hæc in medio terræ est, & eiusdẽ quodammodo centrum. Quandoquidem igitur misericordiæ iudicium in centro terræ factum est, iuxta Psalmistam, *Rex autem noster ante sæcula operatus est salutem in medio terræ*: æquissimum quoque erit, vt in eodem & iustitiæ iudicium peragatur. Secundo, ait Matth. Iudicem hunc Angelos emissurum, qui à quatuor mũdi plagis electos congregaturi sint. *Et mittet Angelos suos cum tuba & voce magna: & congregabũt electos eius à quatuor ventis, à summis cælorũ vsque ad terminos eorum*: facillima porro

Psal. 73.

Matth. 24.

congregatio ex angulis & extremitatibus ad medium fieri solet. Æquum est igitur & rationi maxime consentaneum, iudicium et in mundi medio instituatur. Tertio, Domini gloria & triumphus quo maior sit, par videtur & æquum, illu in loco ab eo homines iudicari, in quo ipse ab hominibus olim iudicatus & condemnatus fuit. Et sane maior, mea quidem opinione, magno alicui principi, summa cum infamia regno à suis exacto honor videtur, in illud ipsum regnum denuo magna cum gloria restitui, quam aliud hæreditario iure, aut dono è quoquam accipere. Ita quoque rationi consentaneum videtur, Christum, qui natura totius vniversi rex est, cum Ierosolyma, quæ regni eius metropolis est, & optimo ad eum iure spectat, expulsus sit, eodem reuerti, inque pristinum regnum summo cum honore & gloria vnde eiectus olim fuerat, restitui. Porro in medio mundi condemnatus, in crucem actus, & regno priuatus fuit; quamobrem necesse est, vt ibidem velut iudex & rex gloriosus appareat.

Quarto, videtur vallis hæc à longo iam tempore cœlitus destinata, in qua iudicium illud vniuersale instituerctur, velut locus Deo ad inimicos, id est, peccatores redarguendos, castigandos, & confundendos accommodatissimus. Loca namque in quibus mortem & passionem pertulit, sanguinemque pretiosum effudit, ijs ostendendo, dicet; Videte ingrati, vrbem illam Bethleem, in qua vestri causa intempesta nocte natus sum, & in præsepio reclinatus: videte desertum, in quo pro vobis quadraginta diebus ieiunaui: videte templum, in quo toties ad sudorem vsque in peccata vestra debacchatus sum, vos coargui, legemque Euangelicam & perfectionis viam edocui: videte montem Oliueti, circa quem latronis instar vinculis alligatus fui & comprehensus: videte ingratam & perfidam illam vrbem Ierosolymorum, in qua delusus & opprobriis saturatus, flagellis cæsus, & ad mortem inique fui condemnatus: Videte denique Caluariæ montem, in quo mortem subii, sanguinem pro vobis effudi, & iliadem malorum cruciatuumque perpessus sum: O improperia intolerabilia!

Refert Plutarchus Manlium virum generosum, & victoriis plurimis nobilem, sed ob nescio quod facinus in rempublicam admissum morti adiudicatum, cum ad supplicii locum traheretur, atque eminus saxum Tarpeium & Capitolium conspiceret, è quo Gallos Senones olim depulerat, vitamque discrimini exposuerat, iudicibus id monstrasse, atque ita eorum ingratitudinem reprehendisse, suaque in rempublicam collata beneficia exaggerasse, vt eum supplicio addicere ausi non fuerint, sed indemnem dimiserint. Hoc quidem apud Ethnicos: sed quænam erit illa infamia & confusio, quando iudex ira iustissima incensus, summa cum maiestate, omnibus comitantibus Angelis, ad locum, in quo olim mortem & passionem pertulit, veniet, atque iis à quibus olim condemnatus fuit, loca demonstrabit, velut noua quædam Capitolia, in quibus strenuus ille Manlius pro eorum salute tot discrimina adiit! His igitur improperiis optime vallis hæc Iosaphat conueniet, in qua omnes gentes ante ipsum congregabuntur.

In vita Camilli.

Quid! omnesque hic congregabuntur! hoccine fieri potest? vallisne hæc tot myriades hominum capit! Qui hoc fiet? Vlterius ne tende ô humana curiositas, hocque indagare noli. Quomodo credas, tot animalium genera diluuii tẽpore in arca Noe potuisse contineri? Adhæc, qui fieri posse putas, vt tot damnatorum corpora post iudicium in inferni angustiis coarctentur, in quibus tamen extreme & in vltimis etiam pedum manuumque articulis excruciabuntur, atque acerrimum ignem sentient? Hic autem vos scire velim, vt obiter dicam, in generali hac hominum congregatione, electorum ac beatorum corpora, propter singularem agilitatem aliasque dotes supernaturales, quibus dotata erunt, in aere volatura, atq; ad instar aquilarum in altum se libratura. Est hoc Apostoli iudicium: *Deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus*

Quomodo omnes homines in hac valle consistent.

1. Thess. 4.

biberi obuiam Christo in aera. Damnatorum vero forsitan Deus infinita sua virtute ita coangustabit, vt nullum horum occupent; vel erit illic forsitan corporum in se inuicem penetratio: itaque ante eum congregabuntur omnes gentes.

Erit ne igitur iudicium hoc vniuersale? omnes ne ante tribunal hoc comparebunt? quid Angeli hic opus habent iudicari? Quid à longe iam tempore damnati, & diaboli hoc egent iudicio? Quid ni? Scriptura falli nequit, dicens, *omnes congregabuntur*, Angeli quidem, vt accidentalem quamdam mercedem, idque propter solicitudinem & curam, quàm in hominibus seruandis habuere, recipiant: diaboli autem, vt noua quædam supplicia, propter infinitarum animarum ruinam, quas præstigiis & tentationibus suis ad inferos traxere, sustineant. Testem hic habeo Paulũ, *Nescitis quoniam Angelos iudicabimus?* id est, dæmones. Damnati hic quoque iudicabuntur, non quod eorum scelera hic denuo examinanda & discutienda sint, nam *qui non credit iam iudicatus est*: sed quod hic condemnãdi sint, eo modo quo ii, qui reipublicæ interitum moliuntur, & aduersus eandem conspirant, qui prius ad necem rapiuntur, quam eorum causa ad iudicum veniat subsellia. Atque ità dicendum, omnes omnino homines ante iudicem hunc comparituros.

1. Cor. 6.

Ioan. 3.

Porro egregiam iudicandorum distinctionem ponit Magister sententiarum, quam ex sancto Gregorio hausit, *Alij*, inquit, *iudicantur, & pereunt, alij non iudicãtur, & pereunt; alij iudicantur, & regnant; alij non iudicantur, & regnant* quod repetit & Richardus de sancto victore, sed aliis verbis: *Sciendũ est autem, quod quatuor sunt genera hominum iudicati & damnati, iudicandi & damnandi; iudicati & saluati, iudicandi & saluandi.*

Mag. 4. sent. di. stinct. 47.

VI. Num paruuli ante baptismũ mortui hic apparituri sint?

Quid vero dicemus de paruulis q nondum nati in vtero materno suffocati sunt; quid de iis qui sine circũcisione in lege Mosaica, aut sine baptismo in lege Euangelica mortui sunt? inter erunt ne omnes iudicio huic? an ne data sententia condemnabuntur? Perplexa hæc quæstio est & de qua plures merito, variis allatis rationibus, dubitant, eamque in controuersiam vocant.

Prima dubitandi ratio hæc est. Scriptura cum de iudicandis agit, non nisi bifariam eos distinguit, aliquos scilicet à dextris collocat, quos per agnos designat; aliquos vero à sinistris, quos per hœdos denotat. Paruuli autem neutris horum annumerari debent, nec cum illis ad dexteram collocari, cum diuinam maiestatem propter originis noxam, cuius rei sunt, intueri non mereantur: multo vero minus cum his ad sinistram, cum nullum crimen actuale commiserint, ac proinde ab omni sensibili pœna immunes sunt.

Secunda. Neutra quoque sententia, quam Iudicem tunc daturum Scriptura tradit, in eosdem quadrare poterit: neque enim damnari poterunt, quod opera misericordiæ, vt damnati facere neglexerint; nec etiam mercedem propter eadem, vt electi, recipere: quippe qui numquam vixerint; vel si vixerint, ad ætatem non peruenerint, in qua eadem exercere potuissent. Non sunt tamen plures quam duæ sententiæ, & neutra harum in eos quadrat: ergo iudicio huic vniuersali in quo de admissis criminibus, virtutibusque omissis disceptabitur, non intererunt. Ecce & aliam.

Daniel Propheta cũ de iudicio & resurrectione mortuorum ageret, scribit plurimos qui modo in sepulchris dormiunt in funesto illo die resuscitandos, hos quidem vt vitam æternam ingrediantur, illos vero vt ignibus sempiternis addicantur: *Multi de his qui dormiunt euigilabunt, alij in vitam æternam, alij in opprobrium.* Et quoniam dicit *multos*, & non *omnes*, credibile est aliquos nõ resuscitandos, nec ad gloriam, nec ad supplicium: at inter hos quosnam numerare melius possemus quam paruulos? Deinde, innocui illi paruuli cœlestis gloriæ participes esse nequeunt, quia baptismo carent; nec ad infernalia supplicia detrudi; vt pœnam sensibilem patiantur, quæ non nisi ob crimina actualia infligitur. Cum igitur iudicium non nisi de cœlesti gloria beandis, aut infernum ad cruciandis

Dan. 12.

habendum sit, sequitur paruulos in hoc iudicio diiudicandos non esse.

Paruulos mortuos sine baptismo verisimile est resurrecturos. Apoc. 20.

Rationes hæ valide quidem & firmæ videntur; credibilius tamen est eos cum ceteris resurrecturos, & non secus ac ceteros iudicandos. In hoc inclinare videtur scriptura; Ioannes enim in Apocalypsi de iudicio loquens ait, *Et vidi mortuos magnos & pusillos stantes in conspectu throni.* Per pusillos hos quid vetat intelligere paruulos in ventre matris exstinctos? Legitur adhæc in Euangelio, *Congregabuntur ante eum omnes gentes*, nam si aliqui iudicio huic non interessent, frustra *omnes* hic legeremus. Eiusdem opinionis est & D. Thomas, duabus potissimum nixus rationibus, iisque irrefragabilibus, quarum hæc prima est. Ad hoc generalis omniũ resurrectio necessaria videtur, vt qui resurgunt, mercedem, aut pœnam iuxta merita, vel demerita recipiant; at omnibus in genere debetur merces, aut supplicium, tum ob merita, vel demerita propria, tum aliorum; inter quos numerare etiam possumus paruulos, qui debita patris sui Adam nondum penitus persoluta persoluere cum ceteris etiam tenentur. Necesse est itaque eos vna cum ceteris resurrecturos, & coram iudice apparituros, vt ab eo sententiam condemnationis recipiant.

Matth. 25.

Alteram hanc statuit. Gratia Iesu Christi infinitis partibus maior est atque efficacior ipso peccato Adami, vt Paulus ad Romanos pluribus indicat; atqui peccatum patris Adæ ianuam morti aperuit, quæ exinde in omnes pertransiit; Christi vero meritum resurgendi initium dedit. Necesse est igi: omnes à morte ad vitã resurgere, & iudicio huic interesse, vt ita Christi meritum omnibus resurrectionis gratiam elargiatur, quemadmodum primi parentis & peccatoris delictũ omnibus mortem & damnationem attulit. Sequitur hinc igitur, paruulos ad iudicium venturos, & Euangelistam verum dixisse dicendo, *Congregabuntur ante eum omnes gentes.*

Rom. 5.

Quis erit tunc dolor miserorum illorum parentum, patrum inquam ac matrum, qui procurato infantium abortu, vel nimia sua negligentia, eos, non accepto baptismi aduersus originale peccatum remedio, exstingui passi, in causa fuere, cur in æternum diuinæ maiestatis conspectu priuentur? Tunc nimirum sortem suam deplorabunt, tunc errorem sero licet agnoscent. An non graue fuit Ezechiæ regi audire, filios in captiuitatem Babylonicam trahendos, & inter regios Eunuchos connumerandos? sed maior profecto parentum horum crux erit, cum, non dico audient, sed oculis suis coram videbunt, liberos in æternum Dei consortio priuandos, & instar Eunuchorum & mancipiorum in sempiternum, in aula Ditis, qui verus Babylonis, id est, confusionis rex est, habitaturos? Neque enim dicere poterunt, vt Iob olim amissis liberis: *Dimitte me, vt plangam paululum dolorem meum.* nec ad imitationem Dauidis mortuo paruulo è Bersabee nato, saccis & cineribus sese cooperient; septemque diebus plorabunt; sed luctus erit perpetuus, nulloque vnquam æuo terminandus, quod sciant nulla se illis ratione posse succurrere. Vere igitur vos infœlices ô innocui! ac plurimis sors vestra lachrymis deploranda est. Concludemus igitur, vos hic vna cum cæteris hominibus apparituros, & verissimam Euangelistæ sententiam esse: *Congregabuntur ante eum omnes gentes.*

Isa. 39.

Iob 10.

2. Reg. 12.

Matth. 25.

Sed iam frena orationis contrahenda finisque dicendi faciendus. Recordamini igitur, Auditores, nouissima vestra, recordamini inquam omnes coram iudice hoc comparituros, iudice seuerissimo, strictissimo, qui delicta etiam vel minima discutiet, & a nemine datis muneribus corrumpi poterit. Cogitate, necesse esse, vel ad dextram, vel ad sinistram collocari, inter electos, vel reprobos constitui, salutis æternæ, vel damnationis interminabilis sententiam audire: quam si assidue mente cogitationeq; pertractaueritis, facile vos à peccando continebitis.

Tu vero vniuersalis ac summe hominũ, Angelorum, ac dæmonum iudex, nouissimorum memoriam, ac iudicii huius rigorẽ animæ nostræ laminæ ꝓfundissime insculpe. Deinde præsta, vt, quando ad iudicium

venerin-

veneris, & generalem hunc conuentū celebraris, ab hœdis sequestrati, in dextra parte consistere mereamur: vtque corpora hæc nostra sepulchris egressa, pelle propria cōuestita, ossibus compacta, animaq; denuo subintrante redanimata sint, vt ipse olim promisisti, instar solis rutilantia, instar stellarum rerumq; cœlestium incorruptibilia; denique gloriæ cœlestis gaudijque participent, vt olim dolorum & ærumnarum participarunt, & quoniam, ô Iudex maxime tremende, summæque maiestatis, omnes in valle Iosaphat, loco ad iudiciū hoc peragendum per: doneo, comparere necesse est; nobis hoc, obsecro, bene cedat, vt, postquā lætam pro nobis sententiam tuleris, in vitam æternam, quæ vltima & summa felicitas est, ingredi valeamus; cuius nos compotes reddat, qui viuit & regnat, in sæculorum sæcula, Deus. Amen.

FERIA SEXTA.

DE EXAMINE QVOD IN IVdicij die instituetur.

Partitio.

I. *De memoria præteritorum & futurorum vsurpanda.*
II. *De personis iudicij.*
III. *De horrendo rigore iudicij.*
IV. *De libris aperiendis.*
V. *De examine Iudicis.*
VI. *De peccatis nudandis.*

Memorare nouissima tua, *& præsertim seuerum examen quod in iudicio habebitur*, & in æternum non peccabis. *Eccl. 7.*

F I G V R A.

Matth. 25. Diues quidam paterfamilias, relicta domesticis omnium rerum & facultatū administratione, thesauroq; iis ad negotiandum, interea dum abesset concredito; abiit regionem longinquam, procul à domo & patria. Post longum deinde temporis spatium reuersus vocauit ad se seruos, rationemq; ab iis traditæ pecuniæ postulauit: singulorum vero rationibus diligenter examinatis, quos fideles & industrios in negotiando reperit, præmiis amplissimis affectos & laudibus, à se dimisit: quos autem rerum suarum negligentes & socordes nihil fecisse lucri cōperit, acriter correptos crudelibus & æternis suppliciis addixit. Veritas parabolæ huius visceribus conclusa, hæc est; Dominum sc. nostrū Iesum Christum, hominem illum patremfamilias, opulentum vt qui maxime, in die ascensionis ad cœlos, è mundi huius domo exiisse, vt in longinquam regionem secederet: in qua cum iam propemodum mille sexcentis annis hæserit, relictis interea nobis qui natura eius serui & subditi sumus, gratiarum suarum thesauris, sanguine inquam pretioso, cruce, meritis: tandem aliquando, cum tempus superna dispensatione præfinitum aduenerit, reuersurum vt rationem nobiscum ponat: &, quos tunc repererit, concreditis talentis bene & debite vsos esse, æternam illis beatitudinem in mercedem & compensationem collaturum; quos vero inuenerit datam gratiam male impendisse, acriter castigaturum, perpetuoq; incendio mancipaturum. Et paucis vt complectar, delineatum hic & rudi quadam Minerua adumbratum videmus examen illud, quod in extremo iudicio Iudex ille vniuersalis instituet; examen illud nouum, inauditum, strictissimum, in quo vix iusti ad obiecta poterunt respondere. Ipsum porro latius deducturus sum præsentis horæ spatio, si solitum S. Spiritus auxilium, Mariaq; aduocata nostra patrocinium non denegent. Angelicam idcirco omnes salutationem repetamus.

AVE MARIA.

Docuit olim Pythagoras, duorum potissimum temporum homini rationem habendam, temporis nimirum matutini, quo quid toto die agēdum sit prospicere oporteat; tum vespertini, quo quid eodem actū est, ad examē & trutinam reuocandum est. Idem vt faceremus monuit nos hisce verbis Seneca: *Animus quotidie ad rationem reddendam* 1. Duorum tempor. memoriā suasit Pythagoras. Li. 3. de ira c. 36.

dam vocandum est: faciebat hoc Sextius, vt consummato die cum se ad nocturnam quietem recepisset, interrogaret animum suum.

Si ethnici hoc faciendum suaserint, nos nostro hoc exulcerato sæculo idem facere cur detrectemus, omnibusque Christianis assidue inculcare, duorũ potissimum temporum habendam esse rationem. Ad vos igitur me conuerto, Auditores, vniceq; exhortor, duorum vt temporum rationem habeatis, temporis nimirum matutini, vitę sc. & vespertini, mortis; vt in vno malorum præteritorum, in altero strictæ illius rationis, quæ vobis reddenda restat, meminerjtis: in quo Sanctos omnes qui vnquam extitere, imitabimini.

Psal. 142. Hoc namque erat exercitium regis Dauid, cum diceret, *Memor ero dierum antiquorum,* id est, Nunquam non recordabor dies iuuentutis meæ, vt peccatorum in iis commissorũ hac ratione memoriam semper ante oculos habeam: in quibus de vita præterita deq; aurora sermo est. Alibi vero

Psalm. 76. ait: *Cogitaui dies antiquos, & annos æternos in mente habui:* id est, Non respiciam modo quæ præterita sunt, sed etiam oculos in venturos dies conuertam, examen suum in mente habebo, iudicia post quæ ipsa æternitas sequetur, semper recordabor; hic de vespera qua exigenda est ratio, Propheta loquutus est.

Idem olim mente agitabat Ezechias, &

Isai. 38. ad Dominum clamans dicebat: *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ:* Adde precor annos aliquot vitæ Domine, mortem differ, indulge laboranti inducias, vt interea vitæ prioris statum recolere, præteritaq; delicta disquirere valeam, quibus tuam aliquando maiestatem offendi. Meminerat ille temporis matutini, & Moyses longe ante noctis: vnde de populi cæcitate & ingratitudine conquestus ex-

Deut. 32. clamat: *Gens absque consilio est, & sine prudentia: vtinam saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent.* Vnde efficitur, cogitationem vtriusque temporis esse ad salutem necessariam.

Poetæ omnium nugarum artifices & concinnatores, Deum quendam excogitarunt, cui gemina esset facies, vna nimirum qua videret ea quæ retro essent, altera qua quæ ante posita conspicaretur; & hunc Ianum bifrontem nuncuparunt. Fabulosum hoc quidem & commenticium: hinc tamen ostendere cupio, Christiani bicipiti huic Iano similes esse debere; gestando nimirum oculos anterius, vt futura præuideant; item retro, quibus præterita respiciant. Christiani Iano similes esse debent.

Vidit Ezechiel olim quatuor animalia, quæ pedes & alas haberent, quæque instar fulguris ibant & reuertebantur. Ænigmatice per hæc animalia designari certum est Christianorum animas: quæ alas quidem habere videntur, eo quod piis se meditationib⁹ à terra in altum subrigunt, pedes autem quando nimirum corporibus his inclusæ in lacrymarum valle consistant; sed debent adhæc ire & reuerti, in alterum scil. mundum se contemplatione transferre, vt iudicium & examen quo Deus in impios vtetur perpendant: inde vero etiam mox reuerti, vt prioris vitæ seriem præteritaq; delicta interdum præ oculis habeant. Huc respexit regius Psaltes dum canit: *Et propter hanc in altum regredere, Dominus iudicat populos.* Ezech. 1. Psal. 7.

In scala, quam Iacob olim dormiens vidit, quidam Angelorum descendebant, quidam vero ascendebant, & nullus, vt bene notauit Bernardus, quiescebat. Docet nos visio, in vitæ huius scala, quæ nonnisi sexaginta, ad summum octoginta gradib. constat, per quos ætatis nostræ anni designantur, semper nobis esse ad extremi huius iudicii meditationem ascendendum, & in delictorum nostrorum cognitione descendendum, & in nullo nos gradu nostri oblitos morari debere. Gen. 28.

In lege Mosaica, quæ plena erat figuris (*Vmbram siquidem habet lex futurorum bonorum*) animalia quæ nõ ruminabant velut immunda habebantur. Nouum hic mysterium: quo edocemur, animas quæ nunquã aut rarissime diuina iudicia ruminant, neve examina, discussionesque, quas illic habitum iri certum est, meditantur, corã Deo velut immundas haberi. Hinc fortasse fa- Hebr. 10. Leuit. 11. Deut. 14.

ctum

ctum est, quod sponsus in canticis, omnes dilectæ suæ perfectiones & dotes corporis deprædicans, inter cæteras os eius roseum, & dentes ad ruminandum aptissimos dilaudet, *Guttur tuum sicut vinum optimum, dignum dilecto meo ad potandum, labijsque & dentibus illius ad ruminandum.* Ex vehementis huius amoris testimonio discere possumus, inter omnes animas, quæ Iesu Christi sponsæ sunt, eas longe pulcherrimas, maiestatique eius gratissimas haberi, quarum dentes sint ad ruminandum idonei, id est, quæ semper examen, quod in stricto illo iudicio habebitur, mente voluant.

Cant. 7.

Et est hoc profecto attenta & matura meditatione dignissimum: tunc enim magnus ille paterfamilias, vt in parabola apud Euangelistam habetur, villici, id est, peccatoris diffamatione audita, eundem ad se vocabit, vt corā eo rationem de villicatione reddat, indignatusque illum increpabit, *Redde rationem villicationis tuæ, iam enim amplius non poteris villicare.* Voice ad hoc nos adhortatur Sapiens, creditq; solā iudicii huius examinisque in eo instituendi meditationem esse optimum ac præstantissimum aduersus omnia scelera antidotum; dicens, *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.* Atq; hoc est, quod præsenti vobis concione declarare decreui, primo docendo, quàm strictum & rigidum hocce examen futurum sit, ac deinde quātus ex reuelatione occultorum scelerum futurus sit pudor. Silete, primum aggredior.

Luc. 16.

Eccl. 7.

Docent Iurisconsulti, vt iudicium aliquod (quod nonnisi legitimus actus est trium personarum, qui redditur inter stipulantes) plenum & absolutū sit, tres esse necessarios, iudicem nimirum, reum, & actorem: & si quando reus factum negat, quartū ad hos adhibendum esse, testem videlicet, qui id aperte probet, vt in Decretalibus iidem legum interpretes tradunt: per testimonia autem, ait hic glossa intelligere possumus actionem, instrumenta, scripturas, probationesque aliunde accersitas. Porro nihil horum in vniuersali iudicio deerit. Audiuistis enim iam alias, Christum illic

ff. de verb. oblig.

Decret. ... 4. c. 1.

veluti absolutum iudicem cum plenaria & delegata potestate consessurum: rei porro ipsi, erunt peccatores, actor & accusator, diabolus: non deerunt hic etiam testimonia & probationes extrinsecæ. Omnes siquidem creaturæ aduersus miserum hominem testimonium daturæ sunt, *Omnis creatura armabitur contra insensatos.* Ipsa quin etiam vltrix conscientia aduersus eum testabitur, *Testimonium reddente illis conscientia ipsorum*, vt ad Romanos Paulus scribit.

Sap. 5.

Rom. 2.

Tunc scilicet ô misselli rei, magnus ille Deus quæstionem instituet, diaboli accusabunt, propria denique arguet conscientia. Tunc pater ille familias iratus dicet, *Redde rationem villicationis tuæ.* Quatuor vobis, ô peccatores fundos & villas tradidi, easque opimas, & in quibus lucrum facere potuissetis, quas iam mille sexcentis annis tenuistis, imprimis mundi villam cum omnibus creaturis: corporis deinde, quod tot in se sensus ac facultates organicas continet: tertio animæ, quæ tot gratiis & charismatibus cœlestibus donata est: denique villam crucis meæ, Sacramentorum, mortis, sanguinis ac Passionis. De quatuor his iam rationem reddite. Dicite quomodo vos in earum villicatione gesseritis, an non collatis vobis gratiis abusi sitis, easque in vetitos vsus conuerteritis? Huc adsis Prælate & Episcope, redde rationem villicationis tuæ, gregis tui non caute custoditi, tot animarum, quas prauis dogmatibus & malo exemplo imbuisti, parochiarum perperam administratarum, bonorum Ecclesiasticorum non recte expensorum, beneficiorum male collatorum, aliorumque defectuum in animarum administratione admissorum. Tu quoq; ô Princeps & rex, redde rationem villicationis tuæ; rationem de iniustitia à iudicibus tuis exercita, de tot peruersis consiliariis, de corruptis iudiciis, tot insolentibus famulis, de luxu aulicorum, de superbia subditorum, grauaminibus & exactionibus iniquis quibus popellum exhausisti, de legibus in regno & dominio male custoditis & violatis. Tu etiā nobilis, redde rationem de donis tum corporis tū animi, redde

Luc. 16.

rationem nobilitatis tuæ, libertatisq; illius quæ tibi plurimorum delictorum occasio & ansa fuit, cum potius stimulus & calcar ad veram animi nobilitatem, quæ non nisi per virtutes comparatur, parandam esse debuisset; redde rationem tanti neglectus diuinorum mandatorum in plebe, oppressionis ciuium, pupillorum peculatus, ciuium tuorum ruinæ, superbiæ, insolentiæ & arrogantiæ propriæ. Redde rationem Doctor, de pretioso tempore perdito, & tepiditate erga res sacras, negligentia in spiritualibus, de tot erroribus imo tot impiis & blasphemis dogmatibus excogitatis. Redde rationem Religiose, de obedientiæ trāsgressione, de castitatis & paupertatis regularumq; tuarum violatione, de arrogantia & præsumptione loco humilitatis assumpta. Redde rationem tu Concionator de profanato Euangelio, de scripturæ sacræ neglectu, de tepiditate in peccatorib. castigādis, de exigua in docendo populo charitate: redde rationem quod fueris in orationibus rarus, studiis tempus prout oportuit non impenderis, honores ambieris, ab omnibusque coli & suspici desideratis. Redde tu etiam rationem mulier quod honorem violaueris, corpus vendideris, Dei tuique oblita te prostitueris, quod Dei imaginem fucis & pigmentis vitiaueris, eius legem despexeris, tot animas in perniciem & interitum traxeris: tot inutilia & otiosa verba protuleris, tot impudicas cogitationes desideriaqs animo foueris, tot lasciuos intuitus emiseris, & ab aliis vicissim receperis: quod ita superbieris, luxu diffluxeris, prodiga & effusa fueris, proximum denique scandalo dato offenderis. Ecce hæc est examini formula, Auditores.

Testes quinetiam hic audientur. Hinc namq; diaboli frementes & rabie tumentes dicent, Peruicaces hos & obstinatos condemna Domine, ad inferos detrude:
Psal.9. *Conuertantur peccatores in infernum, iudica illos Deus*, mille namq; criminum rei sunt;
Psal.45. *descendant in infernum viuentes*, vindica auaritiam illam, superbiam castiga, infernalibus flammis luxuriam illam compesce;
Psal.39. *Redde retributionem superbis*, insolentes humilia, ad imum eos deiice qui caput inter nubila condebant, imprudentibus pudorem incute, linguis dolosis loquelam eripe:
Erubescant impij: deducantur in infernum, muta fiant labia dolosa. Psal.30.

Illinc vero cœli clamabunt & dicent. Iam, ô Creator æterne iustitiam exerce, iam iniurias in te commissas castiga, iam exurge & dissipa inimicos tuos. Et sane corpora illa cœlestia aduersus hominem etiam testimonium ferent iniuriamq; sibi ab eodem factam conquerentur. *Reuelabunt cœli iniquitatem eius.* Iob.20. Nec ipsi solummodo cœli, sed vniuersæ etiam creaturæ ipsæ quoque petræ, & saxa aduersus eum testimonium dicent, & iudicem ad vindictam exstimulabunt: *fulgura* creator omnipotens in ingratum peccatorem *coruscationem tuam*, secundum iniquitatem eius vltionem exerce: *noluit enim intelligere vt bene ageret*; legem tuam semper cōtempsit, virtutum semitam noluit insistere, sed ad peccatorum deuium tramitem deflexit: Psal.35.
Astitit omni via non bonæ, & inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore, ducit, quin etiam *in bonis dies suos*, voluptatibus indulsit, tempus inutiliter transegit. Iob. 21.

Verum quid ipsa hic dicet conscientia? quomodo insurget? quomodo propheta verba ingeminabit, & ostendet, sese toties impiis dixisse: *Nolite inique agere*; & delinquentibus, *Nolite exaltare cornu.* Psalm.74. Ad iudicem itaque conuersa his eum verbis ad iracundiam & vindictā capiendam prouocabit: Officio tuo iam fungere iudex æquissime: nullam enim prætexere impii excusationem queunt: furoris tui mucronem experiantur: nihil enim reperient quo nuditatem velent, & turpidinem palliant. Tot iis remorsus ingessi, tot pia monita quotidie suggessi, toties ad bonam frugem vt conuerterentur admonui; vt peccandi finem facerent exstimulaui: toties dixi, ne insolescerent, aut superbiæ cornu exaltarent, sed incassum. Quamobrem Domine, quoniam aduersus hæc omnia ne mutire quidem audent, sed se victos confitentur, iniuriam hanc vindica, iustitiæque brachium exere; Hæc mea depositio est.

Non-

Angelorũ aduersus peccatores testimonia.

Non minora quoque hic dicent Angeli. Plena enim voce, ita vt ab omnibus exaudiendi sint hanc aduersus hominem accusationem instituent: Tandem aliquando, ô summe Iudex, maledictos illos peccatores iudica, irreuocabilem illam mortis sententiam, quam toties promeruere, aduersus eos pronuntia: quamdiu enim in hoc mundo vixere, nullis nostris inspirationibus monitionibusque ad meliorem redire frugem voluere: suggessimus, vt à via praua conuersi pœnitentiam agerent, vt relicto diabolo Deum agnoscerent. Sed frustra. Toties libidinosis & laxatis in omnem turpitudinem habenis ruentibus suggessimus, *Nolite fieri sicut equus & mulus quibus nõ est intellectus.* Auaris, *Rapinas nolite cõcupiscere.* Propter diuitias insolescẽtibus, *Diuitiæ si affluant nolite cor apponere.* Superbis & tumidis, *Nolite extollere in altum cornu vestrum.* Peruicacibus & saxo durioribus. *Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra.* Omnis tamen nostra adhortatio frustra fuit, mortuis & lictori verba fecimus, sed quia *noluerunt benedictionem, ideo elongabitur ab eis.* O testimonia grauissima, ô depositionem sole & meridie clariorem! Nihil adhæc, ô miser peccator respondere aut hiscere poteris, cum omnia sint quam certissima, & testes omni exceptione maiores. Quis hic itaque non trepidet ac formidet?

Psalm. 31.
Psalm. 61.
Ibid.
Psal. 74.
Psal. 94.
Psal. 108.

III.

Porro Deus ipse examinabit & discutiet, ait enim de se apud Prophetam, *Arguam te & statuam contra faciem tuam.* Dæmones autem accusationem intentabunt, & omnes creaturæ testes erunt. Quale Deus bone examen, qualis actio, qualia testimonia! Deus litẽ disquiret, ô horror! diabolus eam mouebit, ô terror! totus autem orbis eidem subscribet, miserum! An non metuis anima mea, cum cogitas aliquando te coram strictissimo hoc iudice apparituram, coram tot testibus de rei veritate certissimis, & vbi de tot criminibus accusaberis? Princeps ille hominum Adam, vnius tantummodo criminis reus, huic sese iudici sistere iussus, cõparere metuens, fugaque sibi consulens, sub arborum ramis frondosisque latebris delituit. Quid autem tu, ô misera facies, cum ante iudicem hunc rapieris de innumeris criminibus conuicta? Quo te conferes? vbinam te abscondes? nusquam enim latitare poteris. Præuidit id olim Dauid cũ de se loqueretur. *Quo ibo à spiritu tuo? & quo à facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es. Si descendero in infernum, ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris. Et enim illuc manus tua deducet me & tenebit me dextra tua.*

Psal. 94.
Gen. 3.
Psal. 138.

Bernardus cum strictum hoc examen animo volueret, tremit & sudat, itaque seipsum plorans alloquitur: *O lachrymæ, vbi vos subtraxistis? O lachrymæ vbi estis? vbi estis fontes lachrymarum? fontes lachrymarum fluite super faciem meam, rigate maxillas meas. Deus meus quid faciam cum venerit iudicium tuum? Quid respondebo, cum venerit examen iudicii tui? Quid dicam ego misera, & peccatrix, cum præsentata fuero ante tribunal Christi? væ diei illi in quo peccaui! væ diei illi, quando malum feci! Vtinam non illuxisset sol super me. O dies detestanda, dies abominanda, ô dies penitus non nominanda!* Non minus quoque timuit Dauid cum diceret, *Non est sanitas in carne mea, nõ est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum*: id est, cum cogito peccata mea à iudice illo examinanda, totus horreo, & emedullor.

Bernard. serm. 27. de modo bene viuendi.
Psal. 37.

Cæterum haud frustra Dauid timuit, aut vanus eius metus fuit. Examen hoc namque strictissimum erit & exquisitissimum, cui simile nullum vnquam extitit. Erit enim in eo reddenda ratio factorum, dictorum, imo & cogitationum, atque adeo exacte & minutim, vt olim ipse Iudex apud Prophetam, ad candelã eadem se exquirere & examinare velle dixerit, *Scrutabor Ierusalem in lucernis*, id est, enucleate distincte, vnumque post aliud, adeo vt nihil non excussum remaneat. Verba hæc demiratus Bernardus, addit, *Quid in Babylone tutum, si in Ierusalem manet scrutinium?* id est, adeo exacte iusti facta excutiantur, quid de impiis spectandum est? Atque hoc est mysterium quod Angelus Domini Zachariæ Prophetæ reuelauit, cum septem ei oculos patentes

Sophon. 1.
VI.
Zach. 4.

T 3 omnes-

omnesque in lapidem vnum directos demonstrauit, innuere scilicet volebat, Deum in seuero illo examine, quo clarius hominum peccata intueatur, septem oculos assumpturum, *Septem isti oculi sunt Domini qui discurrunt super vniuersam terram*. Psalmographus hocce idem scrutinium veritus ait, *si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit*: id est, si conscientias nostras vsque ad imum excusseris, si cominus & adhibita face, acta nostra, dicta, cogitationesque peruersas exquisieris: ecquis tandem iustus erit, quis aduersum te hiscere præsumat? Si effrons ille in Euangelio qui non habens vestem nuptialem ad nuptias venerat interrogatus: *Amice quomodo huc intrasti?* nihil habuit quod responderet, sed pisce mutior mansit: quid faciet infelix peccator, iniquitatibus varijs, velut veste lacera, coopertus, quando eum Iudex de singulis exactissime examinaturus est?

Psal. 129.

Nemo dubitet Auditores. Præses hic cuncta negotia nostra discutiet, facta singula inquiret, intimas rerum medullas enucleabit, & extremos animarum angulos scrutabitur. Alio enim loco idem Propheta scripsit, *Posuisti iniquitates nostras in conspectu suo, sæculum nostrũ in illuminatione vultus tui in ira tua defecimus*, ait, *iniquitates*, numero plurali, vt de omnibus rationẽ reddendam esse insinuet, de operibus, verbis & cogitationibus, Idipsum & cõfirmauit Iob: *Omnes gressus meos dinumerasti*. Perinde ac si dixisset, Scio, Iudex potentissime, esse mihi coram te rationem reddendam meque de singulis passibus quos vnquam feci, id est, de omnibus animæ instinctibus, quæ gressus suos habet non secus atque corpus, interrogandum. Atque ita id explicat Gregorius, cuius expositioni libens accedo. Credẽdum est igitur, iudicem omnia inspecturum, disquisiturum, & ima cordis perscrutaturum.

Psalm. 89.

Iob. 14.

IV. Quod vt nobis sacra scriptura demonstraret, sermonis tropologicis vsa est: ait namq; iudice illo terribili in throno considente, libros in quibus singula hominum peccata descripta sunt, aperiendos, & singulos iuxta eorum contentum iudicandos. Hos libros intellexit olim Psalmista cum diceret, *& in libro tuo omnes scribentur*. Vnde Ecclesia in defunctorum officio concinit, *Liber scriptus proferetur, in quo totum continetur vnde mundus iudicetur*: quod è verbis Apocalypseos tractum est, *Libri aperti sunt, & alius liber apertus est; & iudicabuntur mortui ex his quæ scripta sunt in libris*. In quibus notare vos velim, *Aperti sunt*, positum pro aperientur: vt & in illo loco Danielis, *Iudicium sedit, & libri aperti sunt*.

Psal. 138.

Apoc. 20.

Dan. 7.

Sed quid per hosce libros intelligitur? supererunt ne igitur in mundo deflagrato bibliothecæ? an non vero incendio consumptæ erunt? an non ignis omnes in cineres redegerit? Quæstionem hanc explicans Augustinus, ait, non esse verisimile in iudicio illo materialem aliquem librum legẽdum, vel hominum peccata alibi cõscripta asseruari. Nimis enim putidum est per hæc scripta codicem aliquem materialem aut commentarium manu scriptum intelligere sed verba illa Apocalypseos figurate intelligenda sunt perq; ingentia hæc volumina, in quibus singula singulorũ peccata cõscripta asseruntur diuina quædam virtus designatur, qua fiet, vt sua vnicuique opera, tam bona quam mala in vno eo instanti tam perfecte in memoriam reditura sint, vt eorum cernere, ac velut in libro descripta legere possit, de quibus accusetur, vel quæ excuset.

Hæc quidem ex mente Sanctorũ Bibliorum exposita sunt, Augustine, dicere tamen ausim, ne a litterali sensu abeam longius, vere hic libros aperiendos, *Et libri aperti sunt*. Erunt enim alij libri; qui ab incendio tuti erunt, quique nullo vnquam æuo consumentur. An non meministis ingentis illius voluminis, septem munitis sigillis, quod in Apocal. Ioannis describitur, in quo omnium electorum nomina descripta sunt. Tunc patebunt antiqui illi annales, tunc euoluetur commentarius ille a mundi initio conscribi cœptus, in eoque omnes prædestinati cõprehensi legentur. Videbatur aliquid de eo inaudisse Psalmista cum diceret,

Apoc. 5.

Psal. 68. dicerer: *Deleantur de libro viuentium, & cum iustis non scribantur*: Item alio in loco: Psal. 39. *In capite libri scriptum est de me*. Et Apostolus: Philip. 4. *Quorum nomina sunt in libro vitæ*. Memoria namq; æterna Dei Patris instar Calepini est ac diarii ab omni æternitate contexti, in qua omnia delicta nostra velut insculpta continentur, quæ tunc patebunt. Recordamini hic, quæso, quid in mulieris adulteræ iudicio acciderit: Ait Euangelista, Ioan. 8. Christum, interea dum muliercula hæc à Pharisæis accusaretur, & ad mortem ex legis præscripto deposcebatur, conticuisse, digito tamē suo in terra scripsisse. Ita quoque ille, qui orbem aliquando iudicaturus est, modo tacet, interea dum dæmones nos accusant & morti addicere gestiunt: Ipsa tamē peccata memoriæ suæ libro inscribit, non quasi pulueri & terræ, sed æreæ illa laminæ inscriberet. Duobus in locis testatur Iob. 19. Iob Propheta: *Quis mihi tribuat, vt scribantur sermones mei? Quis mihi det, vt exarentur in libro stylo ferreo: & plumbi lamina, vel certe sculpantur in silice?* & postea longo Iob. 31. interuallo: *Quis mihi tribuat adiutorem, vt desiderium meum audiat omnipotens, & librum scribat ipse qui iudicat*.

Ipsa quoque vniuscuiusque conscientia merito liber nominari potest, in qua modo delicta nostra sigillatim, minutim, breuiterque exarata sunt, at tunc largius & plenius singula deducentur. Atque hoc Ioannes in Apoc. innuit dicens: Apoc. 20. *Et alius liber apertus est*, multoque adhuc euidentius ad Romanos Paulus: Rom. 2. *Testimonium reddente illis conscientia ipsorum*. Quot hic libri recensentur, & quidem rarissimi, qui omnes in generali illa disceptatione aperientur? qui vbi inspecti & excussi fuerint, eorumq; capita singula sententiæ, verba & apices maturè examinati, in accusatos sententia æquissima, prout scriptura exegerit, feretur. Ecce figuram.

Esth. 6. Assuerus Persarum Rex cum noctem insomnem duceret, curis nimirum quietem interrumpentibus, annales priorum temporum, antiquaque regni monumenta afferri iussit, in quæ omnia quæ ab amicis acceperat obsequia; & quas à coniuratis & perfidis passus erat iniurias, relata erant: cumque legendo ad locum peruenisset, in quo de fideli Mardochæi Iudæi obsequio, ac coniuratione Eunuchorum aduersus regem regnique statum per eum detecta agebatur, illos quidē dignis affecit suppliciis, Mardochæum vero ad summos honores prouexit, inque regni partem adsciuit. Egregia profecto figura; qua docemur, Christum, cum præ peccatorū nostrorum, velut antiquitatum, mole in cœlo amplius manere ac quiescere nequeat, in suprema illa mundi nocte, vt veteres annales & antiquos commentarios, in quibus omnium hominum vita, qui iam inde à mundi initio extitere descripta sit, & in quibus omnes virtutes & merita in eum collata, conspirationesq; peccando aduersus eum initæ continentur, perlecturum; ac tum iuxta quod in iis de vnoquoque scriptum reperit testimonium, pro bene factis præmia, æterna pro piaculis supplicia daturum. Atque ita libri aperti fuisse dicendi sunt.

Theodoretus verba illa Danielis: Dan. 7. *Iudicium sedit, & libri aperti sunt*, exponens, Theod. in 7. Dan. sentit per hosce libros vniuscuiusq; memoriam intelligendam esse: tunc enim vnicuiq; quidquid olim commisit, in mentem veniet, tamq; clare ac manifeste, ac si libro alicui inscriptum legeret. Ambrosius vero Ambr. in Psal. 1. in Psalmos commentatus, eosdem libros pro vniuscuiusq; conscientia accipit, *Qui libri aperti sunt? nisi conscientia velut libri peccatorum nostrorum seriem continentes: libri non vtique atramento scripti, sed vestigiis delictorum, & flagitiorum inquinamento*. At Augustinus per eosdē designari putat Sanctos, quos cum impii aspexerint, non secus Lib. 20. de ciuit. c. 14. ac si libros inspexissent, videbunt ad oculum omnia quæ neglexere bona, & quæ commisere mala. Atque ita credendum est libros apertos fore.

V. Sed ad quid hæc librorum inspectio? Tunc scilicet Archididascalus ille, atque omnium facultatum quæ in mundo reperiri queunt Decanus, discipulos examinabit, tunc responsiones ordinariæ habebuntur, tunc quæstiones Academicæ quasi pro gradu adipiscendo instituentur. Ipsi Pontifices,

tifices, Reges, Principes, Doctores, Philosophi acutissimi hic respondebunt; Christus oppugnabit, Angeli simul & dæmones disputationem auscultabunt. Quis audiuit vnquam simile? quis similes vnquam quæstiones habitas legit? Hos vero Actus adeo difficiles ac periculosos credidit Iob, vt neminem in mundo reperiri posse credat, qui hic vel hiscere, ne dicam respondere, præsumat. *Vere scio quod ita sit, & quod non iustificetur homo compositus Deo, si voluerit contendere cum eo, non poterit ei respondere vnum pro mille,* & mox adhuc subnectit, *si repête interroget, quis respondebit ei?* Quis enim subtilis ille Scotus; quis doctus ac profundus ille Aristoteles; quis ille eloquens Demosthenes futurus, qui magni huius Chrysippi ac magistri Sophismatibus ac dilemmatibus cornutis respondeat.

Iob. 9.

Et bene: quoties enim hic Index in litteris sacris, magister; atque homines, discipuli nuncupantur? *Vnus est enim magister vester, qui in cælis est,* ait ipse de se, item in Ioanne Nicodemus, *Quia à Deo venisti Magister;* & apud eundem, *Vos vocatis me Magister;* & alibi, *Non est discipulus super magistrū.* Cur hoc, obsecro, sibi nomen imposuisse arbitramur; hominibus vero, discipulorū? Ratio egregia est, & egregium mihi conceptum parit. Magnus ille Deus postquam nos creauit, & ad annos discretionis perduxit, de commodis nostris ac progressu sollicitus, ad celebrem mundi huius academiā nos destinat, vt in eadem virtutum studio incumbamus, variaque nobis merita, velut scientię thesaurum, comparemus. Vnde Ioannes in Euangelio, *Ego posui vos vt eatis & fructū afferatis;* ac de se olim Psalmographus ait, *Vt discam iustificationes tuas.* Quasi diceret, A primo ætatis vere in celebrem mundi huius academiam missus sum, vt discerē quidquid ad æquitatē & iustitiam spectat. Porro varias in academia hac classes instituit, & viros doctissimos velut rectores & curatores eiusdē dedit, qui lectiones in eadem ordinarias haberent. Ita namq; intelligimus verba illa Pauli: *Et ipse dedit quosdā quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem pastores & doctores, in opus ministerij, in ædificationē corporis Christi.* Doctoribus vero & rectoribus respondent etiam classes & scholæ. Prima classis dici merito potest Religiosorum, in qua doctissimi sunt & omnium perfectissimi: hic docetur mundi contemptus, voluntaria paupertas, perpetua castitas, & integra ac plena obedientia. Sacerdotalis ordo secunda classis est, vno gradu priori inferior; in qua variæ & quidem exquisitissimæ lectiones habentur, scilicet de perpetuo cœlibatu, de puritate animi hic imprimis necessaria, denique de insigni erga res sacras diuinumq; officium reuerentia. Postrema classis est mundanorum, in qua sæculares velut nepotes & rerum suarum decoctores, perfectione vitæque honestate cum prioribus non conferendi, constituti sunt, rudes adhuc & alphabetarii, vt interea credere, bonis operibus incumbere, al asq; Christianas virtutes exercerē discant. An non egregiæ hæ classes sunt? Ipse porro Deus summus earum omnium rector ac director est, quique etiam in singulis docet. Audiamus quomodo in cathedra personet, *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde;* vt & alias, *Discite quid est Misericordiam volo.*

Matth. 23.
Ioan. 3.
Ioan. 13.
Matth. 10.
Ioan. 15.
Psal. 118.
Ephes. 4.

Christus doctori comparatus

Matth. 11.

Et quemadmodū magistri, lectione discipulis assignata, eandem toto deiā tempore vsq; ad rauim clamitando exponunt, exhortantur quoque, vt eandem diligenter ediscant; quin & interdum minas addunt quibus eos ad discendum cōpellant. At vbi vesper aduenit, lectionem recitari iubent, totiusq; diei pensum exigunt, tum si quos diligentes inuenerint, laudant, præmiisque afficiunt; desides vero & negligentes castigāt. Idipsum de summo hoc doctore Christo dicendum est; cum enim à prima vitæ nostræ aurora doctissimā lectionem nobis ad discendum præscripserit, totque præclara exempla ad imitandum dederit (*exemplum dedi vobis, vt sicut ego feci, ita & vos faciatis,*) toto reliquo vitæ tēpore clamare non desinit, quo nobis eandem explicet, ad discendum inuitet, & interdum etiam iustitiæ virgam interminatur, dicens, Studete dum tempus habetis, horas bene impēdite,

Ioan. 13.

latum in schola mea profecit, metuendũ est alioquin ne expellamini, nam *omnis arbor, quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur.* Eia agite; virtuté consectamini, bonis operibus incũbite, & pœnitentiam facite; nam *nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis.* Sed vbi diuini iudicii vesper aduenerit, tum de expenso die diligentissima reddenda erit ratio, tũc de omnibus actionibus, verbis, cogitationibus, tota denique vita respondendum.

Examen religiosorum in die iudicii.

Dicet enim, Huc adsis Religiose, qui iã vsq; ad supremam classem promotus eras, vt videam quem profectum in scola mea feceris. Dic mihi imprimis, quonam modo vota obseruaueris, quam exacte regulas & cõstitutiones maiorum secutus sis? Quam negligens pro pudor! fuisti! quam neglígẽter datum tibi ad discendum tempus impendisti? quippe qui nihil eorum quæ tibi præscripseram præstiteris. Docueram te, vt si magnus in regno cœlorum esse cuperes, minimus hic in terra fieres: sed lectionem hanc non didicisti, ac semper aliquid mundani tibi contagii adhæsit. Docueram quoque, si ad perfectionem velles pertingere, tibi ipsi renunciares, voluntatem propriam resignares, obedientiamque integram superioribus obtemperando amplecterens, *factus obediens usque ad mortem*, mortem autem crucis. At nihil horũ obseruasti, aut retinuisti semper propria spectasti commoda, propriamque voluntatem semper secutus es. Quamobrem necesse est castigeris, tuaq; negligẽtia acerrime puniatur.

Examinabuntur Sacerdotes.

Et vos, dicet sacerdotibus, qui tãto iam tempore Ecclesiæ meę ministrastis, tot anni in Ecclesiastico statu versati estis, dicite mihi, in eo vos quomodo gesseritis. Huc adeste Episcopi, Præsules, Abbates, Pastores, Canonici, omnesq; Sacerdotes, dicite, quomodo in Quæstione ac Tract. De beneficiis studueritis? Quomodo bonis Ecclesiæ sponsæ meæ vsi sitis? quã male, quod deplorandũ est, eadem impenderitis? Quod enim pauperum erat seu pauperum vsum collatum, bestiis dedistis; quod in egenos impensum oportuit, in canes & equos impendistis; quod bene collocare debuistis, in conuiuia, epulas, delicias, ac scorta insumere nõ timuistis. Non hoc ego vos docui; neque enim bonum est, summere panem filiorũ & dare canibus. Voluistis coaceruare opes, palatia exstruere, dominia acquirere, negotiis incũbere, auaritiæ studere, cum toties dixerim, *Habentes alimẽta & quibus tegamur his contenti sumus.* Quocirca quoniam tam supina vestra negligentia fuit, corripi meruistis, scandalaque vestra expiare debent.

1. Tim. 6.

Mundanos quoq; coarguet, eosq; ad iudicium & examen vocatos hac oratione increpabit: Adeste ganeones, nepotes dissoluti, lurcones voracissimi, quos nulla ratione ad perfectionem potui adducere, aut ex infima asinorũ classe ad altiorem promouere. Dicite mihi, quomodo vitæ huius cursum egeritis, quib. occupationib. tempus vestrum traduxeritis? quomodo diuitiis & facultatib', quas pro mea benignitate abũde subministraui, vsi fuistis? num ex iisdem eleemosynas in egenos erogastis? Dixerã eheu! vobis, vt faceretis amicos de mãmona iniquitatis, & vos è contra in luxum eas & dissolutioné impendisti. Dicite mihi quomodo talentis & gratiis datis vsi sitis? sacramenta & merita mea quomodo impenderitis, ô impii & scelerati? Tempus illud pretiosum, quod bonis operibus impendere par erat, in vanitatibus, ludis, iocis, scandalis, luxu traduxistis. At non erit hoc impune, sine dubio castigabimini, nam vitæ vestræ improbitas acerbissima supplicia promeretur. Atque hunc in modum examen hoc instituetur, iamque libri reserabuntur.

Cur putaris etiam iudicem hũc in Scripturis nomen patris assumpsisse, atque ita cõmuniter se dici voluisse: *Pater noster qui est in cœlis*, ac deinde, *Vt sitis filij patris vestri.* Ratio est hæc, quam similitudine explicabo. Quando pater aliquis de filij profectu sollicitus, cum ad Vniuersitatem aliquam destinatur', est de victu, vestitu, libris, deq; omnibus necessariis ei prouidens, omnia minutim singillatimque annotata rationesq; domesticas referre cõsueuit, ac diligẽter annotare quidquid eius in studia impendit.

Luc. 6.

pendit. Vt, dum illum confecto studiorum cursu, domum reuocaturus est ei ad oculũ demonstret, quanti sibi totum illud studiorum tempus constiterit, quantumq; pecuniarum eius nomine impenderit: simulque sciat, quomodo filius iisdem vsus fuerit, dicens, Quos in vsus conuertisti nummos illos, quos tali mense tibi misi? quid de illa veste actũ est? libros illos quomodo custodisti? Non abter quoque, Deus, omnium hominum Pater, agere solet: nam salutis eorum studiosus, in mundi huius vniuersitatem eos destinauit, vt bonis in ea operibus incumbant: interea vero largissime iis omnia subministrat, nutrit alit, deque necessariis eisdem abunde prouidet, (*nolite solliciti esse dicentes, Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? scit enim Pater vester quia his omnibus indigetis.*) Interea vero omnia sigillatim in libris rationum describit, & in memoriæ suæ tabulis annotat: donec è scholis eos domum reuocans, rationumque librum inspiciens, illis ad oculum, beneficia iam inde ab initio vitæ collata demonstret, omniaque in illos impensa arguendo recenseat. Quam caro mihi constitistis ô ingrati mortales quantum hactenus expedi vt vos nutrirem & alerem? E nihilo vos condidi, in vtero materno nouem mensium spatio custodiui: vestri causa homo factus sum, vitam meam vestri liberandi redimendiq; ergo tradidi, sanguinem meum pretiosum vsque ad vltimam guttam profudi, mille cruciatus & afflictiones vestro nomine pertuli. Quomodo autem his omnibus, ô ingrati & perfidi, vsi estis? quamuis enim vitam meam dederim vt vos in libertatem assererem, vos tamen me offendere ausi estis, easque manus quæ pro vobis cruci clauis affixæ fuerant, ad vindictam non veriti prouocate: cor quoq; habuistis & animum offendendi, qui suum amore vestri est hasta transfigi in cruce permisit. Quomodo tunc impii erubescent, quomodo confundentur? Non quidem exiguus ille pudor fuit, quo Dauid, cum a Nathan Propheta his verbis corriperetur, affectus fuit: *Ego vnxi te in Regem super Israel, & ego erui te de manu Saul, & dedi tibi domum domini tui, quare ergo contempsisti verbum Domini tui.* At maior tuus futurus est pudor, ô peccator, quando tibi iudex omnia quæ in te contulit beneficia & dona amplissima exprobrauit: tunc scil. iuxta Psaltem regium, *Omnis iniquitas oppilabit os suum.* Iob quoq; vir sanctissimus totus contremiscit & pauet, cum acerba hæc improperia & exactam illam disquisitionem perpẽdit: *Quid faciam cum venerit ad iudicandum Deus, & cum interrogauerit, quid respondebo illis?* Quid? anne virum illum sanctissimum metuere, qui virtutem semper coluerat, Dominumque ob oculos semper habuerat, adeo vt amplissimum innocentiæ suæ testimonium alibi dederit dicens: *Non reprehendit me cor in omni vita mea.* Item Gentium Doctor Paulus: *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum: qui autem iudicat me, Dominus est.* Hocce igitur modo examen hoc peragetur, hoc modo libri illi aperientur: qui vt aperti fuerint, omnia mox peccata ad oculum patebunt. Est hoc reliquũ huius concionis, quod iam prosequar.

Matth. 6.

2. Reg. 12.

Psal. 106.

Iob 27.

1. Cor. 4.

VI. Quamprimum enim, vt iudex examinare inceperit, librosque conscientiarum reserauerit, omnes totius mundi abominationes apertissime ab vtroquoque perspicientur; & quæ prius occulta erant, tunc omnibus patebunt, adeo vt quidquid modo in fundo conscientiæ delitescit, tunc sursum ascensurum sit, & in apertum proferendũ. Hinc Chrysostomus, *Omnia peccata in tam aperto tamque illustri theatro denudata orbi vniuerso palam iacta, hominum nobis partim cognitorũ, partim incognitorum oculis subiicientur.* Quam bene hoc ipsum expressit Psalmista? *Quia tenebræ non obscurabuntur à te & nox sicut dies illuminabitur*, id est, peccata quæ modo velut tenebræ sunt tunc tamquam lumen clara apparebunt. Ecce similitudine.

Homil. 3. in epist. ad Rom.

Psal. 138.

Aer hic quem videmus & ducimus, minutissimis particulis refertus est, quos atomos appellare Philosophi solent: atque hi per aulas, atria regumque ac principum palatia volitant, à nemine tamen videri queunt: at quando sol per vitreas fenestras,

Simile.

ostiorumq; rimas radios forinsecus immittit; quam primum conspiciuntur. Peccata nostra, Auditores, veri quidem atomi sunt, meræ priuationes, quæ modo à concupiscentia ad vsque rationem, modo à ratione ad vsque concupiscentiam feruntur, (*caro enim concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem*) omniaque animæ cubicula, recessus, penetralia, sensus, & animæ facultates iisdem plena sunt: interea tamen dum viuimus, eosdem videre non possumus. Sed vbi clara illa iudicii dies illuxerit, & rutilans iustitiæ sol per vitreas corporis fenestras, & tenuissimas conscientiæ rimas radios immiserit, innumera flagitia apparebunt. Confirmat hanc similitudinem meam Augustinus: *Fiet*, inquit, *virtute diuina vt cuique opera sua, vel bona, vel mala mentis intuitu mira celeritate cernantur*: multoque apertius etiam Apostolus, *Illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium*.

Gal. 5.

Lib. 20. de ciuit. Dei.

1. Cor. 4.

Tunc nimirum Christus, velut secundus Ioseph, interpretabitur somnia, & inanes conceptus Pharaonum; tunc sapiens ille Daniel visiones & occultas cogitationes superborum Nabuchodonosorum exponet: tunc Iudex peccatoribus scelera sua modo velantibus tegentibusq; dicet, quod olim Propheta Nathan, Dauidi. *Tu fecisti in abscondito, ego autem faciam hoc in conspectu solis, & coram omni Israel* id est, in conspectu totius orbis.

Gen. 40. & 41.

Dan. 4.

2. Reg. 12.

Et sicuti olim Ioseph Patriarcha, cum fratres in Ægypto vidisset, peccatum in se admissum, quod illi viginti ipsis annis celauerant, manifestauit, eosque de eodem coarguit, dicens, *Ego sum Ioseph frater vester quem vendidistis in Ægyptum*: Ita quoque Christus, visis omnibus hominibus (qui secundum carnē & ex natura humana assumpta fratres illius sunt) qui coram se apparebunt diiudicādi, licet hactenus eorum delicta texerit, ac dissimulauerit; tunc tamen eadem toti mūdo manifestabit, & improperans dicet, Ego sum ille Iesus, ô peccatores, ille Ioseph frater vester, Pater, Redemptor, simul & Deus, in quem peccastis, quē vēdidistis, cruci affixistis, flagitiisq; vestris in mūdi huius Ægypto ad mortem coegistis. Omnia itaque tunc aperta erunt, vt ipsemet Iudex olim prædixit, *Nil opertū quod non reuelabitur, & occultum quod nō sciatur*.

Gen. 41.

Tunc videbitur ad oculum, quidquid humani generis auctor nōgentis & triginta vitæ annis admisit; quidquid Enos nongentis quinquaginta; quidquid Mathusalē nongentis sexaginta nouem deliquit, denique quidquid omnes homines ab ipso mundi primordio vsq; in illam diem patrarunt. Quam admiranda tunc videbuntur Deus bone? quot tūc ambitiosi cernentur, qualis fuit Absalom, quot proditores, qualis Ioab; quot inuidi, sicut patricida Cain; quot incestuosi, vt Amnon; quot pseudoprophetæ & nefarii concionatores, qualis fuit Balam, qui nimirum legem Dei verbis annuntiant, operibus vero destruunt & violant? quot Ecclesiastici & sacerdotes, qualis Heli, qui templum ingrediuntur nō quidem ad Dei laudes celebrandas, sed ad beneficia sacrificiaq; deuoranda? Denique quidquid hic vmquam admissum fuit, illic ad oculum patebit. Peccate igitur quam vultis occultissime, crimina tegite quam potestis maxime, dissimulate excusate, omnia frustra: nam extremo illo die in omnium conspectu erit, quidquid hic olim admisistis, omniaq; scelera manifestabuntur. Ipsemet Iudex ita olim prædixit, apud Prophetam, *Reuelabo pudenda tua in faciem tuam, & ostendam gentibus nuditatem tuam, & regnis ignominiam tuam*. An putatis eū hic verbum *reuelabo* frustra posuisse? nequaquam, sed magna in eodem latēt mysteria.

Matth. 10.

Nahum 3.

Nam vt tempore brumali, quando omnia niueo stragulo cooperta sunt, marmor nemo a latere, aurum à plumbo, gemmam adulterinam ab iaspide, nec à sordibus res pretiosas sub niue latētes potest discernere: donec niue liquefacta suus rebus color & facies redeat. Ita quoq; in vitæ hui⁹ bruma, omnia exterius hypocrisis & apparētiæ cuiusdam niue cooperta videntur ita vt virtus à vitio, iusti ab impiis, sancti ab hypocritis nequeant discerni: sed in suprema illa die quando splendens iustitiæ sol, niuis aceruos vmbramq; illam exteriorem dissipauerit, fa-

Simile.

rit, facilè qualis quisque fuerit, apparebit.

Gen 27. Decrepitus Isaac adeo caligantes habebat oculos, vt nec duos a se inuicem potuerit discernere filios. Profectò mundus hic modo ita exeoctus & effœtus est, (quippe qui quinq; annorũ chiliades expleuit) oculosq; ita caligãtes & obtusos habet, vt proprios agnoscere vix filios queat, nec Esau, peccatores sc. à Iacob, fidelibus distinguere, sed vtrosq; sæpius inter se confundat. At in die iudicii vnumquemq; perfectè nouerit; tunc namq; iustis dicet, *Venite benedicti* Matth 25. *Patris mei*, impijs vero, *Ite maledicti in ignem* Nahum 3. *æternum*. Omnia hæc ipsum *reuelabo* produxit: *ostendam gentibus nuditatem*, non minora quoque producet.

Licet aliquis deformi; distorto, & monstroso sit corpore, ac gibbosus, cicatrices quamuis in pectore habeat, & a tergo stigmata, modo indutus sit, nihil horum omnium apparet; sed vbi vestes exuerit, omnis statim deformitas, monstrositas, ceteræque maculæ manifestè apparent. Idem de peccatoribus interea dum hic viuunt dicẽdum est; licet enim anima eorum deformis sit, vt quæ maxime, licet gibbo superbiæ tumeat aliisque vitiorum stigmatibus notata sit, si tamen hypocrisis pallio sese cooperuerit omnia tecta sunt, adeo vt nihil exteri⁹ videri queat: sed in terribili illo die, cum iudex nuditatem reuelauerit, omnis mox iniquitas atq; vniuersa flagitia ad oculũ apparebunt. Bene igitur Propheta hic de nuditate reuelanda locutus est.

Solent crumenisecæ, aut alii malefactores, si sæpius iniustitiæ manus incidant, denudari, vt appareat, nũ ob delicta quædam priora tergo stigma inscriptum gerant, vel cauterio inusti sint. Si quod in tergo signũ apparet, sine vlla tergiuersatione, nõ exspectato iudicio, aut lõgiori causæ examine ad crucem mox, aut rotam condẽnantur. Peccator ad hunc modum, qui læsæ maiestatis diuinæ reus est, & toties toto vitæ tempore in magni Iudicis manus incidit, si in vltima illa die iterum in crimine aliquo deprehensus comprehendatur, à iudice mox denudabitur, vt ita constet, num signũ aliquod tergum præferat, num aliquod indiciũ prioris comprehensionis inueniri queat; & si quod tum delicti prioris argumentum reperiat, non prorogato vlterius examine, ad inferos eum detrusurus est, & supplicijs æternis addicturus. Hoc scilicet per Prophetam comminatur. *Et ostẽdam gentibus nuditatẽ tuam, & regnis ignominiam tuam.* Nahum 3. Quænam sunt illa regna? regnum nimirum cœli, mundi, & inferorum; in primo regnant Angeli, in secundo dominantur homines, tertium tyrannice tenent diaboli; atq; omnes hi spectatores erunt ignominiæ. O pudor, ô infamia, ô confusio!

Hic mentis quodam excessu præ admiratione raptus cum admirante Augustino exclamare compellor, *Ecce coram tot millibus populorum nudabuntur omnes cogitationes* Li. Medit. cap. 4. *meæ, tot agminibus Angelorum patebunt vniuersa scelera mea, non solum actionum, sed etiã cogitationum simulq; locutionum.* Quam intolerabilis pudor erit, quantaque confusio summo eũ dedecore coniuncta, coram toto mundo se denudare, cunctis gentibus turpitudinem detegere, crimina sua omnibus reuelare. tantus profectò, quantus esset honestissimæ matronæ se publico ciuitatis loco denudare & vestes deponere coactæ. Refert Plutarchus, Messenias mulieres, ne- Lib. de insignibus mulierib. scio qua phrenesi & mentis amentia inductas sibi ipsis promiscue vitam eripere solitas adeo vt nullis parentum aut maritorum precibus, nullo suorum consilio a tam infami morte reuocari possent: donec tandem edicto publico cautum est, vt quæ cumq; primo violentas sibi manus intulisset, nudato corpore, vita licet priuata, per vicos & plateas, magna cum infamia, raperetur. Et sane tantum apud sanguinarias illas sui interemptrices edictum hoc valuit. vt nulla imposterum manus sibi ausa fuerit inijcere, verita ne nuda per vrbem traheretur omnium sannis exposita, pudorem sc. mortui corporis mortis timori anteponens. Quomodo ergo apprehendere oportebit denudationem coram vniuersis mundi incolis & in loco maxime celebri & publico.

An non igitur insensate atque impudens peccator, post tantum Doctorem virumq; sanctissi-

sanctissimum, infamem hăc scelerum tuorum manifestationem ac denudationem perhorrescis, aut saltem cogitando apprehendis? Quid? erubescis delicta vni homini in cōfessionis secretario detegere; qui igitur feres eadem omnium oculis manifestari? Achitofel qui aduersus Dauidis regnum conspiraret, Absolomoq; vt in patrē insurgeret auctor exstiterat, cum sciret cōiurationem detectam esse, vt infame proditoris nomen subterfugeret, laqueo vitā finire maluit, quam in Dauidis conspectum venire. Iudas quoque Ischariotes, omnium traditorū facile Princeps, cum sibi propter sceleratam Domini proditionem, immortalem ignominiam ac dedecus instare sciret, infami laqueo vitam abrupit, vt exstincta vita; simul & infamia exstingueretur. Eheu infide & perfide peccator; qui aduersus cœlum toties conspirationem iniisti, quomodo in hoc iudicio te geres, quo animo hanc infamiam sustinebis, cum omnia delicta toti mundo manifesta esse perspexeris? porro ignominiam hanc & infamiā, quæ ex hac scelerum denudatione oritura est, præuidens Dauid, fœlices ac beatos prædicat eos, *quorum tecta sunt peccata.*

Sed peto, num peccata Iustorum, quæ austera pœnitentia & assiduo fletu expiata sunt, hic iterum refricanda sint, quæso, nū hic de tertio iterata ac blasphema Petri negatione futurus sit sermo? an de lasciuia Mariæ Magdalenæ; & Dauidis adulterio & homicidio? Negat quidem Magister sententiarum, qui supertius dictum, beatos Psalm. 31. esse *quorū remissæ sunt iniquitates, & quorū tecta sunt peccata.* Sed solus ipse huius opinionis est: ceteri enim Patres & doctores sentiunt, iustorum hic peccata non minus quam impiorum reuelanda: nō quidem, vt infamiam iis afferant, aut confusionem gignant, aut vt propter eadē condemnentur: sed ad maiorem laudem & gloriam quippe in pœnitentia, corporis emaceratione, lachrymis & fletu illa delere & eluere sunt conati; ac proinde manifestatio hæc illis sūmo honori futura est: quia quamuis Deum offenderint, peccataque in eum commiserint, pro iisdem tamen pœnitere. Vt hinc simul manifestum fieret, omnia hic reuelanda, ac nihil abscondítum futurum.

Hoc igitur vos in mente habere velim, obstinati peccatores; marmore & ferro duriores; hocque semper ante oculos gerere, atque ita fiet, vt nunquam Deum offensuri sitis: rigorem quoq; & seueritatem examinis huius semper perpendere, cogitare quin et quanta sit futura infamia delicta sua omnibus reuelata videre & quidquid vmquam in occulto patratum est, in luminis auras & in apertū prolatum: quanta quoq; futura confusio ab omnibus tum Angelis & hominibus, tum dæmonibus exsibilari & subsannari, qui omnes vna voce elamabunt, *Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum.* Psalm. 53. Quæ omnia si quis in mente habuerit, nūmquam diuinam iustitiam peccando offendet.

Et sane ita se res habet summe & supreme Iudex. Cuius enim tanta foret impudētia, vt suum offendat Dominum, regē Deū & creatorem suumq; etiam Iudicem à quo iudicandus sit? quis adeo futurus est audax & præsumptuosus, vt aduersus eum conspiret, cui exactissima de tota vita reddenda est ratio? Equidem mille potius mortis genera subire paratus sum Domine quam de te offendendo vel cogitare. Quomodo enim tam strictum examen subeam? qui tantam infamiam sustineam, qua ab omnibus hominibus derideat? Sane qui hanc Psal. 21. ignominiam subierit, dicere illud Prophetæ poterit, *Omnes qui viderūt, deriserūt me.* At cuius tātæ futuræ sunt vires, ô Iudex viuorum ac mortuorum, qui in hoc examine non expauescat? an non vero tibi sufficiat de operibus verbisque rationem reddi, vt ipsas etiam cogitationes discussurus sis. Nam *si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit,* si omnia minutim enucleare volueris; paradisi fores occlude, & Ditis potius ianuam resera, omnesque ad inferos detrude: neminem namq; esse putē, qui iustitiæ tuæ ad amussim satis faciat. Quamobrem noli ô æterne Deus, Pater, ac Iudex: iniquitates nostras excutere, noli easdem accurate inquirere, sed ostende nobis misericordiam tuam, nosque æternam glo-

gloriam, quam passione acquisiuisti, quæq; vltima nostra fœlicitas est; intrare concede, cuius nos participes reddat Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus. Amen.

SABBATO.

DE SENTENTIA QVAE IN Iudicio pronuntiabitur.

Partitio.

I: De horrifica voce sententia.
II. De sententia iustorum.
III. De sententia reproborum.

Memorare nouissima tua, *& sententiam imprimis qua in iudicio extremo feretur*, & in æternum non peccabis. *Eccl. 7.*

FIGVRA.

Apoc. 19. VIdit olim in Apocalypsi sua Ioannes cœlum apertum, & ex eo equum album egredientem, cuius sessor vocabatur fidelis & verax, cuiusq; nomen designabat verbum Dei, qui præterquam quod esset ad prælianđum litigandumq; edoctus, erat & in iudicãdo versatissimus, in quo iustitiam seruabat. Oculi eius erant flammei, vestis cruore tincta, caput variis diadematis redimitum; de ore eius gladius anceps egrediebatur & acutissimus, quo omnes mundi nationes & gentes ferire conabatur. Sequebantur hunc agmina cœlestium stolis albis indutorum, & candidis equis insidentium. Gestabat adhæc virgam ferream, qua omnes nationes regebat & coercebat, eiusque femori inscriptum erat, Rex regum & Dominus dominantium. O fœcundum & feracem mysteriorum campum! Et sane nullus per hunc equitẽ melius designari posse videtur, quam Christus Dominus ac Redemptor noster ad iudicium venturus. Albus ille equus eiusdem humanitatem denotat, quæ tunc cœlo egressura est, nitida, munda, & ab omni prorsus sorde ac labe immunis: eques autem eidem insidens, ipse Dei filius est ac Virginis fructus, qui in promissis fidelissimus, & in verbis veracissimus, quique nonnisi summa cum iustitia pugnet & iudicet: nam inquantum iudex, sententiã pronuntiabit, & inquantũ bellator, eandem executioni mandabit, in quo nullus ei vel minimum poterit contradicere. Virga autem ferrea typus est æquitatis illius, nam quemadmodum ferrum difficile flectitur aut in varias partes ducitur: ita quoq; æquitas eius in nullam poterit partem flecti, aut fauore duci. Oculi illi flammei, indicant furorem; diadema ra illa, mercedem & retributionem quam iustis passione sua acquisiuit; vestis illa purpureo sanguine cruentata, index est vulnerũ quæ olim in passione sua accepit, quæ tunc aduersus peccatores vltionem & vindictam deposcent; exercitus illi, qui eum comitantur & stipant, significant legiones illas Angelorum & Sanctorum quæ cum Iudice hoc ad iudicandum descendent. Denique gladius ille regius, vtrimque acutissimus, qui ex magni huius Iudicis ore prodibit, imago est horrendæ & formidabilis sententiæ, quæ extremo illo die ab ore ipsius exibit; sententiæ inquam terribilis ac metuendę, cui mille gladii ac mucrones comparati instar festucæ videantur: sententiæ quæ instar gladii obuios quosque interficiet, quæ in omnes mundi nationes sæuiet, sententiæ quæ instar gladii ancipitis animas simul & corpora transadiget. O sententiam inauditam! O terribile decretum! O tonitru irreuocabile! De eo pluribus hodierna concione agemus eiusq; horrorem & magnitudinem cunctis ob oculos ponemus. In quo velim, ô Sanctissime Spiritus vocem meam roborari, pulmones & latera dilatari, ingenium illustrari, pectus firmari, atque animum & vires superaddi. Tuque ô sacratissima mater & Virgo, solitum hic mihi auxilium ne deneges, sed adesto precibus, adesto patrociniis, atque ideo solito etiam more te salutamus.

AVE, MARIA.

Dum cogitabundus hodie, nescio quid medi- I.

Apoc. 10. meditans, per scripturę pratum obambularem, idque propemodum iam emensus essem, occurrit mihi in vltima eius ora, Apocalypsi scilicet, Angelus cœlo descendens, à Deo in hunc mundum destinatus, qui iudicii diem instare denuntiat; simulq; edocet, omnes nos coram summo iudice sisti, de singulis ibi factis rationem reddere, ac sententiam accipere oportere. Habebat ille oculos solis instar radiantes, pedes instar columnæ igneæ collucentes: quorum dexter mari, sinister vero terrę insistebat; manu ingens volumen continebat, atque instar leonis frementis rugiebat. Habitus porro eius & vestis non minus admirabilis erat: humeris namque spissam quandam nubem gestabat, qua vndiq; cingebatur; caput circumcingebat iris multicolor, altaque voce clamans iurabat per viuentem in sæcula sæculorum, non superesse amplius tempus, horas, dies nec annos. O visionem terribilem! ô terrores mysteriis plenos!

Angelus hic, Auditores, quem olim Ioannes vidit, à Deo delegatus, qui diuinorum iudiciorum nūtius erat, hodie etiamnum apparebit, idque oculis solis instar rutilantib. vt ostēdat, iudicem hunc esse oculatissimum & perspicacissimum, qui nō secus ac sol per vitreas fenestras omnia cordis nostri arcana rimabitur ac perquiret,
Psal. 7. *scrutans corda & renes Deus.* Pedes eius instar igneæ columnæ ardētes, quorum vnus terræ, alter mari insistit, denotant emblematice potentiam eius ac iustitiam, quæ sunt veluti bases & fulcra toti⁹ vniuersi, sed vtraque tunc furore accensa erit, & vna in Oceanum, altera in terrā extendetur, quia tunc vtrumque hoc elementum diuinæ iustitiæ telum experietur. Dictum namq; est
Ezech. 16. apud Prophetam, *Turbabuntur insula in*
Luc. 21. *mari*, & in Luca legimus, *Præ confusione sonitus maris*, & mox, *Erunt motus magni per loca.* Volumen autem illud apertum, significat omnia tunc disquirenda & excutienda, omniaque peccata quæ olim commissa sunt, examinanda. Quid vero denotant clamores, vlulatus, & rugitus illi leonum? Iram & furorem eius: *Quasi leo rugiet*, ait
Osea 11. vnus è Prophetis. Quid vestis illa è nube contexta? discrimen quod inter Noe diluuium & hocce iudicium est: illic enim aquæ & pluuiæ nonnisi guttatim cadebant, sed hic conglobatim integræ tribulationum nubes in miserorum capita decident. Quod proxime attigisse visus est propheta Psal. 31.
Dauid; *Veruntamen in diluuio aquarum multarum, ad te non approximabunt*: dicere volens, diem iudicii fore diluuium aquarum multarum, quia integræ & prægnantissimæ nubes in impiorum verticem ingruent. Prædixerat idipsum & Moyses, sed aliis verbis, *Congregabo super eos mala, &* Deut. 32.
sagittas meas complebo in eis, id est, In nouissimo die qui futurus est dies omnium terribilissimus, castigationes & supplicia acerbissima inducam, qualia nunquam ab initio sæculi visa sunt, atque omnes iustitiæ meæ sagittas eiaculabor.

Quid denique designat iris illa caput obumbrans? ô mali præsagium, & sinistrū Gen. 3.
augurium! Diuersicolor ille arcus; qui hactenus signum pacis, fœderis & pacti inter Deum & terram iniri fuerat; quiq; sub Dei pedibus conspici solebat, & ob oculos eius versabatur, tunc super caput eius procul ab oculis remotus adstabit, vt nullam amplius superesse ostendat misericordiam. Confirmant hoc iuramenta illa & protestationes Apoc. 10.
quæ sequuntur, *Et iurauit, quia non erit amplius tempus*, misericordiæ scilicet, gratiæ, & indulgentiæ. Atque huc respexit Paulus, cum toties in Epistolis diceret, *Fra-* 1. Cor. 7.
tres tempus breue est; & alibi, *Ecce nunc tem-* 2. Cor. 6.
pus acceptabile est: &, *Ergo dum tempus ha-* Gal. 6.
bemus, operemur bonum: modo namq; tempus oportunum est, quod si elabi sinamus, nulla superest spes, hoc ipsum, quod elapsum est, recuperandi: nam post hanc vitam nullus de tempore amplius sermo erit, de æternitate tunc loquendum erit, de aliqua temporis dimensione nemo speret.

Miratur Illustrissimus Cardinal. Gaietanus, qui fieri potuerit, vt columba area euolans virentibus foliis oliuæ ramusculum repererit cum furiosa illa aquarum tempestas & rabies omnes tum domos & palatia, Insignes cōceptus.

 altaque

altaque turrium fastigia disiecisset, tum etiam arbores & truncos validissimos euulsisset, vt sola oliua in mediis vndis retinuisse virorem videatur. Tandem concludens ait, per hunc ramum diuinam misericordiam designari, cuius symbolum semper oliua fuit, atque illam in mediis iustitiæ fluctibus virentem vernantemque permansisse: & licet ingentes furores eius aquæ fuerint in hac vita, ab iisdem tamen misericordiam nunquam submergi aut obrui potuisse, vnde Propheta, *Cum iratus fueris misericordia recordaberis.* Habac. 3.

At in die iudicii nulla amplius supererit oliua, nulla restabit misericordia; at diluuium adeo vehemens erit & intolerabile, vt omnia ab eodem obruenda sint: *Continebit in ira misericordias suas.* Satis hoc ipsum testabitur ipsa sententia quam Iudex pronuntiabit, quæ tanto cum furore concipietur, tanto cum terrore feretur, tanta cum ira executioni mandabitur, vt ex ea manifeste colligere liceat, nullum misericordiæ locum esse; *Iudicium* enim inquit Iacobus, *sine misericordia illi, qui non fecerit misericordiam*: at iudicium adeo terribile & atrox, vt omnes qui hoc ipsum audient, præ timore trepidaturi sint. Psal. 76. Iacob. 2.

Atque huius cum Iudith vidua meminisset, ad Dominum ait, *Non est qui resistat voci tuæ, montes à fundamentis mouebuntur cum aquis, petræ sicut cera liquescent ante faciem tuam:* quid igitur de me peccatrice fiet, quæ nonnisi arundo sum, ipsaque inconstantia inconstantior. Iudith. 19.

Nomina sententiæ à iudice ferendæ. Sophon. 1. Psal. 90. Serm. 3. in Psalm. 90. Rupertus in lib. suo 3. in reg. c. 31.

Sophonias Propheta, qui populi Iudaici in Babylonicam captiuitatem abducendi calamitatem præuidit, cũ sententiæ huius meminisset, eamq; sibi ob oculos poneret, eandem vocem amaram nominauit: *Vox diei Domini amara.* Dauid rex verbum asperũ; *Quoniã ipse liberabit me de laqueo venantiũ, & à verbo aspero*: vti hunc versum explicat Bernard[9]; atq; ideo, inquit doctissimus Rupertus, vox iudicis nostri gladio ancipiti comparatur, qui ore eius egrediatur: non aliter enim impios, quos sententia data condemnabit, feriet, quam si acuto eos gladio percussisset, tantumque dolorem sententiæ huius tela infligent, vt gladio dissecari illi & transfigi, quam terribilem illam sententiam, *Ite maledicti in ignem æternum,* audire malint. Matth. 25.

Euidentius adhuc eiusdem acerbitatem ob oculos ponens Psalmographus, appellat eam *vocem tonitrui*, at tonitrui tam horrendum mugientis, totus vt orbis eodem sit percellendus: *vox tonitrui tui in rota*: & *à voce tonitrui tui formidabũt.* Et sane si primi illi peccatores, vel minima Domini voce, qua delicti ab eis rationẽ exposcebat, audita, in tãtum timuerint, vt p̃ timore latebras quæsierint, & Adam defendere se conatus dixerit, *Vocem tuam audiui in paradiso, & timui*; quid in valle Iosaphat futurum, quando totus orbis ad generale iudicium vocabitur, & horrendam hanc vocem audiet? Psal. 76. Psal. 103. Gen. 3.

Iob qui aduersus omnes aduersitates velut rupes infractus persistebat, nihilque omnino metuebat, cum terribilem hanc sententiam perpenderet, tremebat, adeo vt præ timore vocem amitteret: *super hoc expauit cor meum & emollitum est de loco suo, audiet auditionem in terrore vocis, & sonum de ore eius procedẽtem: post eum rugiet sonitus, tonabit voce magnitudinis suæ, tonabit Deus in voce sua mirabiliter.* Ecquænã illa loquendi ratio, quænam metaphora Dauid Rex non formidabat, sed præ eius horrore nec edere nec dormire poterat. *Cinerem tanquam panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam, à facie iræ indignationis tuæ.* Iob. 37. Psal. 101.

Iudæorum legislator Moyses, & primus orbis historicus, cum exitum Hebræorum de Ægypto late describeret, dicit, Angelo, qui Dei tunc locũ gerebat, in Sinai mõtem descendente ad legis tabulas dandas, & tonitru, turbinibus, fulgoribus, turbarumq; clangoribus circumcirca frementibus, populum p̃ planitiem sparsum in tantum timuisse, vt Moysi diceret, *Non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur.* Quid erit igitur in nouissimo illo mũdi die, quãdo ipsamet diuina maiestas totũ orbẽ iudicatura veniet? Quis verborum illius fulmina poterit Exod. 19. Exod. 20.

terit sustinere? quis non præ timore emoriatur, quando horrendum illud horrendæ sententiæ tonitru euibrabit? Vnde simile propemodum argumentum elicuit Iob: *Iob.28.* *Cum vix paruam stillam sermonis eius audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis eius intueri?* Porro Sapiens vocem Domini tam horrendam esse semper existimauit, vt solam eiusdem meditationem ad conscientiam ab omni prorsus peccati labe immunem custodiendam sufficere existimarit. Ecce aphorismus eius ordinarius: *Eccl.7.* *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.* de eo hodierna die verba huc facturus veni, quod vt methodice & distincte faciam, bifariam concionem diuidam: primo de sententia quæ in iustos, deinde quæ in impios pronunciabitur, loquar; itaque hanc & omnes priores conciones de iudicio terminabo: modo solita vos me beneuolentia dicentem audite cupiatis.

II. Principio igitur, sancta nos docet Scriptura, quod & Euangelium hac de re legi solitū confirmat, summum illum iudicem, postquam omnes à se inuicem gentes separauerit, & electos à dextris, & reprobos à sinistris collocauerit, omnes accusationes, depositiones, testimoniaque examinauerit, opera, verba, & cogitationes accurate trutinauerit, ad dextram se conuertendo, ac placido vultu & ad benignitatem propenso dulcique voce, iucundam illam sententiam pro iustis pronunciaturum: *Matth.25.* *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum ab origine mundi.* O sententiam exoptandam! O vocem multo auro redimendam! O decretum, quo nullum vnquam mundo extitit salutarius! Sed cur putamus primo iustos sententiam accepturos? propter duas potissimum rationes, quarum prima hæc est.

Cur primo iusti iudicandi sint, ac deinde reprobi. Vt tanto maior cruciatus sit impiorum, maiusque tormentum experiantur. Quo enim dolore excruciandos eos putamus, cum iustos ad gloriam appellari viderint, se vero æternis suppliciis mancipari? Hinc Psalmographus: *Psal.111.* *Peccator videbit & irascetur, dentibus suis fremet & tabescet*: quod & exemplo quodam Euangelista confirmat. Quem enim dolorem sensisse credendus est diues ille epulo, inferni pabulum, medios inter ignes constitutus, dum Lazarum *Luc.16.* in sinu Abrahæ confidentem gloriaque circumfusum videret? neque enim aliam ob causam putem Lazari illi gloriam demonstratam, quam vt supplicia tanto ei grauiora & acerbiora viderentur.

Assuetus Persarum Rex, ad cuius nutum centum viginti septem prouinciæ trepidabant, prius Mardochæum honoribus affe- *Esth.6.7.8* ctum voluit, quam Amanum patibulo affixum; vt tanto huic illius gloria maiorem dolorem & animi cruciatum afferret, cum hostem suum iuratissimum ad regiam propemodum dignitatem euectum cerneret. Ita quoque summus ille totius vniuersi Rex iustos prius exaltaturus, quam in reprobos sententiam damnationis pronunciaturus, vt illorum ita tormentum, visa beatorum gloria, adaugeatur.

Altera hæc est. Vt hinc etiam omnes manifeste colligant, quanto sit iudex hic in benignitatem misericordiamque quam iustitiam ac vindictam propensior, ad mercedem remunerationemque quam ad castigandum pronior. Laudauit hoc in Cæsare Augusto adulatus Ouidius.

Tardus es ad pœnas Princeps, ad præmia velox:

In puniendo nimirum testudine lentior, & in remunerando ceruo velocior. Hæc ille quidem Cæsari blandiendo, at verius nos dicemus, lentum Deum esse in decernendis suppliciis, at in bonorum operum remuneratione quodammodo præcipitem ac nimium festinum, magisque in misericordiam quam iustitiam propendere. Pronior Deus ad præmia quam supplicia. Vnde de eo in scripturis legimus: *Psal.144.* *Miserationes eius super omnia opera eius*: Et canit Ecclesia: *Deus cui proprium est misereri semper & parcere.* Aperte hic vsurpat verbum *semper*, vt doceat, diabolum nunquā misereri aut parcere, homines quidem nonnunquam, Deum vero semper & nullo non loco misericordiam ostendere: & quando dicitur, *cui proprium est misereri*, omnes alios excludit. Hinc Isaias cū diuinæ misericordiæ mentionē faceret, ait ipsum misericordiæ & clementiæ

tiæ duntaxat opus Deo congenitum & naturale esse, cætera autem præter eius naturam & ab eo penitus aliena; *sic in valle quæ est in Gabaon irascetur, vt faciat opus suum, alienum est opus eius, peregrinum est opus eius ab eo.* Sola scilicet vindicta præter eius naturam est, & ad diuinitatem nullo pacto spectat.

Isai 28.

Insignis cõceptus.

Hic bene mihi ac consulto fecisse videntur Ægyptii, cum optimi Principis imaginem hoc hieroglyphico expresserunt: dabant ei in manus sceptrum, in cuius imo caput hippopotami erat, quod est animal maxime ferum & immite, in summitate vero caput ciconiæ, auis benignissimæ ac mitissimæ. Primum nota erat iustitiæ: alterum vero benignitatis quæ in rege imprimis necessaria sunt; ita tamen vtraque temperanda est, vt clementia summum semper locum teneat, iustitia vero infimũ. Quod illi de rege, nos melius de regum Rege Deo dicemus: bonitatem scilicet & misericordiam superiorem in regno eius semper locum tenere; at inferiorem, iustitiam & vindictam. Vnde Apostolus: *Misericordia autem superexaltat iudicium.* Atq; hinc in die iudicii electos prius quã iustos ipse iudicaturus est, ac benignam illam pro iis primo sententiam pronuntiaturus: *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum.* Venite, quis amor, *benedicti*, quænam electio! *Patris mei*, ecquod gaudium & consolatio! *possidete*, quam ampla ac præclara concessio! *regnum*, quanta liberalitas! O donum amplissimum! *paratum vobis*, quanta dilectio! *ab origine mundi*, quænam prædæstinatio! *Venite*, o honor! *benedicti*, ô gratia! *Patris mei*, ô magnificentia! *possidete* ô felicitas! *regnum*, ô dignitas! *paratũ vobis*, ô fauor! *ab origine mundi*, ô duratio! *Venite*, ô summa bonitas! *benedicti*, ô magna familiaritas! *Patris mei*, ô infinita maiestas! *possidete*, ô immensa largitas! *regnum*, ô regnum incomparabile! *paratum vobis*, ô vera beatitudo! *ab origine mundi*, ô antiquitas in æternum duratura! *Venite*, omnes, *benedicti*, felices, *Patris mei*, idque ex charitate, *possidete*, in æternum, *regnum*, amplissimum, *paratum vobis*, magna cum anxietate ac labore, *ab origine mundi*, quod nullo vnquam æuo desinet.

Hieroglyphicum regis.

Iacob. 2.

Matt. 25.

Venite electi mei, dilecti, prædestinati, deliciæ meæ: venite ad me, Deum vestrum, Redemptorem vestrum, omne bonum vestrum. Venite ad me ô filii prodigi, qui olim per stultitiam proaui vestri Adam, paradiso, qui domus quodammodo paterna erat, egressi, in longinquam regionem mundi secessistis, & in eadem omni ferme substantia vestra consumpta, varios labores ac molestias sustinuistis, adeo vt bestiarum more viuere vos oportuerit; sed coegerunt vos lacrymę, suspiria ac vitę austeritas oculos attollere, & ad desideratissimã patriam anhelare, atque ita tandem postliminio ad ædes paternas reuersi estis. Venite igitur, accedite, quo vos amplectar, vos stringam qui dudum exules fuistis, venite, vt iucunde in regno paterno epulemini, proferatur cito stola immortalitatis, annulus æternitatis, & calcei impassibilitatis, mactetur vitulus ille saginatus perfectæ felicitatis, afferantur thesauri regiæ dignitatis, fluant torrentes voluptatis, præparentur epulæ ac nuptiæ regales.

Allegoria.

Luc 15.

Venite pauperes Lazari, qui vlceribus pœnitentiæ austeritatisque cooperti, & flagrorum vibicibus dilaniati tanta passi estis, qui toties esuriistis, ieiunastis, toties ante fores diuitis huius epulonis, mundi scilicet incassum, nullo miserante, stipem petiistis. Venite modo ab Angelis in sinum Abrahæ deferendi: venite, fruamur amplexibus, indulgeamus affectibus, inebriemur amoribus: venite, vos vt osculer, & foueam vt mater paruulum. Quod ipsi Prophetæ Domine dudum ante prædixerunt: *Inebriabuntur ab vbertate domus Dei*: & mox; *Torrente voluptatis tuæ potabis eos.* O deliciæ incomparabiles! ô voluptates multo redimendæ!

Luc. 16.

Psal. 35.
Ibid.

Venite deliciæ meæ, venite charissimi, venite exules & profugi in patriam, cœlum subite è quo propter Adæ peccatum egredi compulsi estis, & in exilum miserrimum detrusi, sed in quod vos iterum gratia mea restituet; intrate palatium cuius ianua per passionem meam fuit reserata, intrate in splen-

didam illam aulam, cuius aditum cruce effregi ac violenter perrupi, quo vos eodem introducerem. Venite peregrini (*omnes enim peregrinamur à Domino*) qui per tot prouincias ac regiones discurristis, errastis, currendoque defatigati estis, venite modo, ac reuertimini in exoptatum patrium solum. Venite naufragi, qui à tot iam annis turbulentum mundi huius mare enauigastis, tot tempestates, procellas perpessi estis, toties ventis & aquilonari rabie concussi vitæ ac naufragii discrimen adiistis, modo desideratum portum subite, anchoram hic figite, certi hinc nunquam vos excutiendos, terram summæ beatitudinis possidete, de cuius possessione nunquam vos aliquis deturbabit. Venite qui hactenus tam strenue meo nomine laborastis, qui tot onera ac defatigationes sustinuistis, tot pressuras, tribulationes, austeritates, pœnitentias tolerastis, venite, inquam, vt vos reficiam, consoler, quiescite iam à laboribus, iam amplius nolite sudare aut defatigari, sed intrate in gaudium Domini æterna requie perfruituri. At nondum hic finis.

Benedicti Patris mei: id est, benedictionib. Patris mei ac S. S. totiusq; Sanct. Trinitatis donati. Mundus quidem vos aliquando maledixit, at Pater vos benedicet: mundus tyrannicum vobis iugum imposuit, at eodem vos Pater meus paterne eximet: mundus vos afflixit, at Pater consolabitur ac reficiet O verba super mel & fauum dulciora, ô consolationem incomparabilem: In quibus veteres omnes figuras adimpletas videmus. Ecce enim vt hic senex ille Isaac, cuius ætatem & exortum nemo nouit, cuius generationem nullus enarrare potest, dilectos sibi Iacob benedicat, profanos autem Esau maledicat. Ecce quoque hic Iacob Patriarcham, qui tota passionis nocte luctatus, in femore humanitatis dumtaxat vulneratus est, atque ita victor abscessit, quomodo filios hodie suos benedicat. Ecce quoque hic Dauidicum illud vaticinium completum, *Benedicti vos à Domino*.

Gen. 27.

Gen. 49.

Psal. 113.

Benedicti Patris mei: David Propheta omnium beneficiorum, quæ a Galaditis acceperat, eo quod Saulem socerum in prælio interemptum sepulchri honore affecissent, memor, hac eos oratione compellabat, *Benedicti vos à Domino, qui fecistis misericordiam hanc cum Domino vestro Saul, & sepelistis eum* Christus ad hunc modum, qui regum rex est ac Dominus dominantium, memor cultus & honoris, quo fideles Patrem suum cælestem affecere, operaque misericordiæ, quæ olim hic edidere, amplissima mercede compensare satagens, & ingrati nomen subterfugiens, his eos verbis alloquitur, *Venite benedicti Patris mei*. Ita namque id prænidit Psaltes, dum vaticinans ait. *Hic accipit benedictionem à Domino, & misericordiam à Deo salutari suo* in quibus *hic* pro illi, phrasi Hebræis peculiari, legitur.

2. Reg 2.

Psal. 23.

Benedicti Patris mei. His olim Deum ad Abraham verbis vsum memini, *Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram quam monstrauero tibi, faciamque te in gentem magnam, & benedicam tibi & magnificabo nomen tuum, erisque benedictus*. Hic figurate expressum legimus, quod magnus ille Deus, in mundi fine, cum fidelibus, id est veris Abrahæ filiis, facturus est, qui diuinæ inspirationi, qua patriã deserere cogebantur, respondentes, relicto patrio solo, ac domibus paternis, diuitiasque ac facultates deserentes, & in extremas pœnitentiæ oras cælitus demonstratas secedentes, nomen suum celebrari ac magni fieri videbunt, virtutum & meritorum compensationem accipient, æternamque benedictionem audire merebuntur, *Venite benedicti Patris* Huc respexit Tobias senior cum diceret, *Tu autem lataberis in filiis tuis quoniam omnes benedicentur & congregabuntur ad Dominum*. hic quidem ad litteram de Hierusalem terrestri agit, at mystice, de cælesti, in qua omnes filii Dei benedicentur. Sequitur.

Gen. 12.

Tob. 13.

Possidete regnum. O liberalitas, ô prodiga profusio: proh quanta felicitas: quanta merces & dignitas: Possidete, dilecti mei, regnum quod ab ipso mundi initio rerumque primordio vobis præparaui. Hi nempe sunt effectus cœlestis illius ac diuinæ benedictionis: benedictionis scilicet, quæ beatos efficit, ditat, ac regna confert amplissima. Præsagit hoc ipsum sapiens cũ ait, *Iusti autẽ in perpetuum*

Sap. 5.

Sap. 5. *petuum viuent, & apud Dominum est merces eorum. & cogitatio illorum apud Altissimum: ideo accipient regnum decoris, & diadema speciei de manu Domini*, quod ita demonstro.

Esth. 5. Potentissimus Artaxerxes, quem nos alio nomine Assuerum nuncupamus, eximia Esthens pulchritudine captus dimidium ei regni pollicetur, modo cupitis illius frui posset amplexibus. Quid? itane regem vnius captiuæ amore teneri, vt mediam ei regni partem cedere non vereatur? sed notare vos velim, cum nonnisi medium obtulisse regnum: at regum rex Deus infinito erga homines amore inflammatus, integra iis regna, & quidem in æternum possidenda, sponte, elargitur *possidete regnum*. non quidem mundi huius, cuius diademata sentibus rigent, sed regnum gloria ac maiestate plenum, de quo

Psal. 144. Dauid, *Gloriam magnificentiæ regni tui*. nō regnum triduanum, aut centenarium annorum, sed regnum in omne æuum permansurum,

Ibid. *regnum tuum, regnum omnium sæculorum*. ô amor & flammia plurimam secum trahens felicitatem! ô incendium ingentem vtilitatem adferens!

Possidete regnum. Hæc dum memoro Domine, æquissimum te & in promissis fidelem

Psalm. 18. nuncupare necesse est. Illud namque regnum est, quod olim in Euangelio pauperibus promisisti, *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum*

Matth. 5. *est regnum cælorum*. Illic quidem promisit, hic vero reipsa confert, *Possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi*, quod ipse olim me pollicitum memini.

Possidete regnum: in quo Deus rex est, Gloriosa Virgo velut regina, cuius membra ac Principes sunt Seraphini, Duces Cherubini, Marchiones Throni, Comites Dominationes, Vicecomites Principatus, Barones Archangeli, Equites aurati Angeli subditi autem & vasalli omnes Christi fideles, regnum, cuius termini immensi, in quo firma & secura pax, quodque in æternum permanebit, nulloque vnquam æuo terminabitur, regnū,

Thess. 1. quod nobis à Christo paratum ac sanguine

Iacob. 2. eius acquisitum testatur Apostolus, *Testificati sumus vt ambuletis digne Deo, qui vocauit vos in suum regnum & gloriam*. & Iacobus in Catholica sua, *Audite fratres dilectissimi, nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo diuites in fide & hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se?* Noli dubitare Apostole, dum enim dicit, *Possidete paratum vobis regnum* ad oculum idipsum demonstrat. Exclamem igitur merito, O mercedem admirabilem! ô remunerationem singularem!

David rex cum in extremis esset, filioq; Salomoni regni habenas traderet, ac testamentum conderet, omnium benefactorum memor, & singulos qui sibi viuenti aliquod beneficium contulissent, compensare vellet, filios Berzelai Galaaditis potissimum ei cōmendauit, qui sibi à facie Absolomi fugienti in auxilium occurrerant, quos regiæ mensæ donec viuerent, assidere voluit, iisdemq; qui-

3. Reg. 2. bus rex epulis gaudere: *Sed & filiis Berzelai Galaaditis reddes gratiam, eruntq; comedentes in mensa tua*. Ad eundem modum Deus in mūdi fine, fideles & obsequentes seruos remunerari cupiens, filium, de quo legimus, *Ecce*

Luc. 11. *plusquam Salomon hic*, admonebit, vt nouos illos Berzelaidas, electos intelligo & prædestinatos, digna mercede, obsequiorum memor, afficiat, in regnum cœleste inducat, mensæq; gloriæ assistere, & iisdem secum deliciis voluptatibus, gaudiisq; frui faciat. Audiamus quæso vt Patris ille voluntatem & testimonium amoris proprio etiā ore cōfirmet

Ioan. 12. *Si quis mihi ministrat, me sequatur, & vbi ego sum, illic & minister meus erit*: multoq; adhuc

Luc. 22. euidentius in Luca, *Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, vt edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo*, ac deinde *Possidete regnum*. O amorem singularem! ô dignationem dilectionis infinitæ!

Bona opera in die iudicii cōpensabuntur.

Quid? itane regnum tuum polliceris Domine, tuisq; consignas hoc ne per gratiā meram, an ex iustitia & obligatione? Ex sola iustitia, Auditores, vt bona vestra opera debita mercede compenset, dicit enim, *Esuriui, & dedistis mihi manducare, sitiui, & dedistis mihi bibere*. Viuant igitur bona opera, viuant opera misericordiæ, quibus regnum cœlorum ex obligatione assignatum est. Hinc Apostolorum Princeps,

2. Petr. 1. *Quapropter fratres, magis satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem, & electionē faciat. sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in regnū æternū Domini no-*

ni nostri, & Saluatoris Iesu Christi. Sed hactenus de sententia pro electis pronūtianda, iam de ea quæ in improbos feretur agendum restat.

Sententia quę in impios feretur.

Vbi iam iudex sententiam pro electis, a dextra patre constitutis, pronuntiauerit, terribili quodam vultu, atq; oculis totū scintillantibus, & furorem spirantibus, ad impios conuersus, horrenda & indignabunda voce, lugubrem ac funestam illam sententiam pronuntiabit, *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.* O sententia, cui similis nulla vnquā à quoquā pronuntiata legitur! ô decretum sanguinolentum, horrendum, terribile! ô sententia lugubris, deploranda, atque iliadē malorū secū trahens! Proh infœlices ac miseros peccatores, aduersus quos ignitum illud sententiæ fulmen euibrabitur!

Matt. 25.

Vix lingua calamitatem hanc potest exprimere, aut vox proferre, latera deficiunt, nec si centum mihi linguæ, aut ferrea vox, vel ærea sint latera, eiusdem magnitudinem posse describere. Hic cursum sistant cælestes orbes hic deliquium patere Phœbe, hic terra concutere, hic detona aer, hic ignes cœlo descendant, hic ingemiscat pontus, stellæ hic cœlo cadant, gemant, plorent, omnes hic creaturæ tristem ac lugubrem sonum edant: hic rupes, petræ, saxa diffringantur: hic herbæ, plantæ, & arbores exarescant: hic vlulent animalia, hic rugiant leones, ac miserorum sorti nimis ah deplorandæ cōpatiantur lugubriq; hac sententia audita ingemiscant: *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.* singulis verbis suum inest pondus, singulæq; syllabæ nouum quemdā & singularē dolorē incutiunt.

Matth. 25.

Discedite. O verbum amarum! *à me.* ô calamitas! *maledicti!* ô furor! *in ignem æternum,* ô temporis longæuitas! *qui paratus est diabolo & angelis eius,* ô horor, terror & pudor! *Discedite,* ô infœlix discessio! *Maledicti!* ô quæ reprobatio! *in ignem æternū,* ô quæ punitio: *qui paratus est,* ô quæ præparatio! *diabolo,* ô quale tormentum! *& angelis eius!* ecquæ afflictio! *Discedite,* ecquæ manumissio! *maledicti,* ô quam insalubris salus! *in ignem æternum,* quam triste asylum! *qui paratus est,* quam amara iustitia! *diabolo,* quam ingrata societas! *& angelis eius.* quam immite consortium! *Discedite,* dum cogito exalbesco, *à me,* pallesco, *maledicti,* horrent comæ. *in ignem æternum* voce destituor, *qui paratus est,* contremisco, *diabolo,* palpitat cor, *& angelis eius,* præ metu ac formidine emorior.

Discedite à me maledicti. Id est, Confestim ab oculis vos meis proripite, hinc, procul hinc à conspectu meo, non amplius corā me cōparare vos volo, sed digna flagitiis supplicia adite: in ignem illum perennem properate & diabolos quos hactenus obseruastis, inuisite. Ite, abite miseri discedite infœlices hinc fugite in æternum maledicti. Quasi diceret, Quoniam me ô scelerati vt patrē agnoscere noluistis, etiam inuiti, vt iudicē me haberetis. Vos s. ad seueram sententiam pronuntiandam me compulistis, quid? nesciebatis, me in misericordiam ac clementiam quam in rigorem ac iustitiam proniorem esse, & malle me bona vestra opera æterna mercede, quam delicta sempiterna flamma cōpensare? Patientia vos mea abusi estis, pœnitentiam agere distulistis, delinquendi finis non erat, eumq; qui non nisi clementiam & amorē spirabat, vestræq; salutis sitientissimus erat, ad iracundiam & vindictam exigendā compulistis, & sententiam hanc inuito quodammodo extorsistis.

Pronior Deus in misericordiam quā iustitiam

Et sane ita se res habet Domine, pronior es ac propensior ad parcendum quam castigandum, quod variis è scriptura sacra exemplis ac figuris poterit confirmari. Homo ille quē Ioannes initio Apocalypseos vidit, gladium habebat in ore, & stellas manu: quo designabatur, Deum, cuius hic homo figuram gerebat, minas, quarum gladius typus erat, ore, gratiā vero & indulgentiā quę per stellas signabantur, manu prę ferre, ac supplicia quidem sæpius interminari, sed eorum loco præmia ac gratiam elargiri.

Apoc. 1.

Dilecta illa in Canticis cum omnia propemodum sponsi mēbra, deprædicaret, hocce manibus elogium dedit: *Manus eius tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis:* quæ verba Hebræi in hunc modum legunt *Manus eius orbes aurei,* itaq; lecta hunc sensum efficiunt, Manus dilecti mei, instar orbis cœlestis, sēper ad bene agendū indeficiente motu ferūtur & impellun-

Cant. 5.

luntur, hominibusque gratiarum suarum infl. xus communicare gestiunt. Atque hinc efficitur, Deum, cuius imaginem sponsus hic gerit, manus aureas, donis gratiarum plenas, & ad præmia quam ad supplicia habere velociores.

Diuersimode armatus legitur Deus: & quare.

Obseruaui diuersimode Deum in scripturis gladium solere gestare, modo in femore: *Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime:* modo eum ore exerere: *Et de ore eius gladius vtraque parte acutus exibat:* alias etiam manibus vibrare, *Nisi conuersi fueritis, gladium suum vibrauit, arcum suum tetendit, & parauit illum.* Quid diuersa hac gladii gestatiōe designari putatis? aliud profecto nihil, quam varios puniendi feriendiq; in Deo modos. Ensē quidem lateri accinctū gerit, vt peccatori metum incutiat, seseq; illi reddat formidabilem. deinde in ore, vt minas intentet, manu deniq. quatit, vt eundē reipsa puniat & percutiat. Atq; ideo in Exodo legimus, *Euaginabo gladiū meum, interficiat eos manus mea.* At si vmquam diuina illa & vltrix manus vindictam exercuerit, si vmquam peccatores flagellarit, iudicii profecto tempore, quando horribilem illam sententiam pronuntiabit, vires exeret, arma concutiet, ac reipsa in peccatores ensem extendet. Atq; in hunc modū de illo apud Prophetam legimus: *Gladium euaginabo post eos.* Videamus autem quos ictus infligat, quænam inferat vulnera? *Discedite à me maledicti in ignem æternum.*

Psal. 44.
Apoc. 1.
Psalm. 7.
Exod. 5.
Ezech. 5.
Matth. 25.

Quænam illa pœna, ecquis cruciatus, à Dei, Angelorum, & Sanctorum omniū conspectu in æternum arceri perpetuisq; ignibus & carceri obscurissimo mancipari? O sententiam irreuocabilem, qua data nulla vitæ emendatio speranda est, neq; ipsa erroris alicuius coarguenda nec post eam ad aliud tribunal prouocandū. Inter ceteras quas olim Iob Prophetæ quæstiones proposuit Deus, fuit & illa, *Accingere sicut vir lumbos tuos, interrogabo te, & indica mihi, Numquid irritum facies iudicium meum? & si habes brachium sicut Deus, & si voce simili tonas?* quasi diceret, nulla hominū ratione sententiā iudicis iā ā reuocare, aut decretū promulgatū arte vlla verborū cauillādiq; technis posse infringere.

Iob. 40.

Discedite à me, O furor, ô indignatio, ô vindictæ sitiens animus: Quid tenē Agne mansuetissime leoninam rabiem induere? an nō læsa patientia furor fit? Nonnisi tertio legitur Dominus a consortio suo quemquam reiecisse, aut abire iussisse, imprimis diabolū in deserto. *Vade Satana, scriptum est enim, Non tentabis Dominum Deum tuum.* S. Petrum deinde, cum passionem impedire satageret, *Vade post me Satana:* denique impios in supremo indicio, *Discedite à me maledicti.* O repudium amarum, & acerbum! & ô triste exilium. Prædixit id olim toties Psalmographus, & quidem verbis apertissimis: *Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos.* An non in ira loqui est, dicere peccatoribus, *Ite maledicti in ignem æternum?* Tanta quippe indignatione & ira verba illa aduersum impios proferentur, vt homines priuatura sint sensibus, terrorem incussura, ad desperationem denique adactura.

Insignes cōceptus.
Matth. 4.
Matth. 16.
Matth. 25.
Psalm. 2.

Exprimunt id Prophetæ *In ira populos confringes,* item, *sic in ira absorbet eos.* Terra quoque ad illius pronunciationem quasi ad tonitru quoddam tremet, ac montes concutientur: vnde dictum est, *Commota est & contremuit terra, fundamenta montium concussa sunt, & conquassata quia iratus est eis, ascendit fumus de naribus eius, carbones succensi sunt ab eo: tonabit de cœlo Dominus: & excelsus dabit vocem suam.* Audite tonitrua, contemplamini terræ motus, iram dispicite, *Discedite à me,* mea indigni gloria, ac beatitudine cœlesti in æternum cariturì. Et quinam Domine?

Psal. 55.
Psal. 57.
2. Reg. 22.

Maledicti. Quis audiuit vmquā maleficum ad mortem condemnatum conuitiis impeti & iniuriis affici? an non satis amaritud nis suppliciique ipsa mortis sententia, maledictionibus his omissis, habere videatur? afflictatio namque non est vltra danda afflicto, vt leges humanæ præscribunt, in vero ô Iudex integerrime, pœnam iungis pœnæ & supplicium supplicio superaddis: conuitia & iniurias vltra mortis sententiam profers. At nō sine mysterio. Hic namque videmus Noachum illum, qui amore nostri longanimitateque nimia inebriatus, cum bis millenis, aut amplius, iam, annis, misericordiæ somno oppressus iacuerit, expergiscentem, impiosque Chamos, qui nuditatem, paupertatem

Deus impios maledicet.
Allegoria.
Gen. 9.

humilitatem, crucem ac passionem illius toties irrisere, maledictione acerbissima ferientem. An non sunt hæ maledictiones blasphemi Semei Beniaminitæ, quas in Dauid regem effutiatus est, sed Christi Iesu aduersus impios & damnatos. Vnde Psalmographus, *Maledicti qui declinant, à mandatis tuis*, non in hoc solum mundo, verum & in altero: dices enim,

2 Re. 16. 19

Maledicti. Si ficulnea illa Euangelica, nullo sensu prædita, iudicio & ratione carens, solumque animam habens vegetatiuam, diuina maledictione percussa quamprimum exaruit, omnemque confestim vigorem viroremq; amisit, non aliter quam si trisulco Iouis telo fuisset impedita, quid obsecro, facient infœlices illæ animæ horrendum illud fulmen expertæ? An non præ metu exarabescent, an non præ formidine exanimabuntur? prænidit ingentem hanc & metuendam maledictionem Tobias Senior cum diceret, *Maledicti erunt, vt qui contempserint te, & condemnati erunt, vt qui blasphemauerint te*. Item Psaltes, *Dilexit maledictionem, & veniet ei: & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo*. Vbi numerum singularem pro plurali, modo loquendi Hebræis vsitato, vsurpauit: perinde ac si dicere voluisset, Peruicaces illi peccatores, Domine qui benedictiones tuas hactenus quærere distulerunt, iisdem etiam priuabuntur & eorũ loco maledictiones, quas semper quæsiere, inuenient: Verum est: audio eum easdem iam cuibrari.

Psal. 118. Marc. 11

Tob. 13. Psal. 108.

Maledicti. Non erit amplius, ô dilecta, vox illa suauis ac iucunda, quã tãtopere olim audire cupiisti, non erunt harmonici illi concentus quos auribus tuis ingeminari ardentissime desiderabas, dicens, *Sonet vox tua in auribus meis, vox enim tua dulcis & facies tua decora*. Sed vox quædam terribilis, ac confragosa: vox terroris & belli, vt eam Ieremias indigetat: vox flagelli & percussionis, quomodo à Nahum Propheta nominatur. Quamobrem Christiani, cum eandem hodie reboantem perq; aera stridentem auditis, diligenter attendite, omnique ratione aduertite, ne vos illa percellat & terreat. Conuertimini ad Dominum, & nolite pœnitentiam in longa temporis spatia differre: vitam in melius cõmutare, nolite benignum illum Dominum flagitiis ad iracundiam prouocare: at bonis eum vobis operibus propitium reddite: terreat vos terribilis illa vox, metum sententia hæc incutiat: hac audita morum emendationi conuersionique studete, inueteratam illam peccandi cõsuetudinem relinquite, prauos mores, & vitæ deprauatæ flagitia exuentes, nouum hominem induite. Ausculate Psalmistæ bene sapienterque monenti, *Hodie si vocem eius*, vocem inquam iudiciorum eius, vocem hanc horrendam, *Discedite à me maledicti, audieritis, nolite obdurare corda vestra*. Et quo discedent Domine?

Cant. 2. Ierem. 50. Nahum. 3.

Psal. 94.

In ignem æternum! O rigor, ô insœlicitas, ô vera deploranda calamitas! Cœlesti nimirum patria exulare, ad infernalia supplicia detrudi, à Deo reiici, maledictionis sententia feriri, sempiterno incendio addici? O sententiam intolerabilem; *In ignem* horrendum, *æternis* miserum, *in ignem*, ô furor *æternum*, ô desperatio! Hic scil cet Dauidicum emblema expositum videmus, *Vox tonitrui in rota*: quamuis id à Gregorio & aliis de Apostolorum prædicatione explicari sciam, *Quid enim*, inquit, *per tonitruum nisi prædicatio superni terroris accipitur per quod supernorum iudiciorum terror auditur*. Sed possunt eadẽ nihilominus verba de sententiæ in die iudicii ferẽdæ pronuntiatione intelligi, erit enim vox illa tonitrui instar reboans, & instar fulminis stridens: quinetiã, vt rota feretur, erit namq; volubilis & semper agens quod per rotã designatur, circulus namq; & rota quod principio careant ac fine, æternitatis sunt symbola. Ita etiã olim precatus est Psalmista, cũ impiorũ dãnationẽ vindictamq; postularet, *Deus meus pone illos vt rotam, & sicut stipulam ante faciem venti: sicut ignis qui comburit siluã, & sicut flamma, quæ comburit montes, ita persequeris eos tempestate tua, & in ira tua turbabis eos*. Nec solũ hic impiis malũ imprecatur vates, sed eadẽ simul opera æternitatẽ suppliciorũ quibus impii excruciandi sunt, designat. O rota, ô æternitas!

Psal 67. Lib. 29. Mor. c. 10.

Damnatorum supplicia rotæ comparantur.

Psal. 82.

In ignem æternum: ignem nouum, exoticum, qui vnico momento durissimos adamantes in fauillas rediget, qui singulos iuxta peccatorum qualitatem magnitudinemque torque-

Ignis infernalis qualis.

torquebit, cuiq; ignis noster comparatus ludus quodammodo & pictus videatur; *ignem aeternum*, qui non prius extinguetur, quam Deus, qui principii simul & finis expers est, esse desinat. Vnde prudens & sancta illa vidua Iudith, peccatores ad poenitentiam comminando inuitans, ait, *Vae genti surgenti super genus meum, Dominus enim omnipotens vindicauit in eis. In die iudicii sui visitabit illos.* Iud. 16. *Dabit enim ignem & vermes in carnes eorum, vt vrantur, & sentiant vsque in sempiternum.* Exclamo igitur, & quidem merito, O ignem! ô tormentum! ô dolorem intolerabilem! At nondum hic finis.

Qui paratus est diabolo & Angelis eius. O cruciatus omnem modum ac rationem excedens! Annon satis erat, ô iudex aequissime, à diuino tuo eos cóspectu arcere, paradisi aditum occludere, iniurias & calumnias ingerere, igni aeterno addicere; nisi etiam daemones iis in socios assignares? vt nempe horréda illa monstra, deformes illas furias, ac spectra teterrima, nullo non tempore ante oculos haberent. Praedixerant id oracula Prophetica, vt illud Dauidicum, *stet diabolus à dextris eius*, & aliud, *Ante faciem eius ibit mors, &* Psal. 108. *egredietur diabolus ante pedes eius.* Hoc quidé & Habac. 3. de Messia intelligi potest, sed, quemadmodú scriptura diuersis aptari potest, huic proposito idipsum accommodare quin licet?

Audiuistis iam decretum quod aduersus impios pronunciabitur: audiuistis sententiam quam in damnatos magnus ille iudex detonabit, quam & mox executioni mandabit. Daemones enim adstantes, miseras illas animas ad inferna trahent, & ad aeterna rapient supplicia. Quod figuris quibusdam ex antiquo testamento notum faciam. Vix olim Assuerus mortis sententiam in Amanum tulit, quin statim ille à carnifice in crucem a- Esth. 7. ctus est: *Necdum verbum de ore regis exierat, & statim operuerunt faciem eius, & suspensus est Aman in patibulo.* Ita quoque, quamprimum Matth. 25. vt potens ille Assuerus Christus protulerit, *Ite maledicti in ignem aeternum:* terribiles ac truculenti illi carnifices, misellos illos inuadent, & ad sempiterna tormenta reluctantes & inuitos trahent, qui in puncto ad inferna descendent.

Quamprimum vt Moyses Hebraeorum legislator olim loqui desiit, Chore mox, Da- Num. 16. than, & Abiron cum complicibus suis ac seditionis sociis, terra immane dehiscente, viui in infernum descendere. Non aliter quoque cum damnatis agetur. Vix namq; Iudex mortis eos adiudicauerit, quin mox terra disrupta eos absorbeat, & absorptos ad tartara transmittat. Quid ad haec ais ô rex? *Veniat mors* Psal. 54. *super illos & descendant in infernum viuentes.* Non est haec, vt nonnulli existimant, mali cuiusquam imprecatio, sed potius euidens de dánatis vaticinium, quod & ab alio quodam loco lucem accipiet, *Introibút in inferio-* Psal. 62. *ra terrae, tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt,* confestim namque ac grauia illa corpora, ponderosa illa cadauera, ac moles illae carneae ad ima descendere inceperint, instar plumbi aut ingentis saxi ad centrum terrae deuoluentur. Ita scilicet idipsum docet Exod. 15. scriptura, *Cadent in profundum quasi lapis, & sicut plumbum in aquis vehementibus.*

Conclusio

Quodcirca, Christiani, etiam atque etiam vos adhortor, huius vt iudicii recordemini, sententiam illam vltricem semper ob oculos habeatis, ac diligenter aduigiletis, ne in vos eadem feratur. Dixit olim sapiens, prudentem ac cordatum virum in Eccl. 10. dextra cor tenere, stolidum vero & insipientem in sinistra, quod non iuxta litteram intelligendum est: cum certo sit certius, & ex anatomicis praeceptis constet, cor medium in homine locum occupare. Sed mystice verba illa exponenda sunt, scilicet, iustum, quem vere sapienté ac prudentem dicere possumus cor suum, actiones, cogitationesque omnes ad gloriam, quae per dexteram significatur, dirigere & intendere: impium vero, qui stolidi ac fatui imaginem gerit, in omnibus suis tum dictis, tum factis cogitationibusque, vnicam spectare damnationem, quae per sinistram denotatur. Et sane mera stultitia est, ne dicam dementia, in peccata semper ac nulla non occasione data incidere, ac nunquam horrendam illam sententiam ob oculos habere: lasciuire, ineptire deliciis voluptatibusque nullo non loco indulgere, & nihil eorum quae in altero mundo euentura sunt, mente animoque reuoluere.

Formi-

Prouer. 6. Formicæ industria ac solertia.

Formicæ, vt sapiens ait, in æstate, dum cetera animalcula per agros cantillant ac minurizant futuræ memores hiemis, tritici aceruos obertāt, frumēti grana assiduo labore & indefessa industria in horrea conuehunt, vt, dum brumale tempus aduenerit, deposito gaudere possint, ac partis frui. Vnico scilicet brumalis austeritatis inclementiæque metu vernas & æstiuas delicias contemnunt, & in futurum prospiciunt. Digna profecto laudibus in paruo hoc animalculo industria & cata solertia! Has vt imitemur & earum diligentiam notemus, suadet idem Sapiens, *Prouerb. 6.* *Vade ad formicam piger.* Docere vult, esse nobis, qui nonnisi exigua quædam insecta sumus, interea dum læta vitæ huius æstas vernat & ceteri hominum, iocis, ludis, tripudiis & ineptiis, variisque nugis tempus impendunt, diligentem rerum omnium prouisionem faciendam, virtutes inquam, merita, bonaq; opera coaceruanda, vt iis, dum alterius vitæ bruma aduenerit, & inopia extrema laboramus, fruamur. Quā tristis autem hiems hæc futura est! Tunc scil. terra præ siccitate exarescet, aer obscurabitur, diuinaq; iustitia omnia deuastabit, herbæ tabescent, flores emarcescent, arbores emorientur, omnia deniq; diabolica quadam peruicacia, duritieq; inaudita congelascent. An non igitur hiemis huius intemperies & inclementia, rerum omniū obliuionem, voluptatum deliciarumque contemptū, gaudiorum deniq; abnegationem inducat? An non vel minima eiusdē apprehensio tantum in animabus nostris poterit, vt nunquam amplius nostris Deum omnipotētem flagitiis ad iracundiam prouocemus? Ioab princeps militiæ regis Dauid, audito Absalomum è quercu pendere, decem argenti siclos, & baltheum daturum se nuntio spospondit, si pendentem telō traiiceret, at miles, ille minime miles, sed ad omnem clementiam edoctus, mox subintulit, *2. Reg. 18.* *Si appēderes in manib. meis mille argenteos, nequaquam mitterem manum meam in filium regis.* Hoc ipsum te respondere velim, Christiane miles, sub Iesu Christi signis qui meres, cum te infernalis ille Ioab, dæmon scilicet, ad cædem, id est, peccatum & scelus, impellit, suadetq;, vt Principem illum cœli ac terræ denuo crucifigas, inque facti mercedem daturum se pollicetur delicias quasdam transitorias, ac diuitias temporales. Tum inquam respondere te velim, Si vniuersum mihi mundum cum omnibus eiusdem diuitiis traderes, Satan, numquam vel vnum peccatum mortale cōmitterem. Quid? mene aduersus Deum insurgere? Creatorem ad iracundiam concitare? iudicē deniq; meum prouocare? mille licet mundos offerres, numquam huc me adduceris. Eia Christiane, hoc cogita, Iudicium hoc mente volue, terribilem hanc & horrendam diem præ oculis habe, à qua vel vniuersa tua salus, aut è contra interitus ac ruina dependet. Quod si feceris, certissime futurum confido, numquam vt amplius, præeunte hic mihi Salomone, Deum sis offensurus.

Tunc obsecro, mei, ô Iudex æquissime, sed simul etiam seuerissime, miserere, tunc à dextris cum numero iustorum constitue, sententiam pro me pronuntia, colloca me cum benedictis, ne cum impiis maledicar, tunc æternam me benignitate atque amore complectere. Suscipe me tum sub vmbra alarum tuarum, extende dextram ad protegendum, ne forte glorientur inimici mei, & dicant, *Praualuimus aduersus eum.* *Hierem. 20* Oculos, quæso, in die illa obnubila, ne malignorum illorum spirituum, teterrimorum inquam spectrorum aspectu perterrear, sed gratiæ tuæ radiis & Angelorum circumquaque astantium, & ad adiuuandum me emissorum, splendore illos potius præstinguas: & gratiam concedas, vt horum semper meminisse queam: &, quoniam iter hoc necessario mihi peragendum est, discrimina in illo occurrentia, periculaque quæ post corporis huius egressum subire me forsitan oportebit præuideam ac præcogitem. Vt cum omnia præuidero, percepero, prægustaro, suauem illam cum electis sententiam audire merear, *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi:* *Matth. 25.* quæ demum summa quam quis optare queat beatitudo est, & ad quam omnes nos deducere dignetur

Pater, & Filius, & S. sanctus,

Amen.

FINIS

DE INFERNO.

DOMINICA TERTIA. ADVENTVS.

DE MEMORIA INFERNI.

Partitio.

I. *Prœmium de timore pœnæ generatim.*
II. *De necessitate pœnarum inferni.*
III. *De earundem Vtilitate.*

Memorare nouissima tua, *& imprimis infernalia,* & in æternum non peccabis, *Eccles. 7.*

FIGVRA.

INter omnes, quas Ioannes olim in Pathmos insula habuit visiones & apparitiones, non postremum mihi occupare locum videtur illa, qua lacum vidit igne ac sulphure æstuantem in quem scelerata & abominanda illa meretrix omni vitiorum genere contaminatissima, iusto Dei iudicio, coniecta fuit, vt pro gaudiorum hoc in mundo habitorum ratione, tantum illic tormentorum pateretur, & pro mensura voluptatum, cruciatus etiam ex æquo perferret: *Quantum glorificauerit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum.* Cum mysticam hanc visionem attentius peruoluo, penitiusque timor, Inferni horror & supplicia in eo damnatis destinata hic aperte designari videntur: ille namq; locus est teterrimus ac simul infœlicissimus, flammis perpetuis exæstuans, glacie & frigore acerrimo rigens, sulphureum fœtorem exhalans, omnibusque suppliciis ac cruciatibus refertus: in quem sceleratorum animæ, adulteriis, id est flagitiis variis, coinquinatæ, aliquando relegabuntur, vt illic in æternum irreuocabili Dei sententia, tantum suppliciorum, pœnarum, ac cruciatuum sustineant, quantum prius hoc in mundo gaudiorum, deliciarum, voluptatumq; habuerunt. Hoc semper vt præ oculis habeamus, ac nunquam animo deponamus, suggerit Deus: atque hoc ipsum est, quod hodierna vobis concione explicare decreui, si lumen cordium Spiritus sanctus ingenium illustrare, & patrona nostra consueta, Maria scilicet Deipara, pro me intercedere non detrectent, quam proinde cum Angelo Gabriele supplices salutabimus.

Apoc. 18.

AVE MARIA.

I. Abderitanus Democritus, non postremi nominis Philosophus, dicere solebat, vniuersam mundi huius monarchiam duabus potissimum rebus contineri, amore scilicet ac metu: quorum ille præmia, hic vero supplicia dare consueuet. Hinc primus Persarum Monarcha Cyrus, teste Xenophonte, vtrumque hunc affectum, regis alicuius brachia nuncupare solebat, quorum primo ad fidelia fidelium obsequia digna mercede compensanda altero vero ad supplicia impiis & sceleratis infligenda vteretur. *Xenoph. in Cyripæd.*

Eiusdem etiam opinionis fuit Dauid Rex ille sanctissimus, agens enim de summi regis, Dei scilic. dotibus & qualitatibus, duos hos in eodem affectus velut excellentissimos & rege summo dignissimos commendauit, *Dulcis & rectus Dominus.* Quæ verba Cassiodorus Romanus quondam Senator, ac deinde Rauennæ Abbas sanctissimus, ita exposuit, *Dicitur dulcis vt ametur, & rectus vt timeatur.* Ipse porro Psalmographus timorem hunc diffusius explicans eiq; enucleatius inhærens, adeo eundem mundi huius regno necessarium atque vtilem censuit, vt hunc veræ sapientiæ initium ac fontem existimarit: *Initium sapientiæ timor Domini.* Quo nihil vnquam mihi dixisse visus est melius ac sapientius: nihil est enim quod magis hominem a peccando reuocet, eumque in virtutum semitam aberrantem reducat, quam Dei timor, suppliciorumque, quæ sceleratis & contumacibus infligit, assidua meditatio & viua apprehensio. *Psal. 24.* *Psal. 110.*

Hinc primus Vrbis & Imperii auctor Romulus Deos quos a Romanis adorari volebat, armatos & minas cultoribus quodammodo intentantes efformauit; vt nimirum armo- *Plutarch. in opusc.*

armorum terror pęnatumq; metus adoítantes officij sui commonefaceret, timorem incuteret, & ad virtutem impelleret. O factum Romulo dignum!

Is, quem supra produximus Dauid, eadem propemodum ratione vsus est: quo enim reges in officio contineret, timoremque iisdem al. quem incuteret; Deum illis furore & rabie armatum depinxit, vtque eundem timerent ac vererentur sæpius inculcauit. *Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram: seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore* Non dicit, *Seruite Domino in amore, sed timore*; vt insinuet, quantum hic virium habeat, & præsertim Dei timor, ad reges etiā potentissimos concutiendos & percellendos.

Psalm. 2.

Et sane timor hic vniuerso orbi adeo necessarius & vtilis est, vt inter ceteros pestilentis Lutheri, qui ingens orbi Christiano damnum attulit à Leone Decimo Pontifice damnatos articulos, non postremum illelocum habuerit, quo asserebat, frustra & incassum Christianos infernalia supplicia perhorresc ere, & nonnisi inane terriculamentum & timorem quendam Panicum esse, diuinam iustitiam vltionemque metuere. Ipsum autem sacrum Oecumenicum Concilium Tridentinum, impium hocce dogma euertere & expugnare satagens, ait, peccatorem diuinæ iustitiæ metu correptum, in proximo iusti ficationis limite ac primo velut ad gratiam gradu consistere.

Cap. 6.

Quod & Isaias propheta euidenter asserit, *Sicut quæ concipit, cum appropinquauerit ad partum dolens clamat in laboribus suis, sic facti sumus à facie tua Domine: concepimus, & quasi parturiuimus spiritum*, conuersionis scilicet, emendationis, & nouæ cuiusdam iustitiæ. Septuaginta Interpretes aliter hūc locum interpretantur, & nostro proposito accommodatius, *A timore tuo Domine cōcepimus, & peperimus spiritum salutis tuæ*. concepimus, inquam, tot bona sanctaque desideria, è quibus tandem gratiæ tuæ spiritus enatus est. Porro Augustin. verba illa Psalmi 47. *Ibi dolores vt parturientis.* exponens ait, *quid sunt dolores vt parturientis, nisi dolores pœnitentiæ? id est, ipsa cōceptio doloru (iuxta* illud, *A timore tuo cōcepimus*:) qui postquam diu in partu dolorum, gemituum, contritionisq; versatus fuit, perfectæ tandem iustificationis salutisq; propriæ fœtum edit. O timor vere diuinus!

Isa. 26.

Psalm. 47.

Bess. Aduent.

Vere inquam diuinus: atque hoc fuit etiam Ethnicorum omnium de eodem iudicium. Vnde Plinius, *Timor vitiorum emendator acerrimus.* Et multo amplius Liuius, *Externus timor maximum in vrbe concordiæ vinculum.* Et post vtrumq; hunc Bernardus Abbas dixit, Timorem Religionis socium esse, nec alterū ab altero facile diuelli posse: eundem vero Ven. Picianus primam ad salutem viam appellare non dubitauit, *In medicina poculis solet amarum magis quam dulce medicari: sic in anima ægritudinib. sæpe timor est prima ad salutem via.* Vere igitur sanctus timor est.

Plin. lib 5

Libr. 2.

Quid ni sanctus? cum ipsemet Deus, & quicunque vnquam sapientes & prudentes exstitere, eundem imprimis & laudarint, hominibusque vt eum assidue ante oculos haberent, persuadere conati sint: adeo vt ipse Græcorum Patrum flos & oraculum Chrysostomus, alijque Patres cum eruditione tum sanctitate illustres, dicere veriti non sint; Deum infernale chaos non tam ad impios & dæmones puniendos, quam ad peccatores tam terrum sibi locum proponentes, à peccatis ad meliorem frugem conuertendos, condidisse. Hinc Richardus de S. Victore infernalium suppliciorum metum ac formidinem sapientiæ initium & originem, omniumque virtutum quæ cælo natæ sunt, patentem matremque appellau t, cuius rei mox rationem reddens seipsum explicat dicens, *Quia quanto quis vehementius metuit pœnam quam meruit, tanto acerbius plangit culpam quā fecit.*

In Beniamin minore cap. 8. & 9.

Accedit huc, quod timor hic omnino sanctus sit, quod è libro Genesis manifestū redditur. Illo namque loco Abraham Abimelecho Regi Gerarorum rationē imm utati vxoris suæ Sarai nominis reddēs, quam sororem suam esse dixerat, ait: *Cogitaui mecum dicens, forsitan non est timor in loco isto*. quæ verba LXX. ita transtulerunt, *Si nō est in loco isto veneratio Dei*: quasi Dei timor, eiusdem

dem maiestatis honor, cultus, ac veneratio foret. Et sane ad eandem nobis ille viam sternit, & quamuis nullius omnino meriti sit vtilitatem tamen aliquam afferre solet, & ad conuersionem animarumq; iustificationem non parum conducere.

Psalm. 28. Quod è sacris litteris probare licet, & imprimis è loco illo Psalmi, *Vox Domini praeparantis ceruos*. quem Hieronymus in peregrinarum linguarum cognitione versatissimus, ad originem Hebraicam sic interpretatus est, *Vox Domini obstetricans ceruis*, ad naturam videlicet ceruorum respiciens: sunt enim ceruae, vt qui de animalibus scripsere tradunt, natura pauidae, & aegre admodum pariunt; adeo vt, nisi coelum earum quodammodo misertum tonitrua & fragores emittat, foetum edere nequeant; verum audito tonitru subito occulti naturae meatus extendantur, ac inclusus faetus cum egrediatur: atque ideo vere dictum videtur, *Vox Domini obstetricans ceruis*. At quosnam per hasce ceruas difficillime parientes intelligemus? peccatores scilicet quibus sanctorum propositorũ, poenitentiaeq; vterum quodammodo ferentibus, quotidieq; prae dolorum internorũ magnitudine gementibus, lachrymantibus, eiulantibusque Deus pro sua benignitate ac misericordia obstetricatur: modo namque Prophetarum admonitionibus, modo sacrae scripturae comminationibus, modo denique iudiciorum suorum fragore, salutis sanctae conuersionis vitaeque emendationis faetum eos edere compellit: vt nimirum exterius opere extrinseco prodant & manifestent, quod dudum in animo cogitatione desiderioque concepere. Ex. lamemitaque iure meritoque, O beatus ac felix timor!

Caeterum inter omnes timores maioris nullus efficaciae ac virium haberi queat, quam suppliciorum infernalium timor: tantum siquidem ille robur habet, vt sola carceris illius horrendi cruciatuumque illic tolerandorum meditatio, hominem peccatis assuetum ad pulchrum virtutis iter reuocare, & ad meliorem mentem, relicta peccandi consuetudine, possit traducere. Testatur hoc ipsum Sapiens, *Memorare nouissima tua, & in aeternum nõ peccabis*. Eccl. 7. Hac de re pluribus hodierna die locuturus sum, in qua vt aliquam methodum & ordinem teneam, dicturus sum primo quam necesse sit cruciatuum infernalium interdum meminisse, deinde quantam haec recordatio vtilitatem complectatur. Quamobrem non alte petito principio à re. ipsa auspicemur.

II.

Si quid est, Auditores, quod homo necessario timere sibique assidue proponere debet: profecto infernus inter prima censendus est, daemonum scilicet receptaculum, damnatorum colluuies, omniumque suppliciorum & tormentorum theatrum. Hinc Apostolos monuit Dominus, vt Matt. 10. hunc prae caeteris metuendis metuerent, huiusque timorem & apprehensionem ceterarum rerum timore anteponerent: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eũ qui potest & animam & corpus mittere in gehennam.*

Diues ille epulo, lurco inquam profusissimus, qui propter luxum in vestibus & edulijs viuus ad ollam Vulcani delatus est, Luc. 16. cum inferni supplicia, tormentorumque grauitatem persensisset; nescio quo incitatus affectu, cupiebat fratres, quos in viuis reliquerat, hunc sibi locum proponere: vnicum quippe eiusdem recordationem & apprehensionem ad quemlibet à vitijs retrahendum, inque poenitentiae viam reducendum sufficere existimabat. An non meministis, quomodo Abrahae patri supplex Luc. 16. factus orauerit: *Rogo ergo te pater, vt mittas eum in domum patris mei: habeo enim quinque fratres, vt testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormẽtorum.* O caecas hominum mentes, ô dementiam viuorum! mortui & damnati inferni memoriam mundo commendant, eumq; vt prae oculis habeat consulunt, eademq; nihil ad salutem magis necessarium putant; ipsi tamen homines de eodem parum aut nihil laborant, imo vix eiusdem meminere.

Moyses cum imminentem populo calamitatem vastationemq; praesagiret, vtque ad Do-

ad Dominum conuerteretur, sæpius admonuisset, ita tandem eum alloquitur: *Ignis succensus est à furore meo, & ardebit vsq; ad inferni nouissima, deuorabitque terram cum germine suo, & montium fundamenta comburet: congregabo super eos mala, & sagittas meas complebo in eis, consumentur fame & deuorabunt eos aues morsu amarissimo, dentes bestiarum immittam in eos cum furore trahentium atque serpentium.* Et tandem ita interminationem hanc concludit, *Gens absq; consilio atque prudentia, vtinam saperent & intelligerent ac nouissima prouiderent.* Quid hic dicitis Christiani? si Moyses populi sui vesaniam ac stoliditatem ita coarguit, ac supinam eius negligentiam tantopere admiratus est, quod in impendentem calamitatem oculos non conijceret; quid de nobis ipsis quibus iratum cœlum superimminet, tot calamitates & infortunia impendent, quos tot mala circumdant? pedibus scilicet infernum tangimus, vindex diuinæ iustitiæ gladius ceruicibus impendet, diaboli in nos laxatis habenis sæuiunt, vltrix flamma à tanto iam tempore accensa est, flamma inquam, quæ per omnia grassatur, omniaq; consumit & destruit, quæque nullo vnquam tempore vrere desinet. Tantus tamen interea torpor noster est ac socordia, vt nunquam eadem ante oculos habeamus, nec minus moueamur, quam si anilem quandam fabulam audiremus. Quam merito igitur cum Moyse explicabimus? *Gens absque consilio atq; prudentia, vtinam saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent.*

Deut. 32. (margin, above) *Deut. 32.*

Princeps ille Philosophorum Aristoteles dicebat, prudentiam non regibus modo ac principibus, sed vnicuique nostrum etiam necessariam esse: Diogenes porro Laertius hoc eam inter cæteras dicebat esse virtutes, quod visus inter quinque sensus. Comicus vero eandem cum sapientia coniungit: *Illud est sapere, non quod ante pedes est modo videre, sed etiam illa quæ futura sunt prospicere.* Et sane ita sese res habet: ipsa est enim virtus quædam regia, animæ oculus, ac vera denique sapientia; ipsa velut è specula atque loco eminentiori quid-quid futurum est, ipsa etiam supplicia infernalia, prospicit & speculatur. Atq; hoc demum est prudentem, prouidum ac sapientem esse, hæc scilicet assidue meditari & ante oculos habere.

Aristot. 3. Polit. c. 2. li. 4. de vita Philosopherum.

Terent. Adel. Act 3. Sc. 3.

Inter cæteras quas in dilecta laudat Spiritus Sanctus dotes perfectionesque, non postremum sibi vindicat locum ipsa prudentia rerumque futurarum præcognitio, *Nasus tuus sicut turris Libani quæ respicit contra Damascum.* Erat Damascus Syriæ Metropolis, ac ciuitas florentissima: quam cum Salomon magnopere videre desideraret, atque è Palæstina conspicere quidquid in eadem ageretur, altissimam quandam turrim in monte Libano exstruxit, è qua velut è specula conspicaretur quidquid in Syria ageretur. Atque huic Spiritus Sanctus comparat animam dilectæ, quæ cogitatione in res futuras fertur, easque eminus diu antequam adueniant prospicit: porro nasus hieroglyphicum est prudentiæ, nam quemadmodum naribus odores etiam longe positos percipimus, ita prudens quasi porro videns, prudentia, rerum futurarum, ac præsertim inferni infernaliumque suppliciorum, odorem nidoremque præsentit. Næ igitur ille sapiens dici & haberi debet, qui hæc ob oculos habet; & è contra stolidus ac fatuus, qui nunquam eorum meminit.

Cant. 2.

Atque hoc est, quod sanctus ille Heraclitus, Ieremiam intelligo, Hierosolymitarum excidium præsagiens, tot lacrymis, tantaque animi amaritudine deplorauit, quod nimirum ipsa ciuitas præ nimia cæcitate impendentem calamitatem non agnosceret, sed in viis prauis unusquisque flagitiis, quasi nunquam destruenda, sed in sempiternum duratura, perseueraret: *Sordes*, inquit, *eius in pedibus eius, nec recordata est finis sui*, nec se euertendam exspoliandamque vnquam cogitauit. Verum non tam de calamitate Ierusalem, quam animarum Christianarum deplorasse crediderim, ô vates: quis enim non plorat & ingemiscat, cum earundem cæcitatem supinamq; negligentiam considerat? vt nimirum vsq; ad verticem peccatorum cæno ac sordi-

Thren. c. 1.

fordibus immensæ, & in limine Orci constitutæ, instantem tamen calamitatem ac vicinum infortunium non pertimescant aut præ oculis habeant. Ah infelices animæ, graui sopore ac veterno potius oppressæ, quæ securæ ac sine vlla sollicitudine peccatis vestris indormiscitis, nec vnquam Inferni qui in proximo est, recordamini, quamuis iniquitates ad verticem vsq; peruenerint, nihilque in vobis ad imos vsque talos & affectuum pedes reperire sit, quod non iniquitate scateat ac redundet.

Per pedes autem hic affectus intelligo, ac merito quidem; nam quemadmodum pedum adminiculo corpus hocce nostrum graditur & mouetur, ita quoque animæ ab *Psalm. 35.* effectibus impelluntur ac diriguntur. Accedit huc, quod ad hunc modum frequenter in sacris litteris, verbum *pes* intelligatur: *Non veniat mihi pes superbiæ*, quod August. hunc in modum interpretatur, Exulet a desideriis meis superbia, nec elati sint oculi mei, neque ambulent in magnis & in mirabilibus super me. Quamuis alii sensui litterali anxie nimis inhærentes dicant, hunc ex illis verbis sensum effici, Impii inflati & superbia turgidi, me pedibus suis non proterant, nec me contemnendo ceruicem calcibus premant. Alio item in loco idem Propheta affectuum suorum constan-*Psal. 39.* tiam firmitatemq; innuere volens, ait *Statuit supra petram pedes meos*, per petram autem intelligere oportet Christum, cui omnes suas cogitationes infixas & innexas di-*Luc. 1.* cit. Ita quoque intelligendus est versiculus ille in Zachariæ Cantico, *Ad dirigendos pedes nostros in viā pacis*. Et sententia illa Chri-*Matth. 19.* sti, qua Apostolos allocutus est, *Excutite puluerem de pedibus vestris*. Huc etiam trahere licet figuram illam, quam in Leuitico legimus, vbi victimæ intestina ac pedes diligentissime ablui iubet Deus; per pedes autem hic motus, incessus animæ que effectus intelligo per intestina vero & extra in-*Leuit. 2.* trinsecas animæ cogitationes, intimaque & recondita conscientiæ arcana. Sed tandem aliquando vnde digressi sumus redeundum est, ac cœpta materia prosequenda.

Dicendum est igitur, nihil peccatori toties aut tam serio cogitandum ac meditandum esse quam tormēta & cruciatus infernales, eumq; semper, si modo sapiat, corūdem horrorem præ oculis habere debere, vt ab iisdem immunis & securus esse queat, hacque ratione sibi prospiciat, ne vnquam eosdem experiatur. Quod ipse olim Deus satis insinuauit. Cum enim Prophetā, qui Israelitis verbum salutis annuntiaret, destinare vellet, eiq; iam virgam vigilantem demonstrasset, inferni mox cruciatus ac supplicia, idq; in figura ollæ succensæ ostēdit: vt visione quam viderat enarrata, tanto illos melius ad meliorem frugē reduceret, atq; supplicii horrore cruciatuumq; acerbitate perspecta, iugis in animis eorum, horum viueret memoria, sibique imposterum cauerent: *Et factum est verbum Domini* *Ierem. 1.* *secundo ad me dicens, Quid tu vides? Ollā succensam ego video & faciem eius à facie Aquilonis*. Hisce in verbis verum inferni typum agnosco, atq; ollam hanc succensam, igneam Inferni ollam ac fumantē interpretor; ollam, in qua mors conspicitur; ollam de qua dixere pueri Elisæi, *Mors in olla.. vir* *4. Reg. 4* *Dei*; ollam deniq; mortiferam ac mortem accersentem, quam iugiter nobis in animo & ob oculos versari, cuiusque memoriam semper in nobis vigere vult Deus. Cur autem duas hic visiones Prophetæ reuelauit, primam quidem de virga excubante, & alteram de olla succensa? paucis aperiam. Virga designat correctionem quam in hoc mundo exercet; olla vero castigationem, quæ in inferno subeunda est iis, qui hoc in mundo nullis corrigi suppliciis aut flagellis subdi voluerunt: quod egregio quodam exemplo confirmabo.

Tartarorum Rex Tamberlanes, totius *Cuspinia. & Crinitus.* Orientis terror qui duodecies centena hominum millia vt plurimū sub signis habebat, vrbem quandam obsessurus, candida primo die tentoria, secundo rubra, tertio autem furua ac nigricantia explicabat. Prima denotabant, obsessos, si hostium se potestati traderent, gratiam & benignitatem reperturos; secunda, si in sequentem diem id differrent, ferro & armis omnia deua-

deuastanda, stragemq; insignem edendam: at tertia significabant, omnia igne esse delenda, inque cineres & fauillas redigenda, nec vllam misericordiæ gratiæq; spem superesse. Ita quoq; summus ille exercituum Deus, & totius vniuersi Imperator, nos in huius mundi ciuitate obsidens, & institiæ suæ arietibus sæpe quatiens, nobiscum agere solet: atque hoc ipsum Ieremiæ Prophetæ olim demonstrauit, cum primo illi virgam vigilantem, ac deinde ollam æstuantem ac succensam ostenderet. Virga denotat, nos quandiu in hac vita sumus, si oculos in virgam hanc sanctæ correctionis cõiicimus, nosque totos ei cum honesta vitæ compositione, fideli obsequio, ac sincera vitæ emendatione offeramus; gratiam inuenturos peccatorumque veniam impetraturos. Olla vero signum est, si vitæ emendationem in aliud tempus, atq; in vltimum vitæ articulum reiicimus, nullum gratiæ indulgentiæque locum esse: sed mortem, condemnationem, æternaque supplicia exspectanda. Hoc igitur ne fiat; Christiani, primo nos dei tradamus, principem nostrum naturalem agnoscamus, arma deponamus, fidelitatem ei iuremus, institiam illius ac seueritatem præ oculis habeamus, infernum eiusque supplicia metuamus.

In quo sanctissimos viros imitabimur, qui eundem semper ante oculos habuere, ac nunquam eiusdem obliti sunt: arbitrabantur namq; eiusdem memoriam in primis ad salutem necessariam esse, & è contra obliuionem magnum animæ detrimẽtum afferre. Vnde sæpius Psalmographus inclamabat, *Pericula inferni inuenerunt me, tribulationem & dolorem inueni, & nomen Domini inuocaui: O Domine, libera animam meam misericors & iustus Dominus.* Item alibi: *Annos æternos*, qui in inferno futuri sunt, & damnatis omne tormentorum genus causantur, *in mente habui.*

Psal. 114.

Psal. 76.

Hoc ipsum detestatur Iob, & sane video inter cæteras eum cogitationes infernalium suppliciorum terrorem semper ante oculos habuisse, *Dimitte me vt plangam paululum dolorem meum antequam vadam*

Iob. 10.

& non reuertar, ad terram tenebrosam & opertam mortis caligine. Id est, si me Domine ad tartara detrudere decreueris, vt illic delictorum pœnas luam, si fixum id sit; aliquod adhuc mihi vitæ tempus concede, vt dolores quos illic subire oporteat præcogitem, tormentaq; velut prælibem: gratiam quoq; concede, vt reliquo vitæ tempore eadem in mente habeam, antequam labyrinthum illum inextricabilem; quo nunquam egredi licebit, ingrediar. O factum laudabile! ô cogitationem vere sanctam! Vestrum est imitari; Auditores, & heroica illa facta æmulari, inferni tormenta suppliciaque interdum ob oculos habere, loci horrorẽ, sodalitii molestiam ac tædium, suppliciorum diuersitatem ac grauitatem assidue meditari.

Propheta Daniel cum Nabuchodonosoris regis casum calamitatemq; ad quam deuenturus erat, secum perpenderet; qui nimirum instar bestiæ per deserta & agros, septem annorum spatio, errare debebat; adeo inhorruit, vt integræ horæ spatio loqui præ admiratione & stupore non potuerit, rerumque grauitas & vicissitudo linguam vinxerint. Quid? si septem annorum calamitas, & quidem exigua, generosum illum sanctissimi viri animum ita perculerit, vt præ consternatione, ne hiscere quidem, vnius horæ spatio, potuerit, quid obsecro, facient supplicia illa tartarea, tormenta illa enormia, quæ non septennio, nec septem annorum millibus, sed in omnem æternitatem ac sæculorum sæcula duratura sunt? Dan. 4.

Ipse quoque redemptor orbis Christus, cum pridie quam pateretur, extremos illos dolores & cruciatus, qui in monte Caluariæ subeundi erant, in mentem reuocaret, ac quodammodo præmanderet, in tantum turbatus & perculsus fuit, vt horrendum in modum sudare cœperit, ac sudorem quidem sanguineum; quod à nulla hominum memoria cuiquam certum est contigisse. Sola ecce cruciatuum temporalium, quique non nisi tres horas duraturi, imaginatio filiũ Dei in tãtum perculit, vt sanguineo sudore totus madnerit: quomodo igitur Luc. 22.

 æter-

æternorum suppliciorum memoria filios hominum percellat necesse est? profectò si eadem semper in mente haberetis, toti haud dubie tremeretis, atque instar folii trepidaretis, nec mirum foret si & sanguinem exsudaretis.

In speculo amatorum mundi. Dionysius Carthusianus sanctitate non minus quam eruditione notissimus, exemplum huic proposito peridoneum refert, Quendam scilicet ad vitam rediisse, qui inferni se supplicia vidisse asserebat, quem ita mox immutatum scribit, vt relictis vrbibus desertum incoleret, in quo magnis se austeritatibus emacerabat, corpus inedia affligebat, nonnunquam etiam vestibus coopertus brumali tempore in profluentem se coniiciebat, adeo vt aqua vestibus adhærescens congelasceret, ac totus statuæ instar rigesceret: cumque hunc viuendi modum, quoad viueret obseruaret, & nonnunquam ab aliis ob nimirum rigorem castigaretur, dicebat, si videretis quæ ipse aliquando vidi, idipsum, imo & maiora præstateretis.

Ioannes Damascē. in historia Barlaam c.30. Iosaphat Indorum Regis filius, quam Barlaam ad Christi fidem ab idolorū cultu conuertit, cum diuino permissu infernalia supplicia conspicatus esset, adeo cōmotus & perterritus fuit, vt repente in alium virū mutatus mundo valedixit, regnum & sceptrum reliquerit, diadema pessumdederit solitudinem & eremum adierit, antraque deserta loco aulæ & palatii incoluerit. An non igitur necesse est, Tartari cruciatus assidue animo voluere, cum eorum recordatione impii à via iniquitatis deflectant, peccatores resipiscant, reges denique idololatræ eremum petant? Hos igitur Auditores, animo vestro insculpite, hos pectoris laminæ inscribite, & sententiæ illius Euāgelicæ memineritis: *Quid prodest homini si totum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur?* & ad inferos detrudatur. *Matth.12.* Hæc cogitate, interea ipse ad alterum me concionis membrum accingam.

III. Adhæc ipsa inferni suppliciorum cogitatio nō modo necessaria est, verum etiam singularem nobis vtilitatem adferre solet: ipsa namque animas suspensas tenet, à peccando reuocat aduersa æquanimiter tolerare, atque omnem vanitatem & inanes delicias cogit cōtemnere, ad pænitentiam inuitat, diuinæ iustitiæ metum hominibus iniicit, eosque ne in via iniquitatis alterius procedant, impedit. Vnde prouerbialis ille versiculus.

Oderunt peccare mali formidine pœna.

Psalmographus autem cum rationem redderet, cur tot in mundo reperire sit detractores, sicarios, & mendaces, aliam reperire non potuit, quam quod timor diuinus ab omnibus passim conculcaretur, & nemo diuinæ vltionis gladiū pertimesceret; *Quorum os maledictione & amaritudine plenum est, veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem, cōtritio & felicitas in viis eorum, & viam pacis nō cognouerunt.* *Psalm.13.* Quænam autem tantorum scelerum ratio, ô rex? *Non est timor Dei ante oculos eorum.* Atque ideo Deus infernum fecisse putandus est, vt eiusdem assidua meditatio nos à peccando reuocet, vitiorumque cursum interrumpat.

Rex aliquis regni sui commodis & vtilitatibus inuigilans, vt idipsum florentissimum reddat, subditi pace perfruantur, prædones & latrones eodem pellat; postquam iam variis respublicas legibus stabiliuit; carceres extruxit: plurimas in ciuitatibus & per agros cruces, rotas, eculeos erigit, vt hac ratione sceleratis & perduellibus metum incutiat, improborum impetus sistat, eosque à latrociniis & cædibus deterreat. Regem hunc imitatur Deus sapiens ille totius orbis Monarcha, qui disponit omnia suauiter: nam vt peccatores, qui in magno mundi huius regno sunt compescat virtutesq; in eodem faciat efflorescere, variis iisque pulcherrimis conditis legibus, infernali quinetiam carcere constituto: per omnes Gentilitatis, Iudaismi, & Christianismi ciuitates, perq; omnes sacrarum litterarū vias, cruces, patibula, rotas diuersaque suppliciorum genera constituit, quo iis visis peccatores ab iniquitate desisterent, vitam in melius commutarent, atque impii eorum conatus retunderentur.

Theba-

Thebani cum Lacedæmoniorũ legibus inuiderent, eorumq; remp. cernerent florentissimam & legum obseruantissimam: Philosophum quendam Plitonium nomine Lacedæmona destinarunt, qui leges & instituta eorum, quæ magni apud omnes fiebant, attentius consideraret, & quæ in iis excellere viderentur, diligenter obseruaret, quo eadem patriæ deinde communicaret. Cum igitur per multos dies Lacedæmone hæsisset, singulaque serio contẽplatus esset, Thebas tandem reuersus est. Hic omnes ad mirabilia quędam audienda se parant, longaq; eum seriẽ singula deducturum putant: at ille theatrum exstrui iussit, ac variis id crucib. rotis, flagellis, loris, securib. laqueis, mucronibus, aliisque suppliciis instruxit: atque hoc facto subito se proripuit. Thebani facti huius nouitatem demirati, legationis eum suæ rationẽ reddere coegerunt. Quare hac ad eos oratione vsus est: Lacedæmona me, viri amplissimi ac ciues clarissimi, misistis, vt leges & quidquid illa resp. laudabile habet, transcriberem, & ad vos referrem. Ecce ad oculum vobis monstraui, quid Lacedæmonios præ cæteris Gręcis commendet atque eminere faciat. Quid enim plurimas profuerit habere leges, si desint in legum transgressores constituta supplicia? Ipsa scilicet in iudicando seueritas suppliciaque ac delictorum rigida castigatio, inque flagitiosos accurata animaduersio rempublicam hanc celebrem reddunt, atque ad summam gloriam euehunt. Quibus omnibus ille efficere volebat, ipsam suppliciorum memoriam cogitationemque, vti dicere cœperamus, frenum quodammodo esse, quo scelerati a peccando retrahantur.

Ammian lib. 23. Cambyses Persarum rex Sisamnem iudicem, qui auro expugnari se passus erat, sanctissimaque iustitiæ iura violauerat, excoriari iussit, eiusque exuuiis sedem, cui iudicans & iustitiam administrans sæpius insederat, circumuestiri: vt nimirum qui in regni negotiis diiudicandis succederet, hoc viso spectaculo, æquitatem colerent, iustitiam non euerterent, nec præter fas & nefas causas, auro corrupti diiudicarent. Idem propemodum de Artaxerxe, itidem rege Persarum, refert Diodorus: qui plurimis regni sui magistratibus, facile se corrumpi sinentibus, pellem detrahi iussit, eamque per tribunalia suspendi, vt qui ad eandem dignitatem promouerentur, rigido hoc supplicio perterriti, ab iisdem flagitiis abstinerent, & suum vnicuique ius administrarent. *Diod. Siculus lib. 15.* Et sane quamuis omnia hæc è Gentilium historiis, compilata sint, certissimum tamen est, Deum similia, imo & maiora crudelitatis exempla edidisse: qui nimirum ab ipso mundi exordio varios enormium criminum reos acerrime castigauit, dignamque ac notabilem de eorum flagitiis vindictam sumpsit. Voluit adhæc, vt eorum exuuiæ & pellis, hoc est, castigationis memoria & acta, in omnibus scripturæ locis & angulis legerentur, quo posteri grauibus hisce suppliciis animaduersionibusque perlectis, aliorum damno & infortunio fierent cautiores. Videte obsecro quam acris illa animaduersio fuerit, quam tempore diluuii exercuit, quando omnes omnino mortales vndis absorpti miserrime periere: videte deinde flagellum Sodomitarum ac Gomorrhæorum: videte & attendite, quam grauiter in Chore, Dathan, & Abiron, eorumque sequaces animaduersum sit: denique dispicite vobiscum, ad quam horrenda lurco ille Euangelicus tormenta sit condemnatus. *Gen. 7.* *Gen. 19.* *Num. 16.* *Luc. 16.* O tormenta & supplicia, quæ omnes perterrefaciant! Atq; hæc vt cautiores hac ratione reddantur posteri, atque alieno malo discant sapere: nam ille vere

Felix, quem faciunt aliena pericula cautum.

Eruditorum omnium facile Princeps, ac Phœnix Lypsius, & cum eo C. Plinius, referunt, Afros, cum magnam passim à leonibus stragem tam hominum quam animalium edi cernerent: quo hanc rabiem compescerent, suorumque vitæ consulerent, plurimos in summis montibus, ac viis publicis leones in crucem egisse. *Lib. de cruce.* Et ecce, quod vere mirandum est, tantum supplicium hoc ferocientibus illis leonibus

nibus formidinem incussit, vt nullus imposterum filuis egredi, aut in viam publicam sedare ausus fuerit. Et ne putetis forsitan aniles me fabulas narrare; ipse Scipio Africanus, & cum eo Polybius cum in Libya bellum gererent, visis tot leonibus in crucem actis, non parum admirati fuere, donec incolæ regionis rationem huiusce rei edocuissent. Profectò si crucis animalium que in eam actorum conspectus, feroces illas belluas, sanguini & prædæ assuetas, rapto viuentes, humaniq; cruoris sitientissimas, percellere & eneruare potuit: quanto magis ipsa tartara suppliciaque quæ in iis impios manent, cæteros mortales percellant necesse est, eorumq; crudelitatem, id est, peccandi consuetudinem, velut obiecto repagulo, impediant?

Plin. lib. 8. cap. 16.

Nullus enim facile oratione complectatur, aut verbis exprimat, quantum ipsa suppliciorum, ac præsertim infernalium, assidua meditatio, virium habeat ad inueteratam peccandi cõsuetudinem deserendam. Quid est enim quod maleficum magis à maleficiis auocet & à peccando deterreat, quam si socium ob simile delictum viderit condemnatum & in crucem actum? Vnde cum filii Israel cum filiabus Moab fornicarentur, & ab iisdem ad idololatriam falsorumq; deorum cultum imitarentur; Deus ad iracundiam pronocatus Moysem mox vindictam de tam horrendo flagitio sumere voluit, dicens, *Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra solem in patibulu.* Ceteri autem, visa graui hac animaduersione, adeo perterriti fuêre, vt in idem peccatum nullus legatur relapsus. Quid? itane principum quorundã supplicium cæteram populi multitudinem potuit concutere, vt ab idolorum cultu recederet? magis profectò nos percellere debet tot Angelorum, qui inter ceteras creaturas principem locũ obtinent, igni sempiterno ob contumaciam addictorum condemnatio: magis ipsa inferni meditatio, in quo sexcentæ cruces, patibula, rotæ, eculei esse noscuntur, quibus tot principes idololatria infames, tot Cæsares, Hannibales, Pompeii, Alexandri, Cyri, tot hæresiarchæ, Arii, Macedonii,

Num. 25.

Nestorii, Lutheri, Caluini, aliiq; peccatores dignitate quondam celeberrimi, affixi sunt. An non hæc omnia impediant, quo minus Deum offendamus, an nõ efficiant, ne quis vmquam, vel minimum delictum admittat, firmiterque secum statuat; omnem penitus idolorum cultum, id est, peccatorum consuetudinem, repudiare, ac fidele Deo obsequium & perfectam obedientiam exhibere? Nabuchodonosor rex cum diuinos honores ambiret, atq; instar numinis à subditis adorari vellet, ingentem colossum ex auro conflari iussit, eumq; adorandum proposuit: ex aduerso vero fornacem succendi fecit, cuius flamma 15. cubitis superegrediebatur, in quam quicumque adorare detrectarent, coniicerentur. Publica namque præconis voce edixerat: *Quacumque hora audieritis sonitum buccinæ, prosternite vos & adorate statuam quam feci: quod si non adoraueritis, eadem hora mittemini in fornacem ignis ardentis: & quis est Deus qui eripiet vos de manu mea?* Et ecce mox vt rauco strepuerunt cornua cantu, omnes flammarum globos & incendia conspicati, ideoque perterriti; proni in terram magna cum veneratione corruentes, statuã adorauerunt. Si vniuersam populi multitudinem vnius fornacis incendium ad adorandam statuam potuit compellere; quid obsecro faciet infernalis illius camini assidua meditatio, camini inquam, in quo perpetuus ignis, qui omnes diuini præcepti transgressores aduret, collucebit? an non ad primam eiusdem mentionem, ad minimam quoque recordationem, ad primum buccinæ signum, pronos in terram corruere nos oportet, & adorare, non dico statuam, aut idola, sed Deum illum viuentem in sæcula sæculorum? Arrigite aures & fauete linguis, audite videor tubæ signum, atque ideo: *Venite, adoremus & procidamus ante Deum*, est enim æquissimũ, *vt omnis terra adoret te Domine.* Sed audite iam nouum conceptum.

Dan. 3.

Psal. 94.

Psal. 65.

Dum Chore, Dathan & Abiron, cum ducentis quinquaginta aliis, dehiscente sub pedibus terra, vna cum tentoriis & tabernaculis, absorberentur; omnes qui per circui-

Num. 16.

[illegible] viſum ſtabant, triſti hoc ſpectaculo conſternati retrocedebant, metuentes ne eadem forte voragine viui cum ceteris ad inferos deſcenderent. Eheu, Auditores, ipſa nos fides docet & ſacræ litteræ, plurimos iam peccatores, diuinam vltione expertos, ad inferos deſcendiſſe, nempe Angelos illos contumaces, Cain, Iudam, Epulonem, aliosq; innumeros? quorum omnium, ſi modo aures intendere velitis, clamores, eiulatus, lamenta & fremitus facile audietis. Fugiamus igitur, in tuto nos collocemus, ac ne eadem nos calamitas inuoluat, caueamus.

Ecce & aliud non minus horrendum eodem in libro legimus. Exploratores quos Num. 13.
Moyſes in terram Chanaan miſerat, cum in caſtra rediiſſent, terræque ſitum & incolas d[illegible]ſc[illegible]p[illegible]nt, quæ nimium habitatores deuoraret, gigantes & monſtroſos homines educaret, quibus ceteri hominum collati locuſtæ viderentur, cum inquam hęc omnia referrent, *vociferans omnis* Num. 14.
turba fleuit nocte illa & murmurati ſunt contra Moyſen & Aaron cuncti filij Iſrael, dicentes, Vtinam mortui eſſemus in Ægypto, non in vaſta hac ſolitudine, vtinam pereamus. & non inducat nos Dominus in terram iſtam, ne cadamus gladio, & vxores, & liberi noſtri ducantur captiui. O cœlum, ô terra, ſi triſtis ille nuntius de vilis gigantibus, ac coloſſææ ſtaturæ viris, & quidem in regione peregrina, [illegible] hominum nimia percelleret, & gemitus ac lachrymas iiſdem eliceret potuit, eademque concutere, vt in Ægyptum, in qua tamen grauiſſimo ſeruitutis iugo preſſi fuerant, redire maluerint, quam ſub gigantum illorum conſpectum venire. An non multo magis noſtras animas percellat [illegible] ille de regno D[illegible]is nuntius, [illegible] quo tam horrenda, tam tetra monſtra [illegible] ipſi in[illegible] dæmones, qui [illegible] immanitate ac fœditate monſtra ſup[illegible] regno adhæc, quo nullus in orbe locus ce[illegible] triſtior & peſtilentior, regno in quo o[illegible] maleuitia & crudelitatis genera con[illegible]? an non ſtatim vel [illegible] habito [illegible], mundo valedicimus, firmiterq; nobiſcum ſtatuimus, in deſerto pœnitentiæ potius emori, quam miſeram & execrandam hanc regionem adire? Ac merito quidem ita nobiſcum ſtatuamus.

Nullus enim vnquam exſtitit, qui aſſidue hoc in mente habens, non ingentem inde vtilitatem hauſerit, ſecumque iudicarit, nihil eadem cogitatione ad peccatorem permouendum, atque meliorem frugem reuocandum, poſſe inueniri vtilius. Hinc religioſum quemdam legimus, quotieſcumque ad flagitium aliquod committendum a diabolo exſtimulabatur, digitum flammæ iniicere, itaque periculum facere ſolitum, num aliquem cruciatum cumque exiguum & ad tria vel quatuor momenta duraturum, ſuſtinere poſſet: quem cum ferre nequiret, ita ſecum ratiocinatum; Quid miſer & infœlix, hoccine tu peccatum committere audeas, propter quod æternum ſubeas incendium neceſſe eſt? Vix ad modicum tempus digitum flamma amburi pati potes, quæ tamen cum Tartareo incendio comparata glacies aut picta quædam flamma videatur: quomodo igitur totum corpus eſt cumquaque acrioribus inferni ignibus, qui æternum duraturi ſunt, ac nullo vmquam æuo extinguendi, cruciari patiaris? Tantum porro vnica hæc cogitatio aduerſus omnes tentationes libidinisque æſtum virium in eo habebat, vt omne eatum incendium tartarei incendij meditatione reſtringueret. Profecto ſi idipſum ſequeremur, facile omnes dæmonum ſuggeſtiones eluderemus, nec tam promiſcue in peccatum prolaberemur.

Quod vt faciamus auctor nobis eſt Iſaias, vt[illegible], quotieſcumque ad peccandum nos Satanas inuitat, infernale incendium ob[illegible] reuocemus, iſque verbis dicamus, *Quis poterit ex vobis habitare cum igne deuorante? quis habitabit cum ardoribus ſempiternis?* Perinde ac ſi diceret. Quando vobis, [illegible] peccatores, diabolus peccandi occaſiones ſuggerit prius inferni ſupplicia in mentem reuocate, quam in peccatum conſentiatis. Quis enim ſponte in præceps ſe incendium coniiceret? Ipſa ſcilicet incendij Iſai. 33.

sempiterni memoria, peccatorum incendia exstinguit & sopit, suppliciorumq; apud inferos tolerandorum recordatio omnes peccandi occasiones rescindit.

Simile. Nam quemadmodum prudens, & sedulus agricola, cum agrum saxis, vrticis, vepribus, sentibus, lolio, alijsq; zizanijs oppletū videt, ita vt sterilis factus fructum proferre nequeat, ignem subijcit, qui omnia agri vitia exurat, ac tum demum eundem cōserit, qui læta mox segete dominum beat. Vnde Maro in Georgicis.

Sæpe etiam steriles incendere profuit agros.

Ita, vt similitudinem hanc proposito adaptem, de vnoquoque nostrum dicendum est: ille namq; prudens appellandus est, qui vbi animæ agrum spinis flagitiorum atq; abominationum vepribus alijsque zizanijs videt oppletum, adeo vt nullum bonorum operum meritorumq; fructū proferat; eidem flammam infernalem inijcit, assiduaq; tartari cogitatione eandem excitat. Quod qui fecerit, næ ille omnes mox peccatorum radices ablatas videbit, verbique diuini sementem in animam coniectam, varios ac multiplices virtutum & salutis fructus proferre: ac merito de huiusmodi anima dici

Psal. 96. poterit. *Ignis ante ipsam; praecedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius:* ignem namq; infernalem cogitationibus suis qui præmittit, omnes confestim inimicos, qui muris & propugnaculis illius insidias struunt, peccandi nimirum occasiones, ipsaq; peccata, incendio suffocat.

Iudic. 15. Allegoria. Hoc facere videtur stratagema illud Sāsonis: qui vulpes caudis sibi mutuo alligatas, addito igne, in hostilem segetem immisit, quæ eandem huc illucq; cursitando deuastarunt. Hoc imitemur Auditores: vt enim dæmones hostes nostros iuratissimos expugnemus, eorumq; segetem, id est peccata, penitus destruamus, cogitationū nostrarum vulpes adhibendæ sunt, earumque caudis ignis infernalis alligandus, quæ per vitiorum nostrorum segetem cursitantes, omnia vastabunt, ac stragem magno redimendam edent.

Quamobrem agito, Christiane cœtus. *Recordare nouissima tua,* infernum illum detestabilem, receptaculum illud damnatorum, dæmonum aulam tibi præscribe, propone menti ignem noctes atque dies ardentem, damnatorum illic excruciatorum rabiem, tormenta, suppliciaque quæ illic inueniuntur, *& in æternum non peccabis* cum qui carcerem hunc condidit, ac rebellibus & contumacibus hæc supplicia præparauit. *Et sane si amor Dei* ait Bernardus, *te tenere non potest, saltem teneat & terreat timor iudicij, metus gehennæ laquei mortis, dolores inferni, ignis vrens, vermis corrodens, sulphur fœtens, torrens flamma & omnia mala tartarea.* Infernum igitur perhorresce, accuratius ac diligentius eum perpende, *descende,* inquit idem qui supra, *viuens in infernum percurre mentalibus oculis tormentorum officinas, fuge scelera & vitia, pro quibus scelerati homines & vitiosi perierunt.* Ignem igitur illum semper accensum memoriæ inscribe, ac penitus insculpe. Si enim in domibus contagiosis luculentus exstrui focus consueuit, quo aer noxius purgetur: multo maiori cum ratione anima peccati contagio, quo nullum deterius est ac pestilentius infecta, alium sibi ignem, infernalem scilicet, proponat, qui omnem pestilentem afflatum fuget ac dispellat.

Bernard. in Soliloq.

Sermone de Bea. iu. gentibus.

Vere igitur, ô animarum iudex, inferni recordatio ad animæ salutem necessaria est, atque imprimis vtilis: tuum autem est efficere, vt eadem assidue in animis nostris commoretur, cum nullum eadem aduersus omnia delicta efficacius remedium haberi queat; & da, vt eadem in peccatis expugnandis vis maxima in nobis requiratur. Et quoniam, ô pater misericordiarum, supplicij metus impios à peccando deterrere solet, infernum vt perpetuo formidemus, gratiam concede, vtque suppliciorum illic sustinendorum memoria meditatioque nos, qui vere natura impij ac nefarij sumus, à peccando renocet, ac prauam delinquendi consuetudinem recidat: fac obsecro dilectissime animarum sponse, vt sponsæ tuæ chaos hoc confusionis, locum illum incendij, carcerem illum obscurissimum semper præ oculis habeant cogitent in quam interdum, infe-

[illegible]rnum barat[illegible]rum ac voraginem esse, in quam qui semel devolutus fuerit, nũquam poterit exiri, locum etiam, in quo variæ moriendi sunt occasiones, mors tamẽ nulla, fossam deniq; flamma & igne repletam, tenebris tamen densissimis circumseptam. Ad hæc cauernam draconibus ac bufonibus plenam, abyssum corruptionis & contagii, regnum cui dæmones & immania præsunt monstra: hæc nempe cogitatio vnicum ad loci huius detestationem concipiendam, ad peccati odium, virtutum amorem, viamque quæ ad te, qui vera nostra beatitudo es, ducit, ingrediendam, est remedium: ad quam nos dirigere ac conducere dignentur Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus. Amen.

FERIA SECVNDA.

QVID SIT INFERNVS, & vbinam terrarum situs.

Partitio.

I. *De diuersis animarum receptaculis.*
II. *Quid & qualis sit infernus.*
III. *Vbi sit infernus.*

Memorare nouissima tua, *& imprimis infernum ac cogita qualis ille sit & quonam in loco*, & in æternum non peccabis. *Eccl. 7.*

FIGVRA.

Eccl. 1. Miraculum illud antiquitatis, omnium; regum Iuda sapientissimus Salomon vel potius Iesus Siracides, in Ecclesiastico abyssum quamdam profundam & altam depingit, cuius altitudine nemo poterat dimetiri. Hanc cum mecum accuratius considero, inferni hic typum proponere posteritati voluisse videri Sapiens queat. Ipse enim abyssus quædam est, ignẽ & flammam eructans è qua numquam egredi licet, tantæque profunditatis & altitudinis, vt mundus eam dimetiri, aut eius proportionem nosse numquam poterit. Ipse nihilominus eandem vobis hodierna concione decreui describere ac dimetiri, quasi locum quo nullus in orbe terribilior aut horribilior. Te porro hic innoco sanctissime Spiritus omnium gratiarum abysse, ac supplex rogo, meam vt cymbam abysso huic innatantem dirigere ac propellere digneris; & te gloriosa stella maris, vt errantem in tenebris, luminis tui claritate illustres. Ideo salutationem tibi Angelicam depromo.

AVE MARIA.

1. Nullus vestrum est, Auditores, qui ignoret diuersa ac varia esse post hanc vitam loca, in quæ animæ corpore egressæ, vnaquæque iuxta statũ quo ex hac vita egressa fuerit, recipiantur, accedente præsertim & sacrarum litterarum auctoritate, ac totius Ecclesiæ vnanimi doctrina. Ita namq; sensit Augustinus: *Habent*, inquit, *animæ cum de sæculo exierunt, diuersas receptiones suas.* Primus spiritibus in alterum mundum proficiscentibus destinatus locus, est ipsum gloriæ templum, diuinitatis palatium, cœlestiũ paradisus in cœlo empyreo constitutus: cuius nobis introitum ac possessionem sua Christus passione ac morte comparauit, ita namq; de se in Euangelio testatur, *Vado parare vobis locũ, vt vbi ego sum, & vos sitis*, itẽ alio in loco, cum beatorũ mercede describeret, *Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlo.* Atq; hæc est totius Ecclesiæ credendi ratio, vt è Concilio Florentino in decreto vnionis manifeste colligitur, illic enim totius Ecclesiæ nomine docetur animas postquam debito ac legitimo modo hic purgatæ sunt, statim vt corpore egressæ fuerint, cœlo recipi, vbi diuinæ visione maiestatis recreantur. Idipsum & è Tridentina Synodo colligere est, quæ ait sanctos cum Deo in cœlesti regione regnare: hoc etiam docent omnes in genere Patres, Cyprianus imprimis sermone de mortalitate, Basilius homilia in XL. Martyres, Augustinus in Psalmum LXXXIII. Leo Papa sermone de S. Laurẽtio martyre, Gregorius

Tract. 49. in Ioann.
Ioan. 14. Matt. 5.
Concil. Trident. sess. 25.

gorius hom. XXXVII. in Euangelia Fulgentius Carthaginensis, qui iam ab hinc mille annis in Ecclesia floruit, aliiq; innumeri, & auctoritatis irrefragabilis; qui docent cœlum beatarum mentium locum esse ac receptaculum.

Alter locus priori penitus contrarius, ipse est Tartarus, in imis terræ visceribus constitutus, de quo sæpenumero in sacris libris est sermo, vt in Numer. *Descenderunt viuentes in infernum, cooperti humo*, & in Psalmis, *Veniat mors super illos, & descendat in infernum viuentes*, & in Euangelio de diuite illo, *Mortuus est autem diues, & sepultus est in inferno*. In quib. omnibus de inferno mentio: de inferno inquam, in quo dæmones commorantur, furiæ habitant, damnatorum animæ captiuæ detinentur, & in quo denique scelerati sempiternis cruciatibus affliguntur.

Num 16.
Psalm. 45.
Luc. 16.

Tertius locus ipse est limbus, in quo oēs veteris testamenti Patriarchæ ac iusti exoptatū Messiæ aduentum præstolabantur; qui eosdem moriendo in veram libertatem assereret, ac cœli ianuas, quæ quinque iam annorum millibus occlusæ fuerant, reserare debebat. Cuius liberationis verum in Numeris exemplum ac typum legimus. Quicumq; olim ob aliquod delictum apud Hebræos in exilium pulsi erant, in patriam prius reuerti non poterant quam summus Pontifex exspirasset: illo vero mortuo omnes in patriam à qua exterres erant, licite ac libere reuertebantur. Hic docemur, non prius homines, paradiso cœlesti, qui vera eorum patria est, propter peccatum originis expulsos, eo dein redire potuisse, quam Iesus Christus, verus ille Pontifex, in cruce exspirasset, cuius sanguis ac passio nos in patriam restitueret, ab exilio liberaret, ac vera fœlicitate cumularet. Vnde Paulus figuræ huius terminis inhærendo, *Christus autem assistens Pontifex futurorum bonorum per amplius ac perfectius tabernaculum non manu factum, id est non huius creationis, neque per sanguinē hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta.* De hoc autem loco mentio fit in Genesi, *Descendā*

Num. 35.
Hebr. 9.
Gen. 37.

quærēs filium meum Ioseph, lugens in infernū, & quāuis Nouatores hoc de sepulchro dici tradant, vnanimis tamen sanctorum Patrū cōsensus est, de limbo debere intelligi.

Non procul inde est infantium sine baptismo, aut sine circumcisione in lege Mosaica mortuorum sedes, quā quartam nuncupare possumus, qui quidem, iuxta Augustinum, aliqua rerum cognitione prædi erunt, sed vt ita miseriam sortemq; suam agnoscant, cum se æterna beatitudine, cuius tamen capaces creati erant, in æternum priuandos intelligent: quæ quidem non sensus, sed damni pœna a Theologis nominantur, quamquam in omnem æternitatem duratura sit.

Quintus & vltimus locus est, quem cōmuni nomine purgatoriū dicimus: qui locus quidam est sub terra cōstitutus, in quo animæ captiuæ detinentur, vt ibidem à delictorum sordibus, quas è corpore emigrantes secum detulere, purgentur, atque vbi purgatæ fuerint, æternæ beatitudinis consortes reddantur. Cuius rei figuram quamdam adferam. Absalō quāuis contumaciæ suæ ac rebellionis veniam à patre impetrasset, biennio tamen paterno conspectu carere, atq; aula priuatus viuere debuit. Ita quoq; animæ, quamuis plenissimam in hac vita omnium delictorū veniam consecutæ sint, ob nōnullos tamen defectus & næuos, qui ipsis adhærescunt, ad aliquod tempus, conspectu Dei qui ipsarum pater est, carere, & regno cœlesti excludi, inque purgatorii exilio versari debent.

2. Reg. 14.

Egregie porro Doctorum ille phœnix Thomas quinque has sedes discriminat ac distinguit. Vt nimirum diuersus est status, in quo animæ in hac vita discedūt, ita quoque diuersa sunt loca ac receptacula, in quæ post mortem secedunt. Nam quamdiu in corpore detinentur, mereri semper queunt: sed corporeis hisce vinculis solutæ & perfectam libertatem assecutæ, operū suorum vel prauorum vel bonorum mercedē consequuntur. Adeo vt mox a morte vel integram & absolutam, vel interruptam cōpensationem recipiant. Si integram, duplex eadem quoque est, vel est gloria cœlestis ac beati-

D. Thomas 1. 2. q. 69. a. 7.

beatitudo, quoad virtutes ac bona opera, vel inferni supplicia, quoad peccatū originale prope paruulorū limbus. Si vero illa interrupta erit, id fiet vel ob defectum personæ, & tunc ad eum lū erit purgatorium, vbi animæ detinentur, ne beatitudinis & compensationis, ad quam aspirant, ob delicta quædam non adeo diligenter expiata, tam cito participes reddantur, vel ob defectum naturæ, ac tum limbus, in quo veteres patres detinebantur, & summæ gloriæ fruitione propter humanæ naturæ delictum carebant, quadrabit.

Boetius li. de hebdom. S. Aug. 12. super Gen ad litterā. Ceterū quamuis hæc verissima sint, non tamen adeo facile cuiuis persuaderi queat, animas corporis expertes loco corporali posse contineri. Vnde Boetius, *Communis sapientium opinio est, incorporalia in loco non esse*, & amplius adhuc Augustinus, *Cito respondere potest, ad corporalia loca animam non ferri, nisi cum aliquo, &c.* Atqui animæ postquam corpore egressæ sunt, corpore carent qui igitur fieri potest easdem sine corpore in loco corporali posse subsistere? Quamquam autem hoc ad intelligendum difficile sit; credendum tamen est, atque indubitata fide tenendum. Licet enim Spiritus non ita locum occupent, vti alia corpora locum occupare dicimus: nec ratione quadam nobis nota aut perspecta, ea tamē ratione occupant, quæ substantiis incorporeis ac spiritualibus propria est: quæ etsi nobis incognita sit atque obscura, non idcirco tamen dicēdum, animas corpore egressas incertis vagare sedibus, aut nullum certum habere receptaculum.

Nam si cœlum empyreum, quod verum & naturale corpus est, innumeris, mox vt cōditum est, Angelis repletū fuit, vt Venerabilis Beda ait qui oēs tamen materiæ expertes sunt & penitus incorporei; cur, obsecro, animabus, quæ eiusdē naturæ & conditionis sunt, locus aliquis quo contineantur non assignetur? Quamobrem cum D.

1. p. q. 69. a. 1. Thoma dicendum est, quamuis substantiæ illæ angelicæ ac spirituales corporea mole

Lib. 3. de Tri. Gre. 5. Dial. & materia careāt, ac nulla ratione a corporibus dependeant, res tñ corporeas ac granes a Deo per spirituales, vt docent etiam August. & Greg. regi ac gubernari. Atque hinc symphatia illa & affinitas oritur inter ea, quæ materia prædita sunt & quæ eadem carent, inter spiritus item & corpora, idq; per modum congruitatis, vt nimirum rebus nobilioribus loca etiam nobiliora assignētur. Atq; ita animabus corpore egressis, conuenientia naturæ meritis ac dignitati loca etiam corporalia, data sunt, in quibus eo, quo spiritus locū occupare potest modo, continentur, & quo magis ad primam, quæ Deus est, substantiam, cui proinde ex congruo locus primus ac summus datus est, accedunt.

Atque ita animas Beatorum in cœlo statuimus, quod ad Deum quam proxime accedant, & quod locus ille omnium sit primus ac dignissimus, eorumq; meritis conuenientissimus; damnatorum vero in inferno, qui omnium locorum infimus est ac postremus, & quo nullus vel tetrior vel abominabilior: quem si interdum mente volueremus: adeo eiusdem horrore percelleremur, nunquam vt in animum vel minimum delictum admitteremus. Ita namq; suadet Sapiens: *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis*: atque hæc est materia, quam hodie explicandam suscepi. Eccl. 7. Quod vt cum aliquo emolumento ac fructu fiat, primo de miseria atque horrore loci, ac deinde de eiusdē situ agendum erit: quod vbi fecerim asseuerare ausim, neminem vestrum fore qui iudicaturus sit, nullum in orbe locum eum eodem vel fœtore vel horrore conferendum esse.

Principio igitur infernus, vt proprie ac vere eundem describamus, merum quoddam chaos confusionis est, antrum corruptionis, locus maledictionis, carcer tormentis & cruciatibus plenus: est regnum tyrannicum, cui Satan absoluta quadam & plenaria potestate præest, cuius diaboli membra sunt; damnati serui ac subditi: est aula opaca, obscura, tenebrosa, in quā flammarum globi loco lampadarum, dæmonum visio loco pictarum tabularum, tenebræ instar aulæorum, in qua carceres loco atriorum, vincula & com[illegible] loco mensarum, flammæ & ignes loco lecto-

rum,

tom, patibula loco deliciarum Infernus denique locus est, qui cum nullo in orbe aut extra orbem comparari potest, quique omnia loca horrore & abominatione antecellat. Euidenter id apparet ex epithetis quæ sacra ei scriptura passim attribuit, quæ varia sunt, & eius horrorem ad viuum describunt.

II. Eccl. 1. Ecclesiasticus eundem abyssum vocat, sed abyssum, cuius altitudinem nemo vnquam dimensus sit, *Profundum abyssi quis vnquam dimensus est?* Esaias vero carcerem, *Congregabuntur in locum, & claudentur ibi in carcerem.* Isai. 24. Quam tristis ille carcer, Auditores? Scatet ille maleficis & damnatis; & quidem ad æterna incendia damnatis: carcer inquam, è quo nunquam egredi datur, & cuius dæmones custodes sunt & ministri. O carcerem vere horrendum & abominandum! Ipse vero Dominus eum gehennæ nomine appellauit: *Timete eum qui habet potestatem mittere in gehennam;* Luc. 12. gehennam tanquam quæ infinitas animas tormentis excruciat, damnatos in medijs supplicijs desperare cogit, & ad rabiem concitat. Apostolorum autem princeps tartari ei nomen indidit, *Detractos in tartarum tradidit cruciandos*, Formatur autem Tartarus a Græco ταρτάζω, id est, turbas concito; idque propter 2. Pet. 2. turbas & motus assiduos quos in inferno esse constat, quibusque animæ exagitantur.

Vere illic quidam tartarus, & quidem æternus, futurus est, in quo damnati clamare, vociferari & efferascere non desinent, tortores vero sæuiendo ferociendoque inter se horribilem strepitum ac sonitum excitabunt, *Ibi clamabis*, inquit Bernardus, *damnen ad dæmona, Percute, dilacera, interfice velociter, spolia detrahe, cito prædare, iniice prunis, & ebullientibus impone lebetibus.* O crudelitatem, rabiem, miseriam! Ita porro eundem appellat Cyrillus Alexandrinus, *Hei, hei, qualis loci facies, vbi fletus & stridor dentium, quem tartarum appellant, quem ipse quoque Diabolus expauet.* Orat de exitu animæ.

Amos Propheta alia adhuc nomenclatura eundem donat, scilicet domus dæmonis, *Bibebat vinum damnatorū in domo Dei* Amos 2. *sui*, domo sanguinolenti tyranni, domo cruoris ac suppliciorum plena: in qua furiæ commorantur, in qua mors habitat in qua crudelitas, impatientia, desperatio sedem collocarunt: cuius ianitor est Cerberus, portæ æreæ, & vectes ferrei, vnde in Psalmis, *Contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit.* Psal. 106. Quin & Euāgelium portas ei tribuit, *Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* quas explicans Bernardus ait, *Portæ inferi sunt cæca desperatio, & dura obstinatio.* Matt. 16.

A Ioanne autem in Apocalypsi vocatur, *torcular Dei*: & non vsq; adeo absurde. Apoc. 19. Nam sicut in torculari variæ vuæ commiscentur simulq; conteruntur: ita in tetro illo carcere, velut in quodam torculari infinita damnatorum multitudo cōmiscebitur, & a diabolis promiscue cōprimetur, cōteretur; ac miserum in modum cruciabitur, & quorum corporibus sanguinum riui & lachrymarū torrentes exsudabunt. Vnde Iob pro eo, hesitans loquitur, *Calcet super eum, quasi rex, interitus.* Iob. 18.

Euāgelistæ vero fatalem hunc locum & regionem illā subterraneam graphice depingentes, locum tenebrosum, obscurum perpetuisq; ignibus collucentem appellarunt. *Dico autem vobis, quod multi ab oriente & occidente venient, & recubent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno calorū: filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentiū.* Matth. 8. Ac deinde: *Sicut ergo colliguntur zizania, & igne comburuntur, sic erit in consummatione sæculi: mittet filius hominis Angelos suos: & colligent de regno eius omnia scādala, & eos qui fecerint iniquitatem, mittēt in caminum ignis, ibi erit fletus & stridor dentium.* Matth. 13. Et post aliquantulum: *Tunc dixit Rex ministris, Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eū in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium.* Matth. 22. Et post duo capita, *Inutilē seruum eijcite in tenebras exteriores, illic erit fletus & stridor dentium.* Matth. 24. & 25. Vbique mentio lachrymarum, tenebrarum & stridoris dentium.

Eisdem tropis & loquendi modis vtitur & Lucas, *Et dicet vobis, Nescio vos, vnde sitis: Discedite à me oēs operarij iniquitatis, vbi erit fletus* Luc. 13.

fletus & stridor dentium: cum videritis Abraham, & Isaac, & Iacob & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras. Quid amplius habet & Marcus? *Et si scandalizauerit te manus tua, abscinde illam: bonũ est tibi debilem introire in vitam, quam duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inexstinguibilem, vbi vermis non moritur, & ignis nõ exstinguitur.* An non hæ tristes loci huius delineationes sunt? Omnes ecce de densissimis tenebris, de igne inextinguibili, de vermibus perpetuo corrodentibus, de horrendo dentium stridore, deque perpetuo fletu lachrymisque assiduis loquuntur, neque enim digne horror eius & infelicitas miseriaque verbis exprimi potest.

Marc. 9.

Isaias autem nouo quodam & inusitato eum nomine vocat, barbara scilicet voce Topheth. *Præparata est,* inquit, *ab heri Topheth à rege præparata, profunda & dilatata, nutrimentum eius ignis, & ligna multa: flatus Domini sicut torrens sulphuris succendens eam.* Doctissimus Iansenius cũ vocis huius originem inuestigaret, ait olim iuxta montem Moria Ierosolymis conterminum, vallem fuisse, in quam Siloe se aquæ exonerabant, Gehennon dictam, id est, vallem Hennon, de qua in Iosue cap. 18 & 19. fit mentio. In hac olim Iudæi idololatria excæcati, idolũ Moloch cui liberos suos immolabant erexere: quæ deinde Topheth fuit appellata, quasi dicas tympanum: quia interea dum crudele & lugubre hocce sacrificiũ peragebantur, tympana assidue pulsabantur, ne forte parentes, audito liberorum eiulatu & lamentis, ad commiserationem excitarẽtur. Vallem hanc Iosias rex piissimus mortuorum ossibus oppleuit, vt ita profanaretur. *Contaminauit quoque Tophet, quæ est in conualle filij Enon.* Ipse quoque Dominus per Ieremiã cõminatus est hanc vallem non amplius Topheth aut Gehennon, sed vallem sanguinis & mortis, appellaturũ.

Isai. 30.
Ians. concord. Euang. c. 136.
4. Reg. 23.
Ierem. 7.

Hoc igitur nomen Isaias inferno tribuit, tum quod in valle hac infantes immolati erant, tum quod locus ille postea contaminatus ac profanatus est. *Ab heri præparata est Topheth.* id est, ab ipso mundi exordio: (*quia mille anni apud Deum tanquam dies hesterna quæ præterijt*) sed præparata à rege, qui regibus omnibus imperat, quique omnium regum Dominus est. *Profunda & dilatata,* quia infernus in centro terræ est, & ideo iuxta debitam proportionem latus, vt vtero suo & aluo omnes omnino damnatos comprehendat & complectatur: *nutrimentum ignis & ligna.* Scilicet damnati & ipsi dæmones: diuinæ vero iustitiæ flabellum eundem excitat, idq; instar torrens sulphurei. An non omnia aptissime conueniunt? Ita profecto: infernus enim vera Topheth est, in qua non amplius pueri, sed plurima damnatorum millia comburuntur: quorũ ne forrasse clamores, eiulatus, lamentaque audiamus, continuo tympanorum strepitu, id est, mundanorum gaudiorum tinnitu auribus nostris dæmones obstrepunt: vallis adhæc putida, profanata cadaueribus oppleta: & mephytim exhalans.

Inferno vallis Topheth comparatur.
Isai. 30.
Psal. 89.
Isa. 30.
Isa. 30.

Longe aliud ei nomẽ attribuit Propheta regius: appellat enim nomine putei, & quidem altissimi. *Neque vrgeat super me puteus os suum.* & alibi: *Tu vero deduces eos in puteum interitus.* Et quis ille puteus! quanta profunditas? adusque centrum terræ pertingit. adeo vt quod Samaritana in Euangelio ait, *Puteus altus est,* hic non absurde reperere possimus. Hic quoque puteus est, de quo in Apocalypsi sua Ioannes: Non autem ô sponsa, puteus ille aquarum viuentium, sed cisterna plena flaminis & sulphure, fumumque obscurissimum exhalans. *Et ascendit fumus fornacis magnæ.* Exclamare igitur possum, ô locum vere horribilem!

Psalm. 68.
Psal. 54.
Ioan. 4.
Apoc. 9.
Cant. 4.

Aliter adhuc eũdem describit Propheta Iobus, *Dimitte me vt plangam paululũ dolorem meum, antequam vadam & nõ reuertar, ad terram tenebrosam & opertam mortis caligine, terram miseriæ & tenebrarũ, vbi vmbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.* Anne reperiri queat in orbe locus terrior ac magis abominandus? septẽ ecce eiusdem qualitates depromit, quarum vel minima potis est hominem ad desperationem cogere. Imprimis quod nulla in eo lux sit, quod in eodem ipsa dominetur mors, quod

Iob 10.

quod omne ab eo bonum ac deliciæ exulent, miseriæ que & mala affluant, quod Sol & Luna in eo non appareat, cœlum & terra non videatur, quod in eo nonnisi furiæ, Megæræ, ac diaboli, mera confusio, & turbatio, horror sempiternus, lachrymæ perennes, ac terrores assidui. O locum detestandum, ac vere infelicem!

Orat. de exitu animæ.

Ipsi porro Patres etiam amplius eiusdem miserias abominationemque exaggerant. Et inprimis Cyrillus Alexandrinus, qui circa annum Domini 430. sub Theodosio Iuniore floruit: *Huc demerguntur animæ peccatorum, in omne æuum crematuræ, quemadmodum Iob tradidit, in terram noctis æternæ, vbi non lumen, non mortalibus vita, sed iugis ægritudo, sed mœror incessabilis, sed planctus per noctes: væ illic æternum illic, heu me! heu me! illic ingemiscunt assidue, nec illis miseretur: clamant è profundis, & nemo flectitur; lamentantur, & nullus eripit: exclamant & plangunt, & nemo miseretur.* O verba etiam saxa emotura, & adamantina pectora emollitura!

Serm. de 5. regionib.

Quin & amplius Bernardus, exclamans: *O regio dura, & grauis, regio extimescenda! Regio fugienda, terra obliuionis, terra afflictionis, terra miseriarum, in qua nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat: locus letifer, in quo ignis ardens, vbi frigus rigens, vermis immortalis, fœtor intolerabilis, mallei percutientes, tenebræ palpabiles, horribilis dæmonum facies: totus tremo atque horreo, ad memoriam istius regionis, & concussa sunt omnia ossa mea.* Ecce & alia non minus horrenda.

Lib. 4. de anima c. 13.

Hugo de S. Victore, qui magna ante annos quingentos, & doctrina, & sanctitate floruit, his eum verbis describit: *Infernus lacus est sine mensura, profundus sine fundo, plenus ardore incomparabili, plenus fœtore intolerabili, plenus dolore inenarrabili: ibi miseria, ibi tenebræ, ibi ordo nullus, horror æternus, ibi nulla spes boni, nulla desperatio mali: omnis qui est in eo, odit se & omnes alios: ibi omnia genera tormentorum, quorum minimum maius est omnibus his tormentis quæcunque in hoc sæculo fieri possunt.* O locum teterrimum, inhabitabilem, intolerabilem, ac miseriis refertum. Veniam petens Auditores, sermonem abrumpo: neque enim absque lachrymis, suspiriis, mille singultibus loci huius horrorem plurib. repræsentare possum. Atque ideo materiam, dicendique genus mutabo, & demonstrabo quo in loco & mundi climate sit constitutus.

III. Li. 4. dial. de situ inferni.

Interrogatus hac de re olim Gregorius, ac dicere coactus, quonam in mundi angulo infernorum sedes esset, in hunc modum respondit: *De hac re temere definire nil audeo, nonnulli namque in quadam terrarum parte infernum esse putauerunt, alij vero hunc sub terra esse existimant.* Cui vltimæ opinioni & ipse visus est assentiri, tum propter etymon nominis (infernus enim est qui inferius iacet) tum vero quia in Apocalypsi scriptum legimus: *Nemo poterat neque in cælo, neque in terra, neque subtus terram aperire librum.* Quibus duobus potissimum innixus fundamentis ait: *Cum ergo ad aperiendum librum nullus inueniatur dignus sub terra, quid obstat non video, quod infernus sub terra esse credatur.*

Apoc. 5. Gregor. li. 4. dial. c. 4.

Augustinus cum hunc labyrinthum intrasset, & suum iam symbolum in medium protulisset, ita se tandem extricare conatus est: *In qua parte mundi infernus sit, scire neminem arbitror, nisi cui Domini spiritus reuelauit.* Quamuis eodem loco duas rationes adferat, quibus demonstret eum sub terra esse, quarum prima hæc est: Animæ impiorum ex nimio erga corpus & carnem affectu peccarunt; necesse est igitur eandem illas sortem subire quã res amata subit; atqui corpus & caro post mortem sub terra conduntur: sequitur ergo necessario, animas eodem commigrare debere, ac proinde infernum sub terra esse constitutum. Altera hæc est: Quemadmodum omnium locorum pulcherrimus & simul altissimus, Beatorum gaudio & exultationi accommodatissimus est; ita quoque infimus & abiectissimus, infernus scilicet, ad miseriam, calamitatem, desperationemque damnatorum aptissimus existit. Rationes has in speciem videntur verisimiles ac variis in se rum natura experimentis posse confirmari. Videmus enim in variis orbis partibus, in Asia, Africa, & Europa, ac præsertim in Sicilia,

August. li. 12. super Genesim.

cilia, exæstuātes Ætnas, Vesuuios, Heclas, aliosq; montes flammarum globos perpetuo eructantes, éque terræ visceribus fumum fauillasq; euomentes. Vnde manifestum est, infernum sub terra constitutum esse, flammamq; per illas fornaces, non secus ac per quædam respiracula fumique emissaria, euomere. Ita scilicet ratiocinatur Augustinus.

Infernus sub terra constitutus est.

Certum igitur indubitatumq; maneat, abominabilem hunc damnatorum carcerem pedibus nostris subiectū esse, & in imo terræ centro situm. Ita namq; vniuersa credit Ecclesia, omnesq; tradunt è S. scriptura prolatis testimoniis Theologi: Hunc quippe trahunt verba illa Geneseos, *Descendam ad filium meum lugens in infernum*. vbi Tò *descendam* locum aliquem inferiorem denotat, & in imis terræ visceribus constitutum. Quanquam sciam, locum hunc diuersimode exponi, & à plurimis iuxta vniuscuiusque captum, torqueri, & aliquos loco *infernum* ponere, Sepulchrum, idque propter verbum *Scheol*, quod hoc loco legitur: asserentes hocce verbum nunquam in sacris litteris pro inferno capi.

Gen. 36.

Primus controuersiæ huius auctor fuit Eugubinus, qui ait non videri verisimile, dilectum illū Deo Patriarcham Iacob, eo desperationis delapsum, vt in infernum, locum damnatis & dæmonibus destinatū, descendere optarit: præsertim cum & vox hæc nunquam pro loco capiatur, in quem damnatorum animas descendere omnis credidit antiquitas, quem moderni Rabini Gehennam appellant. Quam sententiam vt confirmet ac verisimiliorem reddat, duorum antiquorum Rabinorum adhibet testimonia; primum est Rabbi Moyses Ægyptii dicentis, *Supplicium quo cruciabuntur scelerati, asserunt esse gehennam, quem locum dicunt esse ardentem flammis, vbi vna cū corpore sunt comburendi impij, non vno quidem suppliciorum genere, sed adeo varijs & exquisitis, vt lōgum sit recensere*. Alterum est Rabbi Aben Esræ, qui interpretem Chaldæum hic coarguit, quod verbum *Scheol*, gehennam interpretatus sit.

In sua recognit. Pentateuchi.

Lib. de resurrect.

In 37. Gen.

Eiusdem quoq; opinionis exstitit Car-dinal. Caietanus, ac locum hunc Geneseos de sepulchro exposuit: perinde ac si dixisset Iacob: omnem se consolationem respuere, inq; continuo luctu ad vsq; mortis & sepulturę tempus velle versari quin & paratum se in alterum mundū descendere, vt dilectum sibi Ioseph videat. His accedit & Vatablus in litteris Hebraicis versatissimus, dicens, hisce verbis Hebraicam quādam loquendi rationem includi scilicet, viuere mortuo filio iam non potero, sed necesse me est præ luctu & cordis amaritudine emori. His adstipulatur & Lipomanus in Catena, aitque ex hisce verbis hunc sensum elici posse: Adeo me tristis ille de morte Ioseph nuntius affligit & afficit, vt vitā abruptrurus sit, ipseq; lachrymari non prius desinam quam ad patres appositus fuero. Item Pagninus, & his omnibus ætate tempore prior Alcuinus, Venerabilis Bedæ discipulus, & Caroli Magni præceptor: *An etiam inferni nomine sepulchrum significant? Quasi diceret, In luctu manebo donec me terra suscipiat, sicut illum recipit sepulchrum*. Quis omnes hasce opiniones inter se conciliet? quis hos inter tantas componat lites?

Bess. Aduent.

Alcuin. qu. super Gen.

Sed verior & sanior, meo quidem indicio, opinio est eorum, qui per verbū *Scheol*, hoc & aliis plurimis scripturæ locis vsurpatum, infernum locum illum subterraneum, damnatorum suppliciis destinatum, exponi crediderunt. Ac prima quæ eos ad hoc docendum impellat ratio, est, quod septuaginta hic vt & alibi, hanc vocem per Græcum ᾅδης interpretati sint: quod non aliter quam per infernum exponi potest, ac nemo vnquam exstiterit, qui sepulchri significatione extulerit. Deinde Chaldæus paraphrastes hanc ipsam, hoc loco, *progehenna* interpretatus est quæ nunquam aut nusquam pro sepulchro in sacris voluminibus exponitur. Ipse quoque Hieronymus qui in harum linguarum cognitione inprimis excelluit, non aliter eam, quā per *infernum* extulit. Augustinus item hunc locum interpretatus, ait, *infernum* eadem hic significatione accipi: ac quæstionem instituit, Quomodo Iacob, ærumnis saturatus infernū adire voluerit, in quo certus

erat, filium non esse aitq; hic hominis extremis doloribus affecti, tristis, suamq; calamitatem deplorantis, orationem esse. Quod & Lyranus calculo suo confirmat, *Per infernum*, inquit, *Hebræi interpretantur foueam vel sepulchrum, sed melius Catholici exponunt limbum sanctorum patrum, qui est pars superior inferni.* Quamobrem vetus, querelæ huiusce sensus hic est: Casus ille filii mei ac mors tantis me ærumnis & afflictionibus cumulat, vt præ earum magnitudine ac grauitate emoriturus sim, itaq; ad infernum descensurus, ad locum inquam, in quem quicunque modo moriuntur descendunt, & in quo Iosephum meum esse crediderim, qui tam amara ac tristi morte hinc dicitur abreptus. Quid vobis videtur docti, an non hæc opinio probabilior? &. an non hinc (vt tandem aliquando vnde digressi sumus redeamus,) manifestum redditur, infernum sub terra esse? Et sane subterraneus est, neue alius ei locus poterit assignari. Quod & aliis demonstrationibus, ac testimoniis notum faciam in quibus etiam *Scheol*, sine vlla controuersia & omnibus consentientibus, pro inferno, damnatorum carcere accipitur. In Numeris dum de Chore, Dathan & Abironis interitu agitur, hæc verba leguntur: *Dirupta est terra sub pedibus eorum, & aperiens os suum deuorauit illos, descenderuntque viui in infernum.* In quibus verbis tam latinum *infernum*, quam Hebraicum *Scheol*, Epiphanius & Hieronymus magni vterque nominis, & in linguis orientalibus apprime versatus, de inferno, dæmonum sede interpretantur, quod & Psalmographus apertissimo testimonio confirmat dicens, *Si ascendero in cælum, tu illic es; si descendero in infernum, ades.* Vbi sub antithesi & illius sublimitatem, & huius profunditatem voluit designare. Cum igitur nihil cælo altius sit, necesse quoque est infernum omnium locorum infimum esse (oppositorum enim opposita est Ratio) Ita namque locum hunc exponunt duo celebres Rabini, Kimhi, & Aben Esra. Quin & hoc modo intelligēdus est locus ille Matth. 11. *Et tu Capharnaum, numquid vsque ad cælos exaltaberis? vsq; ad infernum descendes?* Hic de vtroq; extremo sermo, est, vno summo, altero infimo, cælo inquam & inferno, in primo extremitatem axis, in secundo centrum videmus terræ. Quis igitur negare præsumat, illum, sub pedibus nostris, in imis terræ visceribus esse? quod & egregiis rationibus confirmabo.

Quæst. 126. in Genes.

Num. 26.

Epiphan. Ancor. Hieron. in c. 4. in Epist. ad Ephes.

Psal. 138.

Matth. 11.

Philosophorū axioma est, per contraria contraria firmari & astrui posse: nam contraria contrariorum sunt consequentia; si enim aqua frigefacit, ignis calefacit: ergo & contrariorum cōtraria sunt loca. Atqui beati & damnati penitus inter se contrarii sunt, atque diuersa amborum sors & conditio; hi quippe supplicia sustinent, illi gloria perfruuntur. Cum igitur cœlum, quo nullus in orbe locus altior aut sublimior, Sanctorum habitatio sit, & sedes; sequitur, infernum qui damnatorum receptaculum est, omnium infimum & profundissimum esse.

Demonstratur rationibus sub terra infernum esse.

Axioma item aliud est, locum dignitati locati & meritis respondere debere: atqui certum est, nihil peccatore vilius esse, quippe quem Propheta pulueri, vti rei vilissimę, comparat, *Non sic impij, non sic, sed tanquam puluis quem proiicit vētus à facie terræ.* Æquū est ergo, omnium locorum infimum & abiectissimū peccatori assignari. Vnde sequitur, infernum peccatorum & impiorum habitaculum, omnium locorum postremum esse.

Psalm. 1.

Quemadmodum ea quæ leuia sunt & subtilia, simile in altum feruntur, ita grauia & densa, ad ima subsidunt; at nihil peccatore grauius aut ponderosius, quem nimirum sacra Scriptura omnium ponderum ponderosissimo, plumbo inquam, comparat, *Submersi sunt quasi plumbum in aquis:* Psalmographus, iniquitates suas sicut onus graue super se grauatas deplorat. Inferre igitur possumus, qui peccatores omnes recipit & complectitur, infernum, omnium locorum profundissimum & remotissimum esse.

Exod. 15. Psalm. 37.

Quis igitur de eo dubitet? cuius tanta vesania futura est, vt in tam horrendum velit locum

locum descendere? in tam maledicta terra viuere? terra inquam, quam nec oriens mediusve, cadens ve Phœbus adire potest, in qua nulla temporum indicia aut dimensiones horarum, in qua nonnisi tenebræ videntur, nonnisi gemitus & vlulatus audiuntur, nonnisi mephitis & odor teterrimus percipitur: terra inquam adeo à cœlo, Deo, Angelis, omnibusque creaturis remota. Quis inquam non reformidet in mundi fundo, in abysso è qua egredi non liceat, atque sub omnium creaturarum pedibus viuere? Absit, est enim miserum horrendum, intolerabile. Quamobrem insensate & demens peccator rerum tuarum satage, iter aliud ingredere, tandem resipisce, viam illam latam desere, quæ ad interitum ducit, *recordare nouissima*, ac præsertim quæ ad infernum spectant, *& in æternum non peccabis.* Eccles. 7.

Et est quam verissimum, Domine metuende & tremende, eum qui hæc in mente habuerit: huc oculos & cogitationes intenderit, nihil vnquam aduersus maiestatem tuam commissurum, locique tam horrendi assiduam meditationem nimium quantum ad omnes peccandi occasiones rescindendas sufficere. Si enim exilii metus, ac peregrinæ regionis incolatus, suppliciorumque terror, rebelles & seditiosos intra lineam contineant & principib. obedire cogant: quid an non inferni appresso, exilii perpetui & quidem in terra deserta & inaquosa, locoque incognito & barbaro formido, tantorum deinde cruciatuum tormentorum, suppliciorumq; cogitatio, peccatorem impellant, ac quodammodo cogant, vt diuinam maiestatem colat, adoret, reuereatur, legibus eius obtemperet, voluntati obsecundet, eiusq; iustitiam & vltionem reformidet? Nullus sane re vnquam Domine offendere præsumat, si cogitet quid sit infernus, si cogitet lacum esse flammas & sulphur euaporantem, puteum perpetuis ignib. æstuantem, abyssum densissimis & palpabilibus tenebris obsitam, quam sol radiis nunquam illustrat, in qua nullæ apparent stellæ, quã nulla voluptas, sed luctus assiduus & sempiternus horror inhabitat; esse deniq; locum omnium locorum infimum & abiectissimum, & haud procul à terræ centro constitutum. Tu autem gratiam nobis præsta Domine, vt eundem semper præ oculis habeamus, eiusque horrorem metuamus, horrentes abominemur, abominantes recte ad cœlestem patriam contendamus, in qua omnis nostra, & quidem perfectissima beatitudo sita est, quam elargiri nobis dignetur, qui in sæculorum sæcula viuit & dominatur DEVS. Amen.

FERIA TERTIA.

DE POENIS INFERNI.

Partitio.

I. De pœnis ab irato iā Deo illatis generatim.
II. De variis damnatorum pœnis.
III. De duabus alijs pœnis singularibus.
IV. De pœnarum diuersitate pro delictorum qualitate.

Memorare nouissima tua, *& præsertim supplicia, quæ in inferno subeunda sunt,* & in æternum non peccabis. *Eccl. 7.*

FIGVRA.

VIrtutum omnium, ac præsertim patientiæ, speculum Iob, ærumnas suas deplorans, terram quandam barbaram & inamœnam depingit, quam terram miseriæ vocat & tenebrarum, opertam mortis caligine, quã vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror ac confusionis chaos, calamitatũq; iliades inhabitant. Hanc cũ ipse mecũ perpendo, nõ possum quin mihi persuadeam, sanctissimum illum virum infernalem terram describere, eiusq; suppliciorum grauitatẽ, ac tormentorũ quæ impii in illa subeunt acerbitatem, ob oculos ponere voluisse. Illa enim vere, terra miseriæ & tenebrarũ, & mortis caligine operta appellari potest, in qua lumen nunquam effundit, vbi nullus dies, aut horarũ indicia sunt. Terra, in qua nonnisi mera nox, ama- Iob. 10.

tudo & acerbitas, nonnisi tormenta & supplicia. Terra, qua nulla in mundo inferior aut detestabilior, & cuius supplicia quæque sunt infinita: quas hodie singillatim describere, vobisque ad oculum demonstrare conabor, auxiliantibus nimirum sanctissimo Paraclito, & gloriosa Deipara Maria, quam proinde salutatione, quam sanctissimus Spiritus per Angelum pronunciauit, compellemus.

AVE MARIA.

I. Ipsa nobis fides, sacræ litteræ, ratioque naturalis demonstrant, quo Deus iustus dicatur; necessarium esse credere, in altero mundo locū esse in quo impios post mortem excruciet, suamque illos iustitiam, quam interea dum viuerent ante oculos non habuere, faciat experiri. Testatur id vates regius dicens: *Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei, quia zelaui super iniquos: pacem peccatorum videns: quia non est respectus morti eorum, & firmamentum in plaga eorum: in labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur, ideo tenuit eos superbia. Ecce ipsi peccatores & abundantes in sæculo obtinuerunt diuitias: existimabam vt cognoscerem hoc, labor est ante me, donec intrem in sanctuarium Dei, & intelligam in nouissimis eorum.* Quasi diceret, Cogitationes meæ, quæ sunt veluti pedes animæ, quibus per omnia discurrit, & ambulat, penè commotæ sunt & concussæ, dum peccatorum vestigia consector, & ab iisdem inuitor, vt in eorum partes concedam, cum videam quanta pace rerumq; omnium affluentia perfruantur. Quod vero inprimis me permouebat erat, quod viderem eos etiam diutius aliis viuere, & si qua interdū eos premeret aduersitas, eandem noua superueniente prosperitate, auferri, *Non est firmamentum in plaga eorum.* Adhæc exemptos illos esse ab omnibus calamitatibus quibus communiter homines obnoxii sunt; sed diuitiarum, honorum, deliciarumq; torrentes illis vltro quam abundantissime affluere. Hæc omnia dum mecum tacitus voluerem, sperans aliquam me huiusce fœlicitatis tandem ansam inuestigare posse, frustra fui; donec & arcana prudentiæ tuæ adyta ingressus, vidi quanta eosdem post alteram vitam manerent supplicia, tormenta, calamitates. Tunc nimirum aduerti, nullum eorum à tormentis immunem aut exemptum esse, teq; eosdē, licet hic in pace agant, deliciis abundent, insolentius sese gerant, & cornua extollant, grauissime puniturum.

Psal. 72.

Quam dextre scopum tetigisti ô vates, quā Christianè hic philosophatus es! nam ita reuera sese res habet, non minus enim principis alicuius prudentia ac sapientia in castigandis nefariis ac sceleratis, quam improborum bene meritorumq; compensatione relucet. Quod ipsum sanctissimus Propheta Iob de Deo nostro visus est insinuasse; qui nullum scilicet delictum relinquat impunitum, nullumque opus bonum quod non amplissima mercede compenset: *Verebar omnia opera mea, sciens quia non parceres delinquenti*: quippe qui iam inde à mundi exordio ad delictorum castigationem infernum constitueris. Quo etiam trahere possumus verba illa Psalmistæ, *Misericordiam & iudicium cantabo tibi*; illam scilicet ostendis interea dum hic viuimus, hoc vero post mortem.

Iob. 9.

Psal. 100.

Idipsum & è plurimis aliis Scripturæ locis manifestum redditur, & præsertim è Psalm. 93: in quo cum secundum vulgatam legatur: *Qui corripit gentes, non arguet*. Chaldæus Paraphrastes legēdum monuit: *An possibile est, quod ille qui dedit legem populo suo, cum peccauerit, non arguet eos?* E quibus omnibus efficitur, nihil omnino impunitum remanere, & impiorum delicta, si hac in vita digna castigatione non plectantur, grauiora durioraque in altera flagella prometeri, & acerbissime castiganda: Ideoq; ingens diuinæ illius bonitatis clementiæq; argumentum est, quando aliquos hoc in mundo corripit; quoniam fit hoc quam leuissime & nonnisi obiter, at in altero seuerissime ac sine vllo benignitatis respectu castigaturus est.

Psal. 93.

Psal. 72.

Quando virgā Moysis in serpentē commutatam.

Exod. 4.

mutatam legimus, veram correptionis huius figuram videmus: per virgam enim designari eandem certissimum est. Vnde Psalmographus, *Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt*, Item alibi, *Visitabo in virga iniquitates eorum*. Hanc porro virgam Deus, quamdiu hęc vita ducitur, in filiorum suorum correptione instar patrisfamilias alicuius adhibet; sed in altero mundo eadem in serpentem, (id est, in seueritatem vigoremq;) conuertetur. Mutationem hanc & metamorphosim dilucidius explicatam videre vultis audite Psalmistam dicentem, *Reges eos in virga ferrea, & tamquā vas figuli confringes eos*. Quam ferus enim coluber est virga ferrea? Ita namque quidam sæculi nostri auctor, hanc comparationem instituit: *Quid per virgam*, inquit, *nisi dulcis correctio Domini designatur; sed hac virga in draconem vertitur, quando leuiter correcti emendare se nolentes, in alio mundo grauissime puniuntur*. Hoc quidem in Ægypto apertissime visum est.

Psalm. 22.

Psal. 88.

Psal. 2.

Apoc. 2.

Exod. 4.

Ac multo deinde post in Iudæa aliud haud omnino dissimile, Ieremiæ Prophetæ à Domino demonstratum est. Vidit ille namque virgam vigilantem, & illam deinde in ollam succensam conuersam. Quo aliud non designatur, quam Deum in hoc mundo nonnisi virga correctionis vti at in altero ferrum & ignem vsurpaturum, eiusque iustitiam quam modo est, multo grauiorem fore. Ictus enim quos nunc infligit, nonnisi flagellorum ac virgarum sunt, vt vbi eosdem peccatores senserint, vitæ emendationem instituant, atque oportune resipiscant.

Solet adhæc, virga ad excutiendum è vestibus puluerem sordesq; detergendas adhiberi; hoc & facit Deus, cum nos correctionis suæ virga corripit. hominum namque eâdem conscientias emundat, peccatorum venialium puluerem excutit, omnesq; vitæ huius sordes aufert Docuit me hoc sacra Scriptura; nam in Isaia legitur Dominus tyrannos, quos ad peccata populi sui castiganda immittebat, virgæ nomine, & quidem virgæ furoris, & baculi indignationis, nuncupasse, *Væ Assur, virga furoris mei, & baculus ipse est, in manu eius indignatio mea*. Per Assurem hunc, Sēnacherib Assyriorum regem intellexit, quo ad populū iudaicum corrigendum puniendumq; vsus est: porro, vt paterfamilias virgam, castigatione peracta, igni inijcit, ita ipse punientem puniuit, & ignibus æternis addixit.

Isai. 10.

Dicendum est igitur, vitæ huius correctionem correptionemque nonnisi virgam esse sed alterius, ignem & fornacem ęstuantem. Fœlices igitur ter & amplius, quos hac in vita virgis percuti contigerit, quo ab æterna castigatione & alterius sæculi pœnis liberi esse queant. Hinc supplex Dominum orabat sanctissimus Augustin. se vt hic, quo in æternum parceret, flagellaret; *O Domine hic seca, hic vre, hic non parcas, vt in æternum parcas*: Item Manasses Rex, *Domine remitte mihi, & ne simul perdas me cum iniquitatibus meis, neque in æternum reserues mala mihi*. Nihil igitur sunt flagella quæ hac in vita infliguntur, at quæ in altero mundo infliguntur, magna sunt & meruēda: illa in momento pertranseunt, hæc in sempiternum durant, & duratura sunt, tamque horrenda sunt & enormia, vt si vel semel eadem in mente haberemus, numquam Dominum gloriæ offenderemus: dicit enim Sapiens; *Recordare nouissima tua, & in æternum non peccabis*. De hisce flagellis hodiernam concionem instituam, quam in duo membra diuidam, primo declarabo, quam varia & multiplicia flagella ac supplicia sint quæ damnati apud inferos sustineāt; altero vero disputabo, num supplicia hæc æqualia sint, & num omnes ad eadem tormenta subeunda condemnati. Quæ duo, si solita me dicentem beneuolentia attentioneq; prosequamini, vobis apertissime magnaque cum vtilitate declarabo.

In oratione eius hæc verba inueniuntur ante tertium lib Esdræ.

Eccl. 6.

II.

Principio igitur, quemadmodum *Beatitudo*, teste Boetio, *status est omnium bonorum aggregatione perfectus*: ita dānatio status est omnium malorum aggregatione perfectus. Et vt Paulus de æterna beatitudine scripsit, *Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascēdit quæ præparauit Deus diligētibus se*: ita, mutatis terminis, de infernalibus suppliciis dicere parodice possū, *Nec oculus vidit*,

1. Cor. 2.

vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus offendentibus se.

Porro ipsa damnatorum sors adeo misera & deploranda est, tormentaque quæ patiuntur adeo horrenda & enormia, vt ipse Epulo Abrahamum enixe rogarit, Lazarum vt ad fratres mitteret, quo eosdem, ne in illa supplicia deuenirent, commonefaceret. Ipse quoq; Psalmographus cũ varia damnatorum supplicia recẽsuisset, nec eorum facile finem reperire posset, tandem cõcludens ait, omnia hæc nonnisi aliquam eorum partem, ac velut specimen esse: *Pluet super peccatores laqueos: ignis, sulphur, & spiritus procellarum pars calicis eorum*: Dicit *laqueos*, quia variæ apud inferos compedes sunt & vincula, variæ catenæ & pedicæ quibus qui semel irretitus & impeditus fuerit, difficulter admodum sese expediet, nominat etiam *ignem*, quia flamma voracissima per omnia illic grassabitur, quæque peccatores ad vsque ossa & penitiores medullas torrebit. Item *sulphur*, quia fœtor illic intolerabilis & teterrimus pœdor per omnia diffusus est: *spiritus* quoque *procellarum*, quia in infernis illis regionibus, nõ secus atque in oceano aliquo turbulentissimo, procellæ, tempestates, eiulatus, fluctus, sænitiæ, furiæ aquilonares, rabies, ac desperatio desæuiunt. Atque hæc omnia nonnisi *pars* sunt *calicis eorum*, & velut aliquod summæ atrocitatis calamitatisque indicium.

Luc. 16.
Psal. 10.

Quid ais Propheta? aliquemne adhuc liquorem in mundo hoc reperire est, quem calici huic infundamus? sunt profecto & alii, sunt inquam præter ignes, sulphureos fœtores, procellasq; imprimis vermis conscientiæ, horrenda dæmonũ visio, vmbrarum infernalium horror, aliaque supplicia & numero infinita & atrocitate singularia. Atq; hæc omnia adimplent calicem illum amarum damnationis perpetuæ, de quo in Apocalypsi mentio: *Babylon ciuitas illa magna venit in memoriam Dei, dare illi calicem iræ eius.* Babylon hæc, id est confusio, typus est damnatorum, qui in carceribus illis tartareis inter ignes & flammas confusi sunt, quibus diuini furoris calix, tormentis & pœnis interminabilib. oppletus, omni momento propinatur, *Bibent omnes peccatores terræ.*

Apoc. 16.
Psalm. 74.

O calicem amarũ! erit sc. calix vini meri plenus mixto, vini meracissimi merorum tormentorum, nulla consolationis & spei aqua dilutus: varia tamen in eodem supplicia mixta erunt, non enim vnicum illic supplicium singuli patientur, sed varia ac multiplicia. Hinc de diuite Epulone scriptum est, *cum esset in tormentis*, vt hinc colligi queat, variis apud inferos damnatorũ animas tormentis excruciari. Nam præterquã quod igne acerrimo torqueantur, dæmonum quoque sæuitiæ, crudelitati, atrocitatiq; expositæ sunt, qui easdem affligent, lacerabunt, diuexabunt, & noctes atq; dies sine vlla intermissione, aut requie excruciabunt. Hinc de iisdem locutus Salomon ait, *sunt spiritus*, id est, dæmones, *qui ad vindictam creati sunt, & in furore suo confirmauerunt flagella sua.*

Luc. 16.
Eccl. 39.

Nouum adhæc dolorem incutient tenebræ: viuunt enim illic in perpetuis & quidem densissimis tenebris & caligine obscurissima; nullum illic adest lumen, sed perpetuus horror & vmbrosa densitas. Hinc in sacris litteris legimus; *Et vsque in æternum non videbit lumen*; item alio loco: *Impij in tenebris conticescent*, & quidẽ tenebris adeo spissis & obscuris, vt nec solem nec lunam nec stellas visuri sint: idque propter continuum illum fumum, qui ex ignibus illis æternis, quasi de ardentissima quadam fornace exæstuabit. de quo in Apocalypsi, *Et ascendit fumus putei, sicut fumus fornacis magna: & obscuratus est sol & aer de fumo putei.* At nondum hic finis.

Damnati in perpetuis tenebris versabuntur.
Psal. 48.
1. Reg. 2.
Apoc. 9.

Alia namque supplicia recenset Sapiens: describit enim diabolus malleis & vectibus accinctos, quibus damnatorum ossa & latera comminuant, *Parata sunt*, inquit, *derisoribus iudicia, & mallei percutientes stultorum corporibus*; quorum vltimorum verborũ loco in Hebraico legitur, *Percussiones dorso stultorum.* Sub quorũ verborum inuolucris demõstratur, dæmones, instar carnificũ, in dãnatos sæuituros, eorũque capita & renes malleis & clauis cõtusuros.

Prou. 19.

ros. O supplicia intolerabilia! ô tormenta insupportabilia!

Psal. 103. Quæ cum Psaltes attentius perpenderet ad peccatores conuersus exclamat, *Deficiãt peccatores à terra, & iniqui ita vt non sint.* Nõ postulat eosdẽ hic deficere quoad substantiam, sed quoad delicta, vt nimirum peccare desinant, & diuinam maiestatem ad iracundiam prouocare: vnde efficere vult, tantæ attentam horum suppliciorum meditationem efficaciæ esse, vt nullus, qui eadem mente voluat, diuinam bonitatem amplius posset offendere. Atq; hoc est, quod & alio *Psalm. 67.* loco ait, *sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei*, omnia delicta tã atrocibus suppliciis castigantis; itaq; à via iniquitatis declinent.

Vtinam cor vestrum, Auditores, hodierna die instar ceræ emolliatur, liquescat, ac diffluat, non quidem ad conspectum & radios solis sed ad calorem ignium infernalium, ad ardorẽ ollæ illius succensæ: vtinam hodie peccatis valedicatis, vitam in melius commutetis, vtinam terribilibus auditis suppliciis sancto quodam timore percellamini! Et merito quidẽ non enim aliud Ioan. *In confess. Theol. par. 3.* Cassianus ad sæculi sui peccatores conuertendos remedium adhibet; *Quis ergo* inquit, *fidelium hæc audiẽs & talia sciens non contremiscat? Digito ignem modicum tangere horremus, & quomodo non formidamus in ignis rogum ligatis manibus & pedibus conijci?*

Hom. 5. in 1. ad Cor. ca. 2. Iubar illud Ecclesia Orientalis Chrysostomus idipsum sæpius pro concione dicebat; *Quando ingredimur carcerem regium, & videmus ibi alios catenis oneratos, alios mortuos fame, alios squalidos & pallidos, alios in tenebris clausos, nescientes quando sit dies vel nox, horremus: quid ergo erit videre carcerem illum Dei, vbi tot captiui, tot tormenta, &c.* Merito igitur his visis vel auditis percelli debetis: quamobrem hæc semper animo insculpta gerite; alia proferam è quibus de eiusdem miseria diiudicare poteritis.

Eodem loco quo supra. Idẽ qui supra Cassianus, Presbyter Massiliensis, magni olim Chrysostomi discipulus, qui sub Imp. Honorio & Theodosio Iuniore in Ecclesia floruit, miserrimã damnatorum conditionem eorumq; tormenta & cruciatus depingens, quasi nullis eadem exprimi verbis possent exclamat: *Sed dicere quis valeat, quæ impiis & male viuẽtibus tormenta sunt præparata? in ipso enim continuo mortis loco, qui infernus appellatur, quid aliud nisi ignis, flamma, perseuerans tribulatio, & perpetua pœna, atq; infinita totius mali calamitas esse potest.*

Multo adhuc terribilius est, quod Iobo Prophetæ Sophar Naamathites respondẽs ait, *Hoc scio à principio, ex quo positus est homo super terram, quod laus impiorum breuis sit, & gaudium hypocritæ ad instar puncti: luet quæ fecit omnia, nec tamen consumetur: iuxta multitudinem adinuentionum suarum, sic & sustinebit, æstuabit, & omnis dolor irruet super eum, deuorabit eum ignis qui non succenditur.* *Iob. 20.* O verba horrẽda, quæ vel ferreũ cor emolliant! Omnia scilicet suppliciorũ, tormentorũq; genera eos diuexabũt: dolor capitis, dolor dentium, dolor renum, stomachi cõmotio, conuulsiones illorum, cerebri concussio, angina incurabilis, suffusiones, parotides, chiragra, gangræna, aliiq; dolores infiniti. *Ibi dolores vt parturientis.* ait Dauid; *Dolores parturientis venient*, ait Osee. Quo & *Psal. 74. Osea. 13.* Dominus in Euangelio respexit, cum enim de signis iudicium præcessuris egisset, mox subnectit, *Hæc autem omnia initia sunt dolorum;* & in Marco, *Initiũ dolorũ hæc*: perinde *Matt. 24.* ac si dixisset, Videre solem obscuratũ, lunã deliquium patientem, stellas cœlo cadẽtes, audire tonitrua & fragores in aere, terræ motus assiduos, bestiarum vlulatus, videre exarescentes herbas, homines eiulantes totum orbem deniq; incẽdio pereuntem nonnisi initia & præludia dolorum infernalium sunt.

Moyses cum olim Dei iussu populo cõminaretur, his eum verbis allocutus est, *Cõgregabo super eos mala, & sagittas meas cõplebo in eis.* *Deut. 32.* Dic veritatem Moyses, an nõ sub hisce cõminationibus inferni supplicia delineare voluisti? Illic enim Deus merito indignatus omnia malorum genera congregat, vt impios & damnatos castiget, inque eos omnes furoris sui sagittas eiaculatur. Illic quippe omnia supplicia congregabuntur, & vnum velut in locum colligẽtur, illic pecca-

peccatores velut scopus erunt, in quem omnia diuinæ iustitiæ tela torquebuntur. Quam bene igitur Propheta ait, *Multa flagella peccatoris* (id est omnia, vt & in loco illo Euangelii, *Multi sunt vocati*, id est omnes) peccator namq; cũ semel tartareis carceribus addictus fuerit, omnibus omnino flagellis castigabitur, ac proinde omnia dolorum tormentorumq; genera sustinebit. Idem dixit & alibi, *Dolores inferni circumdederunt me*, dicere vult. Impios in tartareis illis sedibus, variis dolorib. opprimendos, & extrema supplicia passuros. Paulus Apostolus cum pluribus hac de re egisset, velut epiphonemate rem cõcludens tandem ait, *Horrendum est incidere in manus Dei viuentis*, dicit, *manus*, & non manum, vt hinc ostenderet, Deum in hoc mundo nõnisi vna ferire manu, sed in altero vtramq; vsurpaturum: & si Iob vnica tantum percussus manu homines simul & Angelos in sui auxilium aduocarit, dicens, *Miseremini mei, saltem vos amici mei*; quid futurum est, quando vtraque manus sæuiet. Annon igitur merito dixit Apostolus? *Horrendum est incidere in manus Dei viuentis.*

Psal. 31. Matt. 20. Psalm. 17. Hebr. 10. Iob. 19. Hebr. 10.

III. Ceterum constat Deum hoc in mundo non nisi vna manu percutere, testem habeo Dauidem, *Posuisti super me manum tuam*: & alibi *Grauata est super me manus tua*, & quidem sinistra: quo respexit sponsa illa in Cãticis, *Læua eius sub capite meo, & dextra illius amplexabitur me*, id est. Quamdiu in hac vita dego, dilectus meus sinistra me sua sustinet; & quamuis aliquem interdum ictum infligat, dextra tamen sua me stringit & amplexatur. At in altera vita, vtraq; percutit manu, & præsertim dextra: hinc in Psalm. legimus, *sicut sagitta in manu potentis*, & alibi, *Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis, dextra tua inueniat omnes qui te oderunt.* Quo in loco nemo dicat, Prophetam orasse, sed eminus præfigurasse tormenta quæ impii apud inferos sustinebunt: simulque animaduertere singulos velim, ac diligenter horum verborum, *Inueniatur manus*, sensum attendere; scilicet Deum, quamdiu in fragili hac vita agimus, per pœnitentiam facile, hominem vero nonnisi difficillime ab eodem, quo iuste in eum sæuiat, inueniri. Atque ideo reuocare in memoriam, quomodo Deus, Adamum primum illum præuaricatorem in paradiso quærens, dixit, *Adam vbi es?* At in altera è contra non amplius inueniri potest, sed eius manus, id est, potentia & iustitia, sine vllo labore ac difficultate, impios reperit, merito igitur Propheta dixit, *Inueniatur manus tua inimicis tuis*; & post eum alius, *Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum, dum prope est*: Deus enim quamdiu hic viuimus, nobis admodum vicinus est, facillimeque inueniri potest, sed post mortem longissime à nobis recedit, neque vlla pœnitentia bonisque operibus inuenitur, nec in illius amplius misericordia sperandum est: (tunc scilicet manus dissolutas habebit, tunc Sampsonis illius manus vinculis eximentur, quo Philisthæos, id est, impios, percutiat: atq; insuper armatæ erunt, vnde Psaltes, *Gladij ancipites in manibus eius.*

Psal. 138. Cant 9. Psal. 31. Psal. 126. Psal. 20. Gen. 3. Psal. 20. Isai. 55. Psal. 149.

Propheta Iob, vt cœptam materiam prosequamur; noua adhuc pœnarũ genera describit. *Transibunt*, inquit, *ab aquis niuium ad ignem nimium*, ex ardore ad frigus. Insinuare vult impias illas animas, postquam quatuor aut quinq; annorum millibus ignibus illis acerrimis conflagarint, tanto deinde tempore acerrimum frigus perpessuras, itaque de dolore in dolorem, de pœna in pœnam aliam transituras; idque in omnem æternitatem sine vlla leuaminis aut relaxationis spe. Verbis Iob quam optime respondet Euãgelista, cum fletus & stridoris dentium meminit, quorum primum de igne & flamma, alterum de frigore & glacie intelligendum.

Iob. 24.

Nec sunt hæ lachrimæ de corporis lachrymis ac fletu, qualem quotidie edimus, intelligendæ, quid sunt enim aliud lacrymæ quam humoris resolutio & quidam defluxus? qui in damnatis non potest esse perpetuus, nullum enim cibum sumunt, ac proinde nullum humorem colligunt; atque ita omne finitum tandem consumitur. Deinde statim à iudicio peracto, primi mobilis, quod omnium rerum principium & vita

vita est, motus cessabit, ideoque nulla amplius generatio, corruptio, aut corruptibilis commutatio in rerum natura dabitur: sed erunt nihilominus vertigo quædam capitis, & terribilis oculorum suffusio, vt è verbis supra allatis etiam demonstrari potest. Nam impiorũ corpora non modo exterius affligẽtur, verum etiam interius & à rebus insitis, idq; iuxta bonas ac prauas animæ inclinationes.

Quidquid sit, certissimum est infœlices illos ac miseros ex igne in aquam, è calore in glaciem è camini stagna detrudendos. O horrenda commutatio & pœnarum renouatio! & quod omnium grauissimum est, nemo eorum miserebitur, sed homines simul & Angeli in eorum interitu lætabuntur, imò & lõge maiores & acerbiores illis cruciatus exoptabunt. Testatur id vates regius, *Da illis secundum opera eorum, & secundum nequitiam adinuentionum ipsorum: secundum opera eorum tribue eis, redde retributionem eorum ipsis.* Ita quidem Christus Iudæis sui crucifixoribus imprecatus videatur, sed mysticè eadem verba de Sanctis, damnationẽ & interitum impiis exprobrantibus, intelligi queunt, dicentibus, assiduè, Vlciscere Domine peccatores, castiga iam impios secundum opera eorum, pœnamque quam peccando promeruerunt, infligẽ vnde & alibi, *Lætabitur iustus cum viderit vindictam, manus suas lauabit in sanguine peccatoris.*

Psal. 27. *Psal. 57.*

Quid? itane ô Angeli, itane Sancti in aliorum calamitate ridebitis? an nescitis, afflicto non esse dandam afflictionem? Et ecce, damnatis hisce nouum cruciatum arcessitis. Idumæi cum viderent Babylonios in Ierosolymitanos grassantes, omnia circumquaque deuastantes, tantum abfuit, vt eos ad clementiam moderationemque adhortarentur, vt suaserint etiam in lapides sæuire, & omnia funditùs conuellere & euertere. Vnde vates hæc omnia præsagiens dixit, *Memor esto filiorum Edom, qui dicunt, Exinanite, exinanite, vsque ad fundamentum in ea.* Idipsum de vobis, ô gloriosi spiritus animæque cœlestes, dicere possumus: tantum enim aberit, vt damnatorum vos capiat miseratio, vt Deum ipsum vindicem illum acerrimum exstimulaturi sitis, vt tormenta & cruciatus adaugeat. Sancti

Psal. 136.

quippe cum diuinam essentiam contemplantur, eadem simul opera eiusdem voluntatem vident, videntesque eidem sese adaptant, adeo vt nihil velint aut nolint, quam quod illa velit aut nolit. Ita quoque dicendum est damnatorum eos supplicia, Deumque iusto furore accensum contemplari, & ideo fieri, nulla vt erga eos compassione tangantur, sed in illorum interitu cruciatibusque exultent ac iubilent. Quod exemplo Patris Abraham confirmat Magister sententiarum, qui nullis Epulonis precibus flecti, nullis obsecrationibus ad compassionem potetat excitari, adeo vt ne vel aquæ guttam eidem in ardoris leuamen dare voluerit.

Luc 16.

Euangelistæ cum Iudæorum crudelitatem ferociamq; quam ergà vnigenitum Patris exercuerant, describerent, aiunt, eosdem Christo in crucem acto insultasse, exprobrasse, improperiorum contumeliarumq; plaustra in eum congessisse: *Prætereuntes autem blasphemabant eum, mouentes capita sua & dicentes, Vah qui destruis templum Dei*, quin & ipse per Prophetam de hac eorum impietate conquestus est, *Omnes videntes me deriserunt me.* Erat profecto insignis illorum crudelitatis argumentum, æterni Patris filium in tormentis constitutum ridere, subsannare, & exsibilare. Idipsum de cœlestibus illis spiritibus dicere possumus, risuros nimirum & subsannaturos, quando damnatos in cruces actos, fornacibus ardentibus immersos, super ardentissimas prunas extensos, in flamma sepultos, in rotis denique tortos conspicient. Ipse quoque Dominus vindex in miseriis eorum lætabitur & ridebit: *Tu Domine deridebis eos*, ô dulcem crudelitatem ô inhumanitatem vere iustam, & ex æquo demonstratam!

Matth 27. *Psal. 21.*

Castitatis exemplum Susanna, cum ad supplicium adulterii insimulata raperetur, omnes qui eandem nouerant, lachrymabantur, eiusq; calamitati condolebant: at quando damnati, variorum adulteriorum rei, in ignem æternum, ad vincula, compedes, & cruces aliaq; supplicia rapientur, nullus omnino eorum malis ad misericordiam flectetur. Adeo vt illud Prophetæ merito vsurpare queant, *Sustinui qui simul contristaretur, & non fuit,*

Dan. 13. *Psal. 68.*

& qui consolaretur, & non inueni. Atque hoc omnium miseriarum maiorumq; maximum est Iam vero videndum restat, quomodo supplicia illa singulis imposita sint, & dispiciendum, num omnes eadem patiantur, quod initio facturos nos promiseramus.

IV. Non eodē omnes modo apud inferos castigabuntur. Dicendum est igitur, non eadem omnes in tartarea illa regione supplicia perpeti, aut eodem singulos modo cruciari, sed vnumquemq;, iuxta numerum ac grauitatem scelerum, castigari: qui enim magis enormia crimina commisere, grauius quoq; cruciabūtur. Hoc nempe ad diuinā iustitiam spectat, quæ tam in castigandis improbis, quam in remunerandis iustis eluceat necesse est: idque iuxta Psalmistæ sententiam, *Iustus Dominus*, & in damnatione impiorum, & in remuneratione Sanctorum, *& iustitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius*, Perinde ac si dixisset, Iam quinq; annorum millia euoluta sūt, ex quo summus ille Deus cœlorum terræque dominium tenuit, omnia nutu suo direxit ac moderatus est, ex quo totius orbis homines iudicauit, ex quo tot decreta & sententias pronuntiauit. Iudicauit quippe Angelos & Adami posteritatem, sententiā venturi diluuii tulit, condēnauit Sodomitas, Ægyptios submersioni & abyssis adiudicauit, aliaque iudicia tulit: nemo tamen vmquam exstitit, qui eundem iniustitiæ coarguat, aut etiam in minimo iniquum fuisse audeat confiteri. *Nam iustitia Domini recta*, & de eodem alibi scriptum est, *Dilexisti iustitiā, & odisti iniquitatem.* Adeo vt in hac impiorum condemnatione iustitia illius imprimis elucescat. — Psalm. 10. Psalm. 18. Psalm. 44.

At non meministi parabolæ illius Euangelicæ, in qua vineæ cultores cum patrefamilias expostulabant, quod eodem omnes donatos stipendio dimitteret? Audite eorū querelas, *Hi nouissima hora venerunt: & pares illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei & æstus.* Quanto maiori cum ratione duorum vel trium tantum criminum rei cum Deo expostulare possent, si tam grauia supplicia paterentur, quam ij qui infinitis se criminibus obstrinxissent. Erit igitur cruciatuum ac tormentorum diuersitas, ac singuli diuersimode cruciabuntur. — Matt. 20.

Ita namque sensit magnus Gregor. explicans enim verba illa Iob, *vbi nullus ordo sed sempiternus horror inhabitat*, ait, *Quomodo in suppliciis ordo non erit, dum damnatorum quemque iuxta modum criminis retributio sequitur vltima.* Erit quidem hæc in re ordo & distinctio, ac in cæteris mera confusio & chaos. Grauiter namque torquebuntur fornicatores, grauius adulteri, ac grauissime sacrilegi, incestuosi, atque omnium maxime Sodomitæ. Non erit igitur eadem in singulis suppliciorum ratio. — Iob. 10. Lib. 9. mor. cap. 47.

Hinc bene olim Salomon, *Potentes potenter tormenta patiuntur, & fortioribus fortior instat cruciatio.* Nam quemadmodum peccata inter se distincta sunt, ita quoq; supplicia iisdem debita diuersa sunt: neq; enim dominus & seruus, Princeps & subditus eodem torquebuntur modo: sed sicut peccata regum ac Principum peccatis populi grauiora sunt, sic etiam eorum damnatio grauior & acerbior erit. De meretrice illa Babylonica etiam scriptum legimus, *Quantum glorificauit se & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum.* Per Babylonem hanc, cui hæ minæ intentantur, intelligendæ sunt peccatorū animæ: quæ cum in abyssos illas tartareas deciderint, tantum dolorum ac cruciatuum tolerant, quantum hic prius deliciarum ac voluptatis habuerunt. Et hæc omnia quam iustissime. Figuras huc facientes producamus. — Sap. 6. Apoc. 18.

Præcepit olim Ezechieli Prophetæ Deus, vt nouacula comas & barbam raderet, ac segmenta & pilos trutinæ impositos ponderaret, inque tres eosdem partes diuideret, primam in medio ciuitatis combureret, alterā gladio in eiusdem circuitu concideret, tertiam vero in ventos dispergeret, & gladium manu vibraret. Quodnam hoc ænigma est Auditores? litteraliter quidem de Iudæorum calamitate ac miseria intelligi potest, qui cum eorum patria sua Babylonico gladio eiecti, diuinæ vindictæ trutinam subierunt: pars igne consumpta, pars ferro neci data, pars in captiuitatem abducta, gladium ceruicibus imminentem habens, sed tropologice hic suppliciorum, quæ apud inferos damnati subeunt, diuersitas designatur, qui instar crinium quisquiliarumque — Ezech. 5.

que superfluatum quadam die è mundi huius capite, summi iudicis gladio (de quo in Psalm. 7. mentio est, *Gladium suum vibrauit.*) resecti, eiusque iustitiæ bilanci impositi, partim igni in medio magnæ illius ciuitatis Plutoniæ tradentur, partim in minutas particulas concidentur, & ferro necabuntur, partim, etiam in captiuitatis æternique exilii auras dispergentur, nudum semper mucronem ante oculos conspicantes. An non igitur omnia hæc ad amussim materiæ nostræ quadrant? an non hinc manifestum redditur, non eadem omnium damnatorum esse supplicia?

Melius idipsum Dominus in Euangelio cum de zizaniis ageret, demonstrauit: dicit enim patrem familias messoribus dixisse, *Colligite primum zizania, & ligate ea in fasciculos ad comburendum.* Designare scilicet vult, peccatores, qui vere zizania nuncupari possunt, in mundi huius agro consitos, tempore messis, id est, iudicii generalis, die collectum iri, & in fasciculos colligandos, magnos scilicet cum magnis, paruos cum paruis, vt ita omnes pariter randem in ignem coniiciantur, quo secundum delictorum maleficiorúque grauitatem exurantur. Ita nempe locum hunc interpretatur Gregorius Pontifex, *fasciculos ad comburendum,* inquit, *ligare, est eos qui æterno igni tradendi sunt, pares parib. sociare, vt quos similis culpa inquinat, par etiam pœna constringat.* An non hoc ex mente nostra est interpretatio?

Huc quoq; visus est respexisse Gentiũ Doctor Paulus, cũ ait, varia in magna familia vasa reperiri, alia nimirũ aurea, alia argentea, alia lignea, & figlina, illa quidẽ in honorẽ & decus, hæc vero in contumeliã & dedecus, & pro eorum varietate varia iisdẽ assignata esse loca. Ad huius imitationẽ dicere possumus, vniuersũ hunc terrarũ orbẽ, instar palatii cuiusdã amplissimi, variis vasis replerũ esse, his quidẽ aureis & argenteis, i. iustis illis aũt ligneis & fictilibus, i. peccatoribus hos esse ad gloriam, illos ad contumeliã & opprobrium sempiternum destinatos: deinde varia his in cælesti aula, & illis apud inferos in regno Plutonio loca sedesq; assignatas esse Præcepit olim Dominus Noacho, vt plurimas in arca mansiunculas institueret, vt vnumquodq; in iis animal iuxta naturæ suæ præscriptum diuerteretur, aues nimirum cum auib. lupi cum lupis, leones cum leonib atq; ita singula cum sui similibus: vt quemadmodum inter se specie nõ discrepabant, ita quoque loco & sedibus non differrent, sed essent velut contubernalia. Mundus hic Auditores, vera quædã arca dicendus est, sed omni animalium genere refertissimus: quibus omnib. sapiens ille Noe Deus, diuersas mansiones ac receptacula dedit: in superiori quidem parte, i. cœlo, animas illas subtiliores ac meritorum pennis in sublime elatas, Sanctos inquam & iustos, commorari voluit: in locis vero humilioribus, i. apud inferos, peccatores, bruta illa animalia & naturæ stupidioris, collocauit. Fecit adhæc in duobus hisce locis & aliquas distinctiones vt illi pro meritorum, hi pro delictorum magnitudine & numero, mercedem reciperẽt. Hinc forsasse factum, vt, cum in sacris litteris sedium illarum subterranearum carcerisque Plutonij mentio incidit, plurali plerumq; numero, Inferorum, id fiat: vt & in Symbolo Apostolorum, *descendit ad inferos*: quo hinc manifestum fieret, plurimas apud manes habitationes esse, & carcerem illum plurima habere receptacula, in quibus tum damnati, tum diaboli vinculis constricti sint.

Thomas ille Aquinas, omnium ingeniorum facile summum, omniumq; Theologorum corypheus, apertissime quoque, vt omnia, demonstrat, s. quemadmodum varii in cœlo gloriæ gradus sunt, & non eadem singulorum beatitudo ac felicitas, iuxta verba illa Domini, *In domo Patris mei mansiones multæ sunt*, idq. propter meritorum virtutumque differentiam, ita quoque apud inferos plurima tormentorum suppliciorumq; genera, propter delictorum varietatem ac discrimen reperiri. Testis accedat Magnus ille Gregorius, *Licet*, inquit, *gehenna cunctis vna sit, non tamen cunctos vna eademque qualitate succendit*, quod & egregia quadam similitudine confirmat.

Nam quemadmodum in æstate Syrio stella omnia adurente & per terras grassante, omnes quidẽ eundẽ Solem, sed non eundem cale-

Marginal notes: Matth. 13. — Gregor. in Euang. — 2.Tim. 2. — Gen. 6. — Figura. — 3. Par. — Ioan. 14. — Lib. 9. Mor. c. 47. & super Euang. — Simile.

calorem sentiunt, aut non tantum ille quantum ille, propter diuersam corporum dispositionem, sudat. Adeo vt qui teneriores & delicatiores, citius & vehementius sudent, quá robusti & sanguinei, aulici quoque citius quam rustici aut opifices, mulieres deliciis assuetæ prius quam rurales aut mulctralibus assuetæ: *Ita*, inquit magnus ille doctor, *damnatis est vna gehenna quæ afficit, & tamen non vna omnes qualitate comburit: quia quod hic agit dispar valetudo corporum, hoc illic exhibet dispar causa meritorum.* O sententiam & conceptum tanto dignum Pontifice! O similitudinem scite adaptatam. Ecce & aliam.

alsind. Videmus quotidiana experientia, igne accenso non eodem modo paleas, lignum, ferrum aduri aut consumi, nec eodem in tria hæc modo flammam agere: paleas namque quam celerrime absumit, lignum maiori cú vehementia: ferrum denique nonnisi summa vi: in primis calor quidam mediocris est, in secundo vehementior, in tertio autem vehementissimus. Ad eundem modum, fide & rationib. certissimum est, ignem quidem infernalem nonnisi vnicum esse, & tamen non eodem omnes damnatos modo adurere, sed hos leuiter, illos grauius, alios vero grauissime: homicida enim vehementem quidem ardorem sentiet, si carius vehementiorem, at vehementissimum ac propemodum intolerabilem qui patricidali manus sanguine cruentauit.

De vit. o pa-nit. c. 3. Comparationi meæ suffragatur doctissimus Ephrem, dicens, *Sicut sunt peccatorum differentia, ita sunt & cruciatuum varietates: aliter enim cruciatur adulter, aliter fornicator, aliter homicida.* Nec in ipsis quidem tribunalibus ciuilib. eadem omnes malefici supplicia subeunt, neque omnes in crucem aguntur: his n. crura & ossa ferro comminuuntur, illi capite truncantur, his candenti ferro carnes aduruntur, illos flamma in fauillas redigit, alios denique equi in diuersa agitati dilaniant, atque aliis, alii suppliciis afficiuntur, quod ipsum & de diuino tribunali sentiendum est.

Lib. Medit. c. 3. Proferat & hic suum symbolum Bernardus, audiamus quid senciat, *Iuxta qualitatem culpæ, pœnam sustinebit vnusquisque gehenna: & similis culpa rei suis similibus iungentur cruciandi.* Omnes scilicet ventri & gulæ dediti cum diuite Epulone vnum in locum compingentur, homicidæ cum Caino, auari & proditores cum Iuda Iscariota, superbi & contumaces cum Chore, Dathan & Abiron elati denique cum diabolis, vt quos habuere in peccando velut exemplum & paradigma, apud inferos habeant socios & sodales.

E quibus omnibus efficitur, eos grauissimis apud manes cruciatibus subditos esse, quia plura & grauiora hic peccata commiserunt. Et sane si dæmones vnā ob noxam, vel sola cogitatione cōceptam, tam acerbis cruciatibus affliguntur: quid imminere sibi sperent, qui innumeris Deum delictis ad iracundiam prouocare? Si lurco ille Euangelicus, quod epularetur splendide, & purpura quotidie ac bysso indueretur, medias inter flammas sepultus est: quæ supplicia, Deum immortalem! manent eos, qui tot quadragesimarum ieiunia violarunt, luxum, libidinem, & ingluuiem tantopere consectati sunt? an non grauiores illis cruciatus expectandi? *Luc. 16.*

Erunt in inferno, qui magis excruciabútur quā ipsi dæmones. O horrendum ac vere miserum! Miserum vere, Caino, diuite epulone, ipsis quoque dæmonib. maiores & acerbiores pœnas pati. Quis hæc audiendo non expallescat: ita tamen res sese habet: nam sicut in cœlo hominum aliqui angelos in gloria & beatitudine superabunt; ita quoque apud inferos reperientur, qui dæmonas in suppliciis, tormentis, doloribusque antecellent. O cruciatus intolerabiles!

Quamobrem peccatores *seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* Domino inquam, cuius carceres sunt infernales illi specus, quique tot ad castigandos impios parata habet supplicia: *apprehendite*, itaque, *disciplinam, ne quando irascitur Dominus, & pereatis de via iusta, cum exarserit in breui ira eius.* Expergiscemini tandem aliquando cum tam horrenda auribus vestris verba insonuerint: Recordamini nouissima vestra, ac præsertim pœnas infernales, & in æternum non peccabitis. Si enim Niniuitæ, audito vrbis exterminio & clade & mortis nuntio, in cinere & sordibus pœnitentiam egerint, sacco *Psal. 2.* *Psal. 2.* *Eccl. 7.* *Ion. 3.*

membra contexerint, triduanam per totam ciuitatem etiam animantibus ieiunium indixerint: quid vos facere par est peccatores, cum vos ad mortem & quidem æternam, suppliciaq; intolerabilia propemodum condemnatos videtis.

3. Reg. 21. Si Achab, impius ille rex, qui idolis immolabat, & Prophetas Dei ad necem persequebatur, audita Eliæ Prophetæ commi natione, familiæ destructione, & filiorum interitu, vestimenta lacerauit, cilicium induit, ieiunio carnem macerauit, dormiuit in sacco, seseque coram Domino humiliauit: quid vos, ô insensati peccatores, facere æquum est, cum certi sitis, tam graue vobis exitium, tam acerba supplicia, mortem adhæc sempiternam imminere? an non hæc cilicium, cineres, lachrymas, austeritatemque promereri videntur?

Propheta Ionas. Diuini præcepti contemptor, cum in naui stertere, interea dum tempestate ceteri iactarentur, nautæ accedentes, dixere, *Quid tu somno deprimeris? Surge & inuoca Deum tuum, si forte cogitet* Ionæ 1. *Deus de nobis: & non pereamus.* Iisdem vos ipse hodie verbis compello peccatores, Quid cogitatis, quid agitis? nauis in qua nauigamus, vitæ huius cymba est, mare ipse mundus, tempestas qua iactamur, & quæ nobis imminet, diuinæ iustitiæ furor & indignatio, Ionas ille dormiens ipse peccator peccatis indormiens, contumax, rebellis, diuinorumque mandatorum contemtor, qui fluctuum, tempestatum omniumque procellarum rabiem irridens, deque eisdem nihilum sollicitus, stertit securus, & in vtramque autem sine vllo metu ac formidine indormit, sed fungar ipse hodie vice naucleri, vosque omnes à somno excitare conabor vociferans, & alta voce inclamans; sustollite in altum oculos peccatores, quid somno sepulti iacetis? expergiscimini tandem aliquando, ad Deum confugite, eundem vobis propitium reddite, quo à naufragio tuti & immunes sitis: expergiscimini inquam, & recordamini nouissima vestra, atq; ita ab omnibus vos peccatis continebitis.

Et sane tam altum dormimus Domine, tam graui lethargo oppressi sumus, vt nisi ipse manum admoueas, nosque gratia tua excites, nunquam expergisci, aut oculos aperire possemus, imo discrimen, ne in peccatis mori contingat, adiremus. Illumina ergo oculos, ne vnquam obdormiamus in morte, aurem nobis vellica, tu qui medicus noster est, Saluator, conditor, Deus, & omnia, excita corda nostra, vt semper tormenta hæc, supplicia, doloresque illos perennes ante oculos habeamus: supplicia inquam illa diuersa & intolerabilia, modo frigoris intensissimi, modo ignis vehementissimi, modo gelidi stagni, modo ardentis camini rabiem: supplicia adhæc quæ iuxta vniuscuiusque delicta augebuntur vel minuentur. Atque hæc omnia Domine adeo terribilia & horrenda, vt qui eadem assidue mente versaret, te nunquam offendere, tuisque præceptis aduersari præsumeret: sed perpetuo in timore & anxietate, quæ initium omnis sapientiæ est, viueret, atque ita in mandorum tuorum obseruatione se exercetet, quæ certissima ad salutem via, ac beatitudinis mater est, cuius nos participes reddant Pater, & Filius, & Spiritussanctus, Amen.

FERIA QVARTA.

DE POENA EXTERIORI, QVAM *dicunt sensus.*

Partitio.

I. *Pœnas esse infernales necesse est.*
II. *De pœna sensus.*
III. *Qui possit in animas agere ignis infernalis.*

Memorare nouissima tua, *ac præsertim pœnam quæ sensibus ipsis apud inferos percipitur*, & in æternum non peccabis, *Eccles. 7.*

FIGVRA.

Luc. 16. Diues ille gulo, qui quotidie epulabatur splendide, induebatur purpura & bysso, & erga egenos mendicosque interea immitis erat, cum fatis concessisset, ad inferos delatus fuit, inque mediis flammis constitutus, tabie & furore percitus, præ desperatione clamabat, Heu miserum me, excrucior in hac flamma, emorior, incendium hoc perferre nequeo. Fuit ille exemplum pœnarum sensibilium, quas damnati apud inferos quotidie patiuntur, pœnarum inquam terribilium, incredibilium, intolerabilium, homines simul & diabolos in desperationis abyssum præcipitare potentium. Pluribus de iisdem præsenti exhortatione acturus sum, si sanctissimo Spiritui ac gloriosissimæ Virgini gratia nobis sua adesse visum fuerit: salutemus eam proinde salutatione, qua olim à Gabriele Archangelo salutata fuit.

AVE MARIA.

I. Athei illi dicendi sunt qui pœnas infernales negant. Stupidus profecto eorum fuit error, Auditores, qui nescio quo ducti affectu, aut qua doctrina in reprobum sensum dati, omnem iustitiam è mundo eliminantes persuadere conati sunt, nulla post hanc vitam tormenta superesse, aut ea nonnisi ludicra & imaginaria: & næ ille atheus & impius, omnisq; religionis expers dicendus est, qui huius se dogmatis opinionisq; assertorē & defensorem exhibet. Vt enim fide tenemus, ac certo nobis certius persuademus, animas in cælesti regione æterna beatitudine perfrui, ita eadem fide credendum, improborum animas apud inferos acerbissimis pœnis & cruciatibus torqueri. Ita sc. argumentatur magnus Gregorius, *Si esse*, inquit, *Sanctorum animas in cœlo sacri eloquii satisfactione tradidisti, oportet vt per omnia esse credas & peccatorū animas in inferno: nam sicut electos beatitudo lætificat, ita credi necesse est, quod in die exitus sui ignis improbos exurat.*

Profecto quicunq; huius opinionis est, & eo audaciæ deuenit, vt supplicia hæc negare non vereatur, non minus sensus & rationis, quam fidei & religionis, expers dicendus est. Vobiscum ipsi statuere potestis. An non enim ille vobis demens & ratione priuatus videatur, qui Sanctos credat tot in hoc mundo perpessos esse mala, tātos tamq; graues labores, ærumnas & sudores in declarandis promulgandisque tormentis inferorum subiisse, quæ tamen non nisi vmbratica & ludicra essent? quid? anne verisimile videatur, Martyres constantissimos tot tormenta, totas cruces, eculeos, ad tormenta, quæ non nisi fabula & vmbra inaniora erant, euitanda perpessos? Anne Christus, Apostoli, Prophetæ, Doctores errarunt, cum inferni nobis supplicia & quidem adeo horrenda depinxere, ante oculos etiam habuere? cum illa nonnisi inania quædam terriculamenta sint, ad aues, non vero homines percellendos.

An non enim hanc ob causam, veritatemque huiusce rei decidendam, Esaias lignea per medium sectus fuit serra, Ieremias lapidatus Zacharias inter templum & altare interemptus, Michæas alapis cæsus, Paulus gladio percussus, Petrus in crucem actus, Ioannes Baptista capite truncatus, varii deniq; viri ac feminæ martyrio coronatæ? Neq; enim hoc æquum & verosimile videatur. Hoc argumento simili in re vsus est & Hieron. in Epistola ad Pammachium Sanctæ Paulæ generum, qui mortua coniuge sæculo valedicens monasticam vitam professus erat: *An putamus*, inquit, *fratres, quod iocando propheta prædicant, ridendo loquantur Apostoli, Christus* Hier. ep. ad Pammachium & Ocean.

ftus infantiliter cōminetur? sed ioci non sunt, vbi supplicia intercedūt: si iocādo passi sunt, credātur & iocando locuti. O verba aurea atq; auro redimenda! sed ecce & alia non minus admiranda, licet ab ethnico calamo profecta.

Sententia Alexandri Aphrod.

Alexander Aphrodisæus Antonio Pio Roman. Imp. epistola ad eum missa persuadere conatus, pœnas, quæ damnatos post hanc vitam manent, veras esse & reales, ac vere illos in altero sæculo tormenta perpeti, hunc in modum argumentatus est: si nulla post mortem tormenta subeunda restant, O Deus nullam bonorū, aut malorum rationem habet, si nec de his supplicio, nec de illis præmio afficiendis sollicitus est, tribus hoc de causis cōtingat necesse est, vel quod ignoret, quæcunque hic à nobis fiunt: vel quod nec benefacta mercede, nec delicta debito supplicio cōpensare queat: vel deniq; quod vtrumq; facere negligat. Si primum, huius rei causam dixeris, omnem prorsus à Deo scientiam tolles, eumq; ignorantem effinges, quod tamen absurdissimum est: si secundum, potentiam eius imminues, qua tamen potissimum omne illius regnum niti videatur: si vero tertium, iniustū eum dices: neq; enim ius tunc vnicuiq; suū tribuerit, nec probis pro meritis ac virtutib. mercedē, neque impiis pro delictis pœnas potis fuerit assignare. Quam vere hæc omnia? & quam proxime Ethnicus ille veritatis hic scopum attigit? Vnum hoc addidero, quod quicunque de hac re dubitat, de Deo ipso dubitare videatur, animas enecet nosque animalibus ac bestiis, quoad salutem beatitudinemq; simillimos efficiat & verbo vt dicam, atheus fit, & à paganorū infidelitate haud longe remotus. Sed iterum hinc in scenam prodeat magnus ille Pontifex ac Doctor Gregorius: cum enim inaudisset esse quosdam, qui existimarent pœnas, quas Deus post hanc vitam comminatus est, nonnisi ad percellendos homines, & vitiis auocandos, excogitatas esse, in hunc modum respondit: *Si falsum est quod minatus est, vt ab iniustitia corrigeret, etiam falsa est pollicitus, vt ad iustitiam prouocaret: sed quis hoc dicere vel insanus præsumeret?* sed relictis hisce dubitandi occasionibus firmiter teneamus, tormenta hæc vera esse, non vero imaginaria, aut vmbratica, ac veros & reales à morte apud inferos cruciatus esse subeundos. Ita nēpe id in Euangelio asseruit ipse vnigenitus Dei Filius Christus: *Ibi erit fletus & stridor dentium:* expertus quoque hoc erat epulo, cùm vociferatur, *Crucior in hac flamma:* idipsum & Apostoli docuere dicentes, *Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam: qui vero mala, in ignem æternum.* Sunt denique cruciatus veri & sensibus exteriorib. perceptibiles, ac multiplices: quos Theologi Scholastici bifariam diuidunt: sunt nimirum pœnæ sensus, & pœnæ damni, prioris generis sunt dolores & cruciatus ignium & flammarum, frigoris acerbitas, vmbrarum dæmonumq; horror, tetræ exhalationis fœtor, aliique qui sensib. exterioribus percipiuntur: ad posterioris autem generis pœnas reuocari debet amara illa afflixio, qua damnati diuina se visione ac beatitudinis fruitione in æternum priuatos videbunt. Hæc quidem pœna subeunda venit, quod peccatores delinquendo à Deo se se auerterint; illa vero, quod inordinato & effreni quodam affectu ad creaturas è contra sese conuerterint. De priori hodiernam exhortationem instituam, de posteriori crastina die locuturus. Vt vero solitam procedendi materiæq; deducendæ rationem teneam in duas partes hāc de pœna sensus materiam diuidam, primo declarare conabor, in quo eadem constat, ac deinde, quonam modo ignis, qui præcipuum cruciandi instrumentum est, in damnatorum animas agere queat. Si vos vestris in audiendo partibus non defueritis, equidem operam dabo, ipse ne officio meo videar defuisse.

Lib. 3. Dial. c. 44.

Matth. 8. Luc. 16. Matth. 25.

II.

Scotus lib. 4. dist. 44. q. 1.

Principio igitur, tradit Scotus, duo pœnarum genera damnatorum animas apud inferos sustinere: primum in sua essentia: quamuis enim illæ purissimi quidam spiritus sint, realiter tamen aliquod, idque per ignem à Deo, velut iustitiæ suæ instrumentum, intēsum supplicium patiuntur, alterum in omnibus suis partibus: animæ enim qui cum omnibus suis facultatibus in captiuitate detentæ sunt, & velut in flammarum lacu sepultæ, in omnibus suis facultatibus essentiæque suis angulis, aliquid etiam sustinent. Ipse namq; intellectus, cum in mediis sese flammis constitu-

Anima in omnibus suis facultatib. dolorem sentiet.

dissimum est ac gratissimum, ita eiusdem priuatio tristissima: hinc siquidem inferre voluit, maiorem homini vix calamitatem posse accidere, quam iucundissimo illo solis conspectu priuari, tunc scilicet sol vertetur in tenebras, & tunc tenebræ erunt super faciem abyssi.

Proh infelices ac miseri oculi, qui inani vos toties & lasciuo intuitu oblectastis qui toties illicita conspexistis, toties in res & delicias exteriores effusi estis! tunc præter crudelitatem & horrorem, nihil videbitis. Tunc loco iucundissimorum colorū, loco splendidissimi illius astri, ac luminis gratissimi, horribilia spectra, furias infernales, horrore & deformitate teterrimas, diabolos monstrosissimos conspicietis. Huc adeste stulti Cupidinis sectatores, Audite, timorem Domini docebo vos. Tunc scilicet vos, ô Veneris mystæ ac potius mancipia, qui oculos huc & illuc gyratis, tot lasciuos hinc inde intuitus captatis, & emittitis loco dominarum, loco nympharum formosarum, loco dearum illarum, quas vesana quadam impietate & stulto affectu colitis & adoratis, Megeros, cerberos, viperas, hydras, diabolos, aliaque monstra visu horrenda & abominanda conspicabimini.

At melius, mea quidem sententia, egit sanctissimus Propheta Iob, qui diuinum namque iudicium ob oculos habens & inferni supplicia, oculos suos, ne quoquam effluerent, velut freno quodam continebat, ne forsitan lasciuus ille conspectus teterrimorum monstrorum intuitu puniretur. *Pepigi*, inquit, *cum oculis meis fœdus*, ne sc. curiose hinc inde euagarentur, & nihil nisi Deum eiusq; creaturarum pulchritudinem conspicerent; vt ita ad creatoris præstantiam contemplandam raperentur. Ad imitationem nimirum Regis qui dicebat *Quoniam videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum, lunam & stellas, quæ tu fundasti.* Quam sapiens ac cordatum consilium! sed pergamus ad reliquos sensus.

Iob 31.

Psal. 8.

Auditus etiam horrendo horetu & gemitu consternabitur.

Ipse quoq; auditus illic suos cruciatus singulares habebit: semper namq; audiet strepitum illum horribilem, gemitus illos & lamenta inenarrabilia, & vululatus illos per infernales regiones reboantes. Ipsæ blasphemiæ, maledictiones rabies, furor, execrationes aliaq; horrenda tonitrua, erunt symphonia aulæ Plutoniæ, erunt Horæ & cantica, quæ noctes & dies in templo Ditis personabunt. Vnde Iob, *Clamabunt, & vlulabunt, propter vim brachii tyrannorum*, assidue torquentium, & mox. *Clamabunt, & non exaudiet propter superbiam malorum* & post illum Psalmista, *Cõfringam illos, nec poterunt stare, cadent subtus pedes meos: clamauerunt, nec erat qui saluos faceret, ad Dominum nec audiuit eos.*

Iob 35.

Psal. 17.

Cum superba illa Babylon, de qua in Apocalypsi sua Ioannes, destrueretur, varii eiulatus & clamores exaudiebantur, quibus omnes circumcirca prouinciæ percellebantur, adeo vt omnes prætereuntes, viso ciuitatis huius magnæ incendio, vociferarentur ad inuicem dicentes: *Quæ similis ciuitati huic magnæ.* At ahi in Babylone illa infernali, inferno inquam, vbi mera est confusio, clamores & eiulatus audientur: aliter profecto omnes vociferabuntur, quando vastam illam ciuitatem ignibus & flamma æstuantem videbunt, quando incendium illud vniuersale, quod in infinita sæculorum sæcula duraturum, est conspicient. Quot illic gemitus quot suspiria, ecquæ lamenta & eiulatus! illic nimirum noctes atque dies, mane & vesperi, atq; omni momēto clamabunt tortores, Ad ignem, ad ignem sæui, mactā, trucida iugula, in altum suspende. Ibidem fœneratores & vsuris ditati, hinc clamabunt Vah maledictæ opes & pecuniæ! illinc voluptuarii desperantes ingeminabunt, Proh infelices voluptates & amaræ deliciæ, quomodo nos perdidistis! Clamabunt illic superbi & ambitiosi præ rabie & furore, Ad quid vnquam natus sum, cur in mundum ingressus, ô infœlices honores, ô scelerata ac fallax ambitio! His porro cantibus damnatorum aures assidue perstrepunt, hac symphonia demulcebuntur. Sed vlterius.

Apoc. 16.

Apoc. 18.

Non carebit etiam cruciatu suo odoratus senties enim fœtores intolerabiles, & odores pestilentissimos, quos causabuntur cum sordium congeries & fæcium colluuies (quia, vt Theologi, & imprimis Basilius, asserunt, post iudicium peractum omnium elemen-

Odoratus quoq; teterrimos odores percipiet.

elementorum fæx & proprietas eorum le-
Psalm. 10. suæ, virtute diuina separabuntur ab eis, & ad maiorem damnatorum cruciatum in infernale barathrum descendent. Et longo ante tempore id præuidens Dauid, & pœnam hanc præsagiens, infernum lacum miseriæ & fæculentum ac lutosum appellauit: tum vero odor ille & fœtor, qui è damnatorum
Isai. 34. corporibus quæ, illic quodammodo assa-
In diæta salutis ca. 39. buntur & torrebuntur, progredietur. Vnde Isaias *De cadaueribus eorum ascendit fœtor*: attamē enormis & pestilens, vt Bonauentura dicere ausus sit, mundum vniuersum confestim lue inficiendum, si vel vnius damnati corpus in eum inferretur. Si vnicum corpus tantum efficeret, quid facient infinita damnatorum cadauera, à tot annorum millibus infernalibus ignibus tosta? ecquod tormentum erit, hunc assidue fœtorem & tetram hanc mephitim perpetuo percipere?

Abominabatur Martha cadauer fratris
Ioan. 11. Lazari, quod quatriduo in sepulchro iacuerat, adeo vt vix ipsum passa sit, dicens, *Quatriduanus est, & iam fœtet*. Quis igitur horror erit videre, tangere, & olfacere putiscentia illa cadauera, quæ infernali barathro iam inde à quatuor, aut amplius annorum millibus sepulta iacuerè? quid sunt obsecro, quatuor dies cum quatuor millibus, aut myriadibus annorum collati? Dicere quippe de Caino possumus, *Iam fœtet. & quatriduanus est*: Item de diuite epulone, ac pluribus aliis, & merito. Tanto namque tempore prunis illis, adipe damnatorum quodammodo pinguescentibus, impositi assati sunt. At quodnam tormentum erat, ecquæ afflictio, fœtores hos è putidis cloacis redundantes naribus perciperet?

Dionysii crudelitas.

Horrent historici, cum Dionysii Syracusanorum tyranni crudelitatem commemorant, qui nimirum viuos mortuorum corporibus affigebat, vt ita fœtore & pœdore enecarentur, quod & de Mezentio habet Virgilius, qui.

Corpora corporibus iungebat, mortua viuis.

At maior longe crudelitas erit, quando damnati putidis illis cadaueribus connexi erunt, & quodammodo colligati, & intolerabilem illum fœtorem in æternum, sine vlla moriendi, aut seipsos occidendi spe perferre cogentur. Vbinam tunc, ô delicatuli & peregrini muris olentes pelliculas, ô molles & effœminati, ô assuetæ deliciis & exoticis odoribus puellæ, erunt flosculi illi, vbinam aromata, vbinam transmarina illa suffimenta, aut balsama, sed erit, teste Propheta, *pro*
Isa. 3. *suaui odore fœtor*, & veniet aliquando tempus, quando in spurcissima vos cloaca & foricis fœtidissimis, in quas omnes totius mūdi sordes congerentur, constitutos videbitis. Quamobrem *intelligite hæc, qui obliuiscimini Deum, ne quando rapiat, & non sit qui eripiat*. At nondum hic finis. Psalm. 49.

Pœna gustus.

Gustus quoque extremum cruciatum sentiet, nam fame & siti ardentissima torquebitur. *Conuertentur*, inquit, Psalmista *ad vesperam, & famem patientur vt canes, & circuibunt ciuitatem*. Dilucide quoque id ostendit Ioannes in Reuelationibus, describens
Psalm. 58. enim calamitates quas meretrix illa Babylo-
Apoc. 18. nia sustinebat, ait, famem non postremum inter eas locum tenuisse, *Ideo* inquit, *in vna die venient plagæ eius, mors & luctus, & fames, & igne comburetur, quia fortis est Deus, qui iudicabit illam*. Ita quoque inter omnia animarum illarum adulteriis in-
Luc. 16. famiam supplicia non postremum erit amara quædam fames, & sitis ardentissima. Testis sit diues ille epulo, qui iam à bis mille annis siti laborat, & cum linguam habeat aridam, ardore adustam, flammis exsiccatam, vel vnicam aquæ guttam postulat, nec potest impetrare, imo nec vlla vnquam eius impetrandæ spes affulget.

Non tamen negandum, interdum arescentia eos labra irrigare, sed nonnisi felle, aceto, & absynthio. Ita namque comminatus est Propheta, *Cibabo eos absynthio*. Item
Ierem. 23. Psal. 74. Psalmographus, *Calix in manu Domini*, & iustitiæ eius, *vini meri, plenus mixto, & inclinauit ex hoc in hoc, veruntamen fæx eius non est exinanita: bibent omnes peccatores terræ*. Ille namque est calix æternæ damnationis, plenus suppliciis meracissimis, sine vlla relaxationis spe: plenus modo ardore, modo frigore modo flamma, modo niuibus al-
Iob. 24. gidissimis: vnde Iob, *De aquis niuium transibunt ad calorem nimium*, fæx autem calicis huius

huius ipsa est pœnarum acerbitas: quam omnes peccatores bibant necesse est. O triste poculum, ô amaram potionem!

Orat. de exitu animæ.

Cyrillus Alexandrinus, qui circa annum Domini CCCCXXX. in Ecclesia floruit, & Concilio Ephesino aduersus Nestorii impietatem coacto interfuit, omnes hosce cruciatus sensibiles vno velut fasce comprehendens, in hunc modum locutus est. *Mihi amarulentam timeo gehennam, quippe interminatam: exhorreo Tartarum, vt cui nimium insit caloris: paueo tenebras, quoniam nil admittunt lucis: formido pestiferum vermem, qui est perennis.*

Lib. de triplici habitaculo c. 3.

Post hunc prodeat magnus Augustinus, qui easdem pœnas sensus recensens, ad duo eas genera reuocat, frigus scilicet intolerabile, & calorem ignis inextinguibilis, quod ex Euangelii verbis hausit, tum Matthæi 8. 13. 22. tum Lucæ 13. *Illic erit fletus & stridor dentium*, quorum primum ignem, alterum glaciem designat: quibus duobus impii apud inferos maxime cruciantur.

At præsertim igne: nihil enim ita sensibus præcipitur quam flamma, quam diuinæ litteræ semper præ cæteris tormentis enumerant, & de qua toties in Euangelio fit mentio, vt, *Ite maledicti in ignem æternum.* & alibi, *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum exciditur, & in ignem mittetur.* Item *Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tolles pater meus, & in ignem mittes*, & alibi sæpiuscule ignem inquam, non qualis fuit Eliæ, qui etiã saxa & petras exussit, non qualis fuit ille, quo Sodoma & Gomorrha periere, qui omnia in cineres & fauillas redegit: sed ignem penitus admirabilem & ardentissimum cui noster ille quotidianus collatus fictitius & puerilis, teste Augustino, videatur, ignem quia quinque iam annorum millibus ardet, & accensus numquã extinguetur: Quod confirmat Propheta dicens, *Nocte & die non extinguetur, in sempiternum ascendit fumus eius*, item Ioannes, qui idipsum diuina reuelatione perspectum habebat, *Cruciabantur igne & sulphure in conspectu Angelorũ sanctorum, & fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum.* O ignem admirabilem, corpora simul & animas exurentem, damnatos simul & diabolos cruciantem. Atqui hunc minime nouisse visus est Dauid, cum ait, *Pones eos vt clibanum in tempore vultus tui: Dominus in ira sua conturbabit eos & deuorabit eos ignis.* O metaphoram ac loquendi modum penitus inusitatum!

Matth. 25.
Matth. 7.
Ioan. 15.
3. Reg. 18.
Isa. 34.
Apoc. 14.
Psalm. 20.

Sed addam & alia non minus admiranda. Ignis hic semper ardet, flammat, & tamen non collucet: quod Psalmographus demiratus, diuinæ hoc potentię adscribit, *Vox Domini intercidentis flammam ignis*: id est, Deus omnipotenti virtute sua ignis infernalis lumen & splendorem aufert, collucendi potentiam ab eodem penitus resecans. Et sicuti fornacis Babylonię calorem temperauit ardoremque compescuit, ita infernali igni lumen auferet, efficietque, vt ardeat & exurat, & tamen non resplendeat, aut fulgeat. Confirmat hoc ipsum & Gregorius, & quidem verbis apertissimis. *Illa flamma vltrix vitiorum, cremationem habet, & lucem non habet* Exclamen igitur, O ignem admirabilem! ô rem stupendam! esse nimirum inter ignes, & ignem non videre, & ô rem deplorandam, perpetuo hisce ignibus cruciari & torreri.

Ignis infernalis non lucet.
Psalm. 28.
Dan. 3.
Lib. 9. Mor. cap. 46.

An non igitur metuis peccator, pœna hæc preparata est? an non consternaris & expalles, quando horum suppliciorum mentionem fieri audis? Si enim nemo vestrum est, quin horreat & concutiatur, dum maleficum aliquem lento exuri igne conspicit, quid faciet cum ignem tantarum videbit? nam quid est, obsecro, ignis ille cum infernali collatus? ecquæ vtriusque similitudo? tanta fortasse, quanta ignis picti, & eius qui omnia vnico momento celerrime deuorat, quanta horæ vnius cum æternitate. Id ipsum insinuauit olim Isaias Propheta, *Quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?*

Esai. 33.

Adhæc, quis non horreat, cum Phalaridis tyrannidem & crudelitatem audit, qui ad mortem condemnatos, tauro æneo, accenso subtus igne, includebat, vt ita lento intus igne excoquerentur & in nullam sese partem, solatii aut leuaminis quærendi ergo flecterent, sed cruciatum clamore, furore, eiu-

Phalaris tyrannus.

latu, desperationeque testarentur donec exspirarent? Vbinam modo fides vestra est, Christiani? quid obsecro Phalaridis hoc supplicium est, si ipsa quæ satan infligit respiciamus? quid sunt hi cruciatus si cum infernalibus conferantur, nisi somnium aut mera vanitas. Alexander Macedo, cum litterarum scribendarum gratia noctu lucubraret, puerique astantes lumen manu gestarent, contigit candelam vni deficere, & iam ad extremum venire: quod ille videns, ne regiis negotiis impedimento esset, & vt suum erga regem obsequium manifestaret, digitum aduri passus est digitorum potius eligens dispendium perpeti quam mollioris negligentiæ culpari. Profecto si pueri huius facinus digno plurimi encomio celebrarūt, qui digitos duos candelæ ardore aduri passus est, quid erit, ô homo, in anima simul & corpore, & in omnibus membris ignem æternum sustinere, qui omnia deuoraturus est, & ad ossa vsque & medullas depasturus? Hoc nobis iam latius deducendum restat, vt initio polliciti sumus, demonstrare nimirum, vt ignis in animas agere possit.

Heroica constantia pueri cuiusdam Alexandri Magni.

III. Quomodo flamma inferni in animas damnatorum & diabolos agere queat.

Merito profecto nonnulli Theologi dubitarunt, num ignis infernalis, qui corporeus est, & eiusdem cum nostro elementari naturæ, in animas & dæmones corporis expertes, & ab omni materiali concretione liberos, agere queat? præsertim cum Philosophorum hoc axioma certissimum sit. Inter agens & patiens debere esse contactum, & nullam vtriusque, nisi simul concurrant esse vim posse: at nullus attactus, aut approximatio dari potest, nisi inter corpora & res corporeas, quarum extrema sese mutuo feriunt. Qui igitur dicere, aut credere possumus, aliquem inter ignem infernalem & damnatorum animas attactum dari; aut tam vehementer illum in easdem agere, aut illas tantum ab eodem pati posse.

Variæ opiniones de actione ignis infernalis.

Rei huiusce difficultas omnes propemodum Theologos exagitauit, & negotium facessiuit, adeo vt varii varia commenti sint. Putarunt enim nonnulli, non aliter damnatos ignem infernalem quam videndo perpeti, & solum eiusdem conspectum acerbissimum illis supplicium afferre, nam dum eum vt noxium & amarum sibi proponunt, punit, & animas tristitia afficit, quæ tristitia ingentem illis affl(ictionem) et odium & dolorem causatur. Horum de numero esse videtur Pontifex Gregorius: ita namque eum in Dialogis loquentem video, *Ignem eo tempore patitur anima, quo videt*. certum est igitur, ex mente eius animas damnatorum non nisi videndo cruciari. At hoc nonnisi per accidens.

Greg. li. Dial.

Alterius fuere opinionis alii, dixeruntque, animam, quamuis ab igne corporali nequeat aduri, eundem tamen vt inimicum & tortorem exhorrescere atque apprehendere, hancque apprehensionem, vehementem timorem & extremum dolorem causari, adeo vt hic locum habeat Prophetæ illud, *Trepidauerunt timore, vbi non erat timor*. Huic opinioni suffragari visus est idem qui supra Gregorius, dicens, *Quia anima se cremari conspicit, crematur*. Sed est hoc quam falsissimum, & rationi euidentissimæ repugnat. Ita namque hæc pœna, quam ignis causatur, non foret naturalis, cum ex ignis apprehensione tantum originem sumeret. Et quamuis è falsa quadam contemplatione, aut imaginaria apprehensione, passio quædam tristitiæ oriri queat, vt bene obseruat Augustinus, nemo tamen dicere poterit, animam, propter imaginationis huius vehementiam, dolorem aliquem vere & realiter pati, sed tantum imaginarium quid è re quam apprehendit. Deinde modus ille patiendi magis à vera patiendi ratione remotus est, quam ille quo per imaginationem quid pati videmur, vti quando nimirum in somnis irasci, vel dolere, vel quid ab alio sustinere dormientes videmus: cum prior patiendi modus ex veris imaginibus animæ impressis originem sumat, posterior vero ex inanibus & falsis conceptibus quos sibi anima somniando fingit, & fingendo somniat. Adhæc non videtur probabile aut credibile, animas à corpore secretas, vel saltem dæmones, qui sunt spiritus subtilissimi & intelligentiæ acutissimæ, sibi persuadere, se ab igne corporali torqueri, si nihil

Alia opinio.

Psal. 13. Lib. 4. Dial.

Lib. 12. sup. Gen. ad lit.

hil reuera ille in eosdem agat, ac nonnisi imaginarium quid ab eo patiantur.

Alii denique melioribus nixi rationibus, veritatique inhærentes, credidere, corporeum in animas ignem agere, & illas ab eodem torqueri atque in huius confirmationē opinionis adferūt verba illa S. Gregorii. *Colligere*, inquit, *ex dictis Euangelicis possumus, quod incendium non solum anima videndo, sed etiam experiendo patiatur.* Ideoque ignem illum tartareum dupliciter considerari debere aiunt, primo vt agens purum & simplex, naturale, & corporeum, sicque consideratum, nullum animæ detrimētum afferre posse: secundo, vt quoddam agens subtilius & à communi notione secretum, ac velut diuinæ iustitiæ instrumentum. Atq; ideo hanc iustitiam voluisse, vt anima quæ peccando omnibus rebus corporeis sese subiecit, ipsis similiter patiendo subiicerentur. Sicq; dicere possumus, ignem, quamuis corporeum, etiam in res spirituales agere, præsertim cum instrumentum non modo in virtute suæ naturæ, sed in potentia principalis agentis, vt Philosophi docent, agere consueuerit.

Lib. 4. Dial.

Ignis infernalis duplex est.

Adeo vt hic ignis, cum diuinæ iustitiæ instrumentum sit, & à Deo præparetur, ac quodammodo sublimetur, vt præter vires suas ac communem agendi morem agat, re vera & actione quadam vera & reali in animas impiorum agat easque non parum affligat. Non secus ac nouæ legis Sacramenta: quæ quamuis materialia sint & sensibus exterioribus videantur, tamen considerata, vt Dei omnipotentis instrumenta, effectibusque supernaturalibus sibique non vsque adeo propriis donata, in animæ essentiam mirabili quadam ratione agunt, gratiam producunt, eamq; mirum in modum sanctificant. Quid enim in baptismo, nisi aqua, in Confirmatione nisi Chrisma, in extrema Vnctione nisi oleū sacrum, in Eucharistia nisi verba sacerdotis ore prolata? an non omnia hæc corporea sunt, & sensibus exterioribus percipi queunt? & tamen omnia & singula, ab agente quodā superiori directa & impulsa, ac velut instrumēta diuina in animā agunt, eiq; ratione quadam agendi Physica & reali, vt scolastici loquuntur, gratiam conferunt.

Virtus est actio Sacramentorum cū actione ignis infernalis collata.

At nondum hic sistimus, sunt enim qui vlterius progressi docent, ignem hunc nō modo agere vt diuinæ iustitiæ instrumentum, sed necessarium esse, huic animarum tortori actionem quandam naturalem eiq; congenitam dare, vt vere delictorum vindex à Deo optimo maximo constitutus esse teneatur & agnoscatur. Omne enim instrumentum præter actionem, quæ à causa principali communicata est, habet aliam quandam naturalem, & propriam in subiectum, in quod instrumentaliter agit, verbi gratia, aqua Baptismi eodem tempore quo corpus abluit exterius, animum sanctificat, quæ abluendi actio illi naturalis & maxime propria est. D. Tho. quæstionem hanc dissoluens & explicans, ait, nullam aliam ignis huius actionē in animas, dari & excogitari posse, quam quod eas calore suo & scintillis circumsecus cubratis, veluti captiuas detineat ac constringat, quoniam diuinæ iustitiæ instrumētum est, ideoq; magno eas cruciatu afficere, ita vt sese quomodo libuerit mouere, aut quoties & quando visum fuerit, nequeant operari, sed in pœnis hisce, non secus ac vinculis & compedibus quibusdam constrictæ manere cogantur.

Ignis infernalis vt inanimas agat, iuxta D. Thomam.

Doctor ille subtilis Scotus, quāuis in omnib. propemodum D. Th. aduersetur, in hac tamen opinione cum eodē coincidit: ait. n. dolores illos sensibiles, quos ignis tartareus impiis infliget, in captiuatione & vinculo intellectus considero: tantopere nāque ille ligatus erit & astrictus, vt aliud præter pænam qua affligitur, & ignem quo circūuallatur velut captiuus, cogitare nequeat. Ipsā quoq; voluntatem, dū hac sese ratione constrictā cernit, ignē velut omnis sui originem mali, & instrumentum vindictæ, execrari. Quæ omnia tantum illi dolorem, pænam, & cruciatum infligent, vt nullis exprimi verbis, nulla comprehendi oratione queat. An non profunda hæcce speculatio est, & subtilis nimirum conceptus.

Scoti opinio de igne infernali. *Scotus li. 4. dist. 44. q. 2.*

Suffragatur huic, & Greg. dicens, *Cum Veritas peccatorē diuitem damnatum in igne perhibent, quisnā sapiens reproborum animas teneri ignibus negat?* & Magister sentētiarum Lōbardus, *Si viuentis*, inquit, *hominis incorporeus spi-*

4. lib. dial.

ritus tenetur in corpore, aut etiam non tenetur post mortem corporeo igne? Ipsa vtriusq; collatio placet, placebit & ratio vtriusque. His accedat & Augustinus, qui hanc opinionem & alia similitudine confirmat. Sicuti, inquit, in hominis generatione anima corpori sese vnit, quo idipsum viuificet, quamuis ipsum corporeum sit & graue, anima vero subtilis & spiritualis: & ex præclara hac coniunctione & connexione oritur mirus quidam in anima amor, quo in corpus fertur. Ita quoq; ea ipsa hominis anima, cum igni infernali compacta & associata fuerit, quo ab eodem excrucietur & torqueatur, ingentem ex infausta hac & misera coniunctione, dolorem haurit. Aliter quoque ratiocinatur Gregorius, & aliam quandam rationem, quo hanc sententiam confirmet, adfert, *Si incorporeus*, inquit, *spiritus in hoc teneri corpore potest, quo viuificat, quare non pœnaliter ibi tenetur vt mortificetur?* quamuis in hoc loco Magister sententiarum peccarit.

Lib. 21. de ciuit. Dei.

In Moral.

Nostrum iam est, post tot viros sanctitate & eruditione præstantes, symbolum quoque adferre: quod prius quam faciam, præfari quædam ac præmittere visum fuit. Dico igitur primo spiritus illos infernalibus ignibus addictos, tam dæmones quam homines non cruciari illo quē proprie dolorem nuncupamus, qui nimirum est passio quædam appetitus sensitiui, quæque organo quodam corporeo percipitur, sed alio quodam metaphorico, qui nihil est aliud quam quidam voluntatis actus, quo ipsa aliquid vel fugit, vel abhorret & execratur, vt ante me docuit Doctor Angelicus.

Secundo, certum est, omnes iam dæmones in inferno non torqueri, sed alios in aere, alios apud inferos, donec iudicii vniuersalis dies aduenerit, ingentib. cruciatibus affligi: quod vtrumque è sacris litteris abunde adstrui potest. Primum quidem ex epistola Pauli ad Ephesios c. 2. & 6. item August. l. 8. de ciuitate cap. 22. & lib. cui titulus de natura boni contra Manichæos cap. 33. Quod & D. Thomas apta quadam ratione declarat, cuius ille sensus est. Æquum est ac rationi consentaneum, homines qui sunt Angelis natura inferiores, à Deo per alias creaturas

Omnes dæmones non castigantur modo in inferno.

Aliqui dæmones in aere cruciantur.

altiores, quales sunt Angeli, ad beatitudinem destinari ac dirigi: idq; non tantū directe & modo vsitatissimo, Angelorum nempe ministerio, homines ad virtutum bonorumque operum exercitium semper exstimulantium, verum etiam indirecte per oppugnationes scilicet & tentationes dæmonum, quæ hominibus ad meritorum augmentum ac virtutum studium prodesse consueuerunt. Ideoque plurimos horum tentantium spirituum in aerea ac sublunari regione esse Deus voluit, qui nobis vbique imminerent, nos circumuolitarent, circumuallentes oppugnarent, ac negotium facesserent. Alterum, scilicet in infernali etiam barathro quosdam torqueri, æque ex scripturis astrui potest. Ait enim Isaias, *Detracta est ad inferos superbia tua*: & Petrus Apostolus, *Rudentib. inferni in tartarum tradidit cruciandos*. Cuius hanc rationem adfert D. Thomas: nam quemadmodum in cœlo Beatis modo Angeli adsunt, qui gaudium illis & voluptatem afferant, ita quoque æquum est esse in tartaro dæmones, qui damnatos excrucient, quos dum viuerent, ad malum exstimularunt.

Aliqui in inferno. Isa. 14. 2. Pet. 2.

Tertio, verissimum est, diabolos simul & damnatos ad vnum omnes, post extremum iudicii diem, eodem in loco, scilicet inferno excruciandos, quod ex illis Euangelii verbis manifestum satis reddi potest. *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.* Ratio in promptu est, tunc enim cessabit causa, ob quam eorum aliqui in nostro hoc hemisphærio circumuolitant, ipsa inquam hominum tentatio, oppugnatio ac perpetuum exercitium. Addo præter ea, quamuis ratio, qua ignis, ille infernalis dæmones & damnatorum animas torqueat, nobis non vsq; adeo cognita sit ac manifesta, esse tamen certissimum ac luce meridiana clarius, tam has quam illos vere & realiter ab hoc igne torqueri, eumque verum ac naturalem ignem esse, non vero imaginarium aut vmbraticum. In cuius rei testimonium omnia totius Scripturæ loca, vniuersam omnium Patrum doctrinam, & catholicum totius Ecclesiæ consensum aduocare queam.

Matth. 25. Post iudiciū omnes diaboli inferno includentur.

Quarto

Cur infernus ferreis vectibus constructus dicatur.

Quarto, quando pro concione publice docemus, vel domi priuatim legimus, spiritus illos malignos à vindice illo igne torqueri, hocce illud modo intelligendum esse: scilicet illos à flamma velut circumcingi circumstringi, ac vinciri & in illa velut in carcere aliquo & cauerna conclusos teneri. Atq; ideo crediderim infernum vectibus ferreis occlusum dici, ac portas æreas habere, *Eduxit eos de tenebris & umbra mortis, & vincula eorum disrupit quia contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit.* Et quamuis hoc proprie de limbo intelligatur, de inferno tamen melius atque maiori cum ratione id dicere possumus.

Psal. 106.

His ita præsuppositis, latius iam & apertius demonstrare conabor, quonam modo ignis corporeus in rem incorpoream ac mentem spiritualem agere queat. Qua in re mirifice mihi placet illorum sententia, qui dixere, non aliter damnatos in cauernis illis infernalibus à flamma illa torqueri, nisi quod, dum se ab eadem velut a vinculis teneri vident constrictos, diuina virtute extremus quidam cruciatus accedat, qui voluntatem torqueat & affligat: quiq; nihil ab eo differat quem anima in eadẽ volenti facultate sentit, quando corpus cui naturaliter est vnita, igni adiudicatum est, & in mediis flammis constitutum. Quæ passio ab omni alio tormento differt, quod anima pati posset, si corpus cui vnita est, alio supplicio, scilicet crucis crurifragii, forcipis candentis, aut submersionis cruciaretur.

Dom. Soto in 4. sent. dist. 50. q. vnica a. 2.

Considerare itaque vos velim, quando de hoc damnatorũ cruciatu iam sermo est, eundem in voluntatis detestatione consistere, qualis vt plurimum in illius voluntate appareret, cuius corpus viuum flãmis traditur quãuis damnatorum cruciatus infinitis partibus hoc, tum intensione, tum etiam modo quodam nobis occulto, maior sit.

Quamobrem, vt tandem labyrintho hoc egrediamur, cum doctissimo Augustin. dicamus quamuis miris, tamen veris modis, etiam spiritus incorporeos posse pœna corporalis ignis affligi: & quamuis Philosophi asserant, inter agens & patiens esse debere proportionem, hic tamen exceptionem videri, nulla est enim inter ignem hunc qui penitus materialis est & animas, quæ mere spirituales sunt, proportio, licet ipsum quod diuinæ iustitiæ executor & instrumentum sit, aliquo modo huc accedat, ac proportionem dare videatur, quo in easdem agat. Hoc quomodo fiat, ipsi damnati melius me norunt, infœlices illæ animæ quotidie experiuntur, ac perspectum habent diaboli: qui omnes eo in loco flammam illam vrentem, vindicem illum ignem, diuinæ iustitiæ administrũ & instrumentum patiuntur ignem inquam mordacissimum & acerrimum, adeoq; amarum, vt, si damnatis daretur optio, vel decẽ annorũ millib. omnia quæ in mundo excogitari possent tormenta perferre, vel vnico tantum die ignem illum infernalem, noctes atq; dies eosdem adurentem, credam eos prius tormentum electuros.

lib. 21. de ciuit. Dei.

Nunquamne igitur hoc animo voluetis Christiani? semperq; ita obnubilatos habebitis oculos, vt hæc tormẽta videre nõ possitis? nũquamne in animum hosce ignes, ardores, hosce æstus admittetis? An non, vel semel tantum in vita, horum suppliciorum reminiscemini? Agite igitur, *Recordamini nouissima vestra, & in æternum non peccabitis*; recordamini inquã pœnas illas sensibiles, quæ illic maleficis præparatæ sunt, recordamini ignem illum acerrimum, semper ardentem & accensum, ipsasque animas adurentem. Cogitate interdum, ecquæ pœna sit, ecquis dolor & cruciatus in æternum aduri sine vlla refrigerii aut leuaminis spe. Hæc igitur animo voluite, &, si vel mille annos vixeritis, numquam Deum optimum maximum offendetis.

Eccles. 7.

Tu porro æterne omnipotens, ac summe Deus, hanc nobis gratiam concede, vt sancta hæc cogitatio numquam à nobis recedat, sed iugiter in anima perseueret, vt nobis tormentorum horum vehemẽtiam, ignis ardorem, loci horrorẽ, ac fœtorem proponat, atque apprehendere faciat. Concipiamus adhæc, vt omnia quæ in nobis sunt, torqueantur, imprimis anima cum omnib. suis facultatibus intellectu sc. qui desperabit, cum se flammis circumuallatum cernet, voluntate, quæ furet, tormentum suum exosa ac

detesta-

detestata, memoria quoq; quæ rabie efferetur, cum pœnarum diuturnitatem æternitatemq; sibi proponet: nec sola anima, sed totum etiam corpus cum omnibus sensibus: auditu inquam qui clamores & eiulatus & lamenta horrenda percipiet, visu, qui teterrima spectra & monstra conspiciet, odoratu, qui fœtores intolerabiles hauriet, gustu etiam, qui miserum in modum torquebitur, omnibus deniq; sensibus qui singulares cruciatus perpetientur. Dein se præsta, vt diligenter etiam perpendamus, quid sit in tartareis illis cauernis in æternum comburi, noctu deniq; miserum in modum vociferari, à diabolis tartareis illis tortoribus crudeliter torqueri, in flammis acerrimis sepultum esse, olliisq; feruentissimis impositum, idq; sine vlla liberationis aut exemptionis spe, sine vllo leuamine, solatio, aut indulgentia. Ideo aliud nihil à te postulamus, Domine, quam vt iugiter hanc animæ cogitationem in culptam geramus: scimus enim quam hæc vnica sit ad prauas concupiscentias euellendas, à peccatis nos auocandos, in virtutum semitam reuocandos, diuinoque obsequio mancipandos, & tandem in gloriam cælestem deducendos efficax: quam concedere nobis dignetur, qui cum Patre & Spiritu Sancto viuit & regnat in sæcula, Amen.

FERIA QVINTA.

DE POENA DAMNI.

Partitio.

I. *Quod non esse sit melius, quã in pœnis esse.*
II. *Pœna damni in quo consistat.*
III. *Quanta sit pœna damni.*
IV. *De partibus aliis eiusdem pœnæ.*

Memorare nouissima tua, *ac præsertim pœnam damni, quam impii apud inferos patiuntur*, & in æternum non peccabis, *Eccles. 7.*

FIGVRA.

Profanus ille & agrestis Esau, cum paterna sese benedictione priuatum, & primogenitorum iure frustratum cerneret, furere cœpit & efferascere, atque in obuios quoque sæuire. Ad oculum hic designari arbitror dæmonum ac damnatorum pœnam, quam vocant damni, & animi illam amaritudinem quam profani illi Esau sentiunt, dum æterna se benedictione & cœlesti beatitudine, quæ iure illis debebatur merito Christi acquisita, spoliatos considerant. Clamant itaque, vociferantur, furunt, efferascunt in regionibus illis subterraneis, dum bonum amplissimum, gloriam & regnum, quib proh dolor exciderunt, animo perpendunt. Hæc sc. pœna damni appellatur, quam hodie vobis exponere latius decreui, si Spiritus paraclitus, summus ille nauclerus, de quo Psalmista canit, *Spiritus tuus bonus deducet, me in terram rectam*, cymbam hanc nostram propellere ac dirigere, ac maris illa stella instar Cynosuræ effulgere non grauetur. Quapropter Angelica eam salutatione compellamus. *Psal. 142.*

AVE MARIA.

I. *Satius esset nunquam nasci, quam damnati.*

Tam misera ac deploranda damnatorum sors est, auditores, vt pleriq; satius esse nunquam natum fuisse, quam apud inferos damnari, existimarint. Doctor Angelicus cum in parte operis tertia quæstionem instituisset, num damnati sui ipsorum destructionem, & non esse exoptent, & in nihilum redigi cupiant, respondet: *Non esse* dupliciter considerari posse, primò pure & simpliciter, ac iuxta naturam suam, & sic nullà ratione desiderari posse: ita namque dumtaxat mera priuatio est, quæ nullum bonum includit. (Esse enim & bonum ad se inuicem conuertuntur, & à se mutuo separari nequeunt) quoniam quod nullum in se includit bonum, desiderari non potest, bonum namque nostræ voluntatis obiectum est, ideoq; facultas hæc nonnisi bonum, aut ea quæ ad bonum feruntur, vel aliquod saltem speciei bonum præ se ferunt, velle potest. Secundo considerari potest, vt ablatio & terminatio vitæ miseriis & calamitatibus circumuallatæ, atque ita in speciem & exterius bonum quoddã videtur esse, carere enim, vt ait Aristoteles

Lib. 5. Eth. Rotele. malo, quoddam bonum est: Ideoque satius foret damnatos omnino non esse, quam miseros & in ærumnis esse: adeo vt merito præ rabie & furo[illegible] exoptent non esse. Adeo vt Redemptor noster Christus, æterna Dei Sapientia, nefandam Iudæ proditionem & conspirationem, simulque æternam eiusdem quæ hunc sequi debebat damnationem præsagiens, merito dicere potuerit, *Bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille*, quam vt natus ad inferos detruderetur. (Matth. 26) At multo maiori cum ratione id de damnatis omnibus dicere poterimus: Melius scilicet fuisse nunquam eos in hunc mundum editos, quam perpetuo carceri inclusos, grauissima tormenta & acerbissimos cruciatus perferre.

Propheta Iob, qui nonnisi in temporalibus iacturam fecerat, facultatibus, liberis, & amicis spoliatus, & vlcere acerbissimo percussus adeo exhorruit, vt quodammodo desperans maledixerit diei qua in auras prodiit, (Iob. 3.) *Post hæc aperuit Iob os suum, & maledixit diei suo, & locutus est, Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est: Conceptus est homo: dies illa vertatur in tenebras.* Si tantilla calamitas, ad quinq; aut sex forsitan annos duratura sanctissimi viri animũ, infractum alioquin & inuincibilem adeo percelluit, vt nũquam se natum fuisse desiderarit; quid de miseris illis dicendum est, qui æternis iam à longo tempore incendiis & pœnis intolerabilibus adiudicati sunt? An non verisimile videtur, millies eos exoptare, nunquam se natos, & diei maledicere, in qua primo iucundum solis lumen intuiti sunt? an non verisimile sit eos illa verba Iob sæpius vsurpare, (Iob. 10.) *Quare de vulua eduxisti me? qui vtinam consumptus essem: ne oculus me videret? Fuissem quasi non essem, de vetero translatus ad tumulum.*

Magnus Hieronymus cum verba hæc, *Maledicta dies in qua natus sum*, exponeret, breuem hanc paraphrasim ad iidit; *quia melius est non esse quam male esse.* Idq; ex mente S. Ioannis in Apocalypsi: dicit enim calamitates vltimis illis diebus tam ingentes & acerbas fore, vt ii qui tum victuri sunt, magis mortem quam vitam sint quæsituri, *Quærent, inquit, homines mortem, & non inuenient eam: & desiderabunt mori, & mors fugiet ab eis.* (Apoc. 9.) Quid igitur dicendum de iis, qui abyssis illis infernalib. inclusi tenentur? an non dicere oportet, omni eos tempore mortẽ exoptare, vitã detestari? an nõ præ furore ac rabie pœnarumq; acerbitate desiderare, non esse?

Sane si Rex Israel Saul, viso copias omnes vel internecione deletas, vel fuga dispersas, Philisthæos item tergo imminere, seseque (1. Reg. 31.) quin etiam vulneratum, mori maluit quam viuendo superesse, & quo calamitatem instantem præcideret, gladio proprio incubuit, ne forsitan inglorius longiorem in ærumnis vitam traheret. Multo magis id de damnatis dicendum videtur, eos, dum in tartareis illis sedibus constituti, omnes ineptiarum deliciarumq; manipulos prostratos, à dæmonibus in fugam se compulsos, & vulnerib. confectos attendũt, ita horrore concuti vt nunquã fuisse, quam adeo miseri esse, malint. (Tob. 4.) Si n. senex Tobias, cæcitate tantum percussus mortẽ summopere desiderarit, eumq; vitæ tæduerit, dum ait: *Præcipe in pace recipi spiritum meum, expedit enim mihi magis mori quam viuere:* quid miseri illi dicent, cum infinitis sese malis circumdatos, & sempiternis incendiis mancipatos viderint? nihil namq; damnatorum sorte infelicius.

(Psal. 33.) Quod spiritu quodam diuino afflatus prædixit Psaltes dicens, *Mors*, id est, damnatio, *peccatorum pessima.* tria nimirum mortis genera esse demonstrans. (Tria mortis genera.) Vna siquidem mala est, animæ scilicet & corporis à se inuicem separatio: (Ezech. 18.) dicitur autem mala, quia per peccatum in orbem inuecta est: altera peior, quando nempe anima à Deo factore peccato separatur, *anima n. quæ peccauerit ipsa morietur*: vltima, & omnium teterrima, miserrima ac pessima, ipsa damnatorum, de qua loquitur ad Romanos Apostolus, (Rom. 1.) *Quoniam qui talia agunt, digni sunt morte*, morte inquam æterna, quæ dæmonibus & damnatis propria est, morte quæ semper sine vita viuit, & nunquam moritur, qua nulla peior ac deterior excogitari potest.

Hæc namque mors est, quæ nunquam aliquem mori facit, quæ millies per diem ictus mortales infligit, vitam tamen non aufert

Vere quia non est Deus mecum, inuenerunt me hæc mala. Hęc quidem ad litteram de Hebręis ad cultum idolorum conuersis intelligenda, nihilominus de dānatis ēt intelligemus, qui propter innumera q̄ commiserunt mala & peccata, grauissima mala inuenient. de iis namque solis verba hæc capienda sunt, *Ego autem abscondam faciem meam in die illa propter omnia mala quæ fecit.*

Eadem comminatus est regum sapientissimo Salomoni, si sua præcepta transgrederetur, dicens, *Si autem auersi fueritis, & dereliqueritis iustitias meas, & præcepta mea quæ*

2. Paral. 7.

proposui vobis, & abeuntes serueritis diis alienis, & adoraueritis eos; euellam vos de terra mea, quam dedi vobis, & domum hanc quam sanctificaui nomini meo proyciam à facie mea, & tradam illam in parabolam, & in exemplum cunctis gentibus. Videtis, Auditores, vt visionis suæ priuationem inter grauissimas plagas & tormenta acerbissima enumeret & merito; nulla enim eadem grauior aut acerbior haberi queat.

Act. 20.

Gentium doctor Paulus, cum Milesiis valedicturus Romam secederet, & adderet nunquam amplius illos faciem eius visuros, lachrymantes collo eius incubuere, & suspirantes osculabantur eum, *dolentes maxime in verbo quod dixerat, quoniam amplius faciem eius non essent visuri.* Hoc perpendere te velim, ô anima, simulque ratiocinari; si tantum Milesii in discessu viri vnius sancti commoti sunt, vt lachrymarentur & gemerent ad vnum omnes: quænam, obsecro, afflictio, ecquæ angustiæ erunt damnatorum, cum in æternum se diuinæ essentiæ fruitione & conspectu priuandos considerabunt? quam ægrescunt à Deo auelli patientur, quam durum erit in æternum illi valedicere, quam graue in perpetuum ab illius facie excludi?

Milesii ægre ferunt Pauli Apostoli discessum.

Cain cum parricidali manu innocuum fratris sanguinem fudisset, & à Dei conspectu se auertere cerneret, delicti sui grauitate agnita desperatione adactus, hac apud Deum oratione vsus est, *Ecce eÿcis me hodie à facie terræ, & à facie tua abscondar, & ero vagus & profugus in terra: omnis igitur qui inuenerit me, occidet me.* Triste hoc parricidæ Cain exilium,

Gen. 4.

eiusque lamenta, erant præsagium & imago deplorandæ illius sortis, quam damnati cœlo eiecti diuinaque facie priuati apud infernos subibunt: illic nempe eiulabunt, & velut profugi, omnibus casibus malis, miseriisque expositi gemitu & lamentis Ditis aulam replebunt. Præuidit hoc vates regius dicens, *Infirmabuntur & peribunt à facie tua*, quasi diceret Impii illi, Domine, cum viderint se nequidquam vultum tuum desiderare, sed eodem in æternum esse priuatos, animo concident, & desperabunt.

Psalm. 9.

Poena dāni grauitas.

Porro quam grauis & extrema pœna illa damni sit, facile hinc colligi potest: si enim malum, quod ex boni amissione & priuatione oritur, tantum, est quantum bonum quo nos priuat: & bonum, quo damnati priuantur, infinitum sit, & captum nostrum superet: pœna quoque quæ ex eadem priuatione resultat, infinita quoque sit oportet, & omnem humanum captum excedens. Et sane si malum appellamus, visu, honoribus, diuitiis aliisque fortunæ bonis priuari, ecquæ calamitas, ecquod malum erit & afflictio, infinito bono & gloria in æternum priuari? Hoc scilicet est quod damnatos affligit, hoc illos rodit, & male habet, cum tantum se bonum tamque amplum thesaurum amisisse conspiciunt.

Sicut enim Principi alicui amplissimi regni hæredi graue foret, eo ipso quo regnum adire, coronā accipere, ac gubernacula prouinciarum capessere deberet tempore, in carcerem coniici, à subditis ad necem postulari, ac variis iniuriis affici. (Exempli gratia, quam graue putatis Nabuchodonosori fuisse, regno eiici, inter fera animalia per deserta & inuia viuere, sub dio & in antris cum bestiis cubare, cœli denique & aeris iniuriam, non secus atque brutum aliquod, pati? qui nimirum ad sceptra, ad coronas, ad regni gubernacula, deliciasque natus & educatus erat.) Non secus etiam damnatis graue erit, cum se carceribus illis tartareis, & quidem vectibus ferreis occlusis, mancipatos viderint, cum dæmonibus commorantes, & in flammis sepultos, qui nimirum ad gaudia cælestia, ad Angelorum societatem, diuinæ maiestatis fruitionem,

Dan. 4.

nem, regnique æterni hæreditatem capessendam creati erant.

4. Reg. 25. Nemone vnquam vestrûm Sedechiæ Regis Iuda sortem & calamitatem perpendit? nemone vnquam eum lamentantem suisque casibus ingemiscentem sibi proposuit? quando nimirum carceris Babylonici cauernis inclusus tenebatur, vinculis manus & pedes grauatus, regno priuatus, & quod omnium miserrimum erat, oculis orbatus. Quantum repentina illa rerum commutatio eum putatis afflixit? quot lacrymas effudit, quoties ingemuit, dum priorem sortem in mentem reuocaret? Idipsum imo & amplius de damnatis dicendum. Quam graue namque iis esse debet, cum cauernis illis tenebricosis sese coarctatos conspiciunt, omni luce & splendore priuatos, ferro & compedibus vinctos catenis fortissimis constrictos, & quod omnium miserrimum, regno cælesti in æternum exclusos? annô vnica huiusce rei memoria oculis lacrymas excutiat, suspiria imo pectoris educat, vociferari & eiulare eos cogat, denique, vt summatim perstringam, an non in desperationis barathrũ præcipitet. Iob Propheta, & simul omnium

Iob. 29. afflictorum Princeps, cum prioris felicitatis recordaretur, ac pristinos in mentem dies reuocaret, lachrymas continere, aut temperare à fletu & suspiriis non poterat: sed affectu nimio transuersum actus dicere cogebatur, *Quis tribuat, vt sim iuxta menses pristinos, quãdo lauabam pedes meos butyro, & petra fundebat mihi riuos olei?* Quanto potiori iure verbis his vtantur damnati? quanto maiori cum ratione sortem suam hoc modo deplorent? cum enim delicias illas cœlestes, voluptates illas domus Dei, gloriam illam æternam, cuius aliquando consortes effici poterant, sibi ante oculos ponunt, clamantes illos audire videor, & noctu diuque eiulando dicentes:

O mihi præteritos referat si Iuppiter annos!

Apophth. Boethii. Hinc Christianus ille Philosophus Boethius dicere solebat, omnium miseriarum esse maximam, fœlicem se aliquando fuisse meminisse; quod merito de damnatis vsurpare potero, Auditores, Omnium nimirum tormentorum, quæ diaboli apud inferos patiuntur, maximum & grauissimum, esse meminisse, aliquando felices se & beatos extitisse: & maximam damnatorum pœnam esse, dum cogitant, culpa se sua æterna beatitudine excidisse: atque hæc est quam pœnam damni nominamus.

Hanc dum Chrysostomus ad populũ Antiochenum verba habens, exponeret, omnibus eam tormentis suppliciisque apud inferos tolerandis visus est præposuisse. Audite aurei illius oris verba, *Multi infernũ ignem timent; sed ego maximè amarã dico amissionem gloriæ.* Hanc ipsam intellexisse etiam visus est Psaltes, dum canit, *Pluet super peccatores laqueos: ignis sulphur, & spiritus procellarum pars calicis eorum:* quasi omnia hæc non nisi gutta & particula tormentorum sint, si cum pœna damni & æternæ beatitudinis amissione, qua damnati plectuntur, comparentur. Vnde adiungit idem qui supra Chrysostomus, *Qui non nouimus magnitudinem cælestis boni, non possumus intelligere, quantum malum sit illo priuari.*

Chrysost. homil. 47 ad pop. Antioch.

Psalm. 10.

Eiusdem opinionis est & sanctus Augustinus, qui pœnam hanc omnibus aliis præferre non dubitat. verba eius audiamus: *Illic pœna terroris, pœna fœtoris, pœna timoris, pœna tenebrarum, securitas tortorum, præsentia dæmonum, ferocitas bestiarum, crudelitas ministrantium, dilaceratio immortalium vermium, dolor sine remedio, vincula sine solutione, mors æterna, pœna sine fine, absentia Christi, quo ad visionem eius, quæ sola omnia supradicta superat, & omnibus pœnis est intolerabilior.* Anne quid amplius & apertius desideratis? an non terribile est, tantam tormentorum multitudinẽ, & quidem vno tempore, experiri? Amplius sane & disertius, vt omnia, Chrysostomus, cuius verba quam meam paraphrasim adhibere satius visum est. Audite viri linguam: *excludi bonis æternis, & alienum effici ab his quæ præparata sunt sanctis, tantum generat cruciatum, tantum dolorem, vt etsi nulla extrinsecus pœna torqueret, hæc sola sufficeret.* I nunc, & dic pœnam hanc leuem & exiguam esse; quam vt clarius adhuc videatis, alios Patres adducam, eandem apertissimis verbis describentes.

August. lib. de tripl. habitaculo c. 2.

In sermonibus.

Cyrillus Alexandrinus Patriarcha primus

Oratio de exitu animæ.

in fec-

in scenâ prodeat, qui hac de se loquens nouum dicendi adhibuisse modum videtur: perpetuam namque exclamationem connectit, & verba quædam tragica, & luctum præferentia: *O temporis illius tribulationem! ô necessitatem! ô tempestatem! à sanctis grave dirimi, grauius, à Deo separari: ignominiosum, tum manibus, tum pedibus colligari: durum, in exteriores tenebras amandari: horridum fremere, dentibus stridere acerbum, iugibus pœnis atteri, laboriosum; flammas lingua sustinere: quis* talia fando temperet à lachrymis?

Epist. 4. ad Theodl. lapsi. Oraculum illud Græcorum Chrysost. audiri iterum postulat, ait enim, *A tãtis excidisse bonis tantum habet dolorem, tantam afflictionem, tantam angustiam, quantum vllum esse potest aliud flagellum.* An non omnes hi testes, & quidem omni exceptione maiores doceant, quid pœna damni sit? quid sit, nunquam diuino posse conspectu frui? quid sit, cœlo exulare, & æternis carcerib. mancipatum esse? quid sit, incessanter amissum thesaurum desiderare, deque amissione illius lamentari? an non inquam omnes hi persuadeant, quam illa grauius sit & pertimescenda? Video me iam ad alteram concionis meæ membrum tacite venisse, & ignorabam: & quanquam leuiter nonnulla attigerim, dabo tamen operam, vt plura quæ optime huc faciunt, accersam.

Inter omnes pœnas & supplicia etiam grauissima vnicam hanc metuebat Dauid rex: adeo vt, cum agnito peccato supplicium ei debitum animo volueret nihil in tantum quam pœnam hanc damni pertimesceret. Hinc lacrymans Deum orabat, *Ne auertas* Psalm. 26. *faciem tuam à me*: tam in hoc mundo, quamdiu scilicet vixero, neue in altero, postquam ad patres meos in tumulo appositus fuero. item alibi, *Ne proiicias ô regum rex* Psalm. 50 *me regem miserrimum à facie tua.* Perinde ac si dicere voluisset, Castiga Domine delictum meum vti commerui, & quoties tibi visum fuerit, sed hoc vnum mihi pro tua indulgentia concede, quam vera facie tua excludar. Cur non potius orat, ne ad inferos te detrudat, ne incendiis illis æternis addicat? sed parum hæc ei videbantur, si cum diuinæ faciei priuatione conferantur: illa namque facies veram se videntibus beatitudinem mox adferre potest, vnde alibi in sacris litteris scriptum est, *Ostende faciem tuam & salui erimus.* Psalm. 79. Hæc igitur pœna omnem aliam longe antecedit.

Episcopus ille Constantinopolitanus, quem toties iam loquentem induximus, nobili apud Antiochenos familia natus, doctrina & sanctitate clarus, propter eloquentiam Chrysostomus nuncupatus, qui in Rhetorics quidem Libanium, in Philosophia Andragatium, in Theologia Basilium præceptores habuit, is inquam pœnam hanc plurimi semper fecit, ceterisque apud inferos tolerandis suppliciis anteposuit. Por. o vt Homil. 28. ipsi, non vero mihi, fides adhibeatur, verba illius producam: *Intolerabilis res est gehenna: quis nesciat supplicium illud horribile? tamen si mille aliquis ponat gehennas, nihil est tale dicturus, quale est à beata illius gloria honore propelli, exosum esse Christo, & audire ab illo, Non noui vos.* Nulla est igitur tecum, ô pœna dãni comparanda.

Nunquamne vobiscum perpendistis, Auditores, lamenta & luctus Annæ Tobiæ matris? nunquamne eiusdem lachrymas, quas Tob. 10. in filii absentia fundebat, notastis? *Heu, heu me! fili mi, vt quid te misimus peregrinari, lumen oculorum nostrorum, baculum senectutis nostræ, solatium vitæ nostræ? omnia simul in te vno habentes te nõ debuimus dimittere à nobis.* Quam Insignis allegoria. cum maritus sæpius consolaretur dicens, *Tace & noli turbari, sanus est filius tuus* nunquam tamen potuit quiescere, sed nullam cõsolationem admittens, & quotidie domo egressa, altissimos montes conscendebat, vnde eminus conspiceret, num dilectus filius adesset, quo nimirum ei obuiaret, osculum daret, & maternis eum brachiis amplecteretur.

Si filii vnius, & ad modicum quidem tempus absentia, matrem ita afflixit, vt quotidie iuga montium conscenderet, lachrymaretur suspiraret, ingemisceret, variisque angoribus excruciaret, denique tantum non Danatorũ præ affectu insaniret: quam grauis esse debet lamenta damnatis æterna Dei absentia, sine vlla amplius eius videndi spe? Temperetne à lachrymis, doloribus, & suspiriis cum hanc absentiam cogitantiũ quid mi ferint.

tiam cogitant? Quænam nostra, Deus bone, clament necesse est, fuit insania, quænam amentia, quisnam stupor, tam procul à nobis dimisisse te lumen oculorum nostrorum, spem omnis æternitatis, solatium vitæ? At nunquam peccatis te amittere, aut dimittere debuimus, aut à consortio nostro propellere, te inquam omne bonum nostrū, delicias nostras, omnemque beatitudinem nostram. Atq; hæc quidem omnia desperantes & in seipsos sæuientes deplorabunt. Quæ omnia ad pœnam damni referri possunt, quæ horum omnium causa est, & origo.

Hercules ille Hebræus ac domitor ferarum & Goliadarū David, cum peccato Deum amisisset, & iam ipsum horroremq; illius agnouisset, simulq; quanto bono excidisset, in tantum doluit, vt lachrymis, quas interdiu & in lectulo effundebat, diceret, se non secus ac pane refici, *Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, Vbi est Deus?* Ast in felicior multo damnatorum sors est, qui peccatis Deum in æternum amisere, ideoq; noctes & dies in dolore & gemitu versantur. Decades, tessera decades, centuriæ, & chiliades annorū transeunt, ipsa quoque flendo, dolendo, ingemiscendoq; ob rei pretiosissimæ amissionem elabitur annorū æternitas, nunquam tamen ad finem possunt pertingere. Merito igitur vnusquisque horum dicere potest, *Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dū dicitur mihi quotidie. Vbi est Deus tuus?* O cruciatum intolerabilem, ô pœnam grauissimam!

Psal. 41.

Nunquamne oculos in historiam de filio prodigo coniecistis? nunquamne vobiscum perpendistis, quomodo in sorte sua & calamitate toleranda se gesserit? quomodo namque eum affectum putatis, dum commissum errorem in mentem reuocaret? quod nimirum domo paterna, in qua tam splendide & laute epulabatur, & in qua serui abundabant rebus necessariis, egressus ad tantam paupertatem ac miseriam redactus esset, vt siliquas porcorum manducare debuerit, & ex ipsæ adhuc defuerint, adeo vt miser fame enecaretur: quanto postea cum gemitu, suique ipsius increpatione errorem agnitum deplorauit? *Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus? ego autem hic fame pereo: surgam & ibo ad patrem meum, & dicam ei, Pater peccaui in cœlum & coram te.* At maiores & amariores sunt illorum filiorum prodigorum, qui apud inferos excruciantur, querelæ & gemitus, dum commissum errorem agnoscunt: quod nimirum cœlum, domum illam amplissimam ac splendidissimam, in qua omnis Angelorum nobilitas commoratur, domum opulentissimam, de qua scriptum est, *Gloria & diuitiæ in domo eius*, deseruerint, suauissimum illum patrem, quem quotidie inuocamus dicendo, *Pater noster qui es in cœlis*, dereliquerint, & cum dæmonibus, non dico porcis, commorentur, & famem patiantur vt canes. Quanta eorum esse debet pœnitentia? quam graues gemitus & lamenta? Ignis circumvndiq; crepitans magnum quidem dolorem & pœnam adfert sed longe, mihi credite, grauiorem ipsa pœna damni.

Luc. 15.

Psalm. 111.

Matth. 6.

IV. Odium Dei in damnatos.

Ac nondum hic finimus. Accedit ad hanc pœnam velut appendix, immortale Dei aduersus illos odium, quod semper sibi imminere damnati sentiunt, sine vlla reconciliationis spe: scriptum namque est, *Odisti omnes, qui operantur iniquitatem.* Et quemadmodum pœna damni, quoad intellectum, est diuina visione priuatum esse: ita, quoad voluntatem, Deum semper iratum & inimicum habere, & numquā eius iustitiæ manus posse euitare. Atque inde perpetua iis inimicitia, & odium immortale aduersus Deum oritur, & ipsum variis affectibus mixtum. Innuere visus est David dum scriberet, *Peccator videbit*, intellectu nempe, *& irascetur*, voluntate, *dentibus suis fremet & tabescet*: videte furorem & impatientiam. *Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper*: item, *Et qui oderunt te, extulerunt caput*: videte superbiam & odium immortale. An non hoc graue cuilibet videatur?

Psal. 5.

Psal. 111.

Psal. 73.

Psal. 82.

Aliam prioribus hic pœnam subnectam, & eam, meo quidem iudicio, grauissimam, vermē illum semper rodentem, conscientiam q̄n illam vltricem, & synteresin perpetuo oculis pro- obuersantem. Remorsus scilicet conscientiæ pœnam hanc perpetuo comitatur, & numquam impios deserit: hinc Theologi synteresim

Vermis conscientiæ.

S. Thomas 1.2 q. 94. Sensum vocant, & in intellectu ponunt: nihil etiam dicentes esse aliud, quam scintillam quandam viuam in animabus nostris accensam, quæ perpetuo nos ad bonum consectandum, malum vero declinandum exstimulet: hanc Scriptura metaphorice vermem qui conscientiam corrodat, diabolos & damnatos in tartareis illis sedibus semper torqueat, appellat. Vnde Isaias, *Vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur.*

Isa. 66. Cur putatis, fabularum artifices, & nugarum concinnatores Poetas, ad tormenta Tytii, vulturē addidisse, qui secur eius rostro perpetuo fodiat, & noctes & dies eiusdem fibris pascatur? Sub fabulæ huius inuolucris designare voluerunt gentiles, inter impiorū pœnas cõscientiæ remorsum merito possidere cēseri, qui eostē instar edacissimi vulturis iecori annexi semper exagitet & corrodat.

Sic inconsumptum Tytii semperque renascens
Sic perit vt possis sæpe perire iecur.

Atque hoc in peccatorum castigationem permittit Deus, vt sc. tortor ille & vindex semper ipsos exagitet, faces assiduas menti subiiciat, vt quem docentem, dum viuerent, audire noluerunt, post mortem torquenti & lancinanti pareant.

Luc. 12. Quadrat hic optime quod in Luca Dominus præcepit, *Cum vadis cum aduersario tuo ad principem, in via da operam liberari ab illo*: quo ænigmate optime mihi visus est synteresim significasse. Consulit nempe, vt, quamdiu in hac vita, quæ non nisi semita & via est, procedimus, & iter facimus ad magnum illum principem, Deum sc. ante cum aduersario in gratiam redeamus, quam coram iudice ambo veniamus. Aduersarius ille noster, qui vna nobiscum procedit, est synteresis & stimulus ille conscientiæ, qui semper nos exagitet, cui auscultandum est, interea dum vitæ huius iter ducas, eiusque consilia amplectenda, nam alioquin, si recalcitremus, si reluctemur, flagellabit nos & post iter confectum torquebit.

Quot, Deus immortalis, illa damnatis stimulos, quot aculeos infligit? tum quod toties Deum offenderint, eiusq; salutarem passionem contempserint, quæ tantum illis remedii ac salutis poterat afferre, tum vero, quod opera bona neglexerint, & præsertim quod pœnitentiam distulerint, quæ ab omnibus illos miseriis potuisset eximere. Quæ omnia dum in mentem reuocant, infinitis angoribus & cruciatibus illos affici necesse est. Sed omnium grauissima vermis huius punctura est, ipsa priorum delictorum memoria & agnitio, tunc quippe eorum grauitatem agnoscent, tunc merito se ob eadem castigari, & quidem acerbissime, fatebuntur, desperantesque dicere cogentur, *Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum.* Quod egregia quadam Genesis figura designabo. Psal. 118.

Fratres Iosephi, cum frumentandi gratia in Ægyptum descendissent, diu scilicet post initam aduersus eum conspirationem, & carceribus se mancipatos viderent ab eo, in cuius olim necem cõspirauerant, tametsi ignorarent, conscientiæ statim stimulum experti sunt: redibat quippe illis in memoriam nefandum illud mente conceptum fratricidiū, dicebantq; cum lachrymis, *Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum, dum deprecaretur nos, & non audiuimus eum: ideo venit super nos ista tribulatio.* Ah non eadem repetere vobis impii videntur infernalibus carceribus inclusi, & diuinæ iustitiæ manum experientes, ipsa nimirum conscientia priora delicta in memoriam reducente. Merito hæc patimur, quia in fratrem nostrum, patrem nostrum, deniq; Deum nostrum peccauimus: plura ac grauiora commeriti sumus, iustitia eius manet in æternum, ac iudicia eius iustificata. Ecce, & aliud simile. Gen. 42.

Adonibezech tyrannus, cum variis Israelitas iniuriis, contumeliis & cladibus affecisset, ab ipsis tādem in potestatem redactus, & iisdem quibus alios pœnis affecerat subiectus, exagitante illum conscientia, & solum desperās ita locutus est, *Sicut feci, ita reddidit mihi Deus.* Peccatores veri illi tyranni, qui varia dum viuerent, in proximum, crudelitatis genera exercuerūt, Deumq; variis admissis sceleribus exacerbarunt, à diuina tandem iustitia comprehensi, iisdem verbis vtentur, *sicut fecimus, ita reddidit nobis Deus*: quin & plura peccata nostra supplicia & grauiora cõmerita sunt, qualem vita nostra mercedem promeruit, talem etiam adepta est. Iud. 1.

Nihil

Sap. 5. Nihil igitur apud inferos audietur aliud quam gemitus, suspiria, lachrymæ, pœnitentia, desperatio: scriptum namq; est de impiis, *Pœnitentiam agentes: & præ angustia spiritus gementes.* Verum omnia hæc in cassum, omnia sero & frustra, inutiles tunc erunt lachrymæ, & nequidquam profutura pœnitentia. Neque enim apud inferos illi locus est: nam mundus hic ad pœnitentiam agendam concessus est, in altero nihil prodest. Vnde Augustinus, *Tempus acquirendi vitam æternam in ista tantum vita Deus hominibus dedit, ubi voluit etiam pœnitentiam esse fructuosam:* sed in altera nulla superest veniæ spes, omnis illic pœnitentia sera erit, inutilis & infructuosa.

Lib. de fide ad Petrum.

Tradunt in legum suarum volumine Iurisconsulti, nummis adulterinis sincere solutionem peragi non posse. Sic dico, pœnitentiam, damnatorum esse velut nummum adulterinum, cuius nullus in alterius mundi regno sit vsus, & qua nostra erga diuinam, iustitiam obligatio ac debitum nulla ratione dissoluatur, quamuis reliquo vitæ tempore facillime eadem dissolui queat. Exclamare igitur merito possim, ô dolor, ô crux, ô pœna intolerabilis, ô quærimoniæ in omne æuum duraturæ! ô pœnitentia sera & tamen perpetua! ô tristis diuinæ faciei in æternum amissio. Hanc igitur menti vestræ insculpite Christiani, hanc metuite, & semper ante oculos habetote, itaque, teste Salomone, fiet, vt numquam Deum offensuri, sed Satanæ ad peccandum inuitanti, quod magnus olim Græciæ orator respondit, responsuri sitis, *Tanti non emam pænitere,* triste, inquam, amarum semperque duraturum pœnitere, quod pœnam damni velut indiuiduus comes comitatur, pœnam omnium pœnarum maximam, quæq; potius lachrymis quam verbis explicanda foret.

Vlpianus l. 1. genter. § de pign. action.

Tu vero, ô æterne & omnipotens Deus, cuius iusta æquitate iam à quinq; annorum millibus pœna hæc damnatis infligenda durat, ac semper vsque ad mundi exitum durabit, nos ab eadem immunes præsta, hanc auerrunca. Ne, obsecro, permittas, triste hoc nos exilium relegari, in quo diuinæ tuæ faciei fruitione in æternum carere debeamus. Hic potius coargue, hic castiga, hic delicta corripe, vt in æternum parcas; imprimis vero à pœna damni nos tuere, pœna quæ scelerum malitiæ & auersioni à Deo, ad amussim & ex merito respõdet: vt, quoniam peccator, dum in terris ageret, à tuo se consortio separauit, tu te ab illius abstrahas: pœna quæ varias secum querimonias, dolores, gemitus, ac suspiria trahit, quæ intellectui tristem illam æternæ beatitudinis amissionem indesinenter repræsentat, tempus quoque perditum. Sacramenta neglecta, sancta exercitia, bona opera omissa ob oculos ponit: cui vermis ille conscientiæ animæ ac spiritus medullas perpetuo depascens, & præteritorum delictorum grauitatem, supliciiq; pro iisdem toleranda ad viuum repræsentans, annexus est. Ab hac igitur pœna nos libera torius Pater misericordiæ, noli, quæso, beatifica essentiæ tuæ visione nos priuare, qui ideo potissimum in hunc mundum editi sumus, te vt laudare, colere, dum viuimus, & post mortem facie ad faciem, sine velo aut ænigmate, videre te possimus, in quo omnis nostra beatitudo ac summa fœlicitas sita est, cuius nos participes reddant Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, Amen.

FERIA SEXTA.

DE ÆTERNITATE POENARUM *infernalium*.

Partitio.

I. *De pœnitentia non procrastinanda.*
II. *Quod inferni pœna sint æterna.*
III. *Cur iustum sit inferni pœnas æternare.*
IV. *Qui corpus in pœnis æternet.*

Memorate nouissima tua, *ac præsertim æternitatem pœnarum infernalium*, & in æternum non peccabis, *Eccl.* 7.

FIGVRA.

Ierem. 17. DEscribit Ieremias Propheta ignem, quem Dominus ad vindictam scelerum, hominumque flagitia castiganda immissurum se comminatur; ignem furoris & indignationis, quique in æternum non exstinguetur. Sæpe mecum tacitus cogitaui, quisnam ignis ille fuerit, quidque per eundem Dominus designare voluerit. Verum sanctorum Patrum vestigiis insistens, eorumq; expositionibus acquiescens, credidi sub prophetię huius inuolucris pœnas infernales designari, quæ in igne semper ardenti, àque diuina indignatione, ad delicta impiorum castiganda, eorumque iniustitias coarguendas, iugiter accenso consistunt; pœnas inquam æternas, sine & termino carentes, at perpetuo duraturas, vereque metuendas. Super his hodiernæ orationis ædificium construam: vtq; Spiritus Paraclitus, & gloriosissima Dei Maria auxilio & precibus adesse dignentur, nostras illis preces, prius AVE MARIA recitando, offeramus.

I. Nihil in sacris literis magis obuium est, quā ad pœnitentiam maturè, & dum tempus adest oportunum, agendum, bonaque opera interea dum hic operari licet, edenda, exhortatio: nulla namque post hanc vitam eius agendæ superest spes nullus veniæ, aut misericordiæ est locus, nullaque expectanda redemptio, tunc scilicet incassum vota precesque funduntur, nam pœnæ cum semel cœperint, numquam desinent, sed in æternum duraturæ sunt. Primus testis sit Paulus: *Operemur bonum dum tempus habemus*; nam post hanc vitam nulla operandi spes restat, nullum amplius tempus, nulli dies, nulli supererunt anni: sed vna æternitate in æternum extendenda tempora dimetiuntur. *Galat.* 6.

Vates regius, æternitatem hanc præsagiens, genibus in terram prostratis, oculisque in cœlum erectis, gemens obsecrabat: *Conuertere Domine & eripe animam meam, saluum me fac propter misericordiam tuam: quoniam non est in morte qui memor sit tui*, nemo inquam, qui te post hanc vitam laudet, benedicat, tibiq; confiteatur, ac multo minus qui per pœnitentiam ad te conuertatur. O verba aspera, atque omnem misericordiam excludentia! si interea dum viuimus pœnitentiam non egerimus post mortem nemo eandem sese agere posse speret. Quid igitur cogitas impudens & contumax peccator, qui de pœnitentia agenda modo parum sollicitus es? qui vitæ florem elabi sinis, vitiis tempus transigis, omnemque ætatem peccando consumis, vitæ emendationem pœnitentiamque in senectutem vltimam & decrepitam differens: forsitan post mortem pœnitentiæ tempus putas superesse; sed erras, post fata siquidem sera est vitæ melioris promissio. *Psalm.* 6.

Prudens paterfamilias verno & æstiuo tempore, quando oportunitas est optima, ædificia collapsa restaurat, macerias dissolutas reparat, nec in tempus hibernū dum hyems & procellæ brumales sæuiunt, idipsum differt. Prouidus etiam nauarchus interea dum æquora strata silent, & mare tranquillum est, quæ nauigationi peropportuna sunt comparat, laxatas nauis compages restaurat, ac sese aduersus tempestatem communit; ne forte procella inopinato superueniente, ventisq; vehementer ingruentibus graue naufragii periculum incurrat, ac tum restaurationem nauis, cum minus opportunum est, adornare compellatur; Ita quoque quamdiu vitæ huius malacia & tranquillitas arridet, diligenterq; *Simile.*

præparāda sunt ea quæ ad alterius vitæ iter necessaria videntur: bona inquam & sincera confessio, integra ac plena satisfactio, fidelis contritio, ac sancta pœnitentia, ne fortasse repentina diuinorum iudiciorum procella oppressi, tum cum voluerimus, eandem minus agere valeamus.

Egregia id Dominus similitudine demonstrauit, *Quis rex*, inquit, *iturus committere bellum cum alio rege, non prius cogitat sedens, si possit in decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad se? Alioqui illo adhuc longius agente, legationem mittens rogat ea quæ pacis sunt.* (Luc. 14.) O infœlix & stolide peccator, qui quotidie regni cœlorum, Angelos & dæmones numinis sui maiestate percellenti, cuiusque potentia tanta est, vt terram respiciat & faciat eam tremere, aduersaris, qua fronte bellum ei indicere audes? cur non potius mille per diem preces, quæ sunt veri animæ legati, præmittis, quæ pacem postulent. cur non peccatorum veniam flagitas, interea dum adhuc procul abest? noli expectare cum diuinæ iustitiæ mucro ceruicibus impendet, non in alterā vitam pœnitentiam differre: tunc namque omnis conuersio inutilis erit.

Hinc sapienter olim dixisse mihi visus est Abia Rex Iuda, qui post Ieroboam regnum tenuit; (2. Paral. 13.) *Filij Israel, nolite pugnare contra Dominum Deum patrum vestrorum, quia non vobis expedit.* Quasi diceret: Tempus veniet, quo pacem desiderabitis sed denegabitur vobis. Eisdem verbis alloqui cœcos illos peccatores volo, qui instar gigantum cœlo bellum mouent, montem monti imponere gestientes; superbiam superbiæ, peccatum peccato addentes: *Peccatores nolite pugnare contra Dominum patrum vestrorum, quia non vobis expedit*: cupietis enim pacem, sed minime impetrare poteritis, at metuendum est, ne idem vobis accidat, quod impio Antiocho Regi Syriæ.

(1. Mach. 9.) Hic enim cum sæpius cœlo bellum indixisset variaque in dilectum Deo populum crudelitatis genera exercuisset; pacem tandem aliquando inire volens, ingratitudinisq; suæ veniam postulans, nunquam meruit exaudiri, *orabat*, nimirum, (Hebr. 12.) *Deum, à quo non erat misericordiam consecuturus.* Idem omnino accidit profano Esau, de quo Paulus scribit, *Quod non inuenit locum pœnitentiæ, quamuis cum lachrymis exquisisset eam.* Non quod hinc efficere velim, pœnitentiā ad omnia peccatorum genera expianda nō sufficere: at quod pœnitentia illius sincera non esset, sed fucata, qualem vt plurimum ostendunt ii, qui eandem vsque in vltimum vitæ articulum differunt quod figura è libris Mosaicis petita manifestum faciet.

Permisit olim Dominus, vt siquis inter Israelitas domum in ciuitate libera vendidisset, intra anni spatium, persoluto precio eandem repetere ac redimere posset: si vero anni spatium elapsum foret, nulla eius habendæ spes superesset. (Leuit. 25.) Origenes misterium hoc exponens, ait per domum hanc, cœleste illud habitaculum designari, de quo locutus Apostolus ait, *Domum habemus non manu factam, æternam in cælis.* (2. Cor. 5.) Peccator itaque magnæ huius ciuitatis inquilinus & ciuis, dum aliquod peccatum admittit, turpiter eam diuendit, sed infinita legislatoris bonitas integrum vitæ huius annum elargitus est, quo eandem pœnitentiæ operibus redimat, sed illo euoluto nullum amplius emendi ius aut spes superest, nec in altero mundo vllus veniæ locus restat.

Eleganter hoc expressit Psalmographus, dicens: *Numquid mortuis facies mirabilia? aut medici suscitabunt, & confitebuntur tibi? numquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam, & veritatem tuam in perditione? numquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua, & iustitia tua in terra obliuionis?* (Psal. 87.) Quem locum S. Hieron. exponens, ait loco, *aut medici suscitabunt?* vt Vulgata habet, Hebraicos fontes præferre, *aut gigantes resurgent & confitebuntur?* & per illos gigantes intelligi Angelos, idq; propter vires, quæ naturaliter illis insunt. Ita namq; illos appellauit Iob, *Sed & gigantes gemunt sub aquis tormentorum*, (Iob. 26.) quæ interpretatio si locum capiat, indicare Psalmista voluit: si Angeli de resurrectione desperent, multo minus homines fragiles & imbecilles posse ad vitam resurgere.

Siqui-

E quibus omnibus conatus sum ostendere, nullam post hanc vitam gratiæ spem superesse, & animas quæ semel infernalibus suppliciis traditæ sunt, nullam redemptionem, aut misericordiam exspectare debere, denique pœnas quæ apud inferos toleran dæ sunt, semper duraturas, & nullo vnquam æuo terminandas. Quod ipsum si assidue animo volueremus, nemo nostrum, credo, esset, quin mundum desereret solitudinem amaret, ac vitam monasticam amplecteretur. Hinc bene mihi dixisse visus est Salo-
Eccl. 7. mon, *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.* Nullum enim, ô homo aduersus scelera tua peccandiq; consuetudinem antidotum melius aut salutarius quam infernalium pœnarum æternitatem semper ob oculos habere. Hanc hodie animabus vestris insculpere conabor, duas in partes diuisam: prima disquiram, num pœnæ illæ æternæ sint, altera, num æquũ sit & iustum, tanta easdem temporis periodo circumscribi, & omnem duobus hisce circulis inclusam æternitatem, ad oculum demonstrabo.

Error Origenis, qui credebat, dæmones aliquãdo redimendos. Fuerunt olim aliqui, à veritate & vniuersali omnium Christianorum fide nimium quantum recedentes, qui crediderunt ac docuerunt, pœnas infernales non futuras æternas, sed eas tandem aliquando, quæ Dei misericordia est, in tempore finiendas, damnatosq; demum suppliciis eripiendos.
Lib. 21. de ci. Hunc in Origene errorem culpat Augustinus; credebat enim ille, dæmones aliquando à pœnis inferni liberatum iri, eorũ supplicia finem habitura, Demumq; post longa annorum curricula iis reconciliandum. Sed à lõgo iam tempore opinio hæc velut erronea, & scripturæ auctoritatibus & maxime loco Apocalyps. 20. repugnans, ab Ecclesia condemnata fuit. Quod & euidentissima ratione asseri potest: Si enim dæmones Orco aliquãdo eximi, à suppliciis liberari, damnatioq; eorum finem debet accipere; ipsi quoq; ad eundem modum, Angeli cœlo deturbari, æternaq; beatitudine detrudi possent, atq; ita nihil de ipsa beatitudine certi statui.

11. Alii quoque, sed longe post tempora Origenis, eodem imbuti errore, crediderunt, ipsam damnatorum pœnam finem habituram. Innitebantur hi potissimum verbis illis Matthæi, quibus dicitur sceleratus qui- Matth. 5.
dam a iudice carceri traditus, è quo non egressurus sit, *donec nouissimum quadrantem persoluerit*: vnde inferebant eum debito persoluto liberandum, sed errabant, nam donec hoc loco non innuit, eos tandem aliquando egressuros aut liberatum iri, sed negatiue hic capitur, vt in plerisque aliis scripturæ locis, & inprimis illo Geneseos, Genes. 8.
Coruus non est reuersus donec siccarentur aquæ: constat tamen coruum non amplius ad arcam rediisse, item illo Psalmorum, Psal. 109.
Sedè à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum, neque enim hic innuitur, Christum, post omnium gentium conuersionem, non amplius, ad patris dexteram consessurum, sed in omnem æternitatem eandem sedem habiturum. item alibi, *Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec auferatur luna*, id est, in sem- Psalm. 71.
piternum; certum est enim, lucidum illum orbem numquam auferendum. Adeo vt ipsum *donec* hoc & aliis locis pro æternitate capiatur.

Nemo igitur sibi persuadeat, pœnas has aliquando terminandas; aut neget, easdem perpetuas esse, certum namque est, numquam eas finem habituras. Vnde Innocentius Papa Tertius, *Nullus ergo sibi blandiatur, & dicat, Quia Deus non in finem irascetur, nec in æternum indignabitur, sed miserationes eius super omnia opera eius: quia cum iratus fuerit, non obliuiscetur misereri, nec quidquam eorum, quæ fecit Deus, odiuit. O spes inanis, ô falsa præsumptio! Non credas, frustra, errore deceptus, quod aliquo pretio sit redimendus, quoniam in inferno nulla est redemptio.* O verba horrorem nobis & metum incutientia, quæq; vel ferreum percellere pectus queant. Lib. 3. de co tempu mundi c. 10.

Ostenditur pœnas infernales æternas esse. Hanc igitur vobiscum interdum æternitatem cogitate, rationis eam trutina ponderate, iudicitique vlna eam dimeriamini: neq; enim commentum est aut anilis fabula. Ipsa namq; in impios ferenda sententia, Matth. 25.
non aliter feretur: *Ite maledicti in ignem æter-* Marc. 3.

num, & ibidem, *Ibunt in supplicium in æternum.* Marcus Euangelista tantundem habet, *Qui autem blasphemarit in Spiritū sanctum, non habet remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti.* Æternitatem hanc quoque toties inculcauit Paulus,

2. Thess. 1.

Qui pœnas dabunt in interitu æternas, à facie Domini, & à gloria virtutis eius, item Iudas in Epistola sua Canonica, primo namque de Angelorum ruina loquens ait, *Angelos vinculis æternis sub caligine reseruauit.* Deinde de hominum damnatione, *Sicut Sodoma & Gomorrha, & finitimæ ciuitates simili modo exfornicatæ, & abeuntes post carnē alteram, factæ sunt in exemplum ignis æterni pœnam sustinentes.* Item in Apocalypsi sua Ioannes,

Apoc. 14.

Fumus tormentorum eorum ascendit in sæcula sæculorum, nec habent requiem die ac nocte qui adorauerunt bestiam. E quibus omnibus concludamus necesse est, pœnas has in æternum duraturas.

Dicant & symbolum suum Prophetæ quotquot de tartari suppliciis olim locuti sunt, æternitatem iis semper affinxerunt. Imprimis Ieremias, ille inquam qui annorum spatio, sub tribus regibus Iuda, Iosia nimirum, Ioachin, & Sedechia Ierosolymis vaticinatus est, ac tandem post vrbis excidium captiuus in Ægyptum abductus, vbi à furentis populi multitudine, (vt quidem sentit Hieronymus) lapidibus obrutus exspirauit, is inquam hoc de iisdem testimoniū dedit,

Ierem. 17.

Et relinqueris sola ab hæreditate tua, quam dedi tibi, & seruire te faciam inimicis tuis in terra quam ignoras, quoniam ignem succendisti in furore meo, vsque in æternum ardebit. Et post sex capitum interuallum,

Cap. 23.

Et dabo vos in opprobrium sempiternum, & in ignominiam æternam, quæ nūquam obliuione delebitur. Hic vtrimq; pœnæ sempiternæ, tormenta non terminanda, & supplicia æterna designantur. Multoque etiam clarius ac manifestius à Psalmographo.

Psalm. 48.

Nō dabit Deo placationem suam, nec pretium redemptionis animæ suæ. Perinde ac si dixisset; Omnia apud inferos æterna, sunt, & omnis spes vana, incassum impii. Patri æterno vnigeniti Filij sanguinem in crucis ara effusum, qui olim iram eius placare & iratum demulcere poterat, offerent; efficax illud lytrum quo olim, animæ Deo reconciliabantur, tunc inutile & infructuosum erit, ideoque mox subiungit, *Laborauit in æternum, & viuet adhuc in finem.* Anne maioribus & prægnātioribus testimonii pœnarum perpetuitatem stabilire valeamus?

Nulla impiis redēptionis spes superest.

Obiter tamen notare vos velim verba illa, *Laborauit in æternum*, quæ hunc sensum dabunt. Semper patietur, nunquā tormenta eius habebunt finē, quidquid enim & quamdiu impii patiuntur, nihil illis proderit: pœnas luant, debitum ferendo tolerandoq; soluant, peccata flamma expient, de debito tamen ne hilum minuunt, eadem post centum annorum myriadas manebit obligatio, & iterum ad principium reuocanda. Est namque æternitas instar orbitæ, semper vertentis, & numquam quiescentis. Si enim à nefario Caino quis peteret, Quanto iam tempore miser apud inferos torqueris? A quinque, respondebit, annorum millibus: & à Dathane, Chore, & Abirone: A quot iam annis in inferni barathrum descendistis? dicent, A quater mille annis. Et epulo, quamdiu flamma illa vorax depasta est? dicet, Bis mille propemodum annis. Si deinde vlterius peteretur, quod adhuc anni restarent, responsuros haud dubio existimem omnes, in æternum, semper, & omne in æuum; nulloque vnquam tempore tormentum nostrū finem habebit. Hæc Bernardus dum cogitat horrescit, & exclamat,

Li. Med. ca. 5.

Subueni mihi Deus meus, priusquam ad tormenta perueniam, priusquam me deuoret ignis gehenna, priusquam sine termino crucier in inferno.

Res sunt, Auditores, quæ lachrymis potius, quam verbis explicandę sunt; ad æternam s. gehennā damnari, tormentis perennibus excruciari, nullam liberationis spem habere, Herculeos etiam animos percellat. Si enim Iacob Patriarcha viginti trium annorum spatio filium quem mortuum putabat,

Gen. 37.

luxit (quando enim Ismaelitis venditus erat Ioseph, nōnisi sedecim habebat annos, quādo vero deinde à fratribus agnitus fuit, vndequadraginta annorū erat, vt è cap. 41. & 42. Geneseos manifestū est.) Porro diuturni

turni huiusce luctus causa erat crudele illud mortis genus, quo filium extinctum putabat, à fera pessima dilaniatum. Quid nos facere par est, Christiani, cum tot nobis damnatorum animas à diabolis, monstris illis horrendis & terribilibus dilaniatas, excruciatas, diuexatas, & tortas tartareisque supplicijs addictas, ob oculos ponimus.

Multi qui æternitatem pœnarum præ oculis habuere ad frugem meliorem conuersi sunt.

Plurimi profectò, qui hanc pœnarum æternitatem perpetuo præ oculis habuere, ad pœnitentiam vitæq; emendationem cõuersi sunt; hi in vepreta, illi in ardentes prunas sese nudos coniecere, alij incultam eremum & vastam solitudinem, pœnitentiæ agendæ ergo, petiere. Dauid quoq; Propheta, regni licet negotijs implicaretur, æternitatem hanc sæpenumero mente voluebat, vt ipse de se confessus est, *Annos æternos in mente habui.* Ecqui anni, Deus immortalis! neq; enim hi cursu solari distinguuntur, nec in duodecim menses, aut in trecentos sexaginta quinq; dies & sex horas diuisi sunt, sed in omne æuum & sæculorum sæcula extenduntur.

Psal. 76.

Decades annorum, tredecades, centuriæ, chiliades, decades & centuriæ myriades, centum myriades, chiliades myriadum, & myriadum myriades, & si quis vltra numerus dari potest, hic locum non habent, sed in omne tempus annus vnus extenditur. Hic hæreres arithmetice, nec vlterius numeros hos posses extendere, nam post centenas & centies ac millies millenas annorum myriadas tantundem erit, quantum prius. Si quidem certum aliquod præfixum esset tempus, quamuis in multa extenderetur sæcula; liberationem tamen impij paterent, & aliquod in tormentis lenimen experirentur, aut saltem æquanimius paterentur. Sed frustra, quod exemplo iam declarabo. Considerate obsecro vastitatem late patentis oceani, quot aquarum guttas in se contineat; & tamen, si post mille annos formica aliquam inde guttulam educeret, & impijs Deus promitteret, tunc demũm illos inferno liberandos & suppliciis eximẽdos, quãdo oceanus esset euacuatus; aliquod illis proculdubio solamen foret, sperarentq; serius aut citius, tandẽ sese gloriæ cælestis compotes futuros. Sed vbi dicitur, in æternum, omnis mox spes excluditur, atq; hoc ipsum est quod impios ad desperationem cogat, & exerceat.

O æternitas in æternum duratura, ô temporis diuturnitas vere metuenda! Hic aures arrigite, peccatores. Ipsa, ipsa impiorum castigatio tormentaque tanto durabunt tempore, vt, si singuli, qui apud inferos sunt, post decem sæcula vel vnam lachrymulam amitterent, eæque vnum in locum congregarentur, ingens tandem illæ diluuium excitarent, quo etiam totus obrui mundus posset. Nam quemadmodum sæcula in infinitum sese extenderent, ita quoque lacrymæ in infinitum excrescerent, atque ipsum infinitum rem finitam, qualis est mundus facile obruere & absorbere potest. Insinuare his tantum volui, ipsam damnationem perpetuam ac perennem fore.

Ostendit id aperte Angelus ille Apocalypseos quando nimirum lapidem molarem in mare coniecit dicens, *Hoc impetu mittetur Babylon ciuitas illa magna, & vltra iam non inuenietur.* Visionis huius Angelicę sensus hic est, Quo impetu lapis hic oceani fundum petit, eodem etiam peccator infernalem abyssum, è qua nunquam amplius eximetur. An non hoc euidenter æternitatem designat?

Apoc. 18.

Hanc mirum in modum exaggerat Gregorius, verbis istis, *Fit ergo miseris mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu, quia & mors viuit, & finis semper incipit, & deficere defectus nescit.* Multoq; adhuc vehementius & manifestius Bernard. *Procul à beata paradisi patria exulati cruciabuntur in gehenna perpetua, nũquam lucem visuri, nunquam refrigerium adepturi, sed per millia milliũ annorum in inferno cruciandi, nec vnquam inde liberandi.*

Lib. 9. Mor. c. 4 .

li. Medit. c. 3.

Et sane omnia apud inferos æterna sunt, omnis spes illic veniæ & liberationis perdita, omnis illinc gratia exulat. Fornax quidem Babylonica, vt in Daniele legitur, ad quadraginta nouem quidem cubitos flammas eiaculabatur, nunquam tamẽ ad quinquagesimũ, qui est numerus iubilæi, pertingere

Figura. *Dan. 3.*

gere eædem potuere. Designatur hic, in inferno, cuius imaginem fornax hæc gerebat, & vbi flamma semper extrescit, nullum vnquam iubilæum, id est, redemtionem, gratiam, spem esse, sed pœnas in sempiternum extendendas.

Epist. ad Paulam & Eustoch.

Malachias omnium prophetarum postremus, quiq; veteri testamento finem imposuit, & quem S. Hieron. ex Hebræorum traditione Esdræ à secretis fuisse scribit: licet obscure, vere tamen, æternitatem hanc innuit, de iudicio enim extremo locuturus hæc verba præmittit, *Ecce dies veniet succensa quasi caminus, & erunt omnes superbi & omnes facientes impietatem stipula, & inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum, qua non relinquet eis radicem & germen.* Dies scilicet iudicii igne & ardore succensus, peccatores velut stipulam consumet, erunt enim sicci, aridi, omniq; gratia priuati, itaque eosdem aduret, vt nec germen nec radicē in iis relicturus sit, quoniam omnem illis veniæ, indulgentiæ liberationisque spem præcidet, æternis eos incendiis mancipans. Quamdiu enim arboris alicuius radix in terra hæret, arbor germinare & crescere paulatim potest, sed radice sublata, crescendi nulla amplius spes superest. Hæc igitur dies non relinquet illis radicem aut germen, sed impias illas arbores depascet, radicem spei penitus auferet, adeo vt nulla indulgentia, nulla venia, nulla amplius remissio, relaxatione exspectanda sit, æternum in tormentis sint permansuræ. O igitur longa temporis diuturnitas! ô crudelis æternitas!

Mal. 4.

Simile.

Æternitas inquam, certissime euentura, & incurabilis. Ita nempe docent id S. Petrus & Iudas Apostoli atque ita probant, *Si enim Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in Tartarū tradidit, cruciandos in iudicium reseruari*; credendumne est eum peccatores, flagitiis variis coopertos mitius habiturum? horumne supplicia breuiora erunt & compendiosiora quam Angelorum? nequaquam. Sed vt illi in æternum excruciabuntur, ita & hi: tali namque ratione sententia prolata est, *Ite maledicti in ignem æternum.*

2. Petr. 2.

Matth. 25.

Accedit ad hęc, quod ipsa æternitas vnū è fidei nostræ capitibus sit, symbolo Apostolorum insertum, *Credo vitam æternam*, quod cum dicis peccator, tantūdem dicis, ac si aperte profitereris, Quemadmodum firmiter teneo, in altero mundo æternam bonis vitam paratam esse, quæ omni eos voluptate & gaudio perfundet; ita quoque credo aliam impiis & peccatoribus destinatam, quæ omnibus eos doloribus, calamitatibus, miseriisque inuoluet. Ni hoc esset, cur obsecro toties diuinæ litteræ horrorem perpetuum, vermem mori nescium, ignem inextinguibilem, supplicium sine fine permansurum nobis innuerent: ô æternitas, ô desperatio, ô furor!

Pœnarū infernalium æternitas articulus fidei est.

Vera inquam desperatio: omnis siquidem indulgentiæ spes tunc ablata fuerit, misericordiæ ianua occlusa, veniæ denique locus negatus: nam tormenta semper excrescent, & nunquam minuentur. *Hinc dolor, inde pauor, stupor, gemitus, & timor horrens, ardebuntque miseri in igne æterno, in æternum & vltra*, ait in Meditationibus Bernardus, sed multo vberius alio in loco oratione ad peccatorem conuersa, *Antequam puteus te absorbeat, pœnitere; priusquam infernus te rapiat, peccata tua luge, priusquam in profundum inferni mergaris, negligentias tuas plange: vbi iam nō est locus indulgentia, vbi iam non est lætitia, non pœnitendi licentia? vbi iam non est licentia emendationis: vbi iam non est locus confessionis: quare? quia in inferno nulla est redemptio*, O æternitatem intolerabilem!

li. Medit.

Serm. 27. de modo bene viuendi.

Fierine potest, ô clementissime & mitissime Deus de quo scriptum est, *Aut obliuiscetur misereri Deus, aut continebit in ira sua misericordias suas?* Tanto te tempore misericordiarum tuarum obliuisci? Hoccine, iustissime, rationi consentaneum erit, tuæque iustitiæ respōdens: Itane iudex æterne? cū vere & merito de te cecinerit Psalmista, *Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum.* Nam quandoquidem pœna quam irrogas, culpæ peccatique malitiæ non vsquequaq; respondet, cur delictum temporale cum sit, pœna æterna expietur. Repugnat hoc scilicet verbis illis Apocalypseos, Quantum glori-

Psalm. 76.

Psal. 118.

Apoc. 18. *glorificauit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum.* Cur enim cum voluptas & delectatio impiorum exigua & breuis fuerit (quippe de quibus scriptum sit. *Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt*) ipsa tamen castigatio & pœna tam diuturna? peccatum vnico puniri momento potest, cur igitur æternis suppliciis illud expiari necesse? anne hoc æquum est, & rationi consentaneum? sed hoc pluribus iam demonstrare conabor, est enim secundum Concionis nostræ membrum.

III. Æquissimum est, pœnas infernales perpetuas esse.

Ecclesiæ sol & lumen Augustinus, cum pluribus demonstrasset, pœnas infernales sempiternas esse, tandem concludens, ait diuinam in hac æternitate tamen misericordiam elucere; nondum ex condigno, & secundum peccatorum grauitatem eadem castigando: ac tantam eorundem malitiā & peruersitatem esse, vt omnia quę irrogari possent supplicia eorumq; acerbitatem & intensionē longe antecellant. Adeo vt nulla hic Dei indignatio, sed mera æquitas & iustitia eluceat. Nā, vt bene docet D. Gregorius: *Iustum est vt qui in suo æterno peccauit in Deum, in æterno Dei puniatur.* Vt porro cognoscatis quam Iudicis huius sententia æqua sit, & iusta, & cur damnatorum pœnas esse oporteat æternas & perpetuas, aliquot rationes adferam. Prima sit

Nō iam Deus peccatum quam eiusdem malitiam castigat, quæ in voluntate consistit, &, si bene matureque attendatur, æterna est. Cur enim putatis peccatorem peccandi finem facere, aut peccatis valedicere anne ex amore Dei, vel odio peccati, vel metu gehennæ? nequaquam. sed quia vitæ finem instare cernit; quam si putasset vlterius prorogari potuisse, nondum peccandi finem fecisset: cum igitur peruersa illa voluntas æterna sit, æquum est etiam vt pœna, qua eadem expiatur, æterna sit & perpetua. Nam sicut aleones ita lusui addicti sunt, vt ludendi prius finem non faciant, quam candela exstincta sit, & quamuis ipsum etiam lumen deficiat, eiusque defectu lusus finem accipiat, ludendi tamen voluntas non deficiat, sed potius tempus ita præcidi, & elapsum esse ægre ferant. Ita peccatores, nam fortuito mundi huius lusui sic addicti sunt, ita vitiis indulgent, quamdiu vitæ huius fax durat, vt quamuis eadem exstinguatur, quamuis vita excidant, voluntatem tamen peccandi nō exuant; *Voluissent*, inquit, Gregorius, *sine fine viuere, vt sine fine possent in iniquitatibus permanere:* & alibi, *Ad magnam iustitiā pertinet iudicantis, vt nunquam careant supplicio qui nunquam voluerunt carere peccato.* Ecce & aliam rationem. lib. 4. dial.

Omne peccatum singularem quandam includit malitiam, quia bonum id quod amissum est, valoris infiniti est: atque ita, vt supplicium illi æquiparetur, pœnaque respondeat culpę, æquum est, vt in eosdem pœna etiam infinita sit. Atqui non potest hæc esse infinita intensiue, vt loquuntur Theologi: neq; enim creatura subiectum capax est ad huiusmodi pœnam sustinendam: igitur infinita vt sit extensiue, quoad tempus & eius dimensionem, necesse est. Ceterum rationis huius vim melius perspicietis, si consideraueritis, Christi passionem, ad Patri æterno rigide & exacte vsquequaq; propter protoplasti delictum satisfaciendum, necessariam fuisse: hoc nempe peccatum erat infinitum, atque ideo requirebatur, vt qui eidem satisfaceret, infinitæ etiam esset potentiæ, vt ita vnum infinitum alteri quam maxime responderet. En tertiam.

Quæ ratio est mercedis meriti, eadem est & castigationis demeriti; contrariorum enim contraria est ratio. Atqui piorum meritum, quod nonnisi temporale ac momentaneū est, ęterna mercede cōpensatur, iuxta illud Ioan. 6. *Omnis qui videt filium, & credit in eum, habet vitam æternam.* Necessum est igitur, demeritum impiorum, quamuis vnico momento peractum sit, æterno supplicio expiari. An non hoc vobis verisimile videatur, & æquissimum? Quarta hæc sit. Ioan. 6.

Pœna, si Aristoteli credimus, intendi aut remitti secundum criminis admissi grauitatem debet: atq; ideo fit vt qui principem aliquem offendit, grauius puniatur quam Arist. 5. Eth.

qui

qui plebeium aut triuialem. Atqui cunque peccat mortaliter, in Deum delinquit, cuius & violat præcepta, & gloriam profanat; cuiusque maiestas infinita est, ideo æterna & infinita supplicia subeat necesse est. Vnica hæc ad persuadendum ratio videtur esse quam efficacissima; quæ etiamsi sola foret, facile tamen persuadeat, nullam Dei in damnatorum castigatione iniustitiam, quin imo magnam eius æquitatem & misericordiam singularem in eadem contineri. Ita namque hoc credo Domine, totoq; vitæ meæ tempore libere profitebor, ac tibi iubilans accinam, *Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum.* Vltimam hanc statuo.

Cuius causa æterna est, ipsum etiam æternum est & perpetuum. Quod hac similitudine probo; quamdiu namque fax aliquo in loco ardet, tamdiu quoque eiusdem lux & splendor, quæ ardoris effectus sunt, durabunt. Atqui peccatum, quod tales in damnatis pœnas causatur, semper adhuc apud inferos perseuerat; quia scriptum est: *Superbia eorũ qui te oderunt, ascendit semper.* (Psal. 73.) Necesse est igitur & pœnas semper durare, ac proinde æternas esse: nam vt bene olim scripsit Bernardus, *Semper malum pœna comitatur.* (Serm. 8. super Psal. Qui habitat.) Dic igitur, annon magni huius iudicis iudicia & decreta recta sunt? Ita profecto: ac proinde indesinenter psallam, *Iustus Dominus, & iustitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius.* (Psal. 10.)

IV. Sed vt vnum alterius est causa, ita vna difficultas hic aliam parit, atq; vt in hydra olim contigit, vna difficultate superata alia exsurgit & pullulat sc. quandoquidem tormenta hæc perpetua sunt, qui fieri possit, vt corpora, quæ perennibus illis ignibus aduruntur, non consumantur, & in fauillas redigantur?

Quomodo damnatorum corpora non consumantur.

Respondeo, insigne hoc omnipotentiæ Dei argumentum esse, quod exemplis variis manifestum faciam, & quidem è sacra scriptura depromptis.

Quamuis tres illi pueri Hebræi, Sidrach, Misac, & Abdenago, longo tempore fornaci inclusi tenerentur, (Dan. 3.) nunquam tamen eos flamma etiam ardentissima & voracissima, potuit adurere. Sed fuit hoc diuinæ omnipotentiæ opus, quæ aliquando præter communem rerum ordinem, huiusmodi opera, non sine miraculo, permittit: aut potius signum, per diuinam potentiam, damnatorum corpora, ne ab edaci flamma consumantur, & in fauillas & cineres redigantur, posse conseruari.

Nunquamne oculos coniecistis in rubum illum ardentem, (Exod. 3.) & tamen à flamma & consumptione immunem? animaduersione sane res hæc dignissima est, ac non exiguum miraculum; quod nimirum Moyses visionem magnam appellauit; & sane grandis visio fuit, videre per rubum sæuientem flammam, eiusdem tamen virorem nõ emori, nec vel minimam spinam aduri. Hinc colligere Dei omnipotentiam licet, & discere, cum si rubum in media solitudine ab exustione tutum conseruare potuerit, damnatorum cadauera exanguia & emedullata, licet à flammis circumuallata, tuta ab incendio facile conseruare posse; vnde Bernardus, *Sicut ignis in inferno consumit, vt semper reseruet, sic tormenta aguntur, vt semper renouentur.* (Lib. Med. c. 5.)

Ipsa quoque rerum natura tot tamque variis nos id argumentis edocuit: quam multos enim in Asia, Africa, Europa, ac præsertim in Sicilia reperire est montes, qui perpetuo flammas eiaculentur, & in quibus ardor inclusus nunquam deficiat, sed nouo semper alimento è terræ visceribus exhalante nutriatur, & tamen ipsi nõ consumantur. Quis autem scit, an non hæc miracula in rerum natura Omnipotens superesse voluerit, vt hinc homines ediscerent, damnatorum apud inferos corporum sortem parem futuram? Et sane ipse Augustinus hinc argumentum sumpsit, hanc pœnarum & ignis perpetuitatem persuadendi: *Quidam, inquit, notissimi Siciliæ montes, qui tanta diuturnitate temporis atq; vetustate, vsque nunc, & deinceps flammis æstuantes, atque integri perseuerant, satis idonei testes, non omne quod ardet absumi: quibus docemur, non esse incredibile, vt hominum corpora sempiterno supplicio punitorum sine detrimento ardeant.* (Lib. 21 de ciuitate.)

Salamandra in i-

Notum deinde etiam cuilibet est, Salamandram, mediis licet in ignibus constitutam,

...gnibus viuit. tutam, ab igne nõ absumi, sed eisdem enutriri & foueri. Hinc porro discamus, impios, velut Salamandras, in flamma infernali semper victuros, nec vnquam ab eadem absumendos. Vtitur hoc quoque exemplo idem qui supra Augustinus: Audite verba eius: *Sunt animalia profecto corruptibilia, quia mortalia, tamẽ in medijs ignibus viuunt.*

Adhæc si magnus ille totius vniuersi Oeconomus, Hebræorum in deserto Sinai cõmorantium vestes quadraginta annorum spatio integras cõseruauit, nec eorum calceamenta vetustate consumpta sunt; cur non eadem potestate damnatorum corpora, licet perpetuo amburantur, integra & à combustione immunia seruare poterit? Deut. 29. Nemo dubitet: semper quidem à flamma torquebuntur, nunquam tamen ab eadem adurentur, aut in cineres redigentur. quod testimonio suo confirmat Psalmographus, dicens, *Mors depascet eos*: nihil quippe diuinæ potentiæ impossibile. Psal. 48. Peteт forsitan aliquis, num corpora illa corruptioni obnoxia sint, nec ne. Obiectio. quidquid enim è contrariis constat, corrumpi potest: atqui corpora damnatorum eo modo composita sunt quo nostra: igitur eodem etiã quo nostra, modo corrumpi queunt. Si enim corruptioni obnoxia non essent, hoc vel naturaliter, vel per gratiam contingeret; sed naturaliter id fieri nequit, quia sunt eadem quæ modo sunt, & multo minus per gratiam, quia omnis illis gloria & gratia ablata erit.

Corpora damnatorum non poterunt corrumpi. Dico igitur, ipsa damnatorum corpora vere incorruptibilia fore, idque ex natura: non quod aliquod incorruptionis principium habeant, sed prouenit hoc ex defectu primi mobilis, quod omnia solet corrumpere & in putredinem redigere. Notandum adhæc, contraria quæ sunt instar membrorum, partium & compagum, è quibus corpora nostra compacta sunt, non esse nisi secunda principia, & initia corruptionis: nam primum agens, quod naturam hanc destruit & demolitur, est ipse cœlorũ motus: adeo vt præsupposito hoc motu, omnia quæ è contrariis composita sunt, necessario debeant corrumpi, nisi virtus quædam aliа & causa sublimior obstaculum opponat. Atqui, vbi iudicio peracto primi mobilis motus cessauerit, contraria nullam penitus ex se corruptionem causari poterunt, atque ita corpora damnatorum non corrumpentur. Ita namque textus sacer habet, *In diebus illis quærẽt homines mortem, & non inuenient eam; desiderabunt eam, & mors fugiet ab eis.* Apoc. 9. Necesse quoq; est, impios tum in corpore, tum in anima suppliciis sempiternis excruciari; scriptum namque est, *Ibunt in supplicium æternum.* Matth. 25. At hoc fieri non posset si eorum corpora tandem deficerent & corrumperentur: quidquid enim corruptioni, idem & finitioni obnoxium est: atqui ipsa finitio è directo æternitati contraria est.

Hoc igitur in mente habeto peccator, hoc animo insculpe, æternitatẽ hanc semper ante oculos pone: tecum interdum dispice, quam graue sit ac miserum, in æternum grauissimis cruciatibus torqueri. Quid enim non faceres, quam pecuniam non persolueres, si necesse foret, angustis toto vitæ tempore calceis indui, aut importunum muscæ in oculos aut faciem volatum, aut assiduam pulicis in aure titillationem tolerare, quo ab hac molestia, aut importuna vexatione liberateris? Quid nõ promitteres medico, si continua febri excruciari deberes? quid non Principi, si teterrimo semper carceri inclusus viuere; quo & sanitati & libertati restitui possis? Quid igitur erit, indesinenter & in æternum, apud inferos sine vlla spe grauissimis pœnis excruciari? Dicito mihi, si ad triginta, vel quadraginta tibi annos in lecto molli pluma suffulto cubandum esset, an non graue esset & molestum? quanto hanc molestiam pretio, qua mercede redimeres? Quid erit igitur, in omne æuum, medias inter flammas, mediis in ignibus constitutum esse, sine fine ardere, sine spe relaxationis excruciari? Quamobrem hæc in mente geres, & nunquam in Deum delinques.

At tu ô Seruator mundi, nostri miserere, nosque conserua, ne in diuinæ iustitiæ manus incidamus, nec ad tam horrenda supplicia

plicia condemnemur. Quis enim æquo animo ferat, ô Redemptor animarum, in æternum castigari, perennib. in suppliciis versari, perpetuo incendio apud inferos excruciari? quis ita marmoreus, æneus, aut ferreus inueniatur, qui hæc omnia infracto animo perferat? tot noctes longissimas in continuo incendio versetur, tot annos hanc dæmonum & pœnarum violentiam sustineat, semper in ignibus iaceat, prunas candentes calcet, in iis extensus sit & sepultus: dæmones insultantes, torquentes, ad torquendum socios inuitantes noua tormenta commiscentes cernat? audiat quoque furias illas conuitia, contumelias & opprobria euomentes? Quis, inquam, hæc omnia æquanimiter sustineat, quis nō ad insaniam redigatur, quis habenas furoris non laxet? O æternitas, ô æternitas! Tu igitur nos defende ac protege Domine, & loco æterni supplicii, ad æterna nos gaudia perducito: hoc sc. est quod speramus, in hoc omnem nostram beatitudinem sitam arbitramur, ad quam nos deducat, & Pater & Filius, & Spiritus Sanctus DEVS, qui in sæculorum sæcula est benedictus. Amen.

SABBATO.

DE INFELICI DAMNAtorum sorte.

Partitio.

I. *Quod damnatorū extrema sit infelicitas.*
II. *Suffragia fideliū damnatis nihil prosunt.*
III. *De numero damnatorum.*

Memorare nouissima tua, *& maxime, quanta sit damnatorum apud inferos miseria & infelicitas*, & in æternum non peccabis, *Eccl. 7.*

FIGVRA.

Isai. 24. Isaias Propheta, qui tum lingua tum calamo octoginta annis Iudæorum Synagogæ præfuit, cuiusque historia magis Euangelii quam prophetiæ speciem, vt quidem Hieronymus ait, præsefert; obscurū *Epistol. ad Paulinū.* aliquando carcerem descripsit, in quo varii captiui, omnis spe relaxationis priuati, detinebantur. Cum loci huius interpretes consulerem, reperi veram hic damnatorū eorumque sortis imaginem proponi; qui nimirum læsæ diuinæ maiestatis rei, carceribus infernalibus, omni solem amplius videndi, libertatisque adipiscendæ spe exclusa, mancipati sunt. O rem deplorandam, ô sortem infelicem ac miseram! Ah vere calamitosos, quicunque ad hanc subeundam condemnati sunt! Hanc ipse hodierna die vobis audientibus latius exponam: modo linguæ verborumque meorum directori Spiritui Sancto, adesse dicenti, & sacratissimæ Virgini intercessione succurrere, non graue videatur. Antequam igitur vlterius prouchamus, ad eam vota nostra dirigamus, dicentes vna voce:

AVE MARIA.

I. Neminem vestrum esse putem, Auditores, qui non commoueatur, & ad commi- *Iudic. 16.* serationem excitetur, dum tristem Samsonis viri strenuissimi casum legerit: quis enim non admiretur & obstupescat, cum fortissimū ducem à Philisthiim captiuum abduci, ignominiaque affici videt, vt & comam ei totonderint, oculos eruerint, manus pedesque vinxerint, in pistrinum eum compegerint, quo ita omnium ludibrium factus & spectaculum, hostium risui & sannis expositus, in amaritudine vitam terminaret? At si damnatorum sortem & calamitatem audieritis, statuetis profecto, Sampsonis miserias calamitatesq; pueriles & ludicras cum his si conferantur, videri. Quis namq; admiratione audiat, videat & credat, tot potentes & locupletes, opibus turgentes, honoribus cumulatos, deliciis affluentes, ad tantam miseriam redactos esse, vt à dæmonibus hostibus infensissimis captiui abducti sint, voluptatibus priuati, intelligendi vi spoliati, manus pedesque vincti? & æternarum pœnarum rotæ alligati, vt in miseriis & æru-

& ærumnis vitam hanc fatalem sine fine finiant.

Lib. 4. de anima. Hoc olim diligenter meditatus magnus ille Hugo de S. Victore, ita quodam in loco scribit, *Quis putas tunc mæror erit? qua tristitia, cum separabuntur impij à consortio sanctorum, & à visione Dei & traditi in potestatem ibunt cum ipsis in ignem æternum*, ad rotā æuiternitatis alligati. Hinc porro imprecandi aliquibus mala occasionem sumpsit Psalmographus, dicens. *Pone illos vt rotam.* verba quidem pauca, sed prægnantia, quæque hunc sensum reddunt: semperne vinctas manus habebis Domine? semperne patiens eris? nunquamne iustitiam exercebis? semperne impune peccatores habebunt? iam satis superque indultum est, fulmina eiaculare, inferni claustra resera, abyssos præpara, reos condemna, & æternitatis illos rotæ alliga.

Psal. 82.

4. Reg. 27. Sexcenties mihi Sedechiæ regis calamitas lachrymas excussit; est enim oculis graue, principem potentissimum, amplissimi regni possessorem, in Babylonico carcere videre ingemiscentem, pædore & squalore oblitum, oculis orbatum, filiis & domesticis gladio interemptis spoliatum, catenis vinctum; cuius adhæc regnum incolis nudatum sit, & metropolis eiusdem igne succensa, ciues in captiuitatem abducti. At profecto, quicumque oculos in lamentabilem damnatorum sortem coniecerit, maiorem lachrymandi occasionem inueniet, nihil enim tristius ac magis deplorandum audiri queat, quam tot Reges, Principes, Monarchas, aliosque innumeros, in potestatem dæmonum redactos, grauibus vinculis alligatos, in animæ facultatibus excruciari, regna eorum in prædam data, suppliciaque eos varia perpeti, idque in æternum, sine vlla liberationis spe. Quis talia fando temperet à lachrymis?

Iob 2. Et quoniam lachrymarum mentio incidit, aliud de iisdem depromā. Eliphas Themanites, Baldad Suhites, & Sophar Naamathites, amici Iob Prophetæ, cum ad tātas eum redactum angustias viderent, et in sterquilinio sederet, vlceribus putridissimis scatens, adhæc saniem exsudaret, facultatibus omnibus & filiis orbatus, & a Satana denique violenter torqueretur ita consternati sunt, vt præ admiratione in terram corruentes, assidue lacrymas & gemitus ediderint, cineribus sese conspergerint, vestes consciderint, idque septem diebus & noctibus, vt nemo ei vel verbum loqueretur. Quis adeo durus & ferreus reperiatur Domine quis adeo stoicus ac rigidus, & ab omni affectu alienus, qui oculos interdum in damnatorum animas coniiciens, eorumque sortem accuratius perpendens; vt scilicet omnibus facultatibus nudati sint, gloria nimirum cœlesti visione Dei, Angelorum consortio; vt medii in flammis constituti, ictibus & plagis variis sauciati & à dæmonibus miserum in modum afflicti, à fletu temperet, & præ stupore non penitus obmutescat?

Gregorius Magnus hunc me conceptum edocuit, qui ita secum interdum ratiocinabatur, itaque meditationem instituebat: *Cum recognosco Iob in sterquilinio, Ioannem esurientem in eremo, Petrum extentum in patibulo, Iacobum decollatum ab Herode gladio; cogito qualiter Deus in futuro cruciabit quos reprobat, qui ita dure affligit quos amat.* O sancta & beata contemplatio! In homiliis.

Fuit, referente Ioanne Climaco, Religiosus quidam, qui pœnas infernales ac supplicia tartari in tantum metuebat, vt numquam ignem videret, quin semper lachrymaretur: solus ecce conspectus ignis eum percellebat, & vultus pallorem inducebat; cuius causam rogatus aliquando, respondebat, *Ex huius ignis contemplatione sempiterni incendij memoria compungor.* Et merito quidem, neminem esse putem, qui interea dum oculis corporis ignem nostrū materialem contemplatur, eadem opera oculos animæ ad infernalem reflectit; quin mox singultiat, lachrymasque effundat. Religiosus quidā semper plorabat quoties ignem videret.

Hoc ipsum suadet & Ioānes Chrysostomus Græcorum Patrum phœnix; ita namque sui temporis Christianos allocutus est, *Cogitemus, quantū sit mali in conflagratione* In homil.

perpetua, in tenebris, in luctu infinito, & dentium stridore, nemine exaudiente? Aliquidne igitur calamitosius, aut magis miserum dici, aut fingi potest. Addit deinde hanc similitudinem. Cum nobilis aliquis, aut princeps in carcerem coniicitur, cumque putridum & obscurum, quidquid ibi conspicitur horrorem ei & cruciatum adfert, ipsa scilicet maleficorum societas, loci fœtor, & vincula cum latronibus, furibus, homicidis, & sceleratis communia, adeo vt mortem subire, quã diutius in eodem commorari malit. Quantum igitur dolorem afflictionemque sentire debent animæ damnatorum, quæ in carcere illo infernali coarctatæ tenentur, perpetuis in tenebris, & fœtoribus versantes, inter omnes totius orbis homicidas, latrones, sacrilegos, atque maleficos positæ? an non vere emori satius foret, quam omnia hæc in æternum perferre?

Damnatorum sortis genuina descriptio.

Profecto nihil fingi, aut excogitari ipsa potest damnatorum sorte acerbius, aut calamitosius. Ipsi enim sunt malefici, qui noctu diuque excruciantur; sunt captiui in profundissimis mundi recessibus, in quibus nulla lux aut splendor, conclusi; sunt rei, qui omnia tormentorum genera experiuntur, sunt denique creaturæ vere miseræ & infœlices, quæ sine vllo solamine aut leuamine affliguntur, sine vlla commiseratione torquentur, sine vlla relaxationis spe apud inferos agunt. Quarum tanta calamitas est, & miseria, vt, si anima nostra eandem perpetuo recordaretur, nunquam creatorem peccando offenderet. Ita enim censuit Salomon, *Memorare nouissima tua & in æternum non peccabis;* atq; hoc ipsum est, quod hodierna die explicandum suscepi, quod vt methodice & ordine debito fiat, primo demonstrabo, num preces & suffragia viuorum damnatis prodesse queant, ac deinde quantus apud inferos eorum sit numerus & ex vtroq; hoc facile colligetis, nullã in orbe creaturam dari posse, quæ cum hisce tum infœlicitate, tum calamitate comparari queat.

Eccl. 7.

II. Num viuentium preces damnatis prosint.

Omnis prioris quæstionis controuersia ac difficultas in eo sita est, num S. viuorum preces Ecclesiæq; suffragia damnatis prodesse, eorumq; tormenta subleuare queant. Partem affirmantẽ confirmare videntur veterum anachoretarum res gestæ, ac Ioãnes Damascenus. In illis namq; legitur Macharius eremita mortui caluariam per viã reperisse, & interrogasse, quisnam olim fuisset, ipsaq; miraculose respondisse, se esse sacerdotis cuiusdam idolorum, qui modo apud inferos damnatus esset, caluariam, addidisseq; preces sanctissimi illius viri aliorumq; aliquod leuamen animæ suæ leniemenque tormentorum solitas afferre.

In Ser.

Damascenus porro scriptis prodidit, Gregorium Magnum quodam tempore pro Traiani Imper. Romanorum anima, quæ apud inferos propter idolorum cultum, & exercitam in Christianos sæuitiam, aliaque scelera honestis & castis auribus grauia, cruciabatur, orasse, vocemq; cœlitus audisse, *Vocem tuam audiui, & veniam Traiano do.* Atque eam opinionem, totius Orientis & Occidentis testimonio cõprobatam asserit, quasi nullus de ea dubitandi locus relictus sit. Porro e duabus hisce historiis, nisi veriori opinione refellerentur, efficeretur orationes & vota viuentium aliquam damnatis vtilitatem afferre, suppliciaq; eorum posse imminuere.

In Sermon.

Verum, his nequidquam obstantibus, inuiolabiliter Ecclesia credit, sacra scriptura certissime asserit, omnesq; Patres vnanimi consensu docent, preces nostras & suffragia nullam iis vtilitatem aut solamen afferre. Testabitur hoc, ceterorum loco, magnus ille Areopagi iudex, Ecclesiæque Doctor celeberrimus Dionysius, *Summus,* inquit, *sacerdos pro immundis non orat, quia in hoc auerteretur à diuino ordine,* item postea, *Non orat peccatoribus remissionem, quia non audiretur pro illis.*

Dionys. cœl. hier. cap. 7.

Post hunc toties hoc inculcauit sanctissimus Augustinus, nempe omnibus hinc sine fide, quæ per caritatem operatur, ac cedentibus a sacrosanctis Ecclesiæ Sacramentis, decedentibus suffragia & preces ne vel minimum prodesse. Atqui tales esse constat eos qui apud inferos cõmorantur,

tur, vt qui sine charitate, sine bonis operibus, meritis, pœnitentia mortui sunt. Dicendum est igitur, & quidem certissime, quidquid patimur vel agimus, nostraque vota, suffragia, sacrificiaque nihil illis omnino profutura. Et quoniam Doctor ille toties docuit, Martyri iniuriā facere eum qui pro Martyre Deo supplicat, cum ille de salute iam certissimus sit, & orationes in vanum fundantur: ita ipse vicissim assero, damnato iniuriam fieri, eiusque supplicia adaugeri ab eo qui precibus ad Deum fusis pœnam eius gestit imminuere, cum in æternum sine vlla veniæ spe condemnatus sit, ipsasque intercessiones in vanum cedere.

Psal. 48.

Nam Psalmista aperte profitetur, non esse in hominis potestate, precibus damnatos redimere aut eorum debita dissoluere, & à maiori ad minus argumentās, hanc quæstionem proponit, *frater non redimit, redimet homo?* Id est: Ipse Iesus Christus, qui noster secundum humanam naturam frater est, damnati vnius pœnas sine suæ violatione iustitiæ imminuere aut relaxare non posset, qui igitur homo nuda suffragiorum suorum vi innixus hoc præsumat, aut speret, stultum est igitur & arrogans, hoc velle præsumere, aut tentare.

Impiorū damnatio æterna est.

Addam adhæc & quidem vere, licet Sanctorum Angelorumque chori, ipsa quin etiam gloriosissima Deimater Maria, genibus in terra prostratis, lachrymantesque pro vnico damnato Deo supplicarent, omnes ne minimum exauditum iri. Decretum enim à summo numine pronuntiatum irreuocabile & certissimum est. Cur enim putetis, inter cætera Dei attributa, quæ Theologi illi tribuunt, immutabilitatem eius principem locum obtinere, an vt hinc manifestum fieret, naturam eius nunquam mutari posse, vt quidem ait David: *Ipsi peribunt, tu autem permanes, & sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: tu idem ipse es, & anni tui non deficient;* fieri quidem posset: sed crediderim potius vt iustitiæ eius immutabilitas, sententiæque latæ firmitas hinc colligeretur, ideo ipse per aliquem Prophetarum ait: *Ego enim Dominus & non mutor*: at homines varii sunt & inconstantes, & facile ab vno in aliud commutantur: quos reprehendit Ecclesiasticus dicens: *Stultus sicut luna mutatur*: at Deus, qui ipsamet sapientia est, idem semper permanet, tam in verbis & actionibus, quam in essentia. Adeo vt quam semel in impios & dæmonas sententiam tulit, nullo vnquā tempore reuocari, nec precibus pœnæ relaxari queant.

Psal. 100.

Malach. 3.

Eccl. 27.

Serm. 8. super Psal. Qui habitat.

Confirmat hoc sanctissimus Abbas Bernard, *Erit*, inquit, *tunc non misericordiæ tempus, sed iudicii, nec vlla omnino credenda est erga impios futura illic miseratio, ubi nec vlla speranda est correctio.* Item Cyprianus, tanti olim in Africa nominis, quanti hic in Gallia, *In inferno nullum est solatium, nulla consolatio, nulla diminutio pœnarum*, atque iterum Bernardus, *In carne cruciabuntur per ignem, in spiritu per conscientiæ vermem, ibi erit dolor intolerabilis, timor horribilis, fœtor incomparabilis, mors animæ & corporis, sine spe veniæ & misericordiæ*, nullus igitur illic veniæ locus. Imo ipse Augustinus libenter professus est, se, si sciret patrem certo esse damnatum, non magis pro eo quam pro diabolo rogaturum. *Sæpe enim*, inquit, *orationem pro damnatis in decretis prohibitā legi.* Sciebat igitur, preces pro damnatis effusas, inutiles & incassum esse, eosque labyrintho quodam conclusos teneri, e quo liberari nequaquam queant.

Lib. ad Demetrianū, & serm. de ascensione Christi.

lib. Med. c. 5.

Plutarch. in vita Thesei.

Refert Plutarchus, Athenienses, quoties liberos in Cretam mitterent, in qua à minotauro dilaniarentur in labyrintho naues nigris velis, antennis & supparis adornare solitos: designare nimirum volebant, nunquam eos in patriam viuos redituros: ita dico illos qui ex hoc mundo in alterum succedunt, quo infernalem labyrinthum ingrediantur, animarum suarum cymbas nigris conuestire posse, vt designent nunquam sese ad vitam redituros: vnde Iob, *Antequam vadam & non reuertar, ad terram tenebrosam & opertam mortis caligine.*

Iob. 10.

Adeo vt penitus inutile & vanum sit pro damnatis Deo supplicare, nostraque vota ac preces nullum iis emolumentū afferant. Et vt simul respondeam iis quæ in contra-

rium allata sunt, dico solatium, quod caluaria, illa, quæ S. Machario respondisse legitur, damnatis ex fidelium precibus euenire dicebat, non tam ex pœnarum imminutione solitum oriri, quam quod se inuicem sancto viro orante, conspicerent, atque ex mutuo illo conspectu inane illis gaudium nascebatur, quale S. scriptura dæmones habere testatur, quando homines in peccatum præcipitant, & eo modo quo Angeli dolent & affliguntur, quando peccatores in peccatis perseuerant, quamuis nec illi gaudium, nec hi cruciatum sentiant; aut vtrumque illis aliquo modo augeatur, aut minuatur.

Traiani historia quomodo intelligi debeat.

Quod vero ad Traiani historiã spectat, quamuis de eadem multi dubitent, probabiliter tamẽ asseri potest, vere eum ad vitã sancti Gregorij precibus resuscitatum esse, rediuiuumque per pœnitentiam veniam delictorum, ac proinde exemptionem à suppliciis impetrasse, adeo vt verisimile videatur, nondum eum penitus condemnatum fuisse, aut ad inferos detrusum sententiã s. condemnationis eius, præuisis nimirum sanctissimi viri precibus, nondum executioni mandata: *non enim erat finaliter in inferno deputatus*, vt nostræ Rubricæ loquuntur. Atque hinc manifestum est, vota, preces, suffragia; aut aliquod aliud sanctum exercitium, iis qui semel ad inferos condemnati sunt, nequaquam posse conducere.

Duo damnatorũ genera.

Fuerunt tamen aliqui, qui nescio qua leuitate vel audacia, temporis s. & personarum distinctione habita, docere præsumpserunt, post vniuersalis quidem iudicii diem, neminem omnino damnatorum, viuorum suffragiis iuuari posse, sed ante, & quamdiu vitæ huius curriculum permanet. Deinde quoniam non eadem omnium, at varia peccata sunt, atque inter peccatores reperiuntur, qui pessimi fuere, & grauissima peccata commisere, quales sunt ij qui sine vlla fide, Sacramentis, sine vlla religione hinc discesserunt, docuerunt igitur, his quoniam de Ecclesia non fuere, nec quo ad numerum, nec quo ad meritum, preces fidelium prorsus inutiles esse: aliis porro, qui non in summo gradu improbi, sed de fidelium numero fuere, fidẽ professi sunt, Sacramenta suscepere, atque aliqua bona opera fecere, easdem aliquo modo prodesse. Sed quoniam videbant, pœnas inferni, quæ quamuis intensione & grauitate nõ essent infinitæ, erant tamen extensione & duratione, suffragiorum multiplicatione & augmento, tandem aliquando penitus deleri posse, quomodo sensit Origenes; vt hæc inquam incommoda subterfugerent, in grauissios errores inciderunt, vtq; hanc in absurditatem non impingerent, varia diuerticula excogitarunt.

Crediderunt aliqui pœnas infernales suffragiis Christianorũ penitus auferri posse.

Dixerunt enim alii, longissime à veritate aberrantes, suffragiorum multiplicationem, damnatos ab omni prorsus pœna eximere & liberare posse, non quidem semper & absolute, vt voluit Origenes, sed ad tempus, ad vsq; vltimum videlicet iudicii diem, post quem eorum animæ corporibus suis iterum vnitæ, ad æterna supplicia, numquam amplius liberandæ, detruderentur. Sed intolerabilis est hæc opinio, neq; enim verisimile videatur, vt manente culpa non maneat supplicium; & quoniam illa in æternum teste scriptura, manet, *superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper*, supplicium quoq; sempiternum, & numquam finietur.

Alii vero tradiderunt pœnas in inferno posse diminui.

Alii vero quid nouum commenti sunt, dixerunt enim se pœnas quoad diminutionem, vt lineas, habere: nam quamuis lineæ in se finitæ & limitatæ esse videantur, in plures tamen infinitas extremitates diuidi possunt; quotcumque enim modis diuidantur, nunquam tamẽ haberi finis earum potest, modo subtractio in partes proportione quidem, nõ autem quantitate æquales, fiat. Nam, testibus Philosophis, linea est diuisibilis in infinitum, neque enim aliquod continuum in tot subdiuidi partes potest, quin semper in plures diuidi queat. Ita quoque in diminutione pœnarum fieri putabant; quamuis enim oratio vnius vnam tormentorum partem, & alterius aliam, & sic de cæteris in infinitum ascendendo, auferat, tamen ad summum licet multiplicatæ illæ preces perueniant, nunquam

nūquam oceanum illum profundissimum exsiccare, aut pœnas ita dissoluere poterūt, quin semper infinitæ soluendæ restent.

Ceterum omnia hæc falsissima sunt, tantumque à veritate, quantum cœlum à terra, distantia; neque enim pœna diminui potest, quin simul & culpa, saltem aliquo modo, minuatur: quemadmodum & ablata penitus pœna, aufertur & culpa. Atqui peccato apud inferos semper eodem in statu permanente, non videtur simile vero, pœnam immutari. Deinde iniquum videtur, secundo suffragio minus imminui aut auferri de tormentis quam primo, si vnius vtrumque valoris, eiusdemque sit efficaciæ. Adhæc vt hanc cum lineis Philosophicis similitudinem refellamus; quemadmodum in linearum diuisione sæpius subdiuidendo ad minutissimas tandem particulas peruenitur, quæ diuidi nequeant, & atomæ videantur: ita quoque post varia tandem suffragia precesque, pœna quæ apud inferos sustinetur, sensim ita exigua & minuta redderetur, vt vix sensibus perciperetur, ac proinde non amplius pœna dicenda foret.

Cassiodori sententia.

Cassiodorus eques & senator Romanus, qui Theodorico Regi Gothorum à secretis & consiliis fuit ac tandem Abbas Rauennas, magnæ eruditionis & sanctitatis, cuiusque historiam Ecclesiasticam, quam Tripartitam vocant, magni semper fecit antiquitas, nouam etiam sibi hac super re sententiam commentus est: sensit enim, vere damnatis suffragia viuentium prodesse, nō quidem ad suppliciorum tormentorumque diminutionem aut interruptionem, sed tantum ad aliquod solamen, confortationemque & animi noui suggestionem. Nam quemadmodum inquit, illi qui aliqua sarcina grauatus est, si faciem frigida lauet, licet onus non minuatur, vires restaurentur & nouum robur additur, quo minorem in ferendo molestiam sentiat: ita quamuis infœlices illi Sisyphi, qui graue illud tormentum humeris saxum & petram sustinēt, nullam reipsa diminutionem pœnarum per suffragia viuentiū sentiant; quia pœna ita toleratu facilior fiat, aliquod tamen lenimen recreationemq; percipiunt, maioresque animos in æquanimiter tormentis tolerandis acquirunt. Hæc quidem Cassiodori sententia, & simul diuerticula varia & anfractus præclaræ huiusce sententiæ.

Sed male quoque eadem, vt cæteræ fundata est nimisque videtur audax, omniumque Patrum opinioni penitus contraria: tum quod omnes damnati extra vincula charitatis, per quam viuentium opera pia & meritoria mortuis communicantur, cōstituti sunt, tum vero quod ad vitæ terminum & vltimum naturæ finem peruenēre, vt iuxta merita vltimam mercedem accipiant: tam enim reprobi in suo centro, quam electi in sua sunt patria: nam quidquid vel ad gloriam corporum beatorum, vel ad tormentum reproborum, iudicium vltimum exspectando deest, radicaliter & essentialiter in anima consistit: adeo vt quemadmodum priorum gloria, quantum ad præmium essentiale, crescere non potest vel augeri; ita quoque posteriorum supplicia tormentaque imminui non possint.

Angelicus Doctor Thomas manibus pedibusque in hanc sententiam concedit, & quamuis sciat non multum referre si suffragia viuorum damnatis prodesse dicantur, necne, non quidem quod diminutionem aut interruptionem pœnarum vel aliquod in iisdem solamen, sed quoad ablationem doloris, quam ex aliorum precibus sentirent: cum alioquin non paruus illis esset cruciatus, si ab omnibus se desertos viderent; qui dolor aufertur, dū vident viuentes de se sollicitos esse precesque effundere. Concludit tamen, satius esse credere, vota, precesq; & suffragia ne minimum damnatis prodesse: atq; hoc postremum argumento innititur, quod nihil eorum quæ hic geruntur sciant; quod & Augustini testimonio confirmat, *Ibi sunt*, inquit *spiritus defunctorum*, damnatos intelligit, *vbi nō vident quæcumq; aguntur, aut eueniunt in ista vita ab hominib.* Quomodo igitur è re quam penitus ignorant, solamen aut lenimen trahant, ecce & alia ratio.

S. p. q. 17. a. 4.

Damnatis nulla suffragia prosunt.

Lib. de cura pro mortuis agida.

Absur-

Damnati nihil norunt eorũ quæ in hoc mundo contingunt.

Absurdũ profecto foret, damnatos beatis ipsis beatiores statuere, illorum sortem horum sorti anteferre, atqui constat sanctos nihil penitus nosse eorum, quæ hic in terris geruntur, nisi ex diuinæ essentiæ conspectu (ipsa enim instar lucidissimi speculi est, in qua omnia, quæ scire desiderant, cõspiciunt) vel ex singulari Angelorum reuelatione. At in inferno neutrum horum habetur: ignorant igitur quidquid in hoc mundo geritur, ac proinde & preces, quæ pro iisdem funduntur: quas quandoquidẽ ignorant, nullum ex iis solatium aut gaudium haurire queunt. Cœptam igitur quæstionem & materiam hoc vno epiphonemate concludamus, omnia quæ in damnatorum gratiam fiunt, quidquid ad eorum solatium mortales vouent, precantur, aut agunt, quidquid etiam coniunctis votis orat Ecclesia, nullum iis emolumentum afferre posse.

Damnatorum miseriæ exaggerantur.

O igitur infœlix ac misera damnatorum conditio! O vere miseros & deplorandos! An non enim vobis intolerabile videatur Auditores, ac graue, omni penitus solatio, auxilio, spe, imo & suffragiorũ ope frustratum esse? an nõ crudele est, semper iratum habere Deũ, Angelos exacerbatos, sanctos irritatos, homines indignantes, dæmones aduersantes, totum denique terrarum orbem infensum? Scriptum namq; est, *Pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos.* Sap. 5.

Quis, obsecro, hic in patiendo æquanimus sit: vbi nullum affulget solatium, sed perpetuus dolor sine indulgentia? O furor! ô desperatio! ô crudelitas inaudita!

Pius ille Rex Dauid, qui Domini semper timorem ob oculos habebat, toto corpore tremebat, cũ has ærũnas & calamitates animo volueret: ait enim, *renuit cõsolari animam mea*, & rationem adiungit. *Anticipauerũt vigilias oculi mei: turbatus sum & nõ sum locutus, cogitaui dies antiquos & annos æternos in mente habui*, quibus impii apud inferos excruciantur, atq; ita interdum secum noctu meditabatur, spiritumque suum, vt de se ait, scopebat, *Nũquid in æternum proijciet Deus, aut nõn apponet, vt cõplacitior sit adhuc? aut in finem misericordiam suam abscindet, à generatione in generationem? aut obliuiscetur misereri Deus, aut continebit in ira misericordias suas?* Psal. 76. Ibid.

Noli dubitare Princeps religiosissime, est enim certissimum, imo & fidei nostræ articulus, nullũ damnatis veniæ aut indulgentiæ locum superesse, misericordiæ illis ianuam esse occlusam, iustitiam solam vires & cornua exerere, nullisq; eam votis aut sacrificiis flecti aut moueri posse.

O factum vere nouum & inauditum! O tristem & calamitosum nuntium! Ionathas ecce vnicus regni Israelitici hæres, à patre ad mortem deposcebatur, & vniuersa populi multitudo pro eiusdem salute Sauli supplicat; qui precibus victus vitam illi condonauit. 1. Reg. 14. Mulier illa Thecuitis, Absalomo restitutionem exiliique solutionem, quo aula & domo paterna exclusus erat, postulans, eandẽ etiam impetrauit. 2. Reg. 14. Esther regina pro totius Iudaici populi, qui ad necem iam publico regis decreto deposcebatur, salute Assuero regi supplex facta, decreti irritationem & abolitionem obtinuit, vitamque iisdem conseruauit. Esth. 7. At quamuis hic cœlum & terra, homines simul & Angeli, coram regum Rege in genua prostrati, pro vnius damnatæ animæ salute, deprecarentur, nulla ratione exaudirentur, & incassum eorum preces caderent, hic enim obsurdescit, nam decreti illius sententia immutabilis & irreuocabilis est. Ita nempe de se apud Prophetam testatur: *vt sciat omnis caro, quia ego Dominus eduxi gladium meum*, id est sententiam, *de vagina sua irreuocabilem*. O sortem vere deplorandam!

Hæc dum secum attentius meditaretur Bernardus, exclamat, quasi desperans & patientia excidens, *O dies detestanda, ô dies abominanda, ô dies penitus nõ nominanda quæ me in hoc sæculũ protulit, quæ mihi claustra ventris aperuit, melius mihi fuisset non esse in hoc sæculo natum, quàm in inferno perpetua cruciari: melius mihi fuerat non esse genitum, quàm pati æternas pœnas gehennæ: satius mihi fuerat non esse in hoc mundo procreatum, quàm pati æterna mala: flete super me cœlum & terra, plorate me omnes creaturæ.* O verba horrenda horrore ac terrore plenissima!

Vale-

Valeant igitur, ô miseri, preces & suffragia ex animi ardore effusa, valeant ieiunia, valeant eleemosynæ, valeant incruenta & propitiatoria Missæ sacrificia, valeant vota & supplicationes, nihil quippe superest, cuius participes effici possitis; omnia hæc incassum cedunt. Respexisse huc visus est Christus, cum in Augustissimi Eucharistiæ Sacramenti institutione hæc verba vsurpauit, *Hic est calix sanguinis mei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* vbi notate verbum *multis*, quo docere voluit, sanguinem eius nunquam in ara crucis pro damnatis effundendum, aut pro iisdem in sancto Missæ sacrificio offerendum, quorum nec peccata eodem remitti, nec pœnæ imminui possunt.

Matth. 26.

Ostenditur ratione, nō debere viuos pro damnatis exorare.

Nolite igitur amplius, ô mortales, qui vitæ huius munere adhuc fruimini, & in hoc mundo versamini, pro sceleratis illis & perditis Deum precibus fatigare, aut pro iisdem sacrificia Missarum offerre. In vanū enim cedunt omnia, quæritis pisces in aere, & in mari aquilas, mortuis & surdis verba facitis, & Æthiopem lauatis: nolite, inquam, cogitare, precibus vos illis posse succurrere, nolite pro eisdem intercedere nam si preces & vota hic prodessent, & pro iis orandum esset, ipsi proculdubio Sancti, quorum charitas maior est & ardentior, id facerent: at tantum abest, vt pro sceleratis illis ac miseris supplicent, vt eos detestentur & exosos habeant, inq; eorum ruinis lætentur. Ita scilicet scriptum legimus, *Lætabitur iustus cum viderit vindictam*, item, *Exultationes Dei in gutture eorū, & gladij ancipites in manibus eorum ad faciendam vindictam in nationibus.* Si in eorū interitu videant, & patientibus exprobrando insultent; quomodo eis condoleant & cōpatiantur, si gladios ad vindictam de eis sumendā manibus gestent, quomodo preces ore effundant, quibus eosdem iuuent? Quid? videaturne æquum, Angelos & Sāctos iis indignari, & homines illorum patrocinium suscipere? Inutile igitur est ac vanum, pro huiusmodi animabus Deum obsecrare, quod pluribus æquo verbis astruere sum conatus, alia iam materia auspicanda, damnatorumque numerus subducendus, vt initio promiseramus. Incipiamus igitur.

Psalm. 57.

Psal. 149.

III.

Damnatorum numerus & multitudo ingens est & copiosa, nā, vt Sapiens ait, infinita, *Stultorum infinitus est numerus*, id est damnatorum. Multo id euidentius ex verbis Euangelii, quamuis tropologice & figurate prolatis, adstrui & confirmari potest. *Lata est porta & spatiosa via quæ ducit ad perditionem, & multi intrant per eā*, quorum hic sensus est, Infernus palatium tenebrosum est & receptaculum cōfusionis, cuius aditus & ianuæ late patentes sunt, & viæ quæ ad ipsum ducunt, latissimæ & tutissimæ, per quas noctes atque dies & nullo non tempore plurimi properant.

Numerus damnatorum ingēs est.

Eccl. 1.

Matth. 7.

Duabus idipsum parabolis innuere voluit Redemptor Christus: prima est de homine Rege faciente nuptias filio suo, ad quas quidē plurimos inuitauit, sed nullus inuitatorum voluit adesse, hic dixit se villam emisse, eā quæ probare velle; qui Ambitiosos denotat, ille se aliquot boum iuga comparasse, quos probare oporteat, sunt hi Auari & pecuniæ serui, alius excusabat se quod vxorem duxisset, nec rem se familiarem periculo expositam velle, qui typus sunt Luxuriosorum. Ira igitur rex, talemque ignominiam haud æquo animo sustinens, omnes quos in compitis & triuiis reperire erat, cæcos, claudos, & debiles intrare compulit: sancte iurans, neminem eorum, qui ad nuptias vocati erant, cœnam gustaturum. Parabolæ autem conclusio hæc est, *Multi*, id est, *omnes sunt vocati, pauci vero electi.* Quid vmbra hæc rei denotat? ecquid sub hisce inuolucris mysterium latitat? Rex hic Deus Pater est; Filius, Christus, nuptiæ ipsa beatitudo; inuitati, sunt homines, qui rebus huius sæculi animum affigentes, rerum cœlestium negligentes sunt, & propter nullius pretii lucellum, bonum infinitum amittunt. Deinde hinc ostenditur, numerum ad æternam beatitudinem vocatorum infinitum esse sed quam paucissimos ad eandem, pertingere. *Multi scilicet, sunt vocati, pauci vero electi.*

Luc. 14.

Matt. 22.

Luc. [illegible]

Altera est de semine; Pater namque familias postquam vomere terram proscidisset, & semen eidem cómisisset, quarta duntaxat illius pars in terram bonam cecidit, & exortum fructum centesimum protulit, aliud vero secus viam, aliud in loca confragosa & petrosa, & aliud inter spineta ac dumos cecidit. Quis est, vestro quidem iudicio, Auditores, magnus ille paterfamilias, nisi Christus Iesus, semen illud, nisi Euangelium, fides, charitas, operaque bona & meritoria? petræ, viæ & dumeta an non peccatores denotant, & bona illa terra, iustos: qui cum quartam hominum partem non constituant, soli salutis fructum proferunt, semenque concreditum & talenta Euangelica commissa producentes, soli ad beatitudinem æternam, cæteris hominum ad inferna ruentibus, perueniunt.

Zach. 13. Aliud etiam innuit Propheta Zacharias dicens: *Erunt in omni terra, dicit Dominus, partes duæ, dispergentur & deficient, & tertia pars relinquetur in ea*: quo in loco de electis locutus est: quod & ipsemet Dominus sacrosancto ore suo deinde confirmauit dicens (Matth. 7.), *Arcta est via, quæ ducit ad vitam & pauci ambulant per eam*: innuens, prædestinatos paucos admodum numero esse, sed reprobos, infinitos.

Sanctus ille senex Simeon, cum redemptorem Christum, orbis pretium, vlnis, medius inter gaudium & metum constitutus, stringeret, aliquid etiam innuit; dum ait (Luc. 2.): *Ecce hic positus est in ruinam multorum in Israel*. Quasi diceret: Videte hic exoptatum Messiam, desideratum hominum redemptorem, qui, vt nos seruet, in cruce mori, sanguinem effundere, vitam prodigere, omniaque nostra debita debet dissoluere. Ecce eum, cuius mors & passio toti omnino mundo proderit, ac totius orbis delictis satisfaciet: & tamen paucissimi eius sibi meritum applicabunt, plurimi eandem contemnent; multis in ruinam & offendiculum, paucis in salutem erit. Breuiter denique ait, numerum electorum exiguum, damnatorum vero infinitum futurum.

Ex tot hominum millibus qui tempore Noe in orbe viuebant, octo tantum per arcam, ceteris vnda submersis, seruati sunt. (Figura. Gen. 7.) Nunquid hic docemur, secundo diluuio, quod per Prophetam prænunciatum est: *Verumtamen in diluuio aquarum multarum, ad eum non approximabunt* (Psal. 31.), per orbem sæuiente non quidem diluuio fluctuum aut vndarum, sed flammarum & ignis; eorum qui per sacram illam humanitatis Iesu Christi qui verus Noe est, arcam saluabuntur, numerum admodum exiguum fore, & cæteros omnes sub æternæ damnationis vndis sepeliendos? Ecce & aliam.

Gen. 19. Ex incendio Sodomitico, de tot ciuibus, quibus quinque illæ ciuitates scatebant, quatuor tantum, teste Scriptura, Loth nimirum cum vxore & filiabus, exempti fuere, igne ceteros consumente & in cineres redigente. O historiam tragicam ac lugubrem! quid autem designat aliud, quam generalis illius incendii tempore paucissimos à diuini furoris rabie & impetu liberandos, plurimos & infinitos à iustitiæ flammis inuoluendos & depascendos. Tertiam addo.

Iof. 6. Cum Iericho vrbs fortissima, in limite regni Chanaan constituta, quæque Israelitas sæpius ausa est lacessere, ferro & flamma deleretur, nulla domorũ præter Raab meretricis incolumis seruata est; nam quidquid in eadem turrium, domorum, palatiorum reliquum fuit, hostilem gladium & furorem sensit. Triste profecto exemplũ, sed mysteriis tamen scatens, & significans in generali totius orbis excidio, in quo lapis super lapidem non relinquetur, ex tot hominum in hoc mundo viuentium millibus, paucissimos salutis æternæ consortes fore: infinitos vero peccatores mactandos, opprimendos, expilandos, æternæque damnationi futuros obnoxios. Postremam hanc statuo.

Incredibile profecto foret, nisi sacra scriptura fidem faceret ex sexcentis Israelitarum millibus, Ægypto egressis, & ad terrã promissionis anhelantibus, duos tantum, Caleb & Iosue eandem intrasse, cæteris in vasta Sinai solitudine, antequam eo peruenerint, extinctis. At multo terribilius est audire.

audire & credere, ex vniuersa Ecclesia militante (quæ instar aciei fidelium est, de qua dictum est, *Terribilis vt castrorum acies ordinata,* & quæ tot militũ centurias legionesq; sub se habet, vt eas Iob numerari posse diffidat) in mundi huius, qui vere Ægyptus est, exitu, paucos admodum æternam beatitudinem, quæ vere promissionis terra est, ingressuros; cæteros omnes in deserto Plutonio semper viuentes morituros. Verum igitur est quod in Euangelio legitur, *Multi sunt vocati, pauci vero electi.* Cant. 6. Matt. 22.

Quid vobis videtur Christiani? Quid ad tristia hæc nuntia dicitis: an non percellimini, cum tam infinitum damnatorum fore numerum auditis, & viam, quæ ad perditionem ducit, esse largissimam, & quæ ad vitam, maxime angustam? an non vocis cuiusque vestræ metuitis? Et sane Seruator hominum Christus perfidi Iudæ proditionem perfidiamque cum detegeret, diceretque, *Vnus vestrũ me traditurus est,* ceteri Apostoli expallescere, timere, & cõtristari ad tantam impietatem cœpere, quamuis vnus tantum coniurationis initæ reus esset, ac proinde pœnam commeritus. Vos vero quomodo non contremiscitis, cum tam ingentem damnatorum multitudinem vobis proponitis? Sed dicendum est, aut vos carere iudicio, aut hoc loco ipsum adhibendum esse. Matt. 26.

Simile. Si rex aliquis potentissimus, summæque apud subditos auctoritatis per aliquam regni vrbem pertransseundo, alicui è seditiosis & contumacibus mortem dirissimam imminere denunciaret; vt nimirum viuus excoriaretur, grauiter torqueretur, aut lento igne exureretur: quo in angore ciuitas hæc foret, quomodo sibi singuli coniurationis & seditionis conscii metuerent, veriti ne hæc in caput suum faba cuderetur? Verum enim vero regum Rex Christus toties licet, per magnæ huius orbis, mundi nimirum, vias transeundo, cum in carne apud nos ageret, denunciarit, plurimos ex eius ciuibus, propter rebellionem & contumaciam, morti adiudicãdos, torquendos, æternisque ignibus exurendos; nemo tamen sibi metuit; nemo perhorrescit. Ob trium aut quatuor horarum tormentũ, quod vnicus sustinere debet, omnes sibi metuent: & propter tot damnatorum millia, & quidẽ ad pœnas atrocissimas & æternas nemo vel vultum contrahet aut mutabit. O furor, ô vesania, ô hominum dementia!

Si astrologus aliquis toti exercitui prædiceret, post quinque aut sex horas, fulmen cœlo decisurum, & vnum ex vniuerso numero certissime eodem enecandum, quomodo sibi singuli metuerent, quomodo sibi hic miles timeret, quomodo expallesceret hic centurio, quomodo tremeret hic chiliarchus, ne forte se igneo hoc telo feriretur. Ita quoque Christus Iesus, qui omnium futurorum præscius est, & quem nihil latet, in medio olim Ecclesiæ, velut in quadam acie, versatus, certissime futurum prædixit, iustitiæ suæ vt fulmen in plurimos hominum decideret, atque infiniti eodem exstinguerentur, nemo tamen metuit aut apprehendit. O supinam securitatem, ô negligentiam nimis ah securam! ô animos nimium sibi confisos vitæq; liberioris. Simile aliud.

Cõclusio. At vos non ita, Christiani, nolite tam altum vitiis indormiscere, nolite mundo adeo adhærescere, cœlum spectate, infernum fugite, supplicia hæc perhorrescite, infelicem & miserum damnatorum statum præ oculis habetote, ac vobiscum dispicite, num quis in mundo habetur infelicior potest: nouissima vestra, & præsertim infernum, locum illum teterrimum & maxime horrendum, damnatorum inquam carcerem, semper animo voluite, atque ita fiet; vt vitam cum virtute instituturi sitis. Vnde Bernard. *In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis: mortis horrorem, iudicii tremendum discrimen, ardentis gehennæ metum ab oculis cordis tui elongari nullatenus patiaris:* Et Sapiens, *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.* In florib. Eccl. 7.

Paratum cor nostrum Domine, paratum hæc semper animo voluere, tamq; lugubri cogitatione mentem pascere, vt in nullas

 alias

alias cogitationes distrahatur: & sane quamdiu spiritus hos teget artus, ratio vigebit, & iudicium nobis constabit, aliud nihil præ oculis habebimus, quam abyssum illam infelicem, horrendum illud antrum, labyrinthum illum inextricabilem, varias super eodem considerationes meditationesque procedentes; quomodo scilicet mundi centrum sit, locus infimus ac vilissimus, omniumque locorum infelicissimus; omnium sordium, immunditiarum, fœtoris, & virulentiæ receptaculum, omnium sceleratorum, homicidarum, prædonum, sacrilegorum, lenonum, carnalium, paricidarumque, qui iam inde à mundi exordio vixere, ex quo homines esse cœperunt, colluuies. Atque vbi loci horrorem perspeximus Domine, abyssi dominator, oculos tandem in infelicem damnatorum sortem, & lugubrem captiuorum illic conditionem coniiciemus, quomodo scilicet nunquam illinc egressuri sint, vt viuant sine vita, & absque vlla liberationis spe ibidem torqueantur: vt dæmones eosdem mille tormentis excrucient, flammæ nocte dieque adurant, ipsa quoque conscientia aculeos acerrimos infigat. Illa scilicet erit Philosophia & Theologia nostra, omne denique studium nostrum, vt malis his & calamitatibus præ oculis habitis ac discriminibus consideratis, de infelici damnatorum numero non simus, sed viam latam, qua ad perditionem itur, declinantes, semitam quæ ad æternam beatitudinem ducit, ingrediamur, ad quam nos deducant Pater, & Filius & Spiritus Sanctus.

AMEN.

* * *

DE GLORIA COELESTI.

DOMINICA QVARTA ADVENTVS.

DE MEMORIA GLORIAE COELESTIS.

Partitio.

I. *Quod admiranda sit cœlestis gloria.*
II. *De eiusdem valore ac quantitate.*
III. *Adumbratio quædam gloriæ cœlestis.*
IV. *De vtilitate ex gloria illius considera-tione.*

Memorare nouissima tua, *ac præsertim gloriam cœlestem*, & in æternum non peccabis. *Eccl. 7.*

FIGVRA.

EXPLORATORES, qui in terram promissionis profecti erant, reuersi cum essent, terræque fertilitatis specimen attulissent, populum qui in deserto tentoria explicauerat, ita recrearunt confirmaruntq; vt relicta quam habebat in Ægyptum reuertendi, & ad ollas carneas sedendi voluntate, cultuque idolorum ex castris profligato, vel in ipso loco mori vel tam fertilem feracemq; terram gladio & viribus parare proposuerit. Figuræ huius vestigiis insistens, ipse mihi persuadeo, esse me hodie velut exploratorem ad vos destinatũ, quo paradisi gloriæque cœlestis, quæ vere terra promissionis est, specimen, vobis demonstrem, eiusque fertilitatem, abundantiamque ob oculos ponam: simulque credo, ad eorum vos adspectum ita animandos permouendosque vt omni prauo erga Ægyptum, hunc mundum intelligo, affectu deposito, cultuique idolorum, id est, peccatorum, valedicentes, ad ferendum, fortiter agendum, imo si necesse foret, moriendum vosipsos dispositi sitis, quo tam felicis regni incolæ effici valeatis. O felix nuntium! non iam de horrenda morte, de terribili m- Num. 13.

dicto,

dicio, aut de intolerabilibus tartari suppliciis, sed de loco voluptatis, omniúq; deliciarum fonte. O igitur locum regiũ! ô terram vere desiderabilem, ô exoptandum & vere gratissimum clima! Eius vobis hodierna die gustum ac desiderium excitabo, eiusq; animis vestris memoriam imprimere contendam. Non deerit, credo sanctissimus mihi Spiritus, & gloriosa cælorum regina Maria; Angelico igitur eam modo salutemus; summaque animi demissione recitemus.

AVE MARIA.

I. Cum de Simonide Philosopho quæsiuisset tyrannus Hiero, qui Syracusarũ (quæ totius Siciliæ caput, & Archimedis Geometræ & Theocriti Poetæ patria erant) dominium vi occupauerat, quid aut qualis esset Deus, vnum sibi diem deliberandi causa postulauit. Cum idem ex eo postridie quæreret, biduum petiit: cum sæpius duplicaret numerum dierum, admiransq; Hiero quæreret, cur ita faceret. *Quia quãto, inquit, diutius cõsidero, tanto mihi res videtur obscurior.* Quod Sapiens ille Philosophus tyranno de Deo curiosius quærenti, respondit, hodie ipse de paradiso, de cœlorum quos Deus incolit, gloria, ac beatorum gaudiis melius dicere posse videor: eorum enim omnium dignitatem, præstantiam, felicitatem, maiestatemque descripturus, quo penitus eadem indago & rimor, quo & plura mihi in mentem indicta, & tamen dicenda veniant. Adeo vt cum poeta dicere cogar,

--breuis esse laboro,
Obscurus fio:

Et idem mihi contingat, quod duobus illis Cherubin, quos Moyses in Propitiatorio collocauit quanto enim magis illi alas, loci cui insistebant admiratione, & veneranda maiestate perculsi, extendebant, quo eiusdem excellentiam dignitatemque intelligerent, tanto ab eiusdem cognitione longius recedebant. Nam quo longius euolare gestio, & ingenii mei alas, ad paradisi voluptatem splendoremque percipiendum, extendere, eo & maiorem difficultatem reperio, & eo res mihi videtur obscurior. Ingenii quippe nostri captum longe superat. Testatur id Augustinus; *Effugit omnem sermonem, atque omnem sensum humanæ mentis excedit decus illud illa pulchritudo, illa gloria, illa magnificentia, illa maiestas.* Item Gregorius Magnus; *Quæ autem lingua dicere, vel quis intellectus capere sufficit illa superna ciuitatis quãta sint gaudia, Angelorum choris interesse, cũ beatissimis spiritibus gloriæ conditoris assistere, præsentem Dei vultum cernere, nulla mortis metu affici, incorruptionis perpetuæ munere lætari.*

Doctorum ille phœnix Thomas hunc cum gloriæ cælestis Oceanum ingenii sui velis remigioque tentasset, & in altum inuestigaturus singula prouectus esset; inuitus sistere cursum, ancoram eiicere, & in tutum silentii portum confugere coactus est, simulque apertissime profiteri, nihil vnquam à Deo excellentius factum esse aut vllo vnquam tempore fieri posse, ipsa qua Beati perfruuntur gloria. In primam namq; Quæstionum suarum parte disquirens, nũ summus ille opifex, qui cũcta è nihilo produxit, creaturas absolutiores perfectioresque posset reddere, quam modo à nobis videantur, aut vsurpantur, ait, fieri quidem omnes ab ipso absolutiores posse, tribus tamen exceptis, Christi Iesu scilicet humanitate, Maria Virgine, in quantum Dei mater est, & ipsa Beatorum gloria, quæ veram nobis felicitatem aufert, & mercedem operibus Iustorum reddit: asserit igitur tria hæc tanto ab eodem artificio & perfectione facta esse, nihil vel illis ab ipso artifice ad perfectionem addi posset.

Huius etiam opinionis fuit Doctor Gẽtium Paulus, licet lõga prius ab altera namque vita rediens, ipso cælesti domicilio pedibus quodammodo pulsato, & oculis coram visa, aliud de eodem annuntiare non potuit, quam omnia illic ita excellere & eminere, vt comprehendere nemo queat, & credibile vix videatur: *Nec oculus, inquit, vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit quæ præparauit Deus diligentibus se:* quasi dixisset, Contẽplamini obsecro vos, qui tot in mundo palatia, tot oculorum delicias,

Marginal notes: 1. De Nat. Deorum. Strabo lib. 6. Cicero Verrina 4. — Exod. 25. — Cælestis gloria cõprehendi mente nõ potest. — Sermon. 37 de sanctis. — Homil. 37 — 1. Part. q. 25. — Nihil Deus perfectius cœlo ipso condere potuit. — 1. Cor. 2.

alias cogitationes distrahatur: & sane quamdiu spiritus hos reget artus, ratio vigebit, & iudicium nobis constabit, aliud nihil præ oculis habebimus, quam abyssum illam infelicem, horrendum illud antrum, labyrinthum illum inextricabilem, varias super eodem considerationes meditationesque procedentes: quomodo scilicet mundi centrum sit, locus infimus ac vilissimus, omniumque locorum infelicissimus; omnium sordium, immunditiarum, fœtoris, & virulentiæ receptaculum, omnium sceleratorum, homicidarum, prædonum, sacrilegorum, lenonum, carnalium, paricidiarumque, qui iam inde à mundi exordio vixere, ex quo homines esse cœperunt, colluvies. Atque vbi loci horrorem perspeximus Domine, abyssi dominator, oculos tandem in infelicem damnatorum sortem, & lugubrem captiuorum illic conditionem coniiciemus, quomodo scilicet nunquam illinc egressuri sint, vt viuant sine vita, & absque vlla liberationis spe ibidem torqueantur: vt dæmones eosdem mille tormentis excrucient, flammæ nocte dieque adurant, ipsa quoque conscientia aculeos acerrimos infigat. Illa scilicet erit Philosophia & Theologia nostra, omne denique studium nostrum, vt malis his & calamitatibus præ oculis habitis ac discriminibus consideratis, de infelici damnatorum numero non simus, sed viam latam, qua ad perditionem itur, declinantes, semitam quæ ad æternam beatitudinem ducit, ingrediamur, ad quam nos deducant Pater, & Filius & Spiritus Sanctus.

A M E N.

***

DE GLORIA COELESTI.

DOMINICA QVARTA ADVENTVS.

DE MEMORIA GLORIAE COELESTIS.

Partitio.

I. *Quod admiranda sit cœlestis gloria.*
II. *De eiusdem valore ac quantitate.*
III. *Adumbratio quædam gloriæ cœlestis.*
IV. *De vtilitate ex gloriæ illius consideratione.*

Memorare nouissima tua, *ac præsertim gloriam cœlestem*, & in æternum non peccabis. *Eccl. 7.*

F I G V R A.

EXPLORATORES, qui in terram promissionis profecti erant, reuersi cum essent, terræque fertilitatis specimen attulissent, populum qui in deserto tentoria explicauerat, ita recrearunt confirmaruntq; vt relicta quam habebat in Ægyptum reuertendi, & ad ollas carneas sedendi voluntate, cultuque idolorum ex castris profligato, vel in ipso loco mori vel tam fertilem feracemq; terram gladio & viribus parare proposuerit. Figuræ huius vestigiis insistens, ipse mihi persuadeo, esse me hodie velut exploratorem ad vos destinatū, quo paradisi gloriæque cœlestis, quæ vere terra promissionis est, specimen, vobis demonstrem, eiusque fertilitatem, abundantiamque ob oculos ponam: simulque credo, ad eorum vos adspectum ita animandos permouendosque vt omni prauo erga Ægyptum, hunc mundum intelligo, affectu deposito, cultuique idolorum, id est, peccatorum, valedicentes, ad ferendum, fortiter agendum, imo si necesse foret, moriendum vos ipsos dispositurі sitis, quo tam felicis regni incolæ effici valeatis. O felix nuncium! non iam de horrenda morte, de terribili iudicio, Num. 13.

dicio, aut de intolerabilibus tartari suppliciis, sed de loco voluptatis, omniūq; delicia rum fonte. O igitur locum regiū! ô terram vere desiderabilem; ô exoptandum & vere gratissimum clima! Eius vobis hodierna die gustum ac desiderium excitabo, eiusq; animis vestris memoriam imprimere contendam. Non deerit, credo sanctissimus mihi Spiritus, & gloriosa cælorum regina Maria; Angelico igitur eam modo salutemus; summaque animi demissione recitemus.

AVE MARIA.

I. Cum de Simonide Philosopho quæsiuisset tyrannus Hiero, qui Syracusarū (quæ totius Siciliæ caput, & Archimedis Geometræ & Theocriti Poetæ patria erant) dominium vi occupauerat, quid aut qualis esset Deus, vnum sibi diem deliberandi causa postulauit. Cum idem ex eo postridie quæreret, biduum petiit: cum sæpius duplicaret numerum dierum, admiransq; Hiero quæreret, cur ita faceret. *Quia quātò, inquit, diutius cōsidero, tanto mihi res videtur obscurior.* Quod Sapiens ille Philosophus tyranno de Deo curiosius quærenti, respondit, hodie ipse de paradiso, de cœlorum quos Deus incolit, gloria, ac beatorum gaudiis melius dicere posse videor: eorum enim omnium dignitatem, præstantiam, felicitatem, maiestatemque descripturus, quo penitus eadem indago & timor, quo & plura mihi in mentem indicta, & tamen dicenda veniant. Adeo vt cum poeta dicere cogar,

--breuis esse laboro,
Obscurus fio:

Et idem mihi contingat, quod duobus illis Cherubin, quos Moyses in Propitiatorio collocauit quanto enim magis illi alas, loci cui insistebant admiratione, & veneranda maiestate perculsi, extendebant, quo eiusdem excellentiam dignitatemque intelligerent, tanto ab eiusdem cognitione longius recedebant. Nam quo longius euolare gestio, & ingenii mei alas, ad paradisi voluptatem splendoremque perspicuum, extendere, eo & maiorem difficultatem reperio, & eo res mihi videtur obscurior. Ingenii quippe nostri captum longe superat. Testatur id Augustinus; *Effugit omnem sermonem, atque omnem sensum humanæ mentis excedit decus illud illa pulchritudo, illa gloria, illa magnificentia, illa maiestas.* Item Gregorius Magnus; *Quæ autem lingua dicere, vel quis intellectus capere sufficit, illa superna ciuitatis quāta sint gaudia, Angelorum choris interesse, cū beatissimis spiritibus gloriæ conditoris assistere, præsentem Dei vultum cernere, nulla mortis metu affici, incorruptionis perpetuæ munere lætari.*

Doctorum ille phœnix Thomas hunc cum gloriæ cælestis Oceanum ingenii sui velis remigioque tentasset, & in altum inuestigaturus singula prouectus esset; inuitus sistere cursum, ancoram eiicere, & in tutum silentii portum confugere coactus est, simulque apertissime profiteri, nihil vnquam a Deo excellentius factum esse aut vllo vnquam tempore fieri posse, ipsa qua Beati perfruuntur gloria. In primam namq; Quæstionum suarum parte disquirens, nū summus ille opifex, qui cūcta e nihilo produxit, creaturas absolutiores perfectioresque posset reddere, quam modo à nobis videntur, aut vsurpantur, ait, fieri quidem omnes ab ipso absolutiores posse, tribus tamen exceptis, Christi Iesu scilicet humanitate, Maria Virgine, in quantum Dei mater est, & ipsa Beatorum gloria, quæ veram nobis felicitatem aufert, & mercedem operibus Iustorum reddit: asserit igitur tria hæc tanto ab eodem artificio & perfectione facta esse, nihil vt illis ab ipso artifice ad perfectionem addi posset.

Huius etiam opinionis fuit Doctor Gentium Paulus, licet lōga prius ab altera namque vita rediens, ipso cælesti domicilio pedibus quodammodo pulsato, & oculis coram viso, aliud de eodem annuntiare non potuit, quam omnia illic ita excellere & eminere, vt comprehendere nemo queat, & credibile vix videatur. *Nec oculus,* inquit, *vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominum ascendit quæ præparauit Deus diligentibus se:* quasi dixisset, Contemplamini obsecro vos, qui tot in mundo palatia, tot oculorum delicias,

Gg 3

1. De Nat. Deorum. Strabo lib. 6. Cicero Verrina 4.

Exod. 25.

Cælestis gloria cōprehendi mente nō potest.

Sermon. 37 de sanctis.

Homil. 37

1. Part. q. 25.

Nihil Deus perfectius cœlo ipso condere potuit.

1. Cor. 5.

licias, illicitaq. vidistis, tot delectamenta visus circumquaq; habuistis in aulis Principum, & in totius vniuersi superficie naturæ miracula spectastis; gloriam cœlestẽ: & vobiscum iudicabitis, nihil vos vnquam simile vidisse, audiuisse, vel animo comprehendisse. Oculi namq; nonnisi vnicum solem vident, aures non nisi sonum & harmoniam hauriunt, cor non nisi montes sibi aureos fingere & concipere potest, sed in cœlesti domicilio mille oculi soles conspicient, aures mille harmonias & quidem nectare suauiores percipient, & animus deliciarum diuitiarumque aceruos habebit.

Didicerat id Paulus ab Isaia, qui longe ante tempore in hunc modum locutus est, *A sæculo non audierunt, neque auribus perceperunt, oculis non vidit absque te, quæ præparasti expectantibus te.* Quæ verba Augustinus exponens ait, *Quod Deus præparauit diligentibus se, fide non capitur; spe non attingitur, charitate non apprehenditur, desideria & vota transgreditur, acquiri potest, æstimari non potest.*

Isai. 64.

Lib. 24. de ciuitat. Dei.

Eadem propemodum habet Psalmista, qui de gloria cœlesti agens, nonnisi admirando, exclamando, & exstaticôs de eadem locutus est; *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, quam abscondisti timentibus te!* Bene, meo quidem iudicio, ait, *abscondisti:* deliciæ enim adeo magnæ sunt & vehementes, vt ne oculis conspici, nec auribus percipi, nec corde, aut vllo exteriori sensu, in hac quidem vita, comprehendi queant. In alio item Psalmo, *Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei, sicut lætantium omnium habitatio est in te.* Paradisus denique, ac cœleste illud domicilium adeo amœnum, iucundum, splendidum, & gratum est, vt sola eius memoria nos in admirationem & stuporem rapere atque à peccando deterrere posset. Ita scilicet censet Rex sapientissimus Salomon, & thema nostrum ordinarium habet, *Recordare nouissima tua, & in æternum non peccabis:* quod in duo hodie mẽbra dispertiar, primo cœlestis gloriæ & domus pulchritudinem splendoremque ob oculos ponam, ac deinde ostendam quanti eiusdem recordatio emolumẽti vtilitatisque cogitanti accessere consueuerit: quæ duo, vbi pro dignitate declarauero, præsenti me concioni abunde satisfecisse existimabo.

Psal. 30.

Psalm. 86.

Eccl. 7.

II.

1. effe.

Quod ad primum igitur spectat, dispiciamus: tanta virtutis M. Tullius pulchritudinem venustatemque esse dicebat, vt si oculis cerneretur, mirabiles sui in hominum animis amores excitaret. Equidem hoc ipsum iure meritoque de paradisi gloria, deque beatitudine, quæ cœli primogenita est, dicere possum; tantum scil. illius splendorem magnificentiamque esse, tantamque perfectionem, vt si ab hominibus, vel cognosceretur, omnes omnino in sui amorem pertraheret.

Statim vt Iob Patriarcha Rachelem, filiam Laban, quam Deus & natura omnibus dotibus & perfectionibus cumulauerat, conspexit; adeo in illius amorem, caste tamen exarsit, vt septennio seruire, eius potiundæ inque vxorem ducendæ ergo, voluerit; seseque idololatriæ in flore ætatis vltro subiecerit, tantaque affectus illius erat vehementia ac magnitudo, vt septennium illud instar momenti duxerit. At si homines Rachelem illam cælestem, beatitudinem inquam & gloriam sempiternam, corporeis oculis possent intueri, maiori haud dubie affectu in illam credo, ferrentur; nec septem tantum annis, sed toto vitæ, tempore, imo mille annis & amplius si eatenus vita hominum possit extendi, seruire illi, quo eiusdem gratiam obtinere & affectum possent, desiderarent; quin & tantum amor eius illorum animis excitaret incendium, vt omnes, quos eius nomine tolerarent sudores, labores, & ærumnas, velut iocum & delicias existimarent.

Gen. 29.

Exemplo nobis hic sit magnus gentium Doctor Paulus: statim namque vt eiusdem magnitudinem, splendorem, pulchritudinem, quamuis per specimen tantum & per transenam, trans rimas inquam tertii cæli, ad quod se euectum gloriatur, conspexit; adeo eadem captus & raptus fuit, vt toto vitæ tempore eius causa non modo seruire, sed & omnia tribulationum, ærumnarum, cala-

calamitatumque genera perpeti & libenter sustinere voluerit, & sane tantus in eodem ardor exstitit, vt postquam omnia quæ in 2. Cor. 11. secunda ad Corinthios commemorat, *In laboribus pluribus, in carceribus abundanter, in plagis supra modum, in mortibus frequenter, ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte & die in profundo maris fui in labore & ærumna in vigiliis multis, in fame & siti, in ieiuniis multis, in frigore & nuditate*, perpessus fuerit, nihil adhuc sese sustinuisse existimet omniaq; hæc cum gloriæ cœlestis deliciis, beatitudinisque gaudiis comparata, velut vmbra & ludicrum illi videantur: audiamus, vt hoc ipse de se Rom. 8. testetur, *Existimo enim, quod non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis*. O igitur gaudium ineffabile!

Aliud, & quidem longe illustrius exemplum nobis dedit Redemptor orbis Iesus, qui discipuli amorem longe superauit: solamque gloriæ, quam corpus aliquando obtineret (anima s. à prima conceptionis momento beata existente) repræsentatio, spesq; quam certam habebat, cælesti illud aliquando gloria beandum, ad mortem, & quidem dirissimam atrocissimamque subeundam vltro eum compulit. Vnde Paulus Hebr. 12. in ea quã ad Hebræos scripsit epistola. *Qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem*. Quin & post gloriosam resurrectionem suam, cũ in Emaus castellum sese ire fingens, discipulos de rebus q̃ Hierosolymis in monte Caluariæ contigerant, loquentes audiret, eosq; hac potissimum occasione subtristiores videret, atq; illi totam passionis seriem enarrarent exaggerarentque, ipse, cælestis ad quam tendebat gloriæ amplitudine & deliciis sibi propositis, ac velut omnium quæ pertulerat immemor, petiit, *Et quæ?* Perinde ac si dicere voluisset, Dicite, quid accidit Ierosolymis? aliquidne noui in synagoga contigit? quænam sunt hæc, quæ de cruce narratis? omnium oblitus sum, omnem mihi horum memoriam gloriæ quam specto magnitudo eripuit: nihil quippe sunt claui, nihil flagella, nihil spinæ, nihil lancea, nihil crux, denique omnia, quæ in monte Caluariæ acciderunt, nihil, si cum æternæ beatitudinis quam specto decore atq; amplitudine conferantur. O felicitas inæstimabilis! ô gaudium incomparabile!

Apostolorum princeps Petrus omniumque fidelium caput, vnum hoc, velut efficacissimum ad homines è peccatorum cœno educendos, remedium adhibuit æternæ scil. patriæ pulchritudinem decoremq; interdum in memoriam iis reuocare. Dicebat enim, *Seniores ergo obsecro ego consenior: tanquam testis Christi passionum & eiusdem quæ in futuro reuelanda est gloriæ consors*, 1. Petr. 5. vt a peccatorum tramite deflectentes, in virtutum studium incumbatis. O verba ponderosa & emphatica sensus autem horum hic est: si ita cognitum vobis esset, ô senes, qui alterum pedem iam in Charontis cymba habetis, quid cœlum, quantaque eiusdem gloria & beatitudo foret, vt ipse eadem perspecta habeo, qui specimen eorũdem in monte Thabor conspexi; & si supplicia tormentaq; q̃ Christus Dei Filius in corpore pertulit, ita vobis, vt mihi qui præsens interfui, paterent; alios profecto mores, aliamque vitæ rationem indueritis.

Idem remedium in peccatoribus conuertendis adhibuit Ioannes, ita namq; ad Neophytos scribendo locutus est, *Charissimi, nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit*, 1. Ioan. 3. *quid erimus: scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus quoniam videbimus eũ sicuti est*. Quanta igitur ista felicitas est! non nisi fumus est & inane, quidquid hoc in mundo magni ab hominib. fieri solet: nam quamuis reges & monarchæ potentissimi essemus; profecto, si beatitudinem felicitatemque ad quam in cœlo aspiramus, spectemus, plebeii nobis ipsis & viles videbimur: nihil quippe in hoc inferiori mundo haberi aut desiderari potest, quod cum æterna beatitudine comparari queat. Nam quia filij Dei sumus, quamuis exules & in hanc miseriæ vallẽ relegati; speramus tamen venturum aliquando tempus, quo similes illi erimus, & diuitiis, scientia, immortalitate & beatitudine illi per omnia pares.

Magnus

Magnus ille eloquentiæ Christianæ torrens Paulus: pulcherrimas in Epistola ad Romanos ex hac Euangelica propositione, *Quod si filij, & hæredes*, &c. conclusiones eliciendas nobis proposuit. Quasi dixisset; Si tāta nostra felicitas est, vt filij Dei & dicamur & simus, certissime cōfidamus necesse est, fore nos & diuitiarum & regnorum omnium, denique & beatitudinis ipsius hæredes. Hac vnica sese spe in ærūnis solabatur Psalmographus, hinc in Psalmis canit, *Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei.* In quibus verbis hoc obiter notatum velim, dici hic Deum non nisi partem successionis hæreditarisque: nam præter diuinam essentiam tot sunt gaudiorum delectationumque in cœlo occasiones, vt ipsa diuinæ essentiæ visio assiduaque contemplatio nonnisi exigua quędam felicitatis beatitudinisque, quam beati hæreditate consequentur, portio esse videatur. O rem penitus incredibilem.

Rom. 8.

Beati sunt Dei filij hæredes.

Psalm. 15.

Et profecto felicitas, magnitudo & amplitudo gloriæ cælestis mente cōprehendi nequit, & Augustinus in Epistola ad Cyrillum testatur, refertque visionem quam habuit, cum enim S. Hieronymo in Palæstinam scribere decreuisset, & petere illius de æterna beatitudine iudicium, contigit hunc interea expirare, Augustino apparuisse; & verbis huiusmodi locutum esse: *Vade si numerare potes stellas cœli, arenas & guttas maris: id namq; facilius est, quam gloriam dicendo explicare; est enim res tanta, quanta, nisi ipse vidissem, nunquam credidissem, & tam longe abest ab eo quod ego viuus cogitabā, vt omnino sit quippiam in infinitum maius.*

S. Hieron. Augustino apparens gloriam cœlestem aperit.

E quibus verbis colligere est, idipsum beatis illis animabus, quādo nimirum cœli gaudia subeunt, accidere, quod olim Reginæ Sabææ de longinquis ad Salomonem regionibus venienti legitur contigisse. Hæc namque, cum de extremis Æthiopiæ Salomonis magnificentiam maiestatemq; coram inspectura venisset, & eam ipsam diligentius curiosiusq; esset intuita, ita consternata & admiratione perculsa fuit, vt omnis propemodum sensus expers, in terra corruerit: donec tandem sui compos facta, admirans ait: Cum apud meos Æthiopas adhuc hærerē, magnifice rex, credere haud poteram, quæcunque mihi de maiestate & splēdore tum domus, tum ministrorū tuorum referebantur: at omnia ficta existimabam, nec putabam, in mundo principem adeo splendidum, totque dotibus cumulatum, qualem mihi te aduenæ & nuntii depingebant, posse reperiri: donec ipsa, fœminea curiositate exstimulante, experientiā & hisce oculis didici, vix dimidiam tuæ mihi magnificentiæ partem nunciatā esse. Non secus quoque beatæ illæ mentes: venientes enim ab extremo mundi angulo, & palatium illius, qui plusquam Salomon est, subeuntes, adeo visa eiusdem pulchritudine consternantur, vt confiteantur, dimidiū quod illic percipiunt gaudii, aut voluptatis, narratum aut descriptum non esse; ipsamq; famam, quam sacra fides & Prophetarum oracula Dei spargunt à reipsa superari. Vnde dicere merito poterunt, quod olim Psaltes ait: *Sicut audiuimus, sic vidimus in ciuitate Dei nostri*: quod & Ambrosius in funebri oratione quam Theodosii Imp. dixit, vsurpauit: *Iure pietatis ascita in illam Ierusalem supernam, vbi nunc positus dicit: Sicut audiuimus, ita & videmus in ciuitate Domini virtutum, in ciuitate Dei nostri, quam fundauit in æternum.*

3. Reg. 10.

Allegoria.

Psalm. 47.

An non igitur vos, Christiani admiranda illa gaudia quæ in cœlesti regione habentur, in admirationem rapiant? an non cœlestis beatitudo vanitatum mundanarum contemptum induat? Et sane Dauid rex, non aliud ad conuertendos impios, & ad virtutem excitandos, argumentum adhibuit, quam suadendo vt cœlestem beatitudinem semper ob oculos gestarent, *Filij hominum, vsquequo graui corde, vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Scitote quoniā mirificauit Dominus sanctum suum*: & mementote gaudiorum, quæ in cœlesti habitaculo vobis præparata: proponite vobis ob oculos gloriam qua summus Deus filiū in die gloriæ & transfigurationis in monte Thabor circumdedit, *filij hominum*, id est, ratione præditi, non de brutorum stirpe progeniti. *Vt quid diligitis*

III.

Psalm. 4.

vani-

vanitatem? cur vmbras consectamini, cur vanitatem & inanias vt deas colitis?(diligere enim est quasi Deum eligere) cur vana & fugacia captatis, indigna quæ a tam nobili creatura amplectantur?

Augusti Apophthegma.

Audite lepidam, quoad vanitatem hanc, historiam. Imp. Romanorum Augustus, cum videret quosdam externorum regum legatos, catellos melitæos brachiis tenere; stringere, ac delinire, & tantum non dissuauiari, iocando petiit; num apud eos mulieres liberos enitterentur? Quo aculeato dicto eos edocere voluit non esse affectum, quem parentes erga liberos habere debent ad bestias transferendum. Sed maior mundanorum stultitia ac vesania est, qui præ mentis cæcitate, amplissimo palatio gaudiisq; in æternum duraturis, relictis, erga res inanes & friuolas inordinato affectu feruntur.

Iud.14. Sampsoni mundani conferuntur.

Mirabantur parentes & affines insaniam Sampsonis, quod cum magnam apud omnes & fortitudine & rebus gestis gloriam, & famam immortalem esset consecutus, cæco amore fascinatus, relictis tot filiabus in Israel, honesto loco natis, alienigenam & quidem Philisthæam adamaret, quamobrem furorem illius & æstum compescentes dicebant, *Numquid non est mulier in filiabus fratrum tuorũ & in omni populo tuo, quia vis capere vxorem de Philistijm, qui incircumcisi sunt?* At stulti hi mundi amatores potiori iure reprehendendi sunt, quorum vesaniã Angeli & sancti omnes admirantur, qui nimirum ipsi, tantam gloriam præ omnibus aliis creaturis adepti, ita animũ rebus mundi huius affigant, vt cælo eiusq; pulchritudine, quæ omnes superat, contemptã, vanitates ambiant, & quidem in alieno solo & lachrymarum valle sitas.

Allegoria *Num.21.*

Demiratur sæpenumero sacra scriptura vesaniam Israelitarum, qui eum in deserto manna suauissimo de cælis præstito reficerentur, & quidem vberrime, semper tamen ad ollas Ægyptias aspirabant, atq; allium, cepas, aliasq; lachrymam excutientes herbas, pani iucundissimo, omnem in se saporem habenti, anteponebant. Sed magis ipse mundanorum stoliditatem & cæcitatem demiror: quod ollis & lautitiis mundi huius assueti, voluptates, quæ aliis Ægyptiis amarulentiores & insipidiores sunt, deliciis & suauitati panis suauissimi, qui quotidie in terra paradisi pluit, & mannæ omnẽ in se gustum & delectamentum complectenti, præponant. Filii igitur hominum, vt quid diligitis vanitatem, & paradisi gloriam, quę tot gaudia includit negligitis? Hanc vobis ad oculum iam describere conabor, aures arrigite.

Cæli descriptio.

Paradisus, vt incipiam, mirabilium omnium complementum est, deliciarum Oceanus, diuitiarum thesaurus & arca, domicilium Dei, diuinitatis palatium, SS. Trinitatis aula, Angelorũ Escuriacum, beatorum omnium receptaculum, fidelium omnium commoratio: est locus voluptatis, vbi nullus de paupertate, sermo, nulla de indigentia & egestate mentio, vbi gaudia æterna & deliciæ perennes, vbi omnia redundant & affluunt: est regnum amplissimum, quod in æternum extenditur quod decorant Angeli, incolunt Sancti, cuiusq; princeps & rex Deus est: est terra viuentium, vbi omnia lætitia resultant, gaudio reboant, Deoque hymni sine fine concinuntur: est aula regia, cuius atria inferiora, sunt Planetæ, primum mobile, cubiculum, cælum erystallinum, vestibulũ & introitus, & empyreum, meditullium & vmbilicus: locus deniq; fœlicissimus, vbi nonnisi de deliciis est sermo, vbi semper gaudia & voluptas, numquam tristitia, nulla formido mortis, in quo mille soles rutilant, è quo omnis molestia, calamitas, lachrymæ, ærumna, morbi, & ægritudines in perpetuum exulant. O locum desiderabilem & optandum!

Serm.37. de sanctis.

Hinc pleno gutture exclamat Dei delicium Augustinus: *Quid hac vita beatius, vbi non est paupertatis metus, non ægritudinis imbecillitas, nemo læditur, irascitur nemo, inuidet nemo, nullus ibi diaboli metus, insidia dæmonum nulla, terror gehennæ procul.* Et multo adhuc liquidius Cyprianus, *Qualis illa*, inquit, *cœlestiũ regnorũ voluptas, sine timore moriendi, & cũ æternitate viuẽdi: quã summa & perpetua fælicitas illic Apostolorũ chorus, illic prophetarũ exultantium*

Li. de mortalitate.

numerus, illic martyrii innumerabilis populus!

Resumit sermonem Augustinus, & nouas ad huc cœlo dotes bonorumq; iliadem assignat: *Ibi gaudium infinitum, lætitia sine tristitia, salus sine dolore, lux sine tenebris, vita sine morte, omne bonum sine omni malo, vbi iuuentus numquam senescit, vbi vita terminum nescit, vbi decor numquam pallescit, vbi amor numquam tepescit, vbi gaudium numquam decrescit, vbi dolor numquam sentitur, vbi gemitus numquam auditur, vbi triste nihil videtur, vbi lætitia semper habetur, vbi nullum malum timetur.* O priuilegia singularia! an non hyperbolice locutus es Augustine? haberine potest in orbe locus, in quo tot simul voluptates reperiantur? locus adeo iucundus, & regnum tot deliciis scatens.

In soliloq. cap. 35.

Noli dubitare anima mea: sed firmiter crede, tantam esse tamque desiderabilem cœlestis habitaculi beatitudinē, vt facilius dici queat quid ibi non sit, quam quid sit. *non enim est ibi*, inquit Augustinus, *mors, non est luctus, non est ibi lassitudo, non est infirmitas, non est fames, nulla sitis, nullus æstus, nulla corruptio, nulla indigētia, nulla tristitia.*

Lib. 3. de fide.

Et hæc quidem omnia æterna sunt, nulloque æuo terminantur, fœlicitas hæc & beatitudo semper eadem est nullusque eius finis dari potest, atque ideo coronæ assimilatur, *Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ* vel, quod non absq; certamine eadem acquiratur, vt innuit Apostolus, *Nemo coronabitur: nisi qui legitime certauerit*: vel, quod, quemadmodum corona figura rotunda est, perfecta & absoluta, quæque fine caret, ita quoque æterna glōria status perfectus sit, omnes in se delicias, voluptatesque complectens, cuiusque nullus sit finis, aut extremitas.

Apoc. 2.

2. Tim. 2.

Egregiam huiusce rei figuram in Exodo legimus: ambit enim illic arcam testamenti corona & limbus aureus quo docemur, beatitudinem cælestem, arcam illam in qua omnia diuitiarum genera continentur, æternitate velut corona & circulo qui omnia in se complectatur, circumdari. Atque in hunc sensum capit Hieronymus verba illa Psalmi; *Benedices coronæ anni benignitatis tuæ*, & addit, *Quia sanctos præmiis, & temetipsum coram agminibus coronabis, circulum autem, & semper in se currentia anni tempora coronam vocauit.*

Exod. 25.

Psalm. 64.

Aliam adhuc rationem, cur fœlicitas æterna coronæ nomine dicatur, adferam, quia nimirum ipsa opulenta, & pulchra est, & pulcherrimis gemmis adinstar coronæ alicuius insignita, atque hanc rationem è verbis illis Psalmographi elicio, *Posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso.* Duodecim quippe illa gemmis ornata est, prima est sanitas sine vlla ægritudine, secunda, abundantia sine necessitate, tertia, voluptas sine molestia, quarta, scientia perfecta, sine vlla ignorantia, quinta, gaudium sine tristitia, sexta pax & requies sine turbatione, septima, securitas sine metu, octaua, lumen sine tenebris, nona, diuitiæ sine paupertate, decima, gloria sine dolore vndecima, æternitas sine fine, duodecima, vita perennis sine morte. An non hæ duodecim gemmæ pretiosissimæ sunt? Exclamo itaque, ô coronam pretiosam! & amplius.

Cur beatitudo in sacris litteris corona appellatur.

Psalm. 20.

O rem vere admirabilem! ô fœlicitatem æternam! ô deliciis abundans beatitudo! tu me cum Augustino exclamare cogis, O *vita vitalis: vita sempiterna & sempiterne beata, vbi gaudium sine mœrore, requies sine labore, diuitiæ sine amissione* item alibi, O *regnum vere fœlix, ô vita iucunda, ô locus desiderabilis, ô patria quieta, cuius fines pax, cuius termini æternitas, cuius hæreditas deliciæ & lætitia, vbi nulla signantur tempora, vbi nulla hora, dies aut anni numerantur, vbi omnia ad vnum diem tempora reuocata sunt, vbi nox & tenebræ nulla.* Nimis diu hic hæsimus anima, hic sisto, satis fecisse me puto, nimis beatitudinem hanc extuli, aliam iam orationis partem aggrediar, & demonstrabo quantum assidua eiusdem recordatio vtilitatis afferre soleat.

In manual. cap. 7.

Li. Med. c. 12.

IV. Gloriæ cœlestis memoria aduersus omnia peccata efficax remedium.

Certo certius est, Auditores, & ab omnibus hominibus creditū, nihil esse q̄ magis nos à peccādo deterreat, & ad virtutis studium exstimulet, quā gloriæ cœlestis beatitudinisq; æternæ memoria. Quis est enim, qui antequā scelus aliquod in temp. vel in proxi-

proximum admittat, si præmeditetur in eius se admissione paterna hæreditate priuandum vitam in discrimen vocaturū, periculoque ipsum expositurum, ne toto vitæ tempore patriâ exulare cogatur; quis inquā hæc omnia præmeditatus, prauam opinionem, & nefarium propositum non mutet, & virulentum hunc colubrum, antequam serpat longius, à se non pellat? ita quoque; quis peccator erit, qui scelus aliquod in Deum admittere paratus, si prius, se ob ipsum cœlesti hæreditate orbādum, infinito bono spoliandum, animam in extremum discrimen vocandā, exilioq; teterrimo apud inferos damnandam cogitet, nō derepente scelus detestetur, prauum conceptum ab anima pellat, propositumque immutet?

Demosthenis apophr.

Græciæ oratorū princeps Demosthenes cum ad meretriculā descendisset, & de pretio cum eadem stipularetur, atque illa mille drachmas in rem inhonestam petiisset; pretii enormitate deterritus descendens ait, *Tanti pænitere non emo.* Vt è re inhonesta aliquid in vestram vtilitatem traham; dico, mundanos rerum inaniū amatores, si, quoties impudicos meditantur cōcubitus, quoties ceteræ pestes ad peccandum inuitant, & tacite, non dico mille aut decies mille drachmas, sed salutis pretiū, paradisi cœlestis amissionem animæ ruinam, quæ omne pretium, etiam infinitum, lōge superat, petunt; sui ipsorū recordarentur, atq; hęc omnia in mētem reuocarent statim cœptis desituros, ineptiasque pertæsos cum Demosthene dicturos, *Tanti pænitere non emimus.* Valeant ineptiæ, vanitates, valeant scorta, illicia illa animæ, numquam adeo insipientes erimus, qui tanto dispendio tam exiguam emamus voluptatulam, in momento transituram.

Columē & Basis Ecclesiæ Hieronymus, cum ad Eustochium virginē, Paulæ viduæ filiā scriberet, variaq; aduersus diaboli suggestiones remedia suggereret, imprimis consuluit; vt oculis in altum sublatis æterna animo interdum gaudia volueret, bearorumq; fœlicitatem accuratius perpenderet, *Quoties cunq; te vana sæculi delectat ambitio, quotiescūq; in sæculo aliquid videris gloriosum, ad paradisum mēte transgredere, esse incipe quod futura es: & tunc poteris dicere: A qua multa non potuerunt exstinguere charitatē, nec flamma obruens illam.*

Gloriæ cœlestis meditatio Dauidi erat occasio se ad Deum cō uertendi.

Hoc scilicet remedium erat, quo in effugandis peccatis diuinisque mandatis custodiendis vtebatur Israelitarum rex Dauid. Siquidem ita de seipso testatur, *Propter verba labiorum tuorum ego custodiui vias duras,* id est. Quoniam beatitudinem mihi pollicitus es, sanctęq; iurasti, facturum me eiusdem aliquando participem, vitiis iniquitatique valedixi, & ad duram arctamq; hominibus quidem mundanis, mandatorū tuorum semitam me recepi: item apertius alio in loco, *Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem.* Mox enim vt mercedem illam amplissimam mihi proposui, quam in cœlesti gloria diligentibus verbum tuum pręparasti, animā meam, quæ iam in peccatum vergebat, retraxi, vt in partem mandatorum tuorum propenderet. Sācta igitur & magnæ vtilitatis cogitatio est, cœlestis beatitudinis semper recordari.

Psalm. 16.

Psal. 118.

Serapionis factū illustre.

Hanc Serapion anachoreta tā profundè menti infixerat, vt mūdo rebusq; mundanis valedicens, nudusq; per agros discurrens, & sacrum testamēti volumē manibus tenens, petentibus nonnullis, vnde repentina hæc morum mutatio, rigorq; ille insuetus nasceretur, respōderit, volumine ostenso, *Hoc me spoliauit.* Hic scilic. prædo est, qui vestes & facultates deprędatus est, hoc scilicet volumen, diuinorum promissorū thesaurus, tot mihi mirabilia de alterius mundi vita narrauit, tot mihi gloriæ cœlestis perfectiones depinxit, adeoq; me certum eiusdem reddidit, nihil vt amplius huius mundi amare queam, & quomodo inuitus relicta terra, in altissimo hoc domicilio spes meas collocare cogar.

Gloriæ cœlestis meditatio acerbitates laboris dulces reddit.

Magnus Hieronymus, cuius paulo ante meminimus aliud, mundi carcere egredientibus, vt ad religionis asylum sese conferrēt, quo & in cœpto pietatis ardore progrederentur, non persuasit, quam vt per sanctarum meditationū exercitia corpora extra mundum hunc positi, menteq; in cælesti ha-

sti habitaculo versantes, diuinæ contemplationis & gloriæ cælestis amplitudinem cogitarent: hic ad Eustochium Virginem scribit. *Egredere quæso paulisper de carcere, & præsentis laboris tibi ante oculos pinge mercedem, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit.*

Adhæc sancta hæc rerum cælestium memoria, non ad animæ modo tentationes effugandas conducit, sed in omnibus nos prælijs & conflictibus animat, vires suppeditat, robur spiritui suggerit, & ex meticulosis reddere nos potest Hercule audaciores. Quicumque enim regij illius habitaculi voluptates, delicias, gaudiaque contemplatur, nullum laborem aut difficultatem subterfugiet, quo ad idem queat pertingere; nec humeros oneri censebit impares: sed quidquid aduersitatis molestiæque superuenerit, aut eius perfruendi ergo ex præscripto subeundum fuerit, leue ac facile iudicabit: Fuit illa & mens sanctissimi Patris Augustini, qui ita animam suam, meditationibus in sublime raptus interdum alloquebatur: ô *anima mea si quotidie oporteret nos tormenta perferre, si ipsam gehennam longo tempore tolerare, vt Christum in gloria sua videre possimus, & sanctis eius sociari, non ne dignum esset pati omne quod triste est, vt tanti boni, tantæque gloriæ participes habeamur!* Iam allegoriam aliquam producamus.

In manual.

Genes. 13. Deus Opt. Max. quo Abrahamum ad fortiter agendum animaret, mercedem ei amplissimam: terram s. abundantem lacte & melle ei proposuit, hunc in modum locutus: *Leua oculos tuos in directum, à loco in quo nunc es, ad aquilonem & meridiem, ad orientem, & occidentem, omnem terram quã conspicis; tibi dabo & semini tuo.* Quid? si terræ fertilis conspectus, & regni temporalis, quamuis opulentissimi, promissio, sanctum hunc Patriarcham ad labores, molestias, itineraque difficilia excitauit: quid nos facere par est, quando oculis in cœlum sublatis, conspicimus & contemplamur cœlum, quæ vere terra promissionis est, & cuius illa altera quam Dominus Abrahæ promiserat, nonnisi figura erat? An non eius nomine labores subeundi sint? An non fertilitate regni huius inuitatos, omnes nos difficultates deuorare, molestias superare, omnesque insultus hostiles & aduersarios eludere oporteat?

Dauid cũ patris greges adhuc pasceret, quamuis cœlitus ad regnum Israel destinatus esset, audito præmio quod percutienti Philisthæum rex Saul promiserat, nuptiis s. regiis & immunitate à tributo, adeo animatus fuit, vt sese in certamen & duellum obtulerit, colosso huic spurio obiecerit vitamq; spe præmii amplissimi in discrimen adduxerit. Docemur hocce Dauidis facto auditores, æternæ nos beatitudinis præmio & gloriæ cœlestis compensatione, quæ iam à lõgo tempore mundum, carnem ac diabolum veros Philisthæos debellantibus, promissa est, ad pugnandum & hostes debellandos animari debere, crucem Domini velut pedum, & orationes velut saxa adhibendo.

1. Reg. 17. Dauid mercede inductus Golia. h deuincit.

Apostolus cum in Epistola ad Hebræos labores, & molestias, quas Moyses Israelitarum ductor sustinuit, recenseret, eiusque infractam constantiam demiraretur, sola eum cœlestis gloriæ consideratione, & spe præmii inuitatum his omnibus se ait ex posuisse: *Aspiciebat enim*, inquit, *in retributionem.* Si igitur mercedis huius amplitudo, vt ad nos hinc aliquid deriuemus, tãtum apud summũ virum potuit, vt in omnibus difficultatibus infractus permanserit, tot crudelitatis genera in Ægypto pertulerit, mare rubrum ingressus fuerit, quadraginta annos in deserta solitudine hæserit, ecque nostra vesania & cæcitas est, vt idem quidem præmium in mentem reuocantes, eandem tamen constantiam non assumamus, & in laborib. & aduersitatibus tolerandis, quamuis cum vitæ discrimine, inuictos nos non præbeamus?

Moyses spe præmii grauissima patitur. *Hebr. 11.*

Stephanus omniũ martyrum primogenitus pro exemplo item seruiat; hic namque cum saxis impetitus & obrutus in vitæ extremo esset, oculis in cœlum erectis, & eius ianuam reseratam videns, gloriæ sc. amplitudine tormenta corporis superante, exclamare cœpit, *Video cælos apertos, &* *Iesum*

Stephanus saxa nõ sentit, gloriæ cõpensationem in mentem vocans.

Iesum stantem à dextris virtutis Dei: Quasi diceret, Obruite me Iudæi, saxis impetite, vitã hanc abrumpite, propere cœlum anuam aperite, vt anima corpore egressa in gaudium Domini introeat, cœlesti beatitudine fruitura, ad quam toto vitæ tempore anhelauit. Verba autem sanctissimi Martyris exponens Eusebius Emissenus in hunc
Act. 7. modum locutus est, *Incunctanter offert sanguinem suum, qui præ oculis habet regẽ suum, simul & brauium suum.* Vnica scil. diuinæ fruitionis memoria, & beatorum gaudii recordatio, crudelitatis atrocitatisq; sensum Christi Martyri eripiebat, inuictumque in certaminibus efficiebat. I nunc igitur & dicito, cœlestis gloriæ memoriam in rebus aduersis nullum nobis robur elargiri.

Ipse quoque Redemptor orbis Iesus Christus, cum Apostolis cruces, patibula, eculeos, mortem, persecutiones prædixisset, vt eosdem in his tolerandis constantes efficeret, roburque in aduersitatibus suggereret, cœlestem illis gloriam proposuit; quasi vnica eiusdem recordatio potis sit vires suggerere, & hominem ad maxima crudelitatis genera assuefacere; *Gaudete*, in-
Matth. 5. quit, *& exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis.* O memoriam vtilem, & maxime necessariam!

Hanc igitur non vsurpabitis Christiani? vos inquam, qui ad hanc possidendam gloriam creati estis, ad eandem ne semel quidem aspirabitis? numquamne memoriam hanc rerum cœlestium habebitis? Imo vero alias cogitationes animo fugate, & vnicam hanc eidem imprimite. Cur enim Deus Ter Maximus

Os homini sublime dedit?

An non vt cœlum intueretur? præsertim cum ceteris animantibus oculos in terram defixos efformârit. Vult scil. summus ille artifex, vt homo cœlum contempletur, paradisum intueatur cœlestem, oculosque perpetuo in beatorum gloriam defixos habeat. Vnde initio transformationum suarum Naso:

Pronaque cum spectent, animalia cætera terram.
Os homini sublime dedit, cœlumq; tueri
Iussit, & erectos ad sidera tollere vultus.

Mirandum profecto, tantum gentili poetæ lumen affulgere potuisse.

Ipsi quoque Philosophi, quamuis à fide alieni, hac in re Christianorum sententiam securi sunt: omnes enim, paucis exceptis, Platonem secuti, dixêre hominem inter cetera animalia arborem inuersam esse, cuius nimirũ rami inferius, radices vero præter omnium arborum naturam, superius excrescerent, & merito, vt nimirum ostenderet, cœlo se bonum omne & alimentum, si eius semper & perpetuo meminerit, habere. Nam vt arbores, quarum radices sub terra delitescunt ex eadem quoq; omnem succum & vitam eliciunt; ita hominem, arborem illã cœlestem, quæ radices in altũ effert, cœlo succum, alimentum, vitam, delicias, idque sanctis cogitationibus, petere par est. Ne porro extranea vobis & exotica hæc ab Ethnicis profecta videatur opinio, Philonis eam Iudæi, hominis disertissimi, testimonio confirmabo, ait enim: *Solam in terris cœlestem plantam Deus fecit hominem, cæterarumque plantarum capita defixit in terra, soli homini caput sublime dedit, vt alimenta cœlitus incorruptibilia quærat.*

(Homo cur arbor inuersa appellatus.)

(lib. quod deterius por. insid.)

Bene igitur homo radices in cœlum effert, vt scil. semper ibi mente oculisq; versetur, vnde natus est; itaque admoneretur, se quamdiu in mundi huius anfractibus & fluctibus versatur, semper ad cælstem illam patriam aspirare, & in cœlum omnes cogitationes, curas, sollicitudines debere dirigere. Viderunt hoc Ethnici, & re ipsa ostendere conati sunt. Testis sit Anaxagoras Clazomenius, Philosophus celeberrimus, qui, teste Sabellico, quo melius & quietius sapientiæ, Philosophiæq; incumberet; opes & facultates repudiauit. Interrogatus hic aliquando, cur natus esset, respondit, vti quidem ait Lactantius, vt cœlum contempler: deinde, referente Laertio, cum quidam ab eo petiissent, cur patriæ curam non susciperet, mox digitis in cælum erectis respondit, diligentem se illius curam habere, nihilq; spectare magis: designare se volebat, cœlum veram patriam esse, & patriam in

(Anaxagoræ Apophtheg.)

in qua natus esset, nonnisi locum exilii & huius se numquã, illius semper meminisse.

Hac igitur in re ab Ethnicis nolite vos pati seperari, cælestem semper gloriam præ oculis habetote, imitamini veteres tum Ethnicos tum sanctos, æmulamini Prophetas DEI. Daniel enim Propheta, regiorum somniorum interpres, cum Babylonico carceri inclusus teneretur, fenestras carceris quæ Ierusalem respiciebant interdum aperiebat, genibusque in terram prostratis, preces ter ad Dominum fundebat, quod incredibilem ei voluptatem afferebat: neque enim aperiebat fenestras quæ Babylonem terram exilii, captiuitatis, calamitatisq; sed quæ iucundissimam patriam Ierusalem respiciebant. O euidens rei de qua agimus mysterium! Anima nostra, Auditores, hic captiua detinetur, carcer ipsum nostrum corpus est, sed variis fenestris patens, quarum aliquæ patriam cœlestem, nempe Ierusalem, aliquæ vero mundum, qui toties in scriptura sacra Babylonis nomine dicitur, respiciũt. Ecquæ Deus bone in superiori illa animæ parte fenestræ existunt? fenestra s. intellectus, per quã omne Ens paret; voluntatis per quam omne bonum, memoriæ denique per quam omne tempus. Quænã vero sunt in atriis corporis & sensuum exteriorum? visus nimirum, qui colores discernit, auditus, qui rumores & sonos percipit, gustus, q sapores, odoratus qui odores, tactus denique, qui qualitates sensibiles diiudicat. An non debet captiuũ nostrum corpus aperire illas, quæ respiciunt mundum, locum exilii, calamitatis, infœlicitatis, at illas quæ cœlum versus positæ sunt, quod carissima illius patria est, & in quo omnes eius recreationes, deliciæ, voluptates, & solatia consistunt. Per hasce fenestras cogitationes emittat, genibusque in terra positis non quidem ter in die, sed omni hora & momento, atque incredibile gaudio & voluptate perfunderet.

Hebræi quamuis in captiuitatem Chaldaicã abducti essent, semper tamen ad patriam aspirabant, & quotiescunq; illius recordarentur, vbertim lachrymabantur. Ita namque ipsorum nomine testatus est rex Dauid, *super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur tui Sion:* Hic iterum docemur, quamdiu in hoc mundo degimus: in quo maiorem & tristiorem captiuitatem quam Hebræi in Chaldæa, perpeti debemus semper dulcissimæ patriæ, cœlestis inquam, debere recordari, & quoties aduersitates ingruunt, ad eam velut ad asylum recurrere, quod si faceremus, nemo profecto nostrum foret, quin vbertim lachrymaretur.

Hoc scilicet habere vos in animo velim, huiusque rei perpetuo reminisci, cœlestes delicias mente voluere, gaudia perennia iugiter perpendere: relinquite terram animalibus, cœlum vobis velut oculorũ obiectũ esto, ad cuius beatitudinẽ à primordió estis destinati. Hoc assiduè mente voluite, memoriam hanc amplectimini, cuius & vtilitatem & necessitatem vos hodierna die edocui: quam si interdum vsurparetis, nullum vmquam peccatum admitteretis, iuxta illud; *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.*

Tu autem omnipotens cœli conditor, loci illius fœlicis, iucundi, mirabilis, & ad beatitudinem nostram destinati creator, effice, obsecro, vt numquam illius memoriam amittamus; & quoniam arboribus inuersis similes existimus, oculosque in altum erectos habemus, vt scilicet cœlestes illos fornices & conuexa polorum intueamur, simulque teipsa discrimen ostendamus, quo a cæteris animalibus differimus, cum nimirum illis oculos in terram vergentes, nobis vero sublimes & cœlo imminentes natura dederit; fac vt eodem illos perpetuo dirigamus; nihilque intueamur aliud quam locum illum voluptatis, nihil cogitemus quam receptaculum illud cælitum, nihil cupiamus quam domum illam iucunditatis, in qua extrema nostra fœlicitas ac summa beatitudo sita est, cuius nos participes reddant Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus.

AMEN.

***

Dan. 6.

Corpus animæ carcer.

Hebræi lamentantur, cum patriæ suę recordarentur.

Psal. 136

Eccl. 7.

FERIA

FERIA SECVNDA.

DE SITV COELI, DEQVE LOCI VOLVPTATE.

Partitio.

I. *De præstantia cœlestis gloriæ.*
II. *De cœli Epithetis.*
III. *De altitudine & amplitudine eiusdem.*
IV. *De illius pulchritudine.*
V. *De cœli motu & stupenda excellentia.*

Memorare nouissima tua, *& præsertim gloriam cœlestem, & quonam loco Deus cœlum posuerit*, & in æternum non peccabis. *Eccl. 7.*

FIGVRA.

Apoc. 21. PErcurrenti mihi mystica Apocalypseos ænigmata, occurrit inter cetera, ciuitas illa sancta Ierusalem, ingenti muro circũdata, portas habens duodecim; quas duodecim Angeli custodiebant. Lapidibus hæc pretiosis fundata erat, muri ex iaspide solido compacti, plateæ auro purissimo stratæ, omnesque portæ smaragdis conuestitæ. O ciuitas elegans ac pretiosa! quam cum intus & foris diligenter considero, cœli figuram & typum videre videor, quæ ad instar ciuitatis pulcherrimæ fundata est, cuius ciues Sancti sunt & Angeli, sphæræ cœlestes, muri, quatuor mundi anguli, introitus & portæ, fundamenta, æternitas & securitas, & pax, fines. O ciuitatem magnificam! O locum voluptatis! O situm iucundissimum! cuius si ampliorem descriptionem produxero, magis credo, admirabimini. Inuocemus igitur Spiritus Sancti auxilium, & Beatissimæ Virginis suffragia, dicentes:

AVE MARIA.

I. *Exod. 3.* Cum Israelitæ Ægyptiaca captiuitate detinerentur, Deusque illos consolari & animos illis suggerere vellet, terram lacte & melle manantem velut omnium laborũ mercedem, illis pollicitus est. Quod tam singulare apud Iudæos semper beneficium est habitum, vt Dominus inter cætera beneficia in ingratum populum collata apud Prophetam hoc illi imprimis exprobrârit: *Ego Dominus Deus vester, in die illa leuaui manum meam pro eis, vt educerem eos de terra Ægypti, in terram quam prouideram eis fluentem lacte & melle, quæ est egregia inter omnes terras.* *Ezech. 20.*

Si Israelitæ tantam sensêre lætitiam, cũ scirent in terram se promissionis inducendos, vt semper læti & hilares cantarent, *In conuertendo Dominus captiuitatem nostram facti sumus sicut consolati: tunc repletum est gaudio os nostrum, & lingua nostra exultatione.* *Psal. 125.* Quo loco Hieronymus, longius eorum gaudium arcessens, verba illa *sicut consolati*, vertit in *facti sumus somniantes*: quasi diceret, eos ita recreatos fuisse, vt cum primum eiusce liberationis certi redderentur, non crederent, sed somnium aliquod audire se putarent, eamq; inter beneficia à Deo collata primo loco recêserent. Quanto maior nostra erga Deum obligatio est? quando maiorem exultandi iubilandiq; occasionẽ habemus, interea dum in captiuitate apud vastum illum tyrannum, mundum intelligo, detinemur, cum certissime nobis asseritur & promittitur, venturum aliquando tempus, quo in locum illũ iucundissimum, omni bono & deliciis abundantem, vere lacte & melle manantem, ingressuri sumus.

Aliquid huc spectans dixisse visus est Psalmista, dum ait: *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, torrente voluptatis tuæ potabis eos, quoniam apud te est fons vitæ:* *Psalm. 35.* alludens nimirum ad terram illam promissionis, in quam maiores eius induxerat Dominus, quasi dixisset: Dedisti quidem olim patribus terram fertilem Domine, in qua iucunde eos enutriisti, petras in stagna aquarum conuertendo & mella montibus deducendo; sed meliorem fæcundioremque nobis pollicitus es, in qua non modo bibemus, sed voluptate inebriabimur; in illa non nisi riuulus deliciarum, gaudiorum, lætitiæque apparuit, at hanc torrentes exundantissimi & flumina fæcundabunt.

Quis

Fluuii admirabiles. *Plin lib.2. 102.* Quis non miretur ingentem diuinæ liberalitatis abundantiam, & gaudiorum affluentiam? Multa quidem fluuiorum in rerum natura exstant miracula, vti Lethe rerum obliuionem inducente, Gange & Pactolo auriferas arenas conuehentibus, in flumine quodam Thraciæ, in quod omne coniectum lignum mox lapidescit; in alio quodam in Calabria, quod etiam arbores & truncos in saxa durissima conuertit, in Lyncestide Macedonico, è quo qui gustant non aliter titubant quam si mera vina bibissent; in flumine Melante in Bæotia, quod oues nigras reddit, in Cephisso haud procul inde sito, qui easdem reddit albas; in fluuio Ciliciæ, cui nomen Nous, quod mentem & ingenium exacuat, in alio vero in Insula Cos, quod stuporem mentis inducat, gustantesque hebetes efficiat. At nullus omnino legitur gustantem voluptate inebriare, atque hilaritatem mentis inauditam inducere; gloriæ hoc cœlesti reseruatum est, in cœlo huiusmodi manant fluuii, vnde merito Propheta; *Torrente voluptatis tuæ potabis eos.* O igitur locum iucundissimum & amœnissimum. *Psal.35.*

Num.13. Exploratores Hebræi cum è terra Chanaam reuersi essent, & solum mel, botros, malaque granata in eadem repetissent, tanti tamen eadem fecêre, vt eorum specimen in castra referentes eam coram vniuerso populo laudauerint, *Terra, quam circuiuimus valde bona est.* At quanto melior & feracior terra cœlum est? testis sit Paulus Apostolus, qui in eandem velut explorator missus, tantis eam laudibus extulit, vt nullis eam verbis pro merito laudari, aut cuiusquam ingenio aut mente comprehendi posse dixerit.

Gen.2. Paradisus cælestis verus locus voluptatis. Magnus ille Historicus & Cosmographus Moyses, cum paradisum terrestrem, in quo nonnisi arbores & fontes erant describeret, tantopere eundem laudauit, vt locum voluptatis appellare eum non dubitarit. At maiori hoc iure nos de cælesti paradiso, in quo vera & omnis beatitudo nostra reperitur, in quo non riui & fontes, sed torrentes, maria & Oceani voluptatum habentur, & arbores frugiferæ & semper virides conspiciuntur, dicere poterimus: nam locus hic, si quis in orbe aut extra orbem alius, merito locus voluptatis & deliciarum nuncupari potest.

Apostolus Petrus cum in mõte Thabor Transfigurationi Dominicæ interesset, diuinæque gloriæ scintillam videret, gaudio & voluptate extra mentis statum raptus aiebat, *Bonum est nos hic esse*: nullus enim in orbe locus hoc ipso amœnior, hic vtinam morerer, meliora enim haud exspecto: sed bene hic Euangelista Spiritu sancto suggerente, Apostoli temeritatem taxat, dicens, *Nesciebat quid diceret*, quod s. in monte & in rupe beatitudinem suam sitam putaret, cum tamen ad cælestem gloriam, quæ multo maior est, & cum qua nulla alia gloria conferenda, destinatus esset. Quam præclara porro sacra scriptura ei ephithera consignat?

Propheta regius primus in scenam prodeat, qui cœlum *terram* vocat *viuentium*: *Credo videre bona Domini in terra viuentiũ*: *Psal.26.* quibus in verbis duo mihi notanda occurrunt: primo, quod *bona* numero plurali dixerit, vt ita discrimen, quod cœlestia inter & terrena est, euidens fieret: in terra enim nonnisi aliqua bona, & in cælo plurima habentur; vnde Moysi dixit Dominus, *Ostendam tibi omne bonum.* Secundo quod domicilium illud cæleste *terra viuentium* nominetur: vt mundi vilitas & contemptus, si cum cælesti dignitate comparentur, ita manifesta fiant: cum ille nonnisi mortuorum receptaculum ac cœmiterium cadaueribus oppletum sit; cœlum vero domus viuentium, è quo mors & quidquid ferale est exulat. Vnde Propheta, *Præcipitabit mortem in sempiternum.* Cælũ terra viuentium. *Exod.33.* *Isai.25.*

Idem Psalmographus magis adhuc cælestem beatitidinem extollit, quam *regionem viuorum* indigetat, *Conuertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi. Quia eripuit animam meam de morte, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu. Placebo Domino in regione viuorum.* *Psal.114.*

Allu-

Tres in orbe regiones ex scripturæ sensu.

Allusisse mihi visus est ad doctrinam, & opinionem Philosophorum, qui tres in aere regiones effingunt: dixisse nimirum voluit, tria tantum regionum genera esse; prima scatet mortuis, id est, infernus: de quo capienda sunt verba illa, *Non mortui laudabunt te Domine, neque omnes qui descendunt in infernum.* Secunda habet & mortuos & viuos, id est, mundus hic, in quo & iusti viuunt, & peccatores mortui sunt, iuxta sententiam illam Domini, *sinite mortuos sepelire mortuos.* Et verba illa Apocalypseos, *Nomen habes quod viuis & mortuus es.* Tertia vero regio est, in qua semper viuitur, habitaculum scil. cœleste, de quo scriptum legitur, *Iusti autem in perpetuum viuent.* Cælum siquidem viuentib. plenum est, abundat deliciis, bonis, diuitiis, gloria, quo nullus nec pulchrior aut amœnior, aut iucundior haberi locus in orbe potest: quem si semper menti insculptum geremus, nullum vnquam aduersus diuinam maiestatem peccatum admitteremus: ita docet Salomon sententia illa quam toties produximus, *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.* Hunc ipse vobis hodierna die ad viuum suis coloribus depingam: primo eiusdem situm, ac deinde voluptates eius ac delicias, quæ Beatos in eodem manent, expositurus: quæ duo vbi audieritis, vobiscum, credo, statuetis, nihil in rerum natura haberi posse aut diuinius aut excellentius.

Psalm. 113.

Luc. 9.

Apoc. 3.

Sap. 5.

Eccl. 7.

II. Cælum locus est in quo nostra felicitas ac beatitudo consistit.

Principio igitur certissimum est, præterquam quod id vnum è fidei nostræ capitibus sit, cœlum locum esse, in quo animæ Sanctorum corporeis liberatæ compagibus, multorum bonorum operum viatico comparato, post hanc vitam secedunt, beatitudinis adhæc nostræ domicilium, gaudiorum que thesaurum: Vnde scripsit Apostolus, *Si terrena nostra habitatio dissoluetur domum habemus non manu factam & constructam in cœlis.* & æternam, quæ nullo vnquam tempore dissoluetur. Et alio in loco habitaculi huius capeus pulchritudine ait, *Cupio dissolui & esse cũ Christo*, id est, Vtinam domus hæc figulina & fragilis confringatur, vt iam mole hæc carnea concidat & putrescat, quo anima carcere hoc soluta & libertate donata ad Christum, qui vere eiusdem beatitudo est, euolare queat. Quæ verba Gregorius Magnus exponens ait, *Qui Christum in cœlo esse non dubitat, nec Pauli animam in cœlo esse negat.* At dubitare nemo potest, quin Christus sidereos super axes in gloria ad Patris dexteram considea, cum vnus è fidei nostræ sit articulis, *Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Patris:* an non igitur idem ille nostræ felicitatis ac beatitudinis locus est?

2. Cor. 5.

Philip. 1.

Lib. 4 dial.

At obiter hic dicendum, non vno eodemque semper nomine cælum in sacris litteris nuncupari. Modo namq; *domus Dei* dicitur, vt apud Psalmographum: *Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus*. Perinde ac si dixisset, Gaudio perfusus sum, vbi nuntiatum fuit Messiæ aduentum instare, a quo cœli porta, quæ quinque annorum millibus iam occlusa fuit, aperienda est: in quod nos mundi huius euguctus egressos admittet, quod domus Dei est, domus regia: non angusta & inops, qualis fuit domus illa viduæ Sunamiditis, quæ dicebat, *Nihil est in domo mea*: sed diues & opulenta, de qua Psalmista cecinit, *Gloria & diuitiæ in domo eius*, at in domo mundi nonnisi mera inopia & egestas. Idem quoque nomen dedit illi in Psalmo vicesimo, *Vnam petii à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini, omnibus diebus vitæ meæ.* Vocatur & alibi, *Tabernaculum:* vt apud eundem Psalmistam, *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo*, iterum, *Quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum Dei*, item in loco illo Apocalypseos, *Et audiui vocem magnam de throno dicentem, Ecce tabernaculum Dei hominibus, & habitabit cum eis.* Hoc porro nomen duabus de causis ei attributum est, primo vt similitudo esset cum tabernaculo, in quo Arca Domini, inter medios Cherubinos, concinebatur, in quorum alis Deus considere & delectare apud Hebræos putabatur, teste Dauide *Qui sedet super Cherubim*, manifestaretur: vt enim hic Deus quiescebat, ita in cœlo, velut in tabernaculo, in medio verorum Cherubinorum sanctorumque omnium habitare eum constat. Deinde, quod equidem malim, vt Ecclesiam militantem designaret, quæ modo velut in tentoriis & tabernaculis

Cælum variis nominibus in Sacra scriptura nominatur.

Psal. 121.

4. Re. 4.

Psal. 26.

Psal. 14.

Psal. 41.

Apoc. 21.

Psal. 98.

interea dum pugnādi hic tēpus est, delitescit, sed finito certamine, tentoriis fictilibus egrediens, aliud, longe splendidius & magnificentius cœleste nimirum, ingredietur, in quo armis & gladio deposito æterna pace & requie perenni perfruetur.

Vocatur interdum ciuitas.

Habet & nomen *ciuitatis*. Prophetæ namque eo quasi de florentissima quadam ciuitate ac moratissima republ. locuti sunt: testis sit idem qui supra Psalmista, *Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei, &: ciuitas regis magni.* (Psalm. 86. Psal. 47. Ibid.) At ciuitas quæ in æternum duratura est, vt ibidem legitur, *Sicut audiuimus, sic & vidimus, in ciuitate Domini virtutū, in ciuitate Dei nostri quā fundaui in æternū.* Itē Paulus, *Non habemus hic ciuitatem permanentem, sed futuram inquirimus.* Omnes porro innuere volunt cœlum non esse domum, & exiguum quoddam (Hebr. 13.) domicilium, sed ciuitatem ingentem & late patentem non qualis ciuitas hæc Parisiensis, sed qualis illa quæ in Apocalypsi (Apoc. 21.) expressa legitur, duodecim portas habens. Et quēadmodum ciuitas est ciuium vnitas, ita quoque spiritus illi Angelici, qui cœlestes ciues sunt, nonnisi in amore, vnione, & summa concordia viuunt.

At omnium frequentissime *regni* nominē appellatur, quod mille sacræ scripturæ locis probari potest & confirmari, vt illo Matthæi, *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi.* & loco Lucæ, (Matt. 25. Luc. 14.) *Hæc cum audisset quidam de simul discumbentibus, dixit illi, Beatus, qui manducabit panem in regno Dei:* item illo Petri, (2. Petr. 1.) *Sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini nostri & Saluatoris Iesu Christi*, ac denique illo Paulino, *Liberabit me Dominus ab omni opere malo, & saluum faciet in regnum suum cæleste.* Desuntne igitur nobis testimonia, quibus nomen hoc (2. Tim. 4.) confirmemus? & an non regnum hoc penitus admirabile? vnus ait, hoc ab ipso mundi primordio constitutum. alter dicit, æternum esse, nec vllo vnquam tempore collapsurum: hic vocat cœleste, ille regnum Domini. Quasi dicere voluissent, ex tribus, quę in mundo sunt regnis, infernali, terreno, & cœlesti, vltimum tantummodo ad pacificum hunc regem pertinere: infernale quidem nefariis impiisque homicidis, sicariis, & facinorosis repletū est: terrenum seditionib. tumultibusque scatet: modo in eo Deus vt rex imperat, modo ab omnibus reiicitur: Hinc apud Lucam legimus, *Nolumus hunc regnare super nos* & Ioannem, *Non habemus regem nisi Cæsarem:* item, *Quis noster Dominus est?* (Luc. 19. Ioan. 19. Psalm. [illegible]) O mores, ô seditiones! sed in regno cœlesti religiose ab omnibus colitur, fidele ei à cunctis exhibetur obsequium, adoratur ab vniuersis, & vt verus ac summus Monarcha à subditis agnoscitur.

Non sunt hæc commentitia, sed singulorū horum meminit Apostolus, *In nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, & infernorum.* (Philip. 2.) & multo apertius Nahum Propheta *Ostendā gentibus nuditatem tuam: & regnis ignominiam tuam.* (Nahum. 3.) Sed regnis nimirum inter se discrepantibus: nā infernale bello discordiaq; assidua exigitur: mundi huius, modò bello quassatur, modo pace floret: cæleste vero perpetua pace viget, quod duorum prophetarum testimonio confirmabo, Dauidis imprimis, *Qui posuit fines tuos pacem:* (Psalm. 147.) deinde Isaię, *Sedebit populus meus in pulchritudine pacis.* (Isai. 32.) Hoc denique regnum est, cuius Deus rex est, in quo Cherubim Duces, Seraphim Cōites, Throni Marchiones, Angeli Barones, ac Sācti Optimates & Purpurati. Regnum tā amœno & salubri situm loco, nullus vt in eodē moriatur, imo nec ægrotet, aut valetudinē patiatur aduersam, nullus in eodem de theriacis medicamentisq; sit sermo, in quo perpetuus iubilus & hymnorū concentus assiduus, in quo symphonia semper exauditur iucundissima, iuxta illud Dauidicum, *Vox exultationis & salutis in tabernaculis iustorum.* (Psalm. 117.) O domus, ô ciuitas, ô regnum, ô paradise, dignis insignite nominibus ac titulis exornare! Sed quoniam in loco tu situs es? quonam in mundi angulo? ecquod te orbis clima habet? quis te populus intuetur? huc igitur redeat oratio, longiori digressione interrupta.

III. Cælum in altissimo mundi loco situm.

Fides, ratio, ipsaque doctrina, lucidissimæ quibus humanum ingeniu[illegible] [illegible]tatur, faces, docent, in altissimo, a[illegible] nde nobilissimo, orbis loco cælum e[illegible] quoniam è Scholasticorum Do[illegible]

cōstat, Beatorum habitaculum cœlum empyreum esse (ita nuncupatum quod Angelis Beatorumq; Spiritib. vt quidem D. Thomas sentit, repletum sit: vel propter ignē, sequendo vocabuli etymon, secundum venerabilem Bedam: nō quod ignes illic sint, aut incendia, sed propter immensam claritatem & lumen, quo illic omnia illustrantur) & ipsum omnium cœlestium globorum summum sit: transcendit enim quatuor elementa septem planetas, firmamentum, primum mobile, & cœlum crystallinum. Certissime quoque credi debet, locum in quo Beati cōmorantur quem nos paradisi & cœli nomine dicimus omnium locorum summum & altissimum esse. Ecce & secunda ratio.

Vt infernus in mūdi imo, ita cœlum in summo situm est. *Psalm. 62.*

Et quoniam iuxta Philosophorum axioma contrariorum contraria sunt consequentia, & infernus ac cœlum imprimis inter se contraria sunt, atque ille infimo loco, & intra terræ viscera (iuxta verbum Psalmi, *Introibunt in inferiora terræ,*) situs est: sequitur necessario hoc in summo esse. Quænam igitur voluptas erit, ô homo, ecquæ amplitudo, ad locum adeo sublimem, eminentem, & vltra creaturas omnes euectum esse?

Cœlum monti cōparatur. *Psalm. 23.* *Luc. 14.*

Ideo in sacris litteris montis nomine designantur. *Quis ascendit in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius?* vt enim montibus nulla creatura est altior, ita cœlo in rerum natura nihil sublimius. Et merito, vt sc. qui se in hoc mundo humiliarunt, in altero exaltentur. Ita scilicet promisit Dominus, *Qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur:* quod & asseruit in cantico suo, Deipara. *Deposuit potētes de sede & exaltauit humiles* ecquæ exaltatio? ecquis honor? haberine quidquam magnificentius potest, quam super omnes creaturas euectum esse, super omnes cœlestes orbes commorari, pedibus calcare stellas? Humilia te igitur anima mea fastum exue arrogantiam depone, ad imum terræ centrum te deprime, vt tandem aliquando exaltari, & super omnes cœlorum orbes, in loco eminentissimo, collocari merearis

Luc. 1.

Quantum distet cœlū

Vere inquam eminētissimo: docent quippe Mathematici id dimetientes, & Astrologi dioptica sua tetentes, cœlum empyreum, mille septingentis nonaginta myriadibus, nongentis viginti quinque millibus, & quingentis milliaribus è terra distare. Christophorus porro Clauius in Mathesi apprime versatus, in sphæram Ioannis a Sacrobosco commentatus, distantiam cœli à terra exactissime dimetiens, ait, orbem Lunæ 120630 milliaribus à terra remotum esse: & Solis 4013923. firmamentum vero 161884943. Sanctus Vincentius vero amplius quid addens ait firmamentum, in quo stellæ fixæ sunt, tantam à terra distantiam esse, vt si lapis molaris inde in terram decideret, mille quingētis annis in via hæreret. Nec mirum hoc cuiquam videatur: cum enim tanta distantia sit inter vtrumque, quantam iam descripsimus. necesse esset, lapidem hunc quotidie 32780, milliaris descendere, & singulis horis Centum triginta sex passuum millibus Tanta deinde cœli empyrei à firmamēto distantia est, quanta firmamenti à terra. O latitudinem incredibilem! ô locum vere desiderabilem.

empyreū à terra. *Inc. 3. Sphæræ.*

S. Vincentii opinio.

Nec modo altum est, verum etiam magnitudinis & capacitatis infinitæ. hinc aliquando id scriptura ciuitati, aliquando regno comparat: Sed regno adeo amplo & spatioso, vt, si omnes sancti qui modo cœlesti beatitudine perfruuntur, & aliquando perfruentur, adiunctis etiā Angelis qui numero infiniti sunt, idipsum inter se æqualiter diuiderent, minimo tantū spatium cederet, quātum vniuersum terrarum orbem superaret. Ne autem existimes id friuolum, aut commentitium orationibus tum geometricis, tum Theologicis, ostendere ipsū contendā.

Cœlū amplum est.

Astrologorum, qui ad Philosophiam etiam spectant, axioma est, ab vna stellarum in firmamento rutilantium, etiam minima, vicies terram magnitudine superari: vt interim de maioribus taceam, quæ centies eandem capacitate superant. Adde ire mihi, quot nocte serena & cœlo quieto in firmamento astra videre est? nam quamuis astrologi nō nisi mille viginti duo astra visibilia enumerent, credendum tamen est, esse & alia infinita, quæ propter exiguitatem commode à nobis videri nequeunt Acced t adhæc quod magna sit inter singulas stellas loci vacuitas,

Probatur philosophice cœli amplitudo

in quo plures stellæ quam modo videmus, & maiores, creari potuissent. Quam amplum igitur & capax ipsum cælum est, in quo tot sidera & cõstellationes, totq; loca vacua, quorum minimus maior est maximis etiam sideribus, & horum minimum vniuersa terra? Si igitur Beati stellas & loca interiecta numero æquarent, & hocce firmamentum æqualiter inter se dispertirentur, an non singuli maiorem & capaciorẽ, quam vniuersa terra sit, portionem sortirẽtur. At scindum est, supra orbem illum stelliferum tres alios adhuc orbes esse, quorum vltimus cælum empyreum sit, quod tot prope partibus firmamentum, quot illud terrã magnitudine superat. Si illud igitur sorte & ex æquo divideretur, quam amplum singuli Sancti spatium obtinerent? Secundo.

Item Geometricè. Geometræ, qui omnia occultis dimensionibus agunt, mundi huius longitudinem, latitudinem, amplitudinem, capacitatẽ, cæterasq; eiusdem quantitates dimensi, dixere, infernum, damnatorum scilicet, carcerem, iuxta mundi centrũ 7866. passuum millia in longitudine & latitudine, & duo millia, quingenta & quinque milliaria in profunditate & altitudine comprehendere. Terram vero quam incolimus, ab vno polo ad alterum, in longitudine & latitudine dimetiendo, ad 31500. millia passuum, & in altitudine, ab ipsis nimirum antipodibus ad nos vsque ad 1022. millia extendi. Cælum autem empyreum ambitu suo decem mille trecentas quatuordecim myriades, & octoginta quinque millia septingenta & decem milliariorum continere; latitudine vero tres mille sexcentas myriades. At quænam inter cœli & terræ magnitudinem similitudo est, aut æqualitas? & si hoc ipsum Sancti ipsi inter se diuiderent, an non singulis potrio vniuersa terra maior cederet? Tertio.

Item Mathematicè. Tradunt Mathematici, terram cœlo collatam, nonnisi instar minutissimi puncti in medio circuli esse: atque ideo semper mediã cœli partem, in quacumq; etiam terræ parte videri, quod fieri non posset, si terra magnitudine cœlum superaret: hinc dicunt, eam ita consideratam, velut muscam cum elephanto, guttam cum Oceano, vti formicam cum Caucaso comparatam esse. Quod vt demonstrent, docent ab elemento aquæ decies terram, & ab aere decies aquam, & ab igne decies aerem, à globo item lunari decies ignẽ, & sic de cęteris orbibus ac planetis, consequenter magnitudine superari: quo enim ascenditur altius, quo & magnitudo proportionaliter maior est: adeo vt cælum empyreum, quod omnium summum ac supremum est, alios omnes infinita magnitudine superaturum sit, ac proinde terrã cum eodem collatã nonnisi instar puncti fore. Quam multa igitur in vasto illo cæli empyrei corpore puncta sint, vobiscum dispicite, ac statuite, si ipsum in varias partes conscindendum esset, an non minimus eorum qui cœlo receptus est, maius quod possideret, quam totius orbis terrarum ambitu contineri posset? Quarto.

Itẽ Arithmetice. Putant Arithmetici, quod ex Astrologis hausere, & cum iisdem consentiunt, orbem lunarem triginta dierum spatio, id est, menstruo, cursum suum peragere, solem vero qui inter planetas velut quidam rex inter magnates est, 365. diebus & sex horis, quæ quater coduplicatæ diem naturalem, qui post quadriennium in anno bissextili locũ habet, constituunt, atque ita anni nostri dimetiuntur, ac Saturnum qui omnium summus est, nonnisi quatuor annorum millibus cursum absoluere, firmamentum vero quod multo est altius, triginta millibus: vt, quo corpora illa grandiora sunt quo & longius in cursu perficiendo spatium requirant, adeo vt longitudo motus & diuturnitas ex magnitudine mobilis percipi queat. Si igitur cælum empyreum moueretur, cursumque quẽdam, instar cæterorum orbium, singularem haberet, an non infinita annorum millia in cursu peragendo insumeret? Atque hinc colligi, quanta eius sit magnitudo, posset: si n. firmamentum triginta millia annorum in cursu conficiendo insumat, quot Cælum empyreum insumpturum putandum est? Et vice versa, si terra & elementa omniaque corpora inferiora, ita vt superiora, mouerentur, quemadmodum cælorum motus in diuturnitate temporis & magnitudine semper ascendendo crescunt, ita & motus ele-

Motus corporum cælestium.

mentorum

mentorum, si quidem ea moueri possent, celeritate minuerentur, & pro moduloquo semper inferiora superioribus minora sunt ad finem quam celerrime vergerent: adeo vt, si luna triginta solidis diebus cursum peragat, suum Sphæra ignea viginti, suum aer decem, vno elementum aquæ suum, & terra suum vnius horæ spacio conficeret. E quibus omnibus colligere vos velim, si modo è motu naturali de magnitudine rerum mobilium diiudicare possimus, quantula terræ portio sit, si cum cœlo comparetur, & quam ingenti sancti singuli, si cælum minutim diuideretur, spatio donarentur. Postremo.

Theologice. Theologi sacris scripturæ verbis innixi, & fidei nostræ certitudine confirmati, cum de cœli empyrei, in quo sancti habitant, magnitudine loquuntur, eam propemodum infinitam constituunt, vt quæ dimetiri & mensurari nequeat, aut ad exactum calculum reuocari: vnde eandem potius admirantur, quam describunt. Testis sit Propheta qui demirando exclamat, *O Israel quam ingens est locus possessionis Dei! magnus est, & non habet finem, excelsus & eleuatus.* (Baruch. 3.) Dic igitur, quænam sit comparatio inter infinitum quid, quale cœlum empyreum, & punctum, qualis terra? quod ipsum si in varia frusta diuideretur, an non singulis portio vniuerso orbe maior assignaretur? deinde tecum iudica, quam locus ille amplus sit & capax, quamque ingentia sanctorum sint habitacula.

Quid igitur cosmophili, inanitatū mundanarum sectatores, tantopere terram & terrena diligitis? Quid ita ob vnum punctum fatigamini, & spatium tam capax negligitis? Sed proponite vobis, obsecro, quamuis Europam imperio vestro frenaretis, Asiæ vniuersæ dominaremini, Africam regeretis, Americæ imperaretis, denique totius licet orbis habenas moderaremini, minimum cœlestium ac Beatorum latius vobis regnaturum, maiorisque potestatis futurum. Quid igitur? mundo vniuerso cum imperatis, punctulo imperatis. Dauid rex hoc præ oculis habens sæpenumero dicebat, *Pauper sum ego in laboribus à iuuentute mea.* (Psalm. 87.) &, *Mendicus sum & pauper.* (Psalm. 39.) Et, *Ego sum pauper & dolens,* &, *Ego vero egenus & pauper.* (Psalm. 68. Psalm. 69.) i. Quamuis duo regna amplissima possideam, nihil tamen, imo ne punctum quidem, possidere me puto, adeo vt licet vniuersum sub imperio orbem complecterer, inops tamen & mendicus, si cum Beatorum me sorte conferam, dicendus essem. Sed iam satis superque situm loci descripsimus, eius iam excellentiam dignitatemque vt promisimus, demonstremus necesse est.

Cæli excellentia & Præstan. Tanti, veteres Philosophi, fidei licet lumine destituti, cœlum, in quo nostram beatitudinem fiximus, semper fecere, eiusque pulchritudinem, dignitatem, excellentiam tantopere demirati sunt: vt omnibus id creaturis longe antepofuerint. Ita nimirum docuit, Platonem magistrum suum oppugnando, Aristoteles, variis rationibus euincens, cœlum nescio quam naturam excellentiorē nobilioremq;, quam cætera elementa resq; omnes inferiores, habere. (12. Metaph. tex. 10. & 1. de cælo tex. 2. vsque ad 5.) Et post eum D. Thomas ex professo, ait aliam: cæli materiam esse, aliam rerum inferiorum, & proinde illius longe mirabiliorem ac nobiliorem, quam corporum subiectorum existere. Idque hac ratione confirmat, quod materia rerum omnium inferiorum plures formas appetat: at cæli, limitata sit, nullamque aliam, præter eam quam Deus ab initio dedit, formam concupiscat, ideoque ipsum nulla ratione corrumpi queat.

Cælū appellatus thesaurus Dei. Plura in hanc rem sacra suggerent volumina: cum enim de cœlo loquuntur, diuinis id & eximiis nominibus appellant: nuncupatur imprimis thesaurus Dei. Hinc Moyses in Deuteronomio: *Aperiat. Dominus thesaurum suum optimum cælum,* quasi in eo omnes diuinæ diuitiæ reconditæ sint. Aliquando thronus Dei, sedes, aula habitaculum: *Dominus in cælo parauit sedem suam.* (Psal. 102.) Item, *Qui habitat in cælis, irridebit eos.* (Psal. 2.) Cur enim putamus toties Deum in sacris litteris appellatum regem, Dominum & Deum cœli, & non potius terræ, maris elementorum aliarumque creaturarum? Ratio hæc est & quidem peregregia. Quemadmodum magni principes, qui plurima sub se dominia cōplectuntur, nomē plerumq; ac titulū à potiori & nobiliori mutuātur: & sicut reges, qui va-

ria imperio suo regna frænant, à maximo & præcipuo appellationem capiunt: ita quoq; Deus, varia imperio regna compreheudens, & plurimas prouincias possidens, nomen à cœlo, velut à loco præcipuo & principe (à maiore enim & nobiliori iuxta Philosophos, parte fieri solet denominatio) potius quam vllo alio regno sublunari & aereo, sortitus est. Quod nomen mille è sacris litteris testimoniis poterit confirmari; In tertio Esdræ scriptū est, *Benedixit regem cœli*, & in Tobia, *Dominus cœli det gaudium*: & paulo post, Angelus vtriq; Tobiæ loquens dixit, *Benedicite Deum cœli & coram omnibus viuentibus confitemini illi*, & in historia Iudith, noua illa Amazon ita precata est, *Deus cœlorū, creator aquarum, & Dominus totius creaturæ, exaudi me miseram deprecantē*. Aliisq; locis innumeris, quæ breuitatis causa prætereo, vt ita cœli pulchritudinem, quæ omnem mundi pulcritudinem infinitis partibus antecellit, exponam, quod variis rationibus & similitudinibus demonstrabo: quarum prima hæc est.

3. Esd. 4. Tob. 12. Iudith. 9.

IV. Prima ratio qua cœli pulchritudo designatur.

Is in omnibus totius vniuersi rebus ordo est; vt superiora inferioribus præstent, & quo singula descendant & ascendant altius, quo & viliora & præstantiora sint. Quod quotidiana experientia manifestum redditur, aqua enim nobilior est quam terra, aer quam aqua, ignis quam aer, cœlum lunæ dignius spæra ignea, & sic de cæteris cœlis numero vndecim, septem sc. Planetarum, primi mobilis, cœlo crystallino & empyreo. Et quoniam cœlum in quo Sancti & ipse Deus cōmoratur, omnium altissimum est ideo quoque ordinem hunc sequendo, pulcherrimum ac nobilissimum est. Secunda.

Philosophorum axioma est, quod & confirmat Augustinus, locum conuenire debere locato. Atq; hinc fit, vt in rerum natura & totius vniuersi ordine, omnia iuxta dignitatem & merita locum sortita sint, nobilioraque sedem quoque nobiliorem adipiscantur. Cæterum cum Deus ens omnium sit perfectissimum & nobilissimum; cœlum empyreum, quod eiusdem & domicilium & sedes est, vt sentit Psalmista, (*Qui habitat in cœlis irridebit eos*.) quodque Angelorum & animarum quibus nulla creatura nobilior, receptaculum est locorum omnium absolutissimum & perfectissimum esse, omniaque alia dignitate & pulchritudine superare, dicendum est. Quod & Aristotelico testimonio stabiliam, qui cœlum diuinitate plenum esse ait, *Consueuimus*, inquit, *extremum, & quod sursum maxime est vocare cœlum, in quo diuinum omne locatum est*. Tertia.

Arist. lib. 3. de cœlo. Psal. 2.

Rerum contrariarum contraria quoq; loca sunt, non modo quoad situm, verum etiam quoad perfectionem, ita videmus, aquā & ignem penitus inter se repugnantia, contrarium quoq; situm nacta esse: hunc nimirum in loco sublimi & eleuato, illam vero in vili & abiecto. Cum igitur cœlum & tartarus inter se contraria immediata sunt, vt eadem in diuisione Oppositorum nuncupantur à Philosophis, vtpote quorum primum in summo superficiei, alterum in imo centri constitutū sit; (vt Psalmista his verbis innuit, *Si ascendero in cœlum tu illic es, si descendero in infernum ades*,) credendum quoq; est, cum infernus, dæmonū carcer, locus sit omnium fœtidissimus, abiectissimus, vilissimus, cœlū Angelorum & Sanctorum habitaculum esse & excellentissimum & optime in rerum natura collocatum. Quid vobis de hisce rationibus videtur? producam & quartam.

Lib. 4. de cœlo. Psalm. 138.

Fingamus nobis regem, cui cælitus concessum sit ad mille annos vitam extendere, & cui opes & facultates affluant, hunc ipsum superbum ad inhabitandum sibi palatium exstruere, in quo vniuersa regni cū eo nobilitas recipi cōmode posset, an nō credibile est, omni id hunc artificio & industria constructurū, nihil vt ad perfectionem defuisse videatur. Non secus cum summus ille Deus, totius vniuersi princeps ac Dominus, sed qui in æternū victurus sit, cuiq; omnia cumulatissime affluant, cœlum in habitationem sibi & Angelis; beatorūq; animabus referente Moyse, initio Genes. *In principio creauit Deus cœlum & terrā*: & cōfirmante idipsum Psalmographo: *Opera manuum tuarū sunt cæli*, cōstruxerit, an nō vero simile videatur, omni id cū artificio sūmaq; arte cōdidisse. Quinta sit hæc.

Gen. 1. Psal. 101.

Si nobilis aliquis adolescens, honesto loco in Gallia hac natus, molliter ac laute educatus, in alienum se solum conferret, vt in eodem

dem habitationem figeret, numquam in patriam, quamuis hoc ipsi tamen liberum foret, reuersurus, an non nouæ illius regionis voluptates & gaudia magna sint oportet, quæ omnem erga patriam iucundissimam affectum ex animo illius tollant? an non cœlum illic mitius, & terram amœniorem hac nostra Gallica esse, dicendum foret? verum si & plures eiusdem animi nobiles, relictis castellis & domiciliis, in eandem regionem cōmigrarent, numquam amplius reuersuri, an non magis mirandum foret? at si & rex ipse regnum desereret, & eodem sine vllo reuertendi desiderio secederet, quis non admirabiles in eodem regno diuitias ac voluptates incredibiles esse diceret? ad eundem vos modum cogitare velim, Auditores, plurimos magni nominis viros, mundi huius regno, iam a mille quingentis annis egressos, regnū cœlorum adiisse, tot item Prophetas, Patriarchas, Reges, tot Principes & magnates: & tamen nullum ad natale solum vnde dec[e]sserat remeare voluisse, quamuis id ei liberum foret, & vnico momento è cœlo in terram posset descendere. An non igitur hinc manifestum est tantam regni illius voluptatem ac delicias esse, vt omnes qui eodem deueniunt, iisdem inescati, ac quodammodo dementati, rerum alterius mundi penitus obliuiscantur. Postrema sit hæc.

An non egregius locus ille ac præstans dicendus foret, omniq; admiratione dignus, si modo talis in orbe reperiretur, ad quem nemo vel minima labe inquinatus, admitti posset? & quem adire nec ipsis quidem regibus, aut principibus potentissimis, nisi prius lotis pedib. vestibusq; niuei candoris & puritatis indutis, liceret? Verum quid de ipso cœlo diceretis, quod tantæ excellentiæ ac dignitatis est, vt nullus vnquam tametsi Princeps, aut Monarcha, in illud nisi pedes & vestimēta munda habuerit, id est, nisi conscientia ab omni peccati labe immuni, admissus fuerit. Vnde Psalmista, *Qui ingreditur sine macula.* Quod peregregia in Apocalypsi sua, figura Ioannes demonstrauit, describit enim ciuitatem, cuius muri ex gemmis pretiosissimis constructi erant, duodecim habens portas, in quam nihil coinquinatum, aut abominationem faciens, aut mendacium, intrare poterat. Quam præstans igitur hic locus esse debet & admirabilis, cum tanta eundem introeuntibus necessaria sit mundities, vt ne minimi cum næui subire queant!

Psal. 14.

Apoc. 21.

Et quemadmodum nemo nisi regifice indutus Assueri palatium subire poterat, ipsæque virgines integrum annum se cōmendo ornandoq;, fucum, pigmentaq; præparando, discriminandis comis, corporis decus & ornatum cōparando, verbisq; efformandis, insumebant. Ita quoq; nemo in summi Regis Palatiū, cœlum scilicet, ingredi potest, qui nō magnifice vestitus, ab omni macula & næuo liber, innocentiæq; vestem indutus fuerit. *Esth. 2.*

An non meministis parabolæ illius Euangelicæ, in qua rex quidam fecit nuptias filio suo? hic cum vidisset quemdam nonindutum veste nuptiali, sed lacerum & pannosum, adeo irritatus fuit, vt aspere eum increpando, *Amice quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem*, temeritatemq; illius castigando, vinctum manus & pedes, in tenebras exteriores coniecerit. Quid sibi volunt hæc omnia? vt hinc se manifestum fiat; in Regis regum palatium, in quo quotidie regiæ beatitudinis nostræ nuptiæ peraguntur, neminem se, non vestitum veste gratiæ, quæ vere vestis nuptialis est, ingerere debere. An non igitur locus ille eximius est, cum nihil nisi mundissimum & nitidissimum in eundem ingredi valeat? *Matth. 22.*

Ille siquidem mundi miraculum est, naturæ prodigium, verum opus digitorum Dei, totius vniuersi fornix, omni ex parte perfectus, domus, sedes, thronus, templum & habitaculum diuinæ maiestatis. Palatium solidum, mille viginti duabus fenestris, id est stellis insignitum, duabusque grandioribus, sole nimirum & luna: quod à primo creationis suæ tempore maxima semper industria curatum fuit, in quo infinitæ faces accensæ collucent, in quo demq, omnia certa dimensione & ordine disposita sunt, adeo vt simile nullus vnquam vel viderit, vel audiuerit, aut cogitatione comprehenderit. *Elogia de cœlo.*

Quidquid Salomon in templo Domini & domo exstruxit, singulari artificio & sym- *3. Reg. 7.*

metria

metria peregit, muros sc. altaria, aras, porticus, vestibula, pergulas, arcam, ambulacra, gradus, ianuas, fenestras, frontispicia, coronices, epistylia, Zophoros, columnas, capitella pedamenta, omnia scilicet proportionem suam habebant, octauam, quintam, tertiam, decimam, duodecimam, vel aliam mensuram musicam: in longitudine, & altitudine, omnibusq; partibus summa methodo & symmetria constructis. At maiori industria & artificio vlus est in cœlorum fabrica Deus, in quo tot zonæ, rotæ, globi, sphæræ, aliaq; summo artificio, & exactissima dimensione constantia apparent, vt totidem nerui in testudine extensi harmoniam suauissimã edentes videantur. Ita videlicet id ipsum Pythagorei edocuere, dicebant siquidem cœlũ iucundissimam, concinentibus tot aliis partibus, inter se optime coaptatis, harmoniam edere, sed quem propter tumultus & strepitus mundi huius nemo percipere queat. At nondum finem tuorum mirabilium enarrandorum inueniam, ô cœlum.

V. Occurrunt enim alia & infinita, è quibus regii hujus palatii dignitas colligi queat, primum quod ab omni corruptione immune sit, secundum quod omnium rerum inferiorum causa sit & origo: ita nempe tradit Aristoteles. *Necesse est*, inquit, *mundum inferiorem superioribus nationibus continuari, vt omnis inde virtus deriuetur.* Tertium, quod Deo qui primum & nobilissimum Esse est, quam proxime accedat, ideoq; ab Auerroe, *locus æternorum ac diuinorum*, nominatur, quin & omnes barbari Deum semper in cœlo, velut in maiestatis throno collocarunt. Quartum quod tribus præstantissimis & maxime eximiis accidentibus decoratum sit, lumine sc. immenso figura orbiculari, & motu circulari: & quidem motu duplici, naturali nempe quo ab Occidente in Orientem impellitur, & violento, qui contraria ratione illud impellat, sed tanta celeritate, vt nullum sit in firmamento punctum, quin sub Æquatore positum singulis horis 4239843 2. passuum millia conficiat, quia viginti quatuor horarum spacio 1017562500. passuum millia peragat necesse est. Velocitas porro hæc vix potest mente comprehendi: credendum est enim

Lib. 2. Met.

tantam magnitudinem, immensitatem, & spatium firmamenti esse, vt vnumquodque Æquatoris punctum sub eius concauo currens, plus itineris vnius horæ spatio conficiat, quam aliquis nostrum 1904. annis, licet quotidie etiam quadraginta passuum millia conficeret.

Addo hic præterea doctissimi Clauii auctoritate nixus, motum puncti firmamenti velociorem esse, quã motus sit sagittæ, aut auis, quæ in eo tẽporis spatio, quo semel salutatio Angelica recitatur, conficeret milliaria 176660. hoc est circumiret plusquam septies totam terram ab ortu in occasum sub Æquatore cum ambitus terræ milliariorum 2250. in hoc numero. 176660. contineatur sæpius quam septies, quæ velocitas captum humani ingenii excedit. Hoc autem ita esse, facile sibi quiuis persuadebit, si attente consideret in quarta horæ parte vix dici posse 60. salutationes Angelicas, atq; adeo 240. in vna hora. Vel si mauis, tanta est velocitas motus illius puncti in vna hora, quanta esset alicuius sagittæ aut auis quæ totam terram ab ortu in occasum sub Æquatore vna hora circumiret millies, octingenties, & octuagies & quater.

Sane quo magis rem intueor, penitiusque considero, quo & magis admirer, magisq; videam omnia hæc inferiora, quamuis magna & præclara videantur, non nisi meras nugas & vanitatem, cum cœlesti habitaculo comparata esse: adeo vt mundus hic inferior instar falsæ & deceptricis officinæ sit, cuius omnes merces, creaturæ inquam, nobilissimæ ac præclarissimæ nonnisi signa sunt & no æ diuitiarum & mercium, quæ in amplissimo diuinæ maiestatis reconditorio, cœlo inquam, continentur. Quæ mercatores visa est voluisse imitari, qui cum plurimas & pretiosissimas merces in officina habeant, externis nonnisi specimen earum rudi [illegible] inuolutũ & aliquam partem sed vilem, repræsentant, vt ita transeuntes viso specimine ad emendum inuitentur. Ita quidquid in hoc mundo inferiori cernimus, splendorem nempe solis, cornua lunæ, pulchritudinem cœlorum, animalium varietatem, auium discrimen, metallorum productionem, mon-

tium

tium altitudinem, aliaque naturæ miracula, magnus ille Deus forinsecus in magno vniuersitatis theatro, velut signa & notas mercium preciosissimarum, quæ in cœlesti reconditorio magna abundantia continentur (in quo iuxta Psalmistam *gloria & diuitiæ*,) proposuit, vt nos scilicet ad eadem auro caritatis, bonorumque operum nummis emenda inuitaret.

Psal. 111.

Vlterius quin etiam progredior, ac dicere audeo, locum illum voluptatis contemplando, cœlum ciuitatem esse, mundum hunc nonnisi suburbia, cœlum palatium regium, mundum nonnisi equile aut bouile, cœlum patriam, mundum exilii locum videri. Vnde Apostolus: *inuisibilia ipsius à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur*. Cum enim totius vniuersi statum considero, eamq; pretiosas illic merces intueor, corpora inquam cœlestia scitissime elaborata, planetas tanto artificio orbi suo infixos, sidera tam dextre suo quæque loco disposita, elementa creaturarum propagine fecunda, terram scilicet in animalium, aerem in auium, mare in piscium genere producendo, solo igne sterilescente, nihilq; producente, ipsas quin etiam creaturas omni ex parte absolutissimas, & perfectissimas, admiratione extra mentis statum raptus, animi vlterius oculos sustollo, longiusq; procedens considero mecum tacitus, longe ampliora, ac præstantiora, in cœlesti officina latere. Si enim tam splendidum ac magnificum creator domicilium patuerit seruis & mancipiis, quid illum amicis, electis, & filiis fecisse existimandum est? *dedit illis potestatem filios Dei fieri*, ait Ioannes.

Rom. 1.

Ioan. 1.

Simile.

Si regium ingressus palatium, videres ipso in introitu, loca seruorum, coquinam, stabulum, aliaque agasonum, mulionum, lixarum, ac calonum habitacula, pretiosissimis aulæis conuestita, deaurata, magnoque artificio concinnata, laqueata, incrustata depicta, parietes adhæc coloratos, fenestras vitreas imaginib. decoratas, ianuas vermiculatas, porticus bene circumquaq; adornatas, atq; omnia artificiosissime elaboratas; an non obstupescens tecum ipse diceres, Si tanta sit pulchritudo habitaculorum calonum & seruorum, quanta in cubiculis, atriis, & interiori Principis domo elucere debet magnificentia? quis splendor in cubiculis altioribus vbi magnates habitant, cum in inferioribus, & ipso in stabulo, tantus decor & amplitudo appareat? Quid est, Auditores, mundus hic aliud quam seruorum, qui peccatores sunt, commoratio, culina ebriorum ventriq; deditorum, quam bestiarum, luporum inquam, vrsorum, leonum, tigrium, draconum, viperarum, serpentium stabulum, si tantus tamen in his omnib. eluceat splendor & decor, si fornices eius, id est celestes orbes, hianthino colore niteant, si parietes eius, i. est elementa, aulæis conuestiti sint, si turres, id est montium iuga, tam excelsæ sint, si ianuæ, id est Oriens, Occidens, Septentrio & meridies, tam scite compositæ, sol item & luna, quæ sunt velut fenestræ per quas lumen ingreditur, tanta artificio códita, si cetera deniq; tam scite & ordinate efformata sint, an nó oculos mentis in altum tollere, vltraq; nubes & domos aereas cogitatione transcendere ac cogitare necesse est? si loca hæc infima adeo splédida sint, hæc equilia, hæc suilia hæc antra crocodilorũ speluncæ ferarum ita niteant, quid de superioribus Angelorũ cubiculis, de tentoriis æternis, de atriis Beatorum, de domo Dei, deq; vniuersæ militiæ cœlestis palatio dicendum?

Sæpius animo hoc voluebat Augustinus, omnesq; mundi creaturas mente percurrēs, atq; inde in cœlestia transcendens, exclamabat interdum admirans, *O Domine si tanta tribuis nobis in carcere, quid dabis in patria? si tanta tribuis amicis & inimicis, quid est quod seruasti solis amicis*. Quasi diceret, si Deus mundum tam magnificum effecerit, ita cum exornarit, in quo tamen boni & improbi, Dei electi & inimici degunt, annon credendum est, cœlum millenis partibus excellentius & præstantius esse, cum id solis amicis, Angelis inquã & Beatis omnib. destinatum sit?

Med. S. Aug.

Eadem sese meditatione interdum communiebat Ioannes Chrysostomus, ita namq; in Epistolam ad Rom. commentatus est, *suspicimus cœlum, quando se nulla interponit nubes, & clara est omnis corona eius, Deinde pulchritudinē aspectus eius aliquandiu contemplan-*

tes, intelligamus postea statum illius gloriæ tanto melius effecit, quanto lu eis testu aurũ est mollius.

3. Reg. 10. Allegoriam iam producamus. Regina Saba quamprimum vt Salomonis palatium ingressa, eiusdem decus & pulchritudinem, atriorum cubiculorumq; venustatem & capacitatem, seruorum vestes, mores, ordinem & modestiam conspexit, è quibus omnibus de interiori splendore, deq; Principum moribus & elegantia diiudicare potuit, admirans in terram corruit, & non mansit in ea spiritus. Ad eundem modum anima, dum mundi huius palatium extrinsecus conspicit, eiusq; creaturarum pulchritudinem contemplatur, simulque cogitatione ad interius cœli atrium transcendit, cœlestiumque Principum Angelorum sc. & Beatorum, nobilitatem & splendorem considerat, an non præ admiratione in exstasim rapta animi deliquium patietur?

Eia agite igitur, Auditores, locum hunc in mente gerite, præ oculis semper habetote, semper animo ille insculptus maneat, agite, oculos cordis in altum interdum attollite, &

Psal. 83. cum Psalmista admirantes exclamate, *Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum! concupiscit & deficit anima mea in atria Domini.* Locum hunc eiusq; magnificentiam semper recordemini, ac numquam mente deponite; nam tantum recordatio illius emolumentũ, & obliuio detrimentum affert, vt numquam à via mandatorum Dei qui eadem cogitat, possit deflectere vnde bene Sapiens, *Recor-*

Eccles. 7. *dare nouissima tua, & in æternum non peccabis.*

Ita porro mihi persuadeo, ardentissime animarum sponse, quis enim vitiis indulgeat, aut à virtutis semita deflectat, cum per peccatum cœlestis gloriæ discrimen incurrat? Profecto, de me vt loquar, Domine, ita me eiusdem gloria & dignitas transuersum agit, vt quamuis vniuersum mundum lucrari queam, & imperium orbis instar Alexandri, obtinere, imo mille mundos acquirere, modo peccato consensum præbeam, hodie firmiter proponam, numquam huiusmodi facinus admittere, ne forte iure meo excidam, hæreditate cœlesti, quam exspecto, quamque filius eius sanguine ac cruce nobis sua acquisiuit, in æternum priuer. Omnium itaque potius iactura fiat, quam cœli, loci illius iucundissimi altissimi, in summo mundi cardine constituti, ac proinde nobilissimi, omniumque locorum in rerum natura existentium præstantissimi; loci quem palatium diuinæ maiestatis tuæ, in domicilium Angelorum, in sanctarum animarum receptacula, delegisti. Valeat mundus, valeant eius ineptiæ ac nugæ, valeat eius fucus & splendor vitreus, viuat cœlum, viuat requies illa suauissima, viuat in anima illius perennis memoria, memoria inquam domicilii, voluluptate & deliciis redundantis. Viuat denique locus æternæ beatitudinis, ad quam nos perducere dignetur Pater & Filius, ac Spiriritus sanctus, Amen.

FERIA TERTIA.

DE BEATIS, COELI INCOLIS.

Partitio.

I. *De felicitate beatorum.*
II. *De Sanctorum æternitate.*
III. *An eadem sit aut dispar gloria Sanctorum.*
IV. *De Aureola Sanctorum.*

Memorare nouissima tua, *ac beatitudinem imprimis sanctorum cœlo receptorum*, & in æternum non peccabis. *Eccles. 7.*

FIGVRA.

AQuila illa Euangelica Ioannes, quæ inter omnes, tam sublime euolauit, vt diuinæ essentiæ solem quam proxime conspexerit, vidisse sese in Apocalypsi ait, magnam hominum turbam, quam nemo dinumerare poterat, ex omni natione, populo, Apoc. 7. tribu, lingua, loco collectam stantem ante thronum & agnum, albis vestibus indutam, palmas manibus gestantem, laudemque Deo & hymnos concinentem. Cum mystici huius emblematis sensum inuestigarem,

beatam

beram Beatorum sortem hic ad oculum exprimi perspexi, & per turbam illam omnes sanctos ex omni natione & populo congregatos, albis innocentiæ vestibus indutos, palmasque in victoriæ signum manibus gestantes designari, qui ante thronum diuinæ maiestatis consistentes, iucundissimos assiduè hymnos Deo Optimo Maximo sine fine continuant, & harmoniam edunt suauissimam. Latius hoc vobis hodierna die deducere est animus, modo solita S. Spiritus aura afflet, & virgo Deipara intercedendo apud filium & agnum non desit. Quocirca Angelicam illi salutationem offeramus.

AVE MARIA.

1. Potentissimus ille Israelitarum rex, Iudæorum Hercules, Philisthæorum terror, celebertimus Ecclesiæ Prophetes Dauid, cum diuina in hominum genus collata beneficia, interea dum adhuc in terris agerent, secum perpenderet, admirans exclamat, *Domine Dominus noster quam admirabile est nomen tuum in vniuersa terra! Quid est homo quod memor es eius, aut filius hominis quoniam visitas eum? Omnia subiecisti sub pedibus eius.* (Psalm. 8.) An non enim ingentis amoris testimonium est, quod homo statim à suæ creationis primordio rex à Deo fuerit constitutus, imperiumq; in pisces maris, in volucres cœli, inque omnia terræ animalia obtinuerit, & pedibus eius subiecta sint: cœlum quoque & elementa, terra & orbis ob vnicum hominem condita, vt iisdem frueretur, recrearetur, & dominaretur.

Deus admirabilis est in Sanctorum gloria. Verum enimuerò, si pius ille princeps tantopere admiratus est, quod in orbis creatione in hominis gratiam peractum est, quando nimirum omnium rerum dominium in eum est collatum, quid dixisset fecissetque, si, quæ Deus in gloriam Sanctorum, & ad beatitudinem electorum complendam præstitit, considerasset: hic sc. pleno ore exclamasset, *Domine Dominus noster quam admirabile est nomen tuum*, (Psal. 8.) & affectus erga hominem incredibilis! cum, vel semel tantum hoc perpendens, obstupescendo aliud nihil diceret, quam *Mirabilis Deus in Sanctis suis.* (Psal. 67.) Quasi dixisset, Mirabilem quidem se in hominis creatione Deus reddidit, & deinde in eiusdem redemptione multo mirabiliorem, maximè tamen in beatitudine quam eidem præparauit. Occasionem sc. hominibus dedit, se vt admirarentur cum vniuersam hanc rerū machinam condidit, elementa suo quæq; loco disposuit, ventis alas addidit Oceani fluctus compescuit & composuit, montes adaptauit, valles depressit, arboribus radices, Esse mineralib. vitam animalib. hominibus vero intelligentiam attribuit, ac præsertim cum Sanctis gloriam sempiternam præparauit.

Hic nempe insignes veteris testamenti figuræ complentur. Tunc sc. diues ille rex Ezechias, (4. Reg. 20.) potentiæ ac magnitudinis suæ thesauros reserando eosdem legatis Babiloniis id est hominibus, Babylone, id est mundo profectis, ostendit ac communicat. Tunc maximus ille Monarcha Assuerus, qui non centum viginti septem, ab India vsq; in Æthiopiam, sed ab vno polo ad alterum, & quatuor mundi cardinibus imperat, quo magnificentiam suam demonstraret, splendidum æternæ beatitudinis epulum optimatib. regni id est Angelis, & subditis, non modo qui in Susis sed qui in magna mundi ciuitate cōmorantur præparat. O epulum vere regium ac lautum! quod iam à quinque annorum millibus durat, & non absumitur.

Tunc quoque Ioseph, quamuis male olim à fratribus, nobis inquam, habitus, totius Ægypti mundi huius Princeps ac Dominus cōstitutus, Iacobi filius, fame & inedia oppressis, gloriæ horrea aperiet, beatitudinisque æternæ grano saturabit, Iosephi Patriarchæ verba identidem repetens, *Imple saccos*, (Gen. 44.) id est, capacitates, animæ & corporis Sanctorum meorum, *frumento*, gloriæ & fœlicitatis, *quantum possunt capere*, id est, vnicuique iuxta merita: illæ quidem figuræ, iam etiam parabolas producam.

Tunc etiam benignus ille paterfamilias, humaniter & clementer filios illos prodigos, paterna olim domo egressos, & tandem, omni gratiarum & charismatū substantia cōsumta, è peregrina illa mundi regione in qua dudum errauerant, per diuturnam pœnitentiam reuertentes, recipiet, amplectetur, fo-

uebit, stringet, magnoque affectu exosculabitur dicens, *Cito proferte stolam primam, & induite illos, & date annulum in manibus eorum & calceamenta in pedes eorum*, stolam nempe immortalitatis, vestimenta gloriæ, annulū æternitatis, & calceamenta certitudinis. *Luc. 15.*

Tunc homo ille rex, qui nuptias filio suo in cœlorum habitaculo parauit, dicet electis, qui iam inde à primordio mūdi, per æternam prædestinationem, ad easdem inuitati erant. *Omnia sunt parata, tauri mei occisi sunt venite ad nuptias*, numerus electorum cōpletus est, martyres occisi, nihil restat aliud quam vt intretis, & epulo reficiamini. Tunc clamabitur, quod olim clamabat in Canticis sponsa, *Bibite amici & inebriamini charissimi*: bibite calicē æternæ fœlicitatis, vos martyres Apostoli, & quotquot me olim ex animo dilexistis, bibite vt tandem inebriemini. Aliquid hic insinuat Psalmistia dum ait, *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.* An non igitur Deus hic se penitus admirabilem reddit? An non hæc Sanctorum gloria vobis incredibilis videtur? an non eorum sortem beatissimam prædicabitis? *Matth. 22.* *Cant. 5.* *Psalm. 35.*

Scriptura sacra cum electorum sortem describeret, reges eos vocat & coronas capite gestantes. Ita namque in Apocalyps. legitur, *In circuitu sedis sedilia viginti quatuor, & super thronos viginti quatuor seniores, sedentes, circum amicti vestimentis albis, & in capitibus eorum corona aurea.* Scio per seniores hos, Ecclesiastas a Gregorio Magno intelligi: sed Glossa ordinaria, Richardus de S. Victore, Rupertus, aliique de illustrioribus Sanctis eadem verba accipiunt, tam de noui quam de veteris Testamenti, quales sunt duodecim Patriarhæ & duodecim Apostoli, qui pariter numerum vigesimum quartum conficiunt. Equidem de omnibus Beatis in genere intelligo, quia numerus duodenarius, plurimum in sacris libris vel is ipse duplicatus, vicesimus quartus, pro vniuersitate accipitur: describuntur autem vt senes, quo eorum ætas, sortisque eorum perpetuitas designetur. O quænam ætas, quænam felicitas, eoquæ beatitudo! nondum igitur vobiscum quam ingens eadem sit, imaginamini? *Apoc. 4.* *Lib. 1. reg. cap. 2.*

Ceterum ex bonitate & liberalitate, quā in hac vita diuina erga nos maiestas, tum remunerandis iustorum meritis tum in compensandis virtutibus moralibus impiorum ostendit, Beatorum gloria & mercedis eorum amplitudo colligi potest. Si enim tantam in hac lachrymarum valle munificentiam ac largitatem declarat, quam ampla esse debet merces, quam in cælo electis præparauit! Ita nempe argumentatur Augustinus in soliloquijs, *Si tu Domine, pro hoc corpore ignobili & corruptibili tam magna & innumera beneficia præstas, à cœlo & ab aere, à terra & à mari, à luce & à tenebris, ventis & pluuiis, qualia quæso & quam magna & innumerabilia erunt illa bona, quæ praeparasti diligentibus te in illa cœlesti patria, vbi te videbimus facie ad faciem? Si tanta nobis facis in carcere, quid ages in palatio? Si tanta solatia in hac die lachrymarum, quanta conferes in die nuptiarum*: O vere diuina ac plane cælestis meditatio!

Similem propemodum habet in paraphrasi Psalmi. 83. *Bona cogitate & considerate fratres, quæ dat Deus peccatoribus, & hinc intelligetis, quæ seruet seruis suis fidelibus: blasphemantibus eum quotidie, dat cœlum & terram, dat fontes, fructus, copias, vbertatem, qui talia peccatoribus dat, quid eum putas seruare fidelibus suis?* Nec solus Augustinus ex rebus inferioribus superiorum dignitatem, Beatorumque felicitatem, ex viuentium sorte dimensus est: sed & Fulgentius, Episcopus Ruspensis, referente Surio, die 1. Ianuarii, cum in Arianorum persecutione Romam venisset, senatorum amplitudinem maiestatemque, populi multitudinem, antiquorum marmorum decus, pyramidum antiquitatem, amphitheatri splendorem, opumque ac luxus affluentiam esset contemplatus, ad se mox reuersus, dicere cœpit adstantibus, *Quam speciosa potest esse Ierusalem cœlestis, si sic fulget Roma terrestris, & si in hoc sæculo datur tanti honoris dignitas diligentibus vanitatem, qualis honor & gloria præstabitur sanctis diligentibus veritatem?* An non præclara vobis hæcce videtur ratio? *Dei erga peccatores liberalitas.* *S. Fulgentii dictum.* *Tom. 1. in vita S. Procopii.*

S. Procopius Gazensium Episcopus cum Surius Constantinopolim venisset, eo tempore quo Theodosius Iunior Imp. ad baptis-

mum

anum portabatur, & pompam magnificentiamque imperialem, quæ tum peragebatur, vid sset, dicere cœpit, *Si ea quæ paulo post euanescunt, tantam habent gloriam quanto magis cælestia, quæ parata sunt Sanctis Dei.* Tanta namque eadem sunt, Beatorumq; cœlo perfruentium sors adeo læta & felix, vt si eam semper ob oculos haberemus, nunquam amplius diuinam maiestatem offenderemus: vnde verissimum est axioma Sapientis, *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.* Atque hoc est stadiũ, in quo hodie mea decurret oratio, & quidem in bigis, primo dicam magnitudinem gloriæ Beatorum, secundo disquiram num eadẽ omnium sit beatitudo, & num vnus alterum beatitudine antecellat. Primum igitur incipiamus.

Eccl. 7.

III. Tria sunt quę Beatorum sortẽ commendabilem reddunt.

Tria sunt quantum colligere possum, quæ Beatorum sortem admirabilem reddunt, primo ipsa eiusdem duratio, quæ non in centum, aut mille, dies mille, aut millies mille annos, sed in omnem æternitatem excenditur. Vnde apud Danielem legimus, *Fulgebunt quasi splendor firmamenti, & quasi stellæ in perpetuas æternitates.* Et apud Esdram, *Parati estote ad præmia regni, quia lux perpetua lucebit vobis, per æternitatem temporis.* Et apud Apostolũ, *Æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* Sed omnium certissima est promissio illa Saluatoris apud Ioannem, *Qui credit in me, habet vitam æternam*: Adeo vt, cum beatitudinis huius duratio perpetua sit, gaudia & voluptates, quæ eandem comitantur, perpetua quoque sint & perennia, & nunquam finem habitura. Non erunt illic gaudia qualia tua sunt ô munde, quæ vere gaudia appellari nequeunt, eo quod breuia sint, & mox vt exorta euanescant, gaudia inquam, quæ semper à lachrymis quam proxime excipiuntur, & in dolores desinunt. *Extrema namque gaudij, vrait Sapiens, occupat luctus*; gaudia fugacia & momentanea, quæ vix momento permanent, & instar venti in auras subito euanescunt. Vnde Iob, *Gaudium hypocritæ ad instar puncti*: per hypocritam hunc intelligamus mundum, qui instar hypocritæ & simulatoris perfidus est, proditor, in constans, & vafer. Adhæc gaudia hypocritæ huius facile cõcutiuntur, non sunt permanentia, vix enim

Dan. 12.

4. Esdr. 2.

2. Cor. 4.

3. Ioan. 6.

Prouer. 14.

Iob. 20.

Mũdi gaudia breuia sunt.

deliciæ locum aliquẽ ingressæ sunt, quin statim luctus, tristitia, lachrymæ, & angores ianuam pulsent. Audiamus quid Propheta dicat, *Ad vesperam demorabitur fletus & ad matutinum lætitia*: idest, mane risus, vesperi ingruent lachrymæ, si dies oriens delicias & voluptates afferat, serus vesper luctũ vehet. Testis sit huiusce meæ sententiæ domus & familia Iob, omnes ecce filii eius nonnisi de risu deliciisque loquebantur & ecce mors, & repentina calamitas imminebat. In palatio Baltasseris regis nonnisi de epulis & conuiuiis sermo erat, & ecce repente luctus & dolor, & inexspectata regis fata præ foribus.

Psalm. 29.

Iob. 8.

Dan. 5.

At non ita de cælestibus gaudiis sentiendum: hæc siquidem in perpetuum permanẽt; & absolute vt loquamur, æterna sunt & sempiterna. Testatur id ipsum Propheta dicens, *Gaudebitis & exultabitis vsque in sempiternum.* Et præterquam quod perennia sint & permansura adeo etiam grandia sunt & ingentia, vt nõ spiritus modo ac facultates animæ, sed ossa ipsa, partesque corporis animæ expertes eadem expertura sint. Testem huiusce opinionis habeo Psalmistam, dum ad Dominum lachrymans ait, *Auditui meo dabis gaudium & lætitiam, & exultabunt ossa humiliata*, i. ita aliquãdo, speroquidem Domine, aures meæ in cælo angelica harmonia demulcebuntur, vt incredibili non modo intrinsecus & in anima, gaudio perfundendus sim, sed & ossa mea ingentem lætitiam habitura, adeo vt & præ gaudio exultatura sint.

Gaudia cæli æterna sunt.

Isai. 65.

Psal. 50.

Et quoniam gaudia hæc æterna sunt, ideo Beati in sacris litteris columnis comparantur, *Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & scribam super eum nomen Dei mei.* Respicit promissio hæc futurum Sanctorum statum, in quo Beati instar columnæ firmi perstabũt, nulli mutationi aut casui obnoxii, sed de sua sorte securi & certissimi. Figura huius rei sunt columnæ illæ argenteæ, queis thronus Salomonis innitebatur, quarum in Canticis Canticorum est mentio, *Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani columnas eius fecit argenteas*: atque in hunc sensum eas interpretatus est Venerabilis Beda. Figura item sunt sexaginta illæ columnæ de lignis Cethim, argenteis laminis conuestitæ, æ-

Apoc. 3.

Cant. 3.

Beati columnis comparantur.

 reisq;

reisque basibus innixæ, quibus Tabernaculum Mosaicum fulciebatur: quia, cum Sancti æneo semper, dum viuerent, pectore fuerunt, id est, in rebus aduersis infracti & inuincibiles, diuinarumque rerum cōtemplatione velut laminis argenteis cooperti, ideo in cælo instar columnarum perseuerant firmi, immobiles, de sua beatitudine securi, nulli commutationi obnoxii, quod & illis Psalmographi verbis confirmari potest, *Ego confirmaui columnas eius.* Psalm. 74.

Porro columnæ hæ in cœlo erectæ, regium in tergo Messiæ nomen inscriptum gerent: Christus enim morte sua ac passione promeruit, vt tot animæ, velut pyramides triumphales, æternaq; victoriæ & triumphi sui momumenta, in cælo erigerentur. Quot hic Deus bone pyramides quot hic arces videre erit? Trecentas quidem vno die Athenienses, teste Plutarcho, Demetrio Phalereo optime de rep. merito erexere: sed ipsa nos docet fides, plures in cœlo in honorem Iesu Christi, qui Deus simul & homo est, quique tam de cœlestibus quam terrestribus, de Angelis simul & hominibus bene meritus est, columnas & monumenta victoriæ erecta esse: & quidem tot, vt Apostolus easdem se numerare vix posse dicat, *Vidi turbam magnam quam denumerare nemo poterat.* Apoc. 7.

Iterum igitur repeto, beatitudinem ciuium supernorum mutari non posse aut terminari, sed perennem ac perpetuam esse. Preclarū mihi hic Psaltes testimonium suggerit cum Ierosolimitanæ ciuitati loquens, ait, *Lauda Ierusalem Dominum lauda Deum tuum Sion: quoniam confortauit seras portarum tuarum.* Qui de cœlesti Ierusalem analogice versum hunc interpretantur, deque gloria Beatorum hic sermonem fieri putant, optime mihi sensisse videntur: nullus enim inimicus iis amplius nocere poterit, nullus obtritis portis, beatitudinem eripere, sed de sua salute ac felicitate securi, æterno gaudio perfruentur. Idem innuere in Apocalypsi sua voluit Ioānes, dū vidisse se ait paruulos *stātes ante thronū Dei*, quo situ corporis cōstātia & gloriæ immobilis ppetuitas designatur. Psal. 147. Apoc. 7.

Nobile illud ac precelebre tabernaculum Moysis, quod variis mysteriis scatebat, quodque hyanthinis pellibus coopertum, cœli intuentibus similitudinem reddebat, vt Iosephus ait, gloriæ quoque cœlestis symbolum fuit, ipsum enim de lignis Cethim, quo modo apud Hebræos Cedri nuncupantur in corruptibilibus compactum erat: vt hinc euidens fieret, Sanctorum felicitatem nullo vnquam tempore corrumpendam, nulli mutationi obnoxiam esse, sed semper incorruptam permansuram. Lib. 3. Ant.

Ecce & aliam figuram. Ciuitas illa, de qua in Apocalypsi, quadrata erat, & figuræ cubicæ quæ constantiæ & firmitatis symbolum est, quæque eundem semper quaquauersum aspicientibus intuitum reddit: porro primum murorum huius vrbis fundamentum constat ex iaspide, qui securitatem designat: nam is, vt naturalium rerum scriptores aiunt, audaciā meticulosis addit, & in aduersis hominem infractum efficit. Omnia hæc signum esse putem sortis beatorum ciuium cœlestis Ierusalem, cuius sortis primum fundamentum est ipsa securitas, & quadratura æternitatis, quæ semper eadem est quibus omnibus permanens & immutabilis eorum beatitudo designatur. Apoc. 21.

Secundum, quod eorum felicitatem & gloriam admirabilem reddit, est ipsa loci, in quo cōmorantur, dignitas & splendor, de quo heri abunde locuti sumus: tamen dicendum restat, loci huius pulchritudinem & venustatem, magnum ad Electorum gaudia momentum afferre: loci inquam, quem Deus in habitationē sibi delegit, loci in loco vnde omnia loca conspici possunt consisti, loci de quo hoc diuinum Anselmi exstat elogium: *In eo est vita sine morte, iuuentus sine senectute sanitas sine infirmitate, requies sine labore, gaudium sine tristitia, pax sine discordia lux sine tenebris delectatio sine fastidio, agilitas sine ponderositate, fortitudo sine imbecillitate.* O igitur locum amœnum & iucundum! Quis de simili audiuit vnquam? Quam gratum sc. & volupe erit, habere Deum supra, Angelos ad latus, tot soles ante, tot stellas infra & omnē aeream & sublunarem regionem sub pedibus? O locum inæstimabilem, qui nimirum omnes cœlestes orbes infra se videt! eorum namque scitissimus situs, magnitudo immēsa, ex- Loci dignitas in quo sancti agunt eorū gloriam auget. Ed. simil. c. 16.

ſa, eximia pulchritudo, motus temperatus, & velut ad numerum compoſitus, celeritas adhæc & conſtans motuum varietas, admirationem & amorem mortalibus afferunt.

Locus hic, Philoſophi, non eſt amplius capax corporis grauis, ponderoſi, & naturalis, ſed leuis, ſubtilis & glorioſi: locus qui nunquam mutatur, ſed ſemper idem permanet, cuius finis ipſa eſt æternitas: locus denique in quo nulla corruptionis, generationis, aut peccati eſt mentio: adeo vt quicunque ad eundem peruenerunt, ab omni huiuſmodi defectu ſe liberos, & ab omni peccandi poteſtate in æternum immunes eſſe, cõfiteri queant. *Sancti in cœlo peccare nequeunt.* Et ſane ex huiuſmodi beatitudine, tanta in modum gloriæ accidentalis in intellectum Beatorum propter ſummi quod adepti ſunt boni fruitionem, delectatio, tantaque in eorum voluntatem redundat rectitudo, vt nunquam peccare amplius, aut à iuſtitiæ tramite poſſint deflectere. Locus enim hic & peccata ſunt incompatibilia.

Strab. l. 10. Nam vt Naturalium rerum ſcriptores aiunt, Certam maris mediterranei inſulã neſcio quo occulto naturæ miraculo, veneni expertem eſſe, & nullos ſerpentes alere, aut quidquam noxium. Ita dicere poſſumus: cœli incolas ab omni peccato immunes eſſe, nullumque peccati virus, aut immunditiam apud illos dominari. Locus nempe hic & venena, territorium hoc regium & letale animæ virus, incompatibilia ſunt: nam cum Beati ſemel eodem peruenerint, credendum eſt eos in gratia confirmari, imo ne de peccato quidem cogitare poſſe.

Credebat Origenes Beatos peccare poſſe. Hæc dixi, vt Origenis errorem confutarem, credebat enim ille, iam à mille quadringentis annis, Beatos qui cœlo comprehenduntur, adhuc peccare poſſe, primumque librum de Principiis tetra erroris huius fuligine denigrauit: homilia vero decimatertia in Lucam ſcripſit, Angelos interdum in vitia prolabi. Eodem in errore verſatus fuit Iacobus Faber Stabulenſis vt ex opuſculo de tribus Magdalenis videre eſt, ſed hunc aperttiſſimis rationibus refellit Bartholomæus Medina magni nominis & eruditionis vir, qui bene de Fabro hoc vſurpari poſſe adagium illud ait, *Tractent fabrilia fabri.* Eſt namque omni certo certius, peccatum cœleſti habitaculo exulare, nullique Beatos peccandi propenſioni obnoxios eſſe: eſſet n. incerta eorum felicitas, nec gaudium eorum integrum ac plenum foret, falſoque Dominus dixiſſe conuinceretur, *vt gaudium veſtrum ſit plenum.* *Ioan. 16.*

Vnde fiat Beatos nõ poſſe peccare. Sed qui hoc fiat, & vnde felicitas hæc, qua à peccato immunes ſunt, oriatur, diſputant in ſcholis Theologi; eſtque quæſtio ſatis perplexa. Scotus namque monſtrum illud ingenii, nullam aliam huiuſce impeccabilitatis cauſam dari poſſe exiſtimauit, quam merum Dei beneplacitum, & legem quandam extrinſecam, qua magnus ille Princeps in æternum diuinæ viſionis fruitione Beatos beare, in eiſque amorem eſſentiæ ſuæ ſuper omnia inuiolabiliter conſeruare voluit: hic autem amor omnia peccatorum & ſcelerum genera ab eorum voluntate excludit, adeo vt nunquam in aliquam prauam propenſionem concurrere, aut conſenſum in peccatum præbere velit: idque ideo fieri ait, quod voluntas inſtar Regis abſoluta & libera ſit, & à nemine cogi poſſit. *Lib. 4. ſent. diſt. 49. q. 6.*

Huius autem opinionis non eſt D. Thomas ſed putat è contra, omnia hæc è natura beatitudinis originem ſumere, hancque impeccabilitatem, qua Sancti donati ſunt, referri debere ait, in continuam diuinæ eſſentiæ viſionem: ita namque illi hanc intuendo rapti ſunt, vt oculos ab eadem aut voluntatem nequeant diuertere, aut mente iniquũ quid & nefarium quod aduerſus Deum reſultet concipere. *1. 2. q. 5. 4.* Quod hac ratione confirmat. Quod, inquit, bonum communiter agit in homine, interea dum hic adhuc peregrinamur, idipſum in beati alicuius voluntate efficit diuina eſſentia: atqui voluntas viatoris, interea dum hic agit, ita bono in genere copulata eſt, aliud vt nihil deſiderare, præter idipſum queat, omniaque quæ hic diligimus velut bona vel ſaltem ſub boni ſpecie, amplectamur. Voluntas igitur comprehendentis & Beati, nihil deſiderare poteſt, quod non diuinæ eſſentiæ vſquequaque reſpondeat, nihil proinde niſi ſolam virtutem, & nullum vitium. Sed cœptam materiam proſequamur.

Tertium

III. Consortium cum quo Beati agunt eorum gaudium amplificat.

Tertium quod Sanctorum beatitudinem mirum in modum exaltat & exaggerat, est ipsum cõsortiũ & sodalitas, cum qua in perpetuum agunt, an non enim magnum quid & præter commune hominum votum sit, semper coram diuina maiestate apparere, cum Cherubim & Seraphim perpetuo versari, cum Potestatibus, ac Principatibus nunquam non agere, Angelorum deniq; cõmercio gaudere? An non ingens quoddam gaudium sit, cum omnibus qui vnquam vixere Sanctis viuere, cum naturæ principibus degere, in ipso Angelorum palatio, & inter cœlestes optimates? societatem hanc mirum in modum Pontifex exaltat Gregorius, *Ibi hymni dici Angelorum chori, societas supernorum ciuium, ibi dulcis solemnitas à peregrinationis huius tristi labore redeuntium, ibi prouidus Prophetarum cœtus, ibi iudex Apostolorum numerus, ibi innumerabilium martyrum victor exercitus.* O sodalitium exoptandum, ô viciniam felicem vere ac beatam!

Homil. 14. super Euangelia.

Phocion Atheniensium dux cum domum quandã venum exponeret, simul edixit, bono eam vicino gaudere, non litigioso se, aut vinoso, existimabat scil. hanc proprietatem non parum ad eius bonitatem conducere. Vbinã vos estis Christiani? hæreditas illa cœlestis, quæ tot iam annis non ingenti pretio diuendenda, sed dono proposita est & vltro oblata, optimo sita est loco, bonos & faciles habet vicinos: Angelos nimirum & Sanctos: inuites vos hæc vnica consideratio oportet, vt eam vobis comparetis. Hoc spectabat vates regius cum diceret, *Funes ceciderunt mihi in præclaris, etenim hæreditas mea præclara est mihi*, ipsa scilicet Sanctorum societate & vicinitate commendabilis. Offert hanc nobis quotidie non pretio, sed gratis Deus, publica præconis, id est, sacræ scripturæ, voce edicit, bonis eam vicinis circumdatam esse, omni nimirum cœli terræque nobilitate: atque hoc per Ecclesiæ suæ doctores nullo nõ tempore promulgauit, & imprimis per D. Augustinum, *Cum transierit, inquit, gemitus noster omnes vna voce, in vno populo in vna patria consolabitur, millia millium coniuncta psallentibus Angelis, & choris cœlestium potestatum, in vna ciuitate viuentium.*

Psal. 15.

Super Psal. 15.

Quod autem beatitudinem, quæ in hac iucunda societate consistit, magis admirabilem reddit, est summus in tanta Sanctorum multitudine & varietate, animorum consensus & incredibilis vnio. Admiratur hoc psaltes dum canit, *Ecce quam bonum & quam iucundum habitare fratres in vnum*: hanc porro societatem vnguento pretiosissimo ex variis odoramentis, myrrha, balsamo, & cinnamomo composito, quo summi Sacerdotis vertex inungi solebat, comparat, *sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam Aaron:* Ait insuper glossa Ordinaria, duos illos Cherubin, quos Salomon in templo Domini collocauit, eiusdẽ magnitudinis & æqualis proportionis exstitisse: hæc autẽ vtriusq; similitudo & æqualitas, vnionem, qua Sancti qui in cœlo instar Cherubin & Angelorum sunt, inter se vniti sunt designat.

Psal. 132.

Ibidem.

3. Reg. 6.

Doctissimus Augustinus Psalmum 150. explicans, ait hunc totum de Beatis intelligi debere; & addit è variorum instrumentorum musicorum, quæ illic recensentur, vt sistrorum, psalteriorum, organorum, cymbalorum, tympanorum, dissona consonantia, Beatorum vnionem & animorum inter se cõsensum optime denotari. Quamuis enim illi beatitudine differant, & gloria, inter se tamen quam optime conueniunt, nec vel minimum alter ab altero discrepat. Verba illius producamus, *Habebunt, inquit, etiam tunc Sancti differentias suas consonantes, non dissonantes sicut concentus suauissimus fit ex diuersis quidem, sed non aduersis sonis.*

In Psal. 150.

Hic siste ô anima mea, & tecum obsecro, cogita, quanta in cœlo ex tam læto ac iucundo consortio voluptas oriatur, quam iucundum sit videre, ingentem illam Sanctorum multitudinem ex omnibus tribubus, & populis & linguis congregatam, coram diuinæ maiestatis throno consistentem! quã voluptas sit in vnico momento tot Angelorum millia Domino gloriæ ministrantia cernere, *Millia millium*, ait Daniel, *ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei.* Et Paulus, *Multorum Angelorum frequentia, & Ecclesiæ primitiuorum qui conscripti sunt in cœlis*; quorum ordinem & in hierarchias distributionem Origines ordini, quem duodecim

Dan. 7.

Hebr 12.

Num. 1.

tribus circum tabernaculum constitutæ tenebant, assimilauit.

Tāti porro David rex sodalirii huius dignitatem faciebat, aperte vt confessus fuerit, mallese vno die iucundo huic cōsortio interesse, quam toto vitæ tempore, imo mille annis, splēdidissima palatia incolere: *Melior est dies vna in atriis tuis super millia.* in Psal. 83. quæ verba S. Augustinus ita commentatus est, *Tanta*, inquit, *pulchritudo iustitia iucunditas lucis aeterna, hoc est incommutabilu veritatis, vt etiam si nō liceat in ea amplius viuere, quam vnius diei mora, propter hoc solum innumerabiles anni huius vita, pleni deliciis & circumfluentia temporalium bonorum, recte meritoque contemnerentur.* In Psal 83. & li. de lib. arbitrio.

Ipsum & Isaias tribus verbis explicauit, sed quæ multis periodis æquiualeant. *Dicite iusto quoniam bene*, verba quidem pauca, & breuis oratio, sed plena emphasi, amplissimumque sensum includens, an non enim Isai. 3. præclara, ne dicam diuina, Sanctorum sors est, qui Dei conspectu & Angelorum familiaritate perfruuntur. Nullus profecto par haberi bonos in mundo potest, quippe qui omnem honorem excedat, quem dum Propheta regius perpenderet, admirans ait, *Nimis honorati sunt amici tui Deus*, quod diuino tuo cōspectu perpetuo fruantur, & Psal. 138. Angelos & Archangelos velut socios & sodales habeant. Quin & alibi gloriam hanc exaggerans exclamat, *Quis sicut Dominus* Psal. 112. *Deus noster, qui in altis habitat? suscitās à terra inopem, & de stercore erigens pauperem: vt collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui*, Angelis & Archangelis; qui omnium creaturarum sunt nobilissimi.

Magni quidem fuêre honores, ad quos in Persyde ab Assuero Mardocheus, & in Ægypto à Pharaone Iosephus euectus fuit, quos & Sacra scriptura demiratur: at longe maiores eminentioresque sunt illi, ad quos Gen. 41. Electos suos Dominus sublimat in cælesti habitaculo: triumphus eorum immortalis est, eorum Esse non deficiet, sors eorum æterna, conditio interminabilis, gloria infinita, fœlicitas secura, & voluptas nullo vnquam æuo interrumpenda. *Sic, sic honorabitur quem rex voluerit honorare.* Ipse Esther. 6. quoque redemptor noster Christus dignitatem hanc exprimere gestiens, in Euangelio ait, minimum Sanctorum, qui in cœlo commorantur, maiorem fore S. Ioanne Baptista; interea dum hoc in mundo ageret, *Amen dico vobis, nō surrexit maior Ioanne* Matth. 11. *Baptista, inter natos mulierū, qui autē minor est in regno cœlorum, maior est illo.* Ecce, primogenitus ille Zachariæ, puer ille vere admirabilis, miraculum illud mundi, lux illa Iudææ, quamuis magni apud omnes haberetur, & singularibus à Deo priuilegiis donatus esset, vt qui sine peccato originali natus sit semperque à peccato immunis vixerit, digito æternum Patris Verbum monstrauerit, eiq; baptisma contulerit, ad quem synagoga honoris ergo legatos destinarit, qui a multis pro Messia in lege promisso sit habitus, quem Prophetæ Angeli nomine decorarint; hic inquam, quamuis foret huiusmodi minimo tamen Sanctorum regno cœlesti receptorum, in gloria dignitate & eminentia cedat necesse est. O rem, nisi Christus asseruisset, incredibilem!

Regina illa extremo Oriente profecta, dum palatium regis Salomonis esset ingressa, viso splendore & magnificentia eius, adeo consternata est, vt seruos illius & domesticos beatos prædicarit, *Beati viri tui, & beati serui tui hi, qui stant coram te semper & audiunt sapientiam tuam*: quod ipsum & alibi reperitur. Merito quidem hæc dicere 3. Reg. 10. potuisse videris, ô regina, sed potiori 2. Paral. 9. nos iure de Sanctis, incolis illis aulæ cælestis: summi Dei seruis, beatis illis spiritibus reperere eadem possumus, *Beati serui illi*, qui diuinam maiestatem semper ante oculos habent, & æternam illam sapientiam in perpetuum audire merentur. Respexit huc vates regius, dicens, *Beati qui ha-* Psal. 83. *bitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.* Hac loquendi ratione Apoc. 19. vsus est & Angelus cum Ioanne, *Beati qui ad cœnam nuptiarum agni vocati sunt*, & additur, *Et dixit mihi, Hac verba Dei vera sunt*: perinde ac si diceret, Vere hi, qui ad æternæ beatitudinis nuptias per occultam & inscrutabilem Dei præscientiam ac prædestina-

stinationem appellati sunt, felices ac fortunati dicendi sunt: tanta quippe eorum felicitas est, vt verbis exprimi nequeat, aut mente comprehendi. Notare porro vos velim, hic cœnæ nomine beatitudinem designari, & non omnino absurde; nam quemadmodum cœna vltima dici refectio est, & nonnisi sero die, euoluto, peragi consueuit: ita quoque beatitudo, est enim illa postrema refectio, quæ Beatis in cœlesti habitaculo præparata est, idque sub vitæ vesperam. Mundus hic nonnisi rentacula & conuiuiola præparat, quæ famem magis irritent quam pellant; sed cœlum luculentas cœnas, regiasque epulas instruit, quibus vniuersus orbis reficiatur. Testabitur id Psalmista, qui easdem gustasse videbatur, *Satiabor cum apparuerit gloria tua*: id est, Satiari non potero, semper esuriam, donec mensæ gloriæ tuæ assideam, quam fidelibus & electis tuis seruis promisisti.

Psalm. 16.

Huius autem rei figuram si vultis, producam. Dauid rex cum vitæ stadium iam confecisset, Salomonemque filium, quem regni successorem constituerat, serio admoneret, præcepit, vt fidele obsequium, quod viuens à filiis Berzellai Galaaditis (qui eum olim fugientem, & omnes illius copias fame propemodum enectas refecerat, & pauerat) acceperat amplissima mercede remuneraretur; nimirum vt regiæ semper, quoad viuerent, mensæ assiderent. Audite verba, *Sed & filiis Berzellai Galaaditis reddes gratiam, eruntque comedentes in mensa tua*. Ad eundem etiam modum Christus, verus ille Salomon, Patris sui æterni voluntati morem gerens electos suos, veros inquam Galaaditas, propter obsequium in Patrem præstitum, dum in terris agerent regiæ beatitudinis æternæ mensæ adhibiturum se promisit: *Et ego dispono vobis sicut disposuit mihi Pater meus regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo*. An non, ô veri Galaaditæ, animæ inquam beatæ, felicitas vestra incomparabilis est? qui nimirum quotidie nuptiis interestis, semper epulamini splêdidissime; non quidem vt Epulo ille Euangelicus, sed instar Angelorum, quorum epulæ æternæ sunt, vnde Euangelista, *Erunt homines sicut Angeli Dei*: qui denique cum Seraphinis agitis Dominationum conuiuæ estis, cœli inquilini & hæredes existitis, deliciarum finem non habetis. Deficiunt, me verba, vt dignitatem, honorem, & felicitatem vestram pro merito exprimam. Videre restat, num eadem omnium beatitudo sit, quod vbi fecero, finem fecero.

Figura.

1. Reg. 17. 19.

3. Reg. 2.

Luc. 22.

Matt. 22.

IV. Verũ omnium Beatorum eadem sit gloria.

Difficilis profecto quæstio est, & à captu hominum nimium quantum aliena, vtrum omnes electi & beati, qui cœlo recepti sunt, fœlicitate, ac beatitudine sint pares; vtrum nulla sit inter eos differentia vel discrimen, his scilicet maiori, illis minori, beatitudine fruentibus? Primo quidem intuitu æquissimum videtur, eandem omnium beatitudinem esse, quod & è parabola de laborantibus in vinea, eandem opere peracto denarii mercedem sub vesperam recipientibus, per quam parabolam beatitudinem æternam designari certum est, potest confirmari. Deinde si qua inter Beatos esset differentia, aut discrimen, & aliquid in vno, quod non in altero, reperiretur; is profecto, qui minus quid haberet, vere beatus dici non possit, præsertim cum beatitudo in omni re esse debeat perfectissima, & status sit vndequaque absolutus. Nam defectus & vera beatitudo simul nequeunt consistere.

Matt. 20.

Opinionis huius auctor & origo exstitit pestilens ille ex monachis Iouinianus apostasia nobilis, qui Hieronymum in arenam furentis circi prouocauit. Persuasit enim ille sibi omnes cœlites beatitudine pares esse, diuinam item essentiam minus aut magis perfecte videri non posse, in quo visu omnis Beatorum, quo ad intellectum, gloria cõsistit. Errorem hunc etiam asseruit Lutherus, pestis Germaniæ, monstrum orco natũ, Christianitatis turbo: hic enim omnes vndequaque nouitates consectans, mentisque inconstantia, per omnia peruagatur, putauit nullam in Sanctorum gloria differentiam esse sed eandem omniũ fœlicitatem, imo nec ipsam Deiparã Mariã à cæte-

Hier. lib. 2. contra Iouin.

Hæretica opinio Iouiniani.

Luther. ser de natiui. B. Virg. à cæteris Sanctorum in beatitudine differe- sed blasphemum hoc est, erroneum est, hæreticum est.

Nam communis omnium Catholicorum opinio est, quæ & per fidem confirmatur, aliquam & quidem magnam inter Sanctos & Dei electos distinctionem esse, nec eandem omnium sortem. Hanc adstruit & asserit in prima parte D. Thomas, aitque alios aliis fœliciores & beatiores fore: ac proinde non pari essentiam diuinam modo ab omnibus videndam: non quidem propter naturalium in singulis facultatum discrimen, aut intellectus, quo videtur, viuacitatem aut stuporem, cum ipsa beatitudinis supernaturalis proportio non secundum vires naturales, neue secundum obiectum ipsius essentiæ considerari debeat, cum plenissime eandem omnes intueantur & singuli. Sed propter inæqualitatem luminis gloriæ, quod vnicuique iuxta caritatem, quam in viuis habuère, magis aut minus communicabitur. Mille idè Sacra Scriptura locis confirmari video, primo ex epistola secunda ad Corinth. *Qui parce seminat, parce & metet*, & prima, *Vnusquisque propriam mercedem recipiet secundum laborem suum.* Porro vt obiectioni & argumento, quod Iouinianus è parabola de vinitoribus hauserat respondeamus, dicamus cum Hieronymo lib. II. contra Iouinianum, & Augustino libro de sancta Virg. capite vigesimo sexto & D. Thoma prima secundæ, quæstione quinta articul. secundo: per denarium illum intelligi oportere, ipsam beatorum omnium beatitudinem in vno obiecto consistere, id est, omnes eundem Deum visuros; nō vero, quod ipsa formalis beatitudo æqualis sit, aut par, quæ ipsa actio est, qua Deus conspicitur; alii enim aliis perfectius & alii eundem videbunt. Ipsa quin etiam, præter hæc scripturæ testimonia, ratio ad hoc credendum inuitat, quarum aliquas producemus: prima sit hæc.

1 p. q. 12. a. 6.

2. Cor. 1. 9.

1. Cor. 3.

Ostēditur rationibus, non eandem omnium

Certo certius cōstat, & ex ipsis Scripturæ arcanis euidenter affirmari potest, non eosdem omnium damnatorum esse cruciatus, neue ignem infernalem eodē in omnes modo agere: hoc enim vt æquissimum est, diuinæque iustitiæ conuenientissimum, ita contrarium iniquissimum foret, & à Dei æquitate alienum. Ad eundem igitur modum dicendum est, non omnes Beatos æquales in gloria & fœlicitate fore, nec eiusdem omnes sortis participare, neu diuinam essentiam æquali se singulis gloria insinuare communicareue: falsa alioquin esset, & hoc Philosophorum axioma, *Contrariorum contraria sunt consequentia*, item diuinæ iustitiæ leges. Si enim ex æquitate & iustitia non eadem omnes malefici tormenta pati debent, sed qui plura maleficia commisit, grauiora: qui vero minora, mitiora, ita quoque eadem iustitiæ lex postulat, vt non eadem omnes Beati gloria & beatitudine afficiantur, sed qui maiorem commeriti sint, maiorem etiam experiantur. Secunda.

Beatorum esse gloriam.

In bene ordinata republica diuersa sunt officia, varii honorum gradus, neue æqualis omnium ciuium sors: hi namq; plebeii sunt & mechanici, alii in senatum & curiam adiecti, alii denique patricii, & illustri genere procreati. Ita etiam in cœlo quod toties in sacris litteris per ciuitatem designatur, varia sunt honorum, conditionum, beatitudinisq; genera. Vnde Dominus ipse in Euangelio, *In domo Patris mei*, quæ in cœlis est, *mansiones sunt multæ*, has autem mansiones pro variis honorum gradibus accepit Augustinus: adeo vt dicere voluerit Dominus, nō eâdem omnes cœlites gloria beandos. Tertiam hanc statuo.

Ioan. 14.

Non eadem omnium stellarum de nocte lucentium lux est & splendor; & quamuis vnum omnes solem, à quo lumen mutuentur, respiciant, non eandem tamen aut parem, ab eodem lucem trahunt. Quid vetat quo minus idipsum de Beatis dicamus; quos Daniel Propheta stellis comparauit (*quasi stellæ in perpetuas æternitates fulgebunt*) hi namque quamuis in medio cœli colluceant, non eandem tamen gloriam percipiunt, & tametsi omnes lucidum illum diuinæ essentiæ solem, à quo veram beatitudinem trahant, intueantur; eiusdem tamen gloriæ nō eodem omnes modo parti-

Dan. 12.

ticipant. Hunc conceptum suppeditauit nobis Apostolus, qui hunc in modum ad Corinthios scripsit, *Alia est claritas solis, alia claritas lunæ, alia claritas stellarum stella enim à stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorum.* An non vobis hę rationes & similitudines placent? iam tempus producendi figuras.

1. Cor. 15.

Figura.

Ioseph Patriarcha luculentum fratribus in Ægypto epulum parauit, in quo singulos lautissime excepit, at inprimis minorem natu Beniamin, quem præ ceteris semper dilexerat: textus verba hæc, *Maiorque pars venit Beniamin, ita vt quinque panibus excederet, biberuntq; & inebriati sunt cum eo.* Iosephum imitatur & ipse Deus ter maximus: Beatorum namque animas in cœlo amanter excipiens, lautissimo beatitudinis æternæ epulo reficit, in quo omnes quidem gaudio & voluptate inebriantur, verū quæ maiori cum dum viuerent amore cōplexæ sunt, quasque ille vicissim in altero mundo præ cæteris complectetur, maiorem gloriam & voluptatem percipient.

Gen. 43.

Idem Patriarcha, dum primus à Pharaone constitutus erat, liberalitatem erga fratres potius quam erga Ægyptios declaraturus, singulis binas stolas elargitur; at dilecto Beniamino quinque, insuper & trecentos argēteos. Est hæc noua figura, quæ rudi quadam Minerua declarat, quod in cœlesti beatitudine ad viuum peragitur: verus.n. Ioseph Christus aliquod magnificentiæ suæ specimē edere volens, Sanctosq; præ cæteris creaturis mundi huius vasallis, remunerari, duo singulis vestimentorum genera tribuit, vnum scilicet immortalitatis pro anima, alterum vero gloriæ, pro corpore; at paruulis Beniamin; his inquam, quos præ cæteris diligit, duplicia dabit, & plusquam trecentos aureos, id est, mille & amplius gaudiorum deliciarumque genera, quæ sunt argenti & numismata, quæ pro electorum laboribus persoluuntur, quibusque eorum beatitudo insignitur.

Ibidem.

Duo principia distinctio-

Patet igitur tum rationibus, tū figuris, non eandem quo ad beatitudinēm, Sanctorum sortem esse, & in scala Iacob, quæ eorum gloriæ symbolum est, diuersos gradus reperiri, cuius rei duo Theologi esse docent principia, vnum vicinum & intrinsecum, ipsam scilicet dipositionum quæ in Beatis reperitur diuersitatem, è qua oritur & diuersa perfectio operationum beatitudinis ipsius in iisdem, atq; ita distincti sunt diuersi gradus, secundum charitatem patriæ (vt vocant) quæ quo maior est, quo etiam Sācti diuinæ visionis capaciores sunt. Aliud principium remotius, ipsa nempe merita, ob quæ beatitudinis suæ compotes facti sunt, itaque distinguuntur gradus secundum charitatem vitæ: quia charitas virtus quædam regia est, omniumque meritorum principium.

nis gradu- um in beatitudine.

V.

Vt autem magis omnia patescat dico, hoc beatitudinis discrimē etiam ex diuersitate Aureolarum, quæ aliquibus Sanctorū singillatim, vt Martyribus, Virginibus, & Doctoribus, seclusis alijs dantur, procedere. Quod vt intelligatur, sciendum est, essentiale hominis præmium, ipsam inquā beatitudinem, quæ in arcta & perfecta cōiunctione animæ cum Deum consistit, in quantū perfecte fruitur illo quem perfecte vidit & olim amauit, quod omnibus Beatis commune est, coronam in sacris litteris appellari, apud Paulum imprimis, *In reliquo reposita est mihi corona iustitia quā reddet mihi Dominus iustus iudex.* Et Iacob. in Epist. Catholica. *Accipiet coronam vitæ*, rursus apud Petrum, *Immarcescibilem gloriæ coronā.* Et in Apocalypsi, viginti quatuor illi seniores, qui coram Agni throno stabant, coronas capitibus gestabant. Præter cōmunem hanc omnibus coronam est & alia, accidētalem quam vocant, quæ velut appendix & additamentum est gloriæ essentialis, quæ, proinde coronula aut aureola vocitatur: quæ nihil aliud est quā gaudium quoddā Beatorum ex operibus olim factis redundans, at operibus, quæ excellentem quamdam & non vulgarem victoriam includāt.

Beatitudinis inæqualitas procedit ex aureolis quę nō nullis Sanctorū datæ sunt.

1. Tim. 4. Iac. 1. 1. Petr. 5. Apoc. 4.

Quid sit aureola.

An non sunt plura quam tria Aureolarū genera, nec plura etiā haberi queunt: quod ita demonstro. Cum enim aureola nihil sit aliud q̄ remuneratio quędam extraordinaria, victorię extraordinarię p omnia respōdens,

Tria Aureolarum genera.

dens, necesse est, eas numero victoriarum adaptari. At non-nisi tria victoriarum genera habentur, igitur nec plures aureolæ, vna pro martyribus, secunda pro Doctoribus, tertia & postrema pro Virginibus: quæ tria hominum genera de tribus inimicis nostris luculentas victorias referunt. Cum enim vita nostra præliis plena sit, & nonnisi continuum quoddam certamen, vt ait Iob, in quo tres hostes acerrimi, caro, mundus & diaboli semper nobis negotium facessunt; is in carnis oppugnationibus palmā referre dicendus est, qui se religiosa quadam castitate continet, & ab omni delectatione carnali sequestrat, qua nulla grauior oppugnatio aut conflictus haberi potest, atq; hæc est victoria Virginum, ideoq; Virgines singularem quandam præ reliquis Sanctis aureolam promerentur. Vnde de Eunuchis loquens Isaias, *Dabo eis nomen melius à filijs & filiabus*: quibus verba Glossa adnectit, *propriam gloriam excellentiamq; significat*. Nullos autem alios per Eunuchos hos nisi Virgines intelligere oportet, quibus in cœlo melius nomen ac propria gloria assignata est.

Isai. 56.

Aureola Martyrū.

In conflictibus autem aduersus mundū tuoc refertur victoria, quando persecutiones ingruentes, etiam cum aliquo mortis discrimine, heroica quadam constantia perferuntur; atque hanc referunt vt plurimum Martyres, gloriosi Christi pugiles. Ex eo namque quod mundum respiciant, eius impetum rideant, & exsibilent, mortem pugnando constanter subeundo, eminentius quoddā & melius præmium quam ceteri promerentur, aureolamque gloriam inquam accidentalem, adipiscantur. Est hoc namque longe æquissimum; si enim Virginibus eadem debita est, multo maiori cum ratione martyribus, strenuis illis Ecclesiæ militibus; idque ex Diui Augustini sententia, dicentis, *Nemo quantum puto, ausus fuit præferre virginitatem martyrio*. Nam si virginitas gloriam promereatur, quod concupiscentiam, carnis pruritum, tentationesq; intrinsecus generoso animo peruicerit; eandem potiori iure promereri dicendus est Martyr, omnem tormentorum

li. de sanct. virgin.

exteriorum rabiem violentiamque, ipsam denique mortem, qua nullum tormentum acerbius, heroice perferens.

Aureola Doctorū.

Denique in pugnis quas dæmon mouet, omnium hostium acerrimus, illi gloriam & victoriam obtinuisse dicendi sunt, qui non modo inimicum profligant, in fugam compellunt, eiusque robur & impetus elidunt, sed eundem, quod maius est, ex aliorum animis propulsant, eius imperium destruunt, mundo arcent; atque hæc est victoria Doctorum, prædicatorum Ecclesiæ, tubarum Euangelicarum, qui doctrina, prædicatione, doctisque scriptis peccata suffocant, animas conuertunt, diabolos fugant. Ideoque illis singularis quædam aureola, & quidem merito, in cœlesti habitaculo promissa est. Hoc autem colligere est ex Epistola ad Ephesios; Glossa enim hæc Apostoli verba, *Vt sciatis quæ sit supereminens, &c.* exponens addit in modum paraphrasis, *Quoddam incrementum habent sancti Doctores vltra id quod alij communiter habebunt*, ac deinde ad verba illa Canticorum, *Vinea mea coram te est*, hæc addit, *Ostendit quid singularis præmij Doctorib. eius disponit*. Ac præsertim Daniel, *Qui autem docti fuerint fulgebunt sicut splendor firmamenti, & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates*: in his igitur tres aureolæ continentur.

Ephes. 1.

Can. 8.

Dan. 12.

Tres aureolæ respondent tribus animæ potentiis.

Alii vero tres has aureolas aliter distinguunt cum tribus animæ potentiis easdem accommodant, rationabili, irascibili, & concupiscibili, & nobilioribus harum potentiarum actibus respondere illas aiunt. At nobilissimus rationis actus in veritate fidei tum defendenda, tum etiam alios edocenda, animæque aliorum insculpenda consistit. Ecce Doctores. Actus quoque maximus partis irascibilis, in morte pro Christi nomine subeunda situs est; ecce Martyres. Partis autem concupiscibilis actus, in edomandis affectibus, carnalibusq; titillationibus compescendis locum habent: atque hoc faciunt Virgines. Non sunt hæc vsquequaque absurda, è quibus concludere possum, nō eandem beatorum omnium esse gloriam. Hoc vnum addidero,

Matth. 18. dero, Apostolos, dum hanc præmiorum diuersitatem ob oculos haberent, à Domino ideirco quæsiisse, *Quis putas maior est in regno cœlorum*, Dominumq; sumpto paruulo hoc eis responso satisfecisse, *Quicumque humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior in regno cælorum*. Dominus igitur ac discipuli designare pariter volunt, non omnes eadem in cœlo beatitudine perfrui, omnes tamen sorte sua contentos esse, sorti alterius non inuidentes, sine æmulatione illa aut concupiscentia, vel indignatione, & minimum tanto, quanto maximum, gaudio affici, quod egregia similitudine manifestum faciam.

Simile. Quemadmodum in cella opulenti cuiusdam principis diuersa reperire est vasa, nempe integra, dimidia, duplicia, item lagenas, & vascula, & omnia secundum capacitatem suam optimo vino repleta; adeo vt nec maius vas minori inuideat, aut minus aliquid à maiori desideret: habent enim singula quantum sibi sufficiat, & iuxta capacitatem suam amplius quid habere nequeunt. Non secus quoque in cœlo, Cant. 2. quod sponsa in Canticis cellæ comparans ait, *Introduxit me rex in cellam vinariam*, euenire solet, ipsi scilicet Beati vasa sunt, hi quidem maiora, illi autem minora, alii etiam mediocria: sed omnes vino iucundissimo & optimo, æterna inquam beatitudine, quæ animas, secundum Psalmistam mirum quantum inebriat, repleti sunt & satiati. Minimus enim secundum capacitatem, gloria & fœlicitate, non secus ac maximus, plenus est, nec sortem alterius, quamuis opulentiorem & lætiorem æmulatur: cum quidquid sibi necessarium est, & promeruit, quantumque capere potest, in se contineat.

Viuat igitur, viuat fœlix illa ac beata Beatorum sors, viuat Sanctorum triumphus viuat merces illa admirabilis quam electis promisit Dominus. Hanc vobis semper proponite Christiani, continuo eam ante oculos habetote, & considerate, si tanti sortem eorum qui Regibus semper assistunt, eorum consiliis intersunt, palatium frequentant, eorumque intimi sunt, faciamus, vt eos beatissimos prædicemus: quanti Beatorum, qui amici Dei sunt intimi & familiares, eius consiliis intersunt, in aula cœlesti inter optimates & principes cœlorum commorantur, sortem facere necesse est, cum qua nulla fœlicitas videatur comparanda? Hoc semper in animo & mente gerite, itaque fiet vt numquam summam remuneratoris maiestatem offensuri sitis, ita id docet verbis illis toties repetitis Salomon, *Memorare nouissima tua, & in* Eccl. 7. *æternum non peccabis.*

Neque enim credendum est Domine DEVS meus, creator meus, seruator meus & omnia, eum qui hæc animo semper insculpta gerit, de peccato vel posse cogitare, dici enim non potest, quantum rei huius memoria virium habeat ad voluntatem nostram, si modo cogi posset, cogendam, vel saltem ad omnes alias cogitationes mente excludendas, nihil vt præter hanc gloriam meditetur. Quid enim ad voluntatem comprimendam hac præmii cœlestis Sanctorumque fœlicitatis memoria efficacius haberi potest? Quanta namque fœlicitas est, te semper oculis obiectum habere, cum diuina tua essentia instar solis, tu instar speculi sis, omnia quæ in rerum natura sunt aut fiunt, spiritibus illis cœlestibus repræsentantis? at speculi, non qualia nostra sunt, quæ nonnisi ea quæ opposita sunt repræsentant: sed speculi voluntarii, quod nimirum libere detegit & tegit omnia, prout visum fuerit & placuerit. Quanta quoque gloria est, semper & in perpetuum coram diuina maiestate consistere, Angelorum societate frui, bono infinito gaudere, atque æterna beatitudine certissimum viuere. Deficiunt me vox, latera, & verba, vt eandem exprimam, sed manet tamen inclusum animo desiderium & spes firmissima ad illam gloriam pertingendi, gratiam porro Pater & Filius, & Paraclitus Spiritus elargiantur.

AMEN.

FERIA QVARTA.

DE BEATORVM GLORIA, QVAE ex diuina maiestatis visione nascitur.

Partitio.

I. *Ad quam potissimum animæ partem beatitudo referenda.*
II. *Quomodo fiat Dei visio beatifica.*
III. *De gaudiis Beatorum.*
IV. *De scientia eorundem.*

Memorare nouissima tua, *& gloriam quæ Beatos in cœlo manet, & diuinæ essentiæ intuitum, in quo omnis beatitudo consistit*, & in æternum non peccabis. *Eccl. 7.*

FIGVRA.

3. Reg. 10. POtens illa Æthiopiæ princeps, quæ in sacris litteris Regina Saba dicitur, cum à partibus meridionalibus in Iudæam descendisset, Salomonis, de quo multa fando inaudierat, splendorem magnificentiamque coram inspectura; & Ierosolymam regni caput camelis dromedariisque aurum & aromata deuehentibus stipata plurimis, magna adhæc optimatum suorum comitante multitudine, venisset; statim vt domum regiam intrauit, regem salutauit, eiusque sapientiam, domus splendorem, aulæ decus, scitum seruorum & domesticorum ordinem intuita est; adeo consternata fuit, vt animi deliquium passa sit, tandemque ad se reuersa publice denuntiarit, simile se nihil vnquam vel vidisse vel audiuisse. Dicant alii quod libuerit, mihi fixum animo sedebit, figuram hic esse eorum, quæ animabus beatorum, quæ veræ reginæ sunt, ad gloriæ coronam destinatæ cum cælum ingressæ fuerint, contingunt. Vix enim cœlum magni Salomonis palatium, ab vltima mundi plaga profectę, gratiarum, charismatum, bonorum operum, virtutumque sarcinis onustæ, ingressæ fuerint; quia statim, oculis circumquaque oberrando, Monarcham illum potentissimum salutando, eiusque palatii amplitudinem, splendorem, & ornatum, seruorum illius ordinem decoremq; Angelorum dignitatem, Sanctorum fœlicitatem, essentiæ illius solem, ac cetera quæ in eo admiranda occurrunt, intuendo, extra se præ admiratione rapiendæ sint, & post diuturnum stuporem tandem prolocuturæ, nihil se vnquam simile aut vidisse vel audiuisse. Illa sc: est Beatorum gloria, hos Beatis in visione Dei, eiusque essentiæ contemplatione, solet accidere. hocque vobis hodie explicandum suscepi. At primo ad directorem cymbæ nostræ Spiritum paraclitum, & ad Deiparam Virginem, cursus nostri sidus & Helicen, quo fœliciter nauigemus, vota dirigenda, & vnanimes Angelica hæc salutatione compellanda.

AVE MARIA.

I. Si qua vnquam in re sapientissimi regis Salomonis iudicium ac prudentia eluxit, in sententia profecto, quam duabus mulieribus de mortua prole disceptantibus tulit, eadem potissimum visa est, eluxisse: verba regia hæc sunt, *Diuidite infantem viuum, & date dimidiam partem vni, & dimidiam partem alteri.* Similis mihi hodie sese quæstio offert, in qua similem me etiam sententiam pronuntiare oportebit. Cernas enim hic non duas mulieres, sed duas animæ facultates, voluntatem & intellectum, de pulchra illa cœli filia, beatitudine inquam æterna disceptantes vnaquæque suæ eandem operationi assignare gestit, seseque eiusdem matrem esse iactitat. Quarum causam disceptationemq; quo melius intelligatis, patronos vtriusque partis loquentes inducamus. 3. Reg. 3.

Controuersia inter voluntatem & intellectū quoad beatitudinem.

Scotus magnæ eruditionis & profundi ingenii, voluntatis partes defendendas suscipiens, ait beatitudinem, eius actioni, non vero intellectus, attribuendam esse: quod his rationibus confirmat. Bonum voluntatis obiectum est, vti verum intellectus; atqui beatitudo verum & summum bonum est, ad voluntatem igitur beatitudo referenda est. Deinde, Beatitudo referri debet

Scotus docet beatitudinem in voluntatis operatione cōsistere.

debet ad actum perfectissimum, quoq; nullus inter omnes habitus virtutum sit perfectior, atqui caritatis actus omnium perfectissimus & nobilissimus est, vti & virtus illa omnium bonorum habituum nobilissima iuxta Apostolum, *Maior autem horum est charitas*, quæ & immoderate a voluntate descendit; necessario igitur confitendum est, ad hanc beatitudinem referri debere. Produecit adhæc quædam è sacris libris testimonia, velut leges citatas, quas è Codice Euangelico depromit, vbi lex diuina & sancta Scriptura fœlicitatem summam, ad animæ voluptatem delectationemq; transferunt. Vnde Matthæus, *Intra in gaudium Domini tui* & Psalmista, *Torrente voluptatis tuæ potabis eos*. Porro gaudium & deliciæ hæ ad voluntatem referri debent. Vnde efficere conatur, beatitudinem necessario voluntati debere adiudicari, & ab eius operatione, & non alterius, originem sumere.

1. Cor. 13.

Matth. 25. Psal. 25.

S Thomas beatitudinē in actu intellectus consistere docet.

Intellectus partes agit D. Thom. non minoris nominis quam alter, ostenditque beatitudinem ad actum intellectus debere referri, ac proinde voluntatem non recte hanc ad se trahere conniti, quia nimirum solus intellectus tandem summum hoc bonum adipiscitur, quod prius etiam cognouit & intellexit. Atq; hæ sunt rationes quibus innititur; Beatitudo est adeptio vltimi finis: ac talis adeptio non consistit in actu voluntatis quæ semper in finem remotum tendit, eum desiderando (desiderium siquidem est motus ad finem) & nōnisi è re præsenti quam coram videt aut percipit, delectationem trahit, & numquam in aliquod incognitum fertur. Ergo sequitur necessario, prius obiectum ab intellectu percipi debere, quam à voluntate desideretur, & certum est tunc demum finem hunc obtentum esse, & velut præsentem existere, quando ab intellectus viuacitate percipitur. Confiteri igitur oportet, ab actione eius, omnem beatitudinem, qui vltimus noster finis est, dependere.

Deinde, ratio & æquitas postulant, vt iam præstantis obiecti gloria ad actum nobilissimū referatur; atqui intellectus actus multo nobilior est actu voluntatis: ipse enim huius ductor, tutor, rector, & director est: director autē nobilior est re directa. Affert adhæc plurima è libris sacris loca, velut leges quasdā quas causæ putat suæ plurimū patrocinari, vti reuera etiā faciunt. Vt locum illū Ioannis, *Hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum Deum*, & alium eiusdē, *Scimus quoniam cum apparuerit similes illi erimus, & videbimus eum sicuti est*. At quoniam iuxta omnes sanctorum Patrum paragraphos, omnes Doctorum expositiones, omnes Theologorum sententias, vita æterna ipsa beatitudo est, & Deum videre, est esse beatum; ideo euidentissime ostendit, beatitudinem hanc ad intellectum & non ad voluntatem debere referri cum ad illius actum exercitiumque pure & simpliciter eadem pertineat. Voluntas igitur iuxta D. Thom. causa cadat, damna luat, & obgannire desinat.

Ioan. 17. 1. Ioan. 3.

Quid vobis de hac quæstione videtur Auditores? an non causa perplexa est ac difficilis? huic vt hodie finem imponam, litigiumque inter vtramque tollam, Salomonem imitabor, diuini verbi gladium capiam, & quam ille sententiam tulit feram. *Diuidite & date mediam beatitudinis partem actioni voluntatis; & mediam partem intellectus*. Sententiam hanc protuli Augustini, Gregorii Nazianzeni Ambrosij, aliorumque Patrum sententia inductus: ita namq; illi verba illa Psalmi, *Torrente voluptatis tuæ potabis eos*, &; *In lumine tuo videbimus lumen*, explicauit, item illa, *Gustate & videte*: in quibus de actione tum voluntatis tum intellectus est mentio, gustus enim & voluptas ab illa, ab hoc vero visus & cognitio dependent. Tunc siquidem anima nostra vere beata & fœlix erit, quando summi illius boni ita potita fuerit, nihil vt amplius desideratura sit: at hoc nonnisi per duarum harum facultatum simul vnitarum operationes fieri potest.

3. Reg. 3.

Psal. 35. Ibid.

Psalm. 33.

Et quamuis certissimum sit, beatitudinē nostram à duabus hisce potentiis dependere, obiter tamen notandum est, sacram Scripturam, vt plurimum eandem soli intellectui, velut parti nobiliori, attribuere, vnde Paulus, *Videmus nunc per speculum in ænigma-*

Scriptura vt plurimū beatitudinē nostrā intellectus actibus attribuit.

ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Quod Apostolus hic verbis, Moyses Hebræorum ductor egregia figura expressit. 1. Cor. 13.

Figura. Quamdiu in summitate montis Sinai ille hærebat, facile videri à quouis poterat, & facies eius omnibus patebat: sed vbi monte descenderat, inque castra venerat, adeo resplenduit facies, vt velo eam obtegere necesse habuerit, nemoque eum nisi velatum

Exod. 34. videre poterit. Designabat hoc, diuinæ maiestatis iubar, splendoremque adeo vehementem & illustrem esse, vt eam, quamdiu hic in terra serpimus, nonnisi mediante velo, nube, & vmbrâ fidei, cernere possumus; sed vbi in montibus illis æternis, in cœlesti inquam habitacula, fuerimus; facile eandem à nobis videndam; & nulla illic fore vela, nulla specula, nulla ænigmata. Fides obscura, interea dum hic viuimus, locum habet: sed aperta visio, quando in beatitudine cœlesti commorabimur. Ecce figuram.

Gen. 29. Habebat Laban pecorum ditissimus & agrorum, duas filias; quarum maiori nomen Lia, sed quæ lippientes haberet oculos, minori vero Rachel, sed quæ venusta erat, vt quæ maxime. Pulchriorem dilexit Iacob, eamque in coniugem postulauit; sed ait Laban, non esse de patriæ consuetudine minores natu ante maiores nuptui tradere. Allegoria vere digna: Laban hic, est Pater æternus, huic duæ sunt filiæ; fides, ipsa inquam Lia, sed cui lippiant oculi, ac quæ proinde visus obtusioris sit, sed quæ tamen certa existant: & visio diuinæ suæ essentiæ, quam Rachelem appellabimus, pulchram visu & aspectu iucundam. Nos autem Iacobi sumus, qui huius pulchritudine & amore capti, in diuinam visionem exardescimus: sed prudens ille Pater, qui in cœlis habitat, consuetudinem patriæ seruans, prius fidem, quæ maior natu est, vt diligamus, & in baptismo nobis despondeamus, totoque dein vitæ tempore foueamus; ac deinde Rachelem se nobis, id est, apertam essentiæ suæ contemplationem, daturum in vxorem pollicetur.

Gen. 24. Patriarcha Isaac prius quam Rebeccam, futuram vxorem conspiceret, munuscula ad eandem, & inter cætera inaures pretiosissimas, destinauit. Hic iterum docemur, Isaac illum cœlestem animarum nostrarum, filiarum cœlestium, inque vxores destinatarum amore captum, antequam etiam ab iisdem videatur, mille ei munera, gratias, charismata, virtutesque, atque inter cetera pretiosum illud fidei monile, quamdiu in hac terra degunt cuiusque inaures illa Patriarchæ signum est & symbolum (*fides enim ex auditu*, vt Apostolus ait) Rom. 10.
mittere. Adeo vt fides hic in terra maneat, nosque interea illustret, at visionis dies clarior & illustrior in cœlo, ad fœlicitatis nostræ beatitudinisque complementum, reseruata sit. Quod & Prophetarum iam oraculis manifestum faciam.

Isaiæ in primis, *Regem*, inquit, *in decore* Isai. 33.
suo videbunt oculi eius, cernant terram de longe: *respice*, anima erectis palpebris, *Sion ciuitatem*, æternam, *solemnitatis nostræ, oculi tui videbunt Ierusalem* nouam habitationem *opulentam tabernaculum quod nequaquam transferri poterit, nec auferentur claui eius*, aut cardines, *in sempiternum.* Idem & Cap. 60.
alias, *Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lunæ illuminabit te, sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam.* E quibus omnibus tandem concludere licet, omnem beatitudinem nostram, & animarum sanctarum gloriam in admirabili hac visione, quæ actus intellectus est, actu voluntatis tamen cooperante, consistere: visione inquam adeo iucunda & grata, vt si eius aliquoties meminissemus, nunquam in diuinam maiestatem peccaremus. Vnde scripsit Salomon, *Memorare nouissima tua, &* Eccl. 7.
in æternum non peccabis; hanc vobis sententiam de cœlesti visione intellectam hodie exponam, in duas diuidam partes, prima dicet, in qua hæc visio consistat; & altera quantum eadem dignitati splendorique includat.

Fuere nonnulli, qui à veritate deuiantio, crediderunt que, Deum æternum & infinitum quoad sententiam, à nulla vnquam creatura videri posse, aut aliquando videndum, eiusque immensitatem & ampli-

plitudinem, vires & viuacitatem creaturarum omnium longe antecellere. Huius opinionis fuere Almaricus, teste Turrecremata li.4. de Eccl. part.2.c.35. & alius quidam Petrus Abailardus Gallus, vt testatur Bernardus Luxemburgius in catalogo hæreticorum. Hanc quoque errorem amplexi sunt Armeni, crediderúntque, diuinam naturam à nullo videri perfecte & integre posse, sed aliquem tantum eius essentiæ radium aut iubar; tradunt hoc Alfonsus a Castro, & D. Gregor. lib.18. Moral.

II. Nitebantur hi aliquot S. scripturæ locis, quæ tamen in prauum sensum & perperam exponebant; vti illo Ioannis, *Deum nemo vidit vnquam* & illo Paulino, *Inuisibili soli Deo*: adhæc aliquot SS. Patrum authoritatibus dicentium nonnunquam, Deum à creatura cerni non posse; vt Ioannis Chrysostomi homil.14. in Ioannem, Epiphanii hæresi 70. Hieronymi apud S. Augustinum epist.3. Sed fragili profecto nituntur fundamento, quod facile ac nullo negotio subuerti potest. Dum enim duo illi Apostoli, & tres illi Patres docent, Deū à creaturis minime videri, sciendum, varie hoc exponi & diuersimode posse. Primo, *Deum nemo vidit vnquam*, scilicet hac in vita & iuxta vulgarem Domini agendi rationem: ita sentit Gregorius: Secundo per visionem comprehensibilem, id est, perfectam, qualis est notitia, qua seipsum Deus nouit; hæc est opinio. S. Thomæ. Tertio, solis naturæ viribus, vt quidem Ambrosius vult. Quarto oculis corporalibus visuque sensibili, iuxta Augustinum. Atque ita verissimum est, Deum à nullo videri, itaque intelligendum esse, *Deum nemo vidit vnquam*.

1.Ioan.4. 1.Timo.1. 1.Ioan.4. Gregor.li. 18.c.36. 1. Part. Epist.3. & 112. 1.Ioan.4.

Verum asserere, maiestatem & essentiam diuinam à nulla vnquam creatura, cælesti gloria donata, videri posse, erroneum & hæreticum est, & à vera credendi regula alienum, quod è scriptura affirmare possumus; legitur enim apud Matthæum, *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. & aliquot interiectis capitibus scriptum est, *Angeli eorum semper vident faciem Patris*. & cap.22. dicuntur homines aliquando Angelis in cœlo futuri similes. Credendum est igitur tam homines quàm Angelos Deum visuros. item duobus aliis in locis, *Videbimus eum sicuti est*, 1. Ioan.3. & in Apocalypsi, *Serui eius seruient illi, & videbunt faciem eius*. Est hoc igitur meridiana luce clarius, & contrarium asserere, hæreticum foret.

Matt.5. Cap.18. & 22. 1.Ioan.3. Apoc.22.

At scire, quomodo hæc visio fiat, quomodo creator lippientibus creaturarum oculis cerni possit, quomodo infinitum finiti mente concludi, quomodo qui lucem habitat inaccessibilem cuius vestimentum lux est, qui posuit tenebras latibulum suum, sub humanum captum cadere possit, hoc opus, hic labor est, hic quadratura circuli est, hic Theologum agere, ingenii aciem intendere, sensus in captiuitatem dare, rationem adhibere, mysteriique magnitudinem sequi oportet. Hinc sciendum est; vt illud obiter admoneam, Præconem & tubam Euangelicam animalibus Ezechielis similem esse debere, quibus erant & pedes & alæ; his ad volandum & intra nubes se sistendum, illis vero ad ambulandum in terra vtebantur. Ita concionator alas, & pedes habeat oportet, pedes quidem ad sese dimittendum & per terram serpendum, populi se auditorumque capacitati accommodando; alas aūt ad euolandum, misteriique huius sublimitatem propius intuendam: Cum igitur de tam sublimi hodie mysterio mentio incidit, necessario alæ mihi assumendæ erunt, relictaq; communi dicendi ratione, sublimiores conceptus producendi, vt quomodo hæc Dei visio contingat, manifestum fiat.

Ezech.1. Cōcionator similis sit oportet animalibus quæ apud Ezechielem describuntur.

Principio igitur notandum est, nec sensus, nec intellectum hominum, quidquam sine specieb. sensibilibus aut intelligibilibus, comprehendere posse, illis quidem ad sensus exteriores, his vero ad intellectum accommodatis: adeo vt, quando hominem, arborem, domum video, nemo dicere posset, omnia hæc oculo meo inesse, qui enim tam grandia grauiaque corpora tam angusto loco contineantur? sed credendū est, ex obiectis illis tenuissimas quasdam formas

formas oriri, rerum à quibus nascuntur imaginem referentes, quæ à Philosophis species vocantur: quæ instar speculorum corpora & rerum veritatem sensibus repræsentant, adeo vt nemo vere dicere possit, domum aut arborem oculis inesse, at solas eorum species, quæ egressæ, & naturaliter agentes, ad sensus accedendo, facultatique eorum vnitæ, eadem mihi repræsentant. Hæ deinde species rudiores nonnihil, & materiam redolentes, sensus iam prætergressæ, v. suique obiectis suis repræsentatis, longius procedunt, & ad intellectum vsque pertingunt; a quo sublimantur, sub intellectus agentis lima acuuntur & poliuntur, omnemque exuentes ruditatem, de sensibilibus fiunt intelligibiles, spirituique quidquid per sensuum ianuam transiuit, repræsentant: nullam alioquin intellectus rerum notitiam haberet: Is enim iam à primo instanti chartæ virgini persimilis est, in qua nihil adhuc exaratum est, sed quæ apta sit, ad quaslibet figuras & characteres recipiendos; lanæ item nullo colore tinctæ, sed quæ omni tingi suo tempore possit; speculo etiam, quod quælibet obiecta referre potest. Aristoteles eundem tabulæ rasæ, in qua nihil adhuc depictum, sed quocumque pingi queat, comparauit. Adeo vt intellectus & mens ex se omnino inops sit nihilque nisi per species queat cognoscere: oportet enim inquit Philosophus intelligentem speculari phantasmata; adeo inquam nudus & egens est, vt omnia à sensibus mutuetur, nihilque ad ipsum pertingat quod non prius per facultates sensibiles transierit. Vnde mihi hoc Philosophorum placitum. *Nihil est in intellectu, quod prius non fuerit in sensu*, natum videtur: & vulgi sermone tritum Prouerbium, Non posse cæcum iudicare de coloribus: quia enim oculus nunquam aliquem colorem vidit, intellectus nihil de eisdem cognoscere potest; quidquid enim ille nouit, nonnisi per species a sensibus datas cognitum habet.

Lib. 3. de anima.

Cum hanc de speciebus intellectui obiectis materiam tracto, regiis me rationibus puto interesse, in quibus de pecuniis, vectigalibus, tributis, stipendiis agitur. Nam sensus exteriores æqu paro receptoribus particularibus, qui scilicet hinc inde discurrentes per omnes naturæ huius regiones, species, velut regias pecunias, colligunt, visus colores, odoratus odores, gustus sapores, auditus sonos, & tactus qualitates sensibiles: & quum omnes hæ species accurate collectæ fuerint, ad commune teloneum, ad quod omnes huiusmodi formæ referuntur ad sensum scilicet communem, destinantur: omnes denique in loco rationū recẽsentur, qui ex imaginatiua, existimatiua & phantasia aliisque compositus est; postea ab intellectu agente iterum recensitæ, ad memoriam velut ad arcas regias & parsimoniæ thesaurū, referuntur, quo iis intellectus qui velut rex est, suo tempore & loco vtatur. Hinc igitur efficere volo, intellectum nihil scire, aut sensus sentire sine speciebus sensibilibus & intelligibilibus posse ac consequenter ostendere, duo esse necessaria quo anima beata Deum in cœlo cognoscat, eiusque essentiam clare cõtempletur, vel vt Deum immediate in intellectu vnitum habeat, vel aliquam saltem eius essentiæ speciem, quæ eundem repræsentet.

Horum vltimum penitus fieri nequit, impossibile namque est, infinitum illud diuinitatis obiectum tam nobilem ac diuinam speciem producere, quæ intellectui tam hominum quam Angelorum, omnes magni huius esse perfectiones, omniaque infiniti illius æterni, & æternitatis infinitæ mirabilia repræsentet. Quod his rationibus manifestum redditur. Quidquid enim supra communem naturæ ordinem est, videri per inferiorum similitudinem nequit, vt Magnus Areopagita ait Dionysius. Verbi gratia, hominis qui obiectum corporeum est, speciem repræsentare mihi nequit Angelus, quia totus spiritualis est. Multo igitur minus diuina essentia, quæ est obiectum infinitum, resque increata, per creatam aliquam formam, imaginem aut similitudinem corpoream, poterit videri. Secunda ratio est hæc, Diuina essentia infinita est, illimitata; cõtinetq; in se quidquid cogno-

Nulla species capax dari potest, quæ Deum repræsentet.

D. Dionys. li. de diu. nomin. c. 1.

cognosci potest: at nulla dari potest forma, creataue species, aut modo est, quæ sit huiusmodi, id est, quæ tale obiectum queat producere; sequitur igitur, Deũ per aliquas species ab animabus videri non posse. Tertiam hanc statuimus, species quæ rem aliquam repræsentat, semper re è qua oritur, simplicior, magis spiritualis, magisque à materie aliena est. Certissime igitur asserere possumus, Dei visionem quæ Beatos in cœlo habeat, ab imaginibus, aut à speciebus intelligibilibus originem nõ trahere. Quonam igitur sit? quomodo magnus ille Deus conspicitur? quomodo facultates animæ nostræ essentiam comprehendent?

Theologi hac de visione cum tractant, docent Deum in cœlo per modum speciei intelligibilis beatis se animabus venire; & hunc in modum ab iisdem videri: nõ quod essentia eius formas quasdam recipiat repræsentantes, sed quod eadem ex se & realiter eum iisdem sese coniungẽdo, efficiat idipsum quod species sensibiles & intelligibiles in sensibus & intellectu faciunt & quod obiecta absentia tum in hoc, tum in illis, mediantibus speciebus, efficere solent. Deus fungitur siquidẽ vice huiusmodi formatum, cumq; iisdem sese vnit, nulla interposita, aut mediante specie, quod vt manifestus fiat, similitudine quadam demonstrabo.

Simile. Ferrum ignitum dum igne penitus eidem se vniente in fornace candet; vnio hæc realis dicenda est, ex seipsa proueniens, non vero per species producta: igne namque per hanc immediatam vnionem ferrum in suã similitudinem conuertente, ita ferrum immutat, vt non amplius ferrum, sed ignis esse videatur: quippe quod è ferrugineo lucidum & splendens, è frigido calidum, è spisso leue, è rubiginoso glabrum & candens factum sit, & naturam quodammodo exuerit. Idipsum de vnione illa beatifica dicendum est: Deus enim, quæ sæpius in diuinis voluminibus igni comparatur (*Deus noster ignis consumens est*) dum se beatis animabus vnit, vnio hæc realis & vera est, non vero per species producta mediantes; qui easdem per hanc vnionem connu- *Heb.12.*

biumque sacrum, aut potius coniunctionem diuinã, ita commutat, vt esse iis quoddam supernaturale assignet; itaque eas beat, vt non amplius animæ, sed Deus ipse esse videantur: non quasi essentiam propriam amiserint, aut animæ esse desinant; sed dumtaxat, quod deificatæ sint & penitus quodammodo in diuinam naturam commutatæ.

Hunc mihi conceptum Ioannes in epistola suggessit, ita namq; de hac Dei visione locutus est, *Cum apparuerit similes ei erimus*, id est, penitus commutati, deificati, & quod ignis cum ferro, hoc Deus ipse aget nobiscum. Similem simili è ligno edolat Bernardus: *Quomodo ferrum ignitum & candens igni simillimum fit, pristina forma exutum, sic omnem tunc in sanctis humanam conditionẽ quadam ineffabili modo necesse erit à semetipsa liquescere, atq; in Dei penitus transfundere similitudinem.* Apostolorum princeps Petrus hoc ipsum docuit, dicens, *Vt per hoc efficiamini consortes diuinæ naturæ.* *1. Ioan. 3* *Bern. in ser.* *2. Petr. 1.*

Sed præter arctam hanc vnionem creatoris cum creatura, animæ cum Deo, aliud quidpiam necessarium est, lumen scilicet gloriæ, qualitas quædam supernaturalis, robur cæleste, diuina virtus, quæ intellectum vltra id quod potest, sustollat; ipsum adaptans, vt tam nobile obiectum intueatur, similitudinemque & proportionem creaturę cum creatore, & infiniti cum finito producens: hoc autem auxilium lumen gloriæ appellant, & de hoc locutus est Psaltes, *In lumine*, gloriæ scilicet, *videbimus lumen* essentiæ tuæ diuinæ. Vt Deus in cœlo videatur, gloriæ lumen necessarium est. *Psal. 35.*

Ipse quidem Deus ex seipso visibilis, sol est circumquaque resplendens, fax etiam lucidissima; sed nimis obtusi visus est intellectus noster, oculos lippientes habet, adeo vt si gloriosa hęc qualitas nobis non succurreret, perspiciliorumque vice fungeretur, eundem cernere non valeremus: ipseque defectus non ab obiecto, sed à potentia dependeat. Intellexit hoc ipsum & Aristoteles dum ait, Intellectum, quoad diuinarum ac supernaturaliũ rerum aspectũ oculis bubonũ & noctuarum esse simillimum; vt enim hi solis splendorem aut radios, ita

ille

ille diuinarum rerum maiestatem & intuitum nequit perferre: quod hac similitudine demonstrabo.

Quemadmodum qui nocte intempesta & obscura per pratum amœnissimum, varietate florum variegatum, virore ridens, salicibus vmbrosis circumdatum incederet, nihil horum omnium videret; donec, veniente sole & illucescente die, vno cuncta momento contemplaretur. Ita cum Beatorum animabus agitur: nam quamuis in campis illis elysiis versentur, tamque admirabile præ oculis obiectum habeant, nihil omnino, non secus ac si in densissimis tenebris versarentur videre possunt, donec lumine illo supernaturali exoriente, quod gloriæ lumen appellant, omnia ad oculum patescant ipsæque singula quam minutissime contemplentur. Hoc itaque modo diuina visio contingit, hac in re gloria Beatorum sita est, hic beatitudo nostra versatur: ecce hoc vnum spectamus, huc nos peruenturos confidimus, hoc intendimus, *hæc est vita cognoscant te Deum verum.* O visio regia, penitus admirabilis ac vere diuina! nequid nimis, hoc ad secundum concionis membrum spectat; quod iam prosequi aggrediar: & quoniam pluribus iam ostendimus, quomodo Deus ab anima videri, possit, iam ratio exigit, vt quanta eiusdem visionis dignitas sit aperiamus.

Ioan. 17.

III.

Diuinæ visionis excellentia duabus in rebus sita est.

Visionis huius maiestas & amplitudo, deliciæ & gaudia quæ ex summi boni intuitu oriuntur, ad duo referri capita queunt. Primum est gaudium quoddam infinitum, quo perfunduntur animæ cum Deum suum intuentur, eiusque essentiæ conspectu perfruuntur: quod adeo immensum & ingens est, vt iam quatuor, aut quinque annorum millia effluxerint, ex quo Cherubini & Angeli essentiam diuinam contemplati sunt, & tamen saturari nequeant; verum quo eandem diutius intuentur, quo & desiderium videndi magis excrescat, & incredibile quod ex visione oritur, gaudium magis magisque augeatur. Quid hoc est Deus bone? an non vere iucunda illa visio diuinæ essentiæ esse debet, vt, qui eam iam à tot annorum millibus conspexerint, exsatiari ab eadem non queant, imo nouas delicias & voluptates nouas indies in ipsa reperiant.

Hanc cum Spiritus sanctus nobis metaphorice designare vellet, de ea quasi de epulo ac conuiuio instructissimo locutus est; *Ego dispono vobis sicut disposuit mihi Pater regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo.* Quin & apud Ezechielem sumptuosum se nobis epulum paraturũ, & in pascuis nos pinguissimis collocaturum pollicetur; *In pascuis vberrimis pascam eos.* Cur vero putemus, sub gustus potius quam alterius sensus deliciis demõstrare eum beatitudinis æternæ delicias voluisse? duas ob causas. Primo, quod gustus cæteros sensus quoad delectationem antecellat; quod ita declarari potest. Offerãtur famelico & inedia exhausto odores suauissimi, harmonia iucundissima, picturæ venustissimæ, virgines forma pulcherrimæ, & simul cibi lautissime parati; an nõ cæteris relictis ad hos conferret? atqui in cœlo omne delectationem deliciarumque genus reperietur; nam vt scriptũ est, *delectabuntur in multitudine pacis.* Secundo, quod in gustu arcta quædam vnio & coniunctio reperiatur inter cibũ & cibatum; cibo scilicet in comedentis se substantiam cõuertente. Quod de nullo alio sensuum dici potest, nec fieri solet, vt obiectum eorum taliter potentiæ vniatur. At in cœlo arcta quædam Deum inter & animas habetur vnio & coniunctio: vnde Christus, *Rogo te Pater vt omnes vnum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, & ipsi in nobis vnum sint.* An non igitur hæc coniunctio, tam arcte constricta, & mille amoris vinculis cohærens, infinitum cœlitibus gaudium & delicias incredibiles afferet?

Luc. 22.

Ezech. 34.

Psal. 36.

Ioan. 17.

Longe maiora proferunt SS. Patres, docentque gaudia cœlestia tam immensa, & ingentia esse, vt si omnes mundi deliciæ, gaudiaque in vnum coacta, simul & vnam Beati animam conglobarentur, ipse ne vel vnico momento oculos à tam nobili obiecto vellet auertere [illegible] s certo sciret decem annorum mi[illegible] eius visu recreandum.

dum. Tantam scilicet voluptatem, tantamque lætitiam adfert diuinæ essentiæ contemplatio. Hinc in libris de ciuitate DEI ait S. Augustinus, *Illa visio Dei tanta pulchritudinis visio est, & tanto amore dignissima, vt sine hac quibuslibet aliis bonis praditum atque abundantem non dubitet Plotinus infelicissimum dicere.*

Lib. 10. c. 18.

Maiori cum affectu locutus est in soliloquiis; in hunc namq; modum eorum amore, gaudiorum captus exclamat, *O gaudium super gaudium, gaudium vincens omne gaudium, extra quod non est gaudium, quando intrabo in te, vt videam Deum meum qui habitat te?* Allusit scilicet ad verba illa Euangelii, *Intra in gaudium Domini tui.*

In soliloquiis super illa verba. Intra in gaudium Domini tui.

Eodem actus enthusiasmo eadem pene meditatur S. Bernardus; *Præmium*, inquit, *est videre Deum, viuere cū Deo, esse cum Deo, esse in Deo, qui erit omnia in omnibus, habere Deum qui est summum bonum; & vbi est summū bonum, ibi est summa felicitas, summa iucunditas, secura æternitas, ibi est vera lætitia, plena scientia, omnis pulchritudo, & omnis beatitudo.* O insignis Philosophia, ô docta conclusio, ô visio admirabilis!

Matt. 25. In meditat. c. 4. & Hugo li. de anima c. 4.

Quam ardenter ad hanc David rex Israel anhelaret, satis colligi potest è suspiriis quę interdum in Psalmis edit; vt cum ait, *faciem tuam Domine requiram.* Item, *Quando veniam & apparebo ante faciem Dei?* & rursus, *Ostende faciem tuam, & salui erimus.* Videre quippe faciem tuam, est optata beatitudine perfrui, & ab eadem exclusum viuere est vere esse miserrimum. Præsta igitur gratiam, vt ad eius conspectum admittamur, eaque interdum frui possimus.

Dauid rex videndi Dei desiderio tenebatur. *Psal. 26. Psalm. 41. Psal. 79.*

Mirabilium ille opifex Moyses, Hebræorumq; ductor aliud quoq; nō desiderabat, sed sæpius à Deo contendebat, enixeq; postulabat, vt ad diuinæ faciei cōspectum admitti posset. Audiam⁹ quomodo eius ergo Domino supplicet; *Domine si inueni gratiā in oculis tuis, ostēde mihi faciem tuam.* Omne quoq; desiderium sponsæ illius in Canticis nō alio tendebat: amoris enim facibus succensa, sponsiq; complexum & conspectum desiderans, sæpe[illegible] dicebat, *Ostende mihi faciem tua[illegible] enim tua decoras*

Item Moyses. *Exod. 33.* *Cant. 2.*

ipsam quippe videre, omnis mea voluptas ac felicitas, vnicæ deliciæ meæ, & gaudium. Te cum videro beatissimā me prædicabo; cum amisero, omne me bonū amisisse existimabo; sine te enim viuere mihi mors est, ac te videndo viuere, longe iucundissimū. Quid designare voluisse putatis vehementi hoc affectu, nisi vehemens desiderium, quo beatæ illæ animæ, summi Dei sponsæ, vt diuinam faciem contemplentur, accensæ sunt; quā visā veram tum denique se felicitatem nactas poterunt dicere.

Quin ipse Dominus, dum Moysem edoceret, qua ratione benedictio populo esset impertienda; faciei suæ visionem inter cætera posuit; quasi nulla maior benedictio aut felicior homini dari possit. Audite verba, *Loquere Aaron & filiis eius: Sic benedicetis filiis Israel & dicetis eis, Benedicat tibi Dominus, & custodiat te, ostendat Dominus faciem suam tibi, & misereatur tui.* Adeo vt ab omni ætate Iudæi, omnisq; antiquitas crediderit nihil reperiri in mundo posse, quod cum eiusdem felicitate comparetur, maximamque beatitudinem, quæ ab homine postulari & haberi queat, hanc procul dubio existere.

Quomodo veteres solerent benedictionem impertiri. *Num. 6.*

Tanta in Salomonis regis facie maiestas & splendor elucebat, vt occulta quadam ratione omnium oculos ad se attraheret, & quodammodo fascinaret; adeo vt multi reges eius videndi ergo Ierosolymam venirent. Quanta igitur maiestas in Regis regum vultu eluceat, & quantam iucunditatem intuentibus afferat necesse est? illo inquam vultu, qui omnes Sanctos in stuporem rapit, Angelis admirationem iniicit, vt non reges modo & principes eam desiderent, sed ipsi Cherubini, Seraphini, Potestates & Throni in eius visum exardescant. Vnde Petrus ait, *In quem desiderant Angeli prospicere.* Ecquod igitur beatis est gaudiū ecquæ lætitia, ecquæ voluptas, iucundissimū illum vultū in æternū intueri?

2. Paral. 9. Salomonis faciei pulchritudo. *1. Pet. 1.*

Iacob patriarcha cum in Ægyptum descendisset, & dilectum sibi Ioseph in vniuerso illo regno dominari vidisset, quem iā & viginti annis vt mortuū luxerat; ita gauisus est & exultauit, vt eundem arctissime com-

Iacob videns filium Ioseph consternatus fuit.

complectens, præ gaudio lachrymatus sit, lætitiaque longiorem orationem intereludente dixerit. *Iam lætus moriar, quia vidi faciem tuam.* An non vero gaudia Beatorũ & solatia multo maiora esse credẽdum est; quando nimirum cœlestem regionem ingressæ vident, non Iosephum aliquem, sed Deum illum æternum & infinitum, qui vniuersum nutu orbem temperat? an non tum vere cum Iacobo dicere poterunt? Iam læti in æternum hic viuemus, iam vere felices sumus, cum essentiæ tuæ pulchritudinem contemplamur. Tantum siquidem eorum gaudium erit, tanta quoque voluptas, nullis vt verbis exprimi queat.

Gen. 46.

Tantopere Absolomum regis conspectus, & præsentia delectabat, vt mori maluerit, quam diutius eiusdem facie carere: cumque iam biennio à conspectu regio exclusus fuisset, diutius idipsum ferre non valens, Ioab regiarum copiarum præfecto multis cum lachrymis supplicauit, *Obsecro ergo, vt videam faciem regis; quod si memor est iniquitatis meæ, interficiat me.* Sane si Absolon tanti fecerit regio conspectu frui, vt eodem carere tormentum morte grauius duxerit; quo gaudio affici credemus sanctas illas animas, cum patrem illum suum & regem maiestate contemplantur? quantam illis voluptatem & exultationem diuina illa facies afferet? quantum gaudiũ vultus ille regius? O gaudium! ô delicias! ô voluptatem incredibilem! Quis igitur adeo effeminatus & iners erit, vt mundum non despiciat, eiusque voluptatibus valedicat, quo æternas delicias cum omnibus Sanctis in cælo percipiat?

2. Reg. 14.

Animæ Beatorum, dũ Deum intuẽtur, variarum rerum scientiam acquirunt.

Præter inenarrabilia illa gaudia & voluptates incredibiles, quas Beati ex diuinæ essentiæ contemplatione percipiunt, est & aliud, quod, eorum felicitatem mirum in modum adauget, quodque è diuina hac visione nascitur; omnium scilicet rerum perfecta & absoluta cognitio, scientiaque quædam incomparabilis. Adeo vt quicumque Deum vident, omnia simul in eo videant: & vnico instanti & doctissimi & sapientissimi reddantur; ita vt nihil amplius ignorent, eorumque intellectus illustratus & exacutus de nulla iã re dubitet. Sine vlla namque difficultate statim quidquid Philosophicũ, Theologicum, & Mathematicum est, percipiunt, omnia sacræ Scripturæ emblemata, Prophetarum ænigmata, & omnem mysteriorum sublimitatem in momento rimantur: profundas SS. Trinitatis abyssos, sublimia incarnationis miracula, & opus redemptionis humanæ penetrant. Eodem tempore intelligunt, & quomodo homines in Deos cõuertantur, & quomodo Deus gratiam iis infundat, quomodo sine vlla voluntatis coactione, nec eiusdem priuilegiis violatis, eas iustificet, vt tamen exterius nõ percipiatur; quomodo iustitiæ opera cũ misericordiæ operibus quã apertissime mariter; ignem s. cũ aqua, oliuã & arma; quomodo per gratiam saluet, per iustitiam condemnet; quomodo sine vllo respectu, sine vllo meritorum intuitu, prædestinatos ad se vocet, eligat, & foueat, reprobos vero sine vlla iniuria æternis suppliciis addicat; denique quomodo ipsa scientiæ certitudo cum rerum contingentia quam optime conueniat. Omnia autem hæc vnica figura manifesta reddam.

IV. 3. Reg. 10.

Regina Saba varias difficultates animo agitans & dubie plurima mente voluens, Salomonis scientiam cum audiuisset, omni mox anxietate pulsa, & interius illustrata, omnium de quibus prius dubitabat rerum certior facta est. Vnde bene notauit historia, dum scribit, *Nec quidquam fuit, quod non perspicuum ei fuerit.* An non hic docemur, animas illas beatas, reginas illas alienigenas, quæ hic in summa ignorantia rerumq; inscitia vixerant: quãdo in scolas illas æternas admissæ fuerint, Deumque viderint, omni obscuritatis nebula dissipata, omni dubio pulso, menteque interius illustrata; perfectam omnium rerum scientiam habituras.

Consolatio pro rudioribus.

Consolamini igitur, consolamini rure nati & educati, consolare rudis muliercula, sumite animum idiotæ & ignorantes; at omnem potius date operam, vt in cœlestẽ beatitudinem introeatis: vix enim ad eã admissi eritis, quin Platone, Aristotele & omni Philo-

Philosophorum cœtu doctiores futuri fitis, finxerunt olim Poetæ, & nonnisi finxerunt, omnes qui in monte Parnasso somniassent, derepente etiam poetas fieri: at potiori iure de cœlesti hoc Parnasso, omnium scientiarum academia, dicendum; ad quem cum animæ, etiam stupidissimæ & obtusissimæ venerint, doctissimæ euadunt, omnium rerum cognitione donantur, adeo vt nihil omnino sit quod ignoret. Quod facillimum erit probare.

Li. 4. dial.

De his enim ita olim locutus est Gregorius, *Quid est quod non videant, qui videntem omnia vident?* Item Augustin. *Ex parte, inquit, cognoscimus, quamdiu in hoc sæculo sumus, sed ad illam lucem patru hominum cum venerimus, nihil est quod nesciamus.*

Lib. de doctrina Christiana.

Idem qui supra Gregorius eandem opinionem secutus, verba illa Iob. 14. *Siue nobiles fuerint filij eius, siue ignobiles, non intelliget*, explicans adiungit, *Hoc de animabus sanctis sentiendum non est, quia qua omnipotentis Dei virtutem vel charitatem vident, nullo modo credendum est, quod sit foris aliquid quod ignorent.* At si certū esset, Beatos omnia in Deo videre, an nō hinc sequeretur, illos diuinam essentiam comprehendere, cū viderent omnia, quæ in eadem existunt? Res hæc quibusdam ita perplexa visa est, vt distinctione quadam Theologica hîc opus putarint, scilicet, Beatos quidem omnia scire quæ Deus nouit, *Scientia visionis*, non autem ea quæ *scientia simplicis intelligentiæ* cognita habet. Explico. Deus cum essentiam suam intuetur, simul intuetur & cognoscit eodem momento quidquid in mundo vel olim factum fuit, vel fit, aut fiet; scientia autem illa, qua omnia perspicit, vocatur *Scientia visionis* quia, non secus atque oculi corporei, omnia, velut præsentia & coram se posita, contemplatur. Idem deinde Deus, eandem suam essentiam contemplatus, nouit quidquid efficere & creare potest, quamuis nūquam id facturus sit, aut producturus; nisi enim omnia potentiæ suæ obiecta perfectissime nosset, potentiam quoq; suam ignorare diceretur; & hæc scientia in scholis Theologicis *simplicis intelligentiæ scientia* appellatur. Quo supposito,

Iob. 14.

Lib. 12. Mor.

Sancti nihil ignorant.

Duplex in Deo scientia.

dicendum est, fieri non posse, vt intellectus aliquis creatus, diuina visione perfruens, omnia quæ Deus facere potest, cognoscat: hoc enim si esset, tanta foret perfectio cognitionis in creatura, quanta potentia creatoris in nouis effectibus in rerum natura producendis: atque ita numen illud incomprehensibile comprehenderet, quod tamen aliqua creatura nequit comprehendere. Hinc propter scientiam illam visionis, qua Deus omnia nouit, docent, spiritum aliquem creatum eadem etiam scire: qualis nimirum fuit anima Christi, quæ in Verbo omnia videt & nouit. Bene quidem: de hac; ceterorum tamen Sanctorum animas hinc excludo: quamuis enim Deum videant, non tamen inde sequitur, omnes realitates quæ in diuinæ essentiæ Oceano natitant, ab illis videri & comprehendi. Quod è sacra scriptura scitissime poterit confirmari: hæc enim pluribus in locis docet, Angelos plurima ignorare, quamuis diuinæ essentiæ tabulam perpetuo intueantur. Testantur idipsum SS. Patres cum credendum docent non eodem prædestinatos omnes modo, diuinæ essentiæ speculum intueri, sed qui perfectius ipsum vident, plura etiam in eodem contemplari. Atque hinc fit superiores inferioribus insinuare quæ ignorant, atque Angelorum sanctorumque scientiam velut & cætera, quæ ad mercedem & gloriam accidentalem referuntur, vsque ad vltimum iudicii diem, crescere & indies augeri, at post ipsum non amplius excrescet, tuncque finem, & cæteræ res creatæ, accipiet. Nimis prolixa hæc digressio, & æquo verbosior disputatio, eam iam mutabo.

Iesu Christi anima videt quidquid Deus scientia visionis nouit.

Angelorū & Sanctorū cognitio in cælo quotidie crescit.

Duo in Angelis notitiæ genera notat Augustinus, (& quod ille de Angelis, de hominibus nos dicere poterimus, qui illis aliquando in gloria pares existent) vnam nominat *matutinam*, qua spiritus illi cœlestes omnia norunt in ipso verbo: alteram *vespertinam*, qua eadem in seipsis per proprias formas intelligibiles norunt.

Lib. 11. de ciuit. c. [illegible] & lib. sup. Genes. [illegible]

Quidquid demum sit, verum Beati videant Deum videndo omnia, vel aliqua tantum,

Ostēditur Beatos vi-

dendo Deum, etiam creaturas videre.

tem, non magnopere laborandum est; hoc saltem dicere possumus, tam nobile obiectū dum vident, eos quidquid ad perfectam beatitudinem spectat, simul videre. Quin etiam certum esse, eos, dum diuinam hanc essentiam contemplantur, infinita etiam alia contemplari & conspicere. Quod hac ratione adstrui posse videtur. Cum enim Beati per lumen gloriæ ad singularem quandam cum Deo similitudinem euecti sint, dico, quemadmodum Deus lumine suo diuino non seipsum modo, sed omnes omnino creaturas intuetur; ita quoque eosdem per gloriosum hoc lumen, quod Deus immittit, non modo Deum, sed plurimas etiam creaturas visuros. Deinde, quoniam diuina essentia, quam velut formam intelligibilem Beati in diuinæ essentiæ contemplatione habent, nimium quantum propter infinitatem suam, potens est ad omnes creaturas repræsentandas; non video quid impediat, quo minus sancti, dum eandem inspiciunt & conspiciunt, etiam res creatas videant.

Quomodo Deus simul & creaturæ videri queant.

Notare hic vos velim, Theologi, res creatas quas Sancti in diuina essentia vident, eadem beatifica visione, Deo visas censeri, quia illæ quodammodo ad Deum, velut effecta ad causas, spectant, à quo maxime dependent, vel in quo potius sunt; quia ipsæ omnibus creaturis infinita quadam ratione præeminent. Eodem prorsus modo, quo accidentia & passiones in subiecti essentia, quia ad id spectant & referuntur, cognosci dicuntur. Hoc saltem certissimum est, per notitiā hanc intellectum penitus in rerum cogitatione, iuxta propheticum oraculum satiandum, *Satiabor*, inquit, *cum apparuerit gloria tua*, hac nempe visa intellectus nouerit omnia, voluntas in omnibus delectabitur, & memoria plurimorum recordabitur, ipsa deniq; essentiæ tuæ contemplatio beatissimum me reddet & fœlicissimum. Ecquænam igitur voluptas; ecquæ beatitudo & fœlicitas hæc erit? quantum gaudium Sanctis fœlix illa diuinæ essentiæ contemplatio afferet?

Psal. 16.

Hæc scilicet animarum sanctarum gloria est, tunc nonnisi de voluptatibus & deliciis sermo erit, tunc nulla ignorantiæ mentio, illic idiotæ mox doctores euadent, muti oratores, asini & bardi Philosophi. O paradoxa, ô natiuitates! Hanc obsecro visionem mentibus vestris infigite Christiani, itaque fiet vt Deum nunquam offensuri sitis.

Hanc tu, ô rerum omnium opifex, Deus æterne, infinite, & omnipotens, qui maiestate & mirabilibus plenus es, & in cuius visione vera animarum nostrarum gloria, Angelorumque beatitudo consistit, gratiam præsta, vt aliquando te in cœlesti regione contemplari, gaudiis his perfrui, delicias has gustare, lætitiæque sempiternæ participare valeamus. Fac, obsecro, vt, quem hic in terris nonnisi lippientibus obscuræ fidei oculis videmus, in cœlo aperte, sine vllo velamine, coram videre valeamus: id est facie ad faciem te cernamus, essentiam tuam cōtemplemur, quæ dum sese videndam præbet, illiadem aliorum obiectorum & infinita alia creata, simul, velut in lucidissimo aliquo & voluntario speculo, repræsentat: nullus tamen eandem penitus potest comprehendere, eius perfectiones indagare, aut ad fundum mirabilium eius pertingere. Quamuis enim Cœlites eam integram videant, non tamen eandem omnino & penitus peruident, idest, non omnibus quibus videri potest modis: quemadmodum enim qui Oceanum videt, omnem quidem illius superficiem videre potest, non autem omnia, quæ in eo vsq; ad infimas abyssos delitescunt. O igitur visio vere admirabilis, visio beatissima, quæ homines simul & Angelos in admirationem rapit! visio denique, verbo vt absoluam, quæ animarum gloria est, nostræque beatitudinis obiectum, ad quam nos S. Trinitas & trina vnitas deducere dignetur, quæ viuet & regnabit in sæculorum sæcula,

AMEN.

FERIA QVINTA.

DE CORPORVM BEATORVM gloria.

Partitio.

I. *De corporum glorificatione.*
II. *De resurgentium corporum perfectione.*
III. *De quatuor dotibus corporum glorificatorum.*

Memorare nouissima tua, *& cogita, quanta corporum beatorum futura sit gloria*, & in æternum non peccabis, *Eccles. 7.*

FIGVRA.

Exod. 15. CVm magnus ille Hebræorum ductor, Ægyptiorum terror, Iudæorum legislator, prodigiorumque patrator Moyses in montis Sinai summitate versaretur, cumque Deo secretius ageret, tanto interius anima eius perfusa est gaudio, & corpus gloria, vt facie instar solis splendente, oculisq; flāmarū more scintillantibus populus in eum oculos intendere nō potuerit. Quid dubitamus hoc corporum cœlesti gloria donatorum figurā dicere? quam primum enim vt electi montes æternos conscenderint, familiaritate diuina perfruentes, incredibilē in anima voluptatē, & incōparabilem in corpore gloriam splendoremq; experiuntur, qui nullis exprimi verbis possit. facies enim eorum instar solis resplendebit, oculi instar astrorum scintillabunt, totum deniq; corpus lumine & gloria illustrabitur. O diuina metamorphosis, & egregia commutatio! ô conuersio tota cœlestis! hanc vero pluribus hodie vobis demonstrare decreui, sed ante omnia spiritus paracliti opem, & Deiparæ Virginis intercedentis auxilium imploremus. Atq; ideo cum Angelo eandem compellemus.

AVE MARIA.

I. Quemadmodum fide edocti sumus, perpetuam animabus post hanc vitam beatitudinem superesse, ita quoq; firmiter credimus post vniuersale iudicium ingentem corporibus Sanctorum gloriam esse destinatam. Est enim hoc longe æquissimum, ipsaque hoc diuina iustitia videtur exigere, vt quoniam misera illa corpora ita exhausta sunt inedia, ieiuniis, macerationibusque totque labores & molestias perpessa sunt, aliquam etiam mercedem remunerationemque recipiant, ipsam scilicet gloriam cœlestem. Hac spe innixus Iob in ærumnis exultabat, inque sterquilinio residens, hoc præposito præmio, se consolabatur, *Scio quod Redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea, videbo Deum saluatorem meum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, Reposita est spes mea in sinu meo.* Perinde ac si dixisset, Eia age, corpus, sustine, patere, tempestates, procellas & fortunæ aduersantis rabiem vides neq; enim hoc futurum est perpetuum, non semper aduersabitur tibi sors, habebit finem ærumna, non semper in sterquilinio hoc sedebis, non semper in sordibus volutaberis, veniet enim dies, qua gloria circumdaberis. Consolamini, consolamini oculi mei, qui modo lachrymas velut fontes emittitis, veniet siquidem tempus, quo Deum tuum, & mundi saluatorem videbitis. Atq; hæc omnia de visione humanitatis & gloriosi corporis Iesu Christi, qui in æterna beatitudine oculorum corporalium obiectum erit, non vero de diuinitatis, quæ omnes sensus longe transcendit, omnesque facultates materiales excedit, intelligenda sunt. *Iob. 19.* *Christi humanitas à Beatis aperte in cœlo videbitur.*

Psal. 29. Hanc quoque in modum consolabatur se Propheta regius dum ait, *Conscidisti saccum meum, & circumdedisti me lætitia:* tempus præteritum pro futuro vsurpando dicere vult. Permittes quidem aliquando Domine, vt visis hic & discissus corporis saccus à morte dilaceretur, inque cineres redigatur, sed mox post diem resurrectionis eandem reparabis restaurabisque, lætitia me incredibili perfundens. Bene autem dixit, *Circumdedisti me lætitia:* eo quod corpora Beatorum in cœlo, obiectis variis, quæ lætitiam & voluptatem incomparabilem afferent, circumdanda sint. Quibus? An non enim circumdari &

cumulatior lætitia est, videre superius regem plenum gloriæ, subtus cœlum sideribus variegatum, tot ad latus Angelos & sanctos gloria persruentes, ante quoq; æternitatem numquam finiendam, & post fœlicitatem nulli alteri comparandam?

Mardochæus, qui sacco prius & cilicio cinctus per vrbem incedebat, super duram cubabat, ieiunio carnem emacerabat, hoste suo iratissimo è medio sublato, purpuram & coccum induit, auro fulgebat, & coronam auream capite gestans intrepide ad Regem
Esth. 2. accedebat. Designabat hæc historia hoc ipsum corpus, quod modo carnis huius sacco indutum in summa abiectione ambulabat, & super nudā vitæ huius extenditur, aliquando coram diuina maiestate appariturum, regio schemate vestitū, gloriæ vestimento circumdatum, coronamq; immortalitatis capite gestans. Hancce figurā cōfirmans Apostolus, meoq; conceptui quam proxime accedens in prima ad Corinthios ait, *Mortui resurgent*
1. Cor. 15. *incorrupti, & nos immutabimur; oportet enim corruptibile hoc induere corruptionem*, id est; Nos qui vilibus hic & rusticorum vestimentis induti sumus, aliam tandem aliquando vestem, imo regiam assumemus, cum qua coram summo Numine compareamus.

1. Reg. 17. Pastor ouium Dauid, interea dum cum spurio Philisthæo decertaret, nonnisi pastoritia lacerna indutus erat, sed hoste & bello confecto mox vestem mutauit & sortem, nā è pastore princeps factus, tunicæ pastoritiæ loco regium paludamentum assumpsit. Insignis profecto allegoria, quæ docet, quamdiu corpus nostrum in vita hac agit, quæ nonnisi continuus quidam conflictus & certamē est, in qua ei cum hoste illo teterrimo, mundo inquam, decertandum est, nonnisi vili mortalitatis passionumq; tunica idipsum indutum esse: at bello peracto, & passionibus edomitis sortem & habitum mutaturum, nam ex mortali immortale, è plebeio nobile redderur, & loco ignobiliorum crassitudinis grauitatisque colorum, æterna vestimenta gloriæ & honoris assumet. Accedit huic meæ sententiæ ad Philippenses scribens Aposto-
Philip. 3. lus: *Nostra autem conuersatio in cœlis est, vnde etiam saluatorem exspectamus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostra, configuratum corpori claritatis suæ secundum operationem, qua possit etiam sibi subiicere omnia.*

Quamdiu Arca testamenti in deserto & Exod. 38.
solitudine Sinai errabat, pellibus animalium contecta erat: at mox vt in templum à Salomone exstructum illata fuit, veteribus depositis exuuiis, tota auro intus & foris resplenduit, & inter Cherubin ex ære confla-
tos collocata. Iterum hic docemur, animam 2. Par. 17.
quæ vere arca Testamenti est, quamdiu in vitæ huius deserto commoratur, pellibus carnis & vilibus corporis exuuiis esse circumdatam: sed vbi in splendidissimum cœlorum templum introierit, pelles & saccos in aurum & fulgorem conuersuros, eamq; in medio verorum Cherubin & Angelorum collocatam, circumquaq; rutilaturam.

Filius ille prodigus, si eius sortis meministis, è longinqua regione redux, lacer & nu-
dus, sordibus & illuuie obsitus, mox vt pa- Luc. 15.
trias ædes intrauit, noua vestimenta accepit, & vario obsequiorum caritatisque paternæ genere exceptus fuit. Hinc discite, Auditores, hominem, qui vere filius prodigus est, qui omnem olim substantiam in terrestri paradiso decoxit, tandem aliquando è mundi regione redeuntem, corporeaq; veste nimium quantum lacera, in mortali sc. vita degendo, indutum, & domum paternam, cœlum inquam, ingredientem, nouas exuuias habiturum, vestimenta gloriæ assumpturum, auro & gemmis rutilantia vestimenta quæ numquam consumentur, sed pristinum perpetuo Apoc. 7.
splendorem conseruabunt. Hinc in Apocalypsi vidisse scait Ioannes plurimos, *Amictos* Gen. 45.
stolis albis. Ecce & figuram.

Ioseph Patriarcha, cum fratres in Ægyptum frumentandi causa missos videret, duas singulis vestes impartiit. Signabat hoc, Deū omnium patriarcharum caput, animabus Beatorum cælum ingredientibus, duo vestis genera elargiturum, vnum quo beatitudo animæ, alterum quo corporis designatur, ac tanti illa splendoris & dignitatis, vt si eorum interdum meminissemus, numquam Deum offenderemus. Ita quippe censuit Salomon, Eccl. 7.
Memorare nouissima tua, & in æternum non

Nn 2 Pecca-

peribit. Hanc vobis hodie gloriam ad viuũ depingere conabor, & bifariam diuisam: primo dicam, quomodo corpora hæc aliquando sepulchris egredientur rediuiua, deinde quibus dotibus insignita & perfectionibus cumulata cœlum ingressura sint. Non medicorem autem vos hinc vtilitatem tractu: os confido, si attente me, vt soletis, audieritis.

11. Ipsa nos fides sacrarumque litterarum auctoritas docet, magno illo resurrectionis vniuersalis die, corpora nostra, quæ tanto iã tempore in terræ ergastulis carceribusq; horrendis captiua detenta sunt, post longum soporem, Angelorum manibus recumpacta, in libertatem asserenda, solitoque venustiora, Beatorum saltem, & in vniuersis membris splendidiora, resuscitanda. Apertè mihi hoc Gen. 41. præsignatum videtur in captiuitate Ioseph Patriarchæ, hic enim, cum biennio obscuro in carcere delitu sset, tandem summa cum gloria emissus annulo & torque aureo donatus, & purpura indutus est. Ad eundem modum mortui postquam duobus, quatuor, aut sex annorum millibus in obscuris terræ carceribus delituerint, carcere laxato tandem emissi, æternitatis annulo, immortalitatis torque, & vestibus gloriæ & beatitudinis donabuntur, & regiam quandam dignitatem præseferent.

Dixi, eos in corpore perfectissimo, & omnibus numeris membrisque absoluto resurrecturos, quin etiam addo, vngues, capillos, barbæ pilos ad perfectionem non defuturos. Ita namque id olim Christus, referente S. Luca, *Capillus de capite vestro non peribit.* (Luc. 21.) Eiusdem opinionis fuit & magnus Thomas, (3 p. q. 80. art. 2.) quam & hoc præfato Euangelii testimonio confirmat, licet & hanc rationem adiungat. Barba enim, inquit, & capili cum ad perfectam corporis pulchritudinem non parum momenti adferant: ipsum vero cum quanta fieri potest pulchritudine resurrecturum sit, necessario credendum est, corpus cum capillorum & barbæ ornatu resuscitandum. Capillos autem, vngues & barbam homini ornamento & decori esse, caluitiem vero & mentum inneste dedecori & probro, confirmari satis potest tristi illo puerorum Bethel exemplo, qui caluitiem magno suo malo Elisæo Prophetæ sanctissimo exprobrarunt. (4. Reg. 2.)

Capilli & barbæ sũt ad corporis decorẽ.

Vt autem melius, quid velim intelligatis, notandum est, duo esse membrorum corporis animati genera, quædam namque membra ad maximas & præcipuas animæ functiones destinata sunt, qualia sunt cor, hepar, pulmones, cerebrum, caput, stomachus, & alia: quædam vero ad priorum conseruationem, corporis ornatum, pulchritudinem decoremque, vti ad conseruationem fructuum folia in arboribus, à natura constituta sunt. Atqui ita vngues & capilli corpus exornant, eiusque pulchritudinem & decorem adaugent membrorum. Cum igitur corpora in summa & absolutissima perfectione resuscitanda sint, æquum est & consentaneum, vt hoc etiam ornamentum, quod hinc prouenit, nequaquam desit.

Idipsum & de humoribus, torrentibus illis naturalibus, quibus nocte dieque corporis nostri ager irrigatur, ac præsertim de sanguine qui per venas perpetuo dimanat, dictum esto, quod hoc modo confirmo. Quidquid ad naturalem corporis humani constitutionẽ eiusque fabricam compactionemq; spectat, cum ipso necessario debet resurgere: atqui tales sunt humores, & præsertim sanguis, iuxta Augustinum dicentem. *Corpus constat ex membris officialibus, officialia ex consimilibus, consimilia ex humoribus.* Credendum est igitur, eadem cum corpore resurrectura, sanguinem scilicet venas subiturum, & reliquos humores propriam quam olim occupauere sedem petituros. Ecce & alia ratio, & verisimilior.

Corpora resurgent vna cum sanguine humore & succo.

Resurrectio nostra similis sit oportet resurrectioni Iesu Christi, & quale corpus illius fuit, ita erit & nostrum: atqui ipse cum vniuerso suo sanguine, si non animali, id est, eo qui intra venas continetur, & qui vitam conseruat, saltem vitali, id est eo qui arterias complet, immo totus sanguineus, resurrexit, inutilis alioquin esset vini in sanguinem illius pretiosum in Sacramento Eucharistiæ Transsubstantiatio: deinde, teste Damasceno, quod semel assumpsit, numquam dimittit, efficitur igitur necessario eodem nos modo resurrecturos.

Nostra resurrectio similis erit resurrectioni Christi Iesu.

Vnica

1. Cor. 15. Vnica solum hic sese offert difficultas, quæ è verbis Apostoli eruitur, ait enim alibi, *Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt.* At dicere oportet, non hic eum de carnis aut sanguinis substantia, sed de carnis & sanguinis operibus, id est peccatis, agere, vtitur autem eadem significatione in Epistola ad Galatas. *Manifesta sunt opera carnis:* denotat enim hic officia functionesque vitæ brutalis, quales sunt comestio, potio, generatio, dormitio, aliæq; Ita quoq; id declarauit Seruator cum apud Matthæum locutus est, Matth. 22. *In cœlo neque nubent, neque nubentur.* Aut, si Augustini expositionem sequi malimus, per carnem & sanguinem intelligenda hic erit corruptio, quomodo in hoc modo in illa dominatur, inq; mortale hoc corpus vires exerit, quæ post generalem mortuorum resurrectionem nullum habebit locum.

Vtrum costa Adæ resurrectura sit in Eua an in Adamo. Iterum noua hic difficultas exoritur: Vtrum scilicet costa Adæ, quam Deus clanculo ei dormienti abstulit, & ex qua Euam cõpegit, in hac an in illo resurrectura sit. Qui hoc curiosius inquirunt, hoc argumentum proponunt. Costa illa Adæ vere & realiter connaturalis fuit, vt nobis nostræ, non tamen in eo resurget, alioquin Eua quæ de eadem formata est, resurgeret, quod dici nequit. Sed verissima sententia est, costam hanc non fuisse in Adamo de perfectione indiuidui, sed tantum velut partem à magno naturæ Magistro ad augmentum speciei constitutam, ideoq; in Eua non vero in Adamo resurrecturam, veluti semen humanum in eo qui genitus est, non autem in generante. Verissimum est igitur quod initio proposueramus, quidquid ad corporis perfectionem, & pulchritudinem spectat, cum eodem resurrecturum, ipsum quin etiam sanguinem & humores domesticos & arteriis contentos.

Non erunt in cœlo post resurrectionem claudi, aut cæci. Hinc rursum eruimus, nullos in cœlo fore debiles, claudos, loripedes, membris mãcos aut cæcos. Quod in libris Regum figurate expressum legimus, vetuit enim Dauid, 2. Reg. 15. nequis claudus aut cæcus templum ingrederetur. At non solo templo præceptum hoc coarctabatur, sed ad cœlestia, vsque limina pertingebat, scilicet nullus corporis defectus aut deformitates cœlo recipiendas. Alia idipsum figura & Deus in Leuitico resignauit Leuit. 21. Noluit enim quemquam, in quo næuus ali- Deut. 15. quis reperiretur, panes, in sacrario offerre, aut ad ministerium diuinum accedere, cæcos quoque, claudos, torto naso, fracto pede, aut gibbosos intra velum vetuit introire: & hanc præcepti rationem dedit, ne sanctuarium contaminaretur. At vt vlterius sese hoc præceptum extendebat, denotatbatq; figurate, nullum distortum, gibbosum; mutilum deformem, luscum, cæcum in sacratissimum cœli templum, in quo Iesus loco Crucifixi, & Beatissima Maria, loco pulcherrimæ imaginis, positi sunt, admittendum, & post resurrectionem generalem, summam omnium omnino corporum perfectionem futuram, nihil vt iisdem ad splendorem decoremque addi possit.

Tunc videlicet non amplius claudicabit Iacob tunc Isaac lippire desinet, tunc Tobias lynceos habebit oculos. Longe etiam alia his Isai. 35. adnectit Isaias, dicit enim eos qui hic in terra claudi erant in cœlo cum ceruis & nimbis cursu certaturos, *saliet sicut ceruus claudus.* Tũc quoq; miracula illa tantopere celebrata contingent, tunc verbis Euangelicis dicere poterimus, *Cæci vidẽt, claudi ambulant:* tunc Matt. 11. quoque figura illa quam in Exodo legimus, Luc. 7. complebitur.

Israelitis enim Ægypto cum vxoribus & liberis egredientibus, nullus inter eos claudus, cæcus, debilis, nec æger quidem repertus est, quamuis sexcenta hominum millia ad bellandum apta per mare rubrum egrederentur: quod obseruauit Psalmista dum cauit, *Non erat in tribubus eorum infirmus.* Ita in- Psalm. 104. ter omnem corporum, terræ visceribus & mundi regno egredientium, multitudinem, ne vnus quidem claudus aut cæcus, vel æger reperietur, quod Ioannis Reuelationum Apoc. 7. libro verbis confirmo, *Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas in sanguine agni, ideo sunt ante thronum Dei, die ac nocte in templo eius neque esurient neque sitient amplius, nec cadet super illos sol neque vllus æstus, & abstergit Deus omnem lachrymam ab oculis eorum:* O fœlix prærogatiua! & beata Isai. 25. beatorum corporum sors! quam & Isaias

magis exaggerat dum ait, *Præcipitabit mortem in sempiternum, & auferet Dominus Deus lachrymam ab omni facie.*

Omnes in eadem ætate resurgent.

Audite & aliquid. Omnes illa die in eadem ac pari ætate resurgent, ideoque omnium Beatorum corpora eosdem annos & eundem vultum præferent, adeo vt nullus tūc puer, nullus decrepitus, nulli cani, nulla caluities futura sit. Tunc innoxii illi paruuli, à matrum rapti vberibus, carnificis gladio iugulandi, non amplius tenella & mollia corpuscula habebunt, nec Iacob Patriarcha canos, quos ad inferos se deducere cum fletu dicebat, vertice præferet, sed omnes in viridi ac vegeta iuuenta, in flore ætatis, & quasi vere vitæ resurgent. Hinc Psalmista, *Renouabitur vt aquila iuuentus tua.* Id est, Tanta tua aliquando futura est beatitudo, anima mea tanta quoq; tua ô corpus, vt non semper canos sis habiturum, aut præ senectute semper incuruandum, sed instar aquilæ renouandum.

Psalm. 102.

Idipsum docet ad Ephesios Apostolus, dum ait, *Donec occurramus omnes in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis* Christi; Atqui certissimum est Christum in florida ac matura iuuentute resurrexisse, quæ, iuxta Augustinum, tricesimo ætatis anno inchoatur Sequitur itaque electos in vniuersalis iudicii die in simili ætate resurrecturos; quod & hac ratione poterit stabiliri. Necesse est corpora in maxima perfectione resurgere, at nulla ætas iuuenili perfectior aut nobilior: credendum igitur omnes in illo ætatis flore resuscitandos. Adstipulatur huic opinioni & D. Thomas, quam & variis rationibus confirmat.

Ephes. 4.

4 Sent. dist. 44. q. 1. art. 3. & 3 p. q. 81. art. 2.

Fuere alii qui docuerunt, omnia fidelium corpora eadem etiam qualitate, magnitudine, statura resuscitanda: at nullam hæc sententia veri speciem habet, & à paucissimis Theologis adstruitur: quam D. Thomas contrarium defendens, exsibilat, quanquam credat, omnes ea quantitate & statura resurrecturos, quam iis natura, nisi nouercam egisset, id est, nisi in materia debita parca, & in superflua minimeque necessaria prodiga exstitisset, in iuuenili ætate clargiri potuisset. Nulli igitur tunc erunt gigantes, nulli quoque pygmæi, aut nani; sapiens namque & prouidus naturæ director & Oeconomus superflua resecabit, & defectus omnes supplebit.

Post resurrectionem nulli super erunt gigātes, aut pigmæi.

Illæ sunt laureæ, triumphi, & mercedes, quæ vos ô ter beata ac fortunata corpora, post hanc vitam manent, si tam modo rationis directionem sequi, animæque salubriter monenti auscultare cupiatis, eadem cū illa gloria donabimini, si in huius vitæ stadio vos humiliaueritis, in altera profecto exaltabimini. Estote igitur in perferendis aduersis infracta, austeritates amplectimini, pænitentiæ opera consectemini, ieiunia colite, labores despicite, cum certum sit & indubitatum, patientia & constantia gloriæ vobis coronam plecti. Ita sese in aduersis consolabatur Augustinus, hæc vna gloriæ spes infractum eum & generosum in aduersitatibus tolerandis reddebat, & si quando corpus interdum refragabatur, hac statim animum meditatione communiebat, *Nonne dignum esset pati omne quod triste est, vt tanti boni tantaque gloria participes habeamur? frangant ergo corpus ieiunia, premant carnem vestimenta, labores grauent, vigiliæ exsiccent, frigus incuruet, conscientia murmuret, calor vrat, corpus doleat, pectus ardeat, inflettur stomachus, pallescat vultus, deficiat in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus, ingrediatur putredo in ossibus meis & subter me scateat, vt requiescam in die tribulationis & ascendam ad populum accinctū nostrum.* O meditatio vere diuina! sed iam nimis diu huic parti inhæsimus, ad alteram veniamus, videamus inquam, qualia Beatorum corpora in cœlo futura sint, qualesque dotes æterna beatitudo allatura.

In Enchiridio.

S. Augustini meditatio.

III.

Quatuor potissimum sanctis hisce corporibus dotes Theologi assignarunt, quas vulgo qualitates supernaturales appellant. Harum prima est impassibilitas, quæ nihil est aliud, quam ab omni passione exemptio, & aduersus omnes fortunæ insultus tyrannorumque impetus prærogatiua. Ita hoc ipsum testatus est ad Corinthios Paulus, *Seminatur*, id est generatur *in corruptione, & resurget in incorruptione.* Cui & ratio adstipulatur: quidquid enim pati, ipsum & corrumpi potest, atqui corpora cœlestium corrumpi

1. Cor. 15.

rumpi non poterunt, ergo nec pati. Deinde fortior non patitur ab imbecilliori, atqui nulla Sanctorum corporibus fortiora, aut valentiora reperire est, ergo ne minimum quid patientur. De horum autem robore hoc Apostoli ad Corint. habemus testimonium, *seminabitur in infirmitate, resurget in virtute & potentia*. Item illud B. Anselmi, qui ait, Sanctos in cœlo robore Hercules & Sampsones superaturos, tantumque eorum robur & virtutem fore, vt horum minimus vniuersam hanc mundi machinam concutere & instar pilæ loco mouere posset.

1.Cor. 15.
Lib. de simil.

Gloriabatur olim Archimedes, se, si pedem extra mundi limites ponere posset, altero terram quasi globum propulsaturum. Inanis hæc quædam præsumptio fuit, in Sanctis tamen hoc locum habet, quibus vasta hæc orbis machina instar pilæ sit. Cum igitur tanta Sanctorum corporum vis sit & potentia, quid illis nocere queat? si nihil nocere illis potest, ergo impassibilia sunt. Quod vt euidentius vobis fiat & manifestius, cogitate quæso vobiscum, Hebræorum vestes licet quadraginta annis in deserto hærerent, impassibiles extitisse; nec vlla ex parte ne in fimbriis quidem attritas: itē corpora illa cœlestia, quæ continuo motu iam à quinq; annorum millibus feruntur, quāuis ignem violentissimum elementum vicinum habeant, ne minimum tamen detrimentum passa esse. Quanto igitur potiori iure de Beatorum id corporibus, quando cœlesti iam gloria perfruuntur, dicendum est?

Sanctorū robur.

Quis obsecro, hoc in dubium reuocare audeat? si enim corpora hæc destinata sint, vt à morte maneant immunia, & in æternum viuant, aduersus omnes impetus accidentium & morborum infracta; an non æquum est & necessarium, vt penitus impassibilia sint? Adhæc si ipsa iustitia originalis corpora in statu innocentiæ, immortalia & ab omni passione libera potuit reddere, nisi peccatum obstaculo fuisset, an non gloria æterna, in statu beatitudinis tantum in Beatorum corpora iuris & potestatis habeat, vt iisdem illa priuilegiis gaudere faciat?

Vnde impassibilitas illa corporum oriatur.

Verum vndenam impassibilitas hæc ortum habeat, inuestigare hoc opus, hic labor est: multi multa sentiunt, & variæ hic opiniones concurrunt. Sunt namque qui hanc elementis adscribunt, quæ longe alia se tunc circa Beatorum corpora, quam modo circa nostra ratione habebunt: aiunt enim elementa in illis cum pura & nuda substantia, & ab omni actiua & passiua qualitate libera, futura, atque ita nullum omnino motum & bellum in ijs concitatura, corporaque sine vlla turbatione, passione corruptione, ac proinde semper in gloria, permansura. Verum opinio hæc non est vsquequaque probabilis, & sinceræ Philosophiæ penitus contraria. Si enim tunc qualitates à subiectis essent separatæ, elementaque nuda subsisterent, vilescerent proculdubio, deterioraque quam modo sunt, dicerentur. Accedit ad hæc, quod quandoquidem qualitates hæ accidētia sint elementis propria, quippe quæ ab eorum materia & forma producantur, absurdum sit dicere, effecta causis tamen nō deficientibus, desitere.

Variæ opiniones, de impassibilitatis huius causa.

Atque ideo alii, visa sententiæ huius absurditate, credidere, qualitates has realiter & vere duraturas: sed purificatas, & à propriis actionibus & functionibus secretas, Deo ad corporum nostrorum conseruationem id ita permittente. Verum nec hi scopum attigerunt; nam horum opinio si in validi alicuius lance ponatur argumenti, leuis & bulla inanior videri queat. Ita namque impassibilitas in Electorum corporibus non dos aliqua, aut qualitas supernaturalis, (vt interim taceam, de substantia impassibili,) sed tantum instar protectricis, & auxiliatricis exterius aduenientis, à diuina videlicet potestate, aduersus communes impetus & corruptiones data, foret: quæ idipsum etiā in corporibus hominum, hoc in mundo adhuc agentium, posset efficere,

Alii vero, prioribus tamen penitus contrarij, docuere, Beatorum corpora, cœlo iam contenta, nescio quid se occultum tamen, habitura, quod eadem à patiendo tolerandoque præmuniat & præseruet; cumque nomen huius amuleti ignorarent, & tamen nomine aliquo donare vellēt, ad quintā essentiam id retulere, quæ scilicet in hominum corporibus dominium exerceret, micro-

cosmum

cosmum hunc diriperet ac moderaretur, ipsa elementa singulari quadam ratione temperet, & harmonice ad inuicem concinnaret, ipsaq; corpora, non secus ac cœlestia, ab omni passione & corruptione vindicaret. Sed nec verum est, verum prioribus multo etiam absurdius? nemo enim dixerit, à virtute aliqua naturali, qualis est corporis alicuius cælestis, hominum corpora ad huiusmodi gloriam, vt est ipsa Beatorum corporum impassibilitas, euehi posse. Cum & ipse Apostolus hanc mutationem, non ad naturalem aliquam potentiam, sed ad Iesu Christi virtutem retulerit, *Qui reformabit corpus humilitatis nostræ.*

Philip. 3. Verior circa impassibilitatē hanc opinio.

Verior, & cui magis assentior: opinio est, omnem impassibilitatis huius causam ad ipsamet debere corpora referri, illa namq; & quidquid ad illa referri potest, tum perfectè animæ rationali obtemperabunt, & subdita erunt, non secus atque anima Deo: adeo vt corpora nullam mutationem insigni huic ab anima commmunicatæ dispositioni contrariam recepitura sint, ac proinde semper impassibilia futura. Porro sententiam hanc cōfirmat hoc Philosophorum placitum, *Omnis passio fit per victorias agentis super patiens*, nunquam alioquin superare ipsum posset: & fieri sane non potest, vt agens in patiens agat, nisi in quantum formæ potentia minuitur, ac viribus tādem destituta loco cedere cogitur, at nullum agens in rerum natura, etiam vehementissimum reperitur quod in gloriosum corpus agere, multoque minus idipsum corrumpere possit, cum ab his prorsus immune sit, soli animæ subditum, in gloria & immortalitate, idq; protectricis suæ auxilio viuens.

Subtilitas secunda dos corporum Beatorum

Præter impassibilitatem hanc, & ab omni mutatione exemptionem, habebunt Gloriosorum corpora subtilitatem quandam incredibilem, cuius ope & adminiculo quocunque locorum ingredientur & egredientur, quin & ianuas violenter, sine vlla tamen vi, perfringent, muros penetrabunt, cœlos pertransibunt, nulloque impediente instar spirituum, radiorumque solarium vitreas fenestras petradiantium, per omnia sese ingerent. Colligere hoc est ex Pauli epistola ad Corinthios. *Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale*: id est, quod a spiritibus & Angelis, quoad subtilitatem, nihil differet. Bis hoc Iesus Christus seruator noster suo in corpore designauit, primo cum vi propria sepulchro ingenti saxo communito egressus est, secundo cum ianuis clausis intrauit in locum, vbi Apostoli propter metum Iudæorum congregati erant. Fuere hæc duo gloriosæ huius subtilitatis miracula & acta supernaturalia. Ecce & alia ratio, eo corpora sunt subtiliora, quo nobiliora & excellentiora: at quoniam Sanctorum corpora nobilissima sunt, necesse quoque est eadem esse subtilissima.

1. Cor. 15.

Errores quorundā perperam de hac subtilitate sentientium.

Sexcentos hæc corporum subtilitas in orbe errores inuexit. Fuere namque hæretici, vt testatur Augustinus, qui docebant, corporum hanc subtilitatem non fore aliam, quam qualem spiritus & Angeli habent, quod nimirum ipsa post resurrectionem in spiritus conuerterentur: at si hoc fieret, nulla homini, qui anima simul & corpore constat, resurrectio foret exspectanda. Alium adhuc quorundam errorem refert Gregorius, dicentium subtilitatem hanc nonnisi quandam rarefactionem esse corporaque sancta instar aeris aut ventorum leuia futura. Sed est quoque erroneum, & hæreticum. Christus enim post resurrectionem verum habebat corpus non aereum aut inane, sed quod videri & palpari ab omnibus poterat: ita namque de seipso testatur, *Spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere: palpate & videte.* Deinde corpora hæc resurgent, ossibus compacta & solida, pelleque cooperta, musculis adhæc compaginata, & cartilaginibus constantia. Testatur hoc Iob Propheta, *Et in carne mea videbo Deum Saluatorem meum.* Mera igitur hæresis & peruersa doctrina est hocce credere: at satius est dicere, subtilitatem hanc à diuina, perfecta, excellentique complexione, qua tunc sancta hæc corpora dotata erunt, quamque animæ glorificatæ, quæ eorum propria forma est, dominium causabitur, ortum habere, atque ideo spiritualia, id est, spiritui penitus subiecta, appellabuntur.

Lib 13. Mor.

Luc. vlt.

Iob 19.

Habebunt adhæc aliam qualitatem, quæ com-

communi nomine Agilitas appellatur; per quam vnico momento cœlo in terram poterunt descendere, & ab vno mundi cardine discurrere in alterum, idque sine vllo obstaculo, aut impedimento. Eli[?] hoc è verbis illis Pauli potest, *Seminatur in infirmitate, resurget in virtute*; ad quod Glossa addit, *id est, mobile & viuum.* Quod & hac ratione demóstro: tarditas & mora inimica sunt spiritui, atqui gloriosa corpora nonnisi meri spiritus erunt, igitur agilia & leuia. Cuius hanc esse causam existimo: Gloriosa hęc corpora animæ penitus subiecta erunt, non solum quod nihil in illis futurum sit quod spiritui resistat, eiq; aduersetur (hoc namque & Adæ corpori non defuit) verum etiam quod ex anima perfectio quędam in corpora deriuanda sit, per quã ad huiusmodi subiectionem recipiendam apta reddentur, atque hæc perfectio corporis gloriosi dos nominatur. Atqui certum est, animam corpori vnitam esse, non modo in quantum ipsa qualitas formæ est, verum etiam quod moueat, necesse igitur est, vt corpus gloriosæ animæ omnibus hisce modis subiciatur. Quemadmodũ igitur per subtilitatem ipsi animæ velut propriæ formæ subiicitur, ita per agilitatem velut motrici & directrici subditum erit, sed ita vt animæ voluntati quam promtissime, diligentissime, & celerrime obediat.

1. Cor. 15.

Vnde agilitas hæc oriatur.

Pluribus celeritas hæc è sacra Scriptura loce adstrui potest, quę animatum motum rebus leuissimis & moueri facillimis comparat. Sapiens eam scintillis comparat, *sicut scintillæ in arundineto discurrent.* Ezechiel fulguri, idque in ænigmate rotæ, quæ à spiritu impellebatur, *Ibant & reuertebantur in star fulguris.* Isaias auibus per aera volantibus, *Assument pennas sicut aquilæ, current & non laborabunt, volabunt & non deficient.* O delicias incredibiles ignem celeritate, aues velocitate, fulminis alas leuitate anteuertere, annon incredibile gaudium adfert? At ne hoc vobis incredibile videatur, similitudine quadam notius faciam. Si enim cursores illi cœlestes, quos Aristoteles Intelligentias, nos sanctiori nomine Angelos nominamus, ad planetarum orbiumque cœlestium motum, directionemque destinati quatuor horarum spatio totum orbem obambulent, adeo vt singulis horis viginti sex passuum millia conficiant; an non credemus, gloriosas illas animas, naturales illas & internas corporum suorum motrices, celeriorem adhuc ipsis motum impressuras? ab vno scilicet polo in alterum eadem transferendo, vnicoque momento ab vno mundi cardine in alium deuehendo. Sane si Angeli naturales illi corporum cœlestium & spissorum motores, tanta eadem celeritate impellant; crediderim animam gloria cœlesti iam donatam, supernaturalium virium adminiculo, maiori gloriosa hęc corpora agilitate impulsuram. Quanta Deus bone eorum velocitas erit?

Sap. 3. Ezech. 1. Isai. 40.

Angelus, qui Abacuc Prophetam in Babylonem è Iudæa, quæ quingentis passuum millibus à se inuicem distabant, cæsarie apprehensum, vnico momento, transuexit, huiusce meæ sententiæ testis & suffragator erit. Si enim hoc ille in alterius corpore, quid non animam in proprio facturam credendum est? si in corpore adhuc mortali, spisso, crasso, patibili, hoc ille potuit; quid obsecro, hæc Angelis par in gloria, in proprio, & quidem glorioso, beato, spirituali, diuino, quoque agile erit, vt quæ maxime, faciet?

Dan. 14.

Longius adhuc processit Augustinus, ait namque tantam corporum horum agilitatẽ fore, vt ipsum animæ velle & cogitationem quodammodo præuersura sit. *Vbi volet spiritus ibi erit & corpus.* At tã celeres spiritus & animæ motus sunt, vt vnico instãti, & desiderio cœlum, & metu inferos, & cogitatione adeat antipodes, spe quoq; & ambitione ad columnas Herculeas vsque pertingat, & vbicumq; locorum imaginando peregrinetur. Cum igitur corpus eadẽ qua spiritus celeritate mouendum sit vt quidem Augustinus sensit; credere profecto oportet, magnam eius celeritatem & agilitatem fore.

Corporũ gloriosorum tanta velocitas quanta imaginationis.

Sed cui bono hæ hyperbolicæ locutiones? Anne corpora vnico instanti mouebũtur? anne Philosophorum placita euertere

Vtrum corpora vnico in-

satagis, inquiet aliquis. Repugnat Aristoteles, qui in quarto Physicorum in vacuo motum fieri posse negat, qui cum in vacuo nullum impedimentum sit, vnico momento eundem fieri oporteret: quod tamen negat, rationique repugnare asserit. Respondeo.

At docent Theologi, gloriosa Beatorum corpora nonnisi in tempore & successiue, sed tamen ita, vt propter nimiam agilitatem id non videatur, mouenda: & in iterum motu aliquam temporis dimensionem dari, sed eam exiguam & breuem admodum, adeo vt vix percipi possit, quod hac ratione confirmant. Non potest aliquid totum esse hoc in loco, & diuisum in illo, hinc namque sequeretur eodem tempore & momento illud duobus in locis existere, quod penitus impossibile est, atqui *omne quod mouetur*, iuxta Aristotelem, *partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem*: ergo, si motus hic vnico instanti peragere-tur, idem mobile eodem tempore duobus in locis existeret. Deinde quidquid vnico instanti mouetur, simul mouetur & motum est, at impossibile est, vt idem numero duo hæc inter se cōtraria diuersis vicibus peragat. Dicendum est igitur, quamuis corpora gloriosa celerrimè sese moueant, tamen in vnico quidem instanti moueri, sed semper aliquod, quamuis breuissimum, spatium temporis intercedere.

Arist. 6. Phys.

Quarta & vltima dos erit claritas æterna & splendor quidam illustris, quo corpora illa rutilabunt, adeo vt lumine suo velut faces quædam, cœlum empyreū illustratura sint. Ait hoc sacra scriptura, cum de electis loquitur: *Fulgebunt iusti sicut sol in regno Patris eorum*, & loco prius citato è Sapiente: *fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundineto discurrent*. Ecquod illud gaudiū erit, tot soles vno in loco collectos intueri? Si enim vel vnum solem tanto interuallo à terra remotum, & nunquam quiescentem, tantopere homines recreet, orbemque vniuersum gaudio afficiat, dum splendorem emittit: quantum, Deus bone, gaudium erit, millenos & decies millenos soles oculis vicinos, semperque loco fixos intueri?

Claritas. Matth. 13. Sap. 3.

Sunt & alia Scripturæ loca, quibus hoc confirmem, vt illud Danielis. *Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti; & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates*. item illud Ioannis Chrysostomi, *Vnumquemque Sanctorum plusquam radiis solis videbimus refulgentem ex illa gloria, cuius candorem & coruscationem oculus humanus non potest aspicere*. Et merito: nam supernaturalis illa claritas ab animæ gloria originem sumet, quæ in corpus ipsum etiam redundabit adeo vt ipsum lucidum, splendidum & rutilans redditum sit. Conscendite mecum montem Thaborinum & rei huius euidens videbitis periculum. Christo enim, id solemni transfigurationis suæ die, vt aliquod huiusce felicitatis specimen daret, gloriam hanc, quam non sine miraculo hactenus in anima detinuerat, nonnihil exserente, eadem quamprimum in corpus redundauit; adeo vt illa carnem eius, pellem & totam corporis superficiem inundante, *resplenduerit facies eius sicut sol: & vestimenta eius facta sint alba sicut nix*. Tanta scilicet corporum gloriosorum claritas futura est, à communicatione gloriæ, quæ in anima latitat, prouemens; vt quidam dicere non sint veriti, corporis gloriosi splendore, si de cœlis in terram descenderet, solem & stellas offuscandas, lumenque amissuras.

Dan. 12. Hom. 2. in epist. ad Hebr. Vnde claritas hæc oriatur. Matth. 17.

Ah non enim, ô gloriosa corpora, vereque beata omnique perfectione & felicitate donata, summæ dignitatis est, amplissimum hoc priuilegium, & prærogatiuas illas singulares habere: ecquæ enim sufficiet oratio, ô corpora immortalia, ad beatitudinem vestram celebrandam? vos namque, qui instar terræ fuliginis eratis horridi, spissi quoque & opaci, instar solis stellarumque collucebitis; vos, quos hic graues, tardos, ponderosos, mouerique difficiles videmus; tanta celeritate pollebitis, vt Angelos superaturi sitis, velociores ceruis, & agente nimbos Euro celeriores. vt quos natura crassos, densos, materiaque oblitos finxit, ita vt minimus paries cursum vestrum impedierit, nū subti-

subtiles eritis, vt omnia penetraturi, nullumque vobis impedimentum; paries aut arma ferrea datura sint. Quid amplius? Vos inquam, qui interea dum hic in mundo nobiscum ageretis, passionibus, morbis, malis, calamitatibus, ærumnis obnoxij eratis; ab omni prorsus patiendi potentia exempti eritis, ac penitus impassibiles. An non inquam hæc ingens gloria est, & ingens felicitas? Quid si dixero propter gloriosas hasce dotes corporum, Beatos mentibus illis æternis, id est, Angelis, quid amplius habituros? quod egregia quadam è libro Geneseos figura declarabo; Ioseph Patriarcha fratribus suis commune epulū parauit, sed Beniamino fratri vterino quinque panes amplius apposuit. Epulum hoc figura fuit beatitudinis, quam Christus nobis in paradiso præparauit, *Ego, inquit, dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo.* Mensæ huic assidebunt fratres Iesu Christi, qui verus Ioseph est, Angeli, inquam & homines; Angeli quidem, quod eundem cum Christo Patrem habeant; homines vero, quod eundem patrem habeant Deum, & eandem matrem, naturam humanam: fratribus igitur vterinis quinque fercula apponet, quæ cæteris, id est, Angelis, denegabit, gloriam inquam corporum, & quinque sensuum delectamenta, qui è Christo in quantum homo est, incredibile gaudium percipient.

Gen. 45.

Luc. 22.

Simile. Hoc scilicet est Christiani, quod nos in malorum tolerantia consolari & animare debet, hoc spem nostram fouere, quando nimirum ob oculos ponimus, massas illas carneas, quæ modo ita abiectæ & viles videntur, aliquando ad tantam gloriam sublimandas. Arbores interea dum nix terram circumquaque cooperit, aridæ & exsuccæ videntur; omnemque, virorem amisisse, verum dum vere nouo rideat ager, nouam faciem assumunt, gemmas, flores, foliaque emittunt, & virorem nouum acquirunt. Idem omnino de corporib. nostris dicendum est: quamdiu enim vitæ huius bruma durat, pallida, lurida, exsanguia, & exsucca videntur; at vbi alterius vitæ ver accedet, nouus quoque splendor & dignitas accedit omnia ridebunt & efflorescent. Hoc igitur vobis proponite, Christiani, ac gloriosam Beatorum sortem semper ob oculos gerite, recordamini nouissima vestra, & in æternum non peccabitis.

Fieri enim non potest Domine, vt ea aliquis offendat, qui beatã hanc sortem semper præ oculis habet. Quis enim adeo sceleratus & nefandus reperiatur, qui ob leuem aliquam gloriolam, voluptatulam, delicias friuolas & inanes, corpus suum tam egregiis dotibus priuet; corpus inquam quod sole aliquando splendidius, ventis velocius, spiritibus subtilius impassibile, quales Angeli sunt, futurum est. Fierine queat, vt ob nefarium aliquem actum quis ratione præditus, hæc omnia velit amittere: Primus hominum ac præuaricatorum Adam merito reprehensus fuit, quod ob leue linguæ delectamentum, omnia priuilegia & gratias, quibus omnis eius posteritas propter iustitiam originalem frueretur & beatetur, amiserit. At magis ille culpari dignus, qui ob similem actum sese priuaret iis, quæ cœlestis gloria Beatis elargitur. Quis enim peccet, has corporum dotes animo voluens? quis non aduersus omnes satanæ impugnationes, & impetus viriliter sese gerat, cum sibi ob oculos ponit, eadem ad tantam aliquando gloriam euehenda, itaque commutanda, vt loco putredinis, nonnisi sol; loco cinerum, gemmæ; loco ægritudinum, sanitas: loco finiti temporis, æternitas; loco tenebrarum, lumen & splēdor; loco passionum & grauaminum, impassibilitas; loco calamitatum & ærumnarum, felicitas & gloria, veraque beatitudo habenda sit, ad quam nos Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus deducere dignentur.

A M E N.

* * *

FERIA SEXTA.

OMNIA QVAE IN HOC MVNdo sunt, nihil esse, si cum iis quæ cælo continentur, conferantur.

Partitio.

I. *Terrena cœlestium præstantia vilescunt.*
II. *De rerum fluxarum transitu ac inopia.*
III. *De earundem delusione ac tabe.*
IV. *Per aduersa tendendum ad supera.*

Memorate nouissima tua, *& cogita nulla in hoc mundo reperiri posse gaudia, quæ cum cœlestibus comparentur*, & in æternum non peccabis. *Eccl. 7.*

FIGVRA.

2. Cor. 15. VIx gustauerat Elias magnus ille Propheres, Anachoretarũ veterum princeps, & vastæ solitudinis incola, cui spelunca & mons Oreb loco domicilii erant; cœlestes delicias, diuinæque vix gloriæ scintillam viderat; quin statim pallio oculos obduxerit, & faciem velauerit. Hocce Prophetæ factum merito ponderanti, visum est, hic tacite gaudia paradisi designari; quicumque enim eadem vel summis labris attigere, vel extrema lingua gustauere, oculos mundi huius rebus occludunt; secumque statuunt, nihil omnino in orbe reperiri, quod cum æterna beatitudine gaudioque cœlesti comparari queat. Vltimam hanc concionem hac super re instituere decreui, quam vtinam Spiritus Sanctus auxilio suo promouere, & gloriosissima mater ac Virgo intercessionibus dirigere dignetur. Quamobrem illius opem imploremus; & hanc cum Angelo salutemus, pariter vnanimique voce dicentes.

AVE MARIA.

I. Præclara Ciceronis Romanæ eloquentiæ parens Cicero, quamuis falsorum Deorum cultu deditus, & a Christiana religione alienus, tanti esse rerum cœlestium meditationem momenti opinabatur, vt quicumque easdem ob oculos, licet obiter tantum, haberet, terrenarum facile obliuisceretur; *Cogitantes supera*, inquit, *atque cœlestia, hæc nostra exigua & minima contemnamus.* Diuina profecto ethnici hominis sententia, qua rerum supernaturalium excellentia pro dignitate explicetur. sententia de Beatorum statu.

Ad huius imitationem dicere solebat Palladius, Christianum, vbi ad cœlestes diuitias anhelare, supernæque Ierusalem delicias desiderare inceperit, nonnisi mortem vitæque finem exoptare, vitam hanc mortalem contemnere & fastidire, vt quæ ei grauis & molesta sit; adeo vt sanctis cogitationibus subuectus, omni momento in cœlorum regione obambulet, éque terra ad superna vsque transuolans, inter Angelorum choros conuersetur, ab hominum se societate conuictuque penitus sequestrans; hinc dicere solebat Paulus, *Nostra autem conuersatio est in cælis.* Pallad. dial. de vita S. Ioan. Chrys. Philip. 3.

Sane quotquot mentem ad supera direxere, & cogitatione versati sunt in cœlestibus; tantam inde voluptatem deliciasque hausere, vt viuere eos hoc in mundo tæduerit. Testis sit idem Apostolus, hic enim cum cœlestes diuitias degustasset, ad tertium nimirum cœlum euectus, adeo earũ amore incensus fuit, vt omni tempore & loco, inferiora hæc inanesque delicias, imo deliciarum nomine penitus indignas, pertæsus, exclamet, *Desiderium habeo dissolui & esse cum Christo.* Perinde ac si dixisset, Quamuis totius vniuersi imperium ob tinerem, tamen viuere mihi molestum esset; desiderans quippe & anhelans anima ad altiora suspirat, gestit interesse choris cœlestium, hos ambit, hos exoptat, & cũ Iesu Christo exultare contendit; atque ideo non modo mortem subire, sed & penitus destrui, & in mille partes dissolui, morte nimirũ violenta pro diuino nomine hinc abripi; paratus sum; quo scilicet tormentorum intensione & grauitate vinculis carneis disruptis, anima in libertatem vindicetur, carceribusque terrenis emissa, sine vllo impedimento, libera ad cœleste domicilium euolet. Philip. 1.

Hercu-

Dauid rex ad cœlestia aspirat. Psal. 119.

Hercules ille Hebraicus Dauid, maius etiam desiderium ostendit; nam hinc rerum cœlestium pulchritudine & excellentia captus, illinc vero rerum terrenarum inanias pertæsus, exclamat; *Hei mihi quia incolatus meus prolongatus est! multum incola fuit anima mea.* Dicere vult. Anne diutiùs in hac me lachrymarum valle detinebis Domine? mille mihi hic vixisse annis videor, quando, obsecro aderit tempus, quo gloriam tuam intuear? quando veniam & apparebo ante faciem DEI? nam tunc satiabor, cum apparuerit gloria tua. A quadraginta, ne dicam sexaginta, iam annis, in summa egestate vixi, panem petii, & tanta, eheu! mundi inopia & egestas est, vt me satiare nequeat, imo numquã aliquid mihi sufficiat, donec vultus tui lumen videam, gloriæque cœlestis particeps fiam, ô ardens rerum cœlestium & diuinarum desiderium!

Regnum cœlorum thesauro comparatur.

Ipse quoq; Redemptor Christus, regnique huius rex, tantopere idipsum extulit, vt diceret hominem, si vel aliquam eius cognitionem haberet, illiusque delicias vel summis labris degustaret, omnium terrenarum rerum iacturam libenter facturum. Hinc in Euangelio ita deipsó locutus est, *Simile est regnum cœlorum thesauro abscõdito in agro, quem qui inuenit homo, vendit omnia quæ habet, & emit illum.* Regnum inquam cælorum, ager latissimus ac spatiosissimus est, in quo ingens illæ gloriæ thesaurus absconditus latet, quem si quis vel cogitatione tantum inuenitet; facile quidquid in mundó haberi vel optari posset, contemneret, quo agrum illum coemeret. Profectò ipsa Beatitudo opulentus quidam thesaurus est, quem si diligẽter, toto inquam animo & affectu, inuestigare voluerimus, mille mundos, eius habendi ergo, libenter impendemus. Matth. 13.

Ibid.

Aliam quoq; super eadem re parabolam apud eundem Euangelistam reperio: *Simile est regnũ cœlorũ homini negotiatori quærenti bonas margaritas, inuenta autẽ vna pretiosa margarita dedit omnia sua & cõparauit eam.* Cuiꝰ hic est sensus, omnes quotquot in hoc mundo viuitis, mercatores estis, (nam alibi legimus, *Negotiamini vsque dum venio;*) cœlestis autem gloria margarita est pretii incomparabilis, quam si inuenire aut tantum percipere potueritis, omnes facultates vestras & opes in eiusdem commutationem expenderitis. Luc. 19.

Plut. in apophth. regum.

Macedonum rex Alexander cum multa de regni Indici opulentia & diuitiis famâ audiisset, ita eius acquirendi armisque sibi parandi desiderio exarsit, vt quidquid ante à magno labore summaq; difficultate pararauerat, Purpuratis suis, regnum quin etiam paternum, divideret. Hoc cum Hephæstion amicorum intimus admiraretur, regisque liberalitatem suspiceret, ab Alexandro audiuit, hoc ei nouum videri non debere, solas, enim Indorum opes vniuerso Philippi Patris imperio præualere. Vt regium hocce apophthegma in rem nostram concinnem, dico, homines, si diuitias amplissimas, quæ opulento cœlorum regno continentur perspectas haberent, omnium libenter regnorum dominiorumque iacturam passuros, vnica Indiarum Orientalium & cœlestium spe contentos, quæ sola omnia mundi regna & imperia antecedunt.

Lib. 1. de Bello Gallico.

Refert Heluetios Cæsar, audita Galliarum nostrarum fertilitate & diuitiis, patria earum subiugandarum ergo, excessisse, & quo ad pugnandum magis accenderentur, omnisque in patriam reuertendi spes abriperetur, proque terræ fertilissimæ occupatione validius decertarent, domos omnes incendisse, & vrbes muris spoliasse. Ad eundem modum, Auditores, si certo sciremus, quænam gaudia, quæ bona, ecquæ diuitiæ in noua hac Francia, Beatorum & Angelorum patria, contineantur, facile omnem hunc mũdum desereremus, & flamma charitatis æstuantes, omnes illius ineptias & vanitates succenderemus. Nihil enim in vniuerso hoc mundo reperire est, quod cum diuitiis alterius comparari queat: quas si interdum animo volueremus, omnes peccandi illecebras occasionemq; tolleremus, & ad nullum delictum ppenderemus: ita quippe Sapiens testatur, *Recordare nouissima tua, & in æternũ nõ peccabis.* Eccl. 7.

pabis. Hoc hodierna vobis concione exponere satagam: primo quanta sit mundi, si cum cœlesti gloria compararetur, vanitas, aperiã, deinde, nõ sine labore & difficultate, nõ sine sudore & puluere, sed per varias tribulationes & afflictiones, ad eandẽ aditum patere. Itaque & hodiernam concionem iniam & simul longiorem hanc de quatuor nouissimis telam succidam Beneuolentiæ me solitæ zephyro vt prosequamini rogo, ad primum me membrum accingo.

II. Nulla rerum cœlestium cũ terrenis similitudo est.

1. Ioan. 2.

Nulla penitus rerum cælestium, gaudiorumque supernorum cum terrenis est similitudo aut æquiparatio. Primo quod illa perennia sint & permanentia, hæc inconstantia & mutabilia: nam, *transit mundus & concupiscentia eius*, instar fumi euanescit. Non dicit, transeunt rex mundi huius, sed ipse mundus, qui nonnisi mera inconstantia est, nihilque in ipso haberi potest permanens omnes enim Monarchiæ amplissimæ transierunt, respublicæ potentissimæ conciderunt, pyramides cœlo iniuriam facturæ ad terram collapsæ sunt: Alexandri occubuere. Cæsares interiere, Cyri prostrati. *Transit* igitur *mundus*, transiit diues ille epulo, qui epulabatur quotidie splendide, & induebatur purpura & bysso. Quam ad viuum eius ruinam depinxit Psalmographus dum canit, *Vidi impium elevatum & exultatum sicut cedros Libani. transiui, & ecce non erat.*

Luc. 16.
Psal. 36.

2. Reg. 18.

Vlterius mihi in hac materia prægredienti, videtur mundus non absurde mulo Absolomi comparari posse; statim enim atque ille rebelles & refractarios peccatores, quos eatenus vexit; ad fatalem ambitionis arborem, inanium desideriorum capillis implicatos, sentit adhærescere; subito elabitur, milleque tormentorum cruciatuumque hastilibus eosdem transfigens, animam tandem efflare cogit. Vnde satius est Paulo consulenti auscultare, *Hoc autem dico fratres, vt qui hoc mundo vtuntur, tamquam non vtantur, præterit enim figura mundi huius.*

1. Cor. 7.

Isa. 9.

Idem argumentum prosequens Isaias, eundem telis araneарũ comparat, quibus nihil fragilius aut inanius dari potest. *Telas,* inquit, *aranea texuerunt.* Id est, superborum ambitio, mundique gloria, aranearum gloriæ persimilis est, sic namque sese euiscerant & euacuant, vt telas quasdam fragiles texant, quæ minimo Boreæ flabro dissoluuntur aut perstinguntur, & nonnisi ad muscas capiendas vtiles sunt, quidquid. n. mundus eiusque sectatores ordiuntur, post varias etiam molestias & difficultates, nonnisi telæ aranearum sunt, quæ ad minimum fortunæ indignantis impetum colliduntur & euanescunt, Ita *mundus transit, & concupiscentia eius.*

Mundus araneis comparatur.

1. Ioan. 2.

Quam præclaram huiusce inconstantiæ figuram in S. Matthæi Euangelio detego? Cum enim domum stolidi illius arenæ, loco petræ inædificatam intueor, quæ ad primum turbinem ad terram corruit; veram mundi imaginem videri videor. Ipse enim domus fatuorum ac stolidorum cosmophilorum est, peccatorum inquam & delinquentium, sed inconstantiæ arenæ inædificata, quæ quamprimum, vt aduersæ fortunæ turbo ingruere cœpit, concidit & solo prosternitur. Vere itaque *mundus transit & concupiscentia eius.*

Matt. 7.

1. Ioan. 2.

Gen. 40. 41. 45.

Hinc sapienter fecisse mihi visus est Vicerex Ægypti Ioseph, qui quamuis quadraginta annorum spatio totius regni habenas moderatus esset, liberos adhuc haberet, quibus dotem assignaret; nullos tamen agros & possessiones in illa regione coemere aut comparare sibi posterisue voluit. Sciebat siquidem, non stabilem illic Hebræos sedem habituros, sed breui, indignante Pharaone summa cum infamia, si dicere liceat, eijciendos. Daniel quoque Propheta, quamuis quinque potentissimos reges prudentia & consilio direxisset, Nabuchodonosorem scilicet, Euilmerodachum, Baltassarum, Darium & Cyrum: noluit tamen in barbara illa regione rerum suarum sedem figere, cum omnium rerum exitum consideraret, sibique proponeret, omnes honores & dignitates nõnisi inanias & ineptias, vento & aura leuiores, fortunæque ludibria, delicias quoque momentaneas

Dan. 2. 3. 4. 5.

taneas esse, & eodem, quo nascuntur tempore, suffocati; iuxta Apostoli verba, *Transit mundus & concupiscentia eius.* 1. Ioan. 2.

E contra vero coelum in aeternum permanet ipsum est domus illa inconcussa, petrae inaedificata, quae nullos aduersitatum turbines, nulla fortunae flabra pertimescit, sed omnia veluti festucas & bullas explodit & ridet, diuitiae quoque eius aeternae sunt, nihilque in eodem reperire est, quod non perpetuum sit ac numquam interiturum. Figurate id expressit sponsa illa in Canticis, quando domus suae membra describendo, sponso ait, *Signa domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cypressina,* Cant. 1. Duo hic lignorum imputribilium genera recenset, vt insinuet, coelum, quod sanctarum animarum, quae Christi sponsae sunt, palatium est, aeternitate constratum esse, incorruptibilitate nitere, & constantia tectum: mūdi autem huius palatium è ligno putrido compactum est, omnia eius membra quamprimum corruunt nihil in eo stabile reperitur, nonnisi de ruina casuque ille sermo, at in coelesti omnia solidia sunt & stabilia. Nulla est igitur coeli cum terra similitudo, aut aliqua inter vtrumque proportio.

Mundus nonnisi punctum quoddam est coelo collatus.

Mundus namque nonnisi punctum est, si cum caelo conferatur, & punctum quod vix videatur, quia nimis ei vicini sumus: ideo namque fit, vt nescio quam in eo magnitudinem, fictam licet, admiremur, quā nos videremus, si longius ab eodem secederemus. Nam quemadmodū ex eo quod firmamentum longius a nobis remotum sit, stellas nonnisi vt scintillas opinamur; cum tamen si in coelo Saturnio essemus, easdem terra maiores iudicaremus: ita quoque e contra, quoniam terrae affixi sumus, eandem suspicimus & admiramur; verum si nonnihil ab eadem recederemus, statim profecto eiusdem paruitatem videremus, quae nonnisi punctum, vanitas, atomus est, adeo vt ipsa nos vallat vicinitas, ac situs remotior, & a[...]ea elongatio veritatem ostendat. Quando enim obiectum aliquod oculis nimis vicinum est, facultatiq; visibili propemodum inhaerescit, percipi à vidente vix potest; sed proportionata & mediocris distantia naturalem rei colorem & magnitudinem detegit. Vnde Philosophorum axioma, *sensibile supra sensum positum non facit sensationem.* Ad eundem plane modum, quoniam mundum in oculos, eundem agnoscere aut eius naturam percipere non possumus: verum si nonnihil ab eodem recederemus, quamprimum profecto videremus, nonnisi meram eum vanitatem esse, & beatissimos iudicaremus eos qui eundem pedibus conculcarunt. Ita olim sensit Psalmographus dum ait, *Beatus vir cuius est nomen Domini spes eius, & non respexit in vanitates & insanias falsas.* Psalm. 39.

Mundus coelo collatus nonnisi mera inopia est.

Adhaec, mundus hic nonnisi locus paupertatis est, theatrum necessitatum, mera inopia ac mendicitas: quando domus alicuius supellex describitur; eaque descriptio fit quàm breuissime, euidens signum est, non affluere illic opes, sed cuncta omnia esse & angusta. Moses cum domus mundi huius membra & partes describeret, eius artificem nonnisi sex dies in iisdem describendis ait insumpsisse, & septimo die cuncta perfecisse: primò nempe creauit lucem, secundo firmamentum, diuisitque aquas, tertio arbores, herbas & plantas descripsit, quarto solem, lunam & stellas, quinto pisces maris recensuit & volucres coeli, sexto animalia terrestria cum hominibus, septimo vero compleuit opus suum, quod fecerat. Cum igitur tantillo tempore mundi supellex descripta sit, signum est, eundem non esse vsquequaque opulentum.

Mūdi creatio sex diebus peracta.

Quando aliquis pecunias enumerans, parum temporis in iisdem enumerandis insumit, dicere oportet, easdem non affluere. Ita Satan princeps ille tenebrarum, & violentus mundi inuasor, cum illius diuitiarum rationem iniret & enumeraret quantum possideret, vnico easdem momento & verbo recensuit. Cum enim Filio Dei omnem mundi amplitudinem terraeq. magnificentiam demonstraret, notat Euangelista, vno id eum momento fecisse, non adhibita prolixa aut longiori singulorum

enume-

Matt. 4. enumeratione, *Ostendit*, inquit, *omnia regna mundi & gloriam eorum*. Annon igitur hinc euidenter colligitur, mundum non esse vsque adeo locupletem, cum eius maiestas, magnitudo, diuitiæ, delitiæque tam breui tempore enumerentur?

Et sane dum de alicuius statu diuitiisq; iudicium ferimus, aut aliquem opulentum nominamus; de suis enim reditib. victitare nihilque ab alio mutuum sumere dicimus: illum vero è contra inopem & miserum, qui nullos reditus habeat, & aliunde quidquid necessarium habet, mutuetur. Huiusmodi vere mundus est, tanta nempe illius paupertas est & inopia, vt non nisi mutuo viuat, & quidquid possidet, ab alio sumat necesse sit: aquas namque à mari, pluuias à cœlo mutuatur; itaq; ab eodem dependet, vt si vel ad breue tempus eandem desereret, lumenque & influxus denegaret, pessum iret, ac penitus deijceret. Cœlum quippe illius nutritius est, Mæcenas, & benefactor; hiberno tempore niues, æstiuo, calores, verno rorem, & pluuias autumnali suppeditat: lumen quoque præbet, ne cespitet in tenebris, & ceu discrimen adeat, solem, vt per diem instar facis illucescat; lunam vero, & stellas, quo noctu instar luminarium lumen præbeant.

Mundus omnia à cœlo mutuatur.

Cœlum è contra adeo opulentum & splendidū est, vt à nullo dependeat, à nullo quidquam mutuetur, sed diuitiis plenum sit; nam, vt ait Psalmista, *Gloria & diuitiæ in domo eius*. Apposite duo hæc coniungit, in domo quidem Naaman erāt diuitiæ, at non gloria aut honor, sed lepræ infamia & opprobrium: in domo quoque epulonis omnia diuitiis redundabant, sed non honore, at potius ignominia & contumelia. At in cœlo nonnisi gloria, fœlicitas, honor, diuitiæ, & eæ tam amplæ, vt finis earum haberi nequeat; nec easdem Angeli aut Sācti describere aut recensere vnquā potuerunt; quinque siquidem iam annorum millibus in iisdē indagandis, peruestigandisq; laborarunt, & nondū ad finem queunt pertingere, aut memoriam eorum subducere. Disputate igitur vobiscum, num aliqua cœlum inter & terram sit æquiparatio.

Psal. 3.

III. Mūdi res vanæ sunt.

Nulla profecto: omne namque quod in mundo est, inane est, vmbra fugacius ac meritissima vanitas, imo vanitas vanitatum & omnia vanitas merx fucata & fucum faciens, nummus adulterinus & vitium redolens, ita tamen fallax, vt quo plures quis habeat, eo & plures desideret, numquam ae satiari queat. In quo non multum mundani ab hydropicis discrepant, quo.n. plus ex vanitatum aquis bibunt, quo & maiori siti habendique desiderio exæstuent? adeo vt totus ad sitim eorum restinguendum, desideria cohibenda, ambitionem coercēdam, satietatemque afferendam, non sufficiat orbis. Quin & instar Alexandri Macedonis sese gerunt, qui cum plures esse in mundo mundos intellexisset, lachrymari vbertim cœpit. Vnde poeta, *Vnus Pelleo iuueni non sufficit orbis*.

Mundus animā n. exsatiare nequit. Psal. 41.

Hac siti laborabat Dauid, duorum amplissimorum regnorum rex, quibus tamen animus eius expleri nequibat; hinc siti propemodum enectus clamabat; *Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, quādo veniam & apparebo ante faciem Dei?* Toti, inquit vitæ tempore siti laboraui, nullaq; in mundo reperiri potui aqua, quæ eandē restingueret, quia omnia regna mea aut quidquam omnino in mūdo me satiare nequenunt. Quo enim plus ex mundi aqua bibo, quo & magis sitio, nec ipse quidem Oceanus, in me licet redundet, ardorem & incendium quo flagro exstinguat. Quando igitur veniet, Deus bone, dies illa, quando è fonte viuo fluent in me aquæ viuæ quibus animæ, quæ ex iis gustant quamprimum reficiuntur? aquæ, de quibus Propheta ait, *Omnes sitientes venite ad aquas*.

Isai. 55.

Heliogabali factū ridiculū.

Imitatur hoc in genere mundus Heliogabalum Imp. Rom. Hic enim epulum aliquando magnificū parauit, in quod nonnisi picti cibi inferebantur, vt cœna picta & imaginaria, non autem vera vocari potuerit, ipsiq; conuiuæ mensa surgentes magis esurirent, quam dum ad eandē accederent. Nouus Heliogabalus est mundus, animas ille ad epulum inuitat, regioq; easdē conuiuio videtur excipere, sed omnia fercula picta sunt, inania, omnesque deliciæ fucatæ & emen-

& ementitæ: adeo vt maiori fame refecti quam non refecti, laborent.

At in cœlesti conuiuio omnia fercula vera sunt cibi minime fucati, atque suauissimæ, vt vel vnica earum gutta animas refatiet. Testabitur hoc Psalmographus, *Cōfiteantur Domino misericordiæ eius, & mirabilia eius filiis hominum, quoniam satiauit animam inanem: & animam esurientem satiauit bonis.* Vnicam dixi aquarum cœlestium guttam ad interiorem sitim restinguendam sufficere, & bene dixi. Testis sit Petrus Apostolus, qui cum in monte Thabor nonnisi vnicam guttam gustasset, adeo sat atus fuit, nulla vt amplius siti laboraret, nulloq; erga mundi huius res desiderio teneretur, inebriatusq; clamaret, *Bonū est nos hic esse.* quod August. exponens ait: *Si vna gutta ex paradisi flumine hausta omnem huius mundi sitim exstinxit, quid inexhaustum bonorum omnium pelagus non efficiet?*

Psal. 106.

Matth. 7.

Mundus regio est, in quam filius prodigus secessit.

Ipse igitur mundus aridissima illa Libya est in quo siti homines emoriantur, in illa namq; nulla perfecta voluptas habetur, nullæ delitiæ quæ mentem hominis satient. Ipse est longinqua illa regio, in qua prodigi filii, id est mundani, fame propemodum enecti, siliquis porcorum pascuntur: cœlum vero domus paterna, in quo omnes lautissime & iucundissime reficiuntur, in quo omnia iucundissima symphonia perstrepunt, in quo nonnisi de epulis est sermo. *Beati*, hinc exclamat Psalmographus, *qui habitant in domo tua Domine.* Mundus Ægyptus est, cuius incolæ nonnisi allio, cæpis, aliisq; lachrymas excutientibus herbis vescuntur: at cœlum terra promissionis, quæ fluit lacte & melle, quæ voluptatibus, dulcedine & gaudio repleta est. Nulla igitur vnius ad alteram est relatio.

Psal. 23.

Mundus locus immundus & teter est.

At magna inter vtrumq; differentia, mundus enim locus teter, abominabilis, infamis & ignobilis est, bestiis & animalibus proprius, exilii, & peregrinationis locus. Hinc scriptum legimus, *Peregrinamur omnes à Domino.* Item, *Aduena ego sum in terra & peregrinus, sicut omnes patres mei.* Rursus: *Non habemus hic ciuitatem permanentem.* Locus est teterrimi odoris & mephitim pestilentissimam exhalans, adeo vt omnes in eodem emoriantur. Nam *quis est homo qui viuet, & non videbit mortem?* Locus denique, qui è quinque iam annorum millibus peste contagiosissima, quam Adam peccando inuexit, quæque omnibus sine vllo respectu mortem adfert infectus est, *In quo omnes peccauerunt & mortui sunt.*

1 Cor. 5.
Psal. 38.
Hebr. 13.
Psal. 88.
Rom. 7.

Cœlum locus iucundissimus est.

Cœlum vero locus voluptatis est, & iucundissimus, suauissima requies, domicilium amœnissimum, & secessus lætissimus, adeo vt vnica in eodem habitare die sit iucundius, quam per decem annorū milla hoc in mundo, in lachrymarum hac conualle. Docuit hoc me Propheta regius, *Melior est dies vna in atriis tuis super millia.* Locus deinde voluptatibus diues, deliciis affluens, gaudiis adeo locuples, vt Paulus Apostolus, qui aliquem iam eius gustum perceperat, eius videndi ergo, dissolui cuperet, finem vitæ desideraret, vt vel anima corpore euolaret, vel Neronis ensis, ceruicem incidendo, vitæ filum abscinderet, & ad cœlos, locum deliciosissimum tandem transmitteret. Hinc ad Romanos scribens exclamat *Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius.*

Psal. 83.

Rom. 7.

Quid igitur cogitatis cosmophili? vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium? quid veras delicias contemnitis? quid tantopere terram dispicitis, & cœlum despicitis? Cogitate quæso, quid Esau acciderit. Hic enim cum ob lenticulæ ferculum primogeniti iura vendidisset, intantum pœnituit, vt viginti ipsis annis, imo toto pene vitæ tempore, calamitatem suam & peccatum deplorarit. Videte ne idem omnino vobis contingat, vobis inquam, qui ob rem leuissimam ob meras nugas, ob minimam voluptatulam beatitudinis æternæ iura, quæ Christus suo vobis sanguine comparauit, venditis: videte inquam: ne vos serius cum fuerit pœniteat ne in æternum stoliditatem & infortunia vestra & quidem frustra, deploretis. Quod egregie Salomon mihi visus est insinuasse, cum has damnatorum expostulationes & querimonias effingit, *Nos insensati, quid nobis profuit superbia? aut diuitiarum iactantia quid contulit? transierunt omnia illa tamquam vmbra.*

Gen. 25. & 27.

Sap. 5.

Lysimachus Thraciæ rex cum à Scythis bello pressus siti ad mortem vsque affligeretur,

tur, hostium sese potestati dedidit, ea tamen cõditione, vt quantũ luberet, biberet, sitimque restingueret. Cum ita inter vtrosq; conuentum esset, & abunde refectus errorem commissum agnouisset, *Quam breuis*, inquit, *voluptatis causa, & libertatem & regnum amisi!* Timendum est, ô mundi amator, ne te, qui tam facile inimici te potestati cõmittis & minima tentatione ingruente cum eodẽ pacisceris, aliquando pœniteat, ruamq; fatuitatem deplorans, millies ingemiscas ac dicas, Proh quanta mea dementia & fatuitas! quam stulte egi, quem effrænis mea cupiditas! anne ob nullius pretii rem totum amissum oportuit? anne terra cœli loco assumenda ob vanam gloriam beatitudini cœlesti cedendum? *Talia dixerunt in inferno hi qui peccauerunt*, inquit Sapiens. E quibus omnibus efficere licet, non posse res inferiores & mũdi huius cum superioribus & cœlestibus cõparati Iam tempus postulat, vt ad alterum membrum veniamus.

Sap. 2.

Cœlestis gloria meritis paratur.

Hæc porro gloria, vt vlterius pergam non nisi meritis iisque plurimis paratur: & si nullum sine labore & sudore bonum haberi potest, multo minus summum: prius enim id promerendum, quam habeatur Sexcentis id è sacra scriptura locis confirmari potest. vt imprimis illa Apostolorum omnium sententia, *Per multas tribulationes oportet intrare in regnum cælorum*, & illa Paulina, *Nemo coronabitur nisi qui legitime certauerit*, Cælestis enim gloria corona est, sed quæ nonnisi certantibus strenueque pugnantibus confertur: certamina itaque & conflictus triumphum præcedant necesse est.

Act. 14. 2. Tim. 2.

Egregiam huiusce rei parabolam apud S. Matthæum legere est: non prius s. vineæ illi cultores operis mercedem à patrefamilias accepere, quam toto die in vinea laborassent: *Cum autem sero esset factum dicit Dominus vineæ procuratori suo, Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à nouissimis vsq; ad primos.* Parabolæ huius mysterium hoc est, Nõ prius vineæ, id est Ecclesiæ, cultores à generali patrefamilias Deo, beatitudinis præmium accipere, quam diligenter laborauerint. Notandum porro est, non dici hic, *Voca oratores*, qui multa quidem dicant, sed pau-

Matth. 20.

ca præstent, quorum lingua brachio longior sit, & quorum opera verbis minime respondeant. Non dici etiam, *Voca patronos & senatores*, qui aliis quidem bene, sibi autem pessime consulunt, qui tam diserti sunt in tribunalibus, sed nulla coram diuino tribunali pia opera adferunt. Non item, *Voca musicos*, qui omnes quidem partes norint canere, iucundissimam autem bonorum operum harmoniam in aperto resonantem, non audiant, sed solum. *Voca operarios*, quia opera bona ad salutem imprimis necessaria sunt, & ipsa beatitudinis corona nonnisi in certaminum stadio acquiritur.

Noluit olim claudos, & fracta manu & pede deformes templum ingredi, aut ad altare accedere Deus, quo designabat, eos qui bonis operibus non vacant, quorum brachia fracta sunt, cœleste templum, in quo Angeli perpetuo decantãt, & cui Christus velut summus Pontifex præest, ingredi non posse. Nullus quoque lapis in templo Salomonis fuit, qui non prius vel malleo concinnatus, vel dolabra dolatus, aut ferro adaptus esset: quo denotatur, nullum omnino Beatorum, qui sunt veluti lapides, in cœlestis Ierusalem fabricam destinari, in palatium illud regium coaptari, qui tribulationum malleo non prius probatus & expolitus fuerit, labores subierit, cruciatus tolerarit, variaque bonorum operum genera ediderit.

Leuit. 21. Figura.

3. Reg. 6.

Christus quoque ex hoc mundo ad patrẽ abiturus docebat, viam cœlum versus crucibus constratam esse, variaque in eadem supplicia esse perferenda: dixit enim, *Qui vult venire post me, abneget semet ipsum, & tollat crucem suam* Crux siquidẽ, rotæ, patibula, tormentaq; totidem veluti scalæ sunt & gradus, quibus ad cœlestem beatitudinẽ ascenditur.

Matth. 6.

Idem, cum Zebedæi filii in regno eius, ad dexteram hic, ad sinistram ille, cõsidere desiderassent, petiit num calicem suum possent bibere, id est, num eandem passionem subire, quam per calicem designabat. Docere voluit, non dari ante passionem gloriam, & quicumque gloriæ coronam gestare desiderat, spineam prius gerere debere. Et profecto nullus vnquam ad gloriam peruenit, qui

Matth. 20.

qui non prius desudarit, quin & ipse Dei filius, antequam in gloriam admitteretur, pati debuit, ita namque apud Euangelistam de se testatus est, *Nonne oportebat Christum pati, & ita intrare in gloriam suam?* Si ipsum Dei filium, prius quam gloriam, quæ naturaliter ei debebatur, adiret, pati oportuit, an non & nos qui eius solummodo serui sumus, & ad quos eadem nonnisi ex mera gratia & misericordia spectat, aliquid pati necesse erit? si dux, vt triumphum adipiscatur, viriliter & animose decertet, gregarius miles & de triuio, ad eandem gloriam anhelans otio diffluet, pugnam detrectabit, armaque rubigine sinet obduci?

Apoc. 7.

Ioannes cum copiosam hominum in cœlo turbam videret, ex omni populo & natione congregatam, coram agno stantem, stolis albis indutā palmasq; manibus gestantem, & vehementer miraretur, vocem mox audiuit, *Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna*, viriliter & ad sanguinem vsq; decertarunt, *& lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni.* Ipsæ igitur tribulationes & afflictiones ad cœlestē gloriā perducunt, nec sine illis cuiquam gloriam adire conceditur, nam

Simile.

Dulcia non meruit, qui non gustauit amara.

Agricola, quo lætior seges excrescat, & vberioris messis spes affulgeat, niues gelu brumam prius videat necesse est: hæc enim nisi præcesserint, messis & æstas grandine densissima fœdabitur. Ita quoque, vt læta alterius vitæ æstas, & copiosa beatitudinis æternæ messis existat, hiems, hic tribulationū, bruma niuesque tormentorum præueniant oportet, ne fortasse ex intempesta animi intemperie omnia congelascant.

Aliud.

Lauri folia, amara sunt & gustui insuauia, sed salubria corporisque valetudini conducibilia: Labores, pœnæ, tribulationesque acerbæ sunt & amaræ initio, sed animæ admodum salutares & ad salutem obtinendam imprimis necessariæ. Nam sicuti arca Noe, quo magis fluctus crescebant, eo cœlo & nubibus fiebat vicinior, ita quoque tribulationum vndæ animas in mundi huius Oceano fluctuantes sursum euehunt, & quo illæ magis intumescūt & exsurgunt, quo & hæ beatitudini cœlesti propiores fiant. Nam vt sapidiores & maiores pisces in salsis aquis, non vero in fluuiis, reperire est non secus animæ generosiores & animosiores, in salsis tribulationum vndis & aduersitatum fundo potius, quam in quietis deliciarum & voluptatum torrentibus, reperiuntur. Sal quoque vt corporum corruptionem impedit, ita etiam tribulationum salsugo, animarum.

Cogitate igitur mortales, deliciis & voluptatibus assueti, qui tamen gloria potiri, & nihil pati vultis, fieri nequaquam posse, vt ad gloriam & coronam, non præmisso certamine perueniatis. Considerate inquam, quanta perpessus sit Christus, quænam tormenta subierint Martyres, & quātas tribulationes & ærumnas Sancti pertulerint. De his in genere ita locutus est Psalmista, *Propter te mortificamur tota die æstimati sumus sicut oues occisionis.* Quasi dixisset, Maiestatis tuæ amplitudo, & bonitas tua infinita, qua nos ad tantam gloriam euocasti, tamque amœnum nobis locum præparasti, ita nos vicissim ad te redamandum obsequiumq; fidelissimum, præstandum inuitant, vt libenter quotidie mortem subire, & instar bestiarū iugulari exoptemus. *Psalm 43.*

Idipsum fatetur Apostolus, aitque rerum diuinarum desiderium tam acres sibi stimulos subiicere, gloriæque cælestis dignitate in tantum se excitari, vt à cœpto virtutis tramite nullis aduersitatibus, aut tormentis, non ipsa denique morte, queat diuelli: *Certus sum, quia neque mors neq; vita, neque Angeli neq; Principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neq; altitudo, neque profundum, neq; creatura alia poterit nos separare à charitate Dei.* *Rom. 8.*

S. Pauli desideriū erga gloriā cælestem.

O zelum admirabilem! ô desiderium exæstuans! ô affectum vehementem! Dicere eū voluisse opinor, Quando oculos ad æternæ beatitudinis statum contemplandum attollo, & simul attendo quam sordeat in eius comparatione mundus, tantopere illius fruendi desiderio exæstuo, nulla vt haberi in mūdo queat tentatio, aut in mundo hostis, qui me ad peccatum pertrahant, rerumque cælestium amorem animo deleant: ita namque ad easdem anhelo, suspiro, tantus me earum amor tenet, vt quāuis tartarus & mundus,

dus, homines simul & diaboli, ab eodem me auellere contenderent, cœptum virtutis tramitem non desererem, aut amorem intermitterem: nihil enim sunt omnia vitæ huius tormenta pœnæque si eum alterius gloria comparentur, *Quod enim momentaneum est*, ait alibi, *& leue tribulationis nostra supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis*, ecquænam autem est, ô Mathematici, inter instans & æternum proportio quænam inter momentaneum, & æternam extensionem dimensio?

1. Cor. 4.

Hac cogitatione permoti plurimi Martyres, in suppliciorum & pœnarum via, quæ ad gloriam ducit, animose & strenue perrexere, tormenta explosere, mortem quoque ipsam exsibilantes, proposita scilicet rerum cœlestium dignitate, & gaudiorum æternorum magnitudine, & quantum supplicia cruciatuum inferebant, tantum & multo amplius consolationum gloriæ consideratio afferebat. Hinc ad Religiosos loquens Bernardus, *filii huius sæculi vident cruces nostras, & non consolationes nostras*, quas cœlum nobis impertit, nec sciunt nos gloriæ adipiscendæ spe ad fortiter agendum animari Didicerat hoc ille ab Apostolo, qui in secunda ad Chorinthios hunc in modum locutus est, *Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, quoniam sicuti abundant passiones Christi in nobis, ita & abundat consolatio nostra.* Vix enim nos mortis horror inuadit, quin statim gloriæ solamen cælitus descendens nos in tormentis animet, acuires suggerat: *Respiciunt enim ad incredibilia & cœlestia præmia, & propterea omnes eiusmodi tribulationes momentaneas ac leuissimas reputant*, aiunt Origenes & Chrysostomus.

2. Cor. 5.

Quidquid demum sit, tribulationes necessario subeundæ sunt. Notauit hoc ipsum in Christo Tertull. in eo quod post resurrectionis triumphum cum Apostolis manducauit, *Christus fauos post fella gustauit, nec antea rex gloriæ à cælestibus salutatus est, quam rex Iudæorum præscriptus in cruce, minoratus primū à Patre modicum quid citra Angelos, & ita gloria & honore coronatus.*

Lib. contr. Celsum. Lib. 1 de cōpunctione cordis. Tertull. li. de corona militis c. 14. Gen. 48.

Figuras iam producamus. Iacob cum Iosephi filios Manassem & Ephraim benediceret, manibus in crucis figuram efformatis eosdem benedixit, quæ benedicendi formula ab illo tempore in vsu mansit, denotabat hoc, non posse Patris æterni benedictiones, quam per crucem, quæ tribulationum tormentorum & pænarum symbolum est, obtineri. Conceptum hunc mihi idem qui supra Tertullianus suggessit, sed adiungā & alios

Templum Salomonis cochleam sinuosā in circuitu habebat, per quam ad eiusdem fastigium conscendebatur? quod & Ezechiel in secundi templi descriptione obseruauit, *Platea erat in rotundum ascendens sursum per cochleam.* quo docemur, non posse nos ad sublime & splendidum cœlorum templum, nisi per sinuosam tormentorum tribulationumque cochleam, ascendere. Ezech. 41.

Salomon rex fecit sibi ferculum de lignis Libani, columnas eius fecit argenteas reclinatorium aureum, & ascensum purpureum. Verborum horum mysterium Hieronymus exponens, ait hic designari, ad triclinium illud cœleste, in quo Beati omnes iucundissime in perpetuas æternitates reficiuntur, & Angelorum atria nonnisi per martyrium, ipsumque sanguinem, per mortem inquam, vel per tribulationum amaritudines, quæ ad martyriū etiam referri queunt, aditum dari. Atq; amborum symbolum purpura est, & color ille puniceus, & vtrūque ad beatitudinem perducit.

Cant. 3. Lib. 2. in Ezech. homil. 13.

Initio Apocalypseos legi, *Particeps in tribulatione, & regno & patientia*: quæ verba dū legerem, eorum quamprimū sensum & mysterium percepi: cum n. ait participem se fuisse tribulationis & regni, euidenter ostendit, laborem ante coronam esse subeundum: neque enim regnare permittetur, qui laborem subire noluerint. Vnde Apostolus *si sustinebimus, & conregnabimus.* Apoc. 2.

2. Tim 2.

Cur enim toties in sacris litteris felicitatem & beatitudinem cœlestem coronę comparatam legimus, vti in Apocalypsi, *Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ*: & in epist. ad Timotheum, *In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ.* aliisq; sexcentis? Variæ nominis huius rationes dari possunt, sed quā Augustinus assignat, optimam iudico, ait

Apoc 2. 2 Tim. 4. Lib. de vnico agone Christ.

co, ait enim hoc eam nomine consignari, quod nonnisi certantibus promissa sit, idque ex ment S. Pauli, *Nemo coronabitur nisi qui legitime certauerit:* In huius rei signum voluit Hebræos Dominus armatos & velut in acie constitutos terram promissionis ingredi: atque hinc Ecclesia in Canticis palmæ assimilatur, *statura tua assimilata est palmæ*, quę nonnisi victoribus dari solet. Dic igitur nobis deesse figuras, vel cœlestem gloriam, coronam illam regiam prædestinatis destinatam, siue sudore, labore & certamine parari.

Num. 2.
Cant. 7.

Hic igitur desino, Auditores, & ad hoc vos exhortor, ad tribulationes siquidem sustinendas vos disponite, si gloria potiri velitis, arma gerite, certaminibus assuescite, si triumphum obtinere desideratis. Sed rerum cœlestium imprimis recordamini, & animum à terrenis auellite, illaque vos cogitatione armate, qua se Philosophus Seneca olim communiebat, *Maior sum*, inquiebat, *& ad maiora genitus, quam vt mancipium sim mei corporis* Ille vero mancipium se corporis reddit, qui nonnisi mundana cogitat, rebusque terrenis cogitationem affigit. Nam quo cælum obtineatur, terra despicienda est.

Simile.

Nam quemadmodum nebulæ, nubesque spissiores solis radios impediunt, atque oculis iucundissimum illius lumen eripiunt, ita quoque inordinatus & nimius erga res terrenas affectus cœlestiũ meditationũ offuscat & impedit. Hinc Laurentius Iustinianus Patriarcha, de nimia diuitiarum cupiditate & affectu tractans ait, *Hic affectus præsentia amat, temporalia cumulat, spiritualia negligit, & cum totus se spargit in imus, nihil potest amare de summis.*

Lib. de disc. monastica cap. 4.

Altero nemo oculo terram, & altero cœlum, eodem tempore potest intueri: ad eundem modum fieri nequit, vt eadem anima cælestia & terrena simul respiciat. Huius opinionis est Ioannes Chrysost. *Non est*, ait, *possibile, vt qui præsentibus est mancipatus, ineffabilium honorum desiderium accipiat vnquã.* nam vti amor parem non patitur, ita nec rerum cœlestium desiderium: dignitas quippe earum postulat, vt ante omnia quærantur, cæterisque præferantur.

Simile.
Hom. 35. in Genesim.

Ita namque hoc suasit Christus dicens, *Quærite primum regnum Dei*, prius inquam Christi quam regnum mundi, delicias potius cœli, quam terræ vanitates considerate. Insinuauit idipsum Patriarcha Isaac, cum dilectum sibi Iacob benediceret, *Det tibi Deus de rore cæli, & de pinguedine terræ* incipit à cœlestibus & desinit in terrena, demonstrans, quantopere cœlum terræ præferendum sit. Auctorem huius allegorici conceptus habeo Tertullianum.

Matth. 9.
Gen. 27.

Castigat Iudæos Aggæus Propheta, qui tempore Darii Histaspis prophetauit, quod è Babylonica captiuitate reuersi maiorem domorum suarum, quam templi Domini restaurandi rationem haberent, *Domus*, inquit, *mea deserta est, & vos festinatis vnusquisque in domum suam.* Qua castigatione tacite argui crediderim eos, qui cœlum terræ, spiritualia temporalibus, æterna & nunquam interitura, momentaneis, perennia fugacibus postponunt. Hic igitur finem faciamus

Lib. 3. contra Marcionem cap. 24.
Agga. 1.

Vestrum itaque est omnium horum recordari, Auditores, & cæterorum obliuisci viuat, viuat inquam, assidua cœli memoria, viuat quatuor nouissimorum reminiscentia & quoniam horum tractationi iam finis imponendus, nunquam eadem animo excidant. Et vt memoriam dictorum vobis refricem, mortem semper ante oculos habetote, quomodo nimirum omnes eidem sint obnoxii, quomodo communis sit, nemini parcat, omnes sine ullo intuitu abripiat; perpendite quam proditorie nobiscum agat, quot homines abstulerit, quam incerta illius hora sit, quot artes & dolos adhibeat, quam versuta & vafra sit, quam cruenta & immitis, magnos & paruos, opulentos & egenos, Crœsos & mendicos feriens, omniaque in cineres & putredinem conuertens. O ferox parca! ô mors quam merito omnes perhorrescant!

Compendium eorum quæ de morte dicta sunt

Perpendite quinetiam, restare post mortem iudicium, sed adeo terribile & metuendum, vt ipsi iusti vix futuri sint securi, & Angeli trepidaturi: iudicium horrendum cui nimirum Christus præsidebit, cui peccatores velut rei, diaboli accusatores, creaturæ omnes velut testes intererunt: iudicium formida-

Recapitulatio de iudicio dictorum.

-midabile, in quo tota mundi machina tremet, ignis omnia deuorabit, cœli motus cessabit, mare instar sanguinis rubescet, elementa pauebunt, aer fulgores & fragores euibrabit, terra grandine replebitur, montes à fulmine ferientur, rerum natura tonitru concutietur: iudicium vniuersale, cui omnes orbis nationes, diaboli simul & Angeli adstabunt, in quo omnia delicta minutim excutientur, in quo de omnibus factis exactissima ratio reddenda erit. O dies vere metuenda & cuius memoria nunquam exuenda!

Anacephalæosis de pœnis inferni.

Memoramini adhæc infernum, damnatorum ergastululum, reproborum carcerem, dæmonum receptaculum: quo nullus orbe locus teitior aut abiectior, in terræ centro qui situs sit, quem radiis nunquam Phœbus illustrat suis, sed perpetuis qui tenebris & densa caligine sit obsitus. Infernum inquam, infelicium confugium, maleficorum domum, furiarum palatium, vmbrarum locum, teterrimorum odorum cloacam, corruptionum sentinam, fordium, & putredinis totius colluuiem: in quo perpetuus vlulatus, perennes lachrymæ, gemitus interminabilis exauditur, in quo nonnisi mala calamitas, & miseria infernum busonibus, draconibus serpentibus, viperis, monstris repletum, fornacem igne sulfure flammaque semper exæstuantem: infernum, in quo tormenta nunquam terminantur, supplicia æterna sunt, non mensibus, non annis, sed æternitatis vlnatempora dimetiuntur: labyrinthum, è quo nunquam egredi conceditur, in quo ignis, velut diuinæ iustitiæ administer & vindex, in damnatos semper agit, dæmones loco tortorum sunt, damnati nocte dieque ob cruciatuum acerbitatem desperant & efferascunt: O locum horribilem, & dignum cuius memoria omnes percellat ac consternet!

Breuis Epitome eorũ quæ hactenus de cœlo locuti sumus.

Recordamini denique cœlum Beatorum refugium, fidelium regnum, animarum nostrarum patriam, prædestinatorum domicilium, Angelorum sanctorumque aulam SS. Trinitatis palatium, regium Dei omnium conditoris habitaculum: locum pulcherrimum, iucundissimum, amœnissimum, splendidissimum, in quo in æternũ viuitur, in quo perfecta satietas, vbi nonnisi de voluptate deliciisque sermo est, in quo perpetuus dies, lumen nunquam deficit, mille collucent soles, vbi nulla horret nox è quo vmbra exulat, tenebræ proscriptæ sunt, in quo nullum tædium, vbi passiones morbidæ, ægritudines, ærumnæ, labores, ipsa denique mors, locum non habent aut potestatem, sed vnica voluptas & gaudium: in quo iucundissimum habetur omnium simul Angelorum Patriarcharum, Prophetarum, Regum, Apostolorum, Virginum, Martyrum, & omnium Beatorum, qui vnquam extitere, vnum in locum cõgregatorum cõsortium, in quo animæ diuinæ essentiæ conspectu inebriantur, corpora solem & stellas splendore antecedunt, cuius mirabilia tam ampla sunt, diuitiæ ita copiosæ, & voluptates adeo singulares, vt quidquid hic aut diuitiarum aut voluptatum haberi possit, cum iis comparatum, nonnisi vanitas, fumus, imo nihil, videatur, & quorum omnium possessio fruitioque æterna est. Hæc igitur omnia mente & animo gerite, nouissimorum semper recordemini, & audacter postremo concludam, fieri nulla ratione posse, vt peccetis, nec vt vllum peccatum in anima vestra locum habeat, quamdiu horum omnium memoria in eadem viget: idque ex mente Salomonis, dicentis, *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.* Eccl. 7.

Te porro ô Deus plenæ maiestatis & gloriæ vitæ, non autem mortis, quam peccatum peperit, & quæ præuaricationum abortiuum est, auctor inquam, quem iudicem venturum in die illa horrenda & metuenda credimus, quem infernum & cœlum condidisse certum est, quo & iustitiam & simul misericordiam declararet, impios nimirum castigando, istis autem mercedem elargiendo, gratiam nobis, obsecro, tribue, vt horum omnium, memoria mente nostra numquam excidat, sed mortem semper meditemur, eius insultus declinemus, eius technas & versutias eludamus, & ad eam sustinendam dum adfuerit, nos disponamus, vt corpore nimirum ab eadem extincto, anima nihilominus sub

ſub tuis inſignibus mereat, iudiciorum quoque tuorum tubæ ſemper auribus inſtrepant rigor, quo ad iudicium venturus es, numquam cogitationibus noſtris excidat, ſed proponamus interdum animo exactam illam rationem, quam omnibus operibus, verbis, quin etiam cogitationibus oportebit reddere. Sed ecquis pudor erit & ignominia, omnia delicta ſua, totius orbis conſpectibus & cunctorum hominum oculis reuelata cernere? Infernalium quoque ſuppliciorum horrorem ſemper præ oculis habeamus, vt pœnas formidando, peccata, quib. eædem debentur declinemus, pœnas inquam acerbiſſimas dirißimas, & æternas, quæ diabolos & damnatos ad deſperationem cogunt. Recordemur denique gloriæ cœleſtis, & habitaculi Angelorum, vbi tu cum omnibus Electis habitas inſculpe obſecro animarum laminæ neceſſariam horum nouiſſimorum memoriam; & ita inſculpe, nulla vt eandem ætas deleat aut eradat, vt Salomonis conſilium ſe uti, non amplius re offendamus, & numquam offendentes, vita ſanctiſſime traducta, miſericordia tua ſuccurrente, eo, quo omnes Sancti peruenere, & quo perueniunt, qui nunquam te delictis exacerbant, ad æternam ſcilicet gloriam, pertingere mereamur, ad quam ſua nos gratia Pater & Filius & Spiritus paraclitus deducant, Amen.

Docebo iniquos vias tuas.

FINIS.

INDEX

INDEX.

seu

LOCI COMMVNES RERVM PRÆCIPUARUM IN HAC PARTE ADUENTUALI CONTENTARUM.

A.

Apoph-

Ibo-

L

M

INDEX LOCORVM PRÆCIPVORVM S. SCRIPTVRÆ, QVI HOC OPERE EXPLICANTVR.

Lucæ.

Ioannis.

Actorum.

1. Corinth.

2. Corinth.

Ephes.

Hebræorum.

Apocalyps.

FINIS.

IHS